(6)

فتاوی دارالعلوم دیوبند

پښتو

مکمل او مدلل

له افاداتو

حضرت مفتی عزیز الرحمن عثمانی صاحب

تر هدایت لاندې

حکیم الاسلام حضرت مولانا محمد طیب صاحب

ترتیب

مولانا محمد ظفیر الدین صاحب

تخریج او نوی زیاتونه

مولانا محمد یامین صاحب

خپرونکی

محمد ساجد

مکتبه رشیدیه

سرکی روډ کوئټه

دموجوده وخت په دار الافتآء کی دمروجه نسخو مطابق، دنوی تخریج سره اعلیٰ کمپوټری چاپ

فتاویٰ دارالعلوم دیوبند

مُدلّل و مکمّل

په آسانه او روانه کندهاری پښتو

شپږم جلد ٦

کتابُ الزّکوٰة ، کتابُ الصّوم ، کتابُ الحجّ

تالیف: مفتی اعظم عارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب عثمانی رح

((ددار العلوم دیوبند اول مفتی))

په لار ښوونه د: حکیم الاسلام حضرت مولانا قاری محمدطیّب صاحب رح (مهتمم دارالعلوم دیوبند)

مرتب: مولانا محمد ظفیر الدین صاحب، رفیقِ شعبۂ ترتیبِ فتاوٰی دار العلوم دیوبند

اضافه تخریج جدید: مولانا مفتی محمد صالح، رفیقِ دارالافتآء جامعة اسلامیه، بنوری ټاؤن کراچی

ژباړه ، تعلیق او تحقیق : مولانا حافظ محمّد أحمد الحقاني الأفغاني، فاضلِ حقانیه، پشاور

زیرِ نګرانی: شیخ الحدیث حضرت مولانا الشیخ عبد القادر النهرکاریزي (دامت برکاتهم العالیة)

مکتبهٔ حبیبیه

کاسی روډ، کوئټه : 0812662448

al-ilmcorp@hotmail.com

لومړی چاپ

۱۴۳۰ ربیع الاول هـ \ مارچ 2009 م

Maktabah Habibiyah مکتبه حبیبیه

Publishing Organization خپرونکی اداره

Arg Bazar, Kandahar, Afghanistan. Mob : 0799447413 : ارګ بازار کندهار ، افغانستان ، ګرځنده تلیفون

Kasi Road, Quetta, Pakistan . Phone : 0812662448 : کاسي روډ ، نزد مسجدِ نور ، کوټه ، تلیفون شمیره

AL-ILM Computers, Quetta. Mob: 03218016371 :العلم کمپیوټرز، کوټه پاکستان، ګرځنده تلیفون شمیره

دفتاوٰی دار العلوم دیوبند مدلّل او مکمل (پښتو) دمضامینو فهرست، جلد ❻

❋ ❋ ❋

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

(فتاوی دار العلوم دیوبند ، مدلّل ومکمّل ، جلد شپږم)

الحمدلله رب العٰلمین والصلٰوة والسلام علی سید المرسلین وعلی اله وصحبه اجمعین.
دالله ﷻ شکردی چی دفتاوٰی دشپږم جلد تکمیل یې وفرمایی، ترنظر لاندی فتاوٰی په تزئیین اوترتیب کی چی کمی اوښکی، خولې توی سوی او خواری سوی دهغه څخه اهل علم بې خبره نه دی، همدا وجه ده کله چی کم نوی جلد په ترتیب او په حواله سره مزین سی او منظر عام ته راسی نو دخاکسار مرتب زړه دحمد اوشکر څخه ترخنډو ډك سی، ددار العلوم له طرف څخه چی کم خدمت راسپارل سوی هغه په تدریج سره پای ته رسیدلی، ملت اسلامی ددی څخه برابر ګټور کیږی، واقعیت دادی دا څه چی سوی او کیږی دا ټول درب العزت دتوفیق او دهغه دلاس نیونی نتیجه ده، دالله په حمد سره په دی جلد کی دری کتابونه راغی، **کتاب الزکاة**، **کتاب الصوم** او **کتاب الحج** دی، ددی ضخامت او په جلدونو کی یې لویوالی راغلی دی، مګر پر خاطر باندی درونډ نه دی، تقریبًا دشپږو سوو صفحو تصحیح، ترتیب اوتزئین او داپه حوالو ښائسته کول، په دی کی ممکن دخاکسار څخه نیمګړتیا وسی، او واقعًا داسی کیږی مګر څومره چی ترسعی اوکوشش، جستجو، بحث اوتحقیق پوری یې تعلق دی، دخپل طرف څخه به پکښی حتی الوسع هیڅ کمی او کوتاهی ونه کړم، کامیابی درب العٰلمین په واك کی ده.
دمیاشتی په لیدو دنن څخه اته کاله مخکی خاکسار په مارچ ۱۹۷۰ کی ددیوبند ددار العلوم په رساله کی یوه جامع رساله لیکلی وه، په کمه کی چی دقرآن کریم اودسنت څخه دا ثابته کړی ده چی دجدیدو تعلیم یافته حضراتو دارجحانات صحیح نه دی چی درؤیت هلال په باب کی دی دفلکیاتو او ریاضی پوهانو فیصله ومنل سی او دمیاشتو په لیدو کی دی زحمت برداشت نه کړای سی.
دراډیو دخبر په سلسله کی دنن څخه ډیر پخوا دجمعیت علماء هند داکابرو بیان اوپه اوس حال کی چی دتحقیقات شرعیه دمجلس چی کمه فیصله راغلی ده دهغه څخه مسئله واضحه کیږی مخ ته راځی.
درېډیو په سلسله کی علماؤ چی کمه فیصله کړیده، دهغه لنډیز دادی:
دراډیو څخه درؤیت هلال اعلان خبر دی، اصطلاحی شاهدی نه ده دراډیو اجمالی اعلان

چی په فلانی ښار کی میاشت ولیدل سوه، یا سباته اختر او لمونځ کیږی دقبلولو وړنه دی اونه په دا رکم اعلان روژه نیول اوافطار کول درست دی دغه رکم په یوځای کی دراډیوګانو په حواله سره په مختلفو ښارونو کی دراډیو خبرهم دقبلولو وړنه دی.
دراډیو په اعلان سره چی دروژی اویا افطار حکم چی ورکول کیږی ددی دوجه ضروری ده چی دا خبر تفصیلی وی اودذمه وارو علمآء وو دطرف څخه وی یاکم ازکم دهغوی دذمه واری په حواله سره وی، چی هغوی باقاعده شرعی شهادت واخلی، او دمیاشتی دلیدل کیدو فیصله وکړی، مثلاً دراډیو سټیشن څخه یومسلمان دا اعلان وکی چی زموږ په ښار کی دمیاشتی دلیدو کمیټی دعلماء وو جماعت یا دشریعت قاضی دشرعی ثبوت څخه وروسته دمیاشتی دلیدو فیصله کړیده، په دغه رکم واضح اعلان باندی دروژی نیول اوافطار کول درست دی، په راډیو باندی چی کم متدین مسلمان نه وی، بلکی دراډیو غیر مسلم ملازم وی اوهغه دکمی ذمه واری هلال کمیټی یاجماعت علماء یا دشریعت دقاضی فیصله دنوم په صراحت سره اعلان کی نودغه اعلان هم قابل دمنلو دی، اودروژی اودافطار حکم صحیح کیږی دغه رکم دتوپ په ډز سره او دنغاره‌چی په اعلان باندی فقهاء وو دروژی نیول اوافطار جائز بللی دی.
دپاکستان اودنورو نژدی هیوادونو دراډیوګانو اعتبار هم هغه وخت وی کله چی دهغوی اطلاع داصولو اواحکامو مطابق وی.
دمطلع په سلسله کی دتحقیقاتو شرعیه وو مجلس چی کمه فیصله کړی هغه داده:
په بلاد بعیده وو کی اختلاف دمطالعو ته اعتبار سته البته په نژدی هیوادونو کی معتبر نه دی اودبلادو بعیده ؤ څخه مراد دادی چی هغه دومره لیری وی چی عادتًا دهغوی په لیدلو کی یوه ورځ فرق وی لکه دمصر او دحجاز.
مګر داواضحه ده چی زموږ په دی فتاویٰ کی اختلاف دمطالعو دروژی په باب کی معتبر نه دی اواوس هم دلته پردی قول فتویٰ ورکول کیږی دهوایی جهاز څخه دمیاشتی دلیدلو په سلسله کی فیصله داده، په هوایي جهاز دومره لیری رسیدل اومیاشتی لیدل چی ددې مطلع بدله سی معتبر نه دی البته که چیری دومره اندازه لیری تللی نه وو نو د هغه شاهدی معتبر ګرځول کیږی.
په اخر کی دشعبی سرپرست حکیم الاسلام حضرت القاری الحافظ محمد طیب صاحب دامت برکاتهم اودخپلو قدرمنو استاذانو دامت فیوضاتهم په عالی خدمت کی دعقیدی او محبت هدیه مخکی کول خپل فرض بولم ، دکمو دخاصی پاملرنی او ددعاګانو په صدقه کی چی خاکسارددی ګرامی خدمت لائق سویدی الله ﷻ دی دغه دعاګانی قبولی

کړی، اودمرتب دپاره دی یې داخرت توښه اودفلاح دارین ذریعه جوړه کړی.

دد‌عاء طلبگار

محمد ظفیر الدین غفرله

مرتب فتاوٰی دار العلوم دیوبند

١١٠ جمادی الاولی سنه ١٣٨٧ھ

❋ ❋ ❋

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الحمد لله وكفٰی ، وسلام علیٰ عباده الذين اصطفٰی .

كتابُ الزَّكٰوة

لومړی باب : دزكات صفت او شرطونه

دزكات حكم كله نازل سويدی؟ **سوال**: (١). دزكاة حكم په قرآن مجيد كی په څومره ځايونو كی راغلی دی؟ اودهجرت په كم كال يې حكم نازل سويدی؟

جواب: په درمختار اوپه شامی كی راغلی چی دزكاة حكم په قرآن كريم دلمانځه سره ،۳۲، ځای راغلی دی، او دلمانځه څخه علاوه چی ذكردی هغه نه دی ليكل سوی قرآن كريم وګوری، اودهجرت په دوهم كال فرض سويدی، قال فی الدر المختار قرنها بالصلوة فی اثنين وثمانين موضعًا فی التنزيل (الی ان قال) وفرضت فی السنة الثانية قبل فرض رمضان الخ قال الشامی وصوابه اثنين وثلاثين ([1]). فقط والله اعلم

ديوی مسئلی تحقيق: **سوال**: (٢) په غاية الاوطار كی يې ليكلی دی چی دغنی څخه مراد په دی ځای كی هغه دی چی دنصاب خاوند وی چی هغه د (۵۷) روپو اندازه ده برابره خبره ده چی هغه اندازه نغدی وی اوكه جنس وی لكه باغ يا مزكه يا داوسيدلو دځای څخه بغير دوهمه حويلۍ ددومره روپو وی نوداسی شخص ته دنذر څه شی خوړل روا نه دی، نوپر داسی شخص باندی قربانی ياصدقه واجب ده اوكه نه؟ اودا مسئله صحيح ده اوكه نه ده صيح؟

جواب: په دی كی هم اختلاف دی، اوداچی په غاية الاوطار كی دی دا دامام ابی يوسف رحمه الله مذهب دی اودامام محمد رحمه الله مذهب دادی اوپه همدی باندی فتوٰی ده چی په غير دنغدو څخه په مزكه اوداسی نور سره دنصاب مالك نه سی كيدی ([2]).

([1]). ردالمحتار كتاب الزكاة ج۲ ص ۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۵۲. ظفير

([2]). وذكر فی الفتاوٰی فيمن له حوانيت ودور للغلة لكن غلتها لا تكفيه وعيا له انه فقير ويحل له اخذ الصدقة عند محمد وعند ابی يوسف لا يحل ﷺ سئل محمد عمن له أرض يزرعها أو حانوت يستغلها أو دار غلتها ثلاثة آلاف ولا تكفي لنفقته ونفقة عياله سنةً يحل له أخذ الزكاة وإن كانت قيمتها تبلغ ألوفا، وعليه الفتوى، وعندهما لا يحل اهـ (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۸ ط. س. ج۲ ص ۳۴۸). ظفير

دنابالغه په مال کی زکات واجب دی اوکه نه؟ سوال: (۳) دنابالغه په مالل کی زکات واجب دی دی اوکه نه؟

جواب: وشرط افتراضها عقل، بلوغ واسلام (درمختار) فلاتجب علی مجنون وصبی لانها عبادة محضة وليسا مخاطبين بها الخ ردالمحتار ([1])، وفی الهداية : وَلَيْسَ عَلَى الصَّبِيِّ وَالْـمَجْنُونِ زَكَاةٌ خِلَافًا لِلشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ فَإِنَّهُ يَقُولُ: هِيَ غَرَامَةٌ مَالِيَّةٌ فَتُعْتَبَرُ بِسَائِرِ الْـمُئونِ كَنَفَقَةِ الزَّوْجَاتِ وَصَارَ كَالْعُشْرِ وَالْـخَرَاجِ وَلَنَا أَنَّهَا عِبَادَةٌ فَلَا تَتَأَدَّى إلَّا بِالِاخْتِيَارِ تَحْقِيقًا لِمَعْنَى الِابْتِلَاءِ ، وَلَا اخْتِيَارَ لَهُمَا لِعَدَمِ الْعَقْلِ الخ ([2])، دليکل سوی عبارت څخه واضحه سوه چی دشرعی نابالغه په مال کی زکات واجب نه دی ، او په نصوصو کی نابالغه شرعی ماشوم غير مکلف اومرفوع القلم ثابت دی، قال ﷺ رفع المسلم عن ثلاثة عن النائم حتٰی يستيقظ، وعن الصبی حتٰی يبلغ، وعن المجنون حتٰی يفيق الحديث، ([3]) او کما قال رسول الله ﷺ. او داچی دلمانځه، روژی اودحج او دداسی نورو عباداتو عدم وجوب داهم دليل دعدم وجوب دزکاة دی، اوحديث دحتٰی لا تاکله الصدقة، سره دوجود دعدم صحت څخه هغه مؤول دی. فقط

دنصاب اندازه څه ده اوزکاة هرکال وی اوکه نه صرف يووار؟ سوال: (۴۱) په زکاة کی ګينه دسپينو زرو نصاب يا دسرو زرو دڅو روپو وی؟ اوديووار زکاة ايستلو سره ترعمر پوری معافی وی اوکه نه؟ اودانګريزی روپو دمخی نصاب دڅومره روپو وی، مثلاً دځلوينښتو روپو ګينه وی په دی کی زکات سته اوکه نه؟ اويا ددی څخه په لږ يازياتو کی زکاة سته اوکه نه؟

جواب: په زرو کی زکاة واجب دی، دسپينو زرو نصاب دوه سوه درهمه يعنی **۵۲** نيمی تولی چی دخپل وخت رواجی سکه وی او دسروزرو نصاب اوه **۷** نيمی تولی سره زر دی اوکه زيورات ددواړو څخه وی نودسرو زرو قيمت په سپينو زرو کی په شامل کولو سره زکاة اداء کول پکاردی په زکاة کی څلوينښتمه حصه ورکول واجب دی يعنی ۲ نيمی روپی دسلو په حساب سره ، زکات دکال دتيريدو څخه وروسته اداء کړی ([4]) اوزکاة هر

([1]). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۴ ط. س. ج۱ ص ۲۵۸. ظفير

([2]). هدايه کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۲۸.

([3]). وګوری نصب الرايه کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۳۳۳.

([4]). فاذا کانت مائتين وحال عليها الحول ففيها خمسة دراهم الخ وليس فيما دون عشرين مثقالا من ذهب صدقة فاذا کانت عشرين مثقالا علينا نصف مثقال الخ وفی تبر الذهب والفضة عليهما واوانيهما الزکوٰة (هدايه باب زکوٰة المال ج۱ ص ۱۷۲ ، ۱۷۷) . ظفير

کال ورکول لازم دی (١). فقط (دوه پنځوس **۵۲** نیمی تولی سپین زر یا ددی قیمت نصاب دی اول چونکی سپین زر ارزانه دی ددی وجه څخه نصاب په عام طور سره کله په څلوېښت روپو سره اوکله په **۵۲** نیمو تولو سره وی، مگر په اوس وخت کی د**۵۲** نیمو تولو سپینو زرو قیمت څه لوړ دری روپی دتولی په حساب کیږی ددی دپاره داویل پکار دی چی دهغه سره داصلی حاجتونو څخه علاوه څه روپی پاته وی نوهغه دنصاب مالك دی په اوس وخت کی دڅلوېښتو روپو په ګینه کی زکات واجب نه دی. والله اعلم ظفیر

کله چی دا معلومه نه وی چی دی دڅه وخت څخه دنصاب مالک سوی دی نو څه به کوی؟

سوال: (**۵**) دیوصاحب پلار بزرگوار وفات سو او دهغه په برخه کی پرتهولو نورو شیانو لړ ګینه هم وه اودومره اندازه وه چی پر هغه زکات نه فرض کیدی، څوورځی وروسته دوی نوره ګینه جوړه کړه په هغه کی یې شامله کړه اوڅه زیورات دهغه داولادپه هغه کی شامل وه چی ټول (**۹۵**) تولی سوه اوپوره معلومه نه وه ددوو کالو یا دڅلورو کالو راهیسی دا (**۹۵**) تولی وه ، نودابه اوس دهغه مخکی کلونو زکات هم ادا کوی اوکه نه ددی کال؟

جواب: په غالب گمان سره به دهغه وخت څخه هغه زیورات (**۹۵**) تولی وی اوددغه وخت څخه یې زکاة اداء کول په کاردی او دتیرو کلونو زکات به هم اداء کړی اودغالب گمان څخه دی فکر وکړی اویا دی دنښو اوعلامو څخه اندازه ولګوی اواحتیاطًا دی موده څه زیاته حساب کړی مثلاً که چیری یې په دوه نیم کاله کی گمان وی نوددری کالو فکر دی وکړی اوددری کالو زکات دی ورکړی، په همدی قیاس سره که څه زیات ورکی نوښه ده، اوثواب یې زیات دی اودکم شمیرلو په صورة کی دعتاب بیره ده او دټولو موجوده زیوراتو زکات دی ورکړی په حساب ددوو نیمو روپو په سلو کی (٢). فقط

دلور په روپو کی زکاة: سوال: (٦\١١) دلور پرروپو باندی چی کمی دوست ورکړی وی زکاة سته اوکه نه؟

په هرقسم مال کی په جلا جلا وختونو کی زکاة ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (٧\١٢) دمال په ټولو قسمونوکی زکات ورکول په علیحده وختونو کی درست دی اوکه نه؟

که چاته کتابونه احسانًا ورکول سوی وی نوپه هغه کی زکاة سته اوکه نه؟ سوال: (٨\١٣) څه کتابونه یې واخیستل اوڅه کتابونه ورته مروةً ورکول سوه نوپه هغه کی زکاة سته که نه؟

---

(١). وتجب علی الفور عند تمام الحول الخ (عالمگیری کتاب الزکوٰة ماجدیه ج١ ص ١٧٠). ظفیر

(٢). ای سبب افتراضها ملك نصاب حولی الخ تام الخ اوشرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملکه وتنمیة المال کالدراهم والدنانیر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ٢ وج٢ ص١٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٩). ظفیر

په قرض حسنه کې زکاة ورکول: **سوال**: (۹\۱۴) که یوسړی بل چاته روپۍ په قرض حسنه سره ورکړی نوپه هغه کې زکاة سته اوکه نه؟

جواب: ۱\ . په ده باندی زکاة واجب دی ([1]).

۲\ . په علیحده علیحده وختونوکی دجلا جلا سامان اواسبابونو زکاة ورکول درست دی.

۳\ . که چیری په اصل کې هغه کتابونه دتجارت دپاره وو، نوکه چاته یې مروةً بغیر دقیمت څخه هم ورکی نوزکاة پرده باندی لازم دی ([2]).

۴\ . وروسته دوصول کولو څخه دی ددی زکاة اداء کړی، اوکه مخکې دوصول کولو څخه یې زکاة اداء کې نوهم صحیح ده. ([3]) فقط

دچا سره چې صرف پنځه سوه روپۍ وی پرهغه زکاة سته اوکه نه؟ **سوال**: (۱۰) دزید سره پنځه سوه روپۍ وی لیکن نه یې مکان سته اونه مقروض دی اونه بل جائداد او روزګار کوی اوپه هغه ګذاره کوی، په مذکوره روپو باندی دکور دجوړولو اراده لری. نو آیا په دی مال کې په زید باندی زکاة واجب دی اوکه نه؟

جواب: په دی کې زکوٰة واجب دی هرکال دکال په تیریدلو سره زکاة ورکول فرض دی ([4]). فقط

مهر دزکاة مانع نه دی: **سوال**: (۱۱) دیوه سړی سره دمثال په توګه لس زره روپۍ دی چې په هغه باندی دزکاة روپۍ دوه نیم سوه روپۍ کیږی مګر په ده باندی دښځې پنځه زره روپۍ قرض دی، ددی وجه څخه یې (۱۲۵) روپۍ زکاة ورکی آیا داصحیح دی؟ اوکه په دی کې کمی او زیاتی سته؟ دوهمه خبره ددی څخه سخته ده دزکاة اداء کول یې په خیال کې نه دی راغلی اوپوره دلسو زکاة یې ورکړیدی کم رقم چې یې زیاتی ورکړی دی داپه څه طریقه لاس ته راوړی یا څوکاله زکاة اداء نه کړی ترڅو چې پوره یې نه وی وصول کړی ګویا چې پیشکی اداء سوی وی حیلی ته ضرورت نسته دعذاب څرك به یې پاته نه سی؟

([1]). الزکوٰة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا تاما وحال علیه الحول (هدایه کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۲۷). ظفیر

([2]). وفی عرض تجارة قیمة نصاب الخ ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکاة المال ج۲ ص ۴۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۸) . ظفیر

([3]). ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکاة مامضی (ایضا کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۲). ظفیر

([4]). الزکوٰة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك مائتین وحال علیه الحول ففیها خمسة دراهم الخ (ایضا ج۱ ص ۱۷۲). ظفیر

جواب: موجل مهر لكه څنګه چی اوس عموماً رواج دی دصحيح مذهب موافق دزكاة مانع نه دی يعنی داقرض مؤجل دمهر دی دموجوده روپی څخه نه وضع كوی بلكی په ټولو موجوده روپو كی زكاة وركول ضروری دی وروسته كله چی دده سره لس زره روپی مثلاً موجودی دی، اوپنځه زره دښځی دموجل مهر قرض دده په ذمه دی نودا سړی به دپوره لس زره روپو زكاة دوه نيم سوه روپی اداء كړی (١) لهذا چی كله يې دلس زره روپو زكاة وايستی چی دوه نيم سوه روپی دی هغه پوره زكاة دی په دی كی يې دزكاة څخه څه زيات نه دی وركړی چی ددی دپاره دواپسی څه حيله ضروری وی يادی په ائنده كی زكاة نه وركوی چی په هغه كی يې حساب كړی. په شامی كی يې دمهر موجل په قرض كی بحث ليكلی دی اوپه دغه كی وايې چی، والصحيح انه غير مانع (٢). فقط

دامانت روپو څخه زكاة اداء كول كيږي: **سوال**: (١٢) دزيد سره دعمر څه روپی امانت پرتی وی عمر بل چيری ولاړی اوزيد ته يې وليكل چی زما دامانت څخه دزكاة فريضه اداء كړه، زيد دهغه مذكوره روپو حساب وكی اوپه طريقه يې تقسيم كی چی دواجب الاداء روپو قيمت څخه يې څه دينی كتابونه واخيستل اودزكاة په مصرف كی يې وركړل اوڅه يې نغدی اداء كړی. دا وكالت جائز دی؟ او زكاة اداء سو اوكه نه؟

جواب: په دی طريقه باندی دزكاة وركول صحيح دی اودعمر (دمال) زكاة اداء سو. لصحة الوكالة (٣). فقط

دټكټ او دنوټ څخه زكات اداء كيږي اوكه نه؟ **سوال**: (١٣) كه چيری ټكټ يا نوټ دزكاة په حساب كی وركول سی نوزكاة اداء كيږی اوكه نه؟

جواب: نوټ ته وثيقه ويل كيږی نودهغه وخت په نوټ وركولو سره زكاة اداء كيږی چی معطی له نغد زر دهغه په عوض ونيسی حاصل دهغه دادی چی دمال زكاة بايد اداء كړی. نوټ اوټكټ مال نه دی (٤). فقط

---

(١). فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد سواء كان لله كزكاة وخراج او للعبد ولو كفالة او مؤجلا ولو صداق زوجته المؤجّل (درمختار) والصحيح انه غير مانع (ردالمحتار كتاب الزكاة ج ٢ ص ٦ – ٧ ، ط. س. ج ٢ ص ٢٢٠). ظ

(٢). ردالمحتار كتاب الزكاة ج ٢ ص ٧ ، ط. س. ج ٢ ص ٢٢١. ظفير

(٣). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له اى للاداء ولو كانت المقارنة حكما (الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٨). ظفير

(٤). وجاز دفع القيمة فى زكاة وعشر وخراج ونذر وفطرةٍ (ايضا باب زكاة الغنم ج٢ ص٢٩ ط. س. ج٢ ص٢٨٥) دا چی مفتی صاحبؒ نوټ او ټيكټ دمال څخه خارج كړيدی دغور كولو وړده ، په تېره بيا په دې زمانه كی چی دزرو سيكه او پيسې هيڅ ځای نه دی موجودی ، ټول كاروبار په حكومت او رعيت دواړو كی پر نوټ باندی موقوفه دی. والله اعلم . ظفير

زکاة به هرکال ورکوي: **سوال**: (۱۴) کله چې دمال زکوٰة یوکال ورکړي نوددی مال څخه به په دوهم کال بیاهم زکاة اداء کوی اوکه نه؟ کله چې ددی مال څخه څه فائده نه وی سوی اونه یې باندی کم تجارت کړی وی؟

جواب: دکمو روپو یادزیوراتو چې یې یوکال زکاة ورکړی کله چې یې دوهم کال پوره سی نوبیایې زکاة ورکول لازم دی، او هرکال یې زکاة ورکول واجب دی چې اداء سی برابره خبره ده چې په دی روپو ګټه سوی وی اوکه نه وی سوی (۱). فقط

ښځه بغیر دخاوند دخبرولو څخه دخپلو زیوارتو اودسامان زکاة ورکولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۵) دکمی ښځی چې ګینه اوسامان وی نو دخاوند داجازی څخه بغیر یې زکاة اداء کولی سی اوکه نه؟

جواب: ګینه اوسامان دښځی ملکیت دی (۲)، ددی زکاة دښځی په ذمه لازم دی دخاوند څخه داجازی اخیستلو اویا دهغه دخبرولو ضرورت نسته. فقط

په امین باندی دامانت په مال کی زکاة سته اوکه نه؟ **سوال**: (۱۶) دسړی څخه پاته سوی مال چې تراوسه په وارثانو نه دی تقسیم سوی اودامین دتصرف لاندی دی اوټول وارثان بالغ دی دبعضو برخی مقرردی اودبعضو لا تراوسه نه دی مقرر سوی په دی مناقشه کی کال تیرسو، نوپه دی صورة کی ددی مال زکاة په امین باندی واجب دی اوکه نه؟

جواب: دمال زکاة دمالکانو پرذمه باندی لازم دی دامین په ذمه باندی زکاة نسته، که چیری هغه مال سره زر اوسپین زروی نوپه وارثانو باندی دخپلی برخی په اندازه زکاة لازم دی کم وخت چې هغه ته دهغی حصه ورسیږی او دزکاة مال دنصاب په اندازه چې دهغه سره وی نو دتیری سوی زمانی زکاة هم دهغه پرذمه دی، فی الدرالمختار الا الذهب والفضة والسائمة لما فی الخانیة لورث سائمة لزمه زکوٰة بعد حول نواه اولا الخ (۳)، فقط

دساتلو دپاره یې څه روپی چاته ورکړی نوپه هغه زکاة دکم وخت څخه دی؟ **سوال**: (۱۷) زید خپل ورور عمر ته پنځه سوه روپی دحفاظت په خاطر ورکړی او ورته یې وویل چې که ته

(۱). وشرط ای شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملکه وتنمیة المال الدراهم والدنانیر لعینها للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکوٰة کیفها امسکهما (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۶۷). ظفیر

(۲). جهز ابنه بجهاز وسلمها ذالك لیس له الاسترداد منها ولا لورثة بعده ان سلمها ذالك فی صحته بل تختص به وبه یفتی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المهر ج۲ ص ۵۳ ، ط. س. ج۳ ص ۱۵۵). ظفیر

(۳). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۳. ظفیر

غواړی چی په خپل کاروبار کی یې لګوی ګټه کوی اوکه تاوان اوکه همداسی یې دځان سره ږدی، عمر څلور کاله وروسته دزید په اجازی سره یومکان داوسیدلو دپاره دزید دپاره واخیستی چی پنځه سوه روپی دهغه وی اوسل روپی یې دخپل طرف څخه په قیمت کی ورکړی، په زید باندی ددی څلورو کلونو زکاة واجب دی اوکه نه؟ اویواځی ددی پنځو سوو روپو زکاة باندی واجب دی اوکه نه څه حکم لری؟

جواب: ددی څلورو کالو زکاة واجب دی اویواځی دپنځو سوو روپو زکاة به ورکوی ([1]). فقط

دمدرسی په چنده کی زکاة واجب نه دی: **سوال**: (١٨) دمدرسی په چنده باندی څوکاله تیرسوه نوپه هغه باندی زکاة واجب دی اوکه نه دی؟

جواب: دمدرسی چنده که دنصاب په اندازه جمعه سی، اوکال باندی تیرسی نوپه هغه کی زکاة نسته ([2]). فقط

دحرام مال څخه زکاة ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (١٩) دحرام مال څخه زکاة ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: ټول حرام مال دخیرات کولو په شرط لازم دی په دی کی زکاة نسته مګر چی حرام مال مخلوط سی نودملکیت موجب دی په دی وخت کی پکښی زکات هم لازم دی ([3]). فقط

دمکان په مالیت کی زکاة دی اوکه نه دهغه په آمدنی باندی؟ **سوال**: (٢٠\١١) دزید سره دمزکی دمال څخه یولك روپی دی چی دهغه آمدنی څلور سوه یوه روپی کرایه ده په میاشت کی، نوزکاة دمالیت څخه ورکړی اوکه نه دآمدنی څخه؟

په ګرو اونغدو کی زکاة سته اوکه نه؟ **سوال**: (٢١\٢) دجائداد اودکرایه دامدنی څخه علاوه ګرو اونغدی هم سته په دی باندی علحیده زکاة ورکول دی اوکه نه؟

([1]). ولوكان الدين على مقر الخ فوصل الى ملكه لزم زكوٰة مامضى (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٢) . ظفير

([2]). وسببه اى سبب افتراضها ملك نصاب حولى (درمختار) قوله ملك نصاب فلا زكوٰة فى سوائم الوقف والخيل المسبلة لعدم الملك (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٩). ظفير

([3]). ولوخلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكاة فيه ويورث عنه لان الخلط استهلاك إذا لم يمكن تمييزه عند أبي حنيفة، وقوله أرفق إذ قلما يخلو مال عن غصب، وهذا إذا كان له مال غير ما استهلكه بالخلط منفصل عنه يوفي دينه، وإلا فلا زكاة، كما لو كان الكل خبيثا كما في النهر (درمختار) في القنية لو كان الخبيث نصابا لا تلزمه الزكاة لان الكل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق ببعضه (ردالمحتار باب زكوٰة الغنم قبيل مطلب فى التصدق من المال الحرام ج٢ ص ٣٣ – ٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٠). ظفير

زكاة دكم حساب شخه ورکول کیږي اودځه وخت شخه؟ **سوال:** (۲۲\۱۳) زکوٰة دکم نرخ شخه اودکم وخت شخه اودکمی میاشتی شخه ورکول په کاردی؟

جواب: ۱\۱. دمزکی او دجائیداد په مالیت کی زکاة نسته بلکی که کرایه اونور مال آمدنی راجمعه سی او دمصرف او دنورو ضرورتونو شخه وروسته دکال تر پوره کیدلو باقی وی په هغه باندی زکاة واجب دی (۱).

۲,۳: اوپه گرو اونغدو باندی هم زکاة واجب دی، دزکاة تشریح داده چی دروپی څلویښتمه برخه اودگرو وغیره هم څلویښتمه روپی ورکول واجب دی یعنی په سلو کی دوی نیمی روپی (۲). فقط

دښځی په نصاب مالک کیدلو سره خاوند دنصاب نه مالک کیږي: **سوال:** (۲۳) ښځه که دنصاب خاونده سی نوپه دغه وجه سره خاوند هم دنصاب مالك گڼل کیږی اوکه نه؟ او زکاة اوقربانی دچاپه ذمه دی؟

جواب: دښځی دنصاب په مالك کیدلو سره خاوند دنصاب مالك نه گرځی اوقربانی وغیره دده په ذمه واجب نه دی (۳). فقط

قرضدارچی خپله آمدنی هم لري په هغه باندي زكاة سته اوكه نه؟ **سوال:** (۲۴) دیوسړی په ذمه دوه زره روپی قرض دی اوڅه سرمایه او آمدنی هم لری خوهغه دقرض شخه لږدی، نوپه دی کی زکاة واجب دی اوکه نه دی؟

جواب: کله چی قرض دده په غاړه دی دسرمایې او دآمدنی شخه زیات دی نو زکاة په ده باندی واجب نه دی (۴). فقط

دصاحب نصاب تعریف: **سوال:** (۲۵\۱۱) صاحب نصاب چاته ویل کیږی؟

که دچاسره (۳۶) تولی سپین زر اوپنځه تولی سره زروی هغه دنصاب خاوند دی اوكه نه دی؟

سوال: (۱۲\ ۲۲) که چیری دیوسړی سره ۳۲ تولی ۵ ماشی ۴ رتی سپین زر، یا (۵) تولی (۲) ماشی (۴) رتی سره زر وی نوهغه دنصاب مالك کیدلی سی اوکه نه؟

---

(۱). ولا زكاة على مكاتب واثاث المنزل ودور السكنٰی ونحوها (درمختار) قوله ونحوها كثياب البدن الغير المحتاج اليها كالحوانيت والعقارات (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٥). ظفير

(۲). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتان درهم الخ واللازم فی مضروب كل منهما ومعموله ولو تبراً وعليا مطلقا وفی عرض تجارة قيمة نصاب الخ هن ذهب او ورق الخ ربع عشر (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٥) . ظفير

(۳). الزكوٰة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابًا ملكًا تامًا وحال عليه الحول الخ (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٧) . ظفير

(۴). ومن كان عليه دين يحيط بماله فلا زكوٰة عليه (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٨) . ظفير

سوال: (١٣\.....) تمليك څه ته وايي؟

جواب: ١\٣،٢،١: دسپينو زرو نصاب **٥٢** نيمى تولى دى اودسروزرو نصاب **٧** نيمى تولى دى نودچا سره چى ددى څخه كم سپين زر ياسره زر وى هغه دنصاب خاوند نه دى (١) اودتمليك معنٰى بل مالك جوړول دى. فقط

دمدرسي دمهتمم سره چي دمدرسي كم رقم جمعه سوي وي په هغه كي زكاة نسته: **سوال**: (٢٧) دمدرسى دمهتمم سره چى دمدرسى كم رقم جمعه سوى وى په هغه كى زكاة فرض كيږى اوكه نه؟

جواب: په دى كى زكاة فرض نه دى (٢). فقط

دقرض زكاة دوصولولو څخه وروسته اداء كيږي: **سوال**: (٢٨) يوسړى قرض حسنه وركړه نوپه دى كى زكاة وركول په كاردى اوكه نه؟ اوبعضى داسى وى چى دهغه په بدله كى يي څه زيورات گرو (رهن) كړى وى اوبعضى داسى وى چى دهغه په عوض كى يې هيڅ زيورات نه وى ايښى، څه حكم دى؟ كه چيرى دچاسره څه روپى جمعه سى ددى زكاة يې وركړى وى اوهميشه كال په كال څه نورى روپى هم لاس ته راځى اوجمع يې ږدى مگر دا وروستنى روپى چى دومره نه دى چى په مخكى كى څه شمارل سوى زياتى وكړى، نوكه ددغه جمع سوى روپيو څخه هميشه زكاة وركوى نو شايد داسى وخت راسى چى په زكاة ايستلو سره دومره پاته سى چى دنصاب څخه كمى سى ددى شبهى په جواب كى مهربانى وكړى؟

جواب: قرض چى يې وركړى وى كه هغه يوازى يادنورو روپو سره يوځاى سى اودنصاب اندازى ته ورسيږى نوپه هغه باندى زكاة واجب دى ليكن دزكاة اداء وروسته دوصولولو څخه لازمى ده، اوكه چيرى مخكى دوصولولو څخه هم زكات اداء كړى نو اداء كيږى او هغه قرض چى دهغه په عوض كى څه گرو ايښى دى اوهغه قرض چى دهغه په عوض كى څه گرو نه وى دزكاة په حكم كى دواړه برابردى په دواړو كى دقرض دوصولولو څخه وروسته زكاة لازم دى (٣)، اوهغه شبهه چى تاسى ليكلى ده دهغه جواب دادى چى

---

(١). ليس فيما دون مائتى درهم صدقة فاذا كانت مائتين وحال عليه الحول ففيها خمسة دراهم الخ ليس فيما دون عشرين مثقالا من ذهب صدقة فاذا كانت عشرين ففيها نصف مثقال (هدايه باب زكوٰة المال ج١ ص ١٧٢ – ١٧٧). ظفير

(٢). وسببه اى سبب افتراضها ملك نصاب حولى (درمختار) قوله ملك نصاب فلا زكوٰة فى سوائم الوقف والخليل المسبلة لعدم الملك (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج ٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٩). ظفير

(٣). فتجب زكوٰتها اذا اتم نصابا وحال الحول لكن لافوراً بل عند قبض اربعين درهمًا من الدين القوى كقرض وبدل مال تجارة (درمختار) اذا تم نصابا، الضمير فى تم يعود للدين المفهوم من الديون والمراد اذا بلغ نصابا =

دجمعه سوو روپو څخه به زکاۃ ورکوی خوچی کله دنصاب څخه کمی سی نوپه دی وخت کی به ورڅخه زکاۃ په ائنده کی ساقط سی اوترڅو پوری چی دنصاب په اندازه روپی باقی موجودی وی نودزکاۃ وجوب پکښی دعقل خلاف نه دی ځکه چی کم سړی دنصاب مالك وی نوهغه شرعًا اوعرفًا غنی شمیرل کیږی (١). او دمالدارو دپاره دمحتاجانو خبر ګیری اوهغوی ته څه ورکول دانسانیت او دعقل تقاضٰی ده (٢).

دګروی په ذریعه چی کم قرض واخلی که چیری هغه تول کال ایښوول سوی وی نوپه هغه باندی زکاۃ سته اوکه نه؟ **سوال**: (٢٩) که یو سړی سل روپی رهن (ګرو) کښیږدی اودا روپی یې تریوه کاله پوری ایښی وی اوپه دی نیت یې ایښی وی چی کیدی سی چی څه وخت دهغه داداء کولو ضرورت راسی، اوبعضی برخه ددی څخه په ضرورت باندی هم مصرفولی سی نوپه دی روپو زکاۃ واجبیږی اوکه نه؟

جواب: ددی سوال ښکاره مطلب دادی چی کم شخص سل روپی قرض واخیستی اوخپله مزکه یابل څه یې ګرو کښېښوول نوښکاره خبره ده چی داسړی دهغه څخه سل روپی اخیستی نوسل روپی قرض دی یامدیون دی اوپه مدیون باندی دقرض په اندازه زکاۃ واجب نه دی که چیری ددی سړی سره نورڅه روپی اوزیورات اونور څه غیر ددی روپو څخه په اندازه دنصاب نه وی نوپه دی روپو کی زکاۃ دده په ذمه واجب نه دی (٣).

که په مهر کی زیورات ورکړی نو دهغه زکاۃ دچاپه ذمه دی: **سوال**: (٣٠) دنکاح په وخت کی که دخاوند لخوا دښځی زیورات په مهرکی ورکړی نوددی زکاۃ دچاپه ذمه دی؟

جواب: کله چی هغه زیورات ښځی ته په مهر کی ورکول سی نوهغه یې مالکه سوه نوزکاۃ

= بنفسه اوبما عنده مما یتم به النصاب. (ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج٢ ص ٤٧، ط. س. ج٢ ص ٣١٥) ظفیر

(١). الزکوٰۃ واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا تاما وحال علیه الحوال الخ ولابد من ملك مقدار النصاب لانه ﷺ قدر السبب به (هدایه کتاب الزکوٰۃ ج١ ص ١٢٧). ظفیر

(٢). داسلام ددی قانون منشاء داهم معلومیږی چی خلګ روپی جمع کړی اوبیکاره یې پری نه ږدی بلکی هغه په کاروبار یا په فصل اومځکه کی ولګوی نوملك اوقوم ته فائده وی اوزکاۃ ورباندی بارنه وی دنقد جمع کولو څخه دملك اودقام سراسر نقصان دی په هدایه کی دزیورو دزکاۃ په سلسله کی یې لیکلی دی چی: ان السبب مال نام ودلیل النماء موجود هوالاعداد للتجارة خلقة والدلیل هوالمعتبر (هدایه باب زکوٰۃ المال ج١ ص ١٧٧) دکم حاصل چی داسوه چی کله په دی روپو کی یاپه سرو اوسپینو کی دنمو اودزیاتیدو صلاحیت موجود دی نواوس که داتاسو وساتی اودکم کار دپاره چی دی هغه ورڅخه وانه اخلی نودا خو بیا دساتونکی قصوردی دزکاۃ دوجوب سبب زیادت نه دی. واللّٰه اعلم. ظفیر

(٣). کل دین له مطالب من جهة العباد یمنع وجوب الزکوٰۃ سواء کان الدین للعباد کالقرض وثمن البیع وضمان المتلفات وارش الجراحة وسواء کان الدین من النقود او المکمل اوالموزون الخ (عالمگیری مصری بولاق کتاب الزکوٰۃ ج١ ص ١٧٢). ظفیر

ددی زیوراتو هم دهغې پرذمه باندی کیږی، نه دخاوند پرذمه ([1]).

دنَوتَه والا ([2]) په روپو کی زکاة: **سوال**: (۳۱\۱) زید زر روپی په نَوته ورکړی لس کاله وروسته یې وصول کړی نوڅه حکم لری؟

زر روپی وی مګر پنځه سوه دنَوتَه باقی پاته دی نوپه دی باندی څومره زکاة دی؟ **سوال**: (۲,۳۲) دزیدسره زر روپی دی اوپنځه سوه روپی دخپلوانو درواج له امله وربانډی نَوتَه ورکول دی نوپه دی صورة کی په څومره اندازه روپو کی زکاة ورکولی سی؟

جواب: \۱: په داسی روپوکی دزکاة دوصولولو څخه وروسته ورکول لازم دی، نه مخکی دوصولولو څخه. ([3])

\۲. په دی صورة کی زید ته دزرو روپو زکاة ورکول لازم دی ([4]). فقط

دزید مال دورونو په قبضه اودمور اودپلار په قبضه کی وو اوس دده په تصرف کی راغی نودی زکاة دکم وخت څخه ورکړی؟ **سوال**: (۳۳) دزید مال دده دوالدینو اودمشر ورور په قبضه

([1]). وشرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملك الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج۱ ص۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۷). ظفیر

([2]). نَوتَـه : په اُردو ژبه کی هغو پیسو ته ویل کیږی کمی چی دنکاح دعقد په وخت کی صاحبِ خانه ته په طور د رسم او رواج ورکول کیږی. حقانی

([3]). و ([4]). دنیوته په سلسله کی اولنی بحث دادی چی آیا دا دقرض په حکم کی دی یا دهبی، که دقرض په حکم کی وی نو وروسته دوصول څخه دتیرو کلونو زکوٰة ورکول لازم دی دارکم چی دنیوته کم رقم پرذمه باندی باقی دی دزکاة دحساب په وخت به دغه رقم وضع سی او دباقی څخه په زکات لازم وی او دنیوته دقرض یاهبه دقرار ګرځولو مدار پررسم اورواج باندی دی په بعضو قومونوکی په طور دقرض دارقم ورکول کیږی اوحساب لیکل کیږی او وروسته دنکاح په موقع باندی په ضروری ډول وصول کیږی اوپه بعضی کورنیو کی حساب اوکتاب نه لیکل کیږی که ورکول سو نواخلی یې ورڅخه اوکه یې ورنه کړی نو ددی تذکره هم نه کیږی ګویا داپه طور دهبه وی. سئل فيما يرسله الشخص الی غيره فی الاعراس ونحوها هل يكون حكمه حكم القرض فيلزمه الوفاء به ام لا اجاب ان كان العرف بانهم يدفعونه علی وجه البدل يلزم الوفاء به مثليا فبمثله، وإن قيميا فبقيمته، وإن كان العرف خلاف ذلك بأن كانوا يدفعونه علی وجه الهبة ولا ينظرون في ذلك إلی إعطاء البدل فحكمه حكم الهبة في سائر أحكامه فلا رجوع فيه بعد الهلاك أو الاستهلاك، والاصل فيه أن المعروف عرفا كالمشروط شرطا آه (رد المحتار كتاب الهبة قبيل باب الرجوع ج۴ ص ۷۰۷) . دمفتی علام" ددواړو جوابونو څخه معلومیږی چی دوی" هبه ګرځولی ده، که چیری دهبی په بدله کی هبه راغله نو اوس دی آئنده زکوٰة په شرط دنصاب پوره کیدو ورکړی اوکه نصاب پوره نه وی نو زکوٰة نسته او دنیوته کم مال چی پرذمه باندی دی دادهبی په حکم کی دی ددی وجهی څخه دا دنصاب په حساب کی نه راځی ددی وجه څخه فقهاء تصریح کوی فلا زكاة علی مكاتب الخ ومديون للعبد بقدر دينه فيزكی الزائد ان بلغ نصابا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتاركتاب الزكوٰة ج۲ ص ۸ – ۹) ولو كان الدين علی مقر ملی اومفلس الخ فوصل الی ملكه لزم زكاة مامضی (ج۲ ص۱۲) فتجب زكوتها اذا اتم نصابا وحال الحول لكن لا فورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوی كقرض الخ (باب زكوٰة المال ج۲ ص۴۷ – ۴۸). محمد ظفير الدين غفر له

کی وو دبلوغ دوخت څخه چی اوس دزید عمر دوه ویشت کاله دی په دی وجه زید دخپل طرف څخه زکاة، قربانی اداء کړی نه ده اوس زید پرخپل ټول مال قابض اوقادر سوی دی اودخپلی ذمی څخه زکوٰة اوقربانی اداء کول غواړی نوڅه رکم یې اداء کړی؟ دکم وخت څخه اوترکمه پوری یې اداء کول په کاردی؟

جواب: په آئنده کی چی دکم وخت څخه مال دده په قبضه کی راغلی دی زکاة دی اداء کړی او دتیری سوی زمانی زکاة لازم نه دی ([1]). فقط

دحیلی په زریعه زکاة اخیستل درست دی اوکه نه؟ سوال: (۳۴) که چیری یومالدار دزکاة اخیستلو دپاره په یوه وجه حیله جوړه کړی لکه څنګه چی خپل مال دبڅئی په ملکیت یا دبل چا لکه نابالغ زوی ملکیت جوړ کړی نوپه دی حیله صدقه واخلی آیا داحیله جوړول جائزدی اوصدقه اخیستل ورته حلال دی اوکه نه او دمصدق ذمه ساقطه سوه اوکه نه؟

جواب: په دی حیلی سره صدقه اخیستل ورته حلال کیدی سی مګر داحیله کروه ده، لانه لا زکوٰة علی الواهب اتفاقا لعدم الملك وهی من الحیل ومنها ان طلبه لطفله قبل اتمام بیوم درمختار ([2]). کتاب الزکوٰة. (اوپه کراهت اوپه عدم کراهت دحیله اسقاط دزکاة کی اختلاف بین الصاحبین مشهوره دی په شامی کی).

قال أبو یوسف: لا یکره لانه امتناع عن الوجوب، لا إبطال حق الغیر. وفي المحیط أنه الاصح. وقال محمد: یکره، واختاره الشیخ حمید الدین الضریر، لان فیه إضرارا بالفقراء (الی ان قال) وقیل الفتوی في الشفعة علی قول أبي یوسف، وفي الزكاة علی قول محمد، وهذا تفصیل حسن. (شامی ج۲ ص ۲۷ باب زکوٰة الغنم)

په نصاب دزکوٰة کی مفتٰی به نصاب څه شی دی؟ سوال: (۳۵) دزکاة په حساب کی اختلاف دی مفتٰی به قول کم دی؟

جواب: داوو مثقالو دوزن دحساب څخه معلومه ده چی د ۵۲ نیمی تولو دسپینو زرو حساب دی ولی چی دوه سوه درهمه په وزن داوو ۷ دې اندازی ته رسیږی ([3]).

([1]). عند قبض مائتین منه لغیرها ای من بدل مال لغیر تجارة وهو المتوسط كثمن سائمة وعبید خدمة وهما مما هو مشغول بحوائجه الاصلیة كطعام وشراب واملاك ویعتبر ما مضٰی من الحول قبل قبض فی الاصح (درمختار) اما لمتوسط ففیه روایتان فی روایة الاصل تجب زكوٰة فیه ولا یلزمه اداء حتٰی یقبض مائتی درهم فیزكیها وفی روایة ابن سماعة عن ابی حنفة لا زكوٰة فیه حتٰی یقبض یحول علیه الحول لانه صار مال زكوٰة فان صار مال كالحادث ابتداء الخ وعلی روایة ابن سماعة یزكیها عن الماضی والاعن الحال الا یمضی حول جدید بعد القبض (ردالمحتار باب زكوٰة المال ج ص ۴۸، ط. س. ج۲ ص ۳۰۵). ظفیر

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب زكوٰة ج۲ ص ۵۱، ط. س. ص ج۲ ص ۳۲۴). ظفیر =

دکرایه په مکان باندی زکات سته اوکه نه؟ سوال: (۳۶) هغه مکان چی دهغه کرایه لس روپی دمیاشتی وی دهغه مکان په قیمت کی زکوٰة لازم دی اوکه نه؟
جواب: په قیمت دهغه مکان کی زکوٰة لازم نه دی مگر که کرایه یې دنصاب په اندازه جمعه سوه اوکال باندی تیرسو نو زکوٰة دهغه نغدو روپو واجب کیدلی سی (۱).
دمهر روپی چی دخاوند په ذمه وی په هغه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۳۷) که دیوی ښځی مهر یونیم سل روپی وی، چونکه دخاوند سره یې روپی نسته په دی وجه یې دهغه مهر نه دی اداء کړی، آیاپه دی صورة کی دښځی په ذمه دمهر زکوٰة واجب دی اوکه نه؟
جواب: په هغې باندی مخکی دوصولولو څخه زکاة واجب نه دی (۲). فقط
دکښت پرقیمت باندی زکوٰة نسته: سوال: (۳۸) دهندی سره لږ مځکه چی قیمت یې زر روپی دی نوپه دی باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟ او دمزکی په قیمت کی زکاة دی اوکه په پیداوار کی؟
جواب: دمزکی په قیمت باندی زکاة نسته (۳) مزکه که چیری عشری وی نودهغې پرآمدنی باندی یعنی څومره انداه غله چی دهغې څخه لاس ته راسی نوپه هغه کی عشریه لسمه حصه واجب ده اوکه چیری مزکه عشری نه وی نوبیا هیڅ څه واجب نه (۴) دی.
په خوراک څښاک کولو سره دهغه سره دنصاب په اندازه څومره چی پاته وی دکال دتیریدلو څخه وروسته دی ددی زکاة ورکړی: سوال: (۳۹) دیو سړی (۴۲۰) روپی وی چی دخوراك څښاك څخه یې بچت کړی وی اوپر هغه باندی کال تیر سو نوهغه سړی به دڅلور سوه شپیتو روپو زکوٰة ورکوی اوکه دڅلور سوه.
جواب: دپوره څلورسوه او شپیتو ۴۲۰ روپو زکات دې وباسی. (۱)

---

(۳). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتا درهم کل عشر دراهم وزن سبعة مثاقیل (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۳۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۵). ظفیر
(۱). ولا زکوٰة فی ثیاب البدن الخ ودور السکنٰی ونحوها (درمختار) ای کثیاب البدن الغیر المحتاج الیها وکا الحوانیت والعقارات (ردالمحتار کتاب زکوٰة ج۲ ص ۱۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۴ و۲۲۵) . ظفیر
(۲). وعند قبض ماتین مع حولان الحول بعده ای بعد القبض من دین ضعیف وهو بدل غیر مال کمهر ودیة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۴۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۵) . ظفیر
(۳). وشرطه ای شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملکه وتنمیة المال کالدراهم والدنانیر لعینهما للتجارة باصل الخلقة الخ او السوم بقیده الاتی اونیة التجارة فی العروض (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب زکوٰة ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۵۹) . ظفیر
(۴). والنوع الثانی شرط المحلیة وان تکون عشریة فلا عشر فی الخارج من ارض الخراج الخ (عالمگیری مصری بولاق زکوٰة الزروع ج۱ ص ۱۸۵). ظفیر

دنغدو روپو او دمصرف او نورو زکوٰۃ په څه طریقه ورکړي؟ **سوال**: (۴۰) زید دوه سوه روپی ولګولی په تجارة کی یوکال وروسته یې حساب وکی نولاندی رقم یې دهغه سره وو، سل روپی نغدی دی او د (۱۲۵) روپو تخمیناً مال دی، دیو نیم سلو روپو مال یې په قرض خرخ کړیدی، آیا کم رقم نغدی چی دکال په اخر کی موجودی وی اوټول کال یې ددی مال څخه مصرف کړی دی نوپر دی زکوٰۃ سته اوکه نه؟

جواب: دکال په اخرکی چی څومره روپی نغدی یا دتجارت مال موجود دی پرټولو زکاة واجب دی اوکم رقم چی دنورو پرذمه قرض دی نوپرهغه هم زکوٰۃ سته لیکن دزکوٰۃ اداء کول به دهغه دوصولولو څخه وروسته وی ترڅو چی هغه رقم وصول سوی نه وی زکوٰۃ ساقط دی اومعاف دی اوکم مال چی ټول دکال دننه ختم سی دکال څخه یې مخکی خرخ کی په هغه کی زکوٰۃ لازم نه دی، اوداستعمال شیان چی دتجارت په نیت نه وی اخیستی په هغه کی هم زکات نسته، البته په دی کی هغه شیان چی یې خرخ کړه اودهغه قیمت یې په موجوده روپو کی شامل کړی وی په هغه کی دی زکوٰۃ ورکړی ([2]). فقط

هغه دنصاب خاوند چی پرهغه دمهر قرض وی اودا دده دمال څخه زیات وی نوپر ده باندی زکوٰۃ سته اوکه نه؟ **سوال**: (۴۱) یوشخص دنصاب مالك دی لیکن دهغه په ذمه دمهر قرض دی چی هغه دده دمال څخه زیات دی، آیا قرض دزکات مانع دی؟

جواب: صحیح داده چی دمهر قرض دزکاة مانع نه دی، زکوٰۃ باندی لازم دی، کما فی الشامی والصحیح انه غیر مانع، جلد ثانی ([3]).

دتیر سوی کال زکوٰۃ فرض دی: **سوال**: (۴۲\۱) هغه مال چی دنصاب مالك ته په تیر سوی کال کی حاصل سوی وی زکوٰۃ ورکول یې فرض دی اوکه نه؟

کم ځای چی په کرایه وی دهغه دزکاة څه طریقه ده؟ **سوال**: (۴۳\۲) دکم ځای کرایه چی دمیاشتی لس روپی وی، نوپه هغه زکوٰۃ سته اوکه نه؟

دمکان څخه چی کمه کرایه راسی په هغه زکوٰۃ: **سوال**: (۴۴\۳) دمکان مذکوره کرایه که د

([1]). واللازم فی مضروب کل منهما الخ وفی عرض التجارة قیمته نصاب الخ ربع وفی کل خمس بحسابه ففی کل اربعین درهما درهم وفی کل اربعة مثاقیل قیراطان ومابین الخمس الی الخمس عفو وقالا مازاد بحسابه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج۲ ص ۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۷). ظفیر

([2]). ومن کان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول من جنسه ضمه الیه وزکاه به الخ لان المجانسة هي العلة في الاولاد والارباح لان عندها یتعسر التمییز فیعسر اعتبار الحول لکل مستفاد وما شرط الحول الا للتیسیر (هدایه باب صدقة السوائم فصل فی الخیل ج۱ ص ۱۷۵) ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰۃ ما مضٰی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲) . ظفیر

([3]). ردالمحتار کتاب زکوٰۃ تحت قول الماتن اوموجلا ج۲ ص ۷ ، ط. س. ج۲ ص ۲۶۱. ظفیر

نصاب په اندازه وی په هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟
زیورات چې پوره يې نه استعمالوی په هغه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۴\ ۴۵) که سره زر اوسپین زر زیورات يې یوه میاشت یادوی میاشتی اینبی وی اودری میاشتی یادوی میاشتی مسلسل استعمال کړل یعنی وایې غوستل اوهغه زیورات دنصاب په اندازه وی بلکی زیات وی نوپه هغه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟
جواب: ۱\ : په تیرسوی کال کی دحاصل سوی مال چې دنصاب خاوندوی زکوٰة ورکول يې فرض دی، ومن کان له نصاب فاستفاد فی اثناء الحول من جنسه ضمه الیه، هدایه ص ۱۷۵.
۲\ : دکم مکان کرایه چې دنصاب په اندازه ده دهغه په کرایه کی زکوٰة ورکولی سی اوپر مکان باندی زکوٰة نسته، ولا فی ثیاب البدن واثاث المنزل ودور السکنٰی ونحوها ای کثیاب البدن الغیر المحتاج الیها کالحوانیت والعقارات، شامی جلد ۲ ص ۸ مطبوعه هند.
۳\ : کله چې روپی ددوو سوو درهمو برابری سی هرقسم چې وی که دمکان کرایه وی او که دمزکی، یادبلی کمی وجه څخه په ملکیت کی راسی اوپه هغه باندی کال هم تیرسی نو زکوٰة پکښی واجبیږی، لیس فی مادون ماتی درهم صدقة فاذا کان مائتین وحال علیها الحول ففیها خمسة دراهم، هدایه ص ۱۷۲.
۴\ : دسرو زرو اودسپینو زرو زیورات چې کله دنصاب اندازی ته ورسیږی نوپه هغه کی زکوٰة واجب دی که هغه استعمالوی اوکه نه يې استعمالوی ، وفی تبرالذهب والفضة وحلیها واوانیها زکوٰة. هدایه ص ۱۷۷. فقط
په لاندینی ذکرسوی شیانو کی په کمو شیانو باندی زکوٰة دی؟ سوال: (۴۲\۱) دیوه سړی سره لاندی ذکر سوی شیان دی نو پرکمو کمو شیانو زکات راځی، دمزکی جائیداد، لوښی، څاروی، قیمتی زیورات، زر روپی، هرقسم غله، دوه زره نغدی اونور کورنی سامان.
پرقرضدار باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۴۷\۲) پرذکر سوی سړی باندی قرضه هم ده چې دموجوده نغدو څخه زیاته ده نوددومره قرضداری په حالت کی زکوٰة ورکول لازم دی؟
جواب: په دی ذکرسوی شیانو کی غیر دزیوراتو اودنغدو څخه اونور دکور په سامان کی زکوٰة لازم نه دی، په مزکه کی دشرطونو موافق عشر واجب دی اوپه څارویو کی که هغه

څریدونکی وی دقاعدی مطابق پکښی زکوٰة واجب دی باقی داستعمال شیان لکه لوښی اودخوړلو غله کی زکوٰة نشته (١). والتفصیل فی کتب الفقه. (٢)

٢\ : دقرضداری څخه دقرض په اندازه زکوٰة ساقط دی اودده خپل قرض چی پر چا دی نو دوصولولو څخه وروسته باندی دزکوٰة ورکول لازم دی. (٣) فقط

په اخیستل سوی قیمت باندی زکوٰة کیږی اوکه په موجوده نرخ باندی؟ سوال: (١\٤٨) دمال زکوٰة به په اخیستل سوی قیمت باندی وی اوکه په موجوده نرخ باندی؟

دکال په بحث باندی په کم حساب سره زکاة واجب دی؟ سوال: (٢\٤٩) دکال دنغدو پربچت باندی په کم حساب سره زکوٰة واجب دی؟

جواب: ١\ ، ٢. دزکاة داداء کولو په وخت کی چی کم قیمت وی هغه ته اعتبار دی اودزکاة حساب دادی چی څلوېښتمه حصه زکوٰة ورکول لازم دی. (٤)

دمالداره بچی په مال کی زکوٰة وی اوکه نه وی؟ سوال: (٥٠) دمالدار بچی په مال کی زکوٰة ددی دمال څخه ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: جائز نه دی. (٥) فقط

دښځی ګینه، دسپرلی آس او دقلبی په غوایانو کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (٥١) دښځی په زرو، دسپرلی په آس، او دکرهنی اوکښت ګری (قلبی) په غوایانو کی زکوٰة لازم دی اوکه نه؟

جواب: دښځی پر زرو باندی زکوٰة ورکول لازم دی (٦) ، دسپرلی آس، او دزمینداری په اسبابو باندی زکوٰة نشته. (٧) فقط

---

(١). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص٢٢٥. ظفیر

(٢). ولا في ثياب البدن المحتاج إليها لدفع الحر والبرد، وأثاث المنزل ودور السكنى ونحوها وشرطه أي شرط افتراض أدائها حولان الحول وهو في ملكه وتنمية المال كالدراهم والدنانير لتعينهما للتجارة بأصل الخلقة فتلزم الزكاة كيفما أمسكهما ولو للنفقة أو السوم بقيدها الآتي أو نية التجارة في العروض (الدر المختار على هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٤) واللازم فی مضروب کل منهما ای الذهب والفضة ومعموله ولوتبرا اوحلیا مطلقا (ایضا باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧ و٢٢٨) . ظفیر

(٣). فلا زکاة علی مکاتب الخ ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصاباً (ایضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣) لوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ایضا ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢) . ظفیر

(٤). وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء اجماعا وهو الاصح ویقوم فی البلد الذی المال فیه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٢) . ظفیر

(٥). ولیس علی الصبی والمجنون زکوٰة الخ لنا انها عبادة فلا تتادی الا بالاختیار تحقیقا لمعنٰی الابتلاء ولا اختیار لهما (هدایه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٢٨). ظفیر [باقی]

که دبهار امارت شرعیه بیت المال ته دزکاة روپی ونه لیږی اوهم هلته یې تقسیم کړی نو ددی څه حکم دی؟ **سوال:** (۵۲\۱) دبهار او دا ړمیسه په صوبه کی دپټنه ضلع په پهلواری کی بیت المال او دشریعت امیر ټاکل سویدی مبلغین دزکاة او عشر را ټولولو دپاره لیږل کیږی خوداکثرو ځایونو څخه نه ترلاسه کیږی بلکی دهم هغه ځای پرحقدارانو، فقیرانو اومسکینانو باندی تقسیمیږی، بیت المال ته یې نه لیږی، نوآیا زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زکوٰة اداء کیږی، قال الله تعالٰی انما الصدقات للفقراء والمساکین (۱)، الآیه.

دکور دسامان څخه مطلب کم، کم شیان دی؟ **سوال:** (۵۲\۲) په شریعت کی دکور دسامان اطلاق پرکمو کمو شیانو کیږی؟ آیاپه لوښو، او داغوستلو په جامو پرکالو باندی هم دکور دسامان اطلاق کیږی اوکه نه؟

جواب: داثاث البیت اطلاق پردی ټولو باندی کیږی (۲). فقط

دزکاة نغدی روپی که چیری دخپلو روپو سره یوځای کړی اوزکاة ورڅخه په تدریجی توګه ورکړی نودا څنګه کیږی؟ **سوال:** (۵۳) څه رکم چی په نغدو کی تعین نسته نو که چیری دزکاة روپی په خپل مال کی ورګډی کړی اوبیا وخت په وخت دزکاة اودغیر زکوٰة داداء کولو په نیت یې ولګوی نودزکاة دخاوند زکوٰة څه وخت اداء کیږی په هغه وخت کی چی وکیل ته یې وسپاری اویا کله یې چی دمصرفولو دپاره ولیږی اوکه په هغه وخت کی چی وکیل یې دخپلو روپو سره یوځای کړی اودخیرات په نیت کی په زکوٰة اوغیر زکوٰة کی ولګوی دمثال په توګه سیدانو اویاپه نامعلوم غنی باندی یې ولګوی تردی پوری چی په څو درجو زیات یې دزکاة دپیسو څخه مصرف سوی نوزکاة اداء سو اوکه نه؟

جواب: په نغدو کی عدم تعین مطلقا نه دی بلکی په امانتونو اوصدقاتو اوپه نورو کی نغدی متعین دی لکه چی په اشباه اونظائر کی چی دی، لا یتعین فی المعاوضات الخ ویتعین فی الامانات والهبة والصدقة (۳)، اودغه رکم په شامی کی هم دی. نو دزکاة

(۲). وفی تبر الذهب والفضة وحلیهما واوانیهما الزکوٰة (هدایه باب زکوٰة المال ج۱ ص ۱۷۷). ظفیر

(۲). ولیس فی دور السکنٰی وثیاب البدن واثاث المنزل ودواب الرکوب وعبید الخدمة وسلاح الاستعمال زکوٰة لانها مشغولة بالحاجة الاصلیة لیست بنامیة ایضاً (هدایة کتاب الزکوٰة ج۱ ص۱۲۹ ط. س. ج۲ ص۲۲۵). ظفیر

(۱). لیکن ښه داده چی دشریعت دامیرپه واسطه ښکاره دزکاة مال اداسی اودنغدوزکوٰة پخپله هم ورکولی سی. ظ

(۲). ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة ما مضٰی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

(۳). ولاثیاب البدن المحتاج الیها لدفع الحر والبرد واثاث المنزل (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۴) فلیس فی دور السکنٰی الخ وکذا طعام اهله ومایحتمل به من =

روپی دزکاۃ ورکوونکی داجازی څخه بغیر دخپل مال سره یوځای کول جائز نه دی، او د زکاۃ دمالك زکوٰۃ هغه وخت اداء کیږی چی دلګولو او دمصرفولو دپاره یې ولیږی اوکه چیری وکیل په خپلو روپوکی دموکل دزکاۃ روپی ورګډی کړی، نو که دا یوځای کول دموکل په اجازی سره وی نوکم وخت چی دزکاۃ روپی جلا سی اودزکاۃ په نیت دزکاۃ دخاوند دطرف څخه ورکول سی، په هم هغه وخت کی دده زکات اداء کیږی. اوکه وکیل دموکل داجازی څخه بغیر داسی کړی وی نودده زکاۃ نه اداء کیږی اوکم څه چی وکیل فقیرانو اونوروته ورکړی هغه دوکیل دطرف څخه هبه اوصدقه کیږی په درمختارکی دی:
ولوخلط زکوٰۃ موکلیة ضمن وکان متبرعًا قال فی الشامی قوله ضمن وکان متبرعًا الخ لانه ملکه بالخلط وصار مؤدیا مال لنفسه قال فی التتارخانیة الا اذا وجد الاذن او اجاز المالکان آه ای اجاز قبل الدفع الی الفقیر لما فی البحر لو ادی زکوٰۃ غیره بغیر امره فبلغه فاجاز لم یجز لانها وجدت نفاذاً علی المتصدق لانها ملکه ولم یصر نائبا عن غیره فنفذت علیه لٰکن قد یقال تجزی عن الامر مطلقا لبقاء الاذن بالدفع قال فی البحر ولو تصدق عنه بامره جاز الخ ثم قال فی التتارخانیة او وجدت دلالة الاذن بالخلط کما جرت العادة بالاذن من ارباب الحنطة نجلط ثمن الغلات الخ ([1]). فقط

دکم خاص ضرورت دپاره چی روپی جمعه کړی په هغه باندی دزکاۃ حکم: **سوال**: (**۵۴**) که چیری یوسړی خپل ډیر ضرورتونه بندکړی اودیوه خاص ضرورت دپاره روپی جمعه کړی نوپه دی روپو باندی زکوٰۃ سته اوکه نه؟
جواب: دکال دتیریدلو څخه وروستهورباندی زکوٰۃ واجب دی ([2]). فقط

وکیل چی یوبل مستحق ته زکوٰۃ ورکړی، نوددی څه حکم دی؟ **سوال**: (**۵۵**) که چیری زید عمر خپل وکیل جوړکی دیوخاص مستحق دزکاۃ په ورکولو باندی دمثال په توګه خالد ته په ورکولو یې وکیل مقررکی، نوکه چیری عمر دخالد په ځای بکر ته چی داهم دزکاۃ مستحق وو، زکوٰۃ ورکی، نو دزید زکوٰۃ اداء سو اوکه نه؟
جواب: په شامی کی دی، وهذا حیث لم یامره بالدفع الی معین اذا لوخالف ففیه قولان حکاهما فی القنیة. ([3]) الخ. حاصل دادی چی په دی کی دوه قوله دی، یوقول دادی چی

= الاوانی اذالم یکن من الذهب والفضة الخ والات المحترفین (عالمگیری کشوری کتاب زکوٰۃ ج۱ ص ۱۷۰ ، ماجدیه ج۱ ص ۱۷۲). ظفیر
([1]). الاشباه والنظائر ص ..... . ظفیر
([2]). ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۹. ظفیر [باقی]

زکوٰة یې اداء کیږی اوبل دادی چی زکوٰة یې نه دی اداء سوی، او وکیل ضامن گرځی، نو احتیاط دادی چی بل ته دی نه ورکوی بلکه هغه ته به یې ورکوی کم چی موکل ورته معین کړی اوټاکلی دی (١). فقط

شل زره روپی قرض لری خو اضافه نوری نلری نوزکاة باندی واجب دی اوکه نه؟ سوال: (٥٦)
زید په بمبی کی درخت په یوه کمپنی کی دشلو زرو روپو یوه برخه په قرض واخیسته په دی وخت کی په زید باندی زکوٰة فرض دی اوکه نه؟ کله چی دقرض دخلاصولو دپاره ورسره هیڅ اضافه بچت روپی نه وی؟

جواب: په دی صورة کی چی دموجوده مال په اندازه دده پرذمه باندی قرض وی اواضافه نور هیڅ ونه لری نوپه ده باندی زکوٰة واجب نه دی (٢). فقط

که دیوکال زکوٰة ورنه کړی نوبل کال به دی څه کوی؟ سوال: (٥٧) که چیری یو سړی چی دنصاب مالك وی دیوکال دزکاة ورکولو څخه دغفلت په وجه قاصر پاته سی نودبل کال دحساب څخه به څنگه زکاة ورکوی؟

جواب: دا کال به دسږ کال اودتیر کال زکوٰة ورکړی اوحساب یې دادی چی تیر کال ختم سی نوروپی به یې حساب کړی چی په کمه اندازه مال دده سره دی نوزکاة به یې ورکړی، اوسږ کال دکال په اخرکی چی دده سره څومره روپی اونور څه وی دهغه به زکاة ورکړی (٣). فقط

ښځی ته چی مور او پلار گینه ورکی نو ددی زکوٰة پردی ښځه باندی دی اوکه ددی په خاوند باندی؟ سوال: (٥٨) دزید ښځی ته گینه دهغه مور اوپلار ورکړیده نوددی زکوٰة په زید دی اوکه په دی ښځه باندی؟ دزید آمدنی دومره نه ده چی هغه زکوٰة ترینه ورکړی اوکله چی دزید گټه وټه وسی نوده ته معلومه نه ده چی گینه څومره ده، آیا دزکاة داندازی څخه یې ورکړی اوکه چیری دڅو کالو دزکاة حساب وکړی اودده دآمدنی څخه زیاته وی نوپه متفرقه توگه یې ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: زکوٰة دزید دښځی پرذمه باندی دی هغه به یې اداء کوی، دزید پرذمه باندی دهغه

---

(٣). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩. ظفیر

(١). وهنا الوکیل انما یستفید التصرف من الموکل وقد امره بالدفع الی فلان یملك الدفع الی غیره کما لواوصی لزید بکذا لیس للوصی الدفع الی غیره (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩). ظفیر

(٢). فلازکوٰة علی مکاتب الخ ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصابا (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب الزکوٰة ج٢ ص ٨ ، ط. س. وج٢ ص ٢٦٣). ظفیر

(٣). وافتراضها عمری ای علی التراخی وصححه الباقانی وغیره وقیل فوری ای واجب علی الفور وعلیه الفتوٰی فیاثم بتاخیرها بلاعذر وترد شهادته (ایضا ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفیر

اداء کول لازم نه دی اوکله چی الله ﷻ زید ته مالی پراخی ورکړی اودی دښځی دطرف څخه دزکاة اداء کول غواړی، نودی یې هم ورکولی سی اودګینی څخه به اندازه ولګوی او دهغه په اندازه به زکاة ځینی ورکړی اودخو کالو زکوٰة په متفرقه توګه لړ، ورکول هم درست دی اوصحیح دی (۱). فقط

چې مور دزرو مالکه جوړه کړي نوزکاة پرچا باندي دي؟ سوال: (۵۹) یوسړی خپلی مورته ګینه جوړه کړه اودهغه ټول اختیارات یې هغې ته ورکړه نوددی زکوٰة په مور باندی عائد کیږی اوکه نه په زوی باندی؟

جواب: کله چی ده ګینه دخپلی مور ملکیت وګرځوله نوددی زکوٰة دده دمور پرذمه باندی واجب دی (۲) اوکه زوی یې وغواړی نو دهغه دطرف څخه یې ورکولی اواداء کولی سی. فقط

دکال پوره کیدو څخه چې دوی دری میاشتي وروسته په تاخیر سره دزکاة روپې ورکړي نو دا څنګه دي؟ سوال: (۶۰) درمضان په تیره میاشت کی زکوٰة واجب الاداء وو لیکن دګټی وټی روپی دوی دری میاشتی وروسته لاس ته ورځی، نودغه وقفه کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: هو! داوقفه کول صحیح اودرست دی (۳). فقط

دمزکي قیمت دنصاب په اندازه دي خوحاصلات نه لري اعتبار څه شي ته دي؟ سوال: (۶۱) یوسړی دومره مځکه لری چی قیمت یې دقربانی او دسرسایې دنصاب څخه زیات وی لیکن کلنی حاصلات یې دنصاب اندازی ته نه رسیږی، نوپه دی صورة کی کم جهت معتبر او داعتماد وړدی دقیمت طرف اوکه دحاصلاتو؟

جواب: په دې صورة کی دامام ابویوسف اوامام محمد رحمهما الله په مابین کی اختلاف دی، امام محمد رحمه الله فرمایې چی دغه رکم ذکرسوی نصاب دزکاة داخیستلو مانع نه دی، سرسایه اوقربانی ورباندی واجب نه ده، اوامام ابویوسف رحمه الله ذکر سوی نصاب دزکاة داخیستلو مانع بولی اوپرده باندی سرسایه اوقربانی کول واجب ګڼی اوګرانقدر

---

(۱). وافتراضها عمری ای علی التراخی (درمختار) قال فی البدائع وعلیه عامة المشائخ ففی ای وقت ادی یکون مودیا للواجب (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

(۲). الزکوٰة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصابا ملکا تاما اوحال علیه الحول (هدایه کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۲۷ ، ط. س. ج۲ ص.......). ظفیر

(۳). وافتراضها عمری ای علی التراخی (درمختار) قال فی البدائع وعلیه عامة المشائخ ففی ای وقت ادی یکون مودیا للواجب (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

استادانو دامام ابویوسف رحمه الله قول احوط گڼلی دی اوپه دی باندی يې عمل كول ښه كړيدی اودامام محمد رحمه الله په قول ډير وسعت اوپراخی ده اوفقهاء وو په دی باندی فتوٰی وركړيده: انه تجب علی كل مسلم ذی نصاب فاضل عن حاجة الاصلية كدينه وحوائج عياله وان لم يتم كما مر، وبه ای بهذا النصاب تحرم الصدقة وتجب الاضحية الخ وذكر فی الفتاوٰی له حوانيت ودور الغلة لٰكن غلتها لا تكفيه ولعياله انه فقير ويحل له اخذ الصدقه عند محمد وعند ابی يوسف لا يحل (١). فقط

دشراكت دتجارتی مال څخه چی زكوٰة ايستل كيږی كه چيری بل شريک يې ورنه كی نوددی څه حكم دی؟ سوال: (٢٢) تقريبًا شپږ كاله كيږی چی زيد اوبكر په يوه دوكان كی شريك تجارت شروع كړيدی دشراكت كولو په وخت كی دزيد او بكر په مينځ كی نه داسی معاهده وسوه چی زكوٰة به دخپلو خپلو روپو مطابق وباسی، په دی طريقه باندی څلور كاله عمل وسو، په يوه كال كی دوه زره روپی دزكاة په نوم ولګول سوی، دمعاهدی په اساس دزيد پرذمه دوه سوه پنځوس روپو زكاة وايستل سو، اودبكر پرذمه اوه لس سوه پنځوس (١٧٥٠) روپی زكوٰة وايستل سو نواوس زيد دخپلی برخی دروپو وركولو څخه انكار كړيدی نوپه دی باره كی شرعًا څه حكم دی؟

جواب: په دی صورة كی چی څومره اندازه دزيد دروپو څخه زكوٰة ايستل سويدی هغه دزيد په ذمه باندی دی دهغه په حساب كی به يې ولګوی اوكمی روپی چی دبكر په ذمه واجبی دی دبكر په حساب كی به ولګول سی، دزيد انكار كول معتبرنه دی، په درمختار كی دی، وان تعدد النصاب تجب اجماعًا ويتراجعان بالحصص الخ (درمختار) قوله ان تعدد النصاب ای بحيث يبلغ قبل الضم مال كل واحد بانفراده نصابا فانه يجب حيئذ علی كل منهما زكوٰة نصابه (٢). الخ شامی ج٢ ص ٣٥. فقط

پرلاندی استعداد لرلو والا باندی زكوٰة سته اوكه نه؟ سوال: (٢٣) زيد قرضداره دی، په هر كال كی ګټه وټه يې دده دپاره نه بس كيږی اكثره جائيداد يې خرڅ كی او لګوی يې، دډيرو بچيانو خاوند دی، په تعليم يې ډيره خرچه كيږی، دزيد سره دكور دسامان څخه علاوه يوڅه اندازه دسرو زرو اودنقری لوښی اوصندوق اوتوتی اونور څه دی نوپه زيد باندی زكوٰة، سرسايه اوقربانی دمحرم فاتحه، حج دبرات دشپی فاتحه اودنورو عزيزانو اوغريبانو كومك په ده واجب دی اوكه نه؟

---

(١). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٨. ظفير

(٢). وګوری ردالمحتار للشامی كتاب الزكوة باب زكوٰة المال ج٢ ص ٤٧، ط. س ج٢ ص ٣٠٤) (ردالمحتار مجتبايی دهلی ج٢ ص٢٢٠). ظفير

جواب: کینه اونغدی روپی که چیری دومره اندازه وی چی دقرض داداء کولو څخه وروسته دنصاب په اندازه پاته سی نوپه دی پاته روپو باندی زکوٰة واجب دی، (١) او سرسایه اوقربانی کولورباندی واجب دی، اودحج کولو په اندازه چی کم څه پاته سوی وی نوحج کولورباندی هم فرض دی، پاته سوه دمحرم فاتحی اودبرات دشپی اونوری خبری سوی داپه هیچا واجب نه دی بلکی جائزهم نه دی، اودغریبانانو اودخپلو خپلوانو امداد اومرسته هغه وخت واجب ده کله چی دده دخپل اهل اوعیال دمصارفو څخه زیات سی. فقط

قرض چی مجری کړی دباقی مال زکوٰة به ورکوی: **سوال**: (٢۴) دهندی سره دسپینو زرو دوه نیم سوه روپی اودسرو زرو دری اویا روپی دکال ترختمیدو پوری جمعه سویدی چی په بازار کی یې قیمت یوزر اوه سوه اتیا (١٧٨٠) روپی لاس ته ورځی چی دهغه ددرکه اته سوه روپی ورسره باقی پاته دی او ٣۵٧ یې قرض دی، ذکر سوی هندی په شراکت باندی دزید سره مځکه واخیسته دکمی یې چی دولس دیارلس سوه روپی بائع ته ورکړی خوبائع دروپوڅخه منکرسویدی دکم ددرکه څخه چی ورسره جنجال کیږی، دپیسو وصول مذبذب او نامعلوم دی، هندی زید ته وویل چی که چیری روپی وصول نه سوی نوزه به یې داداء کولو ذمه واره یم، اوس ټولی روپی دهندی په ذمه باندی دی اوپه زکوٰة کی مجراء کیږی اوکه نیمایی یې؟

جواب: په دی صورة کی چی قرض دهندی په ذمه باندی دی هغه دی مجراء کړی اودباقی پاته روپو زکوٰة دهنده پرذمه باندی واجب دی اودمتنازع قرض نیمایی قرض چی دهندی په ذمه باندی دی په دغه وخت کی مجرٰی کیدی سی (٢). فقط

زوی چی مال دپلار په واک کی ورکی نو دهغه زکوٰة به پرچا باندی وی؟ **سوال**: (٢۵) زید په خپل لاس ګټلی مال دمور اودپلار سره کښی ښووی اوپلار ته یې پوره اختیار ورکی، نو زکاة به په چا باندی واجب وی، اوبل مال دی چی پلار اوزوی دواړو ګټلی دی اودپلار په قبضه کی دی اوهغه یې متصرف دی، زکوٰة په چاباندی واجب دی؟

---

(١). فلازكوٰة على مكاتب الخ ومديون للعبد بقدر دينه فيزكى الزائد ان بلغ نصابا (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص٩ ، ط. س. ج٢ ص٢٢۴). ظفير

(٢). ومنها الفراغ عن الدين قال اصحابنا كل دين له مطالب من جهة العباد يمنع وجوب الزكوٰة سواء كان الدين للعباد كالقرض وثمن المبيع الخ وسواء كان الدين من النقود (عالمگيرى مصرى كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٢ ، ماجديه ج١ ص ١٧٢) ومديون العبد بقدر دينه فيزكى الزائد ان بلغ نصابا (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣). ظفير

جواب: څوك چې دمال مالك دى زكوٰة په هغه باندى واجب دى يعنى په زوى باندى (1) او په دوهم صورة كې څه ركم چې عام اوتام تصرفات اوانتظامات په پلار پورى متعلق دى اوپوره تصرف ورته حاصل دى نوبيا دزكاة اداء كول هم دهمده په ذمه باندى دى. فقط

په دولسمه مياشت كې چې په كمو روپو باندې ځايونه واخيستل سى نوآيا بياهم زكوٰة باندې سته؟ **سوال:** (۲٦) ديوه سړى زر روپى دى چې دضرورى حاجتونو څخه اضافه دى په كمو چې يوولس مياشتى تيرى سوى دى نوده دزكاة څخه دبچ كيدلو په خاطر په دى روپو ځايونه اويا مالونه واخيستل، نوپه ده باندى ددى روپو زكوٰة سته اوكه نه؟

جواب: ترڅو پورى چې پوره كال باندى تيرسوى نه وى اوباندى سامان اويا ځاى واخلى نوپه هغه كې زكوٰة نسته نو ددى روپو څخه زكاة ساقطيږى (2). فقط

څوك چې سل روپې دوه ورونه او دوې خوندې لرى نوپه ده باندې زكوٰة واجبيږى اوكه نه؟

سوال: (۲۷) ديو سړى سره دحاجت اصلى څخه زياتى سل روپى دى او دده دوه ورونه او خوندى دى مگر ده ددى روپو په باره كې هيڅ څه ويلى هم نه دى او انكار يې هم نه دى كړى نوپه دى سړى باندى ددى روپو زكوٰة سته اوكه نه؟

جواب: كه چيرى داسل روپى يواځې دده ملكيت وى نو زكاة هم په ده واجب دى اوكه چيرى داپلار څخه په ميراث كې پاته وى اودواړه ورونه اودواړى خوندى پكښې شريك وى اوپه هغه كې ديوه حصه هم دنصاب اندازى ته نه رسيده لهذا په هيڅا زكوٰة واجب نه دى اوپه دى كې ددواړو ورونو اوددواړو خوندو دريمه دريمه حصه ده يوثلث ديو ورور اوبل ثلث دبل ورور اوبل ثلث ددواړو خوندو په شريكه دى (3) هغوى ته په نه وركولو دهغوى حق نه ساقطيږى. فقط

څومره زكوٰة چې واجب وى دهغه څخه زيات وركول څنگه دى؟ **سوال:** (۲۸) دزكاة دحساب څخه چې درى څلور روپى وى دهغه پرځاى چې يوه يادوى روپى زياتى وركړى نوآيا دده زكوٰة بى فائدى كيږى؟

جواب: په دې صورة كې ثواب زيات كيږى اوزكاة هم اداء كيږى اوديوى زياتى روپى په وركولو سره ثواب زيات وركول كيږى. فقط

ديوه سړى سره دولس روپې دى يوولس سوه ۱۱۰۰ روپې قرضداره دى نو دڅومره روپو زكوٰة

---

(1). الزكوٰة واجبة على حر مسلم عاقل بالغ اذاملك نصابا ملكا تاما (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٥). ظفير

(2). ولابد من الحول لانه لابد من مدة يتحقق فيها النماء وقدر الشرع بالحول لقوله ﷺ لا زكوٰة فى مال حتى يحول عليه الحول (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٨) . ظفير

(3). ليس فيمادون مائتى درهم صدقة الخ (هدايه باب زكوٰة المال ج١ ص ١٧٢). ظفير

به ورکوي؟ سوال: (٦٩) دزيد سره ټول کال دولس روپۍ وی لیکن یوولس سوه روپۍ قرضداره دی که چیری بکر چی دده پلار دی دده دطرف څخه زکوٰة ورکی نودسلو روپو زکوٰة به ورکوی اوکه نه دیوولسو روپو؟

جواب: په دی صورة کی یوازی دسلو روپو زکوٰة واجبیږی اویوولس سوه روپۍ په قرض باندی ورڅخه مستثنٰی کیږی (١). فقط

وکیل په زکوٰة کی تصرف نسی کولي: **سوال**: (٧٠) وکیل چی دزکاة مال لاس ته راوړی دهغه پرځای خپلی روپۍ په زکوٰة کی ورکړی نوزکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: دوکیل داتصرف جائزنه دی، کمی روپۍ دزکاة چی دده سره دی دهغه څخه دی فقیرانو ته زکوٰة ورکی (٢). فقط

آیا دزکاة دپاره کمه میاشت متعین ده؟ سوال: (٧١) دزکاة دورکولو دپاره کمه میاشت ټاکل سویده؟

جواب: دزکاة داداء کولو دپاره هیڅ یوه میاشت او ورځ مقرر نه ده، البته دبعضو ورځو اومیاشتو دفضیلت دپاره په دی کی دخل ضرور سته یعنی کمه میاشت چی فی نفسه متبرکه وی لکه درمضان میاشت سوه نو په دی کی دزکاة او دنورو ورکول هم ښه دی او افضل دی، هو! ضرورت ددی خبری دی چی په کمه میاشت کی چی دزکاة اداء کول واجب وی، په هغه کی دی اداء کړی اوبیا دی همدا میاشت مقرره کړی په شرعة الاسلام کی دی، یعین صاحب المال لزکاته شهراً لا یجاوزه لما فیه من التاخیر ومن اخر الزکاة بعد وجوبها علیه من غیر عذر یاثم الخ (٣).

دمالک دمال څخه چی فائده اخیستونکی زکوٰة اداء کړي نوددي څه حکم دي؟ سوال: (٧٢) یوسړی چی دنصاب مالك وی، اوکم چی دده په ملکیت کی دی دهغه څخه نور څوك فائده اخلی نوآیا که چیری دنصاب دمالك زکات نور خلګ چی دده له مال څخه فائده اخلی ټول په ټوله ورکړی نوپه دی صورة کی دنصاب دمالك له طرفه زکاة اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زکوٰة دنصاب دمالك په ذمه باندی واجب دی اوکه چیری دده په امراوپه اجازی هغه کسان زکات اداءکړی چی فائده باندی اخلی نودنصاب دمالك دطرف

(١). ومن کان علیه دین یحیط بماله فلازکوٰة علیه الخ وان کان اکثرمن دینه زکی الفاضل اذابلغ نصاب بالفراغة عن الحاجة والمراد به دین له مطالب من حرة العباد الخ (هدایه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٦٨) . ظفیر

(٢). ولوخلط زکوٰة موکلیه ضمن (ایضا ج٢ ص ۴۱) . ظفیر

(٣). شرح شرعة الاسلام فصل فی سنن الزکوٰة والصدقة ص ۱۵۸). ظفیر

څخه اداء سو، وکذا لو امر غیره بالدفع عنه جاز. شامي جلد ۲. ([1]) فقط

دټول کال دمصرف څخه وروسته کمه غله چي يې ايښي ده نوپه هغه کي زکوٰة سته اوکه نه؟

سوال: (۷۳) کمه غله چي دپوره کال دمصرف کولو څخه وروسته باقي ايښې ده په هغه کي زکاة واجب دی اوکه نه؟

جواب: داغله چي دټول کال دخوراك دپاره يې اخيستي وی اودکال دپوره کيدلو څخه يې باقي ايښې وی نوپه دی کي زکوٰة واجب نه دی. ([2]) فقط

آيا دباغ مزکه دزيوراتو په شان دزکاة باعث ده اوقرضدار هم دی نوڅه وکړي؟ سوال: (۷۴) دزيد دډاکې مځکی آمدنی دکاله لس منه پخه غله ده او دغلی مختلف قسمونه دی او دباغ دميوی هم سالانه آمدنی شل روپی دی اوداوسيدو کور يې پوخ دی اوهغه سرکاری ملازم دی چي ماهانه يې اويا روپی تنخواه ده او يوروغ قيمتي اس دسلو روپو يې هم په ملکيت کي دی، زيد عيال داره دی اودری سوه روپی يې په قرض اخيستي اويوسل پنځوس روپی قرض وربانديْ بغير دسود څخه دی اودده څه مځکه په صحراء کي په (۴۲۵) روپو کي ګرو ده او ددی دښځی سره دسپينو زرو زيورات دسلو روپو او ددری سوه طلايي زيورات دی، نو دزيد پر مال باندی زکوٰة فرض دی اوکه نه؟

جواب: که چيری هغه ګينه چي دزيد دښځی سره ده دزيد په ملکيت کي وی اوزيد دهغه څخه زيات قرضداری وی نودزيد په ذمه په دی مسئوله صورة کي زکوٰة ورکول فرض نه دی. ([3]) فقط

زراعتي جائداد باندي زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۷۵) که دچا سره زراعتي مځکه وی او قرض يې هم ورکړی وی ليکن که چيری دجائداد قيمت ترقرض کم دی، نوکه دداسی سړی سره که څه ګينه وی نوپه دی باندی زکات سته اوکه نه؟ دزيوراتو اودنورو شيانو قيمت دقرض څخه ډير زيات کم دی.

جواب: په ده باندی زکوٰة لازم نه دی ([4]). فقط

دانګريزی روپو دنصاب اندازه څومره ده؟ سوال:(۷۶) په دی روپو دانګريزی روپوپه نصاب

([1]). ردالمحتار للشامي کتاب الزکوٰة ج۲ ص۱۵ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۹. ظفير

([2]). ومنها فراغ المال عن حاجة الاصلية فليس فی دور السکنی وثياب البدن واثاث المنزل الخ وکذاطعام اهله (عالمګيری کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۲۱ ، ماجديه ج۲ ص ۱۷۲). ظفير

([3]). فلا زکوٰة علی مکاتب الخ ومديون للعبد بقدر دينه فيزکی الزائد ان بلغ نصابا (الدر المختار علی هامش رد المحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص۸ ، ط. س. ج۲ ص۲۲۳). ظفير

([4]). ولا فی ثياب البدن الخ ودور السکنی ونحوها (درمختار) قوله ونحوها کثياب البدن غير المحتاج اليها وکالحوانيت والعقارات (ردالمحتار للشامي کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۴ و۲۲۵) . ظفير

سره صحيح اندازه څه ده؟

جواب: دوه سوه درهمه مقدار يې نصاب دی دانگريزی روپوسره يې تقريبا دوه پنځوس روپۍ اودوه آنې کيږی ([1]).

(داد (١٣٣٥هـ) کال خبره ده اوس سپين زرگران سوی دی اوس ٨ رتی دی. ظفير)

دسلو ،١٠٠، روپو زکوٰة څومره دی؟ سوال: (٧٧) دسلو روپو څخه څومره زکوٰة ايستل په کار دی مشهوره فيصدی يې ٨ ده نوداصحيح ده؟

جواب: ٨ فيصدی حساب صحيح دی ځکه چې څلوبيښتمه حصه زکوٰة واجب دی ([2]). فقط

ناوی ته چی يې زيورات ورکړی وی ددی زکاة په چادي؟ سوال: (٧٨) بعضی قومونه نابالغه بچيانوته نکاح کوی، دخاوند پلار ناوی ته څه زيورات ورکړی وی، نوددی دزکاة ذمه په چاده؟

جواب: هغه زيورات چې دخاوند پلار ورکړی وی زموږ په عرف کی دناوی ملکيت نه دی نوددی کبله ددی زکوٰة دخاوند په پلاردی (اوپه کم عرف کی چې هغه گينه دناوی په ملکيت کی راځی نودهغه زکوٰة په ناوی باندی دی. ظفير)

په لاندي ذکرسوي صورتونوکي څومره زکوٰة ورکي؟ سوال: (٧٩) دزيد سره دکال په ابتداء کی د ١٢٠٠ روپو مال وو په دی تفصيل سره چې په دری سوه روپو يې ځايونه جوړ کړی اواخيستل سوی دی او ٨٠٠. روپۍ يې دخلکو په ذمه قرض دی اود ٥٠٠ روپو دتجارت سامان موجود دی نوپه دی صورة کی زيد ته څومره اندازه روپۍ په زکوٰة کی ورکول په کاردی؟ او څلور سوه روپۍ دروپو ورکوونکی سرِی قرض دی؟

جواب: په اباد سوی اواخيستل سوی مکان کی زکوٰة نسته، په پنځو سوو روپو په موجوده مال زکوٰة واجب دی ليکن څلور سوه روپۍ چې دپور ورکوونکی دی هغه به ځنی ليری کړی، سل روپۍ زکوٰة اداء کول دستی واجب دی ([3]) اواته سوه چې دنورو په ذمه قرض دی په هغه کی هم زکوٰة واجب دی مگر دهغه اداء کول دزکاة وروسته دوصول کولو څخه دی وکړی اوکه فی الحال يې ورکوی نودا هم صحيح ده.

([1]). نن سبا ددوو سوو درهمو قيمت (که سپين زر تر دري روپی پوری وی) نو يوسل او اوه پنځوس نيم به وی، دومره خبره په ذهن کی ساتل پکار دی چې ددوو سوو درهمو وزن ٥٢ نيمی تولی سپين زر دی، دسپينو زرو دقيمت په ټيټوالی او لوړوالی سره دروپو نصاب بدليږی. والله اعلم، ظفير

([2]). ليس فيما دون ماتی درهم صدقة الخ فاذا كانت مائتين وحال عليها الحول فيها خمسة دراهم (هدايه باب زكوٰة المال ج١ ص ١٧٢). ظفير

([3]). ومن عليه دين يحيط بماله فلازكوٰة عليه الخ وان كثر من دينه زكى الفاضل اذابلغ نصاب (كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٨). ظفير

په زکوٰۃ کی میاشتی ته اعتبار دی اوکه تاریخ ته؟ سوال: (٨٠) دزکوٰۃ دحساب دپاره کم معلوم تاریخ ته اعتبار دی اوکه میاشتی ته ځکه چی په دی سره لوی فرق راځی شرعًا حکم څه دی تاریخ مقرر کړی اوکه میاشت؟

جواب: دزکاۃ دحساب دپاره تاریخ ته اعتبار دی په کم تاریخ چی کال پوره سی نوپه هغه تاریخ کی زکوٰۃ واجب کیږی نوپه دی وخت دی زکوٰۃ اداء کړی اوددی تاریخ اعتبار دکار وجوب لره دی، په راتلونکی کال په همدی تاریخ زکوٰۃ واجبیږی په کم تاریخ چی ورپسی کال واجبیږی (١). فقط

دنابالغه په مال کی چی دچا شرکت وی په هغه کی زکوٰۃ سته اوکه نه؟ سوال: (٨١) مستقیم اوعبدالحلیم دوه ورونه دیوبل سره شریك دی عبدالحلیم وفات سو اونابالغه زوی یې پاته سو دزوی په مال یې مستقیم قابض سو دولی دسر پرست په توګه مستقیم دخپلی حصی زکوٰۃ ورکی، آیاهغه دعبدالحلیم چی وفات سوی دی دهغه دبرخی هم زکوٰۃ اداء کی اوکه نه؟

جواب: دعبدالحلیم دوفات کیدلو څخه وروسته دهغه په ترکه دنابالغه په مال کی زکوٰۃ واجب نه دی، وروسته مستقیم به ددی هلکانو دمال زکوٰۃ نه ورکوی صرف دخپلی برخی زکوٰۃ به ورکوی (٢).

دنابالغو کم امامت چی دوالدینو سره وی په هغه کی زکوٰۃ سته اوکه نه؟ سوال: (٨٢) دنابالغو کمه برخه چی دوالدینو سره دامانت په توګه وی په هغه کی زکوٰۃ سته اوکه نه؟

جواب: په دی کی زکوٰۃ لازم نه دی، کما فی الدر المختار وشرط افتراضها عقل وبلوغ الخ فلا تجب علی مجنون وصبی الخ. شامی (٣).

کم پیداوار چی دخوړلو دپاره هم پوره نه وی په دی کی زکوٰۃ سته اوکه نه؟ سوال: (٨٣) په بعضو وختونو کی پیداوار دومره اندازه غله هم نه وی چی په هغه دمصرف سوی روپو برابر سی، نوپه دی صورۃ کی زکوٰۃ په کمه طریقه سره اداء کیږی؟

جواب: کم څه چی پیدا سوی دی نودهغه لسمه حصه ایستل په کاردی برابره خبره ده که هغه هم لږ وی ، او که زیات مثلاً سل (١٠٠) منه غله پیداسی نو لس منه به ورکوی اوکه

---

(١). عن ابن عمر قال رسول الله ﷺ من استفاد مالا فلازکوٰۃ فیه حتی یحول علیه الحول (رواه الترمذی، مشکوٰۃ ص ١٠٧) وسببه ملك نصاب حولی لحولانه علیه (درمختار) ای الحول القمری لا الشمسی (ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص ٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٩). ظفیر

(٢). وشرط افتراضها عقل بلوغ اسلام وحریة (درمختار) قوله بلوغ قال فی البحر وخرج المجنون والصبی فلا زکوٰۃ فی مالهما کمالا صلاۃ علیهما للحدیث المعروف (رفع القلم عن ثلاث). (طحطاوی ج١ ص ٣٨٩). ظفیر

(٣). ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص ۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٨. ظفیر

لس منه پیدا سی نو یو من به ورکوی (١).

دکمو روپو چې دوصول کولو امیدنه وي آیا پرهغه زکوٰة وي؟ سوال: (۸۴) زید تجارت وکی اودخلګو په ذمه یې قرض پاته دی بعضو ددی څخه تیښته وکړه اوبعضی بالکل فقیران دی چې ددوی څخه دوصولو امید نسته اوس زید ددی روپو زکوٰة اداء کی اوکه نه؟

جواب: دقرض چې کمی روپی دی دهغه زکوٰة دوصولولو څخه وروسته اداء کول واجب دی نو چې کمی روپی نه دی وصول سوی نودهغه زکوٰة اداء کول لازمی نه دی ، ولو کان الدين على مقر مليء اوعلى معسر اومفلس اى محكوم بافلاسه اوعلى جاحد عليه بينة وعن محمد لا زكوٰة وهو الصحيح لان البينة قد لاتقبل اوعلم به قاض الخ فوصل الى ملكه لزم زكوٰة ما مضٰى (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج٢ ص ١٢). ظفير

په کال کی چې کمی روپی کمی او زیاتی سی نو ددی زکوٰة به څنګه اداء کیږي؟ سوال: (۸۵) په کال کی چې دزید سره په ابتداء کی مثلا زر روپی دی دکال په مینځ کی کمی او زیاتی سوی، په اخرکی لس زره سوی نو دڅومره روپو زکوٰة واجب دی؟

دکال اخرته اعتبار دی په دی صورة کی دلسو زرو روپو زکاة واجب دی (٢). فقط

دکور زیورات که په ټول کور والاوو باندی تقسیم کړی دمجموعه (ټولو) نصاب جوړیږي: سوال: (۸۶) دلته دا رواج دی چې نر ښځی اولاد هوښیار نابالغه اوبالغه ټول یوځای اوسیږي او دکور کار کوی دوی ټول خپل دنیوی ضروریات دخپلی مزدوری دآمدنی څخه اداء کوی په دی وخت کی که کمه ښځه دهغې مور، پلار یابل څوك ورکوی نو هغه هم دخپل خپل زوج او اولاد څخه جلا نه اوسیږي، مثلا په دې شکل باندی وخت تیرونکی دری کسان دی خاوند ښځه اوزوی که چیری دټول کال ضرورتونه ددی کسب اودکار دوصول کولو څخه اداء کړي د (۵۲) روپو زیورات یانغدی یانور مال سته نومالك یواځی خاوند کیدی سی اوکه دښځی اودزوی هم برخه ګڼل کیږي اوکه دخاوند اوښځی ترژوند پوری دزوی برخه په شریعت کی نسته؟ بعضی داسی کسان دی چې که چیری مالك یوازی خاوند ګڼی نو دنصاب مالك کیږي اوکه ښځه اوزوی دبرخی حساب ولګوی نودزکاة اندازی ته نه رسیږي؟

---

(١). قال ابوحنيفة رحمه الله فى قليل ما اخرجته الارض وكثيره العشر سواء سقى سيحا اوسقته السماء الا القصب والحطب والحشيش (هدايه ج١ ص ١٨٣). ظفير

(٢). والمستفاد ولو بهبة وارث وسط الحول يضم الى نصاب من جنسه فيزكيه بحول الاصل (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة الغنم ج٢ ص ٣١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨). ظفير

جواب: هغه ټول مال دخاوند دی غیر دهغه څخه چی ښځی ته دامال دپلار دخوا څخه ورکول سوی وی دهغه مالك ښځه ده اوکله چی دخاوند ملکیت دنصاب اندازی ته ورسیږی نو وروسته دکال تیریدلو څخه پرهغه باندی زکوٰة اداء کول لازم دی. فقط والله اعلم

دتجارت په آلاتو کی زکوٰة: **سوال**: (٨٧) دتجارت آلات لکه کښتی، جهازونه دغوایانو ګاډی اوداوښانو ګاډی (ریړی) دتجارتی اموالو دانتقالولو دپاره، او ددوکاندار کور، او نور مالونه دبیعی لپاره وی داټول آلات دتجارت په سامان کی شامل دی اوکه دکسب آلات دی؟

جواب: دا آلات اوشیان دکسب اوداستعمال په الاتو کی داخل دی په دی کی زکوٰة نسته، وکذالك الات المحترفین الخ (ای لا زکوٰة فیها) ([1]).

کمی روپی چی مسکین ته په دوکه کیدلو سره ورکړی نونیت دزکاة پکښی کیږی اوکه نه؟

سوال: (٨٨) زید (١٢٠) روپی عمرته ولیږلی اوخط یې ورته ولیکی چی شپیته روپی دخالد دزامنو دی اوسل روپی ستا دی، دزید څخه دحروفو په ویلو کی غلطی وسوه په دی بناء سره یې دا وګڼله چی سل روپی دخالد دزامنو دی اوشپیته روپی زما دی څه رکم چی یې ددی څخه سل روپی دخالد زامنوته ورکړیدی دخالد زوی مالداره نه دی اودعمر زامنو دده څخه څلویښت اخیستل مناسب ونه ګڼل، لهذا دغه روپی په زکوٰة کی مجریٰ کیږی اوکه نه؟

جواب: که هغه روپی دهغه سره موجودی وی نودزکوٰة نیت کولی سی اوکه موجودی نه وی نونه صحیح کیږی په درمختار کی دی، کما لودفع بلا نیة ثم نوی والمال قائم فی ید الفقیر ([2]).

دزکاة نصاب څه شي دي؟ **سوال**: (٨٩) دزکاة نصاب څهٔ دی تفصیلی یې ولیکی؟

جواب: دسپینو زرو نصاب دو پنځوس نیمی تولی دی ځکه چی شریعت په دراهمو کی دنته وزن سبعه معتبر کړیدی، ددی صراحت دفقهی په کتابونو کی دی او وزن سبعه دا دی چی لس درهمه داوو مثقالو سره برابروی په دی حساب سره دوه سوه درهمه یوسلو او څلویښت (١۴٠) مثقاله کیږی اودمثقال معروف وزن څلور نیمی ماشی دی لکه څه رکم چی ددی تصریح په ډیرو ځایونو کی موجوده ده، اولویو علماء همدا اختیار کړیده نو دوه سوه درهمه د (**٢٣٠**) ماشو برابر دی ، دا چی په دولسو باندی تقسیم کړی نو **٥٢**

([1]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١١ ، ط. س. ج٢ ص **٢٢٥**. ظفیر
([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٨. ظفیر

نیمی تولی یې خارج قسمت را وزی دا دفقهی نصاب دی (١). فقط

دمکان وغیره دزکاة حکم: **سوال**: (۹۰) دیوسړی ډیر کورونه دی اوپه کرایه یې ورکړی دی نوپه هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ دغوایانو ګاډی اونور دکرایې دی په دی باندی زکات سته اوکه نه؟ ددی عبارت څه مطلب دی، او یواجر داره التی للتجارة بعرض من العروض؟ (٢)

جواب: ددی عبارت مطلب دادی چی کم سامان چی دکور سره یې دتجارت قید لګولی دی داهم معتبر دی یعنی چی کم کور یې دتجارت دپاره جوړ کړی وی یایې اخیستی وی دهغه په کرایه یې چی کم سامان حاصل کړی وی په هغه کی زکوٰة لازم دی اوپخپله ددی کور په قیمت کی هم زکوٰة لازم دی اوکه کورونه یې داوسیدلو دپاره جوړ کړی وی یایې اخیستی وی اوهغه یې په کرایه ورکړی وی نوپه دی صورة کی په قیمت کی زکوٰة لازم دی اوهم دغه حکم دغوایی دریړی هم دی اوعلامه شامی ددی قول څه شرحه نقل کړیده هغه ملاحظه کړی، دجامع په روایت کی یې تصحیح کړی دعلامه په نزد دی ته ترجیح معلومیږی او دجامع په روایت تفصیل همدغه دی چی پورته معلوم سو (٣). فقط

زکاة داخیستلو په قیمت ورکړی اوکه په هغه قیمت چی وروسته دی: **سوال**: (۹۱\۱) یوسړی څه کتابونه دتاجرانو په نرخ واخیستل اویایې په خپله په چهاپ خانه کی چهاپ کړل او زر روپی یې په هغه باندی قیمت ولګوی مګر په بازار کی دهغه قیمت دوه زره دی نو آیا زکات ددوو زرو په کاردی؟ ددی په باره کی سوالونه دی؟

دبازار څخه څه مراد دی ځایی اوکه نه بل یو؟ **سوال**: (۹۲\۲) په خپل قیمت سره مال دزرو روپو دی مګر په بازار کی ددوو زرو دی ددی بازار څخه څنګه بازار مراد دی؟ آیا خاص مقامی بازار دی اوکه ښاریه اوټاون ؟

په عطروکی زکوٰة سته اوکه نه؟ **سوال**: (۹۳\۳) عطر اوغوړی، تیل که دتجارت په غرض تیار سوی وی په هغه کی زکوٰة سته اوکه نسته، که وی نوپه څه حساب سره؟

---

(١). دتفصیل دپاره وګوری ردالمحتار ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۵. ظفیر

(٢). وګوری الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۷. ظفیر

(٣). قوله او یواجر داره التی الخ قال فی البحر لکن ذکر فی البدائع الاختلاف في بدل منافع عین معدة للتجارة. ففي کتاب زکاة الاصل أنه للتجارة بلا نیة. وفي الجامع مایدل علی التوقف علی النیة، وصحح مشایخ بلخ روایة الجامع، لان العین وإن کانت للتجارة لکن قد یقصد ببدل منافعها المنفعة، فتؤجر الدابة لینفق علیها والدار للعمارة فلا تصیر للتجارة مع التردد إلا بالنیة اهـ وقید بقوله: التي للتجارة إذ لو کانت للسکنی مثلا لا یصیر بدلها للتجارة بدون النیة، فإذا نوی یصح ویکون من قسم الصریح. (ردالمحتار ج۲ ص۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۷). ظفیر

<u>دعطر او دتیلو دغوړو زکوٰة دی دخپل اصل قیمت ورکړی اوکه پر اصل قیمت باندی</u>: سوال:
(۱۴\ ۹۴) عطر اوغوړی اکثره دوی پی پارسل (V.P Parcel) دلیړلو په ذریعه بیرون ملکونو ته روان وی اوډیر لږهم خرڅیږی، ددی مال دکال په پوره کولو سره په څه حساب سره زکوٰة ورکولی سی آیا دلګښت په حساب سره یاپه هغه حساب سره چی مال بیرون ته روان دی؟ دکال په پوره کیدلو سره وروسته ټول موجوده مال عطر اوغوړی وغیره وزن کړی او داصل قیمت په حساب یې وتلی ددی په حساب زکوٰة ورکړی، مثلا یوعطر شپږ آنی دتولی اصل قیمت دی اودهغه اته آنی خرڅ ولګیدی نوزکاة داصل قیمت په حساب (۲) په شپږ آنی توله باندی ورکړی اوکه نه داتو آنو تولی په حساب سره؟
جواب: \۱: ددی ځخه مراد ددی خاص مقامی بازار مراد دی چی په هغه کی هغه شی وی. فقط والله اعلم.
\۲: کله چی دعطرو اودغوړو قیمت دنصاب په اندازه وی نوپه هغه کی زکوٰة واجب دی.
\۳: زکوٰة به په دی حساب ورکوی چی کم قیمت یې په بازار کی دی اوددی ځخه هغه بازار مراد دی چی په هغه کی داموجود وی، کما فی الدر المختار ویقوم فی البلد الذی المال فیه ، درمختار علی هوامش الشامی ج۲ ص ۳۰ باب زکوٰة الغنم.
\۴: په کم حساب یې چی داصل سره کړی دی ددی حساب په قیمت سره به دعطرو او غوړو قیمت ولګوی، که په نغدو ورکولو کی نقصان معلومیدی نو دسهولیت دا طریقه ده چی په القاسم کی ذکر سویده چی پخپله په عطرو اوغوړو کی څلویښتمه برخه دی وباسی برابره خبره ده چی دخرڅولو هغه قیمت په فقیرانو تقسیموی اوکه عطر اوغوړی په تقسیم سره یې ورکوی. فقط والله اعلم، کتبه عزیز الرحمٰن
<u>په قرض زکوٰة سته اوکه نه؟</u> سوال: (۹۵) یوسړی زر روپی قرض ورکړی اوهره میاشت دری سوه روپی په قسط ځینی اخلی نوزکاة په دی روپو دی کم چی قرض سته اوکه نه؟
جواب: کمه اندازه چی وصول سی نوپه هغه کی دټولو کلونو زکوٰة لازم دی یعنی وروسته دقرض حاصلولو ځخه دتیر سوو ورځو زکوٰة به هم ورکوی. فقط والله تعالی اعلم .
واعلم ان الدیون عند الامام ثلاثة قوی، ومتوسط، وضعیف، فتجب زکوٰتها اذا تم نصاب وحال الحول لٰکن لافورًا بل عند قبض اربعین درهمًا من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة الخ (درمختار علی الشامی ج۲ ص ۴۸).
<u>دکال تیریدل</u>: سوال: (۹۶) حولان حول دوجوب دزکاة دپاره دکم وخت ځخه معتبردی؟
جواب: دکال تیریدل دنصاب دپوره کیدلو ځخه وروسته معتبردی، لان حولان الحول علی

النصاب شرط لکونه سببا، شامی ج٢ ص ٤١. جمیل الرحمٰن

په کوټه روپو کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (٩٧) په کوټه روپو چی په هغه کی سپین زر اوسره زروی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

جواب: په کوټه روپو چی سپین اوسره زر په هغه کی وی په هغه کی زکوٰة واجب دی، واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله (درمختار) قال الشارح قوله ومعموله ای ما یعمل من نحو حلیة سیف او منطقة اولجام اوسرج او الکواکب فی المصاحف والاوانی وغیرها اذا کانت تخلص بالاذابة. (بحر شامی ج٢ ص ٤١)، جمیل.

دوهم باب

دزکـاة اداء کـــول

دروپو په بدل کی اته آنیز اوڅلور آنیز ورکولو سره هم زکوٰة ادا کیدلی سی: سوال: (٩٨) دیو سړی په ذمه پنځه روپی زکوٰة واجب دی ده دزکاة په اداء کولو کی دمثال په توګه لس اته آنیزه یاشل څلور آنیزه وایستل نوکاة اداء سو اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زکوٰة اداء کیږی (١).

دنوټ په باره کی دزکاة دوجوب اودهغه داداء کولو څه حکم دی؟ سوال: (٩٩) دنوټ په باره کی دزکاة دواجب کیدلو اوداداء کیدلو څه حکم دی ؟

جواب: نوټ کله چی دنصاب په اندازه وی زکوٰة واجب دی اودزکاة روپی باید تری اداء کړی اوکه نوټ په زکوٰة کی ورکړی نوکم وخت چی هغه سړی هغه په روپو سره بدل کړی ددغه وخت زکوٰة باندی ادا کیدلی سی (٢). فقط

چی دزکاة رقم غلاسو نو ایا دوباره زکوٰة وباسي؟ سوال: (١٠٠) یوسړی دزکاة مال وایستی اودزکاة مال یې په یوځای کی کښی ښووی دهغه ځای څخه غل غلا کی نوزکاة اداء سو اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زکوٰة نه دی اداء سوی بیا زکاة ورکول ښه دی. (٣)

(١). څنګه چی دروپو څخه زکوٰة اداء کیږی داسی په اته انو اوپه څلور انیزو باندی هم زکوٰة اداء کیږی ځکه چی داهم رائج الوقت روپی دی. والله اعلم ظفیر

(٢). زموږ په دی دورکی کال ١٩٢٢ کی نوټ قانونا حواله او وثیقه ده مګر عملاً اوپه رواج کی دسکي اوثمن خلقی په حکم کی دی، ددی وجه چی روپی دخوکالو څخه دلیدلو په صورة کی دلیدلو دپاره هم نه دی راغلی ټول کاروبار اومعاملات په دی لوټونو سرته رسیږی لهذا دخاکسار ذاتی رایه داده چی په لوټونو زکاة اداء کیږی که دلسو روپو په لوټ باندی څوك لس روپی تلاش کوی نوپه دی وخت کی نه ورته پیدا کیږی. والله اعلم ظفیر

(٣). ولا یخرج عن العهدة بل بالاداء للفقراء (درمختار) فلوضاعت لاتسقط عنه الزکوٰة ولومات کانت میراثا =

کم قرض چي لږ لږ لاس ته راځي دهغه زکوٰة په څه طريقه ورکړي؟ سوال: (١٠١) هغه قرض چي وخت په وخت لږ لږ لاس ته راځي دهغه زکوٰة په کمه طريقه سره ورکړي؟ اوکه ددوو سوو څخه پنځوس وصول سوي وي ددوو کالو څخه وروسته او (٢٥) دري کاله وروسته نودپنځوسو دا ددوو کالو څخه اود (٢٥) دا ددري کلو څخه ، په دي قياس سره يې په دي طريقه اداء کړي ياپه کمه طريقه؟ اوکه قرضداري دروپو په بدله کي غله وغيره ورکړي اوهغه شيان په کور کي مصرف کړي نو دهغه په قيمت کي زکوٰة په دي طريقه ددوو يا ددري کالو هم ورکي اوکه په څه طريقه؟ اوکه په قرض کي مزکه ورکړي نودزکاة څه حکم دی؟

په زکوٰة کي کور يا ټوټه يا نور شيان ورکول څنګه دي؟ سوال: (١٠٢) په زکوٰة کي دروپو په ځای غله ياجامي دخپل کور څخه ورکړي نوزکاة اداء سو اوکه نه؟

جواب: ١\: کم وخت چي څه اندازه قرض حاصل سي تردي وخته پوري سره دوروسته کلونو زکوٰة اداء کول په کاردي، اوکه دقرض په بدله غله وصول سي نودتيرو سوو کلونو داصل قرض څخه دکم په بدل کي چي غله راغلي ده زکوٰة دي ورکړي ([1])، اوپه ائنده کي دخوړلو په غله کي زکوٰة نسته.

که چيري مزکه په قرض کي راغله اوقرض هم وصول سو نو دتيرو سوو کلونو زکوٰة لازميږي ([2]).

٢\: په دواړو صورتونو کي زکوٰة اداء کيږي، که دکور څخه غله اوجامه وغيره حساب کړي وي او ورېي کړي اوکه دبازار څخه يې اخيستي وي او ور يې کړي ([3]).

دمدرسي مهتمم ته په زکوٰة ورکولو سره زکوٰة اداء کيږي اوکه نه اداء کيږي؟ سوال: (١٠٣) ديوبند مدرسې ته يا بل يو اسلامي انجمن ته چي کله دزکاة روپی ورولیږي اوپه هغه باندي دکم مستحق مسکين قبضه رانسي بلکي دمهتمينو په قبضه کي راسي اومهتمم هم مسکين نه وي، نوپه دي صورة کي زکوٰة اداء سو اوکه نه؟

= عنه (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

([1]). اعلم الديون عند الامام ثلاثة قوى متوسط وضعيف، فتجب زكاتها اذا اتم نصابًا وحال الحول لكن لا فورًا بل عند قبض اربعين درهمًا من الدين القوى كقرض ومال تجارة فكلما قبض اربعين درهمًا يلزمه درهم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ٤٧ – ٤٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٥) . ظفير

([2]). لوكان الدين على مقر الخ فوصل الى ملكه لزمه زكوٰة مامضٰى (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٦). ظفير

([3]). وجاز دفع القيمة فى زكوٰة وعشر وخراج وفطرة ونذر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة الغنم ج٢ ص ٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفير

جواب: مدرسوته چی کم رقم دزکاة راځی ددی دپاره دمدرسی مهتمم په داسی صورة سره اخیستل په کاردی چی دزکاة ورکوونکی ته څه شبهه پیدا نسی هغه داچی دغه رقم دزکاة دی اول یومسکین ته چی دزکاة مصرف وی ورکړی او دهغه په ملکیت کی دی را ولی بیا دی دهغه شخص دمدرسی دمصارفو دپاره دمدرسی مهتمم ته ورکړی ځکه چی په زکوٰة کی تملیك ضروری دی (۱)، ددی دپاره دی اول مذکوره طریقه وکړی چی څه شبهه پاته نسی اوعلاوه پردی باندی په طالبانو اوعمده مسکینانو چی ددی مصرف وی دهغوی په خوراك اولباس یې دزکاة روپی مصرف کول بی دشبهی څخه صحیح دی، اوپه مدرسو کی دزکاة روپی دطالبانو اودمسکینانو په مصارفو کی مصرف کیدلی سی، په هرحال سره اوس څه شك نه راځی بی دتکلفه څخه دزکاة روپی دطلباء وو په کمك کی ولګوی په دی کی دوه چنده ثواب دی. فقط

په حرامه ګټه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۰۴) زید یاهندی په څه ناروا ګټی سره څه مال حاصل کی اوس هغه ددی کسب څخه توبه وکاړله اوهغه دخپل مال څخه زکاة، صدقات اوخیراتونه ایستلی دی. اودحلالی ګټی څخه یې هیڅ پیسه نسته نو آیا دده دا خیرات اوصدقات وغیره جائز دی؟

جواب: په مال حرام کی دزکاة دواجبیدلو اونه واجب کیدلو کی داتفصیل دی چی که چیری دده سره نور حلال مال هم وی اودهغه سره یې حرام مال یوځای کړی وی نودامام صاحب رحمه الله په نزد په ده باندی زکوٰة لازم نه دی بلکی هغه ټول مال خیرات کول واجب دی یعنی کله چی خپله مالکانو ته یا دهغه وارثانو ته مال واپس کول متعذروی. په درمختار کی دی. جواب: ولو خلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكاة فيه ويورث عنه الخ وهذا إذا كان له مال غير ما استهلكه بالخلط منفصل عنه يوفى دينه، وإلا فلا زكاة، كما لو كان الكل خبيثا الخ. اوپه شامی کی دقنیه څخه نقل کړی دی چی: لوكان الخبيث نصابا لا يلزمه الزكوة لان الكل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق ببعضه الخ (۲)، اودمسجد جوړول دحرام مال څخه درست نه دی، اوپه مدرسه کی په طالبانو صدقه کول په هغه صورة کی چی مالکانو اویاوارثانودهغه مسجدته نه رسیږی درست اوصحیح دی.

---

(۱). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة (درمختار باب المصرف) وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن فيكفن الثواب لهما وكذا فی تعمير المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج۲ ص ۱۲، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴). ظفير
(۲). وګورئ ردالمحتار ج۲ ص ۳۳ – ۳۴، ط. س. ج۲ ص ۲۹۱. ظفير

دکاغذی نوټ څخه زکوٰۃ اداء کیدلی سی اوکه نه؟ سوال: (١٠٥) لوټ څنګه چی مال نه دی په دی اساس یوه شبهه پیدا کیږی چی دچاسره یوازی لوټ وی نو په ده باندی زکوٰۃ واجبول نه دی په کار اوکه چیری لوټ په زکوٰۃ کی ورکړی نوزکاة به ادانه سی اوکه دزکوٰۃ روپی دحوالی په ذریعه ولیږل سی اوپه دی باندی مرسل الیه ته لوټ ورکړی نو دزکاة اداء کول په کارنه دی؟

جواب: زکوٰۃ په دی وجه واجب دی چی ددی نوټونو رقمونه اوروپی په سرکاری خزانه کی امانت موجودی وی څه رکم چی دچا روپی په خزانه کی وی نو دزکاة اداء واجب ده [١]، اوکه نوټ په زکوٰۃ کی ورکړی کله چی هغه روپی کړی اوپه روپو قبضه وکړی یعنی حاصل ئی کړی نوزکات اداء کیږی، په همدی ډول سره کله چی دحوالې په ذریعه لیږلی وی اومرسل الیه ته نوټ وصول سوی وی نوکله چی مرسل الیه ته دانوټ حاصل سی نو زکات اداء کولی سی نوهغه وخت نوټ دروپو وثیقه ده [٢].

(په اوس وخت کی نوټ دروپو په ځای قبلولی سی ددی وجه څخه اوس دروپو رواج نه دی پاتی نو دبدلولو شرط په دی دورکی لګول بی سوده دی اوپه عام عرف کی دملك په داخل کی نوټ په روپو سره قبلول کیږی. ظفیر)

چی دزکات روپی ئی جدا کړی وی اوڅه ئی تقسیم کړی اوڅه نوری غلا سوی نوڅه حکم دی ؟ سوال: (١٠٦) یوکس زکات وایستی اونیت ئی کړی ؤ اوتقسیم ئی شروع کړی، څه روپی ئی تقسیم کړی اوڅه غلا سوی اوس ددی زکات اداء کیدلی سی اوکه نه سی اداء کیدلی ؟

جواب: څومره اندازه روپی چی غلا سوی وی په دی اندازه روپی بیا ورکول په کار دی [٣]. فقط

دغصب او درشوت په مال باندی زکات سته اوکه نه ؟ سوال: (١٠٧) په غصب (په زوره اخیستل سوی مال) اودرشوت په مال باندی زکات سته اوکه نه ؟

جواب: هغه ټول مال خیرات کول ښه دی کله چی دمالکانو اودهغه دوارثانو څه معلومات نه وی [٤]، (په دې کی زکات نسته . ظفیر)

---

[١]. وکذا الو دیعة عند غیر مصارفه (درمختار) فلوعند مصارفه تجب الزکوٰۃ (ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٢). ظفیر

[٢]. ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢۴۴). ظفیر

[٣]. ومقارنته بعزل ما وجب کله اوبعضه ولا یخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (الدرالمختار) فلوضاعت لا تسقط عنه الزکوٰۃ (ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٩). ظفیر الصدیقی [باقی]

داحادیثو په کتابونو باندې زکات سته اوکه نه ؟ سوال: (١٠٨) داحادیثو په کتابونو کې چې دزر، پنځه سوه روپو وې زکات پر واجب دی اوکه نه ؟

جواب: که کتابونه دتجارت دپاره نه وی بلکې دلوستلو اولیدلو او دمطالعې دپاره وی نو بیاپه دې کې نسته (١) فقط .

دزکاة روپۍ که درجسټر په ذریعه سره ولیږل سی مګر ونه رسیږي نوځه وکړي؟ سوال: (١٠٨) دلسو روپو نوټ دزکاة دمال ځخه دمظلومانو دامداد لپاره په رجسټری صیغی سره ولیږل سو کله چې ترڅه مودې پورې رسید رانغی نومکتوب الیه دیادګار په توګه ولیکلی، دهغه ځای ځخه جواب راغی چې ماته یادنه دی چې درجسټر په ذریعه ستاسی کم نوټ راغلی وی مکتوب الیه ډیر لوی اومعتبر سړی وی په دې حالت کې زکوٰة اداء کیدلی سی اوکه نه دوباره به لس روپی جمع کیږي ؟

جواب: په دې صورة کې هغه زکوٰة یعنی لس روپی بیا ورکول په کاردی (٢). فقط

کونډې ته په دې نیت قرض ورکول چې زکوٰة به لیری سی ځنګه دی؟ سوال: (١٠٩) یوه کونډه ښځه دزکاة مستحقه ده که چیرې کم سړی دی ښځې ته قرض په دې نیت سره اداء کړي چې ائنده کې به زکوٰة ددې روپو لیری سی داجائز دی اوکه نه؟

جواب: په دې طریقې دقرض اداء کولو سره زکوٰة نه اداء کیږي بلکې دقرض داداء کولو داصورة کیدلی سی چې کمه اندازه روپی ورکوی هغه روپی دی، دې کونډې ته ورکړي او دهغې ملکیت دی وګرځوی بیا دی دهغې ځخه واخلی دهغه په قرض کې دی ورکړي په دې طریقه زکوٰة هم اداء سو اوقرض هم اداء کیږي (٣).

په مدرسه کې دروپو په جمع کولو سره زکوٰة اداء کیدی سی اوکه نسی؟ سوال: (١١٠) په اوقافو بلکې په خاصو اسلامی مدرسو کې بغیر دطالبانو اونورو دقبض کولو ځخه دڅا

---

(٤). والا فلا زكوٰة كما لوكان الكل خبيثا كمافي النهر (درمختار) في القينية لوكان الخبيث نصابا لايلزمه الزكاة لان الكل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق ببعضه آه ومثله في البزازية (ردالمحتار باب زكاة الغنم ج٢ ص ٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩١). ظفير

(١). فلا زكوٰة على مكاتب الخ ولا في ثياب البدن الخ وكذا الكتب وان لم تكن لاهلها اذا لم تنو للتجارة غير ان الاهل له اخذ الزكوٰة وان ساوت نصابا الا ان تكون غير فقه وحديث وتفسير الخ وفي الاشباه الفقيه لايكون غنيا بكتبه المحتاج اليها (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٠ - ١١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣). ظفير

(٢). والا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار) فلوضاعت لاتسقط عن الزكوٰة (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

(٣). وحيلة الجواز ان يعطى مديونه الفقير زكوٰة ثم ياخذ ما عن دينه (درمختار) قوله حيلة الجواز اى فيما اذا كان له دين على معسر الخ (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

په پيژندنی سره په خزانه کی يا دخزانچی په سپارلو سره زکوٰة اداء کيدلی سی اوکه نه؟

جواب: زکوٰة هغه وخت اداء کيږی چی کم وخت طالبانو ته هغه رقم په څه شکل سره ورسيږی مثلا جامی ياخوراك نغدی دهغه په ملکيت کی راسی اوپه مدرسو کی اکثره داسی کيدلی سی چی دمدرسی مهتمم اودهغه کار کوونکی اول همدغه رقم په ملکيت کی راولی اوپه خزانه کی يې کښيږدی چی بيايې دضرورت موافق په مصرف کی راولی ([1]). فقط

بغير دغوښتنی څخه په زکوٰة ورکولو سره زکوٰة اداء کيږی اوکه نه؟ سوال: (١١١) کم سړی چی دزکاة روپی کم مستحق ته بغير دهغه دغوښتلو اودويلو څخه ورکړی نوزکاة اداء کيږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زکوٰة اداء کيدلی سی ځکه چی کم زکوٰة چی يې ورکی دهغه ښکاره ورکول ضروری نه دی البته هغه ځای اومصرف دزکاة کيد پکاردی ([2]).

هغه قرض چی دوصول کيدو اميد يې نه وی او دفعةً وصول سی نوڅه وکړی؟ سوال: (١١٢) که چيری دقرض دوصول کيدو اميدنه وی اوبيا مثلاً لس کاله وروسته دسړی لاس ته ورسيږی نودتيرو کلونو زکوٰة هم واجب دی اوکه نه؟

جواب: په کم وخت کی چی قرض وصول سی نوپه هغه وخت کی دتيرو کلونو زکوٰة هم واجب دی اوکمی روپی چی ورته نه دی ورکول سوی دهغه زکوٰة په هغه وخت کی واجب نه دی اوکه چيری لاس ته ورلره ورغی نوبيا دتيرو کلونو زکوٰة يې هم واجب دی ([3]). فقط

دماشين په قيمت باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (١١٣) زيد په سل روپی باندی يو ماشين اخيستی دی، نوپه دی باندی زکوٰة ورکول په کاردی اوکه نه؟

جواب: په دی باندی زکوٰة ورکول واجب نه دی، فليس فی دور السکنٰی وثياب البدن واثاث المنزل ودواب الرکوب وعبيدة الخدمة وسلاح الاستعمال زکوٰة وکذا طعام اهله وما يجتمل به من الاوانی اذا لم يکن من الذهب والفضة الخ وکذا آلات المحترفين (عالمگيری کتاب الزکوٰة مصری بولاق ج١ ص ١٧٣). ظفير

([1]). ولا يخرج عن العهد بالعزل بالاداء للفقراء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

([2]). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له للاداء (الدرالمختار) والمراد مقارنتها للدفع الی الفقير (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٨). ظفير

([3]). ولوکان الدين علی مقر ملئ اومفلس الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ايضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٦). ظفير

دکرایه په نیت چي یوځای واخیستل سی په هغه کی زکوٰة: **سوال**: (۱۱۴) زید یوځای واخیستی نه دتجارت دپاره اونه داوسیدو دپاره بلکی دکرایه ورکولو په نیت یې واخیستی لکه څنګه چي یې هغه ځای په کرایه ورکی، ددی ځای آمدنی دکاله شپږ سوه روپی دی، آیا زکاة دهغه آمدنی په روپو باندی به وی اوکه نه په مځکو کی اوکه داوسیدو په ځای کی؟

جواب: دځای اخیستل په نیت دکرایه ورکولو باندی یعنی چي داځای اخلم دکرایی ورکولو دپاره داهم دتجارت دپاره اخیستل دی، نوزکاة ددی په قیمت باندی واجب دی په درمختار کی دی، والاصل ان ماعدا الحجرین والسوائم انما یزکی بنیة التجارة بشرط عدم المانع المؤدی الی المثنٰی وهوکسب المال بعقد شراء اوتجارة قوله ماعدا الحجرین الخ وماعدا ماذکر الجواهر والعقارات والمواشی العلوفة والعبید والثیاب والامتعة ونحو ذالك من العروض (۱) (شامی) قوله ماله بیعه: ای یوجره الخ شامی (۲) ددی څخه معلومه سوه چي په اجاره باندی دورکولو لپاره دیوشی اخیستل دتجارت لپاره اخیستل دی. فقط (دخاکسار بنده په نزد داصحیح نه ده تفصیل په حاشیه کی وګوره. ظفیر)

زوی چي دپلار دطرف څخه زکوٰة اداء کړی ددی څه حکم دی؟ **سوال**: (۱۱۵) پرکم سړی چي زکوٰة فرض وی او دهغه دپاره دزکاة اداء کول اسانه نه وی اودده یوزوی بالغ دی او دپلار ذمه واری په غاړه واخلی اوزکاة اداء کړی دپلار دطرف څخه زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی دپلار دزکاة داداء کیدو صورة دادی چي زوی دپلار څخه اجازه وغواړی چي زه ستا دخوا څخه زکوٰة اداء کم، یا داچي دروپو دنه پیدا کیدو څخه وروسته یامخکی ورته خبر ورکړی اواجازه ورڅخه وغواړی او دروپو دنه پیدا کیدو څخه مخکی داجازی په غوښتلو کی دا احتمال وو، چي کیدی سی اجازه به ورنه کړی، دروپو دپیدا کیدلو څخه وروسته به خبر ورکړی او اجازه به ځینی وغواړی چي زه ستا

(۱). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۳. ظفیر
(۲). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۷ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۲. په کرایه باندی دورکولو په نیت چي کم کور واخیستل سی نودهغه په قیمت باندی اصولا زکوٰة نسته: ولو اشتری قدورا من صفر یمسکها ویواجرها لاتجب فیها الزکوٰة کما لا تجب فی بیوت الغلة الخ کذا فی فتاوٰی قاضی خان وکذالك العطار لو اشتری القواریر ولو اشتری جوالق لیواجرها الناس فلا زکوٰة فیها لانه اشتراها للغلة لا للمبایعة کذافی محیط السرخسی (عالمګیری مصری فصل ثانی فی العروض ج۱ ص ۲۷۸ ، ماجدیه ج۱ ص ۱۸۰) معلومه سوه چي دامدنی دپاره اخیستل په تجارة کی شامل نه دی بلکی دخرڅولو دپاره اخیستل تجارت دی. والله اعلم، ظفیر

دطرف څخه زکوٰة ورکوم ددی څخه وروسته به محتاجانو ته دپلار دطرفه دزکاة په نیت هغه روپی ورکړی ([1]). فقط

دزکاة ورکولو والا چی فقیرته ووایی دالله ﷻ په خاطر ته به دا روپی زما بچی ته ورکوی، زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۱۲) که چیری عوام داحیله وکړی چی یو دزکاة مستحق ته زکوٰة ورکړی اوورته ووایی چی دالله په خاطر ته به دازما زوی ته ورکوی نو دده دپاره ددی حیلی اجازه سته اوکه نه؟ اوزکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: داحیله جائز ده اوزکاة یې اداء کیږی، کذا فی الدر المختار ([2]).

زکوٰة چی وباسی اوجدا یې کړی او بیایې په تدریج سره ولګوی نوددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۱۷) که چیری زکوٰة وایستل سی اوجلا وساتل سی دامانت په توګه اوپه تدریجی توګه مستحقو خلګو ته په قراره، قراره ورکول سی نودا جائز دی اوکه نه؟

که چیری دزکات څخه زیات ولګول سی نودآینده زکوٰة څخه حسابیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۱۸) که چیری دزکات دروپو څخه زیاتی روپی ولګول سی نودغه زیاتی لګول سوی روپی دآئنده کال په زکوٰة کی حسابیدی سی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : داجائز دی کذا فی الدر المختار ([3])

۲\ : که چیری زیاتی روپی دزکاة په نیت ورکړی نوهغه دائنده کال په زکوٰة کی حسابیږی، کما فی الدر المختار ولوعجل ذونصاب زکوٰة سنین اولنصب صح ([4]). الخ. فقط

دقرض دروپو زکوٰة چی ورکوی آیا زکوٰة یې اداء کیږی؟ سوال: (۱۱۹) زید بکرته پنځه سوه روپی قرض ورکړی اودهغه یې هرکال زکوٰة ورکوی، آیا دا زکاة یې اداء کیږی اوکه نه دقرض دلاس ته کولو په وخت دټولی مودی زکوٰة ورکول باندی لازم دی؟

جواب: زکوٰة یې اداء کیږی ([5]). فقط

([1]). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له ای للاداء ولو کانت المقارنة حکما کما لو دفع بلانية ثم نوی ﷺ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکاة ج۲ ص۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۸). ظفیر

([2]). وحیلة التکفین التصدق بها علی فقیر ثم هو یکفن الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

([3]). اومقارنة بعزل ماوجب کله اوبعضه ولایخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (ایضا ج۲ ص ۱۵).

([4]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج۲ ص ۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۹ – ۲۷۰ . ظفیر

([5]). ولو عجل ذونصاب زکوٰة سنین اولنصب صح لوجود السبب الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب زکوٰة الغنم ج۲ ص ۳۲ ، ط. س. ج۲ ۲۹۳) ولو کان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکاة ما مضی (کتاب الزکاة ج۲ ص۱۲، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲) ددی څخه معلومه سوه چی که چیری کال په کال یې ورکوی نو بیا زیات ورکولو ته ضرورت نسته، والله أعلم. ظفیر

په وسائلو او الاتو کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۲۰) پرالاتو زکوٰة سته اوکه نسته؟ لکه دجامو دگنډلو په ماشین اوپه نورو باندی؟

جواب: دکسب گرو په آلاتو کی زکوٰة نسته لکه چی په درمختار کی دی، وکذالك الات المحترفين (١). فقط

کم ځای چی شپږ میاشتی په کرایه وی نو ددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۲۱) داوسیدو ځای یادوکان چی دذاتی سکونت اودنورو څخه بالکل خالی وی یاپه ټول کال کی تخمیناً شپږ میاشتی په کرایه ورکول سوی وی، په دی باندی زکوٰة سته اوکه نه؟

جواب: په دی باندی زکوٰة واجب نه دی (٢). فقط

په دلالی سره چی کمی روپی جمعه سی په هغه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۲۲) زید دلالی کوی اومشتری ته وایې چی زما څخه یې په لس روپی غواړی مگر ما ورلره ورنه کی، مشتری په دی ترغیب سره واخیستی، اوزید ته ددلالی مزدوری ورکوی، دزید سره ددی مزدوری څخه دنصاب په اندازه روپی جمع سوی دی نوپه زید باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

جواب: په دی صورة کی زید ددرواغو په ویلو گنهگار سو اوپه حدیث پاك کی دی چی په داسی بیعه کی برکت نه وی، خو زید ددی دثمن مالك گرځی (٣)، او زکوٰة ورباندی لازمیږی (٤). فقط

ددروغو په دلالی سره چی روپی جمع سی په هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۲۳) زید عمر ته وویل چی دادبکر مال دی خالد ددی شل روپی ورکولی مگر ما ورنه کړی، په حقیقت کی خالد پنځلس روپی ورکولی عمرده په دی تشویقولومال واخیستی او څلور روپی یې دلال ته ورکړی دزیدسره ددی لاری څخه دزکاة برابری روپی جمع سوی نودزید

---

(١). ولا زكاة في ثياب البدن الخ وكذلك آلات المحترفين (ايضا ج٢ ص ١٠ – ١١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٤ – ٢٢٥). ظفير

(٢). فلا زكوٰة على مكاتب الخ واثاث المنزل ودور السكنٰى ونحوها (درمختار) كالحوانيت والعقارات (رد المحتار كتاب الزكاة ج٢ ص ١٠ . ط. س. ج٢ ص ٢٢٣ – ٢٢٥). ظفير

(٣). واما الدلائل فان باع العين بنفسه باذن ربها فاجرته على البائع وان سعى بينهما وباع المالك بنفسه يعتبر العرف (درمختار) فتجب الدلالة على البائع او المشترى او عليهما بحسب العرف جامع الفصولين (ردالمحتار كتاب البيوع فصل فيما يدخل فى البيع تبعًا قبيل مطلب فى حبس المبيع الخ ج۴ ص ۵۷ ، ط. س. ج٢ ص ٥٢٠). ظفير

(٤). الزكوٰة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا تاما وحال عليه الحول (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٧). ظفير

پرذمه باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟
جواب: واجب دی. ([1]) فقط

دمدرسي مهتمم ته چي دزکاة مال حواله سي په دي سره زکوٰة اداء کيږي اوکه نه؟ **سوال**: (١٢۴) مهتمم ته دزکاة دمال په سپارلو سره زکوٰة اداء کيږي اوکه نه؟
جواب: مهتمم ته دزکاة مال په حواله کولو سره زکوٰة نه اداء کيږي کم وخت چي مستحقو کسانو ته ولېږل سي هغه وخت اداء کيږي ([2]) (دمدرسي منتظمين دتمليك دحيلي څخه وروسته دزکاة هغه مال په خزانه کي جمعه کولی سي، دحيلي په وخت کي زکوٰة اداء کيږي. ظفير)

ديو شي قيمت چي ولګول سي او زکاة يې ورکول سي او بيا په قيمت کي زياتوالي راغی ددي څه حکم دی؟ **سوال**: (١٢٥) يوه سړي يوه کرتي په زکوٰة کي ورکړه اودزکاة دورکولو په وخت کي يې قيمت آته آني وو، دورکولو څخه وروسته معلومه سوه چي دکرتي قيمت پاوکم يوه روپۍ (دولس آني) وو، نوپه دې صورة کي دولس آني په زکوٰة کي حسابيږي او که نه؟
جواب: ښکاره خبره ده چي که چيري کرتي دهغه چاسره موجوده وه چي ورکړي يې وه نو دولس آني په زکوٰة کي شمارل کيږي. فقط

دکرايه پرځای باندي زکوٰة: **سوال**: (١٢٦) دکرايه دپاره چي کم ځايونه دي دهغه په کرايه باندي زکوٰة واجبيږي اوکه نه دهغه پرملکيت باندي؟

دقرض دروپو زکوٰة دوصولو کيدو څخه وروسته: **سوال**: (١٢٧) کمه قرضه چي دوصول قابله وي دهغه به هم زکوٰة ورکوي اوکه نه دقرض دوصول کيدو په صورة کي اوکمه قرضه چي في الحال قابل وصول وي ليکن کيدی سي چي څه موده روپۍ غير قابل وصول سي، يا بعضي قرضه په قسطونو باندي وصول سي په دې باب کي څه ارشاد دی؟
جواب: ١: پرهغه کرايه باندي زکوٰة دی چي دنصاب اندازي ته رسيدلې وي اوديو کال په تيريدو باندي واجبيږي ([3]).

([1]). الزکوٰة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصابا تاما وحال عليه الحول (هدايه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٢٧). ظفير

([2]). اونوى عند الدفع للوکيل ثم دفع الوکيل بلانية (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٨). ظفير

([3]). ولا في ثياب البدن واثاث المنزل ودور السکنٰى ونحوها (درمختار) قوله نحوها اى کثياب البدن الغير المحتاج اليها وکالحوانيت والعقارات (ردالمحتار ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢۴ - ٢٢٥) ولوکان الدين على مقر ملئ (الى قوله) فوصل الى ملکه لزم زکوٰة ما مضٰى الخ (درمختار ج٢ ص ٢٢٦). ظفير

۲۱: دقرضی دوصول څخه وروسته دزکاة ورکول واجبیږی، لیکن که چیری دقرضی دوصول کیدو څخه مخکی زکوٰة ورکړی نودا هم جائزده کمه قرضه چی قابل وصول وی او وروسته کیدای سی غیر قابل وصول سی ددی هم همدا حکم دی، دتیر سوی وخت زکوٰة هغه وخت واجب ګرځی کله چی وصول سی پردی هم همدا حکم دی، لیکن که چیری فی الحال یې ورکړی نو داهم صحیح ده اوقرض که چیری په قسطونو سو نوڅومره چی وصول کیدی دهم هغه اندازی روپو زکوٰة به ورکوی اوکه چیری په یو واریې ورکړی برابره ده چی په لومړی وار یې ورکوی اویا وروسته یې ورکوی دا درست اوصحیح کار دی (۱). فقط

دزکات روپی چی غلا سی ددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۲۸) یوه سړی درمضان په میاشت کی زکوٰة ورکی یوه اندازه یې تقسیم کی او یو څه روپی یې وساتلی په دی غرض چی وخت په وخت به یې ورکوی اوپه یوځای کی یې روپی کښنی ښوولی، یوه اندازه روپی ورڅخه غلا سوی اویوڅه اندازه یې ورکول سی، نواوس ددی څه حکم دی؟

جواب: هغه اندازه روپی چی غلا او ورکی سوی دی بیابه یې ورکوی (۲). فقط

په جائزه اوناجائزه طریقه باندی چی روپی ترلاسه سی نوددی زکوٰة به څنګه باسی؟ سوال: (۱۲۹) دزید کارو بار هم سته اورشوت هم اخلی زید درشوت مال دتنخواه سره یوځای جمعه کوی تردی چی ډیری روپی ځینی جوړی سوی مګر اندازةً یې داهم یاد دی چی ډیری روپی پکښنی درشوت هم دی نوپر زید باندی ددی ټول مال زکوٰة واجبیږی اوکه نه؟ اوکله چی دواړه مالونه سره ګډوډ سی نوددی روپو څخه دضرورت په اندازه روپی اخلی او حج باندی کولی سی اوکه نه؟ کله چی زید ته علم وی چی دتنخواه روپی یې دحج دمصارفو په اندازه دی؟

جواب: دامام صاحب ﷫ مذهب دادی چی حرام مال دخپل حلال مال مثلاً تنخواه سره یوځای سی نودټوله مال څخه به زکاة ورکی په دې شرط چی دتنخواه روپی دومره اندازه وی چی ددی حرام مال معاوضه خپلو خاوندانو ته چی ځینی اخیستی یې دی او یا دهغو ورثهٔ ته ورکړی اودهغه څخه وروسته پاته روپی دنصاب په اندازه پاته سی اوکه چیری اکثره مال حرام وو نوبیا زکاة واجب نه دی (۳). بلکی دغه دحرام مال ټولی روپی داصل

(۱). ولوكان الدين على مقر (الى قوله) فوصل الى ملكه لزم زكوٰة مامضٰى ؒ (درمختار ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظ

(۲). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له (الى قوله) اومقارنة بعزل ما وجب كله اوبعضه ولا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار) فلوضاعت لا تسقط عنه الزكوٰة (ردالمحتار ج۲ ص۱۵ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۸). ظ

(۳). ولو خلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكاة فيه ويورث عنه (الىٰ قوله) وهذا اذا كان له =

مالك دپیدا کیدلو دمتعذر کیدو په وجه خیرات کول یې لازم دی اوکه چیری دتنخواه روپی دومره اندازه وی چی په هغه باندی حج کولی سو، نوهغه دی ورڅخه راجلا کړی اوپه هغه باندی دی حج وکړی دا درست اوصحیح کار دی (١). فقط

چاته چی دزکاة دروپو دتقسیم وویل سی او هغه یې په خپل ځان مصرف کړي: **سوال**: (١٣٠)

زیدعمرته ولیکل چی دزکاة روپی په فلانی اوپه فلانی باندی تقسیم کړه عمر دغه دزکاة دغه روپی دخپل ځان سره وساتلی اووی لګولی، نوکه چیری زید اوس اجازه ورته وکړه نو زکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی، وللوکیل ان یدفع لولده الفقیر وزوجته لا لنفسه الا اذا قال ربها ضعها حیث شئت وفی الشامی وهذا حیث لم یامره بالدفع الی معین الخ (٢)، ددی څخه معلومه سوه چی کله زید تعین وکی چی فلانی او فلانی ته دزکاة روپی ورکړه نوپه دې صورت عمر ته ددې خلاف کار کول درست نه دی، او دخپل ځان سره یې په اېښوولو اومصرف کولو سره نه اداء کیږی، دعمر پرذمه باندی دضمانت دغه روپی واجب دی او دلګولو څخه وروسته دزید اجازه لرل کافی نه دی اوپه دی سره زکوٰة نه اداء کیږی. (٣) فقط

دسند په واسطه چی کم مال ترلاسه کیږی ددې زکوٰة به دکله څخه واجبیږی؟ **سوال**: (١٣١)

زید دیو ځای مالك اوقابض او متصرف دی دوخت حاکم په یو وجه دغه ځای دزید څخه واخیستی اوعمرته یې ورکړی، عمر زید ته یوه اندازه مځکه دکښت اوکروندې لپاره داتیا کالو لپاره ورکړه، وروسته یې اولاد ورباندی کښت او کرونده کوله ، بیا دعمر اولاد زید دمځکی څخه وشړی اوڅو کاله یې دهغه پیداوار ترلاسه کوی، بالاخره دزید وارثانو خپل پخوانی ملکیت او دمځکی پخوانی ملکیت په عدالت کی ورکی، او دڅومره مځکی اسناد یې چی لرل اوهمدا رکم هرڅومره کاله چی عمر ورباندی کښت او کار کړی اوپیداوار یې اخیستی وو دهغه دحاصلاتو اسناد هم دزید ورثه وو ته په لاس ورغلل، په وارثانو کی دزید ښځه هم ده چی دنصاب مالکه نه ده او دزکاة مستحقه هم ده،داهم دډیری برخی مځکی حاصلات ترلاسه کوی کم چی غالبا دسندپه واسطه لاس ته

= المال غیر ما استهلکه بالخلط منفصل عنه یوفی دینه والا فلا زکاة کما لو کان الکل خبیثا (درمختار) فی القنیة لوکان الخبیث نصابا لایلزمه الزکاة لان الکل واجب التصدق علیه فلایفید ایجاب التصدق ببعضه ﷺ (ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٠) . ظفیر

(١). ویجتهد فی تحصیل نفقة جلال فانه لایقبل بالنفقة الحرام کما مر ورد فی الحدیث مع انه یسقط الفرض عنه معها ﷺ (ردالمحتار مطلب فی من حج بمال حرام ج٢ ص ١٩١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٢). ظفیر

(٢). و (٣). وګوری درالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٩. ظفیر

ورځی، دا کار دپوښتنی قابل دی :

الف: پیداوار اوحاصلات دزید کونډی ته دنصاب څخه زیات په لاس ورځی نوددی زکوٰة پردی فلانی باندی دحاصلاتو دوصولولو په وخت کی واجبیږی اوکه نه دتیرو کلونو زکوٰة هم ورکول په کاردی؟ چونکی دمځکی پیداوار روپی دی ته په یووار سره لاس ته نه ورځی بلکی فصل په فصل اویا دکال په حساب، نو دتیرو کلونو زکوٰة ددی حساب څخه ورکی چی څومره روپی په دومره موده کی دوصول کیدو دورځی څخه متصور دی او یا په بلی کمی طریقی سره؟

بآء : په دی صورة کی دهرسندداجراء وخت دری کاله دی نومعلومه نه ده چی ټولی حصی به یې لاس ته ورسی اوکه نه یوه برخه اوکه نه بالکل هیڅ به هم لاس ته ورنسی نوپه دی صورة کی نوموړی کونډه دزکاة مستحقه ده اوکه نه؟

جواب: \الف: دکم وخت څخه چی سند سوی دنوموړی پرذمه باندی دواجب سوو روپو زکوٰة دهم هغه وخت څخه لازمیږی او دزکاة اداء کولو دروپو دوصول څخه وروسته درباندی لازمیږی.

\ب: او دنوموړی ښځی سند محل دزکاة نه دی که چیری ضرورت یې وو نوقرض دی را واخلی، اوچی کله روپی لاس ته ورلره ورغلی قرض به خلاص کړی اوپه اندازه دقرض کی زکوٰة واجبیږی، قال فی الدر المختار ومغصوب (ای ولا تجب فی مغصوب) لا بینة علیه فلو بینة تجب لما مضٰی قال الشامی ای تجب بعد قبضه من الغاصب لما مضٰی من السنین قال وینبغی ان یجری هنا مایاتی مصححا عن محمد من انه لا زکوٰة فیه لان البینة قد لا تقبل فیه آهـ شامی ج٢ ص ١١.

دتیرو کلونو زکوٰة ضروری دی اوکه نه؟ **سوال**: (١٣٢) الف: دتیرو کلونو زکوٰة ورکول ضروری دی اوکه نه؟

ب: داوسیدلو دکور څخه غیر نور دوه دری ځایونه دی دهغه زکوٰة ورکول په کاردی اوکه نه، او چی ورکوی یې نوپه کم حساب سره؟

ج: کمه قرضه چی وصول سی په هغه باندی زکوٰة ورکول ضروری دی اوکه نه؟

د: یوشخص نه زکاة ورکوی اونه یې لمونځ کوی هغه اوس زکوٰة ورکول غواړی نوځنګه وکړی؟ او دتیرو کلونو زکوٰة په څه طریقه سره اداء کړی؟

جواب: \ الف: دتیرو کلونو زکوٰة ورکول ضروری دی.

\ب: ددغه ځایو په قیمت کی زکوٰة نسته، خوکه چیری کرایه دنصاب په اندازه حاصله سوه اوپه هغه باندی کال تیر سی، نوبیا په دی روپو باندی زکوٰة راځی.

\ج: قرضه چې کله وصول سی نوزکاة دی ورکړی.
\د: کله چې دده پرمال کال تیر سوی وی اومال دنصاب په اندازه وی نوسم دستی دزکات ورکول په کاردی اودتیرو کلونو هم دکله څخه چې دامال ورسره دی زکوٰة ورکول لازم دی. فقط

الف: فانه دين فى ذمته قال فى الدر المختار ج٢ ص ٦ على هامش الشامى فى بيان شرائط وجوب الزكوٰة فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد سواء كان لله كزكاة الخ.

ب: ومنها (اى من شرائط وجوب الزكوٰة) كون النصاب ناميا (فتاوٰى عالمگيريه ج١ ص ١٧١).

ج: ولوكان الدين على مقر ملى اوعلى معسر (الى) فوصل الى ملكه لزم زكوٰة ما مضٰى (درمختار على الشامى ج٢ ص ١٣) وتفصيل الديون مع احكامها مذكور فى موقعه. جميل الرحمٰن)

کمي روپۍ چې دزکاة په نیت وساتل سی نوکه چیری هغه ورکړل سی نوزکاة اداء کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۳۳) دزکاة دورکولو نیت یې وکی نو روپۍ یې وساتلی یا یې چاته ورکړی او یایې ځینی وی وړی نوزکاة یې اداء سو اوکه نه بیابه یې اداء کوی؟
جواب: زکاة یې نه دی اداء سوی او بیایې اداء کول په کاردی. ([1]) فقط
درمضان څخه غیر په نورو میاشتو کی زکوٰة ایستل کیږی: **سوال**: (۱۳۴) درمضان المبارك څخه علاوه په نورو میاشتو کی هم زکاة ایستل کیږی اوکه نه؟
جواب: درمضان المبارك څخه علاوه په نورو میاشتو کی زکوٰة ورکول درست اوصحیح دی په رمضان شریف کی ددی کم تخصیص نسته، بلکی چې په کم وخت دکال کی چې دمال کال پوره سی په هم هغه وخت کی زکوٰة ورکول ښه دی، البته دکم مال چې کال یې په رمضان شریف کی پوره سی نوپه رمضان کی دی ورکړی داخبره ضرور سته چې په رمضان کی یې ثواب داویا ۷۰ چنده څخه زیات دی دهمدی له امله اکثره خلګ دخپل مال حساب په رمضان کی کوی.
دکور پرخلکو چې دزکاة په نیت خیرات وکړی نوزکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۳۵) کم سړی ته چې زکوٰة ورکول کیږی نوکه چیری دده دکور یوسړی یوڅه چاته دزکاة په نیت ورنه کی اودمال مالك خبر کړی، څه رکم چې دا داخیستل سوی لاس والا څخه لګیدلی (مصرف) سویدی نودمال مالك ته دخبر ورکولو په وخت کی داپه زکوٰة کی حسابیږی او

[1]. ولايخرج من العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار) فلو ضاعت لا تسقط عنه الزكوٰة (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

که نه؟ اوکور والا ته يې چې يوځه قرض ورکړی اومالك يې دخبریدو په وخت کی دزکات نیت وکړی نوداپه زکات کی حسابیږی اوکه نه؟

جواب: که چیری مالك يې دمخکی دمخکی څخه کور والاوو ته دورکولو اجازه کړی وه چې دوی ته زکاة ورکړی، نوکله يې چې دکور خلګو ته دزکاة په نیت چې څه ورکړی نو زکاة يې اداء سو اوکه داسی نه وی نو بیابه دمالك تراجازی پوری که چیری دغه روپی دهغوی په لاس کی وی چاته يې چې ورکړی وی نودزکاة نیت صحیح کیږی اواداء کیږی اوکه لګول سوی وی نوبیايې زکوٰة نه دی اداء سوی، اوپه قرض ورکول سوو روپو کی دزکاة نیت نه صحیح کیږی، په داسی صورة کی فقهاء وو لیکلی دی چې دغه روپی به ځینی وصول کړی اوبیا به يې دزکاة په نیت ورکړی (١). فقط

دزکات روپی دپوست بکس په ذریعه په لیږلو سره زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٣٦) زید ددیوبند عالی مدرسی ته څلور روپی دزکاة په شکل کی ورکول غواړی نوکه چیری دغه روپی دپوست خانی دلاری څخه ولیږی نودزکاة په اداء کولو کی خوکمه خرابی نه را منځته کیږی؟

جواب: دپوست خانی دلاری دزکاة په لیږلو کی هیڅ خرابی نسته، مهتمم دی ولیکی چې دادزکاة روپی دی.

په حیله باندی زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (١٣٧) په ذکرسوی حیله سره زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟ که زکوٰة نه وی اداء سوی نوددی ضمان به دمصرف کوونکی په غاړه وی اوکه نه؟

دمدرسی اراکین څنګه وی؟ سوال: (١٣٨) داسلامی مدرسو اراکین دروژی اودلمانځه پابیند په کاردی اودهغوی وضع اوشکل دشریعت موافق په کاردی اوکه نه؟

ظاهری حال چې دچا دشرع خلاف وی هغوی دمدرسی اراکین اومنتظمین جوړیدلی سی اوکه نه؟ سوال: (١٣٩) کم خلګ چې دلمانځه او دروژی پابینده دی اوظاهری حالت يې دشریعت خلاف وی، داسی کسان داسلامی مدرسو ارکان جوړیدلی سی اوکه نه؟

جواب: ١\: هو اداء کیږی (٢)

٢\: کله چې زکوٰة اداء سی نوضمان يې پر هیچا نه واجبیږی.

(١). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له اى للاداء ولوكانت المقارنة حكما كما لودفع بلانية ثم نوى والمال قائم فى يد الفقير الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٨) . ظفير

(٢). وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن فيكون الثواب لهما وكذا فى تعمير المسجد الخ (در مختار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٢٧١). ظفير

۳\: دغه خلک باید پرشریعت برابر وی.
۴\: دغه رکم خلک دمدرسی اراکین اومنتظمین جوړول درست اوصحیح کارنه دی.

دزکاة اداء کول په ذکر سوی صورة کی نه دی سوی: **سوال**: (۱۴۰) زید عمر ته دزکاة دپاره وویل چی یوڅه روپی په زکوٰة کی راکړه زه به یې په مدرسه اویاپه طالبانو ولګوم عمر دزید په وینا سره یوڅه روپی ورکړی اونور هیڅ څه تفصیل یې ورنه کی، په اتفاقی توګه زید دغه روپی په خپل ذاتی ضرورت کی مصرف کړی کمی روپی چی دزکاة ورته راغلی وی اوساتلی یې وی دقرض په توګه یې واخیستی اومصرف یې کړلی څوورځی وروسته یې دده دطرف څخه دزکوٰة نیت وکی اوپه مدرسه کی یې ورکړی نودا زکاة اداء سو اوکه نه؟ اوکه زکوٰة یې اداء سوی نه وی نوپه کمه طریقه یې اداء کی؟ اوکمی روپی چی دزکوٰة په نیت ورکړی دهغه څه حکم دی؟

اوپه زید کی دومره مالی طاقت نسته چی عمرته دهغه دملکیت روپی ورکړی البته ده عمر ته ویلی وه چی ستا دزکاة روپی مصرف سوی دی او روپی می ستاسی دطرف څخه ورکړی دی؟

دزکاة داداء کولو یو صورة: **سوال**: (۱۴۱) زید عمر ته یو څو روپی ورکړی چی څو شیان باندی واخلی، چی په هغه کی یې یوڅه شیان واخیستل اووروی لیږل اوپاته روپی یې په خپلو ذاتی شیانو ولګولی، کم وخت چی یې روپی ورلره ورکولی نو دهغه روپو هیڅ ذکر پکښی ونه سو چی که ستا ضرورت پیښیدی نومصرف یې کړه، لیکن که چیری اوس یې ذکر وسی لکه چی معامله یوه ده غالبا انکار نه کوی، زید چی پاته روپی ورلیږلی ورته یې وویل چی هرڅومره روپی پاته سی هغه دزکاة په حساب کی ونیسه ، او دزکوٰة په شکل کی یې مصرف کړه ددی په لیکلو سره جواب راغی چی دزکوٰة په شکل کی می ورکړی دی، نو آیا په دی صورة کی زکوٰة اداء سو اوکه نه؟

دزکاة روپی چی په ذاتی ضرورت کی مصرف کړی او بیا زکوٰة اداء کړی: **سوال**: (۱۴۲) د رمضان په میاشت کی یې دزکاة روپی جلا کښیږدولی څو ورځی وروسته یې هغه په خپل ضرورت کی مصرف کړلی اوبیا یې دزکوٰة په نیت اداء کړی، نو داکار جائزدی اوکه نه؟ اوزکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟ او درمضان دمیاشتی ثواب یې کیږی اوکه نه؟

دزکاة روپی چی دقرض په طور سره مصرف کړی: **سوال**: (۱۴۳) زید دڅو ځایونو څخه دزکاة روپی راجمعه کړی اوپه خپلو ضرورتونوکی یې دقرض په طریقه سره مصرف کړی، زید دنصاب خاوند دی لیکن دومره طاقت یې نسته چی دفعةً زکوٰة اداء کړی، دزکاة روپی په دی طریقه اداء کوی چی دماهانه خرچی څخه لږ لږ څه بچ کوی اوپه زکوٰة کی یې

ورکوی، نوپه دی طریقی سره ددواړو زکوٰۃ اداء کیږی اوکه نه؟ او یا چی داداء کولو کوم شرعی صورۃ وی نوموږ ورڅخه خبر کی ؟

په زکاۃ کی حیله: **سوال**: (۱۴۴) په اکثره مدرسو کی دوامداره چنده ډیره کمه وی او دزکاۃ په شکل کی واجبی صدقی، دقربانی پوستکی اونور نور جمع کیږی، څه رکم چی ددوامداره چندی څخه دمدرسینو تنخواه نه پوره کیږی، او دزکاۃ روپی جمعه کیږی، ددی دپاره دمدرسی اراکین دمهتمم دنائب سره داسی حیله کوی، چی دزکاۃ دغه روپی کم غریب سړی ته ورکړی اوهغه یې مالك جوړ کړی، اوهغه ته یې داسی ویلی وی چی ته یې دخپل طرف څخه په مدرسه کی ورکړه، په دارکم حیله کولو سره دزکاۃ روپی دمدرسینو په تنخواه کی مصرف کیدلی سی اوکه نه؟

جواب: ۱\: په دی صورۃ کی دعمر زکوٰۃ نه اداء کیږی زید به دعمر روپی ورکوی، اواوس دروپو دمصرف کولو څخه وروسته دعمر څخه اجازه اخیستل دزکاۃ ساقطول نه افاده کوی یعنی زکوٰۃ نه اداء کیږی، قوله والمال قائم فی ید الفقیر بخلاف ما اذا نوی بعد هلاکه الخ، بحر شامی.

۲\: په دی صورۃ کی زکوٰۃ اداء کیږی په درمختار کی دی چی: وشرط صحة ادائها نیة مقارنة له ای للاداء ولوکانت المقارنه حکمًا اونوی عند الدفع للوکیل ثم دفع الوکیل بلا نیة. شامی ج۲ ص ۱٤۷).

۳\: داکار جائزدی اوزکاۃ اداء کیږی خودرمضان المبارك دمیاشتی دورکولو ثواب یې نه کیږی (په درمختارکی دی وشرط صحة ادائها نیة مقارنة له، ای للاداء ولوکانت المقارنة حکمًا. شامی ج۲ ص ۱۴۷). ظفیر

۴\: مخکی زکوٰۃ ورکولو والاته چی داصورۃ بیان کړی اوبیا دهغه داجازی څخه وروسته دهغه دطرف څخه زکوٰۃ ورکړی نو اداء کیږی. (۱)

۵\: داحیله صحیح اوسمه ده اوددی حیلی څخه وروسته دمدرسینو په تنخواګانو کی ددی روپو لګول جائزدی، اودهرځومره روپو دپاره چی حیله کول غواړی په یوه وخت کی دی وکړی په دی کی دنصاب اندازه شرط نه ده صرف داولی اودغیر اولی فرق پکښی دی، او دحیلی کولو والا اودهغه چا دپاره چی کیږی دیوه دپاره هم پکښی ګناه نسته، او په صالحه اوپه ښه نیت باندی دثواب امید سته (۲). فقط

---

(۱). قال فی التتارخانیة الا اذا وجد الاذن اواجاز المالکان آه اجاز قبل الدفع الی الفقیر (ردالمحتار ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۶۹). ظفیر

(۲). وحیلة التکفین بها التصدق علی الفقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

دریم باب

دڅــارویـــو زکـــوٰة

دکروندي يا دشيدو دپاره چي کم حيوان وي په هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۱۴۵) دزراعت دپاره چي کم سړی حیوان وساتی اودهغه سره یوشمیر غواګانی اومیښی وساتی ترڅو دهغه څخه دخپل اهل اوعیال دپاره غله اوغذا برابره کړی او دهغه بچی دزراعت دپاره په کار راولی نوآیا هرکال ددی څارویو څخه زکوٰة ایستل په کاردی، کله چي دغه حیوان په پراخه ځنګل کی څریږی اوددی ځنګلی پراخه مځکی ټاکلی محصول حکومت ته ورکوی؟

جواب: دزراعت دپاره چي دکمو حیواناتو پرورش کیږی که څه هم څریدونکی وی په هغه کی زکوٰة واجب نه دی او دشیدو چنبلو او دنسل ساتنی اودنورو دپاره چي کم حیوانات پالل کیږی اوهغه څریدونکی وی پرهغه زکوٰة واجب دی په دی شرط چي نصاب ته ورسیږی (۱). فقط

کم مختلف حیوانات چي یوکور ورته خلاص سی دساتنی دپاره، نو ایاپه دی کی زکوٰة ستہ اوکه نه؟ سوال: (۱۴۲) زما سره دوی میږی، او یو ګامیښ، او اووه لس غواګانی، دری غوایان، دیارلس سخوندرګیان چي ټول (۳۲) حیوانات دی، دکمو دپاره چي ګیاه مزدوران دشپی ریبی اوواښه ورکوی اودانه هم ورکوی، نوپه دغسی حیواناتو باندی زکوٰة ستہ اوکه نه؟

جواب: په دغه حیواناتو کی زکوٰة نسته لکه چي په شامی کی دی چي: اذ لو حمل الکلاء الیها فی البیت لا تکون سائمة (۲).

کم حيوانات چي استعماليږی په هغه کی دزكاة حكم: **سوال**: (۱۴۷) غوایان چي دزراعت او اسونه دسپرلی اوغواګانی دشیدو چنبلو دپاره وی نوپه دغو حیواناتوکی زکوٰة ستہ اوکه نه؟

جواب: په دی حیواناتو کی زکوٰة نسته (۳). فقط

---

(۱). هي الرعية وشرعا المكتفية بالرعى المباح فی اكثر العام لقصد الدر والنسل والزيادة والسمن ليعم الذكور فقط لكن في البدائع لو اسامها اللحم فلا زكاة فيها كما لو اسامها للحمل والركوب (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب السائمة ج۱ ص ۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۵). ظفير

(۲). ردالمحتار باب السائمة ج۲ ص ۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۵). ظفير

(۳). وليس فی دور السكنٰی وثياب البدن واثاث المنازل ودواب الركوب وعبيد الخدمة وسلاح الاستعمال زكوٰة (هدايه ج۱ ص ۱۹۲ ، ط. س. ج ۲ ص ۲۲۴ – ۲۲۵). ظفير

په سرلیو کی زکوٰة: سوال: (١٣٨) دبزو اوسرلیو په زکوٰة کی پربچو یې زکوٰة راځی، او بچی یې دغتیو سره شمارل کیږی اوکه نه؟

جواب: دغتیو سره شمارل کیږی اوزکاة په ټولو باندی راځی ([1]).

دحیواناتو زکوٰة: سوال: (١٤٩) دیوسړی سره څلورمیږی اوڅلور غوایان، اودری غواګانی، یوآس، اویو اوښ چی تخمیناً دزرو روپو قیمت لری ددوی دپاره ګیاه اوواښه اخیستل کیږی اوساتل کیږی، نوپه دی باندی شرعی زکوٰة سته اوکه نه؟

جواب: که دغه حیوانات دتجارت دپاره نه وی نو زکوٰة پکښی نسته ([2]). فقط

څلورم باب

په سرو او سپینو زرو او نغدو کی زکوٰة

دسرو او دسپینو زرو په نصاب کی دومره اندازه تفاوت ولی دی؟ سوال: (١٥٠) زکوٰة په هغه خلګو باندی واجب دی چی دچاسره دوپنځوس نیمی تولی سپین زر اویا اوه نیمی تولی سره زروی دامی په سوچ کی نه راځی چی (٥٢) نیمی تولی سپین زوره او(٧) نیمی تولی سرو زرو ترمینځ څه مناسبت دی مثلا چی سپین زر یوه توله په روپی ده نو ددی قیمت یوازی دوپنځوس نیمی روپی جوړیږی اوکه چیری دسرو زرو قیمت دیوې تولی (٣٠) روپی وی نوبیا ددی قیمت (٢٢٥) روپی جوړیږی، نوآیا په تیره زمانه کی به دسرو زرو او دسپینو زرو قیمت یو ډول برابریدی که څنګه ؟

جواب: دپیغمبر ﷺ په زمانه کی اودهغه څخه په وروسته زمانه کی هم تریوی زمانی پوری دسرو اودسپینو زرو په قیمت کی تقریباً دومره تفاوت وو، څومره یې چی په نصاب کی تفاوت دی په دی وخت کی دیوه دینار سرو زرو قیمت دلسو درهمو سپینو زرورپودقیمت برابردی په دی حساب سره سره زرتقریباًپه لس روپی یوه توله کیږی ([3]).

([1]). ولافی حمل (الی قوله) الا تبعا لکبیر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ٢ ص ٢٢ ، ط. س. ج ٢ ص ٢٨٢). ظفیر

([2]). ولیس فی دور السکنٰی وثیاب البدن واثاث المنزل ودواب الرکوب وعبید الخدمت وسلاح الاستعمال زکوٰة لانها مشغولة بالحاجة الاصلیة (هدایه ج١ ص ١٦٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٤ و٢٢٥) ولافی ثیاب البدن (الی قوله) ونحوها وکذا الکتب وان لم تکن لاصلها اذا لم تنو للتجارة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٤ – ٢٢٥) وشرطه حولان الحول وتنمیة المال کالدراهم والدنانیر الخ اونیة التجارة (درمختار مختصراً. ج٢ ص ٢٢٧) . ظفیر

([3]). وفی الهدایة کل دینار عشرة دراهم فی الشرع (ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص٤٢) ددی څخه مخکی دی حاصله ان الدینار اسم للقطعة من الذهب المضروبة المقدرة بالمثقال فاتحادهما من حیث الوزن (ایضا ج٢ ص ٣٩) ددی څخه معلومه سوه چی په مخکی زمانه کی چی کم قیمت دشلو مثقالو سرو زرو وو هم هغه قیمت =

په میاشتنی حساب سره دزکوٰة اداء کول څنګه دي؟ سوال: (١٥١) دهری میاشتی چی حساب وسی نوهره میاشت یې زکوٰة اداء کول څنګه دی؟
جواب: په ذکرسوی طریقه سره دزکاة اداء کول درست اوصحیح دی (١).
دسپینو زرو په زکاة کی کم قیمت ته اعتبار دی؟ سوال: (١٥٢) سپین زر یا دسپینو زرو ګینه یې واخیسته دکمو نرخ چی یوه توله په دولس روپی ١٢ وه دکال په تیریدلو سره دسپینو زرو دیوې تولی نرخ څلور ۴ نیمی روپی سو، یاددی برعکس صورة مخ ته راغی، نوزکاة به داخیستلو دنرخ څخه لګول کیږی اوکه نه دبازار دنرخ څخه؟
جواب: دسپینو یا دسرو زرو اویا ددی پرګینه باندی زکوٰة دوزن په اعتبار سره راځی، کله چی سپین زر دوپنځوس نیمی تولی وی نو څلویښتمه حصه زکوٰة ورکول په دی کی واجب دی په دی کی دقیمت لحاظ ساتل نسته په سلو روپو یاسلو تولو سپینو زرو کی دوی نیمی تولی سپین زر ورکول په زکوٰة کی لازم دی (٢). (قیمت چی ولګول سی نو د زکاة دایستلو په وخت چی په بازار کی دسپینو زرو څومره وو، نو ددغه حساب څخه به زکاة اداء کړی او داخیستلو دورځی حساب به معتبر نه وی. ظفیر)
دچاسره چی په سرو زرو اوسپینو زرو کی دیوه نصاب وی او دبل نه وی نو څه به کوی؟ سوال: (١٥٣) دیوسړی سره دسرو او دسپینو زرو څخه دیوه نصاب دی اودبل نصاب نسته نو په دی صورة کی څه کول په کاردی؟ یو دبل دتابع کولو جزئیات دفقه په کتابونو کی پیدا کیږی خو هغه هلته چی ددی دواړو نصاب نه پوره کیږی.
جواب: په دی صورة کی به هم دواړه سره یوځای کړی اودتولو څخه به زکوٰة وباسی (٣).
(یعنی دیونصاب په وجه به دنصاب خاوندسی نودبل شی نصاب برابره خبره ده چی کم وی دهغه زکوٰة هم پرده باندی ضروری دی، دهغه به څلویښتمه حصه هم زکوٰة ورکوی والله اعلم. ظفیر)

= ددوو سوو درهمو دسپینو زرو هم وو، لیکن په اوس وخت کی ددوې دواړو ډیر فرق دی، په حکم کی چی کله صراحت دی نو دهمدی له امله څه رد او بدل نه پکښی راځی ، والله تعالی اعلم. ظفیر
(١). وان قدم الزکوٰة علی الحول وهو مالك نصاب جاز (هدایه قبیل زکوٰة المال ج١ ص ١٧٢). ظفیر
(٢). والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لا قیمتهما واللازم في مضروب کل منهما ومعموله ولو تبرا او حلیا ﷺ ربع عشر ﷺ (الدر المختار) قوله لا قیمتهما نفی لقول زفر باعتبار القیمة فی الاداء وهذا ان لم ینو من خلاف الجنس والا اعتبرت القیمة اجماعا کما علمت (ردالمحتار ج٢ ص ۴٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧ و٢٩٨) . ظفیر
(٣). ویضم الذهب الی الفضة وعکسه بجامع الثمنیة قیمة (درمختار) وفي البدائع ایضا ان ما ذکر من وجوب الضم اذا لم یکن کل واحد منهما نصابا بان کان اقل فلو کان کل منهما نصابا تاما بدون زیادة لا یجب الضم بل ینبغی ان یؤدی کل واحد زکاة فلو ضم حتی یؤدی کل من الذهب او الفضة فلا باس به عندنا (ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ۴۵ – ۴٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٣). ظفیر

دنوټونو زکاة: **سوال**: (١٥۴) نوټ چې وثيقه دقرض وګڼل سی نوددی زکوٰة دنغدو پروصول کيدو باندی موقوف دی اوکه بالفعل دکال په ختميدو يې اداء لازميږی؟

جواب: دزکاة داداء وجوب دنغدو په وصول کيدو باندی دی اونفس وجوب دمخکې څخه ثابت دی، لهذا دنغدو دوصول څخه وروسته هم دټولو تيرو کلونو زکوٰة ورکول لازميږی (١). (په موجوده دورکی دنغدو انتظار بی فائدی دی په دی وجه چې نغدی نه پيداکيږی دهمدی له اصله که چيری نوټ ټول کال وی نوپه دی باندی زکوٰة اودهغه اداء کول واجب دی. والله اعلم. ظفير)

پرګينه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ اودا په سړی باندی دی اوکه په ښځی باندی؟ سوال: (١٥٥) زما دکوروالا سره ددری څلوروسوو روپو دماليت ګينه ده کمه چې دهغې ملکيت دی، نوآيا په دی باندی زکوٰة سته؟ اوآيا څوك ددی دورکولو ذمه واردی؟ زما ښځه دآمدنی څه وسيله نه لری دکم څخه چې هغه زکوٰة اداء کړی نودزکاة اداء کول به څنګه کوی آيا هغه دخپلی ګينی يوه برخه خرڅه کړی چې زکوٰة باندی اداء کړی؟

جواب: ددی ګينی زکوٰة ورکول هرکال واجب دی، که چيری دزکاة دورکولو بل يو داسی صورة رامينځ ته نسی نوداسی دی وکړی چې دخپلی ګينی يوڅه برخه دی دزکاة په اندازه پکښی ورکړی، ځکه چې دا دالله ﷻ فرض دی، داګينه چې دا ددی ښځی ملکيت دی نوددی په ذمه باندی ددی دزکاة اداء کول لازم دی (٢). فقط

(داګينه خرڅوی اوزکاة يې اداء کوی او يايې خپل خاوندته ورکړی چې هغه يې زکوٰة اداء کړی دواړه صورتونه جائزدی. ظفير)

دکونډې پرنغدو روپو زکوٰة سته که چيری ضرور تمنده نه وه: **سوال**: (١٥٦) يوه کونډه ښځه ده دهغه سره صرف دوه نيم زره نغدی روپی دی اوددوی انجونی يې واده سوی نه دی نو په دی روپو باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

جواب: په دی روپو باندی زکوٰة واجب دی (٣). فقط

په دوو تولو سپينو زرو کی زکوٰة: **سوال**: (١٥٧) په دوه سوه تولو سپينو زرو کی زکوٰة سته

---

(١). ولوکان الدين الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٦ و٢٢٧). ظفير

(٢). الزکوٰة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا ملکا تاما وحال عليه الحول لقوله تعالی واتوا الزکوٰة. ولقوله ﷺ ادوا زکوٰة اموالکم. وعليه اجماع الامة والمراد بالواجب الفرض (هدايه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٦٧) وفی تبر الذهب والفضة وحليهما واوانيهما الزکوٰة (ايضا ج١ ص ١٧٧) . ظفير

(٣). وتنوية المال کالدراهم والدنانير لعينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکوٰة کيفما امسکهما ولو للنفقة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٣ ، ط. س. ج٢ص ٢٢٧). ظفير

اوکه نه؟ که چیری نغد قیمت ادا کول غواړی نوپنځه روپی به ورکوی اوکه دری روپی اودوې آنی چی دپنځه تولی سپینو زرو قیمت دی اوکه چیری سپین زر واخلی او وریې کړی نوزکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: که چیری په روپیو سره زکوٰة اداء کول غواړی نوپه مذکوره صورة کی پنځه روپی ورکول په کاردی اوکه پنځه تولی سپین زریې واخیستل چی هغه هم دومره کیږی نوداهم جائز ده ([1]). فقط

ایا دسرو او دسپینو زرو ګینه په نصاب کی سره یوځای کیدی سی؟ سوال: (١٥٨) دیوچا سره دشل یا دپنځه ویشتو روپو دسرو زرو ګینه ده او داوه ویشتو روپو دسپینو زرو ګینه ده نو ددی دواړو قسمونه چی یوځای سی نوآیا زکاة پکښی سته اوکه نه؟ اوکه دنصاب څخه پنځه شپږ روپی زیات وی نودهغه به هم زکوٰة ورکوی اوکه نه؟

جواب: دسرو زرو او دسپینو زرو ګینه چی کله نصاب ته ورسیږی یعنی **٥٢** نیمی تولی وی نوددی زکوٰة پرده باندی واجب دی او دنصاب څخه چی کمی روپی زیاتی دی په هغه کی به هم زکاة ورکوی، مطلب داچی دموجوده ټولی ګینی زکوٰة به ورکوی ([2]). فقط

دسرو زرو او دسپینو زرو نصاب دهندوستان په وزن سره: **سوال**: (١٥٩) آنجناب (تاسی) دسرو او دسپینو زرو نصاب په هندوستانی وزن او روپو سره په څومره اندازه لیکلی دی، یوه روپی څومره ماشی مقرره سویده اوڅومره روپی پوره نصاب جوړیږی؟

جواب: دسپینو زرو نصاب دوه سوه درهمه دی، داوو مثقالوپه وزن یعنی چی لس درهمه داوو مثقالو برابروی ([3])، ددی وزن چی دروپیو او دتولی او دماشی په حساب سره وسی نو دوپنځوس نیمی تولی کیږی، (نن سباد **٥٢** نیمو تولو سپینو زرو قیمت چی یوه توله یې په دری روپی ده چی په دی حساب سره **١٥٧** نیمی روپی کیږی لهذا زموږ په دی زمانه سنه **١٣٨٥**هـ ق کی نصاب دغه سو. ظفیر) اودسرو زرو نصاب شل مثقاله دی چی

([1]). ویعتبر فیهما ان یکون المودی قدر الواجب وزنا الخ ولو ادی من خلاف جنسه یعتبر القیمة بالاجماع کذافی التبین (عالمګیری مصری کتاب الزکوٰة باب ثالث ج١ ص ١٢٧ ، ماجدیه ج١ ص ١٧٨). ظفیر

([2]). واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله ولوتبرا اوحلیا مطلقا الخ وفی عرض التجارة قیمة نصاب الخ ربع عشر الخ ویضم الذهب الی الفضة وعکسه بجامع الثمنیة قیمة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ وص ٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧ - ٢٩٨) دا واضحه سوه چی په ١٣٣٨هـ ق کی دسپینو زرو نصاب **٥٢** نیمی تولی وو کله چی توله په یوه روپی وه چی اصل نصاب **٥٢** نیمی تولی دی، ددی قیمت کم از کم **١٥٧** روپی دی لهذا دا دروپو نصاب دی، که چیری سپین زر ګران سوه نوپه همدی اعتبار سره به نصاب لوړیږی، والله اعلم. ظفیر

([3]). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتا دراهم کل عشرة دراهم وزن سبعة مثاقیل والدینار عشرون قیراطا، والدرهم أربعة عشر قیراطا، والقیراط خمس شعیرات، فیکون الدرهم الشرعي سبعین شعیرة، والمثقال مائة شعیرة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٣٨ – ٣٩ ، ط. س. ج٢ ص **٢٩٥**). ظفیر

داوه نیمو تولو دسرو زرو سره برابردی یعنی دسرو زرو چی (۷) نیمی تولی وی نونصاب پوره دی اودا حساب په دی توګه چی یومثقال څلور نیمی ماشی مقرر سوی دی لکه څنګه چی همدغسی معروفه ده، نودوه سوه درهمه داوو په وزن د (۱۴۰) مثقالو برابر جوړیږی اودماشی په اعتبار (۲۳۰) ماشی کیږی داچی پردولسو تقسیم کړی (۵۲) نیمی تولی نتیجه ځینی را وزی.

دسرو زرو او دسپینو زرو په ګینه کی زکوٰة: **سوال**: (۱۲۰) دالف سره یو څه دسپینو زرو او څه دسرو زرو ګینه ده، اودده په ذمه واجب الاداء قرض هم دی دښځی یې دسپینو زرو ګینه یې (۱۴۲) نیمی تولی ده او دنابالغه لوڼو دسپینو زرو ګینه یې (۵۴) نیمی تولی ده، او دښځی دسرو زرو ګینه یې پنځه تولی یوولس ماشی او ۴ رتی ده ددی څخه علاوه اته عدده وهل سوی سکی دساورن هم ورسره موجود ده اوپه نورو خلګو یې واجب الاداء ۹۷ نیمی تولی قرض هم دی، تقریبا دنورو خلګو هم پرده باندی ۱۲۴ نیمی تولی قرض دی یعنی دنورو خلګو هم قرضداردی، په ذکرسوی صورة کی په ده باندی واجب الاداء څومره زکوٰة کیږی دساورن سیکی قیمت به حسابیږی اوکه نه وزن دګینی سره شامل دی؟

جواب: دسپینو زرو دګینی مجموعه (۴\۱۹۲۳) نولس سوه درې شپیته پر څلور، تولی ده دسرو زرو او داشرفیو دقیمت په اندازه روپی به هم ددی سره شاملی کړی اوټول قرض یې (۱۲۲) روپی دی دابه ځینی کم سی کم چی پاته سی دهغو په هرو څلویښتو روپو کی به یوه روپی زکوٰة ورکړی (۱) اودده چی پرچا باندی قرض دی کله چی دقرض دارو څخه وصول سی نوپه هم هغه وخت کیورباندی بیا دزکوٰة اداء واجب ده. (۲) فقط

کمه ګینه چی همیشه نه اغوستل کیږی پرهغې باندی هم زکوٰة سته: **سوال**: (۱۲۱) کمه ګینه چی همیشه نه اغوستل کیږی بلکی په بعضو موسمونو کی په تن کیږی نوکه پر هغه باندی زکوٰة واجب وی نو داخیستلو په قیمت به یې زکاة ورکړي او که نه دورځی په نرخ؟ اوسره دمزدوری اوکه نه بغیر دمزدوری څخه؟

جواب: زکوٰة په دی ګینه باندی واجب دی ، او زکاة یې په وزن باندی واجب دی یعنی هر

---

(۱). تجب فی کل مائتی درهم خمسة دراهم وفی کل عشرین مثقال ذهب نصف مثقال مضروبا کان اولم یکن مصوغا اوغیر مصوغ حلیا کان للرجال اولنساء تبرا کان اوسکة کذافی الخلاصة (عالمګیری مصری کتاب الزکاة باب ثالث فصل اول ج۱ ص ۱۲۷ ، ماجدیة ج۱ ص ۱۷۸) ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصابا (درمختار) قوله بقدر دینه متعلق بقوله فلا زکوٰة (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۹ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۳). ظفیر

(۲). ولو کان الدین علی مقر ملئ او علی معسر ...... فوصل الی ملکه لزم زکاة ما مضی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

څومره تولی سره زر اوسپین زر چی وی دهغه به حساب وکړی (١). فقط
(دګینی اعتبار نسته، دهمدی له امله دسرو زرو ګل بوټی اونور ټول دسرو زرو په حساب کی شامل دی، بلکی وزن ته اعتباردی دسپینو زرو نصاب (٥٢ نیمی) تولی دی اودسرو زرونصاب اوه نیمی تولی دی دنصاب خاوندچی وی اوپه زکاة کی روپی ورکول وغواړی نودزکاة دایستلو په وخت چی نرخ هرڅومره وی دهغه دحساب څخه به زکوٰة اداء کړی، داخیستلو دزمانی قیمت ته اعتبار نسته، مثلا دیوی ښځی سره په تیره زمانه کی اخیستل سوی دسپینو زرو دسلو تولو ګینه ده چی اوس یې ټولی سل روپی کیږی په زکوٰة کی دوی نیمی تولی سپین زر کیږی اوس ددی قیمت په دی وخت کی دیوی تولی دری روپی کیږی چی په دی حساب سره به اوه نیمی روپی ورکوی ولی چی په دی وخت کی دبازار په نرخ دوی نیمی روپی ورکول درست اوصحیح نه دی).

دچا سره چی دنصاب په اندازه روپی ټکی وی په هغه باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (١٢٢) که چیری دیوچاسره دحاجت اصلی څخه زیات دنصاب داندازی څخه زیات دسرو اویا دسپینو زرو اویا دبل شی سکی وی مثلاً څلور یاپنځه سوه روپو پیسی اوټکی یا داوسپنی روپی وی، نغدی روپی نه وی نوپه دی باندی دکال په تیریدلو سره دزکوٰة حکم سته اوکه نه؟

جواب: په غیر دسرو زرو اودسپینو زرو څخه په نورو شیانو کی دزکاة دوجوب لپاره دتجارت نیت شرط دی وتفصیله فی کتب الفقه (٢). فقط (آنی او ټکی دحوالی په طور دی دهمدی وجه څخه په دی کی دتجارت دنیت څخه بغیر هم زکوٰة واجبیږی. ظفیر)

دزکاة روپی دبیمی دلاری لیږل په کار دی اوکه نه دډاکخانی دلاری څخه؟ سوال: (١٢٣) په جنتی کالی کی دی چی یوسړی بل سړی ته دزکاة روپی داداء کولو دپاره ورکړی اوهغه خپله خرڅه ورڅخه واخیسته وروسته یې ځان ته اداء کړی نوزکاة اداء کیږی اوپه ډاك خانه کی هم داسی صورة کیږی نوکه چیری دزکاة روپی دډاکخانی په واسطه سره ولیږی نوآیا زکاة یې اداء کیږی اوکه دبیمی په واسطه لیږل په کاردی؟

جواب: ډیره داحتیاط خبره دا ده چی دبیمی په واسطه ولیږل سی ، لیکن د ډاکخانی په

---

(١). والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لا قيمتهما (درمختار) اى من حيث الوجوب يعنى يعتبر في الوجوب ان يبلغ وزنهما نصابا نهر حتى لو كان له ابريق ذهب او فضة وزنه عشرة مثاقيل او مائة درهم وقيمته لصياغته عشرون او مائتان لم يجب فيه شيء اجماعا قهستانى (ردالمحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ٤٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧). ظ

(٢). شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفى ملكه اوتنمية المال كالدراهم والدنانير لعينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزكاة كيفما امسكهما ولو للنفقة اوالسوم الخ اونية التجارة فى العروض (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧). ظفير

واسطه يې ليږل هم درست اوصحيح دی اوددی تاويل کيدلای سی. فقط

په کټل سوو روپوکی زکوٰة: سوال: (١٢۴) يوچاته چې څه روپۍ پاته سی نو دهغه څخه دزکاة ايستل په کاردی اوکه نه؟

جواب: روپۍ چې دنصاب په اندازه جمعه سی اوکال ورباندی تيرسی نودهغه څخه زکاة ايستل واجب دی (١). فقط

کمی روپۍ چې دحج دپاره ورکول سی اوپه هغه باندی کال تيرسی نوپه هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (١٢۵) زيد خپلو بچيانوته داوصيت وکی چې زما دمال څخه په څلور سوه روپو زما دطرف څخه حج وکړی اوپه زرو روپو کی په فقيرانو خوراك وکړی، دهغه دمرګ څخه وروسته په هغه زرو روپو باندی په فقيرانو خوراك وسو، خوحج يې دهغه څلورو سوو روپو څخه نه دی کړی چې يو کال ورباندی هم تيرسوی دی. اوس ددی روپو دزکاة اداء کول فرض دی اوکه نه؟ اوڅوارلس سوه روپۍ دټول ثلث څخه هم کمی دی؟

جواب: ددی روپو څخه دزکاة ايستل فرض دی (٢). فقط

دځايونو په کرايه باندی زکوٰة: سوال: (١٢٦) دځايونو په کرايه باندی زکوٰة دی اوکه نه دهغه په قيمت باندی؟

جواب: کم ځايونه چې په کرايه باندی دورکولو دپاره اخيستل سوی وی دهغه ځايونو په کرايه باندی زکوٰة واجب دی (٣). فقط

په کمه ګينه کی چې نور مواد ګډ وی په هغه کی زکوٰة: سوال: (١٢٧) زموږ په ملك کی چې دطلاوو کمی ګينی جوړيږی نوپه هغه کی دريمه برخه ټکی اونور مواد ګډيږی، نو دداسی ګينی څخه به په کم حساب سره زکوٰة ورکول کيږی؟

جواب: په کمه ګينه کی چې سره زر غالب وی يعنی دنيمايې څخه پکښی سره زر زيات وی هغه دسرو زرو په حکم کی ده اودسوچه خالصو سرو زرو په شان پکښی زکاة واجب دی (۴). فقط

---

(١). الزكوٰة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا ملكا تاما وحال عليه الحول (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٦٧). ظفير

(٢). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتا درهم كل عشرة دراهم وزن سبعة مثاقيل الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩۵) . ظفير

(٣). وكذالك العطار لواشترٰى القوارير ولواشترى جوالق ليواجرها من الناس فلا زكوٰة فيها لانه اشتراط للغلة لا للمبالغة كذافي محيط السرخسي (عالمگيری الفصل الثاني في العروض ج١ ص ١٦٨، ماجديه ج١ ص١٨٠).ظفير

(۴). وغالب الفضة والذهب فضة وذهب (درمختار) اى فتجب زكاتهما لازكوٰة العروض (ردالمحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ۴٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٠). ظفير

دحج دپاره یې چې څو کاله روپۍ ایښی وي په هغه کې زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (١٢٨) یوه ښځه ددوو کالو راهیسی ددوو کسانو دپاره دحج دتگ اودراتگ خرچه جلا کوی او ایږدی یې، سږکال حج ته تلل غواړی، آیاپر دی روپو دتیرو کلونو زکاة واجب دی که نه؟

جواب: ددی روپو زکوٰة ورکول واجب دی ترڅو پوری چې دغه روپۍ لگیدلی نه وی تردی وخت پوری دتیرو کلونو زکوٰة ورکول لازم دی. (١) فقط

په دوو عبارتونو کې تطبیق: سوال: (١٢٩) د (٥٢) نیمو روپیو اویا (٥٢) نیمی تولو سپینو زرو په مالك کیدو دنصاب خاوند کیږی، اودفتاوٰی رشیدیه په دی عبارت کی چې وایې دپنځو سوو نغدو روپو په مالك کیدو سره چې داصلی حاجتونو څخه زیاتی وی اویا ددی قیمت برابر مال ولری په دی کی زکوٰة دی، په دی کی تطبیق مطلوب دی؟

جواب: په فتاوٰی رشیدیه کی په تقریبی حساب باندی عمل فرمایلی دی درهم چې څلور آنی مقررسی، پنځوس روپۍ ځینی جوړیږی اوپه بل حساب سره یودرهم دری ٣ ماشی او ١,١\٥ (یو پوره اویوه پنځمه) ارتی کیږی، په دی حساب سره (٥٢) تولی کیږی، که چیری درتی کسر پریږدو اودرهم دری ماشی مقررسی نوبیادوه سوه درهمه پنځوس تولی کیږی احتیاط په دی کی دی چې پنځوس روپۍ نصاب وگڼل سی اوزکاة ځینی وایستل سی (٢). فقط

په گینه او نغدو تولوکی زکوٰة واجب دی او دا دی پرمستحقینو خلکو تقسیم سی: سوال: (١٧٠) دزکاة په مسئله کی یومولوی صاحب وفرمایل پرکارول کیدونکی مال باندی زکوٰة دی، اوکم چې هغه روپۍ اوگینی اونور دی چې ښځی سوی دی، اوکله هم نه استعمالیږی په هغه باندی زکوٰة نسته، اوماته وایې چې په تولو مالونو کی زکوٰة دی په استعمال کی راځی اوکه نه راځی، ښځ وی اوکه نه وی، مستحق دې ته محتاج دی، مولوی صاحب ویلی دی چې دمحتاجانو دپاره خصوصیت نسته، بلکی مخکی دده خپل اهل اوعیال اواطفال چې دده پوری متعلق او وابسته وی دکمو چې بل هیڅ څه آمدنی نه وی دهغوی په پرورش اوتعلیم وغیره کی دی ولگول سی او ددوی څخه چې پاته سی نو هغه دی بیا مسکینانو اومحتاجانو ته ورکول سی؟

(١). الزکوٰة واجبة علی الحرالعاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا ملکاتاما وحال علیه الحول (هدایه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٢٧) . ظفیر

(٢). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتا درهم کل عشرة دراهم وزن سبعة مثاقیل والدنانیر عشرون قیراطا والدرهم اربعة عشر قیراط والقیراط خمس شعیرات فیکون الدرهم الشرعی سبعین شعیرة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٣٨ – ٣٩ ، ج٢ ص ٢٩٥). ظفیر

جواب: په دی مسئله کی حقه خبره داده کمه چی ته وایی نغدی روپی او گینه مطلب دا چی دسرو زرو اودسپینو زرو پرهرشی اوسکه باندی زکوٰة دکال دتیریدو څخه وروسته فرض اولازم دی که څه هم ښخ وی اویاپه استعمال کی نه راځی، ځکه چی په نغدو کی فقهاء وو تقدیری نماء ثابته فرمایلی ده، دکمو چی تفصیل دفقه په کتابونو کی دی ([1])، اوتمام دعربی ژبی طالبان ددی څخه خبردی، دومره ډیره غلطی چی دی مولوی صاحب کړیده هیڅ یوطالب العلم به یې ونه کړی، اودزکاة مصارف مسکینان اومحتاجان دی. کما قال الله تعالیٰ: انما الصدقات للفقراء والمساکین الآیه، خپلو بچیانو اوښځی اومور اوپلار ته زکوٰة ورکول ټولو فقهاوو حرام بللی دی اوزکاة په دی سره نه اداء کیږی. فقط

<u>**دجنتی کالی دیو عبارت مطلب**</u>: **سوال**: (١٧١) دجنتی کالی ددی عبارت څه مطلب دی؟ کله چی فقط سپین زروی اویا فقط سره زروی نووزن ته یې اعتبار دی نه قیمت ته؟

جواب: ددی مطلب دادی چی مثلاً دسپینو زرو په وزن کی دوه سوه درهمه یعنی (**۵۲**) نیمی تولی دی کم چی دزکاة نصاب دی، لیکن قیمت ته به څنگه اعتبار وی لیکن که چیری دنصاب څخه کم وی یعنی قیمت ددی (**۵۲**) نیمی روپی نه وی، نو دهمدی دپاره یې وویل چی اعتبار وزن لره دی، زکوٰة واجبیږی ([2]). فقط

<u>**دسرو زرو زکاة په سپینو زرو سره**</u>: **سوال**: (١٧٢) دسروزرو زکاة که چیری دسپینو زرو څخه ورکول سی نوزکاة ورکول درست دی اوکه نه؟ اودسپینو زرو زکوٰة په کمه طریقه ورکول پکار دی؟

جواب: دسرو زور زکوٰة چی دسپینو زروڅخه ورکوی نوقیمت ورکول یې درست اوصحیح دی اوکه چیری دسپینو زرو زکوٰة په سپینو زرو سره ورکوی نو څومره سپین زر چی په زکوٰة کی واجب دی پوره به یې اداء کوی مثلاً که چیری شل تولی سپین زر چی په زکوٰة کی ورکول واجب سوی وی نوکه چیری قیمت یې په زکاة کی ورکوی نوشل به ورکوی نو داچی دشلو تولو قیمت مثلاً که چیری قیمت یې پنځلس روپی وی نو پنځلس ورکړی دا درست اوصحیح کارنه دی ([3]). فقط

([1]). واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله ولوتبرًا اوحلیا مطلقا الخ من ذهب اوفضة الخ ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ - ٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧ و٢٩٨). ظفیر

([2]). والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لا قیمتهما (درمختار) ای من حیث الاداء یعتبر فی الوجوب ان یبلغ وزنهما نصابا نحو حتی لوکان له ابریق ذهب اوفضة وزنه عشرة مثاقیل اومائة درهم وقیمة لصیاغته عشرون اومائتان لم یجب فیه شی اجماعًا، قهستانی الخ لاقیمتهما الخ وهذا ان لم یؤد من خلاف الجنس (ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧). ظفیر

([3]). والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لاقیمتهما (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ =

کمه ګینه چې ښځې ته دپلار یادخسر له طرف څخه ورکول سی نوپه دی کی زکوٰة ورکول څنګه دي؟ سوال: (١٧٣\١) دنعیمه دخسر پلار محمد اکرم کم چې دنعیمه هرقسم ضرورتونه دعلی اصغر په ځای پوره کوی هغه څلور سوه روپۍ قرضداره دی اودمحمد اکرم سره سالانه دومره څه نه پاته کیږی چې زکوٰة ورباندی واجب سی، البته دنعیمه سره ددری سوو روپو ګینه سته کمه چې ورته خپل پلار اودخسر پلار ورکړیده، نوپه نعیمه باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

کمه ګینه چې داستعمال دپاره ورکول سوی وی په هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (٢\ ١٧۴) علی اصغر چې دنعیمه خاوند دی نعیمی ته یې ددوو سوو روپو ګینه ورکړه او ورته یې وویل چې دازما ده چې کله می وغوښتله راکوی به یې دا یوازی دډول او د سینګار لپاره درکوم دنعیمی دپاره دارکم ګینه استعمالول جائزدی اوکه نه؟ اوزکاة یې په خاوند علی اصغر باندی واجب دی اوکه په نعیمه باندی؟

جواب: ١: ددی ګینې زکاة پرنعیمه باندی واجب دی کمه چې دنعیمه ملکیت دی.([1]) فقط ٢\: ددی زکوٰة پراصغر علی باندی واجب دی اوددی استعمال دنعیمی دپاره درست او صحیح دی ([2]). فقط

دهغو ګینو زکوٰة په څه طور سره ورکی په کموکی چې ژړ اوغمی جار سوی وی؟ سوال: (١٧۵) زید دخپلی ښځې دګینې زکوٰة ورکول غواړی، خومشکل دادی چې په ځینی ګینه کی ژړ جار سویدی اوپه بعضی ګینه کی غمی جارسوی دی اوچې ژړ اوغمی ځینی لیری سی نوګینه خرابیږی اوکه دزرګر څخه یې اندازه لګوی نوپوره پته نه ځینی لګیږی که چیری سره زر دنصاب څخه کم وی نوددی زکوٰة به دسپینو زرو په شمیر ورکول کیږی اوکه دسرو زرو زکوٰة به جلا ځینی ورکوی اوکه نه دسرو زرو اودسپینو زرو دیوه څخه یې زکوٰة ایستل کیږی؟ اوکه نه دسرو زرو زکوٰة دسرو زرو څخه اودسپینو زرو زکوٰة دسپینوزروڅخه ورکول سی اوکه زکوٰة دګینې څخه؟ دکم یوه څخه ایستل کیږی، نو ددی خوبه څه باك نه وی.

= ص ۴٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧). ظفير

([1]). وسبب افتراضها ملك نصاب حولى تام فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ۵ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧) وفى تبر الذهب والفضة وحليهما واوانيهما الزكوٰة (هدايه باب زكوٰة المال ج١ ص ١٧٧). ظفير

([2]). الزكوٰة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذاملك نصابا ملكا تاما وحال عليه الحول (هدايه كتاب الزكوٰة ج١ ص ١٢٧). ظفير

جواب: صحیح اندازه دی ولګوی، دسرو اودسپینو زرو دګینې زکوٰة ورکول په کاردی مګر اندازه کوونکی ته دی وویل سی چی هرڅومره ممکن وی احتیاط دی په نظر کی ونیسی، مثلاً زیات ترزیات کمه اندازه چی سره اوسپین زرپه دی کی معلوم سی هغومره دی ځینی ورکړی اوپه سرو زرو کی دی په دغسی صورة کی قیمت ورکړی اوپه سپینو زرو کی دی ورشامل کړی اودسپینو زرو څخه دی زکوٰة وباسی، که خوښه یې وی نو ددواړو زکوٰة دی دسرو زرو څخه ورکړی، مطلب داچی دیوشی څخه زکاة ورکول درست اوصحیح دی دسلو دحساب څخه دی دوی نیمی روپی په زکوٰة کی ورکړی، اوکه په زکوٰة کی ګینه ورکول غواړی نوهم هیڅ باك نسته ([1]).

دخاوند داجازی څخه چی بغیر ګینه خرڅه کړی دزکاة داداء کولو دپاره نودا درست کاردی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۷۶) دهندی په ذمه دګینې دبابته دځوکالو څخه زکوٰة پاته دی دهندی په نزد بغیر ددی څخه بله کمه لاره نسته چی یوڅه ګینه خرڅه کړی اوزکاة باندی اداء کړی، اوهیڅ بله څه دآمدنی لاره هم نه لری اویا داچی دهندی خاوند یې اداء کړی، مګر هندی چی کله خپل خاوندته وویل، نوهغه ورته وویل چی دګینې زکوٰة اداء کړه، او د ګینې په خرڅولو راضی نه دی، په دغسی صورة کی که هنده دخاوند داجازی بغیر اوبې دهغه درضا څخه یوڅه ګینه خرڅه کړی اوزکاة باندی اداء کړی داجائز دی اوکه نه؟

جواب: که چیری داګینه خاوند جوړه کړی وی او ورکړی وی اوهغه یې دښځی په ملکیت کی نه وی ورکړی لکه څنګه چی عرف دی نوددی زکوٰة دخاوند په ذمه دی په ښځه باندی ددی زکوٰة نسته، که چیری خاوندیې زکوٰة نه ورکوی نوګنهګاردی اوښځه نه ګنهګاریږی اوکه چیری دغه ګینه ښځی ته په جهیز کی دپلار اودمور دطرفه راغلی وی نوبیا داددی ملکیت دی، ددی څخه دی یوڅه خرڅ کړی اوزکاة دی ځینی اداء کړی اودخاوند اجازې ته ضرورت نسته ([2]). فقط

دکامداررخت (ټوکر) زکوٰة: **سوال**:(۱۷۷)دهندوستانی ښځوقیمتی جامی زرباف، مشجری،

([1]). ویضم الذهب الی الفضة وعکسه بجامع الثمنیة وقالا بالاجزاء الخ (درمختار) قوله یضم الخ عند الاجتماع اما انفراد احدهما فلا تعتبر القیمة اجماعا بدائع لان المعتبر وزنه اداء ووجوبا لامر، وفی البدائع ایضا ان ما ذکر من وجوب الضم اذالم یکن کل واحد منهما نصابا بان کان اقل فلو کان کل منهما نصابا تاما بدون زیادة لا یجب الضم، بل ینبغي أن یؤدي من کل واحد زکاته، فلو ضم حتی یؤدي کله من الذهب أو الفضة فلا بأس به عندنا، ولکن یجب أن یکون التقویم بما هو أنفع للفقراء رواجا، وإلا یؤدي من کل منهما ربع عشره (ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۱ ص ۴۵ وص ۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۳). ظفیر

([2]). الزکوٰة واجبة علی الحرالعاقل البالغ اذاملك نصابا ملکا تاما وحال علیه الحول (هدایه کتاب الزکاة ج۱ ص ۱۲۷). ظفیر

کامداری، بنارسی، پته لرونکو مصالی نه وی په هغوی کی دسپینو زرو تار ضرور وی، په دغسی جاموکی زکوٰة په څه توګه مشخص کیدی سی په هغوی کی ددی خبری اندازه په هیڅ توګه نسی لګول کیدی چی څومره سپین زر پکښی دی؟

جواب: کم زری تارونه چی په بنارسی جاموکی دی دهغه اندازه پخپله ولګوی، یاچی څوك باندی پوهیږی، دهغوی څخه اندازه لګول اوزکاة لګول اوزکاة ورکول په کاردی، اودپټی لرونکی مصالی هم اندازه لګول په کاردی دهغه اندازه اسانه ده، مثلاً مصالی لرونکی به یې تان تول وکړی وبه یې ګوری چی څومره وزن لری، مطلب داچی په داسی ځایونو کی اندازه لګول کافی دی، خواندازه حتٰی الوسع داسی لګول په کاردی چی کمی پکښی رانه سی په کارده چی لږ څه یې زیات حساب کړی. (١)

خاوند چی ښځه دګینې مالکه کړی نوزکاة پرچا باندی دی؟ سوال: (١٧٨) خاوند دواده څخه څوکاله وروسته دګینې ملکیت خپلی ښځی ته ورکی اوڅلور کاله وروسته زکاة اداء کول یې غوښتل، دملکیت تاریخ ورته یادنه دی، نوڅه وکړی دخاوند اودښځی په مال کی فرق نسته نودزکاة نیت کم یوه ته په کاردی؟

جواب: کله چی خاوند ښځی ته ددی ګینې ملکیت ورکی نوزکاة دښځی په ذمه باندی دی، هغه دی ددی نیت وکړی اوکه چیری خاوند دښځی دطرف څخه دزکاة نیت وکی نو داهم درست اوصحیح ده.

دګینې زکوٰة دکله څخه ورکړی؟ سوال: (١٧٩) زید دزکاة روپی ورکوی اودګینې زکوٰة په دی فکر چی داستعمال ده نه ورکوی، اوس چونکی معلومه سوه چی حقیقت په دی کی دی چی دګینې زکوٰة دی هم ورکول سی زید ته دایاد نه دی چی زه دکله څخه دنصاب مالك یم اودکله څخه یې دزکاة ورکول شروع کړی دی اوډیره اندازه ګینه یې ځینی هم خرڅه کړیده اوروپی ځینی ترلاسه سوی دی، البته ددی زکوٰة یې هم ورکړی دی اویوڅه پاته ده اودسرو اودسپینو زرو نرخونه هم په مختلفه توګه زیات اوکم سویدی او دزید زړه هم ددی شاهدی نه ورکوی چی زه دګینې زکوٰة دکله څخه ورکم، نو په داسی صورة کی زید دګینې زکوٰة دکله څخه اودکم نرخ په اساس ورکړی؟

٢\ : دلته رواج داسی دی چی کمه ګینه ناوی ته په واده کی ورکول کیږی اوپه داسی طریقه یې ورکوی چی دهغه څخه هیڅ نه ثابتیږی چی داپې ملکیت دی اوکه نه؟ زید او ښځه یې بی بچیانو مړه سول، صرف دزید پلار او دزید دښځی پلار، ورور، خور، وغیره

(١). وفی تبر الذهب والفضة وحليهما واوانيهما الزكوٰة (هدايه باب زكوٰة المال فصل فی الذهب ١ ص ١٧٧). ظ

ژوندی دی نواوس ددی گینی مستحق څوك دی؟ اوزكاة يې دكله څخه وركړي؟
جواب: دګيني زكوٰة وركول هم لازم اوفرض دی دكله څخه چې دګيني مالكه سويده دهم هغه وخت څخه به يې زكوٰة وركوی، اندازه دی ولګوی او داندازی څخه چې څه ورته يادېږی ترهغه چې زيات په حساب كی ونيسی نوښه ده بايد چې كم نه وی اوكمه ګينه چې ښځی ته دخاوند دخوا څخه وركول سويده، په دی زمانه كی دعرف مطابق دښځی ملكيت كيږی نه بلكی دخاوند ملكيت كيږی دده دوفات كيدو څخه وروسته دده دښځی او دوالدينو دشرعی حصو مطابق ميراث رسيږی او دښځی چې كمه حصه رسيږی هغه ددی دپلار رسيږی دپلار په موجودتيا كی ورور او خور محروميږی، او زكاة به دهغه وخت څخه وركوی دكم وخت څخه چې ګينه تياره سوی وی (١). فقط

په نوټ ماتولو باندی فائده اخيستل څنګه دی؟ اوپه نوټ باندی زكوٰة سته اوكه نه؟ سوال: (١٨٠) دنوټ په ماتولو باندی فائده اخيستل جائزدی اوكه نه؟ او دچا سره چې نوټونه وی نودكال په تيريدو سره زكوٰة واجبيږی اوكه نه؟
جواب: دلوټ دماتولو په ضرورة فائده وركول كله چې په يوه صورة كی چې پوره روپی ورنه كول سی درست ده كه څه هم په اصل قاعدی سره دګټی اخيستل او وركول درست نه دی ليكن دضرورة او دمجبوری په وجه وركول درست دی، اواخيستل يې درست نه دی (٢)، اوپه نوټونو باندی چې كال تيرسی نوزكاة وربانده لازميږی (٣). فقط

دسرو اودسپينو زرو ګينه چې يوځای كړی نونصاب ورڅخه پوره كيږی نوزكاة وربانده راځی اوكه نه؟ سوال: (١٨١) ديوی ښځی سره يوڅه دسرو زرو ګينه ده اويوڅه دسپينو زرو مګر دواړه دنصاب څخه كمه ده خو ددواړو په يوځای كولو سره نصاب پوره كيږی نو زكاة به وركوی اوكه نه؟
جواب: په دی صورة كی دقيمت حساب به ولګوی زكاة باندی واجبيږی مثلاً دسرو او دسپينو زرو قيمت به ولګوی اوټوله مجموعه به وګوری چې كه چيری دسپينو زرو نصاب يې پوره كوی نوبيا زكاة باندی لازميږی (٤). فقط

سوال: (١٨٢) زيد په يوه كارخانه كی نوكر دی، دشعبان په لسم، دولسم تاريخ په هر كال

---

(١). وفی تبر الذهب والفضة وحليهما واوانيهما الزكوٰة الخ لنا ان السبب مال نام ودليل النماء موجود وهو الاعداد للتجارة خلقة (هدايه باب زكوٰة المال ج١ ص ١٧٧). ظفير
(٢). الضرورات تبيح المحظورات (الاشباه والنظائر ص ......). ظفير
(٣). شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملكه وتنمية المال كالدراهم والدنانير لعينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزكوٰة كيفما امسكهما ولوللنفقة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زكوٰة ج٢ ص ١٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧). ظفير

کی دوی میاشتی سالانه رخصتی ورلره ورکول کیږی اودی درمضان المبارك دپنځلسم تاریخ څخه صاحب دنصاب سوی دی نوددی دوجه څخه دزکاة فریضه اداء کوی دشعبان او درمضان شریف تنخواه دحاضری یې په شوال کی ورکول کیږی، آیاد **١٣٣٥** هـ ق درمضان دپنځلسم تاریخ ددغو ورځو اومیاشتو زکوٰة اداء کول واجب دی اوکه د **١٣٣٢** هـ ق درمضان په میاشتی کی بقاء پکښی شرط ده اوزکاة اداء کړی؟

جواب: دشعبان اودرمضان تنخواه چی تراوسه پوری یې نه ده ورکړی نو دهغه زکوٰة په موجوده رمضان کی ورکول واجب نه دی، دآینده کال ترختمیدو پوری که وصول سوی او باقی پاته سوی نوبیا ددی زکوٰة اداء کول لازم دی (١).

<u>دسرو زرو نرخ به دبازار دنرخ څخه کیږی</u>: **سوال**: (١٨٣) زید په کور کی یوه اندازه دسرو زرو ګینه لری دکمی چی مالك زیددی دسرو زرو نرخ دلته یورکم دی اوپه بازار کی بل رکم دی اوګران دی که ښه سره زر هم وی نوبیاهم دبازار دنرخ څخه یې یوثلث کم وایی نودکم نرخ څخه یې زکوٰة اداء او ورکړی ځکه چی دبازار دورکولو نرخ یوډول دی او داخیستلو دا بل دی. که چیری فقیرانو ته سره زر په زکاة کی ورکول سی نوفقیرانو ته سخت نقصان کوی، او بازار والا یې ارزانه ورڅخه اخلی؟

جواب: په بازار کی چی دسروزرو نرخ څنګه وی یعنی دوکانداریې چی په کم نرخ خرڅوی هم هغه قیمت به ولګوی اوزکاة به یې ورکړی اوکه سره زریې ورکول نو دموجوده سرو زرو څلویښتمه حصه چی ورکړی داهم درسته ده اوزکاة یې اداء کیږی که څه هم فقیران یې په هرنرخ سره خرڅ کړی (٢).

<u>امدنی چی په تدریج سره زیاته سی نوددی زکوٰة به په څه طریقی سره ورکوی</u>: **سوال**: (١٨٤) یوسړی په ټول کال کی ماهانه د(**١٣٣٥**هـ ق) درجب څخه تر (**١٣٣٢**هـ ق) تر جمادی الثانی پوری په مختلفه توګه ګټه کوی او وروسته اندازه ورته کوی، کمی روپی چی په مجموعی طور دماهانه روپو څخه بچ کیږی نودزکاة قابلی کیږی اودده په دی

---

(٤). وتضم قیمة العروض الی الثمنین والذهب الی الفضة ﷺ وضم احدی النقدین الی الاخر قیمة مذهب الامام ﷺ حتی ان من کان له مائة درهم وخمسة مثاقیل ذهب تبلغ قیمتها مائة درهم فعلیه الزکاة عنده (البحر الرائق ج٢ ص ٢٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٣٠). ظفیر

(١). وشرطه ای شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملکه الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ط. س. ج٢ ص ٢٦٧). ظفیر

(٢). وجاز دفع القیمة فی زکوٰة الخ وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء الخ ویقوم فی البلد الذی المال فیه (ایضاباب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص **٢٨٥**) واللازم فی مضروب کل منهما الخ ربع عشر (ایضا باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧ – ٢٩٨). ظفیر

سرمایه کی اضافه کیږی دکمو چی دی هرکال زکوٰة ورکوی ایا ددی متفرقه سالانه روپو زکوٰة څنګه ورکړی کله چی په شعبان کی لس اوپه رمضان کی شل اوپه شوال کی پنځوس علی هذا القیاس جمادی الثانی ته چی رسیږی. نودا اوس په رجب کی په کمه طریقه دزکاة حساب وکړی؟

جواب: که چیری داسږی په (۱۳۳۵ھ ق) په رجب کی دنصاب خاوندوی چی پنځوس، شپیته یا زیاتی نغدی یا ګینه اویا دتجارت مال ورسره وی اوددی څخه وروسته په شعبان، رمضان اوشوال او نورو میاشتو کی نور رقم دبچت ورسره څه جمعه سی مثلا د(۱۳۳۲) ھ ترجمادی الثانی پوری ورسره جمع کیدی چی تهولی ۵۰۰ ته ورسیدی، نو تراوس وخت پوری دټولو پنځه سوو روپو زکوٰة ورکول وربانډی لازم دی اوکه چیری د (۱۳۳۵ھ) په رجب کی ورسره دروپو، ګینی اونور دنصاب په اندازه نه وو، نودکم وخت څخه چی دده سره مال په اندازه دنصاب وو نودهم دغه وخت څخه یې کال شروع کیږی اوپه مینځ دکال کی چی کمی روپی دکال ترختمیدو پوری جمع سی نودټولو روپو زکوٰة به ورکوی، مثلاً په دغه صورة کی چی سوال یې سویدی که چیری په (۱۳۳۵ھ) کی یوه روپی هم ورسره جمع نه سوی اوپه شعبان کی شل جمع سوی اوپه رمضان کی دیرش اوپه شوال کی اتیا روپی جمع سوی نوپه دی وخت کی دی دنصاب خاوند سو، ددی څخه وروسته چی نوری ټولی جمع سوی، نوپه شوال کی به دټولو روپو زکوٰة ورکوی، په دی باره کی دیو عالم څخه زبانی پوښتنه وکړی ([1]).

کمی روپی چی قرض واخلی اووی ساتی نوزکاة یې دچاپه ذمه دی؟ سوال: (۱۸۵) یوسړی دچا څخه دوه څلور سوه روپی قرض واخیستی اودځان سره یې وساتلی نوددی روپو زکوٰة به قرض اخیستونکی ورکوی اوکه نه قرض ورکوونکی؟ یعنی دائن اوکه مدیون؟

جواب: ددی روپو زکوٰة دقرض ورکوونکی پرذمه باندی لازم دی، کله چی ده ته روپی بیرته ورکول سی نودتیر کال زکوٰة به ځینی وباسی ([2]). فقط

دسرو او دسپینو زرو په زکوٰة دکم یوه قیمت ته اعتبار دی؟ سوال: (۱۸٦) که چیری یو سړی دخپلی ګینی په زکوٰة کی دوی تولی سپین زر اویا سره زر ورکړی اوزکاة ځینی وکاږی، که چیری ددی په عوض کی دسرو اویا دسپینو زرو پرځای ددی قیمت اداء کړی نوپه

---

[1]. والمستفاد ولو بهبة اوارث وسط الحول یضم الی نصاب من جنسه فیزکیه بحول الاصل الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج۲ ص ۲۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۸۸). ظفیر

[2]. ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ایضا کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

دی کی عام نرخ ته اعتباردی په کم چی داسره او یاسپین زر خرڅ سویدی، ددی نرخ اعتبار څنګه کیږی؟

جواب: په زکوٰۃ کی دوی تولی سپین زر زکاۃ لازم سوی وو، نودوی تولی سپین زر زکاۃ ایستل اواداء کول ورباندی لازم دی، برابره خبره ده چی دسکی په شکل کی یې ورکوی اوکه په عادی شکل کی یې ورکوی، یعنی دادرسته نه ده چی دسپینو زرو دوو تولو قیمت پاوکم دوی روپی کیږی نوپاوکم دوی روپی ورکړی بلکی پوره دوی روپی ورکول په کاردی اوکمه رتی چی پکښی کمه ده هغه به هم پوره کوی‌دغه رنګه که چیری دسپینو زورو قیمت زیات وو، مثلا دیوی تولی دسپینو زرو قیمت سل روپی دی نودسلو روپو ورکول دده په ذمه باندی لازم نه دی بلکی تبرعًا زیات دی ورکړی دده اختیار دی، اوکه چیری مثلاً دسرو زرو یوه توله زکوٰۃ لازم وی نودده اختیار دی چی یوه توله سره زر ورکوی اوکه ددی قیمت روپی ورکوی خو دبازار دقیمت دمخی، مثلاً که یوه توله سره زر په بازار کی دیرش روپی وو، نوددیرشو په ورکولو سره زکوٰۃ اداء کیږی (۱). فقط

دخپلی حصی پوشی چی په زکوٰۃ کی سړی ته ورکول سی نو ددی څه حکم دی: **سوال**:

(۱۸۷) دزید خور وفات سوه په ترکه کی زیدته هم په ګینه کی څه پاته سوه، اوده دخپلی خور په واجب سوی زکوٰۃ کی په شرعی توګه خپل مشر ورور بکر ته ورکړه بکر وکتل چی زید پخپله دزکاۃ مصرف دی اوډیر قرضدار هم دی، دغه ګینه یې خرڅه کړه اودخور دطرف څخه یې دزکاۃ په نیت زید ته دغه قیمت ورکی په دی صورۃ کی زکوٰۃ اداء کیږی اوکه نه؟ شبهه داده چی زید موکل دی اوبکر صرف وکیل دی، او دوکیل فعل عین دموکل فعل وی، نوصورۃ داسو چی زید ګویا پخپله ځانته زکاۃ ورکړی دی اوپخپله یې ساتلی دی.

جواب: هغه ګینه چی زید ته دخپلی خور څخه په میراث کی پاته سویده اودده لاس ته ورغلی ده دادزید خپل ملکیت دی اوکله چی دزید وکیل هغه خرڅه کړه او بیایې زیدته ورکړه په دی توګه زکوٰۃ نه اداء کیږی ځکه چی په دی صورۃ کی دزید مملوکه روپی دزید سره دی (۲). فقط

---

(۱). والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لا قیمتهما (درمختار) وهذا ان لم یؤد من خلاف الجنس والا اعتبرت القیمة اجماعا کما علمت (ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج۲ ص ۴۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۷) وجاز دفع القیمة في زکاة وعشر وخراج وفطرة ونذر وکفارة غیر الاعتاق (درمختار) ثم إن هذا مقید بغیر المثلی، فلا تعتبر القیمة في نصاب کیلي أو وزني، فإذا أدی أربعة مکاییل أو دراهم جیدة عن خمسة ردیئة أو زیوف لا یجوز عند علمائنا الثلاثة إلا عن أربعة، وعلیه کیل أو درهم آخر خلافا لزفر، وهذا إذا أدی من جنسه. وإلا فالمعتبر هو القیمة اتفاقا لتقوم الجودة في المال الربوي عند المقابلة، بخلاف جنسه. (ردالمحتار باب زکوٰۃ الغنم ج۲ ۲ص۲۹). ظفیر [باقی]

دنغدو او دګینو زکوٰة: سوال: (١٨٨) دزید سره دیونیم سلو روپو په اندازه طلایي اونقره یې ګینه او اووه قیمتی ډبری دیوسلو اوپنځه روپو موجودی دی دا روپی یې په یوځای کی ساتلی دی ګینه کله ناکله استعمالوی، ددی څومره اندازه زکوٰة اوکله، اوڅوك به یې ورسره زکوٰة اداء کوی؟ اودزکاة عمده مصارف څوك دی؟

جواب: زیدسره په دی صورة کی دوه سوه پنځه ویشت روپی دی، نو زید به په زکاة کی دسیکړی په حساب شپږ روپی اوشپږ آنی هرکال وباسی اوکه په کم کال کی کمی اویا زیاتی سی نوپه دغه حساب سره به کمی اویا زیاتی ورکوی په سلو روپو کی به دوی نیمی روپی زکوٰة ورکوی ددی څخه وروسته په ټول کال کی برابره خبره ده چی ګینه وی او که نغدی اویا دتجارت سامان (١). اودزکاة مصارف فقیران، مسکینان یتیم ماشومان اوکونډی ښځی اوداسی نور اوپه دوی که چی کم ډیر محتاج اوخپلوان هم وی نودزکاة ورکول ورته لازیات ښه دی اوداسلامی مدرسو مسکینو طالب علمانو ته لیږل یې هم زیات ثواب لری (٢). فقط

په کمو روپو باندی چی ځای واخیستل سی ایا په هغه باندی زکوٰة واجب دی؟ سوال: (١٨٩) یوسړی په پنځه سوه روپی ځای واخیستی دکور والاوو پکښی اوسیدل خوښ نه کړه، ددی وجه څخه یې دخرڅولو اراده وکړه، نوپه دی صورة کی په دغو پنځو سوو روپو کی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

جواب: په دغه پنځو سوو روپو کی زکاة واجب نه دی په کمو یې چی ځای اخیستی وو، ترکم وخت پوری چی دغه روپی موجودی اوځای یې باندی اخیستی نه وی نوزکاة ورباندی تر هغه وخته پوری لازم دی کله چی یې ځای ورباندی واخیستی دهمدغه وخت څخه یې زکوٰة ساقطیږی (٣) او کله یې چی ځای په نغدو خرڅ کی، او نغدی روپی یې تر

(٢). ولایدفع المزکی زکوٰۃ ماله الی ابیه وجدہ وان علا ولا الی ولدہ ولا الی ولد ولدہ وان سفل لان منافع الاملاك بینهم متصلة فلایتحقق التملیك علی الکمال (هدایه باب من یجوز دفع الصدقات الیه ج١ ص ١٨٨) ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٨٥، ط. س. ج٢ ص٣٤٤). ظفیر

(١). وشرط افتراض ادائها حولان الحول وهو فی ملکه وتنمیة المال کالدراهم والدنانیر لعینهما للتجارة فتلزم الزکوٰۃ کیفما امسکهما (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص ١٣، ط. س. ج٢ ص ٢٦٧) واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله ولوتبرا اوحلیا مطلقا الخ ربع عشر (ایضا باب زکوٰۃ المال ج٢ ص ٤١، ط. س. ج٢ ص ٢٩٧ و٢٩٨). ظفیر

(٢). ومصرف الزکوٰۃ الخ وهو فقیر هومن له ادنی شیئ ای دون نصاب الخ ومسکین الخ وفی سبیل الله الخ وابن السبیل الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

(٣). ولا یدفع زکوٰۃ فی ثیاب البدن الخ واثاث المنزل ودور السکنٰی ونحوها (الدرالمختار علی هامش =

لاسه کړی نو دکال دتیریدلو څخه وروسته وباندی زکات لازمیږی. (۱) فقط

کمی روپی چی دمځکی مالک ته په ګروی ورکول سوی وی په هغه کی دزکاة څه حکم دی؟

سوال: (۱۹۰) کمی روپی چی دمځکی مالکانو ته په ګروی ورکول سی دهغه به هرکال زکوٰة ورکوی اوکه دوصول څخه وروسته به یې اداء کوی په دوهم تقدیر سره دتیرو کلونو زکوٰة واجبیږی اوکه نه؟

جواب: په دی روپو کی زکوٰة دپیسو دوصول څخه وروسته واجبیږی اودتیرو کلونو زکوٰة به هم ورکوی. کذا فی الدر المختار (۲). فقط

یوازی دګینی په وجه زکوٰة واجب دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۹۱) دکمی ښځی سره چی دسلو روپو ګینه وی ترکم وخته پوری چی دمال مالکه وه زکات یې ورکوی اوس هغه غریبه ده مګر ګینه پرخپل جنس موجوده ده، آیا مذکوره ښځی ته زکوٰة ورکول لازمی دی اوکه نه؟

جواب: که چیری ګینه ددی دنصاب په اندازه وه نوددی په ذمه باندی دګینی زکوٰة ورکول لازم دی، اودیته زکوٰة اخیستل جائزنه دی (۳). فقط

کمی روپی چی دملازمت دضمانت دپاره دسرکار سره جمعه سی په دی باندی زکوٰة سته:

سوال: (۱۹۲) یوسړی دملازمت دضمانت دپاره سل روپی دسرکار سره جمعه کړی ترڅو پوری چی دی ملازم وی دهغه پوری ورته دانه ورکول کیږی کله چی دی تقاعد سی اویا په بله وجه دوظیفی څخه لیری سی نوبیا ورته داورکول کیږی اوس نوپه دی روپو باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟ که چیری واجب وی نودواپسی څخه وروسته اوکه هرکال ددی زکوٰة اداء کول واجب دی؟

جواب: ددی روپو زکوٰة دواپسی ورکولو څخه وروسته دتیرو ټولو کلونو زکوٰة اداء کول لازم دی اوکه چیری دواپس ورکولو څخه وروسته دډیرو تیروکلونو زکوٰة ورکولو خیال یې وو اوروپی ډیری وی دهرکال دموجودو روپو زکاة ورکړی نوداهم درسته (۴) ده. فقط

دجواهرو په ګینه کی زکوٰة نسته: **سوال**: (۱۹۳) کمه ګینه چی دخالصو جواهرو څخه جوړه

= ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۰). ظفیر

(۱). وشرطه ای شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفی ملکه وتنمیة المال کالدراهم والدنانیر لعینهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکاة کیفما امسکهما ولوللنفقة (ایضا ج۲ ص ۱۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۷). ظفیر

(۲). ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ایضا ج۲ ص۱۲ ط. س. ج۲ ص۲۲۲). ظفیر

(۳). واللازم فی مضروب کل منهما ای الذهب والفضة ومعموله ولوتبرا اوحلیا مطلقا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۴۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۷ و۲۹۸) . ظفیر

(۴). وکذا الودیعة عند غیر معارفه (درمختار) فلوعند معارفه تجب الزکوٰة (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

وی په هغه کی زکوٰة سته اوکه نه؟

دداسی طلایی ګینهی زکوٰة چی جواهر ورسره ګډوی: **سوال**: (۱۹۴\۲) کمه ګینه چی دطلاء څخه جوړه وی اوجواهرات هم پکښی ګډوی ددی زکوٰة به په کمه طریقه باندی ورکوی؟

جواب: ۱\ : په درمختار کی دی: لانها لا زکوٰة فی اللآلی والجواهر وان ساوت الفا اتفاقا الا ان تکون للتجارة الخ (۱)، نو دجواهراتو ګینهی چی دتجارت دپاره نه وی نوپه هغه کی زکوٰة نسته. فقط

۲\ : دغه ګینه به قیمت کړی اوزکاة به یې اداء کړی. (۲) فقط

دهغه ګینهی زکوٰة چی په هغه کی یوه حصه سپین زر او دوی حصی جواهرات وی: **سوال**: (۱۹۵) کمه ګینه چی یوه حصه یې سپین زروی اودوی حصی یې جواهرات وی نوددی زکوٰة به په کم حساب سره ورکول کیږی؟

جواب: که چیری په زکوٰة کی سپین زر ورکوی نو ددی ګینهی دسپینو زرو اندازه به ولګوی هرڅومره سپین زر چی په دی ګینه کی وی دهغه څلویښتمه حصه به ورکوی (۳).

دسرو او دسپینو زرو قیمت چی معلوم نه وی نوپه دی صورة کی به دزیات قیمت زکوٰة ورکوی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۹٦) که چیری دسرو او دسپینو زرو قیمت معلوم نه وی، اندازه یې ولګوله ددوو څلورو میاشتو زیاة قیمت یې په ذهن کی ونیوی اوزکاة یې اداء کی نو زکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: اصل دادی چی دزکاة داداء کولو په وخت چی څه قیمت وی دهغه به معلومات وکړی اودهغه مطابق به زکوٰة اداء کړی مګر څه رکم چی په دوو څلورو میاشتو کی کوم فرق نه راځی نو ددی وجه څخه داحتیاط طرف به اختیار اوپه نظر کی به ونیول سی په دې طریقه چی زکوٰة اداء کړی نوزکاة یې اداء کیږی (۴). فقط

دښځی ګینه چی ګرو وی دهغه زکوٰة دچا پرذمه دی؟ **سوال**: (۱۹۷) که چیری یوه ښځه خپله ګینه دضرورت په وجه ګروکړی نوددی زکوٰة دښځی پرذمه دی اوکه دخاوند پرذمه؟

جواب: ددی زکوٰة دښځی په ذمه دی (۵). فقط

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة قبیل باب السائمة ج۲ ص ۱۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۲. ظ

(۲). و(۳). واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله ولو تبرا اوحلیا مطلقا ربع عشر الخ وغالب الفضة والذهب فضة وذهب وماغلب غشه منهما یقوم ویشترط فیه النیة الا اذاکان یخلص منه مایبلغ نصابا اواقل وعنده ما یتم به الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۴۲ – ۴۳ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۷ و۲۹۸). ظفیر

(۴). وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء وفی السوائم یوم الاداء اجماعًا وهو الاصح (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج۲ ص ۳۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۸۲). ظفیرس

(۵). الزکوٰة واجبة علی حرمسلم عاقل بالغ اذاملك نصابا ملکا تاما (هدایه کتاب الزکوٰة ج۱ ص) . ظفیر

دچا په ناڅاپي مرګ چي حکومت يې وارثانو ته روپۍ ورکړي په هغه کې زکوٰة: سوال: (١٩٨) داورګاډي په ټکر کې زيد مړسو، داور ګاډي کمپنۍ دزيد دځان معاوضه دده مور اوپلار، ښځې اونابالغو يتيمانو چي دوې دڅلورو اودروکالو انجوني هم پکښې دي اوديو نيم کلن ماشوم دپرورش دپاره ورلره ديرش زره روپۍ ورکړې په دې شرط چي شپاړس زره به په ډاکخانه کې ايږدي او لس کاله وروسته دانجونو په ودولو اودهلك په اعلیٰ تعليم کې دې ولګول سي، ترکمه پورې چي دبچو پرورش او دتعليم لګښت دمور په حصه کې دې دمور دحصې شپږ زره روپۍ دحفاظت دپاره په پوسته خانه په دفتر کې کښې ښوول سوي په دې صورة کې دکونډې اوديتيمانو په دې روپو باندې زکاة فرض دي اوکه نه؟

جواب: ترڅو پورې چي ماشوم بچيان نابالغه وي ترهغه پورې ددوی په حصو کې زکاة واجب نه دی لکه چي په درمختار کې دي: وشرط افتراضها عقل وبلوغ الخ قال في الشامي فلاتجب علی مجنون وصبي الخ (١)، اودکونډې اودمور اوپلار چي کمه حصه ده په هغه کې زکوٰة واجب دی، اوبچي چي کله بالغ سي نوددوی په حصو باندې هم دبلوغ دوخت څخه زکوٰة واجبيږي (٢). فقط

په کاروبار چي کمې روپۍ ولګيږي په هغه کې زکوٰة: سوال: (١٩٩) کله چي روپۍ په داسې قسم کاروبار باندې بندې وي چي په هغه کې ورکول اخيستل وي نغدي، سره زر اويا دتجارت دمال په صورة کې اويا ډيره کمه برخه اصل کاروی اويا پوره يوکال هم باندې تيرسي نوزکاة په کم مقدار روپو باندې واجب الاداء کيږي؟

جائيداد اوذاتي اوسيدو ځای چي دضرورت څخه زيات وي په هغه دزکاة څه حکم دی؟

سوال: (٢٠٠\١٢) کله چي جائيداد اوذاتي اوسيدو ځای دضرورت څخه زيات وي او ددغه ځای څخه کرايه اوآمدني هم وي، نوزکاة دجائيداد په قيمت باندې دي اوکه په کرايه اوآمدني باندې؟

سوال: (٢٠١\١٣) که چيرې دکرايه پر مځکه باندې جائيداد جوړ سي او ددې حيثيت او يا قيمت تردومره وخته پورې وي ترڅو پورې چي په دې مځکه جائيداد قائم وي نوزکاة يې په کمه طريقه اداء کيږي؟

په سرکاري کاغذونو چي روپۍ لګول سوي وي په هغه کې زکاة: سوال: (٢٠٢\١۴) کمې روپۍ چي په سرکاري کاغذونو اويا په دې قسم نورو کاغذونو باندې لګول سوي وي

---

(١). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢۴ ، ط. س. ج٢ ص...... . ظفير

(٢). وګوری ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢۵٨. ظفير

دهغه په واپس کولو کی ډیر وخت وی، یاهیڅ میعاد ورباندی نه وی نوزکاة یې په کمه طریقه اداء کی؟

جواب: ١\١: دکال په ختمیدو به وکتل سی چی څومره اندازه دتجارة مال اونغدی روپی دی، ددی ټولو به حساب وکی اوزکاة به یې اداکی (١)، اوکمی روپی چی دخلګو په ذمه قرض دی دهغه هم زکوٰة واجب دی مګر اداء کول یې دوصول کیدو څخه وروسته واجبیږی اودتیرو کلونو زکاة ورکول هم دوصول کیدو څخه وروسته لازم دی (٢).

٢\١: دجائیداد په قیمت باندی زکوٰة نه لازمیږی، بلکه دکرایې پرهغه آمدنی باندی چی د نصاب اندازی ته اورسیږی نویوازی په همدی اویا نورو موجودو روپو سره یوځای چی کال ورباندی تیر سی لازمیږی (٣). فقط

٣\١: ددی جواب هم هغه دی چی په ٢ جواب کی تیرسو، دکرایه آمدنی چی جمعه سی په هغه باندی زکوٰة لازمیږی دهغه شروطو مطابق چی په لمبر دوهم کی دی (٤).

٤\١: داسوال تشریح غواړی. فقط

په ډاکخانه کی په جمعه سوو روپو باندی زکوٰة: **سوال**: (١\٣١ ٢٠) کمی روپی چی دری کاله یې په ډاکخانه کی سوی وی نوپه هغه باندی دزکات څه حکم دی؟

بانک ته په قرض ورکړو روپو کی زکات: **سوال**: (٢\٤ ٢٠) کمی روپۍ چی بانك ته په قرض ورکړل سی په هغه کی دزکات څه حکم دی؟

حکومت چی کمی روپۍ په قرض چاته ورکړی وی دهغه زکات: **سوال**: (٣\٥ ٢٠) کمی روپۍ چی حکومت یې په قرض ورکړی نو پر هغه دزکات څه حکم دی ؟

دکاروبار والا دروپو زکات: **سوال**: (٤\٦ ٢٠) کمی روپۍ چی په کاروبار کی لګیدلی وی او په قرض یې ورکړی وی پر هغه باندی دزکاة څه حکم دی؟

جواب، ١ الی ٤ : په دې ټولو صورتونو کی دزکاة حکم دادی چی تر وصول کیدو وروسته دتیرو ټولو کلونو هم زکاة ورکول واجبیږی . (٥)

---

(١). وقیمة العرض للتجارة تضم الی الثمنین لان الکل للتجارة وضعا وجعلا الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٣) . ظفیر

(٢). ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ایضا کتاب الزکاة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٦). ظفیر

(٣). ولازکوٰة فی ثیاب البدن الخ واثاث المنزل ودور السکنٰی ونحوها وکذا الکتب (درمختار) قوله ونحوها ای کثیاب البدن الغیر المحتاج الیها وکالحوانیت والعقارات (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٤ – ٢٦٥). ظفیر

(٤). فاذا کانت مائتین وحال علیها الحول ففیها خمسة دراهم (هدایه باب زکوٰة المال ج١ ص١٧٦). ظفیر =

هرکال دګينې زکاة: **سوال**: (۲۰۷) په ګينه کې هر کال زکاة ورکول کيږي اوکه نه يو وار؟
جواب: دګينې زکاة هر کال ورکول پکار دي. فقط (۱)

دګينې زکاة: **سوال**: (۲۰۸) زما سره ګينه ده چې ددرو پنځوسو روپو قيمت لري او دا اندازه دکافي اندازې څخه ډيره زياته ده ، دبازار دقيمت څخه زيات قيمت لګول کيږي پردې باندي دوه کاله تير سويدي دکمي چي مي پنځه روپۍ ورکړي دي او زما سره شپيته روپۍ دي په دې باندي دکال دتيريدلو څخه وروسته زکات راځي اوکه نه ؟ او کمي روپۍ چي قرض دي پر هغو باندي دځانته جلا کال تيريدو ضرورت سته اوکه نه؟
جواب: دګينې زکاة چي پنځه روپۍ ايستل سويدي دا دصحيح اندازې څخه لږ څه زيات دي او دا ډيره ښه خبره ده ، شپيته روپۍ چي نغدي موجودي دي دهغو هم زکاة لازم دي، پردې باندي دعليحده کال دتيريدو ضروت نسته پرګينه چي کم کلونه تير سويدي دهم هغه وخت څخه ورباندي زکات لازميږي ، (۲) دغه رنګه کمي روپۍ چي قرض دي پرهغو باندي هم دجلا کال دتيريدلو ضرورت نسته مګر ددې زکات دوصول کيدوڅخه وروسته واجب الاداء کيږي اوکه دوصول کيدو څخه يې مخکي زکات ورکړل سي نوداهم ښه خبره ده. (۳) فقط

په دوه سوه درهمو کي څومره روپۍ زکوٰة کيږي؟ سوال: (۲۰۹) دوه سوه شرعي درهمه (۵۲) نيمي تولي دي چي داداوو په وزن وي نويو شرعي درهم داوو په وزن دري ماشي او نيمه ارته کيږي، اوکه چيري درتي کسر وغورځوي نودري ماشي کيږي، بناء په دې تقدير چي ځينو حضراتو دغه کسر غورځولي دي اوپنځوس روپۍ يې نصاب مقرر کړي دي (داحساب په ۱۳۳۲هـ ق کي وو په هغه زمانه کي سپين زر ارزانه وه، اوپه دې زمانه کي سپين زر په دري روپۍ توله ده. نصاب يوسل اووه پنځوس ۱۵۷ نيمي روپۍ دي، خلاصه داچي مدار قيمت دسپينو زرو دي چي هرڅو وي. والله اعلم ظفير)

په روپو او ګوتميو کي زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (۲۱۰) ديو سړي سره دپنځوسو روپو پيسي اودپنځوس روپو ګوتمي دي حال داچي دا دخرڅ دپاره نه دي اوکال ورباندي تير سويدي نوپه دي باندي زکوٰة واجب دي اوکه نه؟

---

(۵). [ازص۱۲۰] و(۱). [ص هذا] وفي مقربه تجب مطلقا سواء كان مليئا اومعسرا اومفلسا كذافي الكافي (عالمگيرى مصرى، كتاب الزكوٰة، باب اول ج۱ ص۱۷۴، ط. س. ج۲ ص ۱۷۳). ولو كان الدين على مقر ملئ ۚ فوصل الي ملكه لزم زكوٰة ما مضٰى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوة ج۲ ص۱۲ ط.س. ج۲ ص۲۲۲). ظفير
(۲). فاذا كانت مائتين وحال عليها الحول ففيها خمسة دراهم (هدايه باب زكوٰة المال ج۱ ص۱۷۲). ظفير
(۳). ولوكان الدين على مقر (الى قوله) فوصل الى ملكه لزم زكوٰة مامضٰى (ايضا كتاب الزكاة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفير

جواب: پيسی اوگوتمی چی دتجارت دپاره نه وی نوپر هغه زكوٰة واجب نه دی (كه چيری دادنصاب دخاوندسره وی نوپه دی كی بيا دكال په تيريدلوسره زكوٰة ضروری دی. ظفير)

جائيداد چي قسطوار خرڅ كړي نو زكاة به يې څنګه اداء كيږي؟ سوال: (٢١) زيد خپل څه حق په دی شرط خرڅ كړی چی ددی زر مبادله به په څو دفعاتو سره وركوی قسطوار زر مبادله او دهغه داداء كولو وخت وټاكل سو، بيع جائزه سوه ليكن چونكی حقيقت دمال داسی دی چی نصاب پكښی نسته، او ددی بدل داسی دی چی په هغه نصاب دی نو په دی صورة كی به زر دثمنِ مقبوله پرطرفينو باندی نصاب كيږی ياپه هغو روپو باندی چی مقرر سوی اوبائع ته لاس ته ورغلی دی، اوكم چی لاس ته ورغلی دی په هغه باندی دكال تيريدل ضروری دی، يا دی دبيع دتاريخ څخه حساب ولګوی او ادا يې كړی؟

جواب: كله چی هرڅومره ثمن لاس ته ورسيږی، له همدی وخت څخه به ددی كال حساب ولګوی وروسته به دټول كال په اوړدو كی زكوٰة واجبيږی اوپه ځينو رواياتو كی داسی دی چی څومره ورته وصول سوی اودنصاب په اندازه وی نوزكاة باندی لازميږی، اودايې ظاهر الروايت بللی دی اومفتی به يې ګرځولی دی، اوپه ځينو رواياتو كی داول قول تصحيح سويده. وهو الاقيس كذا فی الشامی [1]. فقط

دڅومره روپو په ګينه كي زكوٰة دي؟ سوال: (٢١٢) دڅومره روپو ګينه چی كه طلايی وی اوكه نقره زكوٰة واجب دی؟ اوپه څومره روپو سری دنصاب مالك كيږی؟

جواب: دسپينو زرو ګينه چی دوپنځوس نيمی تولی وی اودسرو زرو دا چی اووه نيمی تولی وی نو داسړی دنصاب مالك دی اوزكاة پرده باندی واجب [2] دی. فقط

دباؤنډ په صورت اونورو صورتونو كي زكوٰة سته اوكه نه؟ سوال: (٢١٣) دزيد سره دخپلو حوائجو څخه علاوه دپس انداز په توګه دومره روپی هم سته په كمو چی زكوٰة وركول فرض دی، ليكن كله چی زيد دغه روپی دبكرسره امانت ايښی دی يازيد دنغدو روپو او يا دسرو زرو په ځای روپی اخيستی اودځان سره يې ساتلی دی، يازيد په دی روپو باندی باؤنډونه واخيستل چی دقرض دكاغذ يوقسم دی، يايې داروپی چاته بی سوده ياپه سود وركړی يازيد داروپی په بانك كی جمعه كړی او يايې دګټی په اميد نوټونه

---

[1]. فتجب زكاتها اذا تم نصابا وحال عليه الحول لكن لافورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوی كقرض وبدل مال تجارة الخ (درمختار) والحاصل ان مبنی الاختلاف فی الدين المتوسط علی انه هل يكون مال زكوٰة بعد القبض اوقبله فعلی الاولی لابد من مضی حول بعد قبض انصاب وعلی الثانی ابتداء الحول من وقت البيع الخ (ردالمحتار ج٢ ص ٤٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٥، باب زكوٰة المال). ظفير

[2]. ليس فيما دون مائتی درهم صدقة الخ وليس فيما دون عشرين مثقالا من ذهب صدقة (هدايه زكوٰة المال ج١ ص ١٧٢). ظفير

واخيستل، يايې په دی روپو داورگاډی كاغذونه واخيستل، يايې داروپی په كم تجارت كی ولګولی، نوپه پورتنيو اتو ٨ صورتونو كی هم زكوٰة واجب الاداء دی اوكه نه؟

جواب: په دی ټولو صورتونو كی زكوٰة واجب الاداء دی، ليكن دقرض وركولو په صورة كی دوصول كولو څخه وروسته دتيرو وختونو زكوٰة هم لازميږی. ولوكان الدين علی مقر الخ فوصل الی ملكه لزم زكوٰة ما مضٰی الخ. درمختار ([1]).

دبل دطرف څخه دزكاة اداء كول: **سوال**: (٢١۴) زيد يوڅه روپی دپلار دخرچی دپاره عمر ته داسی وركړی چی دملازمت په ځای كی يې هميشه دخرچی په طور زما پلار ته ماهانه وركوه، اوده ته يې ورليږه، عمر هغه ټولی روپی ونه لګولی بلكی كمی يې مصرف كړی او زياتی ورسره پاته سوی حتٰی چی دا دهغه خپل مقدار څخه زياتی سوی او دا روپی عمر په دی خيال بچ كړی چی دزيد به په كار راسی نوزيدته چی معلومه سوه نوهغه خپل پلار ته وويل: چی اوس تاته ددی روپو زكوٰة وركول په كاردی، عمر وويل چی داروپی ستادی زمانه دی زه دهغه زكوٰة نسم وركولی، سوال دادی چی پر زيد ددی روپو زكوٰة واجب دی اوكه نه؟ اوكه زيد يې اداء كی نوزكاة يې اداء كيږی اوكه نه؟ په تفصيل سره يې بيان كی؟

جواب: زيد چی دماهانه خرچی په طور دخپل پلار دپاره عمرته كمی روپی وركړی اوهغه ته يې وليږلی نوعمر دهغه مالك سو بياچی عمر كمی روپی بچ كړی دی (كه څه هم په دی خيال يې بچ كړی وی چی دزيد په كار به سی) ددی مالك عمردی اوچی دنصاب په اندازه وی اودكال په اوړدو كی ورسره وی نودكال دتيريدلو څخه وروسته ددی زكوٰة پرعمر باندی واجب دی، ليكن كه چيری زيد دعمر دطرف څخه دعمر په اجازی سره دتيرو او ائنده وختونو زكوٰة اداء كړی نو داكار صحيح اوزكاة يې اداء كيږی زيد كه غواړی چی عمر خبر كړی، چی زه ددی روپو دتير وخت اوداٸنده وخت زكات اداء كوم اوس تاسی ماته اجازه وكړی، وفی الشامی قال فی التتارخانية الا اذا وجد الاذن او اجاز المالكان ای اجاز قبل الدفع الی الفقير الخ. شامی ج٢ ص ١۴.

دزميندارۍ پرامدنی زكوٰة چی په مختلف طور ترلاسه سی: **سوال**: (٢١۵) زيد يودهقان سړی دی دكښت او دكروندی كاروبار كوی لهذا په دی طريقه يې مثلاً دوه سوه روپی ترلاسه كړی هغه دكال په تيريدو دمال مذكور زكوٰة اداء كی، اوس بيا كال تير نه دی چی نوری روپی يې ترلاسه كړی، اوس ددی خبری پوښتنه كوی چی په نوی مال باندی دكال

([1]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٦. ظفير

دتیریدو سره زکوٰة واجبیږی اوکه نه په راتلونکی کال کی یې ورسره شریکی کړی اوزکاة دټولو څخه اداء کړی، لهذا په مال مستفاد باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟ اوپه عام مال مستفاد باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه په یو خاص مال باندی؟

جواب: کمی روپی چی په کال کی دننه زیاتی سی او دمخکی څخه مثلاً دوه سوه موجودی وی په مینځ دکال کی چی ددهقانی په ذریعه کمی روپی حاصلی سی، نوهغه کال معتبر دی چی دادوه سوه روپی پکښی موجودی وی مطلب دا دکم وخت روپی چی مخکی یې کال پوره سی نودټول مال زکوٰة به اداء کړی دمال مستفاد دپاره دنوی کال ضرورت نسته. کما فی الدر المختار: والمستفاد ولو بهبة اوارث وسط الحول یضم الی جنسه ویزکیه بحول الاصل (١). فقط

دجمعه سوو روپو زکوٰة: **سوال**: (٢١٢) یوسړی په اتو کالو کی اته سوه روپی جمعه کړی هرکال یې سل روپی زیاتیدلی اوزکاة یې نه ورکوی صرف نه روپی یې اداء کړی دی، او داتم کال په ختمیدو یې ټولی روپی ختمی کړی اوس په دی صورة کی په کمه طریقه او څومره روپی په زکوٰة کی ورکړی؟

جواب: ددی سوال جواب دادی چی دده په ذمه دتیرو کلونو زکوٰة هم لازم دی اودا فرض دباری تعالیٰ دی کم وخت چی روپی وی په یو یاڅو وارو باندی دی اداء کړی دا به پوره کړی په اول کال، دوهم، دریم، څلورم، پنځم، اووم، اتم، ټولی نوی ٩٠ روپی زکوٰة دده پر ذمه دی ددی څخه به نه ٩ روپی کمی کړی پاته یو اتیا روپی دده پر ذمه دی، نو دده خوښه ده چی که په تدریج سره یې ورکوی اوکه په یو وار یې اداء کوی (٢). فقط

پنځم باب

دتجارت په سامان کی زکوٰة

دپنساری ددوکان زکات ایستل اندازةً درست دی اوکه نه؟ سوال: (٢١٧) زید دپنساری دوکان کوی په دی دوکان کی چونکی په سیکړو سودا ده ددی وجی څخه په اخر دکال کی یې وزن نه کوی بلکی اندازة ورڅخه زکاة اداء کوی، زکاة یې اداء کیږی اوکه نه؟

جواب : په اندازةً کی حتیٰ الوسع ددی لحاظ باید وساتل سی ، چی یو څه زیاته اندازه

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨. ظفیر

(٢). وافتراضها عمری علی التراخی وصححه الباقانی وقیل فوری ای واجب علی الفور وعلیه الفتویٰ، فیاثم بتاخیرها بلاعذر (درمختار) قوله: (عمري) قال في البدائع: وعليه عامة المشايخ، ففي أي وقت أدى يكون مؤديا للواجب ويتعين ذلك الوقت للوجوب، وإذا لم يؤد إلى آخر عمره يتضيق عليه الوجوب، حتى لو لم يؤد حتى مات يأثم (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٢١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

ولګول سی ترڅو په زکوٰة کی کمی رانسی، ځکه چی په حقیقت کی که چیری اندازه کمه سی نوهمدومره زکوٰة پر ذمه باندی واجب پاته کیږی (١).

دکمپنی په برخو اخیستلو کی چی کمی روپی ولګول سی پرهغه باندی زکوٰة سته اوکه نه یوازی دهغه پرمنافعو باندی زکوٰة دی؟ سوال: (٢١٨) زید په یوه کمپنی کی پنځلس حصی په پنځه زره روپو واخیستی په دی کی چی څه ګټه کیږی کال په کال یې تقسیموی او دحصو خاوندانو ته ورکول کیږی زید ته هم پنځه سوه روپی لاس ته ورځی آیا دزید پر ذمه باندی دپنځه زره روپو زکوٰة ورکول لازم دی اوکه نه پرکلنی ګټه باندی زکوٰة لازمیږی؟

جواب: پرزید باندی په دی روپو کی دپنځه زره روپو زکوٰة ورکول هم لازم اوفرض دی. کذا فی الدر المختار (٢).

که زکوٰة په متفرقه توګه ورکړی نو ددی څه حکم دی؟ سوال: (٢١٩) زید په تجارت څلور زره روپی لګولی دی، اوس دهغه سره پنځه زره روپی دی هغه دزکاة ایستلو داطریقه اختیار کړیده چی روزانه څلور او اته روپی زکوٰة باسی اومسکینانو ته ډیر یا لږ څه ورکوی، دکال په ختمیدو کی چی څه کمی وی هم هغه پوره کوی. داصورة جائزدی اوکه نه؟

جواب: په دی طریقه دزکاة ایستل شرعًا درست دی اوودده زکوٰة اداء کیږی (٣). فقط

دقرض په روپو چی تجارت کوی پرهغه زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (٢٢٠) زید یوولس سوه روپی راقرض کړی اوتجارة یې باندی شروع کی، خپله ذاتی سرمایه هیڅ نه لری نوآیا په زید باندی زکوٰة لازم دی؟

جواب: پر ده باندی هیڅ قسم زکوٰة نه واجبیږی او دیوولس سوه څخه زیاتی کمی روپی چی جمع اودنصاب په اندازه وی نوپه دی وخت کی به دزیات مال زکوٰة ورکړی (٤). فقط

دسوداګر سره چی کم مال موجود دی ددی داخیستلودوخت قیمت ته اعتباردی اوکه موجوده

---

(١). الزکوٰة واجبة فی عروض التجارة کالغلة ماکانت اذا بلغت قیمتها نصاب من الورق والذهب (عالمگیری کتاب الزکوٰة باب ثلث فصل دوم ج١ ص ١٢٨ ماجدیه ج١ ص ١٧٩). ظفیر

(٢). کالدراهم والدنانیر لعینهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزکوٰة کیفما امسکهما (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ١٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧). ظفیر

(٣). وشرطه صحة ادائها نیة مقارنة له ای للاداء ولوکانت المقارنة بعزل ما وجب کله اوبعضه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٨). ظفیر

(٤). فلا زکوٰة علی مکاتب الخ ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصابا (ایضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣). ظفیر

قيمت ته؟ سوال: (٢٢١) دسوداګر سره مال موجود دی اوس زکوٰة ورکول غواړی، دکال تيريدو څخه وروسته، نو ددی مال داخيستلو قيمت ته اعتباردی اوکه په بازارکی دنن ورځی نرخ ته؟

جواب: دتجارة دمال چی دزکاة داداء کولو په وخت کم قيمت وی ددی قيمت په اعتباربه زکوٰة اداء کړی، برابره خبره ده چی قيمت يې داخيستلو څخه زيات وی اوکه کم وی. (١)

ددواخانی زکوٰة څنګه اداء کړی؟ سوال: (٢٢٢) زيد ديونانی دواخانی دوکان کوی چی په دې کی په زرګونو درملونه دی کم چی دخرڅ پروخت يوه ماشه اودوه ماشې ځينی ايستل کيږی، دکم چی باقاعده حساب ساتل مشکل دی، نوددی دوايی زکوٰة په کم قسم سره ورکول په کاردی؟ که چيری ځانته ځانته تول سی نوډير وخت نيسی؟

جواب: دزکاة دپاره حساب کول ضروری دی مګر ټوله دوايې جلا جلا وزن کول اوقيمت لګول سخت دی، نوداسی دی وکړی چی دکلنی موجودی دوائې څخه چی څومره خرڅ سی ميزان به يې وکړی اودابه دهغه برخې وګرځوی، مطلب داچی اندازه کول داخيستل سوی موجوده مال دضرورياتو څخه دی (٢). فقط

دتجارة زکوٰة او دهغو روپو زکوٰة په کمو چی مځکه واخيستل سی: **سوال**: (٢٢٣) کمی روپی چی په تجارة کی لګيدلی وی پرهغه دزکاة څه حکم دی؟ اوکمی روپی چی دمځکی په اخيستلو لګيدلی وی پرهغه باندی زکوٰة واجب دی اوکه نه؟

جواب: کمی روپی چی په تجارت لګيدلی وی اودتجارة سامان باندی اخيستل سوی وی پردی ټولو زکوٰة واجب دی کله چی نصاب ته رسيدلی وی اوکال باندی تيرسوی وی كذا فی عامة كتب الفقه، مځکه اوځای هم که چيری دتجارة دپاره اخيستل سوی وی مثلاً مځکه اوځای چی په کرايه ورکول سوی وی ددی دکرايه پرآمدنی کله چی نصاب ته ورسيږی زکوٰة پرسته ، نور تفصيل يې دفقهی په کتابونو کی دی (٣). فقط

داوړو دماشين پرقيمت باندی زکوٰة سته اوکه نه؟ سوال: (٢٢٤) يوه سړی داوړو کولو يو ماشين ولګوی نوپر دی باندی زکوٰة سته اوکه نه؟

---

(١). وعنده تعتبر قيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء الخ ويقوم فی البلد الذی المال فيه (درمختار) وفی المحيط يعتبر يوم الاداء بالاجماع وهو الاصح (ردالمحتار باب زكاة الغنم ج٢ ص ٣٠ ط. س. ج٢ ص ٢٨٦). ظفير

(٢). وفی عرض تجارة قيمة نصاب ﷺ من ذهب او فضة مضروبة الخ مقوما باحدهما ﷺ ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زكاة المال ج٢ ص ٤١ - ٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٨). ظفير

(٣). ولا زكوٰة فی مكاتب الخ واثاث المنزل ودور السكنٰی ونحوها (درمختار) ای كثياب البدن الغير المحتاج = = اليها كالحوانيت والعقارات (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٣ و٢٦٥). ظفير

جواب: ددی ماشین پرقیمت باندی زکوٰۃ سته . ([1]) فقط

پرکتاب باندي په لګول سوو روپو باندي زکوٰة دي اوكه نه پرموجوده قيمت باندي يې دي؟ اوپه زكوٰة دكتابونو وركول څنګه دي؟ **سوال**: (١٢٥) دمرقات الصرف کتاب په چاپ کولو ١٣٠ روپی مصرف سوی ګټه یې وسنجول سوه اوقیمت یې ولګول سو هغه هم په څلورو اجزاء وو شپږ روپی، زما دمال حسابی کال ختم سو، زکوٰۃ به دکتاب داصل مصرف څخه وایستل سی اوکه نه دنفع سره یوځای دټولو روپو څخه زکوٰۃ ورکوی، ماته موثق معلومات نسته چی څومره روپی حاصلی سوی او دکله څخه دی، همدا رکم داکتابونه مستحقینو ته په زکوٰۃ کی ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: دمذکوره کتاب په چاپ کولوچی ١٣٠ روپی لګیدلی دکال پرختمیدو دهم دومره اندازه روپو زکوٰۃ ورکول لازم دی اوپه زکوٰۃ کی دغه کتابونه هم ورکولی سی، په کتاب چی څومره روپی لګیدلی اومصرف سوی دی همدا یې قیمت لګول پکار دی.

داخیستونکو پرذمه چي کمي روپۍ دي پرهغه باندي زکوٰة سته اوکه نه؟ **سوال**: (٢٢٢) تاجران په تجارۃ کی دکال دتیریدو څخه وروسته دمال حساب کوی کمی دګټی روپی چی زیاتی سی هغه اکثره دخریدارانو پرذمه پاته کیږی په دغه روپو کی هم زکوٰۃ سته او که نه؟ که چیری دزکاۃ روپی علیحده وباسی اودټول مال څخه کله، کله روپی دوی روپی ورکړی او دکال په اوږدوکی یې ځینی وباسی نو زکاۃ اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: کمی روپی چی په قرض کی دی دهغه زکوٰۃ واجب دی خو اداء کول یې دقرض دوصول کیدو څخه وروسته لازمیږی. درمختار. اوکه چیری دزکاۃ روپی دزکاۃ په نیت علیحده نه سی نوکم وخت چی روپی دوی روپی زکوٰۃ ورکوی دزکاۃ دنیت په کولو سره اداء کیږی اوکه نه نو نه اداء کیږی. درمختار ([2]).

دکم تاجرسره چي نغدي هم وي اومال هم وي اوبقايا په خلکو هم وي نوزكاة به څنګه اداء كوي؟ **سوال**: (٢٢٧) یوه تاجر نغدی لس زره روپی دځان سره ساتلی دی، تقریبا دپنځه زره روپی تیار مال یې ساتلی دی اوپه دی مال کی اکثره وتلی اوتبدیل سوی دی، تقریبًا

([1]). دخاکسار په نزد ددغه مشین په قیمت کی زکوٰۃ نسته. ولو اشتری قدرا من صفر یمسکها ویواجرها لاتجب فیها الزکاۃ کما لاتجب فی بیوت الغلۃ کذا فی قاضی خان، وکذالك العطار لواشترٰی القواریر واشتری جوالق لیواجرها من الناس فلا زکوٰۃ فیها لانه اشتراها للغلۃ لا للمبالغۃ کذا فی محیط السرخسی (عالمګیری مصری، فصل ثانی فی العروض ج١ ص ١٢٨ ، ماجدیه ج١ ص ١٨٠). ظفیر

([2]). وشرطۃ صحۃ ادائها نیۃ مقارن ای للاداء ولو لکانت المقارنۃ حکما کما لودفع بلا نیۃ ثم نوی والمال قائم فی ید الفقیر الخ جاز (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج٢ ص١۴ ، ط. س. ج٢ ص٢٦٨). ظفیر

ددوه زره روپو مال پر كارخانه باندى لرى اوپنځه زره روپى يې پرخلګو باندى بقايا دى كم چې په تدريج سره وركول كيږى، لهذا شرعًا يوازى په نغدو روپو چې په كور كې ورسره موجودى دى زكوٰة به يې وركوى اوكه دمال اوبقايا به هم زكوٰة وركوى؟

جواب: نغدى، دتجارة موجود مال اودده هغه روپى چې دخلګو پرذمه قرض دى دټولو زكوٰة وركول لازم دى البته كمى روپى چې دخلګو پرذمه دى دهغه به دوصول كيدو څخه وروسته دتير كال زكوٰة هم وركوى مثلا كه قرض دوه كاله وروسته وصول سو نو ددواړو كلونو زكوٰة وركول لازم دى البته دوصولو كيدو څخه مخكى كه يې زكوٰة وركړى نوپه دى كې كم باك نسته، په هرحال زكوٰة دټولو لازم دى برابره ده چې نغدى وى اوكه تيار سوى مال وى اوكه نه وى تيار، اوكه دخلګو پرذمه قرض وى اوكم قرض چې دده په ذمه وى هغه به ځينى منفى كړى (١). فقط

دقيمت بدليدونكى مال زكوٰة: **سوال**: (٢٢٨) دكم مال چې قيمت يې بدليږى رابدليږى، ډير وخت يې قيمت داخيستلو څخه هم كميږى اودمال دخرڅولو يوصورة هم نه وى نوددى زكوٰة څنګه دى؟

جواب: كم وخت چې پوره كال دتجارة پرمال تيرسى نوپه دغه وخت كې چې هرقيمت وو حساب به يې وكړى او څلويښتمه روپى به ځينى زكات وركړى خوښه يې ده چې كه دنغدو څخه يې وركوى اوكه دموجوده مال څخه يې وركوى. (٢) فقط

په تجارت كې چې كمه نفعه اوخرڅه وى نودټولو څخه به زكات وركوى اوكه نه څنګه وكړى؟ **سوال**: (٢٢٩) يوتاجر دزرو روپو څخه تجارت شروع كې دكال په اوږدو كې چې يې حساب وكى، نودده سره ديو نيم زرو روپو مال موجود وو اودكال په اوږدو كې ده، ددى په څنګ څنګ كې ځينى خپل مصارف هم كړى دى نوايا اوس دشريعت دحكم په اساس دټول كال مصارف ځينى وباسى اوزكاة يې وركى، يا دپوره يونيم زر روپو څخه داينده كال خرڅه جلا كړى؟

جواب: اوس درباندى ديونيم زر روپو څخه دزكاة ايستل لازم دى. (٣) كذا في الدرالمختار

---

(١). وشرط اى شرط افتراض ادائها حولان الحول وهوفي ملكه وتنمية المال الدراهم والدنانير لعينهما للتجارة باصل الخلقة فتلزم الزكوٰة كيفها امسكهما ولو للنفقة الخ ونية التجارة فى العروض واما صريحا الخ او دلالة (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص١٣) فلازكاة على مكاتب الخ ومديون (ط.س. ج٢ ص ٢٢٧).

(٢). وتعتبر القيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء اجماعا ويقوم فى البلد الذى المال فيه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة الغنم ج٢ ص ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٦). ظفير

(٣). ومن كان له نصاب فاستفاد فى اثناء الحول من جنسه ضمه اليه وزكاة به (هدايه كتاب الزكوٰة فصل فى الخيل ج١ ص ١٧٥). ظفير

دتجارتی کمپنۍ برخی یې واخیستی او دحصو قیمتونه په مختلفو وختونو کی مختلف وی نوکم یوه ته اعتبار دی؟ **سوال:** (١\٢٣٠) یوسړی دتجارتی کمپنی برخی واخیستی کله چی کمپنی په کار پیل وکی، دیوی حصی قیمت پنځه سوه روپی وی، اوکله یې چی اخیستی دیوی حصی قیمت زر روپی وی، اواوس پنځه سوه روپی دی نودا سړی به دڅومره اندازی څخه زکوٰة ورکوی؟

دیوتاجر روپی چی په مختلف نوعیت سره وی نوزکاة څنګه اداء کړی؟ **سوال:** (٢\٢٣١) یوسړی درخت تجارت کوی دپنځه زره روپو مال دی چی دده سره دی، په دی کی قرض وی، اوپه دی کی دپنځه زره روپو دراتګ توقع یقینی وی، او ددری زرو روپو وصول په شك کی دی اودزرو روپو بالکل امیدنه وی اودا سړی څلور زره روپی قرضداره هم دی نوپه دی صورة کی دڅومره اندازی زکاة ورکول پکاردی؟

سرکار چی کم ټکس اخلی هغه په زکاة کی حسابیږی اوکه نه؟ **سوال:** (٣\٢٣٢) حکومت دتجارة په ګټه اودځایونو په کرایه باندی ټکس اخلی داپه زکوٰة کی حسابیږی اوکه نه؟

جواب: ١\ : کم قیمت چی په اوس وخت کی دی یعنی دپنځه سوه روپو زکوٰة دی ورکړی ([1]).

٢\ : څومره نغدی اومال چی موجوددی دهغه زکوٰة به اوس ورکوی اوکم مال چی په قرض خرڅیږی اوقیمت یې دخلګو په ذمه قرض وی دهغه زکوٰة اداء کول به دوصول کیدو په وخت کی واجب وی څومره چی ورکول کیږی دهم دومره روپو زکوٰة به ورکوی ([2]). او څومره روپی چی پرده قرض دی هغه به دموجوده مال څخه منفی کړی او دباقی مال زکوٰة به اداء کړی ([3]).

([1]). وتعتبر القيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء ويقوم فى البلد الذى المال فيه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة الغنم ج٢ ص ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٦). ظفير

([2]). ولوكان الدين على مقر الخ فوصل الى ملكه لزم زكوٰة مامضٰى (الدر المختار على هامش ردالمحتاركتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢) فتجب زكاتهما اذاتم نصابا وحال عليه الحول لكن لافورا بل عند قبض اربعين درهمًا من الدين القوى كقرض وبدل مال تجارة فكلما قبض اربعين درهما يلزمه درهم (ايضا زكوٰة المال ج٢ ص ٤٧ – ٤٨ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٥). ظفير

([3]). فلا زكوٰة على مكاتب الخ ومديون للعبد بقدر دينه فيزكى الزائد ان بلغ نصابا (ايضا كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣). ظفير

۳۱: په ټیکس کی چی کمی روپی ورکول کیږی هغه په زکاة کی نه سی حساب کیدی زکوٰۃ به علیحده ورکول کیږی ([1]). فقط

کمی وریجی چی دتجارت دپاره وی نودهغه څخه به زکاة څنګه باسي؟ **سوال**: (۲۳۲) دیوه سړی سره دکلو کلو راهیسی دتجارۃ دپاره وریجی وی نوزکاة به یې څنګه باسی؟

جواب: دوریجو قیمت به ولګوی بیا دروپو څخه دی زکاة اداء کړی. فقط

تجار چی خپل ګراک ته مال حواله کړی دهغه زکوٰۃ: **سوال**: (۲۳۳) اکثره تجاران خپل تجارتی مال خپلو ګراکانو ته حواله کوی اوددی قیمت په کراره ورکوی اودقوی قرینو په اساس همداسی کیږی هم په دی صورۃ کی هغه معهود قیمت دزکاة په نصاب کی حساب کیږی اوکه نه؟ ځکه چی ډیر وختونه داسی کیږی چی نن تاجرانو ته مال راځی او سباته یې بیا ګراکان دقرض په توګه هغه مالونه لوړوی اووړی یې؟

جواب: ددی مال څخه زکوٰۃ ایستل واجب دی، مګر دوصول کولو څخه وروسته دزکاة اداء کول واجبیږی اودتیرو وختونو لحاظ به هم پکښی په نظرکی ساتی مثلاً که پس له څو کلونو وصول سوی نودتیرو کلونو زکوٰۃ اداء کول هم لازم دی. ([2]) فقط

په تجارت کی چی دننه په کال کی په مختلفو وختونو کی چی کمه ګټه وسی آیا دټولو څخه به زکاة ورکوی؟ **سوال**: (۲۳۴) زید یوڅه روپی عمر ته دتجارۃ دپاره ورکړی عمر په دی روپو تجارۃ شروع کی، دکال په ختمیدو کی معلومه سوه چی په دی کی ګټه سویده نو داصل مال دزکاة څخه علاوه کمی کمی روپی چی جمعه سوی نوپه دی روپو کی دتیر کال زکوٰۃ واجبیږی اوکه نه؟

جواب: مسئله داده چی په ګټل سوی مال باندی داصل مال سره یوځای زکوٰۃ واجب دی، حاصل دادی چی کله نصاب دمخکی څخه موجودوی نوپه دی باندی دکال ترختمیدو پوری چی څه ګټل سوی، ددی زکات ورکول هم لازمیږی، لیکن کمی چی اصلی روپی دی په هغه کی دده پرحصه ګټل سوی باندی هم زکاة لازم دی اودعمر چی په محضی ګټه کی برخه ده اواصلی روپی دده سره هیڅ نسته نودده پرذمه به زکوٰۃ هغه وخت لازمیږی چی کله دده ګټه دنصاب اندازی ته ورسیږی اوکال باندی تیر سی ([3]).

([1]). اخذالبغاة والسلاطین الجائرة زکوٰۃ الخ لا اعادة علی اربابها انه صرف الماخوذ فی محله الاتی ذکره وان لایصرف فیه فعلیهم فیما بینهم وبین الله (درمختار) ویظهر لی ان اهل الحرب لوغلبوا علی بلدة من بلادنا کذالك لتعلیلهم (شامی باب زکوٰۃ الغنم ج۲ ص ۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۸۸). ظفیر

([2]). فتجب زکوٰتها اذاتم نصابا وحال الحول لکن لافوراً بل عند قبضه اربعین درهما من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة فلما قبض اربعین درهما یلزمه درهم (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج۲ ص ۴۷ – ۴۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۰۵). ظفیر

[باقی]

دکم دوکان چی حساب نه وي سوي دهغه زکوٰة به په څه طور سره اداء کوي: **سوال**: (٢٣٥) زید چی دکله څخه دوکان جوړ کړی تردی وخته پوری یې داسی حساب نه دی کړی چی ددی دوکان دمال صحیح اندازه څینی ولګیږی نوپه داسی حالت کی دی دزکاة ادا کولو دپاره کم صورة اختیار سی اودتیرو کلونو چی زکوٰة یې نه دی اداء کړی دهغه څه حکم دی؟

جواب: حساب دی وکړی اوزکات دی اداء کړی او دتیرو کلونو زکات دی هم اداء کړی (١). فقط

په نغدو او دتجارة پرمال باندي زکوٰة: **سوال**: (٢٣٦) دعطر فروشی دوکان دی، په زرګونو دواګانی دی، دکور فرش څپلی اونوری دی، که چیری تخمینی اندازه ولګول سی نو د شرع خلاف به وی اوکه څنګه؟ په کم کم مقدار کی قرض باندی دی دڅاپه ذمه څلور او دڅاپه ذمه اته او دڅاپه ذمه پنځه، ډیر خلګ داسی دی چی قرض نه ورکوی، دڅا څخه چی دوصول کیدو امید نسته، دغه رکم سل دوه سوه روپی دسلو پنځوسو کسانو پرذمه دی دڅا څلور میاشتی کیږی دڅا اته اودڅا لس، که چیری دکم یوه څخه دوه یادری کاله وروسته وصول سی نودزکاة څه حکم دی؟

جواب: دواګانی اودکور فرش اوسامانونو قیمت به ولګوی، چی په دی وخت کی په بازار کی کم قیمت وی په دی قیمت سره به یې زکوٰة ورکړی (٢) اودقرض روپیو زکوٰة به دوصول کیدو څخه وروسته واجب الاداء کیږی، دکال ترآخر پوری چی څومره روپی وصول سوی هغه به دموجوده رقم سره یوځای کړی او دټولو څخه به زکات اداء کړی دغه رکم چی ددی څخه وروسته کمی روپی وصول سی دابه دآئنده حساب سره یوځای کړی (٣). فقط

---

(٣). والمستفاد ولو بهبة او ارث وسط الحول یضم الی نصاب من جنسه بحول الاصل (درمختار) قوله او ارث ادخل فیه المفاد بشراء او میراث او وصیة وما کان حاصلا من الاصل کالاولاد والربح الخ قوله یضم الی نصاب الخ واشار الی انه لا بد من بقاء الاصل حتی لو ضاع استانف للمستفاد حولا منذ ملکه (ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨). ظفیر

(١). وفی عرض تجارة قیمته نصاب الخ من ذهب ومن فضة الخ ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٨). ظفیر

(٢). وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء اجماعا وهو الاصح ویقوم فی البلد الذی المال فیه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٦). ظفیر

(٣). ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضٰی (ایضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٦). ظفیر

دتجارۃ داسبابو په قیمت کی کم نرخ ته اعتبار دی؟ سوال: (۲۳۷) دتجارت داسبابو دزکوٰۃ په ورکولو کی داخیستلو نرخ ته اعتباردی اوکه په دی وخت کی چی په بازار کی کم نرخ دی هغه ته ؟

جواب: دتجارۃ داسبابو په زکوٰۃ کی هغه ته اعتباردی کم چی دبازار دروزمره نرخ سره موافق وی په دی به عمل وسی که چیری داخیستلو دنرخ موافق زکاۃ اداء کړی او دبازار دنرخ څخه زیات واجبیدی نوباقی زکاۃ دده پرذمه باندی پاته سو هغه به اداء کړی (۱). فقط

دجائیداد پرقیمت زکوٰۃ نسته، قرض به دزکاۃ داداء کولو په وخت څینی لیری کیږی ؟ سوال: (۲۳۸) یوسړی ته دقیمتی جائیدادڅخه هرکال پنځوس زره روپی ګټه رسیږی اودتجارت سامان دشلو زرو دی په دی کی دوه نیم دری زره روپی کلنی ګټه وی، اودغه سړی کله دری زره روپی په شپږو میاشتوکی قرض هم اخلی په دی ټولو صورتونو کی دزکات څه حکم دی اودده پر ذمه غوښتونکی مهر هم دی؟

جواب: دتجارت سامان چی دشلو زرو دی پرده باندی دټولو زکاۃ واجب دی. څلویښتمه حصه به ددی څخه دهرکال په اوږدو کی زکوٰۃ ایستل کیږی یعنی په هروسلو روپو کی به دوی نیمی روپی زکوٰۃ ورکول کیږی (۲)، او دجائیداد پر قیمت باندی زکاۃ نسته ، (۳) او ددی په ګټه کی چی کمی روپی حاصلی سی، اوکال ورباندی تیرسی زکاۃ به پې ورکړی، اودری څلور زره روپی کمی چی دده پرذمه باندی قرض دی که چیری دکال ترختمیدو پوری دده پرذمه وی، نوهغه به ورڅخه منفی کړی باقی مانده دتجارۃ دسامان نغدو روپو ګینی اونورو زکاۃ به ورکی (۴) اودمهر قرض به نه څینی منفی کوی هغه دزکاۃ مانع نه

(۱). وفی عرض تجارۃ قیمة نصاب الخ من ذهب او ورق الخ مقوما باحدهما ان استویا فلو احدهما اروج تعین التقویم به الخ ربع عشر (درمختار) وقدم الشارح عند قوله وجاز دفع القیمة انها تعتبر یوم الوجوب وقالا یوم الاداء کما فی السوائم ویقوم فی البلد الذی المال فیه الخ (ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج۲ ص ۴۱ – ۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۸ و۲۹۹) . ظفیر

(۲). وفی عرض تجارۃ قیمة نصاب الخ من ذهب اوورق ای فضة مضروبة (فافادان التقویم انما یکون بالمسکوك عملا بالعرف) ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰۃ المال ج ۲ ص ۴۱ – ۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۸ و۲۹۹). ظفیر

(۳). ولازکوٰۃ فی ثیاب البدن الخ واثاث المنزل ودور السکنٰی ونحوها (درمختار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۰ ، ط. س. ج۲ ص ۲۶۴ و۲۶۵) . ظفیر

(۴). ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائد ان بلغ نصابا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۹ ، ط. س. ج۲ ص ۲۶۳). ظفیر

دی، کما فی الشامی والصحیح انه غیر مانع ([1]). یعنی صحیح داده چی دمهر موجل دین مانع نه دی. فقط

دقرض دمنفی کولو څخه وروسته چی دمال څومره قیمت سو دهغه څخه به زکات ورکی اوقیمت به یې په موجوده نرخ سره لګول کیږی: **سوال**: (١٣٩) په تجارت کی که چیری دقرض داداء څخه وروسته مثلاً دزرو روپو دوکانداری ده نو آیا په دی باندی دزرو روپو زکات ورکول واجب دی، لیکن ددوکانداری مال همیشه داسی وی که چیری خرڅوی یې او ددوکانداری دپرینښوولو قصد وکی، نو هیڅکله دیوی روپی مال په یوه روپی نه خرڅیږی، ددی مال قیمت به دزکاة داداء کولو دوخت څخه هم هغه حسابیږی کم چی دهغه اصلی قیمت دموجوده خرید په وخت کی دی، اوکه هغه قیمت حساب کول پکار دی کم چی ددوکان دپرینښولو په وخت ده ته لاس ته ورځی اوپه دی باندی زکات ورکول کیږی؟

دقرض روپو زکات به دوصول کیدو څخه وروسته ورکوی: **سوال**: (٢۴٠٢) مثلا دسلو روپو مال په دوکان کی موجود دی اوپنځه سوه روپی پرنورو کسانو دقرض په طور دی دکمو چی دتولو وصول کیده په یقینی توګه ممکن نه دی، نوآیا ددی سلو روپو زکاة ورکول په کاردی اوکه نه پرپنځه سوه قرض روپو باندی هم زکات ستنه؟

جواب: \١\ : دورکول کیدونکی قرض داداء کولو څخه وروسته که چیری دزرو روپو مال مثلا ورته پاته سوی وو نودکال په ختمیدو به یې زکات ورکول کیږی اودمال قیمت به دموجوده نرخ په حساب قیمت کیږی، زکات به یې دموجوده نرخ په حساب واجبیږی او ددوکان دپرینښوولو په حالت کی چی دمال په قیمت کی کم کمی راځی دهغه به خیال نه ساتی بلکی نرخ به یې په بازار کی دموجوده قیمت په اعتبار سره وی ([2]).

\٢\ : دسلو روپو زکات دکال په ختمیدوسره فی الحال ورکول لازم دی، اوپنځه سوه روپی قرض چی لاس ته ورځی په دی کی چی هرڅومره ترلاسه کړی دهغه به دتیر کال اوحال دټولو څخه زکاة ورکول لازمیږی مطلب داچی په ترلاسه کیدونکی قرض باندی زکات

([1]). ردالمحتار کتاب الزکوٰة تحت قوله اوموجلا ج٢ص ١٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢١). ظفیر

([2]). الزَّكَاةُ وَاجِبَةٌ فِي عُرُوضِ التِّجَارَةِ كَائِنَةً مَا كَانَتْ إِذَا بَلَغَتْ قِيمَتُهَا نِصَابًا مِنَ الْوَرِقِ وَالذَّهَبِ ﷺ وَتُعْتَبَرُ الْقِيمَةُ عِنْدَ حَوَلَانِ الْحَوْلِ ﷺ إِذَا كَانَ لَهُ مِائَتَا قَفِيزِ حِنْطَةٍ لِلتِّجَارَةِ تُسَاوِي مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَتَمَّ الْحَوْلُ ثُمَّ زَادَ السِّعْرُ أَوْ انْتَقَصَ فَإِنْ أَدَّى مِنْ عَيْنِهَا أَدَّى خَمْسَةَ أَقْفِزَةٍ ، وَإِنْ أَدَّى الْقِيمَةَ تُعْتَبَرُ قِيمَتُهَا يَوْمَ الْوُجُوبِ ﷺ وَعِنْدَهُمَا يَوْمَ الْأَدَاءِ وَكَذَا كُلُّ مَكِيلٍ أَوْ مَوْزُونٍ أَوْ مَعْدُودٍ ﷺ (عالمگیری کتاب الزکوٰة باب ثالث فصل دوهم ج١ ص ١٢٨. ماجدیه ج١ ص ١٧٩). ظفیر

واجب دی، خودزکاة ورکول دقرض دوصول کیدو څخه وروسته لازمیږی اوکه چیری فرض کړی چی دوه کاله وروسته قرض ترلاسه سو نودوصول کیدو څخه وروسته ددوو کالو زکوٰة ورکول لازمیږی [1] اوکمی روپی چی ورته ورنه کول سوی دهغه زکات ساقطیږی [2]. فقط

دمال ګټه داصل مال سره یو ځای کیږی: **سوال**: (۲۴۱) دکال دپوره کیدو څخه مخکی آیا تجار ګټه داصل مال سره یوځای کړی اوزکات ورڅخه وباسی اوکه نه یوازی داصل مال څخه به زکاة ایستل کیږی؟

جواب: په مینځ کی چی هرڅومره منافع وسی نودکال په ختمیدو سره به داصل مال سره یوځای شمار او معتبریږی [3]. فقط

ددوکان دنغدو او دقرضو زکات به څنګه ورکول سی؟ **سوال**: (۲۴۲) دزید یو دوکان دی چی اته زره روپی پکښی دی په دی اتو زرو روپو کی دری زره قرض دی اودپنځو زرو روپو مال په دوکان کی باقی پاته دی زکوٰة اوس په موجوده مال باندی دی اوکه نه په قرض باندی هم زکوٰة واجب دی قرض روپی کال په کال ټولی نه وصول کیږی، کمی کمی روپی وصول کیږی مثلاً شپږ سوه یا اووه سوه روپی وصول کیږی اوبیا دومره وصول کیږی؟

جواب: دقرض روپو زکوٰة ورکول واجب دی او دا هغه وخت چی کله روپی وصول سی او ددی وخت څخه په مخکی زمانه کی یې هم ورکول لازم دی، دهمدی وجه څخه ښه داده چی دقرض سره یوځای دټول مال حساب وکی او دکال په ختمیدو یې زکاة ورکی ترڅو چی څوواره دقرض دوصول کیدو په وخت کی دحساب کول مخ ته رانسی [4]. فقط

دمضاربت دروپو زکوٰة دچا پرذمه دی؟ **سوال**: (۲۴۳) یوسړی بل سړی ته په مضاربت باندی روپی ورکړی هغه دا روپی واخیستی یودوه کاله تجارت یېورباندی وکی، دمال خاوند

---

[1]. واماسائر المديون المقر بها فهى على ثلاث مراتب الخ قوى وهو ما يجب بدلا عن سلع التجارة اذاقبض اربعين زكى لما مضى (عالمگيرى مصرى كتاب الزكوٰة باب اول ج١ ص ١٢۴ ، ماجديه ج١ ص ١٧٣). ظفير

[2]. ولا (زكوٰة) فى مال مفقود الخ ودين كان جحده المديون سنين ولابنية له الخ والاصل فيه حديث علىؓ لازكوٰة فى مال الضمار وهو ما لايكمن الانتفاع به مع بقاء الملك (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب زكوٰة ج٢ ص ١١ – ١٢ ، ج٢ ص ٢٢٢). ظفير

[3]. ومن كان له نصاب فاستفاد فى اثناء الحول من جنسه ضمه اليه وزكاه به (هدايه كتاب الزكاة فصل في الخيل ج١ ص ١٧۵). ظفير

[4]. واعلم أن الديون عند الامام ثلاثة: قوي، ومتوسط، وضعيف، فتجب زكاتها إذا تم نصابا وحال الحول، لكن لا فورا بل عند قبض أربعين درهما من الدين القوي كقرض وبدل مالل تجارة فكلما قبض أربعين درهما يلزمه درهم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب زكوٰة المال ج٢ ص ۴٧ - ۴٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠۵). ظفير

ته یې ګټه ورنه کړه بلکې دخپل ځان سره وساتې دمال خاوند ددې روپو زکوٰة هم اداء کې، نو دروپو مالك اصل روپۍ دزکوٰة سره ځینې اخیستلې سی اوکه نه؟

جواب: مضاربت که چیرې صحیح وي نو ددې حکم دادې چې اصل روپۍ اوکمه اندازه چې ګټل سوې دې نیمایي یا دریمه برخه دهغه دروپو مالك ته ورکول کیږي نوچې په مضاربت کې یې چې کله خیانت وکې اودروپو ورکولو څخه یې انکار وکې نوهغه داصل روپو سره یوځای دګټې اخیستلو مستحق دې او دزکات هغه روپۍ چې دوصول کیدو څخه وروسته واجب الاداء وي لیکن که چیرې دروپو مالك دوصول کیدو څخه مخکې دهغه زکوٰة اداء کې نوهغه پکښې حسابیږي، نو دزکوٰة کمې روپۍ چې مالك اداء کړې دې نوهغه دمضارب څخه نه سي اخیستې، فتجب زکاتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لا فوراً بل عند قبض اربعین درهمًا من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة فکلما قبض اربعین درهمًا یلزمه درهم الخ (١) (درمختار) وفیه لو عجل ذو نصاب زکاته لسنین او لنصب صح، درمختار (٢). فقط

<u>کم ځای چې په کرایه باندې دورکولو دپاره واخیستل سی دهغه په قیمت باندې زکوٰة دې او که نه دهغه په امدنی باندې؟</u> سوال: (٢۴۴) دیوسړي سره داوسیدو دځای څخه علاوه دجائیداد په طور یوځای دې اودا ځای یې صرف ددې دپاره اخیستی دی چې په دې صورة کې به یې روپۍ محفوظې وي او دکرایې څخه به یې خرڅه کوي، نوددې ځای به هرکال زکوٰة ورکوي اوکه نه؟ اوکه چیرې ورکوي یې نودقیمت څخه به زکاة ورکوي اوکه دآمدنی څخه به یې ورکوي؟

جواب: په دې صورة کې دځای په قیمت باندې زکوٰة نه واجبیږي بلکې دکرایې روپۍ که دنصاب په اندازه یا ددې څخه زیاتې جمع سی، اوپه دې باندې کال تیرسی نوددې څخه زکوٰة ورکول لازمیږي (٣). فقط

<u>دتجارت دمال څخه زکات</u>: سوال: (٢۴۵) دتجارة مال ګوره ده نوددې زکات به په څه طریقه ورکول کیږي؟

جواب: دګوړې قیمت به ولګوي اوڅلویښتمه برخه به یې په زکوٰة کې ورکړي (۴). اویابه ګوره په زکاة کې ورکړي.

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ۴٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠۵. ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٣. ظفیر

(٣). فلا زکوٰة علی مکاتب الخ واثاث المنزل ودور السکنی ونحوها (درمختار) قوله ونحوها ای کثیاب البدن الغیر المحتاج وکالحوانیت والعقارات (ردالمحتار الزکوٰة ج٢ ص ١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٣ و٢۵٢). ظفیر

قرض دګټې سره يو ځای: **سوال**: (۲۴۲) زيد دکپړو تجارت کوی زيد بکرته څلور سوه روپۍ ورکړې چې ده ته پکښې په سلو کې دوی روپۍ ورکوی ديوی مياشتې دمودې پوره کيدو سره يې په وعده وفا وکړه او ورپې کړې اووی ويل! چې که چيرې دوعدې په مطابق روپۍ درکول سې نوښه ده اوکه نه نودمودې پوره کيدو څخه وروسته به په سلو يوه روپۍ ګټه ورکوی بکر هم په دې رضا سو، داجائز دی اوکه نه؟

جواب: داکار جائزنه دی بلکې حرام اوسود دی.

دمضاربت په روپو چې تجارت کيږي دهغه زکوٰة به څنګه اداء کيږي؟ **سوال**: (۲۴۷) دزيد روپۍ اودبکر خواری اومشقت سره يوځای سوی اوکاروبار کوی دګټې اوتاوان دواړه ذمه وار دی اوس چې دواړه يوځای سی نوزکات ورکړی اوکه نه څنګه وکړی؟

جواب: ددې روپو زکوٰة دزيد په ذمه واجب دی اوبکر ته چې کله دګټې روپۍ دنصاب په اندازه حاصلې سوی اوکال باندې تيرسو نودده په ذمه باندې ددې روپو زکات واجب دی. فقط

ګراکانو ته چې کم مال ليږل سوی او روپۍ يې دکال څخه وروسته لاس ته ورځي ددې زکوٰة څنګه اداء کړې؟ **سوال**: (۲۴۸) کم مال چې ګراکانو ته په ګټې کولو سره وليږل سی دده روپۍ کله کال بعد اوکله يونيم کال وروسته دده لاس ته ورځي نو ددې مال څخه زکات دګټې سره يوځای وباسی اوکه دګټې څخه بغير، اوکله کله ګراك کال وروسته هم مال واپس کوی اودده څخه روپۍ وصولول مشکل وی؟

جواب: کم مال چې ګراك ته ورکول کيږی نوددی چې دګټې سره کم قيمت مقرر سوی نو په دې قيمت باندې دوصول کيدو څخه وروسته زکات واجب دی، څومره چې وصول کيږی دهم هغه مال څخه به زکات ورکوی، اوکمې روپۍ چې وصول نسی نو دهغه هيڅ زکاتورباندې لازم نه دی (۱). فقط

تاجربه دقرض اونغدو دواړو زکات ورکوی اوکه نه صرف دنغدو؟ **سوال**: (۲۴۹) يوسړی تاجر دی دهغه بعضې روپۍ په قرض کې بندې دی اوڅه ورسره نغدې موجودې دی، نودابه دټولو روپو زکات اداء کوی اوکه نه دهغه اندازې چې دده سره موجودې دی؟

---

(۱). واللازم فی مضروب کل منهما (الی قوله) وفی عرض تجارة قيمة نصاب من ذهب اوورق مقوما باحدهما ربع عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۴۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۹۷ و۲۹۸). ظفير

(۱). فتجب زکاتها اذا تم نصاباً وحال الحول لکن لا فوراً بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوی کقرض وبدل مال تجارة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۴۷ – ۴۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۵). ظفير

جواب: دټولو روپو زکات به اداء کوی لیکن کمی روپی یې چې په قرض کې بندی دی، دهغه زکوٰۃ دوصول کیدو څخه وروسته لازمیږی او دوصول کیدو څخه وروسته دتیرو ورځو زکات هم ورکول لازم دی او واجب دی [۱]. فقط

دقرض روپی دوه کاله وروسته وصول سوی نودتیرو کلونو زکات یې سته اوکه نه؟ سوال: (۲۵۰) مثلا دقرض دورکولو دوه کاله وروسته روپی وصول سوی نوزکات ددواړو کلونو اداء کی اوکه دیو کال؟

جواب: ددواړو کلونو زکات دی اداء کړی [۲]. فقط

کمه میاشت چې زکات اداء کوی نو دهغه څخه یې یوه میاشت مخکې زکات وایستی نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۵۱) که چیری ټولی روپی په تجارت کی لګیدلی وی اودی سړی زکات په رمضان کی اداء کی، اوروپی دشوال په میاشت کی وصول سوی نودهغه کال زکات اداء کیږی اوکه نه؟ اوکله کیږی؟

جواب: ددی کال زکات به هم اداء کوی اوپه شوال کی چې ورته کمی روپی وصول سوی دی دهغه زکات دوصول کیدو څخه وروسته اداء کول لازم دی، لیکن دتیر کال زکات اداء کول هم لازم دی.

دکال په مینځ کی چې کمی روپی ترلاسه سی دهغه زکات څنګه ورکړي؟ سوال: (۲۵۲) که چیری دکال په مینځ کی روپی وصول سی نو ددی زکات په دی وخت کی ورکول کیږی اوکه نه په رمضان شریف کی؟

جواب: کم وخت کی چې وصول سوی هم هغه وخت دزکات ورکول لازم دی خوکه چیری لومړی اویا وروسته یې ورکړی نوبیا هم درست کاردی، حساب به یې داول څخه لګول کیږی. فقط

دکښتګر څخه په وصول کیدو کی چې کمی روپی ولګیږي په هغه کی زکات سته اوکه نه؟

سوال: (۳۵۳) دیوکښت ګر څخه په یوم کولو باندی اویا روپی مصرفیږی او څلویښت روپی په عدالت کی مصرف کیږی، دهغو څلویښتو روپو زکات ورکول سی، اوس دټولو اویا روپو زکات اداء کول دی اوکه دخرچې اومصرف څخه وروسته؟

جواب: دټولو روپو څخه به زکات ورکوی اوخرچه به نه ورڅخه باسی. فقط

* * *

---

(۱). و(۲). ولوکان الدین علی مقر ملی الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰۃ مامضٰی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

شپږم باب عشر

دحاصلاتو زكوٰة

داجارې والا په مځکه کې عشر سته اوکه نه؟ سوال: (٢۵۴) کم سړي چې خپله ذاتي مځکه ونه لري اوده په اجاره مځکه اخيستې اوکړلي وي اودده سره دمځکې مصارف نه دي بلکې په سود يې قرض را اخيستی وي اوپه مځکه يې لګولي وي نوپه داسې صورة کې دده په حاصلاتو کې عشر واجب دی اوکه نه؟

جواب: دصاحبينو دقول مطابق دعشرې مځکې عشر داجاره نيونکې پرذمه دی. في الدر المختار وقال على المستاجر (١). اوپه باب العشرکې داهم دي چې: ويجب مع الدين الخ. (٢) ددې رواياتو مطابق دحاصلاتو عشر پرده واجب دی. فقط

ايا داجارې اوماشين کرلو والا پرمځکه باندې عشر سته؟ سوال: (٢۵۵) زيد ديوې مځکې والا څخه په شل روپۍ مځکه دکال دکرلو دپاره واخيسته په اجاره، او (٣۵) روپۍ يې دهغه په ابادولو اوخړوبولو باندې ولګولې حاصلات دسلو روپو دي نوزيد به په دې کې دڅومره اندازې زکات ورکوي؟

جواب: په دې صورة کې که مځکه عشري وي نوددې لسمه برخه حاصلات به فقيرانو ته ورکوي هرڅومره چې حاصلات وي مثلا دسلو روپو پيداوار ددې لسمه برخه به ورکوي (٣). فقط

ددهقاني والا په مځکه کې عشر: **سوال**: (١۵٦) الف خپله مځکه چې باراني ده عمرته په کرلو ورکړه چې په کرلو باندې چې هرڅومره خرچه وسوه زه به يې اداء کوم، اوحاصلات به په مينځ سره نيمايي ويشو، اجاره هم الف اداء کړيده دپورتنې مځکې ټول پيداوار تقريبًا دوه ويشت منه دغلې حاصل وسوه چې نيمايي يوولس منه الف ته لاس ته ورغله، او په ټوله مزدوري باندې تقريبا يومن لګيدلی وه چې ددې څخه يې علاوه ورکړې وه ګويا چې مجموعه دغلې ٢٣ منه وه، آياپه الف باندې عشر واجب دی؟ اودټول پيداوار به الف څومره عشر ورکوي دی دمځکې مالك دی اوکه نه هريو به دخپلې خپلې برخې څخه زکات باسي اويا داجارې والا دمځکې په وجه عشر ساقطيږي؟

جواب: په عشري مځکه کې چې په دهقاني ورکول سي لکه چې په مسئوله صورة کې چې

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة باب العشر ج٢ ص ٧۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣۴. ظفير

(٢). ايضا ج٢ ص ٦٧ ، ط. س. ج٢ ص ٢١٢. ظفير

(٣). وكذا يجب العشر في مسقى سماء سيح كنهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٦٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٦). ظفير

دی نوعشر پردهقانی ورکوونکی باندی دخپلی خپلی برخی په اندازه سره واجبیږی ([1]). اویومن چی په مزدوری کی لګول سوی دی دهغه عشر پردواړو باندی واجب دی او علماوو داهم وئیلی دی چی کمه مځکه چی خراجي وی په هغه کی عشرنه واجبیږی. فقط

<u>پر مځکی والا باندی عشر سته اوکه نه؟</u> سوال: (۲۵۷) په هندوستان کی چی کم خلګ دمځکو خاوندان دی هغوی پخپله مځکه نه کری په خپلو لاسونو باندی یې خلګو ته دکرلو دپاره ورکوی، مځکی والا ته چی کمی روپی په لاس ورځی ددی څخه دمال مصارف اودحکومت مالیه ایستل کیږی پاتی نور مځکی والا یې په خپله مصرف کی راولی، نوپه داسی مځکو والاوو باندی دمال دمصارفو ایستلو څخه وروسته هم کم شرعی حق خراج اونور اداء کول لازم دی اوکه نه؟

<u>په باغ کی عشر سته اوکه نه؟</u> سوال: (۲۵۸) دغه رکم دکمو خلګو چی دځان دپاره دامونو او دنورو میوو باغ وی په هغه کی هم کم شرعی حق اداء کی ددی صراحت وکړی؟

جواب: ۱\ : دکمو مځکو چی خراج یعنی سرکاری محصول ورکول کیږی په هغه کی لسمه حصه ورکول ضروری نه دی اوکه چیری وریې کړه نوښه خبره ده ددی تفصیل دادی چی په نورو باندی دکرلو دوه صورته دی، یودا چی په نغدو روپو یې په اجاره باندی ورکی، دوهم داچی په نیمایې حاصل باندی یې ورکی دوهم صورت یې دادی چی که چیری تخم ددهقان وو، نوهریو مځکه والا اودهقان دواړه به دخپلی، خپلی برخی څخه لسمه حصه ورکوی، په اول صورة کی اجوره په اجاره نیوونکی ده اودا قول دصاحبینو دی اوپه دی باندی په درمختار کی فتویٰ رانقل سویده. والعشر علی الموجر کخراج موظف وقال علی المستاجر کمستعیر مسلم وفی الحاوی وبقولهما ناخذ وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولومن العامل فعلیهما بالحصة ([2]) (الدرالمختار) وفی الشامی قوله ارض غیر الخراج اشار الی ان المانع من

([1]). وفی المزارعة کان البذر من رب الارض فعلیه ولومن العامل فعلیهما بالحصة (درمختار) والحاصل ان العشر عند الامام علی رب الارض مطلقا وعندهما کذالك لو البذر منه ولومن العامل فعلیهما وبه ظهر أن ما ذکره الشارح هو قولهما اقتصر علیه لما علمت من أن الفتوی علی قولهما بصحة المزارعة، الخ لکن ما ذکر من التفصیل یخالفه ما في البحر و المجتبی وغیرهما من أن العشر علی رب الارض عنده علیهما عندهما من غیر ذکر هذا التفصیل وهو الظاهر، لما في البدائع من أن المزارعة جائزة عندهما، والعشر یجب في الخارج، والخارج بینهما فیجب العشر علیهما (ردالمحتار باب العشر ج۲ ص۷۵ - ۷۲ ، ط. س. ج۲ ص۳۳۵). ظفیر

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج۲ ص ۷۴ - ۷۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۴). ظفیر

وجوبه كون الارض خراجية لانه لايجتمع العشر والخراج ([1]) الخ ج٢ ص ٤٩ باب العشر.

٢\١: په دی کی هم هغه حکم دی چی په اول کی تیرسو اوکه چیری یې په مځکه کی سرکاری محصول ورکوی، نوپه باغ کی په میوه اوګلانو کی عشر نسته ([2]). فقط

حکومت چی کم محصول اخلی هغه دعشر اویا دخراج په درجه کی دی اوکه نه؟ سوال:

(٢٥٩) دهندوستان زراعتی مځکی چی دانګریزانو حکومت دی عشری دی اوکه خراجی؟ په دواړه تقدیرونو کی کله چی دحکومت اجاره اداء کړی نوعشر وربانذی فرض دی اوکه خراج اوکه هیڅ یوهم نه؟ دوجوب په صورة کی کمو مځکو ته چی سرکار ورته نهرونه ایستلی دی اوپه هغه باندی اوبه کیږی اواوبه خور یې په روپو باندی کیدی په داسی مځکه کی به عشر ورکوی اوکه نصف عشر؟ او دوجوب په صورة کی آیا داسی کیدی سی چی دحکومت اجاره ځینی وباسی اوپه پاته نوروکی عشر فرض سی؟ او د بهاولپور ریاست دمځکو حکم چی حکمران یې مسلمان دی، دا مستفسره امور چی ذکر سول په دی کی حکم یو دی اوکه متفاوت؟

جواب: دشامی په عبارت کی داتصریح ده چی دهندوستان په مځکو کی عشر اوخراج هیڅ نسته، هغه نه عشری ده اونه خراجی، لهذا کم محصول چی حکومت اخلی هغه ته خراج نه ویل کیږی دشامی عبارت دادی، فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر الخ باب الرکاز ([3]). خوعشر واجبیږی دلته دټولو حاصلاتو لسمه برخه واجب ده هیڅ به نه ځینی کمیږی اوپه کمو مځکو کی چی داوبو محصول ورکول کیږی په هغه باندی هم عشر دی او په ریاست اسلامی کی به عشر ورکول کیږی.

دهندوستان په باغونو کی عشر نسته: سوال: (٢٦٠) دآم په باغونو کی بالکل خام اوکچه آمونه راشکول کیږی په چکنی اونورو کی یې استعمالوی نودعشر اندازه پکښی څومره ده، اوپه کمه طریقه یې اداء کړی؟ اوکه نه نسته پکښی.

([1]). وګوری ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٥. ظفیر

([2]). په ظاهر کی دلیل هم هغه دی کم چی مجیب علام ورکړی اوپه اوله مسئله کی یې نقل کی، (قوله ارض غیر الخ اشار الی ان المانع من وجوبه کون الارض خراجیة لانه لایجتمع العشر والخراج (ردالمحتار ج٢ ص ٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٥) مګر دخاکسار په خیال کی دا دلیل درست نه دی ددی وجه څخه صرف دسرکار دمحصول په اخیستو سره دامحصول څکه خراجی کولی نه سی لکه څنګه چی مجیب علام په تیر جواب کی پخپله صاف ذکر کړل سرکار چی کم محصول اخلی هغه ته خراج نه سی ویل کیدی، نو معلومه سوه چی داجواب دهندوستان تر موجوده پوزیشن لاندی سوی چی دامځکه چی په دارالحرب کی ده نه عشری ده اونه خراجی لهذا په دی حواله کی یې چی کم عبارت نقل کړی هغه غالبًا تسامح ده. والله اعلم. ظفیر

([3]). ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٢١٩. ظفیر

جواب: دفقه درواياتو څخه معلوميږي چي دهندوستان په مځکو اوباغونو کی عشر نسته. فقط (ځکه چي داهيواد دار الحرب دی اوددار الحرب مځکه نه عشری وی اونه خراجی. فان ارضها ليست ارض خراج وعشر. ظفير)

دهندوستان دمځکو په باب دوضاحت طلب: **سوال**: (٢٢١) تاسی په (٢٢٠) لمبر استفسار کی (کم چي لوړ ذکر سو) په ليکلی توګه فرمائيلی دی چي دفقه دروايت څخه معلومه سويده چي دهندوستان په مځکو اوباغونو کی عشر نسته په دی کی شبهه داده چي په الامداد کی په شعبان کی ليکل سوی وه چي په حاصلاتو کی دکمو څخه چي آمدنی حاصلول مقصود اومطلوب وی عشر واجبيږي نو په فصل اوباغ دواړو کی عشر واجب دی، دغه قسم جواب دحضرت مولانا رشيد احمد قدس سره، څخه هم منقول دی په دی صورة کی څه حکم دی؟

جواب: په دی باره کی مخکی هم بی له شکه احقر داسی ليکلی وو، لکه چي تاسی دهغه نقل وفرمايي اوپه الامداد اونورو کی هم دغه مضمون موجود دی اوس څه وخت کيږي چي دشامی په جلد ثانی باب الركاز کی داعبارت په نظر راغی کم چي لاندی ليکل سوی دی اودکم چي حاصل دادی چي ددار الحرب مځکی نه عشری دی اونه خراجی دامسئله دفقهاوو په نزد منل سوی معلومه اومتفق عليه ده، ددی عبارت دليدلو څخه وروسته ددی اصل معلوم سوکم چي قاضی ثناء الله پانی پتی قدس سره په ما لا بد منه کی دهغه ليکل فرمائيلی دی چي دعشر مسئلی په کتاب کی ددی وجی نه دی ليکل سوی چي دلته مځکی عشری نه دی په مځکوکی عشر نسته، اوكما قال، مطلب داچي دشامی دتشريح څخه وروسته او دقاضی صاحب تحقيق می ترنظر لاندی ساتلی اوس احقر په دی ويلو پسی لګيدلی دی چي دهندوستان مځکی عشری نه دی ددی سره هم داحتياط له مخی عشردی وايستل سی عبارت داسی دی.

قال في فتح القدير: قيد بالخراجية والعشرية ليخرج الدار فإنه لا شئ فيها ، لكن ورد عليه الارض التي لا وظيفة فيها كالمفازة ، إذ يقتضي أنه لا شئ في المأخوذ منها وليس كذلك ، فالصواب أن لا يجعل ذلك لقصد الاحتراز بل للتنصيص على أن وظيفتها المستمرة لا تمنع الاخذ مما يوجد فيها (الى ان قال) وأقول: يمكن الجواب بأن المراد بالعشرية والخراجية ما تكون وظيفتها العشر أو الخراج سواء كانت بيد أحد أو لا، فشمل المفازة وغيرها بدليل ما قدمناه عن الخانية من أن أرض الجبل عشرية، فيكون المراد الاحتراز بها عن دار الحرب، ويدل عليه أنه في متن درر البحار عبر بمعدن غير الحرب، فعلم أن المراد معدن أرضنا، ولهذا قال القهستاني بعد

قوله في أرض خراج أو عشر الاخصر في أرضنا سواء كانت جبلا أو سهلا مواتا أو ملكا، واحترز به عن داره وأرضه وأرض الحرب اهـ. ثم رأيت عين ما قلته في شرح الشيخ إسماعيل حيث قال: ويحتمل أن يكون احترازا عما وجد في دار الحرب، فإن أرضها ليست أرض خراج أو عشر، (١) الخ .

ددی عبارت څخه معلومه سوه چی ددار الحرب مځکی نه عشری ده اونه خراجی ده ددی وجه څخه دفقهاء دتصریح په وجه دهندوستان دمځکو څخه یې دعشر نفی ولیکله ددی خلاف می تراوسه پوری هیڅ چیری هم لیدلی نه دی چی دحرب په مځکوکی دی دعشر تصریح سوی وی، لهذا اول چی کمه فتوٰی ورکول سوی وه دغه دوجوب دعامو قواعدو په اساس ورکول سوی وه اوس هغه پریښوول سوه. فقط

کمه مځکه چی دغرونو په اوبو دزحمت او دکوشش څخه وروسته اوبه سی په هغه نصف عشردی که عشر؟ **سوال**: (٢٢٢) یوقطعه مځکه چی دغره په اوبو خړوبیږی مګرپه محنت او مشقت سره ورته بند تړل کیږی اوبیا اوبه کیږی نوشرعًا باندی عشر واجبیږی اوکه نصف عشر؟

جواب: په شامی باب الرکاز کی دی. واحترز به عن داره وارضه وارض الحرب آه ثم رایت عین ماقلته فی شرح الشیخ اسمٰعیل حیث قال ویحتمل ان یکون احترازا عما وجد فی دار الحرب فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر (٢)، ددی عبارت څخه واضحه سوه چی دهندوستان مځکه نه عشری ده اونه خراجی، اوکه چیری په دی صورة کی په دار الاسلام کی وی نوپه مذکوره صورة کی ورباندی عشر لازمیږی ځکه چی دآسمان او دسیلاب په اوبو چی خړوبه سی نوپه هغه کی عشر واجبیږی. کذا فی الدر المختار (٣). فقط

زمیندار خوک دی او دعشر په باب تفصیل ورکړی؟ **سوال**: (٢٢٣) زمیندار هغه خوك وی چی حاکم وخت ته خراج ورکوی اوکه نه بل خوك؟ اوخوك چی یې دده څخه په مزدوری ونیسی هغه مستاجردی اوکه نه؟ زمیندار پخپله مالك دی اوکه دحکومت څخه په اجاره نیوونکی دی؟ په عشر کی ملکیت شرط دی اوکه نه؟ په مستاجره اودهقان باندی دعشر دواجبیدو دپاره دمځکی عشریتوب شرط دی اوکه نه؟

---

(١). ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٣١٩. ظفیر
(٢). ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠. ظفیر
(٣). وتجب فی مسقی سماء ای مطر وسیح کنهر بلاشرط نصاب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٢). ظفیر

جواب: زميندار هغه څوك دى چې سرکار ته خراج ورکوي اودمځکې مالك زميندار دى او دعشر دپاره ملك شرط دى ليکن ددهقاني اوداجارې په صورة کې دصاحبينو مذهب کم چې مفتى به دى دادى، چې په دهقانۍ کې دمځکې پرخاوند اودهقان دواړو باندې دخپلې خپلې حصې لسمه برخه واجب ده اوداجارې په صورة کې دصاحبينو په نزد پر مستاجر باندې عشر واجب دى، امام صاحب فرمائيلى دى چې په اجاره ورکوونکې باندې عشر واجب دى، بعضو فقهاء وو دامام صاحب پرقول باندې فتوٰى ورکړيده ليکن په دې زمانه کې دصاحبينو پرمذهب باندې فتوٰى ورکول حق ته نژدې دى، په درمختار کې دحاوي څخه منقول دى چې: وبقولهما ناخذ وفى المزارعة ان كان البذر من رب الارض فعليه ولو من العامل فعليهما بالحصة الخ (١). فقط والله تعالىٰ اعلم.

دهندوستان په مځکو کې عشر احتياطاً ورکول په کاردي: **سوال**: (٢٢۴\١) دهندوستان مځکه عشرى ده اوکه خراجي ده اوپه عشر کې زکات واجب دى اوکه نه؟ کم زميندار ان چې فصل کرى اودمځکو اجاره يا ماليه حکومت ته ورکوي اوځومره چې ددوى خوښه وى خپل فصل ساتي، اوکمې مځکې چې يې پخپله کرلي دى دهغه په حاصل کې زکات واجب دى اوکه نه؟ زکات دغلي داني او دتجارت دمال څخه ايستل کيږي په هغه کې دکال قيد سته اوکه دغلې پرتياريدو باندې زکات لازميږي؟ اوزکات به دټولې غلې داني څخه ورکوي اوکه مصارف اوخرچه به ځيني باسي ؟

په چاچې قرض وى عشر وربانديې واجب دى: **سوال**: (٢٢٥\٢) يوسړى قرض داردى کمې روپۍ يې چې دمصارفو څخه بچ کړى دى په هغه يې قرض اداء کې، مګر په کور کې يې چې کم دفصل غله ده ددې غلې داني څخه يې زکات ايستلى دى، آيا دادرست کاردى اوکه نه؟

جواب: ١\: په ردالمحتار باب الرکاز کې داتصريح سويده، چې دهندوستان په شان هيڅ مځکه نه عشرى ده اونه خراجي ده بناء پردى کم محصول چې حکومت اخلى هغه ته خراج نه ويل کيږي اوکله چې هيڅ مځکه په هندوستان کې عشرى نه ده نوعشر هم نه واجبيږي (٢) ليکن داحتياط دمخې که مسلمان دخپلې مځکې عشر ورکړي دابه ښه وى يعنى لسمه حصه دحاصل چې په کم ځاى کې واجب ده هغه په ټول پيداوار باندې واجب ده، اوکم وخت چې غله وسى په هم هغه وخت عشر واجبيږي، دکال قيد په دې کې نسته

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣۴. ظفير

(٢). ويحتمل ان يكون احترازا عما وجد في دار الحرب فان ارضها ليست ارض خراج اوعشر (ردالمحتار باب الركاز ج٢ ص ٦١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠). ظفير

او دتجارت په مال کی دکال په تیریدو باندی لازمیږی اوعشری مځکه چی په دهقانی ورکول سی نودهغه په حاصل کی دصاحبینو په نزد دخپلی، خپلی حصی په مطابق پر هر یوه یعنی دهقان اودمځکی په مالك باندی عشر لازمیږی اوداجاری په صورة کی داامام صاحب په نزد پراجاره ورکوونکی اودصاحبینو په نزد پراجاره نیونکی باندی عشر لازمیږی (١).

٢\ : په درمختار باب العشر کی دی. ویجب مع الدین (٢). یعنی عشر دقرض باوجود هم لازمیږی نو په کم ځای کی چی عشر لازمیږی هلته دوجوب دعشر دپاره قرض مانع نه گرځی، اوپه کم ځای کی چی عشر واجب نه وی هلته هم په ورکولو دعشر کی هیڅ باك نسته. کما هو ظاهر. فقط

په دهقانی کی چی کمه غله دانه ترلاسه سی آیا په هغه کی عشر سته چی مالیه یې حکومت ته ورکول کیږی؟ **سوال**: (٢٢٦) دکرلو شیان لکه وربشی، غنم، ایرډن، شرشم، اوداسی نورو زکات ولی ورکول کیږی دکرل سوی مځکی خزانه دمځکی والاته ورکول کیږی او په حاصل کی یې دعشر یا دزکوٰۃ ورکولو څه طریقه ده؟

جواب: دلسمی حصی اوشلمی حصی ورکولو ته عشر اونصف عشر ویل کیږی اودکمی مځکی محصول چی حکومت اخلی په هغه کی عشر اونصف عشر نسته (٣). (منشاء یې داده چی هندوستان دار الحرب دی، ددی وجه څخه عشر نسته، دا مطلب نه چی دحکومت دمحصول په وجه عشر نسته اویا داچی سرکاری محصول دی دعشر قائم مقام وی. ظفیر)

آیا دحاصلاتو څخه څلویښتمه حصه ایستل کیږی؟ **سوال**: (٢٢٧) که چیری کمه مځکه دغیر مذهب والا وی یعنی دهندو وی دهغه څخه وروسته ورباندی کم نصرانی قبضه وکړی نو دهغه څلوېښتمه حصه به ځینی زکات باسی آیا داخبره صحیح ده اوکه غلطه ؟

جواب: دمځکی په حاصلاتوکی دمځکی پرمالك باندی لسمه یا شلمه حصه راځی، دڅلوېښتمی حصې ورکولو حکم دمځکی په حاصلاتوکی نسته (٤) دغسی دنفلی صدقی

(١). والعشر علی الموجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر کمستعیر وفی الحاوی وبقولهما ناخذ وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولومن العامل فعلیهما بالحصة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧۴ وص٧۵ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣۴). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٦. ظفیر

(٣). ویحتمل ان یکون احترازا عما وجدفی دار الحرب فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر (ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٦١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠). ظفیر

(۴). یجب العشر الخ فی مسقی سماء ای مطر وسیح الخ ویجب نصفه فی مسقی غرب الخ ودالیة الخ (الدر =

په طریقه چی څه ورکړی ورکولی یې سی مګر فرض نه دی. فقط

معاف سوی مځکه عشري وي اوکه نه؟ اودعشر څه طریقه ده؟ سوال: (٢٢٨) دزید په قبضه کی یوڅه معاف سوی مځکه ده، داعشری ده اوکه نه ده؟ زید که ذکر سوی مځکه پخپله وکری نوپرده باندی بې له لحاظه دنصاب دمالك کیدو که چیری زکات ورباندی واجب دی نوڅومره اندازه؟ اوکه زید دغه مځکه چاته په اجاره اویاپه نیم کاره ورکړی نوزکات به هم ورکوی اوکه نه؟ اوکه چیری ورکوی نوڅومره اندازه به ورکوی؟ اویوبه یې ورکوی اوکه دواړه؟

جواب: دشامی باب الرکاز څخه دامعلومیږی چی دهندوستان په شان مځکی نه عشری دی اونه خراجی، اواحتیاط په دی کی دی چی په پیداوار اوحاصل کی یې عشر ورکړی یعنی که پخپله یې کرلی وی نودټول پیداوار څخه به عشر ورکوی اوکه چاته یې په دهقانی یعنی نیم کاره باندی ورکړی وی نوهریوبه دخپلی حصی په اندازه دحاصل څخه عشر وباسی اوپه نغدو روپو باندی یې چی په اجاره ورکړی وی نوبیا داجاره ورکوونکی په ذمه باندی عشردی اویاپه اجاره نیوونکی باندی بناءً علی اختلاف القولین (١). فقط

سوال: (٢٢٩) زما سره یوه اندازه مځکه ده، دڅه مځکی خراج دمځکی مالك هندوته ورکول کیږی اودڅه مځکی حاصلات مسلمان زمیندار ته ورکول کیږی، اوس به زه عشر ورکوم اوکه نه؟ زه په نیمکاره مځکه ورکوم مګر تخم کاریګر ورکوی په دی حالت کی به دکم حساب څخه عشر ورکوی که چیری نیم تخم دواړه اونیم کاریګری ورکړی نوبیا به په کم حساب ورکول وی؟

جواب: دشامی دیو روایت څخه معلومیږی چی ددار الحرب په مځکو کی نه عشر سته اونه خراج سته (٢) اوپه کمو عشری مځکو کی چی عشر لازمیږی، اوفرض دی په هغه کی فتوٰی په دی لیکل سویده چی دمزارعت په صورت کی دزمیندار مالك پرذمه باندی دخپلی حصی په اندازه عشرلازمیږی یعنی هرڅومره غله چی دچاپه برخه کی راسی دهغه

= المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٦٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٥) په مسئوله صورت کی چونکی مځکه دغیر مسلم ده نو ددغه وجه څخه په دی کی عشر نسته) واخذ الخراج من ذمی غیر تغلبی اشتری ارضا عشریة من مسلم وقبضهما منه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٩). ظفیر

(١). والعشر علی الموجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر کمستعیر وفی الحاوی وبقولهما ناخذ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٤). ظفیر

(٢). احتراز عما وجد فی دارالحرب فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر (ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٦٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠). ظفیر

عشر به هغه اداء کړی (١). فقط

په عشر اوڅلويښتمه کی څه فرق دی؟ سوال: (٢٧٠\١١) دعشر اوپه څلويښتمه کی څه فرق ستنه اوکه نه؟

دهقانی جائزده اوکه نه؟ سوال: (٢٧١\١٢) کشت کاری جائز ده اوکه نه؟ یعنی په دهقانی باندی مځکه کرل جائزدی اوکه نه؟

دماليي والا په فصل کی عشر سته اوکه نه؟ سوال: (٢٧٢\١٣) په کشت کاری (دکمی دهقانی ماليه چی حکومت ته ورکول کیږی) کی عشر یا څلويښتمه ورکول واجب دی اوکه نه؟

په ذکر سوی درو کی کمه مځکه عشری ده؟ سوال: (٢٧٣\١٤) زید پر دری قسمه دهقانی کوی اول داچی دکم رئيس اويا امير څخه يې مځکه په دهقانی سره نیولی ده دکمی پیداوار چی ددواړو په مینځ کی نیم په نیمه تقسمیږی اوماليه يې مالك ورکوی دوهم دا چی زید په خپله مځکه کی فصل کرلی دی، ددی ماليه زید ورکوی، دریم داچی دزید سره دماليي څخه معاف مځکه ده په دی کی فصل کری اوماليه يې نه ورکوی، په دی دری واړو صورتونو کی پرزید باندی عشر ورکول واجب دی اوکه نه؟

عشر فرض دی که واجب اوکه مستحب؟ سوال: (٢٧٤\١٥) عشر څلويښتمه ورکول فرض دی که واجب اوکه مستحب؟

عشر به په هرفصل کی ورکوی اوکه په کال کی یو وار؟ سوال: (٢٧٥\١٦) عشر څلويښتمه په کال کی یووار ایستل کیږی اوکه نه په هرفصل کی؟

دعشر مصارف کم دی؟ سوال: (٢٧٦\١٧) دعشر، او څلويښتمی مصارف څوك دی؟

جواب: ١١ څخه تر٧. دهقانی جائزده لکه څنګه چی دهغه تفصيل دفقه په کتابونو کی لیکل سویدی اوموجود دی او ددهقانی چی کم صورتونه په سوال کی لیکل سویدی هغه ټول درست دی (٢) اوعشر دمځکی دحاصلاتو لسمه برخه ده، اوڅلويښتمه برخه په زکات کی ورکول کیږی کم چی په روپو، اشرفيو او دتجارت په مالونو کی اوپه نورو باندی لازميږی، نو دمځکی دپيداوار څخه لسمه برخه پيداوار ورکول کیږی دهغه نوم عشر دی، په روپو اونورو کی دکال تیریدلو څخه وروسته به څلويښتمه حصه ورکوی او هغه زکات دی اودشامی درروايت څخه معلوميږی چی دهندوستان په مځکو کی عشر

---

(١). وفي المزارعة ان كان البدر من رب الارض فعليه ولومن العامل فعليهما بالحصة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٥). ظفير

(٢). وعندهما جائزة والفتوٰى على قولهما لحاجة الناس (عالمگيری كتاب المزارعة ج٥ ص ٢٣٥ ، ماجديه ج ٥ ص ٢٣٥). ظفير

نسته، لیکن په کم ځای کی چی عشر لازمیږی هلته به په هرفصل کی دمځکی په حاصلاتو کی لسمه برخه ورکوی مثلا په لسو منو کی به یومن ورکول لازمیږی او په روپو اونورو کی به په ټول کال کی یووار زکات ورکول فرض وی اوعشر چی په کم ځای کی لازم دی هلته چی په هرفصل کی دمځکی آمدنی وی په هغه کی عشر دی یعنی لسمه برخه په حاصلاتو کی ورکول لازم دی (۱) اودعشر اودزکات مصارف فقیران اومسکینان دی اونور وغیره (۲). فقط

په سبزی کی زکات سته اوکه نه؟ که وی نوڅومره؟ **سوال**: (۲۷۷) په سبزی کی که زکات وی نوڅومره به ورکوی؟

جواب: دامام صاحب په نزد دمځکی په حاصلاتو کی عشر زکات دی هغه په سبزیجاتو اوپه ترکاریو باندی هم راځی خو چی ترڅو پوری شرائط دعشر متحقق سوی نه وی نو عشر نه واجبیږی، او دهندوستان دمځکو په عشری کیدوکی تردد او اختلاف دی (۳). فقط

په دهقانی باندی په ورکول سوی مځکه کی عشر په چا دی؟ **سوال**: (۲۷۸) په حکم دخراج، مقاسمه، مزارعت دعقد (نیمکاری) سره مو سرفرازه کړی، چی ټوله به دمځکی په مالك باندی وی اوکه نه دهقان به یې هم دخپلی برخی څخه باسی لکه څنګه چی دعشر حکم دی نوپه شامی کی ددی عبارت: ثم اعلم ان هذا کله فی العشر اما الخراج فعلی رب الارض اجماعًا کما فی البدائع (۴). څه مطلب دی؟

جواب: دشامی په دریم جلد باب العشر والخراج والجزیة کی ددرمختار ددی قول چی، وهو ای الخراج نوعان خراج مقاسمة الخ. په شرح کی دی. وقد تقرر ان الخراج المقاسمة کالعشر لتعلقه بالخارج ولذا یتکرر بتکرر الخارج فی السنة وانما یفارقه فی المصرف فکل شیئ یؤخذ منه العشر اونصفه یؤخذ منه خراج المقاسمة وتجری الاحکام التی قررت فی العشرة وفاقًا الخ (۵) ددی عبارت څخه معلومه سوه چی منقوله عبارت دشامی

---

(۱). یجب العشر الخ فی ارض غیر الخراج الخ بلا شرط نصاب الخ وبلا شرط بقاء وحولان حول (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج۲ ص ۷۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۵). ظفیر

(۲). مصرف الزکوٰة والعشر الخ هوفقیر وهومن له ادنٰی شی ای دون نصاب الخ (ایضا باب المصرف ج۲ ص ۷۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹) . ظفیر

(۳). احتراز عما وجد فی دار الحرب فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر (ردالمحتار باب الرکاز ج۲ ص ۷۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۰). ظفیر

(۴). ردالمحتار کتاب الزکوٰة باب العشر ج۲ ص ۷۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۵. ظفیر

(۵). وګوری ردالمحتار کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزیة ج۳ ص ۳۵۹ ، ط. س. ج۴ ص ۱۸۵ . ظفیر

چي: ثم اعلم ان هذا كله فى العشر اما الخراج فعلى رب الارض اجماعًا كما فى البدائع. کې دخراج څخه مراد هغه خراج موظف دی نه خراج مقاسمه او داصل مسئلې متعلق یو روایت دشامی په باب الرکاز صفحه (۴۵) کې هم دی. ولهذا قال القهستاني بعد قوله في أرض خراج أو عشر الاخصر في أرضنا سواء كانت جبلا أو سهلا مواتا أو ملكا، واحترز به عن داره وأرضه وأرض الحرب اهـ. ثم رأيت عين ما قلته في شرح الشيخ إسماعيل حيث قال: ويحتمل أن يكون احترازا عما وجد في دار الحرب، فإن أرضها ليست أرض خراج أو عشر ([1]) الخ، ددی څخه معلومه سوه چې دهندوستان مځکې نه عشری دی اونه خارجي .

دمځکې والا په میراثي مځکه کې عشر سته اوکه نه؟ سوال: (۲۷۹) که یو سړی دمځکې والا څخه مځکه واخلي اووی کړی او ډېری زماني په تیریدو سره ددهقاني دامځکه میراثي سی، مځکه دنهر څخه اوبه کیږی او دهغه محصول هم ورکوی، نوپه دی مځکه باندی عشر سته اوکه نه؟

جواب: ددی مځکې په حاصلاتو کې عشر نسته ([2]). (اصل علت دادی چې ددار الحرب مځکه نه عشری ده اونه خراجي. ظفیر)

په خراجي مځکه کې عشر سته اوکه نه؟ سوال: (۲۸۰) په خراجي مځکه کې عشر واجب دی اوکه نه؟

جواب: دامسئله داحنافو په مینځ کې اتفاقی ده چې خراج اوعشر نه سره جمع کیږی، لهذا په خراجي مځکه کې دعشر دورکولو فتوٰی دده په نزد صحیح نه ([3]) ده، خو وروستنی خبره داده چې که چیری ددی مځکې څخه کمه چې عشری ده، حاکمان ځینی خراج واخلي نو مابینه وبین الله دی داسړی عشر ورکړی اودا احتیاط دی اودا امر هم محقق دی چې دمجتهد امام دکم یوروایت څخه استدلال کول ددغه حدیث دصحت او حجت کیدو دلیل دی. فقط

دکمې مځکې چې محصول حکومت اخلي کمه خاصه بودیجه نه وي په هغه کې عشر سته اوکه نه؟ سوال: (۲۸۱) هغه مځکه چې په مشکل سره يې حکومت ته دهغه دپيداوار

---

[1]. ردالمحتار باب الركاز ج٢ ص ٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣١٩. ظفير

[2]. احتراز عما وجد فى دار الحرب فان ارضها اليست ارض خراج اوعشر الخ (ردالمحتار باب الركاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠. ظفير

[3]. اشار الى ان المانع من وجوبه كون الارض خراجية لانه لايجتمع العشر والخراج (ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٥. ظفير

څخه محصول ورکول اويا ډيره معمولي بوديجه وي په هغه باندي عشر فرض دی اوکه نه؟

جواب: په دغسې مځکه کی عشر واجب نه دی اودشامی درروايت څخه معلوميږي چی دهندوستان پرهيڅ يوه مځکه باندی عشر نه واجبيږي ځکه چی ددار الحرب مځکی نه عشري دی اونه خراجي په يوه کی هم نه شميرل کيږي ([1]). فقط

په وياله اوبه کيدونکی مځکه کی عشردی اوکه نصف عشر؟ سوال: (۲۸۲) په نهري مځکو کی عشردی اوکه نه نصف عشردی؟

جواب: په نهر باندی اوبه کيدونکی مځکی کی چی داوبو محصول يې ورکوی نصف عشر واجبيږي. کمافي الدر المختار ويجب نصفه في مسقی غرب ودالية الخ وفي کتب الشافعية اوسقاه بماء اشتراه وقواعدنا لاتاباه الخ ([2]). فقط

کمی مځکی چی په مزدوری خړوبول کيږي په هغه کی عشردی اوکه نصف عشر؟ سوال: (۲۸۳) ټولی هغه مځکی چی دعيسايانو په کوشش آبادی سوی دی اوددی څخه مخکی بالکل ورانی وی اوهغه حاصلات چی سوی هغه په باران سوی اواوس به دنهرونو په ذريعه هرځای ته اوبه ځی اوخراج هم اخلی ځينی مولويان وايې چی ټول نهری مځکی دعشري مځکو په حکم کی دی، چی عشر يې ورکول کيږي اوبعض ددی پرعکس خبره کوی اوځينی يې دشلو څخه ديوی برخی خبره کوی، په دی کی کم قول راجح اوکم قول مرجوح دی؟

جواب: په شامی کی راغلی دی چی ددار الحرب په مځکو کی عشر اوخراج نسته ددی روايت څخه معلومه سوه چی دهندوستان په مځکوکی عشر واجب نه ([3]) دی اوهم دارکم فقهاوو تصريح کړيده چی فرمايلی دی، چی که چيری عشري مځکو ته دنهرونو اوبه ورکول سی اومحصول اوقيمت يې حکومت ته ورکول سی نوپه هغه کی نصف عشر يعنی شلمه برخه واجبيږي ([4]). او دا تصريح هم سويده چی عشر دخراج سره نه جمع کيږي ([5]). فقط

([1]). وګوری شامی باب الرکاز ج۲ ص ۷۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۸. ظفير

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج۲ ص۲۸ وص ۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۸. ظفير

([3]). وګوری شامی باب الرکاز ج۲ ص ۷۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۰. ظفير

([4]). ويجب نصفه في مسقی غرب اي دلو کبير ودالية اي دولاب لکثرة المونة الخ بلارفع مئون الخ الزرع وبلا اخراج البذر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج۲ ص۲۸ وص۲۹ ، ط. س. ج۲ ص۳۲۸). ظفير

([5]). لانه لايجتمع العشر والخراج (ردالمحتار باب العشر ج۲ ص ۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۵). ظفير

په هغه فصل كرلو چي شپږ سوه خرچه وسي او داتو سوو پيداوار وكړي نو په دي كي زكات څنګه راتلاى سي؟ سوال: (۲۸۴) يودهقان په خپله مځكه كي په فصل كرلو تول شپږ سوه روپي مصرف كړي، اومځكي حاصل داته سوه روپو وكي نوپه دي باندي څومره روپي واجبيږي؟

په كمه مځكه كي چي تاوان وسي په هغه كي عشر سته اوكه نه؟ سوال: (۲۸۵\۲) دغه ركم په بله مځكه باندي شپږ سوه روپي ولګيدي اوتول فصل يي دپنځو سوو روپو وكړي يعني داصل لګښت څخه يي سل روپي كمي كړي اوتاوان يي وكي نواوس دزكات څه شكل كيدي سي؟

آيا په هَرْهَټْ باندي په اوبه كيدونكي مځكه كي عشر سته؟ سوال: (۳\ ۲۸۲) يودهقان دي چي داول لمبر سوال په شان دمځكي تول مصارف يي برداشت كړل اودهَرْهټ په ذريعه يي دكوهي څخه اوبه كړه اوفصل يي خړوبه كي، اوحاصل يي ترلاسه كي، نوددي به زكات څنګه اداء كوي؟

جواب: ۱، ۲، ۳،: په كمو مځكو كي چي عشر واجب دي نودهغه دتول پيداوار څخه عشر ايستل واجب دي بغير ددي څخه چي اخراجات ځيني وباسي. كما في الدر المختار بلا رفع مئون الزرع الخ (۱). اوپه دهقان اودمځكي پر مالك باندي په اندازه دخپلي برخي عشر ايستل واجب دي اودشامي په باب الركاز كي ديو روايت څخه معلوميږي چي ددار الحرب په مځكو باندي عشر نسته اوپه دريم نمبر سوال كي يوبل ډول تفصيل دي او هغه داچي په دي كي شلمه حصه ايستل واجب دي (۲). پاته نور جواب هغه ذكرسوي معلومات دي. فقط

آيا دعامل طلب دعشر په اداء كولو كي شرط دي؟ سوال: (۲۸۷) زيد وايي چي ايا دعشر په اداء كولو كي دعامل طلب شرط دي؟ ترڅو پوري چي عامل غوښتنى نه وي ترهغه پوري يي اداء كول واجب نه دي؟

جواب: دزيد قول صحيح نه دي دعشري مځكي خاوند چي كه چيري په خپله دهغه عشر اداء كړي نو داكار هم درست دي. ويسقط عن صاحب الارض كما لو ادى بنفسه الخ. شامي (۳). البته دابيل اوجلا بحث دي چي په دار الحرب كي عشر واجبيږي اوكه نه؟ په

---

(۱). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج۲ ص ۷۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۸. ظفير

(۲). وما سقى بغرب اودالية اوسانية ففيه نصف العشر على القولين لان المؤنة تكثر فيه وتقل فيما يسقى السمآء اوسيحا وان سقى سيحا وبدالية فالمعتبر اكثر السنة كما هو فى السائمة (هدايه باب زكوٰة الزروع والثمار ج۱ ص ۱۸۴). ظفير　　[باقى]

شامي کې تصريح سويده چې په باب الرکاز کې دی چې ددار الحرب مځکې نه عشري دي اونه خراجي نوددی څخه معلوميږي چې په دار الحرب کې عشر نه واجبيږي اوکه استحساناً يې ورکې نوښه ده. فقط

دهندوستان په مځکو کې دعشر دنيستوالي مفصل بحث او دديوبند دعلماوو عمل: سوال:

(٢٨٨) مفتي صاحب السلام عليکم، زه دا دوی ورځې کيږي چې به حده تنګدسته يم الله ﷻ دي اسان کړي زه تراوسه پوري غافل وم اوزما په ذهن کې وه چې عشر پرغله لکه زکات واجب الاداء دی دغلي اوداني په راتګ سره مي يوڅه معمولا دالله ﷻ لپاره ورکول داحتياط دمخې، لسمه حصه مي نه ورکوله، دتير وخت په باب څه وکړم اوهيڅ حساب کتاب نسته، آيا معافي کيدی سی؟ مدرسی ته غله ليږل سخت دی قيمت ليږل کيدي سی، دنصف عشر معنی څه ده؟ زه عشر ورکړم اوکه نصف عشر؟ په املاکو کې عمومًا غله ټاکل کيږي او وصول کيږي اوپه ډير مقدار کې راځي چې په نغدو بدليږي او وصول کيږي. ددی نغدو روپو سره يوځای يې زکات اداء کيږي غالبا په دی کې به کمه مضائقه، باك نه وي؟

جواب: السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته، ستا خط را ورسيدی، اول تريوڅه وخته پوری ددی علم وو چې دهندوستان په عشري مځکو کې عشر واجب دی اودحضرت رحمة الله عليه دبعضو ليکنو موافق دافيصله وسوه اوپه ډيرو ځايونو کې دافتوٰی ورکول سوه چې دمسلمانانو په مملوکه عشري مځکو کې عمومًا عشر واجب وګڼل سو اوعشر به پکښې ورکول کيږي ځکه چې په عشري مځکو کې عشر اويا نيم عشر ايستل ددی آيت کريمه په حکم: وآتوا حقه يوم حصاده (١)، دزکات په شان فرض دی، بيا يوڅه زمانه وروسته په ما لا بد منه (٢) کې دحضرت قاضي ثناء الله صاحب رحمه الله پر دغه تحقيق اوپر تصريح باندی نظر ولګيدی چې موږ په خپل کتاب کې دزکوٰة دمسائلو سره دعشر احکام په دی وجه نه دی ليکلي چې په دغه ديارکې مځکې عشري نه دی، ددی سره دامنل هم ضروري دي چې دقاضي صاحب داحکم فرمايل چې دلته عشري مځکې نسته، ددی زمانی متفقه مسئله به وي ځکه چې قاضي صاحب دحضرت شاه صاحب رحمهما الله (مړ ١١٧٢هـ) خاص شاګرد اودحضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله اودنورو حضراتو هم عصره دي اوټول حضرات

(٣). ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٢٧ تحت قول الماتن ولذاكان للامام اخذه جبرا، ط. س. ج٢ ص ٣٢٢. ظفير

(١). سورة انعام رکوع :۴ . ظفير

(٢). اوهمدا رکم احکام دعشر دعشري مځکې چې په دی ښارو کې نسته الخ ذکر سوی نه دی (ما لابد منه: کتاب الزکوٰة ص ٩۴). ظفير

په خپلو کی متفق دی، اوددوی په مینځ کی کم خلاف نسته، ضروری ده چی دامسئله به ددی زمانی متفق علیه مسئله وی چی په هندوستان کی عشری مځکی نسته. بیا ددی سره عموماً ددی عادت په لیدو چی یو چا په خپلو بزرګانو کی دعشر اهتمام په مثل دزکوٰة نه کوی تعجب به کیدی اوتردد به هم کیدی، اوګویا چی دحضرت قاضی صاحب دتحقیق تائید به کیدی چی داسی هم سوی دی چی ټولو بزرګانو دعشر اهتمام ترك کړی دی ضروری کمه خبره سته دکم په وجه چی عملاً متروك سویدی، څوکاله کیږی چی حضرت مولانا محمد انور شاه صاحب ﷬ یا یوبل صاحب دافرمایلی دی چی په شامی باب الرکاز کی دارروایت دی چی ددار الحرب په مځکو کی عشر واجب نه دی، هغه مځکی نه عشری دی نه خراجی. دارروایت می ولیدی، او داچی می ولیدی دحضرت قاضی ثناء الله پانی پتی ﷬ دتحریر وجه معلومه سوه چی داوجه ده چی هغه حضرات دهندوستان مځکی عشری نه ګڼی ځکه چی هندوستان هغه حضرات دار الحرب ګڼی، دشامی باب الرکاز عبارت دادی: واحترز به عن داره وارضه وارض الحرب الخ فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر الخ ([1])، اوعبارت دما لابدمنه دادی: ([2])

اوتفصیل دنصاب داقسامو دسوائمو اوقدر واجب دهغه طول لری اوپه دی دیار کی دا مالونه په قدر دوجوب دزکوٰة نه دی لهذا مسائل دزکوٰة دهغو مذکور نه سوی اوهمدا رکم احکام دعشری مځکو چی په دی دیار کی نسته اومسائل دعاشر چی پر لارو او شاهراګانو باندی وی ذکر نه سوی ([3]).

ددی څخه وروسته دا اشکال باقی پاته کیږی چی حضرت اقدس ګنګوهی ﷬ به دوجوبِ عشر حکم فرمایی اوتحریراً اوتقریراً یې داظاهر فرمایلی دی غالباً جناب ته به هم یادوی یابه معمول دحضرت معلوم وی، اوپه دی کی شك نسته چی دنصوص آیات اواحادیثو مقتضٰی هم دغه معلومیږی، ځکه چی امام صاحب ﷬ په جمیع ما اخرجت الارض کی دوجوبِ عشر حکم فرمایی اوڅنګه چی زکوٰة په دارالحرب کی نه ساقطیږی بلکه صاحب مال دی په خپله اداء کړی په دی ډول عشر هم په هرځای کی واجب کیدل په کاردی، هو! چونکی دعشر دوجوب دپاره دمځکی عشری کیدل ضروری دی اوکله چی دا وویل سی

([1]). ردالمحتار باب الرکاز ج۲ ص ۲۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۰. ظفیر

([2]). اصل عبارت دما لا بَدّ منه په فارسی کی دی موږ یې دلته پښتو ترجمه ولیکل، دیادونی وړده چی دحضرت قاضی ثناء الله پانی پتی ﷬ دا ګټور او مفید کتاب یعنی (ما لا بُدّ منه) اوس په صفا اوعام فهمه پښتو ترجمه سوی او دشرح او توضیح سره په دوو ۲ ټوکانو کی چاپ سویدی. ولله الحمد والمنّة . حقانی ؔ

([3]). وګوری: ما لابدمنه ازقاضی ثناء الله پانی پتی ص ۹۴ وص ۹۵ کتاب الزکوٰة. ظفیر

چې ددار الحرب اراضي عشريه نه دي نوبيا به دوجوب عشر هم كمه وجه نه وي، او د حضرت اقدس رحمه الله قول اوفعل ته به پراحتياط باندې مبنٰي وويل سي لكه چې زموږ مرشد حضرت مولانا شاه رفيع الدين صاحب قدس سره (مهتمم دار العلوم ديوبند) به هم خپلو خاصو خلكو ته دعشر دايستلو حكم فرمايي اوپردې بناء باندې به حضرت والد صاحب رحمه الله چې كم محاصل په غلې كې په قدر دحصه بنده ته وركوله چې هغه به لس شل دړې تقريبًا كيدلې نوبنده به په كوركې ويل چې په لسو دړيو كې يوه دړې دالله ﷻ دپاره وركړې.

(٢) دعشر قيمت وركول جائز دي (١).

(٣) نيم عشر شلمه حصه ده اودا فرق داوبو دقيمت وغيره دوجې كيږي يعنې دعشر په اراضيو كې اصل عشر يعني لسمه حصه دپيداوار وركول واجب دي ليكن كه په مځكه كې په اوبو وركولو كې مزدوري زياته صرف سوي وي اومشقت سوي اوخرڅ زيات سوي وي نوپه ځاى دعشر نصف عشر وركول باقي پاته كيږي لكه چې ددرمختار وغيره دعبارت څخه معلوميږي. ويجب في مسقى سماء اى مطر وسيح الخ ويجب نصفه في مسقى غرب اى دلوكبير ودالية اى دولاب لكثرة المؤنة وفي كتب الشافعية اوسقاه بماء اشتراه وقواعدنا لا تاباه (٢). اوعلامه شامي رحمه الله ويلي دي چې وجه داده چې كله خرڅ زيات وي نوپرځاى دعشر به نصف عشر يعني شلمه حصه واجب پاته سي. فقط والله تعالىٰ اعلم

دهندوستان په مځكه كې عشرواجب دي اوكه نه دي؟ سوال: (٢٨٩) فقهاوو چې دافرمايلي دي چې عشر اوخراج نه جمع كيږي، دا دهغوی فرمايل دمسلمانانو دحكومت لپاره مخصوص دي چې دكمې مځكې خراج واخيستل سي دهغه عشر نسي اخيستل كيدى يا داچې دغير اسلامي حكومت دپاره به هم داحكم وي، دشامي په دوهم جلد كې تصريح ده چې حربي كفار زموږ پرملك غالب سي نودهغوی به هم هغه حكم وي كم چې دبغات دي يعنې داموال ظاهره زكوٰة چې څنګه دباغيانو په اخيستلو سره دمالك څخه ساقطيږي په دې شان دمتغلب حربي په اخيستلو سره هم ساقطيږي، دعلامه داراى قابل قبول ده يا نه ده. غرض داچې دهندوستان په مځكو كې عشر واجب دي اوكه خراج؟

جواب: علامه شامي په باب الركازكې داتصريح كړيده چې ددارالحرب اراضي نه خراجيه دي اونه عشريه يعني هلته نه خراج واجب دي اونه عشر، كفارو چې كم خراج اخيستى

(١). حتّى يجوز اداء قيمة (ردالمحتار باب العشر ج٢ ص٧٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٢) . ظفير

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص٦٨ وص ٦٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٢ و٣٢٨). ظفير

دی گویا هغه خراج شرعی نه دی اونه واجب دی ددی ثخه معلومیږی چی په هندوستان کی کله چی دی ته دار الحرب وویل سی لکه چی دمحققینو رایه ده عشر واجب نه دی، په احتیاط که یې ثوك ورکړی نو دا امر اخر دی اوددی تائید دحضرت قاضی ثناء الله پانی پتی دتصریح ثخه هم کیږی چی هغه په ما لابدمنه کی فرمایلی دی چی موږ مسائل دعشر ځکه ونه لیکلی چی په دې بلادو کی عشر واجب نه دی، نو که دهندوستان مځکو ته عشری اوخراجی ویل سوی وی نوبیابه داحکم دلته هم جاری کیدی چی عشر اوخراج نه جمع کیږی او ددی تائید ددی ثخه هم کیږی چی مولانا عبدالحی مرحوم رحمه الله په خپله فتاوٰی کی ددی تصریح کړیده چی په هندوستان کی چی دکمی مځکی خراج اخیستل کیږی پرهغه عشر نسته، اوددی قاعدی ثخه یې استدلال فرمایلی دی چی عشر اوخراج نه جمع کیږی اودعلامه شامی داتحقیق چی: ویظهر لی ان اهل الحرب لو غلبوا علی بلدة من بلادنا کذالك الخ [1]. صحیح معلومیږی. عبارت دباب الرکاز دادی. واحترز به عن داره وارضه وارض الحرب ثم رایت عین ما قلته فی شرح الشیخ اسمٰعیل حیث قال ویحتمل ان یکون احترازا عما وجد فی دار الحرب فان ارضها لیست ارض خراج اوعشر الخ. ج٢ ص ٣٢٠ شامی [2]. فقط

په افیون کی عشر واجب دی اوکه نه دی؟ سوال: (٢٩٠) افیون مال متقوم دی اوکه نه دی اوپه دی کی عشر واجب دی اوکه نه دی؟

جواب: اقول وبالله التوفیق، په دی صورت کی صحیح دامعلومیږی چی افیون مال متقوم دی اوپه دی کی عشر واجب دی .

دوریجو زکات: **سوال**: (٢٩١) وریجی چی په مځکه کی پیدا کیږی ددی دزکات ثه حساب دی؟

جواب: دوریجو زکوٰة لسمه حصه ده، کم شیان چی پیداوار دمځکی وی په هغوکی دی لسمه حصه ورکول سی.

دتمباکو په پیداوار باندی عشر سته اوکه نه؟ سوال: (٢٩٢) که یو سړی په خپله مځکه کی تمباکو وکرل نوددی په پیداوار کی به عشر ورکوی اوکه نه؟

جواب: که عشری مځکه وی نوعشر به په دی کی لازم وی [3]. فقط

---

[1]. ردالمحتار باب الرکاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨. ظفیر

[2]. قال ابوحنیفة رحمه الله فی قبیل ما اخرجته الارض وکثیره العشر سواء سقی سیحا اوسقته السماء الا القصب والحطب والحشیش (هدایه ج١ ص ١٨٣). ظفیر

[3]. وقال ابوحنیفة رحمه الله فی قلیل ما اخرجته الارض وکثیره العشر رح (هدایه باب زکوٰة الزروع والثمار ج ١　=

دعشري مځکې تعريف او دمهاجن څخه اخيستل سوي مځکه او دهندوستان دنورو مځکو څه حکم دی؟ سوال: (۲۹۳) دعشري مځکې څه تعريف دی اوآيا دخپل طرف ټولي مځکي عشري دي اودټولو عشر ورکول واجب دی؟ حالانکې سرکار هم مال ګذاري اخلي اوکمه مځکه چې دمهاجن څخه مسلمان اخيستې ده دهغه دامدني څخه هم عشر واخيستل سي اوکه نه ؟ اوعشر دمالك په ذمه دی اوکه نه دکاشتکار؟ که مالك يې ورکړي نوڅه حکم دی؟

جواب: دعشري مځکې مطلب دادی چې په کمه مځکه کې عشر واجب وي هغه عشري ده (١). کم وخت چې پوره حال معلوم نه وي لکه چې په دی وخت کې دی نوعموماً داحکم کيدی سی چې دمسلمانانو مملوکه مځکه عشري ګڼل کيږي، اودکفارو مملوکه مځکه (خراجي) نو دمسلمان سره چې کمه مځکه مثلاً دمعافي راروانه وي يا هغه دکم مسلمان څخه په بيعه اخيستې وي هغه عشري ده اوکمه مځکه يې چې دکافر څخه په بيعه اخيستې ده هغه به خراجي وي اوبعضو حضراتو داسې هم ليکلي دي چې کله سرکار دټولو مځکو محصول اخلي نوټولې خراجي دي مګر داحتياط تقاضیٰ داده چې مسلمان دې په خپلو مملوکه اراضيو کې عشر وباسي (٢) که مځکه په اجاره ورکول سوي وي نو د امام صاحب رحمه الله په نزد عشر پرمالك باندې دی، داجارې دروپو لسمه حصه دې صدقه کړي، که مالك يې پخپله ورکړي نودټول پيداوار لسمه حصه دې وباسي. سرکاري محصول وغيره به نه وضع کيږي. (٣) فقط

په خپله کرلي کې عشر سته اوکه نه؟ سوال: (۲۹۴) بکر لږ مملوکه مځکه په خپله کري او دغه ذريعه درزق دهغه داهل اوعيال ده پرده باندې په کم پيداوار کې عشر واجب دی او که نه دی؟

جواب: عشر اونصف عشرپرده باندې واجب دي (ليکن که هندوستان چيري دارالحرب ومنل

= ص ۸۳). ظفير

(١). عشري مځکه داسې مځکې ته وايي دکمې مځکې مالك چې مسلمان سوی وي يا دقوت اوزور په ذريعه باندې يوه علاقه فتح سوي وي اوبيا دهغه ځای مځکې پر مجاهدينو باندې تقسيم سوي وي، کما في الهداية : وهو کل ارض اسلم اهلها اوفتحت عنوة وقسمت بين الغانمين فهي ارض عشر (هدايه باب العشر والخراج ط. س. ج٢ ص ٥٢٧). ظفير

(٢). والعشر على الموجر کخراج موظف (درمختار) اي لواجر الارض العشرية فالعشر عليه من الاجرة کما في التتارخانيه (ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣۴). ظفير

(٣). اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زکوٰة الاموال کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها ان صرف الماخوذ في محله الاتي ذکره وان لايصرف فيه فعليهم فيما بينهم وبين الله اعادة غير الخارج الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨). ظفير

سي نوبيا واجب نه دی لكه چي مخكي تيرسوه. ظفير)

دكمي غلي چي زكات نه وي ايستل سوي هغه حلاله ده يا حرامه؟ سوال: (٢٩٥) زيد په غله كي لسمه حصه زكات نه دی ايستلی نودغه غله حرامه ده يا حلاله؟

جواب: هغه غله حلاله ده، اوزيد په زكوٰة نه وركولو ګنهګار اوفاسق دی.

دكاشتكار او زميندار دمځكي پر پيداوار باندي زكوٰة: سوال: (٢٩٦) پرمسلمانانو زراعينو باندي خواه زميندار وي ياكاشتكار په پيداوار زراعت كي يوډول زكوٰة فرض دی، اوكه څه فرق سته اوڅومره اندازه زكوٰة وركول پكار دی.

په ټول پيداوار كي زكوٰة دي يا خراج پرجلا جلا باندي؟ سوال: (٢٩٧) په ممالك متحده آګره او اوده كي هيڅ اراضي داسي نسته چي اوسط مال ګذاري دسركار څخه مستثنٰی وي، نو پرحالت متذكره زميندار اوكاشتكار ته دپيداوار او اراضي څخه غله په قدر دقيمت درقم دمال ګذاري چي سركار ته زميندار خارج كي پرباقي غله باندي زكوٰة وركول په كاردی اوكه پرټول پيداوار باندي بغير دتفريق درقم دمال ګذاري وغيره څخه؟

جواب: ١\ : دمځكي دپيداوار زكوٰة لسمه حصه ده دی ته عشر ويل كيږي (١) ليكن شرط دا دی چي مځكه عشري وي خراجي نه وي (٢) دمزارعت په صورت كي يعني دغلي دتقسيم په صورت كي عشر پردواړو باندي دی يعني څومره اندازه غله چي دمځكي دمالك په حصه كي راسي دهغه عشر دی هغه وركړي اوڅومره اندازه چي دكاشتكار په حصه كي راسي دهغه عشر دی هغه وركړي. (٣)

٢\ : مځكه كه عشري وي نودټول پيداوار لسمه حصه دی وركړي، خرڅ سركاري وغيره دی پرتقسيم نه سي. (٤)

---

(١). قال ابوحنيفة رحمه الله في قليل ما اخرجته الارض وكثيره العشر سواء سقى سيحا اوسقت السماء الا القصب والحطب الخ وسقى الغرب او دالية اوسانية ففيه نصف العشر (هدايه باب زكوٰة الزروع ج١ ص ١٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٥). ظفير

(٢). وتجب في مسقى سماء وسيح بلا شرط نصاب وبقاء وحولان حول الخ يجب العشر ويجب نصفه في مسقى غرب ودالية لكثرة المؤنة الخ بلا رفع مئون الزرع وبلااخراج البذر لتصريحهم بالعشرفي كل الخارج (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٤ – ٣٢٦). ظفير

(٣). وفي المزارعة ان كان البذر من رب الارض فعليه ولومن العامل فعليهما بالحصة (الدرالمختار) ان العشر على رب الارض عنده وعليهما عندهما الخ وهو الظاهر لما في البدائع من ان المزارعة جائزة عندهما والعشر يجب في الخارج والخارج بينهما فيجب العشر عليهما (ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٥). ظفير

(٤). اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زكوٰة الاموال كالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها ان صرف الماخوذ في محله الاتي ذكره وان لايصرف فيه فعليهم فيما بينهم وبين الله اعادة غير الخارج الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨). ظفير

دعشر او دخراج دنه جمعه کیدو مطلب څه دی؟ سوال: (۲۹۸) مولانا عبدالحی صاحب رحمه الله په مجموعة الفتاوٰی جلد دوهم ص ۳۱۸ کی لیکلی دی چی څوك په مملوکه مځکه کی دباران په اوبو کرونده وکړی نودغلی عشر پرهغه باندی واجب الاداء دی مګر په هغه صورت کی چی خراج دمځکی حاکم دوخت ته ورکول سی په هغه وخت کی عشر ساقط دی په حکم دعبارت دردالمحتار وغیره: کما لایجتمع العشر مع الخراج انتهٰی، ددی مسئلی تفصیل څنګه دی او: قوله لا یجتمع العشر مع الخراج څه معنٰی لری؟

جواب: معنٰی قوله لا یجتمع العشر مع الخراج انه لا یؤخذ من الارض الخراجیة العشر، ولا من العشریة الخراج ولٰکن ان اخذ من العشریة الخراج فهل یسقط العشر فهو محل تامل. نو ښکاره داده چی مولانا عبد الحی صاحب مرحوم رحمه الله دخراجی مځکی کم حکم لیکلی دی چی که چیری حاکمانو دخراجی مځکی څخه خراج واخیستی نودعشر اداء کول لازم نه دی لیکن که دعشری مځکی څخه خراج واخیستل سی نوښکاره داده چی دیانةً دعشر اداء کولو ذمه پرمالك باندی لازمه ده (۱).

دسرکاری محصول په وجه عشر ساقط دی اوکه نه؟ سوال: (۲۹۹) دسرکاری مځکی څخه چی محصول واخیستل سی ددی څخه عشر ساقطیږی اوکه نه؟

جواب: دعشری مځکی څخه محصول اخیستل دعشر ساقطونکی نه دی، هذا هو الاحتیاط (۲)، هو! که چیری عشری نه وی بلکی خراجی وی نومحصول کافی دی یعنی په هغه کی عشر واجب نه دی.

په ذکرسوو درو قسمونوکی په کم کی عشردی؟ سوال: (۳۰۰) زما سره دری قسمه مځکه ده په دی کی پرکم باندی خراج دی اوپه کم کی عشردی او څنګه؟ اول قسم سرکاری ځنګل سرکاری پروت وو سرکار پکښی درخواست وکی چی هغه ماته راکول سی اوزما په ملکیت کی دی، دوهم قسم یې دیوکافر څخه اخیستل سویده کمه چی زما ملکیت دی، دریم قسم حکومتی مزکه مثلاً دیوکال یازیاتو دپاره یې دزراعت دکروندی په خاطر ورکړیده؟

جواب: په اول قسم کی عشر لازم دی. لان العشر الیق بالمسلم وما اسلم اهله طوعا او فتح عنوة وقسم

---

(۱). و(۲). اخذ البغاة والسلاطین الجائرة زکوٰة الاموال الظاهرة کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة علی اربابها ان صرف الماخوذ فی محله الاتی ذکره وان لایصرف فیه فعلیهم فیما بینهم وبین الله اعادة غیر الخارج الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکاة الغنم ج۲ ص ۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۸۸) ویظهر لی ان اهل الحرب لو غلبوا علی بلدة من بلادنا کذالك (ردالمحتار ایضا ط. س. ج۲ ص ۲۸۸). ظفیر

بین جیشنا والبصرة ایضا باجماع الصحابة عشرية لانه اليق بالمسلم (در مختار) قوله: لانه اليق بالمسلم ای لما فيه من معنٰی العبادة رد المحتار، وفيه: ولو ان المسلم اوالذمی سقاها مرة بماء العشر ومرة بماء الخراج فالمسلم احق بالمسلم بالعشر والذی بالخراج ([1]) اوپه دوهم قسم کی خراج دی. او اشتری مسلم من ذمی ارض خراج يجب الخراج الخ درمختار ([2]). اوپه دریم قسم کی ددغه مځکی په ماخرج کی عشر لازم دی. لانهم صرحوا بان الملك غير شرط فيه هل سبب وجوبه الارض النامية وشرطه ملك الخارج ای لا ملك الارض کما فی الاراضی الموقوفة کذا فی ردالمحتار ([3]).

عشري اوخراجي مځکه: **سوال**: (۳۰۱) څه مځکه عشری ده اوڅه مځکه خراجی ده که چیری دعشری مځکی څخه سرکار خراج واخلی نوعشر ساقطیږی اوکه نه؟

جواب: دمسلمانانو مملوکه مځکه چی دهغه حال معلوم نه دی احتیاطاً باید عشری وشمیرل سی اودهغه عشر باید ورکړی اودعشری مځکی څخه که خراج ورکول سی نو عشر نه ساقطیږی ([4]).

آیاپه کمه مځکه چی خراج وی په هغه کی عشر نسته؟ سوال: (۳۰۲) دالفاروق دمصنف مولانا شبلی نعمانی ﷫ دملاحظی څخه ښکاره کیږی چی په کمه مځکه باندی خراج وی په هغه عشر واجب نه دی. بینوا توجروا.

جواب: حنفی فقهاء وو داسی لیکلی دی چی دکمی مځکی څخه محصول واخیستل سی نوپه هغه کی عشر نسته ([5]).

په نوی ابادی مځکه کی عشر سته اوکه نه؟ سوال: (۳۰۳) ددین علماء وو دهغو مځکو په هکله څه ویلی دی کمی چی اوس نوی ابادی سوی دی یا ابادی پرتی وی لکه په پنجاب ملك کی دلائل پور اوسرګودها ښار چی اباد سوه، او دمنټګمری ښار چی اوس ابادیږی چی ایاپه دی مځکو کی عشردی اوکه نه باقی دمحنت اودمشقت اوسرکاری محصول له

([1]). ردالمحتار کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزية ج۳ ص ۳۵۱ ، ط. س. ج۴ ص ۱۷۲. ظفير

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزية ج۳ ص ۳۲۴ ، ط. س. ج۴ ص ۱۹۱. ظفير

([3]). وګوری ردالمحتار کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزية ج۳ ص ۳۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۱۷۸. ظفير

([4]). وما اسلم اهله طوعًا اوفتح عنوة وقسم بين جيشنا الخ عشر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الجهاد، باب العشر والخراج والجزية ج۳ ص ۳۵۰). ظفير

([5]). ولايوخذ العشر من الخارج من ارض الخراج لانهما لايجتمعان (ايضا کتاب الجهاد باب العشر والخراج والجزية ج۳ ص ۳۲۵ ، ط. س. ج۲ ص ۱۹۲). ظفير

لحاظ داپه كارده چی ترمځكی زياته وی، ځكه چی پكارده چی دمځكی محصول څلور ۴ كناله وه په پنجاب كی اودهغو مځكو محصول ۲ كناله دی اوپه دی قياس باندی نورهم ، زيات محنت چی څه وخت انسان دنفع حاصلولو بالكليه نسی كولی؟

جواب: په شامی كی منقول دی. احترز عما وجد في دار الحرب فان ارضها ليست ارض خراج اوعشر الخ (١)، ددی روايت موافق عشر لازم نه دی ليكن كه چيری داسی مځكی په دار الاسلام كی وی نوعشری دی په دی كی عشر وركول لازم دی. لهذا كه چيری احتياطاً يې وركوی نوعشر دی وركړی .

دزراعت عشر دنصاب په خاوند واجب دی اوكه نه په ټولو: **سوال**: (٣٠۴) دفصل اودكښت عشر دنصاب په خاوند واجب دی اوكه نه په ټولو اوكم فقير چی غوښتونكی وی كه چيری هغه دنصاب خاوندوی نوهغه ته عشر اوزكات وركول درست نه دی؟

پرعشری مځكه باندی چی كمه مزدوری مصرف سوی وی اياپه عشر كی به دهغه حساب هم كيږي؟ **سوال**: (٣٠۵) په عشری مځكه كی چی دكمو مزدورانو مزدوری اداء سوی وی نو ددی حساب دعشر څخه ليری سی اوكه نه؟

جواب: په عشركی دمزدور مزدوری اودنورو اخراجاتو حساب نه كيږی يعنی دمزدورانو دمزدوری اودنورو په وجه په عشر كی كمی نه كيږی (٢) لذی كبله لسمه حصه په دی كی وركول په كاردی، په درمختار كی دی: بلا رفع مئون ای كاف الزرع وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر في كل الخارج (٣).

عشری مځكه دكمو څخه ده اوكمه مځكه چی يې كاركرانو ته وركړيده په دی كی عشردی اوكه نه؟ **سوال**: (٣٠٦) عشری مځكه كمی ته ويل كيږی كم خلګ چی دمځكی مالكانو ته خپله برخه اداء كوی په دی خلګو باندی دكم حساب څخه په غله كی صدقه واجب ده؟

جواب: دشامی دوضاحت څخه معلوميږی چی دهندوستان مځكی عشری اوخراجی نه دی كه چيری احتياطاً عشر وركړی نوښه ده اوكم خلګو چی دمځكی مالكانو ته خپله برخه وراداء كوی په دی كی اختلاف دی چی عشر په چا واجب دی امام صاحب رحمه الله پر دهقانانو واجب كړيدی اوصاحبينو په مستاجر باندی اوپه درمختار كی دی. وبقولهما ناخذ (۴). اوپه شامی كی هم وروسته دتفصيل اودتحقيق څخه دصاحبينو قول ته ترجيح

---

(١). ردالمحتار باب الركاز ج٢ ص ٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٠. ظفير

(٢). قال ابوحنيفة رحمه الله في قليل ما اخرجته الارض وكثيره العشر سواء سقى سيحا اوسقته السماء الا القصب والحطب والحشيش (هدايه باب زكوٰة الزروع والثمار ج٢ ص ١٨٣). ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٦٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٨. ظفير

ورکړیده اومفتی به اوماخوذ به يې ورته ویلی دی: حیث قال فلا ینبغی العدول عن الافتاء بقولهما فی ذلك (١).

په سرې والا (ډېراني) مځکه کې دعشر څه حکم دی؟ سوال: (٣٠٧) که چیرې دغواګانو دسرې لپاره دهقان څوپټې وکړی نو آیا په دې پټيو کې عشر ورکول په کاردی اوکه نه؟ بینوا وتؤجروا.

جواب: عشر په هغه پټيو کې هم دی کم چې دځارويو دسرې دپاره وی اوغله یا سره په دې کې پیدا سوی وی واجب دی، که چیرې مځکه بارانی وی نولسمه برخه اوکه هَرْهډی اوبه خور والا مځکه وی نوشلمه برخه ایستل واجب دی اوکه چیرې فصل بې دانې او بغیر دپوخوالي وريبي اوپه ځارو يې وخوری یعنی ګیاه په وخوری نوبیا عشر واجب نه دی (٢). فقط

(یجب العشر فی مسقی سماء ای مطر وسیح کنهر بلا شرط نصاب الی قوله الا فیما لا یقصد به استغلال الارض نحو حطب الخ درمختار باب الزکوٰة وفی الجوهرة ج١ ص ٢٨: اذا اتخذ ارضه مقصبة اومشجرة اومنبتًا للحشیش وساق الیه الماء ومنع منه الناس یجب فیه العشر الخ. جمیل الرحمٰن)

دهندوستان مځکه عشری کیدل او قاضی ثناء الله رحمه الله: سوال: (٣٠٨) دهندوستان مځکه عشری ده اوکه نه ده؟ قاضی ثناء الله پانی پتی رحمه الله په ما لا بدمنه کی لیکلی دی چې عشری مځکه په دې دیار کی نسته الخ.

جواب: دا محققه نه ده چې قاضی ثناء الله صاحب رحمه الله په ما لابدمنه کی دا الفاظ چې په دی دیارکی عشری مځکه نسته الخ پرکمه بناء لیکلی دی (٣)، باقی دظاهری نصوصو اودنورو روایاتو څخه داسی معلومیږی چې دمسلمانانو په اصلی مملوکه مځکه کی عشر اصلی وظیفه ده، شاید قاضی صاحب رحمه الله پردی اساس نفی دعشر فرمایلی وی چې سرکار محصول مقرر کړیدی لهذا هغه مځکه خراجی کیږی اوپه خراجی مځکه کی

---

(٤). پوره عبارت داسی دی: والعشر علی الموجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر کمستعیر مسلم وفی الحاوی وبقولهما ناخذ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب العشر ج٢ ص٧٥ ، ط. س. ج٢ ص٣٣٤). ظ

(١). وګوری ردالمحتار باب العشر ج٢ ص ٧٥ تحت قول : وبقولهما ناخذ. ظفیر

(٢). یعنی که يې کښت دغلې دپاره کړلی ؤ لیکن دارادې په بدلولو سره يې وريبئ نو عشر واجب نه دی، اوکه داسی نه وی یعنی دسره يې دحیوانانو دخوراك دپاره کړلی وی نوبیا عشر واجب دی لکه څنګه چې دمخکنیو عبارتونو څخه ښکاره ده. ظفیر

(٣). وروسته مفتی علام ته دا خبره معلومه سویده نو ځکه یې دلته عشر واجب نه دی بللی، چې دا ملك ددار الحرب حکم لری، ددې خبری تفصیل دهغه په خپل قلم باندی مخکی تیر سو. ظفیر

عشر نه وی، لیکن اول خوتولی مځکی داسی نه وی چی پرهغه محصول مقرر وی، معافیات هم سته، شاید دقاضی صاحب رحمه الله په خوا اوپه څنګه کی معافیات نه وی، دوهم که چیری دعشری مځکی څخه خراج واخیستل سی نودهغه څخه عشرنه ساقطیږی، په هرحال احتیاط په دی کی دی چی دمسلمانانو په مملوکه مځکه کی دتشریح موافق مولانا اشرف علی تهانوی صاحب رحمه الله دالقاسم په پرچه کی عشرته واجب ویلی دی.

عشر پرپیداوار باندی کیږی کله چی مځکه عشری وی څه غله وغیره چی پیدا سوی وی اولاس ته راسی نوپه دی وخت کی عشر لازم دی حولان حول شرط نه دی داوبو محصول نصف عشر (یعنی شلمه حصه) نه کیږی عشر (لسمه برخه) واجب دی څه رکم چی عموما دفقهی روایات پردی باندی دلالت کوونکی دی. وتجب فی مسقی سماء ای مطر وسیح ای نهر الخ درمختار. فقط

(قال الشامی قد صرحوا بأن فرضية العشر ثابتة بالكتاب والسنة والاجماع والمعقول، وبأنه زكاة الثمار والزروع، (الیٰ ان قال) لعموم قوله تعالى: (أنفقوا من طيبات ما كسبتم ومما أخرجنا لكم من الارض) ، (سورة البقرة: الآية ٧٦٢) وقوله تعالى: (وآتوا حقه يوم حصاده) ، (سورة الانعام: الآية ١٤١) وقوله (ﷺ): ما سقت السماء ففيه العشر، وما سقي بغرب أو دالية ففيه نصف العشر شامی ج٣ ص ٣٥٣. ظفير).

ددی ځای په مځکو کی عشر دی اوکه نه؟ سوال: (٣٠٩) زموږ په مځکو کی عشر سته او که نه؟ که چیری وی نوانګریزان چی زموږ څخه کمی څلور آنی دیوکنال اخلی دیته خراج ویل کیږی اوکه څه؟ اوکه بل څه ورته ویل کیږی نوپه کمه وجه سره؟ اودوهم داچی دعشر دپاره که دمځکی عشری کیدل شرط وی چی کم اسلامی بادشاه عشر ایښی وی نو هغه عشری ده، نودهند او پنجاب دمزکو دڅه تاریخ څخه معلومه نه ده چی فلانی بادشاه دلته عشر ایښی دی خصوصًا جهانګیر اواکبر بادشاه یاکم چی تیر سویدی، دریم داچی دار الحرب وی یادار الاسلام وی نوپه کمو شرطونو سره دار الاسلام دی؟ غرض داچی دلته بعضی علماء ددی خبری قائل دی چی دلته هیچیری عشر نسته اوبعض دعشر قائل دی اوس ستا څه رایه ده؟

جواب: په درمختار کی دی. ما اسلم اهله طوعًا اوفتح عنوة وقسم بين جيشنا الخ عشرية لانه اليق بالمسلم وفی ردالمحتار ولوقال بيننا لشمل ما اذا قسم بين المسلمين غير الغانمين فانه عشری لان الخراج لا يوظف على المسلم ابتداء قهستانی درمنتقی، شامی جلد ٣ ص ٣٥١) وفيه ای الدر المختار ولوترك ای السلطان العشر لايجوز اجماعًا ويخرجه بنفسه للفقراء. درمختار (١). وفی الشامی: وذكره فی الزكوٰة لانه منها قال فی الفتح قيل ان

تسمية زكوٰة على قولهما لاشتراطهما النصاب والبقاء بخلاف قوله وليس بشيئ اذلاشك انه زكوٰة حتّٰى يصرف مصارفها واختلافهم فى اثبات بعض شروط لبعض انواع الزكوٰة ونفيها لايخرجه عن كونه زكوٰة الخ. شامى باب العشر ج٢ ص ٩٦٥. ظفير

ددی عبارت څخه څو امور معلومیږی، یوداچی دمسلمانانو په مځکه کی اصل وظیفه عشر دی، دوهم داچی بادشاه عشرنه وی اخیستی نو عشرنه ساقطیږی بلکی پخپله دمځکی مالك ته عشر ایستل پکاردی اوفقیرانو ته یې ورکول په کاردی.

دریم داچی عشر هم زکات دی نو کله چی اصل وظیفه دمسلمان عشردی نوکمه مځکه چی دمسلمانانو په ملکیت کی ده نویا هغه اصلا عشری ده چی دمسلمانانو بادشاهانو هغه فتح کړی وی اومسلمانانو ته یې ورکړی وی یادهغه حال دمځکی څخه معلوم نه وی په دی دواړو صورتونو کی عشر لازم دی، که چیری په حقیقت کی په یو مځکه کی عشر مقررول پکاروی، داسلام بادشاه یابل څوك چی عشر مقرر نه کړی نوپه دی سره عشر نه ساقطیږی اوهغه مځکه دعشری کیدلو څخه خارجیږی، اوکله چی عشر په مرتبه دزکات دی، نوڅه رکم چی دزکوٰة مالونه په هرځای واجب دی اسلامی ملك وی اوکه غیر اسلامی ملك، نوپه دی طریقه عشرهم په هرځای واجب دی اوواضحه دی وی چی که چیری دعشر دمځکی څخه خراج واخیستل سی نوبیا هم عندالله عشر نه ساقطیږی، لدی وجه څخه دمځکی خاوند به عشر باسی، اوفقیرانو ته یې ورکول په کاردی، حاصل دا چی احتیاط دادی چی مسلمان دخپلی مځکی په حاصل اوپیداوار کی عشر اداء کړی (١). فقط

<u>دهغه مځکی چی ټیکس ورکول کیږی په هغه کی عشر</u>: **سوال**: (٣١٠) کمه مځکه چی په ملکیت کی سوه او دخرڅولو اختیار یې وی دریاست مشرانو ته خراج ورکول کیږی او مځکه په آسمانی اوبو خړوبه کیږی، نوپه دی باندی عشردی اوکه نه؟

جواب: عشر لازم دی (٢). فقط

---

(١). [از صفحه سابقه١٦١] الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب العشر والخراج والجزية ج٣ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ١٧٢. ظفير

(٢). احقر جميل الرحمٰن مرتب غفرله عرض کوی چی مملوکه مځکی دمالکانو چی دحکومت دقبضی په شکل کی دی هم دفقهیه عباراتو څخه یې وجوب دعشر معلومیږی، فى الشامى قدر صرحوا (الى ان قال) وبان الملك غير شرط فيه بل الشرط ملك الخارج (شامى ج٣ ص ٣٥٢ ، ط. س. ج٢ ص ١٧٨) یعنی دعشر دوجوب دپاره دپیداوار دملك اعتبار دی والعشر على الموجر كخراج موظف وقالا على المستاجر وفى الحاوى وبقولهما ناخذ (شامى ج ٢ ص ٧٥ ، ط. س. ج ٢ ص ٣٣٤). جميل الرحمٰن [باقى]

دعشري مځکي تعريف: **سوال**: (٣١١\١١) عشري مځکه څه ته ويل کيږي اوپه دې کې کم کم شرطونه دي؟

خراجي مځکه: **سوال**: (٣١٢\١٢) خراجي مځکه څه ته وايې اوددې څه شرطونه دي؟

دهندوستان دمځکي حکم: **سوال**: (٣١٣\١٣) دهندوستان مځکي په موجوده حالت کې عشري دي اوکه خراجي؟ کله چې دبرطانيې دحکومت دغدر څخه وروسته دسلطنت اختيار يې په خپله قبضه اوقدرت کې راوستې نواوس په دې وخت کې عام اعلان يې وکې چې ټولې مځکې ضبط کړې او دهيچا حق نسته، که چيرې دمځکو خاوند دعوٰی وکړې چې ثبوت راوړي نوده ته به دحاکم دفيصلې مطابق ورکول سې، څنګه چې کم مالکان دمزکي دعوې وکړې او شاهدان قائم کړې نو هغوې ته هغه مځکه يا دهغه په عوض کې بله مځکه ورکول کيږي اوبعضو ته ديو امر ياکار په بدله کې مځکه ورکړې وې اوسرکاري برخه چې سالانه دمځکې دمالکانو څخه دوخت بادشاه اخيستې وې مقرر کړې اوبعضې يې معاف کړې وې.

عشر په کرونکي دي اوکه دمځکي په مالک باندي؟ **سوال**: (٣١٣\١٤) عشر يانصف عشر په هغه وخت کې چې واجب سې، دمزکي پرمالك باندې دي اوکه نه په کرونکي باندې دي؟ کرونکي هغه دي چې دمځکي ټول خدمت کوي اودمزکي مالك دده څخه نيمايې يادريمه برخه دپيداوار دشرطونو په حيثيت سره دپيداوار دجنس څخه يا دغير جنس څخه اخلي او سرکاري مال ګذاري (برخه) دمځکي مالك اداء کوي؟

دکمي مځکي مال ګذاري چي ورکوي: **سوال**: (٣١٤\١٥) دکمې مځکې مال ګذاري چې اداء کيږي هغه خراجي ده اوکه عشري؟

دمال ګذاري څخه دمعاف مځکي عشر: **سوال**: (٣١٥\١٦) دکمې مځکې چې مال ګذاري معاف وې ددې دوه قسمونه دي اوهغه مځکې چې دکمې دوهمې مځکې په عوض کې وې يعنې ددې مځکې مال ګذاري په بله مځکه کې حسابيږي، دوهم هغه مځکې چې دکم کار په بدله کې يا دجائيداد په عوض ورکړې وې نوپه دې دواړو قسمو مځکو معاف سوې مال ګذاري خراجي کيږي اوکه عشري؟

دعشري مځکي مختلف حيثيت: **سوال**: (٣١٦\١٧) په کم کلې کې چې دبعض برخې مځکې پيداوار يوازې په آسماني (باراني) اوبو باندې وې اوددې اوبه خور نه کيږي اودبعضو برخو اوبه خور په کوهيانو اوتالابونو اوداسې نورو سره وې اودبعضې مځکو پيداوار په باران او اوبه خور دواړو نه وې يعنې يوازې په باران باندې په اکتفاء کولو سره پيداوار کموې که چيرې په هغه کې اوبه خور ورکول سې نوپيداوار زياتوي؟ اوداسې

هم سته چې کمې مځکې ته اوبه خور ورکړې، دباران په کيدلو سره اوبه خورته ضرورت نه وی نوپه دی ټولو صورتونو کی بالفرض په وجوب دعشر سره عشر واجبیږی اوکه نه نصف عشر؟

جواب: ۱\ : فی الدرالمختار ما اسلم اهله طوعًا اوفتح عنوةً وقسم بين جيشنا والبصرة عشرية (١) نو داسی مځکی عشری دی ترڅو چې په مینځ کی دغير مسلم ملکيت متخلل سوی نه وی.

۲\ : په دی کی هم تفصيل دی دمقام سره مناسب يوقسم داهم دی چې کم وخت غير مسلم ددی مالك سی.

۳\ : دضبطولو دوی معنٰی ګانی دی، يوه مالکانه قبضه وی که چيری دا وی نو بيا هغه مځکه عشری نه پاته کيږی. اودوهمه قبضه مالکانه اوحاکمانه اومنتظرانه، او داحقر په نزد دقرائنو څخه دې ته ترجيح ده که څه هم داسی وی نوعشری مځکه پرخپل حال عشری پاته وی البته که چيری داول څخه هغه مځکی عشری نه وی ياسرکار کمه دوهمه مځکه ددی مځکی په عوض کی ورکړې وی يا چا ورلره يوه مځکه په بدلی کی ورکړې وی، چونکه هغه دورکولو څخه مخکی په استيلاء سره دسرکار په ملکيت کی وه نولهذا هغه عشری نه پاته کيږی.

۴\ : والعشر علی الموجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر کمستعير مسلم وفی الحاوی وبقولهما ناخذ وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعليه ولو من العامل فعليهما بالحصة (درمختار (٢)) ددی روايت څخه معلومه سوه چې که چيری مځکه پر کرايه باندی وی نوپه مفتٰی به قول باندی پرکرونکی باندی، اوکه چيری په تقسيم باندی وی اوتخم هم دکرونکی وی نودمځکی دمالك او دکرونکی دواړو دخپلو خپلو برخو په اندازه دی.

۵\ : په مال ګذاری باندی ددی څه مدار نسته که کمه مځکه عشری وی اوپه هغه باندی مال ګذاری مقرر کړی نوهغه به بيا هم عشری به وی.

۶\ : ددی جواب هم دپنځم لمبر جواب په شان دی.

---

(٢). اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زکوٰة الاموال کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة علی اربابها ان صرف الماخوذ فی محله الاتی ذکره وان لايصرف فيه فعليهم فيما بينهم وبين الله اعادة غير الخارج الخ (درمختار) ويظهر لی ان اهل الحرب لو غلبوا علی بلدة من بلادنا کذالك (ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٨). ظفير

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العشر والخراج والجزية ج٣ ص ٣٥ ، ط. س. ج٢ ص ١٧٢. ظفير

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٤. ظفير

۷\: ويجب اى العشر فى مسقى سماء او سيح كنهر (الىٰ قوله) و يجب نصفه في مسقي غرب أي دلو كبير ودالية أي دولاب لكثرة المؤنة، وفي كتب الشافعية: أو سقاه بماء اشتراه وقواعدنا لا تأباه، ولو سقى سيحا وبآلة اعتبر الغالب ولو استويا فنصفه وقيل ثلاثة أرباعه ([1]) (درمختار) قلت واختلف الترجيح والاحتياط فى الثانى.

ددى څخه معلومه سوه چې په بارانى مځکه کې عشر سته اوپه خور ، کوهى، اوتالاب کې نيم عشردى، په کمه مځکه کې چې اوبه خور په دواړو ډولو سره وى په هغه کې غالب لره اعتباردى اوکه دواړه برابروى نوپه نيم پيداوار کې عشر اوپه نيم نور کې نيم عشر دى. فقط

دکافر څخه په بيعه داخيستل سوى مځکى عشر: **سوال**: (۳۱۷) کمه مځکه چې دکم کافر څخه اخيستل سوى وى په دى کې عشر سته اوکه نسته؟

په ميووکې عشر: **سوال**: (۳۱۸\۲) دباغ په ميوو اوپه لرګو کې عشر واجب دى اوکه نه؟

په کرايه کې عشر: **سوال**: (۳۱۹\۳) دسکونت دځاى په کرايه کې عشر واجب دى اوکه نه؟

دجائيداد په حق دمدرسى عشر: **سوال**: (۳۲۰\۴) پر کم جائيداد چې سرکارى حق نسته بلکې دحق په لاروکې، ډاکخانه، شفاخانه، مدرسه، سرك، قائم وى نو دا اخراجات به په داخل دعشر کې وى اوکه نه؟ اوعشر به پکښې دهمدى څخه وى اوکه نه؟

جواب: \۱: په دى صورة کې هغه مځکه به خراجي وى عشر نه لازميږى. قال فى الشامى فصار شراء المسلم من الذمى بعد ما صارت خراجية فتبقى على حالها الخ. شامى ([2]) ج ۲.

\۲: دباغ په ميوه کې عشر واجب دى اوپه لرګو کې نسته ([3]).　　\۳: نسته.

\۴: داحقوق به ددى څخه نه وى بلکې دټول پيداوار عشر به واجب وى. فقط

اووم باب

دزکات مصارف

دمسکين تعريف: **سوال**: (۳۱۱) مسکين چاته ويل کيږى؟

جواب: کم سړى چې دنصاب مالك نه وى اوهغه محتاج وى فقير اومسکين ورته ويل کيږى او دفقهى په کتابونو کې ددى پوره تفصيل ذکر سويدى. ([4])

([1]). الدر المختار باب العشر ج۲ ص ۱۳۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۲ و۳۲۸. ظفير

([2]). ردالمحتار ج۲ ص ۷۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹. ظفير

([3]). قال ابوحنيفة رحمه الله فى قليل ما اخرجته الارض وكثيره العشر سواء سقى سيحًا اوسقته السماء الا القصب والحطب والحشيش (هدايه ج۱ ص ۱۸۳). ظفير

([4]). والمسكين من لاشيئ له على المذهب لقوله تعالى اومسكينا ذا متربه، واية السفينة للترجم (درمختار) =

دزكات خاوند چي كله اجازه وكړي نو بيا ورڅخه داجازي غوښتلو ضرورت نسته: سوال: (٣١٢) زه چي دلته دچا مزدور يم هغه زكات ايستلي او داېي ويلي دي چي ته ورڅخه دري روپي پخپله واخله، نوزه يې اوس ورڅخه واخلم دوباره اجازې غوښتلو ته ضرورت سته اوكه نه؟

جواب: كله چي ده يعني مالك يې اجازه وركړي وي نو اخيستل درست دي دزكاة په نيت يې واخله اوپه خپله چاره كي يې ولګوه (١). فقط

آيا دزكات روپي په تجارت كي لګول كيدي سي؟ سوال: (٣١٣\١) آيا دزكوٰة روپي په تجارت كي لګول كيدي سي اودهغه چي كمه ګټه ده هغه په ذاتي كاركي مصرفولي سي كله چي اصل يې مامون اومحفوظ وي؟

دموجوده روپو څخه به زكات وركوي اوكه دنورو روپو څخه يې هم وركولي سي؟ سوال: (٢\٣١٤) دزيد سره دوه سوه روپي دي، آيا ددي دوه سوه دجملي څخه زكوٰة وركول په كار دي اوكه نه زيد به دا اصلي روپي دځان سره ساتي اودجلا نورو روپو څخه به يې انتظام كوي دقرضي اويا نورو روپو څخه پنځه روپي زكوٰة به وركوي؟

جواب: ١\: په دي صورة كي زكوٰة نه اداء كيږي دزكات دروپو به داسي مسلمان مالك جوړوي كم چي دنصاب مالك نه وي اوسيد هم نه وي داشيان پكښي ضروري (٢) دي.

٢\: دا اختيار دده دي چي ددي دوه سوه روپو څخه زكات وركوي اوكه عليحده نوري روپي وي دده سره نو دهغه څخه دي وركړي، خوكه دده سره كه چيري ددوو سوو څخه زياتي روپي وي نو دهغه زياتي روپو څخه به هم زكوٰة اداء كوي اوقرض كولو ته يې ضرورت نسته مطلب نتيجه داده چي هرڅومره روپي دده سره وي دهغه دزكات حساب به وكړي اوپه همدي روپو كي به يې وركړي. (٣) فقط

= قوله المذهب من انه اسوا حالا من الفقير وقيد على العكس والاول اصح بحر وهو قول عامة السلف اسمٰعيل وافهم بالعطف انهما صنفان وهوقول الامام وقال الثاني واحد (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) ددي څخه معلومه سوه چي په اصطلاح كي مسكين هغه چاته ويل كيږي چي دهغه سره هيڅ نه وي، بالكل بد حاله وي، اوكم څوك چي خاوند دنصاب نه وي مګر دخوراك او چيښاك دپاره څه لري نو په اصطلاح كي هغه ته فقير ويل كيږي، فقير وهو من له ادنى شيئ اى دون نصاب (ايضاً) دپښتو په محاوره كي مسكين او فقير دواړه په يوه معنى ويل كيږي يعني كم څوك چي مستحق دزكاة وي. ظفير

(١). وللوكيل ان يدفع لولده الفقير وزوجة لا لنفسه الا اذا قال ربها ضعها حيث شئت (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١۴ وص ١۵ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩). ظفير

(٢) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لاباحة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨۵ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴۴). ظفير

(٣). واللازم في مضروب كل منهما ومعموله ولوتبرا الخ وفي عرض تجارة قيمة نصاب الخ ربع عشر (ايضا باب =

دزکات په روپو چي جامي ورکړي ددي څه حکم دی؟ سوال: (٣١۵) دزکوٰة په روپو چي دمستحقینو دپاره جامي جوړي کړي نوجائزدي اوکه نه نغدي ورکول يې ضروري دي؟

جواب: دزکات په روپو چي کم مستحق ته جامي جوړي سي نو داهم درست اوصحيح ده.

چاته چي دزکات روپي دتقسيمولو دپاره ورکول سي هغه يې خپلي بيچاره ښځي ته ورکولی سی اوکه نه؟ سوال: (٣١٦) زيد عمرته دزکات روپي ورکړي چي داپه مستحقينو باندي تقسيم کړه عمر پخپله دنصاب خاوند دي مگر ښځه يې مسکينه ده نوعمر خپلي ښځي ته دزيد دزکات څخه څه ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي عمر خپلي ښځي ته دزکات روپي ورکولی سی (١).

خواښي ته زکوٰة ورکول درست دي اوکه نه؟ سوال: (٣١٧) خواښي ته زکات ورکول جائزدي اوکه نه؟

جواب: کله چي هغه دنصاب خاونده نه وي نو زکوٰة ورکول ورته جائز اودرست دي مگر هغه به بالکل مالکه جوړه کړي څنگه يې چي خوښه وي هغسي دي ولگوي (٢).

بغير دزکات دنوم څخه چي دزکات روپي ورکول سي زکات اداء کيږي اوکه نه؟ سوال: (٣١٨) که چيري خپلوانو ته روپي دزکات په نوم ورکوي نوشرميږي هغه ته که په دي طريقه زکوٰة ورکول سي چي ورته وويل سي چي په دي روپو باندي ټوکر واخله اوبچيانو ته ورڅخه جامي جوړي کړه، داسي کول درست دي اوکه نه؟

جواب: دغسي کول درست اوصحيح دي اوزکات اداء کيږي په خپل زړه کي دزکات نيت کول کافي دي هرچاته چي يې ورکوي ښکاره کول يې ضروري نه دي (٣). فقط

مسکين ته چي نغدي روپي ورنه کړي اودسفر ټکټ ورته واخلي نوزکات اداء کيږي اوکه نه؟

سوال: (٣١٩) يومالدار سړي زکوٰة په دي توگه مسکينانوته چي مسافردي ورکوي، دکم ځای څخه چي دمسکينانو مسافرو تگ وي خپل سړي ورسره دموټراډي ته ليږي اودسفر ټکټ ورته اخلي اودهغه په لاس کي نغدي روپي نه ايږدي، که چيري مسافر په څه عذر پاته سی او ولاړ نه سی او ټکټ ردي او زائد سی دزکات دخاوند مالدار سړي زکوٰة اداء

باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٧ و٣٩٨). ظفير

(١). وللوكيل ان يدفع لولده الفقير وزوجته لالنفسه الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٩). ظفير

(٢). ولا الى من بينهما ولاد (درمختار) وقيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاخوال الخ (رد المحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفير

(٣). ولا يجوز اداء الزكوٰة الابنية مقارنة للاداء اومقارنة لعزل مقدار الرجب الخ (ايضا ج١ ص ١٧ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

سو اوكه نه؟

جواب: دغه مالدار سړی چی كله دمسكين په اجازه باندی ټكټ اخلی نودغه سړی دزكات په قبض كولوكی دمسكين وكيل اونائب گرځی، لكه څنگه چی همدا سړی دمالداره دطرف څخه وكيل دی اوهم نائب دی لهذا دمالداره سړی زكات په دی صورت كی اداء كيږی اوبيا چی مسافر په څه وجه اوعذر باندی ولاړ نسی اوټكټ ضائع سی نو بيا هم زكات يې اداء كيږی (١). فقط

په مدرسه كی په كم بخش اوپه څه توگه زكوٰة ولگول سی: **سوال**: (٣٢٠) كه چيری دمدرسی حالت مخ پرتنزل وی نوپه دی كی زكوٰة وركول په كمه توگه اوپه كم مد كی درست دی؟

جواب: په دغسی صورت كی به دتمليك حيله وكړی دزكات روپی چی په هرمدكی لگوی نو لگولی يې سی او دتمليك حيله دا ده چی دزكات روپی به دداسی يو چا ملكيت وگرځوی چی دنصاب مالك نه وی بيابه يې دهغه دطرف څخه دزكات په مصارفو كی ولگوی (٢).

دپلار په ژوند چی څه دميراث په طور تر لاسه سی دا دزكات مانع جوړيږی اوكه نه؟ سوال: (٣٢١) دپلار په ژوند چی كم شيان دميراث په توگه راته راكول سی هغه دزكات مانع دی اوكه نه؟

جواب: دپلار په ژوندكی دده اولاد دده دمال مالكان نه دی لهذا دا دزكات داخيستلو مانع دی او دبالغه اولادونو دپاره نه دی. فقط

دزكات په روپو چی كتابونه واخيستل سی او بيا يې دخپلی مطالعی دپاره وساتی ددی څه حكم دی؟ سوال: (٣٢٢\١) دزكات په روپو چی كتابونه واخلی او دمسائلو دليدلو دپاره يې دځان سره وساتی په دی سره زكات ادا كيږی اوكه نه؟

دزكات په روپو چی كتابونه واخلی او دمطالعی عامه اجازه وركړی او مالک كوی يې نه نو ددی څه حكم دی؟ سوال: (٣٢٣\٢) كه چيری دزكات په روپوكتابونه واخيستل سی اوپه خپل ملك كی يې وساتی، چاته چی ضرورت وی ليدلی او ويلی يې سی مگر دهيچا دوړلو دپاره داسی اجازه نسته چی هغه يې مالك جوړ سی نوپه دی حالت كی زكات اداء

(١). الا اذا وكله الفقراء (درمختار) لانه كلما قبض شيئا ملكوه (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩). ظفير

(٢). حيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن فيكون الثواب لهما وكذافی تعمير السجد (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج ٧ ص ٢٧١). ظفير

کیږی اوکه نه؟

جواب: ١\ : په دی صورت کی زکات نه اداء کیږی. ([1])

٢\ : په دی صورت کی هم زکات نه اداء کیږی. ([2])

دزکات روپی چی په بانک کی کښیږدی اوضرورت په وخت یې لګوی ددی څه حکم دی؟

سوال: (٣٢۴\١) یوسړی ته زکات دچندی په توګه حاصلیږی اوداسړی داروپی په بانك دامانت په توګه ساتی، اوبیا وخت په وخت دغه روپی را اخلی اودزکات په مصارفو کی یې لګوی اوداهم معلومه ده چی په بانك کی ټولی روپی سره خلط اویو ځای کیږی نوپه دی صورة کی زکات اداء کیږی اوکه نه؟

حیله چی وکړی او دزکات روپی په تبلیغ کی لګول څنګه دی؟ **سوال**: (٣٢۵\٢) ځینی حضرات دتبلیغ دپاره روپی ورکوی اودا وایې چی حیله به کوی په تملیك کی داخیستلو او ورکولو والا ښه پوهیږی چی تملیك مقصود نه وی نو آیا په داسی حیله باندی زکات هم اداء کیږی اوهغه روپی ددی غرض دپاره هم جائزدی اوکه نه؟

جواب: ١\ : په دی کی ددی ضرورت دحیلی دتملیك څخه وروسته که چیری داخلی سی نو زکات اداء کیږی ([3]).

٢\ : داحیله فقهاوو لیکلی ده اودا شرعًا جائزده، اودغه امور کم چی تاسی لیکلی دی، ددی حیلی مانع نه دی یعنی دهغو ټولو خیالاتو باوجود داحیله صحیح ده اودغه حیله کول ضروری دی چی ترڅو دزکات ورکولو والا زکات فوراً ادا سی بیا دمهتمم او دنورو منتظمینو اختیار دی چی کم ځای دمصرف مناسب ګڼی هلته به یې ولګوی. ([4])

په زکات کی چی کمی روپی واجبی وی دهغه په بدل کی چی کتابونه تقسیم کړی ددی څه حکم دی؟ **سوال**: (٣٢٦) زه تجارت کسب سړی یم په کال کی چی دزکات کمی روپی ایستل سوی دی، ددی پرځای می کتابونه طالب علمانو ته ورکړی نوزکات می ادا کیږی

([1])، و([2]). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له ای لاداء الخ ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢٨)، ومصرف الزكوٰة الخ هو الفقير وهو من له ادنٰی شیئ ای دون نصاب الخ ويشترط ان يكون الصرف تمليكا (باب المصرف ج٢ ص٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظ

([3]). ځکه چی دا روپی اوس په زکات کی پاتی نه دی، بلکه دیومعین شخص په ملك کی داخلی دی، زکات مخکی لا دحیلي پر وخت ادا سویدی، والله أعلم. ظفير

([4]). دحیلي دمسائلو حواله څو ځله ورکړل سوه، دحیلي بنسټ دادی چی قانوني او اصولي لاره خپله کړل سی، مثلا دزکات مصرف فقیر اومستحق دی، او هغه چی کله زکات واخلی نوهغه دمالك په حیثیت چی څه کوی هغه کولای سی، دا ځانته بیله خبره ده چی حیله خامخا کول لائق نه دی، ځکه دزکات مصارف متعین دی، له حیلي وروسته چی کم اصل مستحقین دی هغوی عملاً محروم پاته کیږی، ځکه نو دحیلي صورت دډیری مجبوری په وخت کی اختیارول ښایی نه بل وخت، والله اعلم. ظفير

اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی چی دکتابونو دقیمت اندازه ولګول سی دکتابونو ورکول په زکات کی درست دی په دی توګه زکات اداء کیږی اوپه دی کی هیڅ قسم نقص نه راځی (١). فقط

که داخیستلو والا خبر نه وی نوزکات اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (٣٢٧) په مدارسو کی دزکات دروپو شخه چنده ورکول کیږی او دورکولو والا وایي چی موږ دزکات روپی درکوو، مګر داخیستلو والا نه پوهیږی چی داځنګه روپی دی، په دی کی زکات اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: ددغه رکم خلګو روپی ورکول په مدرسه کی درست دی مګر داخیستلو والا ته په کار دی چی په داسی توګه روپی ولګوی چی دورکولو والا زکات اداء سی. (٢)

دزکات دروپو شخه طالب علمانو ته کتابونه ورکول ځنګه دی؟ سوال: (٣٢٨) دزکات په روپو کتابونه اخیستل اوطالب علمانوته ورکول درست دی اوکه نه؟

جواب: جائز دی (٣). فقط

دزکات غله دانه خرڅول اوجامی ورباندی اخیستل درست دی: سوال: (٣٢٩) که چیری دزکات غله دانه خرڅه سی اوپه یو مسکین باندی یوڅه وخوړل سی اویا ورته جامی باندی جوړی سی نودا درست کار دی اوکه نه؟

جواب: هو! دا درست کار دی (٤). فقط

دزبیده دنهر په صفایي باندی دزکات روپی لګول درست نه دی: سوال: (٣٣٠) دزبیدی دنهر په صفایي کی که چیری دزکات روپی ولګول سی نوزکات ادا کیږی اوکه نه؟

جواب: دزکات داداء کولو دپاره داشرط دی چی یو محتاج ته به یې ورکوی هغه به یې مالك جوړ کړی، دهمدی وجه شخه فقهاوو لیکلی دی چی دجومات په جوړولو باندی دزکات دروپو لګول درست اوصحیح نه دی نودنهرپه صفایي کی دزکات دروپو په لګولو

---

(١). وجاز دفع القيمة فی زکوٰة وعشر وخراج وفطرة ونذر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفير

(٢). وشرط صحة ادائها نية مقارنة للاداء الخ اونوی عند الدفع للوكيل ثم دفع الوكيل بلانية اومقارنة بعزل ما وجب كله اوبعضه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٨). ظفير

(٣). يصرف المزكی الی كلهم اوالی بعضهم الخ تمليكا لا اباحة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص٣٤٤). ظفير

(٤). وجاز دفع القيمة فی زكوٰة وعشر وخراج (ايضا كتاب الزكوٰة باب الغنم ج٢ ص ٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفير

سره زکوٰة نه اداء کیږی ([1]). فقط

دزکات په روپو دمدرسی جوړول درست نه دی: **سوال:** (٣٣١) دزکات په روپو مدرسه جوړیدی سی اوکه نه؟

جواب: دزکات په روپو مدرسه یاجومات جوړول درست نه دی ځکه چی په زکات کی دفقیرانو تملیك شرط دی، فقیران چی دزکات مالك نسی نوزکات نه اداء کیږی ([2])، هکذا فی کتب الفقه، والحیلة ([3]) لمثل هذه الافعال مذکورة فی الدرالمختار وغیره.

دزکات مصارف: **سوال:** (٣٣٢\١) دیوه سړی کلنی امدنی لس منه غله ده اوسل روپی نغدی راځی اودا سړی دوه ورونه اوخوندی دخوراك والا لری او امدنی کله وصولیږی او کله نه وصولیږی نو آیا داسړی زکات اخیستی سی؟

دآمدنی والا زکات: **سوال:** (٢\ ٣٣٣) دیوه سړی امدنی پنځوس یاشپیته روپی دی نو دا سړی هم زکات اخیستی سی؟

جواب: ١\: هو! اخیستی یې سی ([4]). فقط

٢\: په دی صورت کی دی غنی دی اخیستی یې نسی ([5]).

بغیر دویلو څخه دزکات روپی ورکول څنګه دی؟ **سوال:** (٣٣٤\١) څه رکم چی زید غنی دی اوزکات اداء کوی لهذا که چیری زید خپل دکاکا زوی اولور ته چی مفلس اومحتاج دی زکات ورکړی، اوهغوی ته یې ونه ویل چی دازکات دی ځکه چی که چیری دوی خبر سی نوخفه به سی په دغسی صورت کی که چیری زید دوی ته زکات ورکړی اوورته ونه وایې چی دا دزکات روپی دی نودزکات په اداء کیدو کی خوبه کمه خبره نه وی؟

دصله رحمی ثواب به ور کول کیږی او که نه؟ **سوال:** (٣٣٥\٢) او ددی زکات ورکولو څخه علاوه چی فرض یې اداء سی دصله رحمی ثواب به هم ورکول کیږی اوکه نه؟

([1]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة الخ لایصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن میت (ایضا باب المصرف ج٢ ص٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

([2]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة کمامر، لایصرف الی بناء مسجد ونحوها ولاالی کفن میت الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

([3]). وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هویکفن فیکون الثواب لهما وفی تعمیر المسجد وتمامه فی حیل الاشباه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج ٢ ص٢٧١). ظفیر

([4]). مصرف الزکوٰة الخ فقیر الخ ای دون نصاب اوقدر نصاب غیر نام مستغرق فی الحاجة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ٧٩ و ٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

([5]). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلیة (ایضا ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٢٣٧). دیادونی وړه چی دا دکال ١٣٣٢هـ ق خبره ده، نن وخت دڅلوېښتو پنځوسو روپو والاسړی غنی نه دی. والله اعلم. ظفیر

ورته دنه ویلو مواخذه سته اوکه نه؟ سوال: (٣٣٦\٣) چونکی زید هغه ته دزکات خبرنه دی ورکړی او دقرینی څخه پوهیږی چی که چیری ورته معلومه سی نوبیا به یې وانه اخلی او یابه خفګان ښکاره کړی ددی دوجی څخه پرزید مواخذه سته اوکه نه؟ زید چونکی ده ته دزکات ورکولو څخه رواجًا شرمیږی اودصله رحمی څخه تښتی په زید باندی شرعًا مواخذه اویا کم از کم ملامتیا سته اوکه نه؟

جواب: \١: دزکات داداء کیدلو دپاره داشرط دی چی دورکولو والا نیت دزکات وی او چی چاته یې چی ورکوی هغه محل اومصرف دزکات وی داشرط نه ده چی ده ته دی دزکات خبرهم ورکړی نو که چیری دزید خپل ترونه اویا دتره زامن محتاج او مصرف دزکات وی وردی کړی اوده ته دی دانه ښکاره کوی چی دازکات دی نوزکات اداء کیږی.

وشرط صحة ادائها نية مقارنة للاداء، درمختار. قوله نية الخ اشار الى انه لا اعتبار للتسمية فلو سماها هبة اوقرض تجزيه فى الاصح الخ شامی (١).

\٢: دصله رحمی ثواب هم ورکول کیږی، کما جاء فی الحديث قال رسول الله ﷺ الصدقة علی المسكين صدقة وهی علی ذی الرحم ثنتان صدقة وصلة رواه احمد والترمذی وغيرهما (مشكوٰة باب افضل الصدقة ص ١٧١). ظفير

\٣: هیڅ مواخذه نسته.

\۴: هیڅ مواخذه اوملامتیاورباندی نسته بلکی دمخکی حدیث څخه ښکاره سوه چی صله رحمی هم ده اوزکات یې هم اداکیږی اودوه چنده ثواب به ورکړل سی.

چاته چی سوال کول حرام وی هغه ته زکات ورکول څنګه دی؟ سوال: (٣٣٧) په هغه سړی چی شرعا ورته سوال کول حرام وی هغه ته زکات ورکول څنګه دی؟

دقربانی دڅرمنی حکم: سوال: (٣٣٨) دقربانی دڅرمنی حکم دفرضی صدقاتو حکم لری او که دنفلی؟

جواب: \١: ويأثم معطيه ان علم بحاله لاعانته علی المحرم (٢) په درمختار اوپه شامی کی دشرح مشارق څخه دا رانقل سوی دی چی قیاس دادی چی ورکولو والا ګنهګاریږی لیکن هغه پرغنی باندی دهبی خیال وکی نو دورکولو والا نه ګنهګاریږی بیاپه دی کی هم یوڅه بحث سته په هرحال دسوال کوونکی دحال او دغنا څخه دخبریدو باوجود زکات ورکول ښه نه دی. فقط

---

(١). وګوری ردالمحتار ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٨). ظفير

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ٩٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٥. ظفير

جواب: ۲۱: دنفلی صدقې حکم لری، هرچاته ورکول کیږی.

دزکات روپی مړی ته دایصال ثواب دپاره ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (۳۳۹) دزکات روپی مړی ته په دی توګه ورکول چی دمړی دطرف څخه خواړه پاخه سی اوفقیرانو ته یې ورکړی داجائز دی اوکه نه؟

جواب: دزکات روپی مړی ته په داسی طریقه ورکول چی تا لیکلی درست نه دی ([1]) دمړی دطرف څخه په روپو باندی خواړه پاخه کول چی وخوړل سی اوجامی محتاجانو ته ورکړی، په هره طریقه چی ورکول سی او دخپل طرف څخه یې دزکات په نیت سره ورکړی ددی ثواب مړی ته هیڅ نه رسیږی.

کسب ګرو فقیرانو ته زکات ورکول درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۴۰) کم خلګ چی سوال یې کسب وی هغوی ته زکات ورکول درست دی اوکه نه؟

جواب: داسی فقیران دچاچی سوال کول کسب وی اودا معلومه ده چی داسی خلګ اکثره متمول وی زکات ورکول ورته درست نه دی.

هندوته چی فقیر وی ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (۳۴۱) فقیر هندوته دالله ﷻ په واسطه څه ورکول اویا دزکات ورکول درست دی اوکه نه؟

جواب: فقیر هندوته دالله ﷻ په واسطه څه ورکول درست دی خو دزکات ورکول درست نه دی ([2]).

دزکات په روپو دغریبو انجونو تعلیم درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۴۲) دزکات په روپو دغریبو انجونو مذهبی تعلیم درست دی اوکه نه؟

جواب: په زکات کی تملیك شرط دی یعنی یو محتاج یې مالك کول په کاردی نو غریبو انجونو ته که چیری نغدی اویا جامی اویا خوراك ورته دزکات څخه ورکول سی نودرست اوصحیح ده لیکن دمعلمی یانورو ملازمینو تنخوا ورکول ورڅخه درست نه دی ([3])، او باقی دزکات دمسائلو تحقیق اودهغه دمصارفو تفصیل دډهلی علماء په پوره پوره توګه تحقیق کړی دی، اویا په جنتی کالی اویا په نورو کتابونو کی دی وکتل سی په دی لیکنه کی ټول امور ذکر کول او وربانْدی ځان پوهول مشکل دی.

دزکات دمال څخه دخوراک پخول یا دڅه شی اخیستل څنګه دی؟ **سوال** : (۳۴۳) دزکات په

([1]). ولا یکفن بها میت لانعدام التملیك وهو الرکن (هدایه کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۸۸). ظفیر

([2]). ولا یجوز ان یدفع الزکوٰة الی ذمی ویدفع الیه ماسوی ذالك من الصدقة (هدایة کتاب الزکوٰة ج۱ ص ۱۸۷).

([3]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة کمامر فلاتصرف الی بناء نحو مسجد والی کفن میت وقضاء دینه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۲۴۴). ظفیر

مال چې څه خواړه پاخه سی اووخوړل سی اویا وربادی یوشی واخلی داجائز دی اوکه نه؟ **جواب**: درست اوصحیح دی. فقط

په خپلوانو کی چاته زکوٰة ورکول درست دی؟ سوال: (۳۴۴) خپلی مور، پلار، خوانبی، خسرو تروزری، دتره زوی، ورور، خور، خوربی، په دوی کی چا چاته دزکوٰة ورکول پکار دی اوچاته نه دی په کار؟

جواب: په دی ذکرسوو کسانو کی دمور او دپلار څخه علاوه نورو ټولوته دزکات ورکول درست دی ([1]). فقط

بی نمازه ته زکوٰة ورکول څنګه دی؟ سوال: (۳۴۵) بی نمازه ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: که چیری دغه بی نمازه محتاج اودزکات مصرف ؤ نوورکول ورته درست دی ([2]).

چاته چی زکوٰة ورکوی دهغه خبرول هم ضروری دی؟ سوال: (۳۴۶) چاته چی زکات ورکوی نودهغه خبرول هم ضروری دی اوکه نه؟

جواب: ضروری نه دی.

زوم او ورورته زکات ورکول څنګه دی؟ سوال: (۳۴۷) زوم او ورور اوخورته دزکات ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: جائزدی ([3]).

نابالغه سړی ته په زکات ورکولو سره زکوٰة اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (۳۴۸) نابالغه سړی ته په زکات ورکولو سره زکات اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: اداء کیږی ([4]).

په نژدی خپلوانو کی چاته زکات ورکول درست دی؟ سوال: (۳۴۹) زکات کمو اقاربو ته ورکول کیږی؟

جواب: بغیرداصولو اودفروعو اودزوجینو څخه نورو ټولوخپلوانوته زکات ورکول کیږی ([5]).

([1]). ولا الی من بینهما ولاد الخ (درمختار) وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاحوال الفقراء بل هم اولی (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۶). ظفیر

([2]). انما الصدقات للفقراء والمساکین الخ (هدایه ج۱ ص ۱۸۶). ظفیر

([3]). وګوری هدایه صفحه ۲۰۵.

([4]). دفع الزکوة الی صبیان اقاربه برسم عید اوالی مبشر اومهدی الباکورة جاز (درمختار) قوله الی صبیان اقاربه ای العقلاء والا فلا یصح الا بالدفع الی ولی الصغیر (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۲، ج۲ ص ۳۵۶). ظفیر

([5]). ولا الی من بینهما ولاد اوبینهما زوجیة (درمختار) وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب (رد المحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲ ، ط. س. ج۲ص ۳۴۶). ظفیر

دصحرایي جائیداد والا دقرض داداء کولو دپاره زکات ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (۳۵۰) که چیري یو سړی قرض دار وی اوهغه صحرایي جائیداد ولري نودزکات دمال څخه دهغه قرض اداء کیږی اوکه نه؟ که چیري اداء کیږی نودزیات څخه زیات څومره روپي ورته په قرض کی ورکول کیدی سی؟

جواب: دزکات مال په قرض کی حسابیدلی سی مثلاً په دی صورت کی چی کمی روپي چی موجودی دی هغه به دقرض داداء کولو دپاره مقرر سی، نه جائیداد صحرایي، په درمختار کی دی: ولو له نصب صرف الدین لا یسرها قضاءًا الخ. اوپه شامی کی دی: کان یکون عنده دراهم ودنانیرو وعروض التجارة، وسوائم یصرف الدین الی الدراهم والدنانیر الخ ([1]).

په مدرسه کی زکات اودهغه مصارف: **سوال**: (۳۵۱) دامدرسه دڅو ورځو څخه جاری سوی ده اوس دخلګو خیال دی چی دیته زکات عشر اونور ورکړی نوکم سړی ددی مصرف دی مثلا مدرس چی غني وی ددی څخه تنخواه اخیستی سی اوکه نه؟

جواب: زکات اوعشر اوټول واجب صدقات لکه سرسایه اوکفارات داستاذانو په تنخواګانو کی ورکول درست نه دی په طالب علمانو مسکینانو اوغریبانو باندی لګول یې جائزدی . نو که چیري مدرسی ته زکات راسی نواول ددی تملیك یوفقیر چی دنصاب مالك نه وی مالك کول په کاردی بیادی دده دطرف څخه دمدرسی په مصارفو کی ولګول سی ([2]).

ددرسګاه په تعمیر باندی دزکات روپي لګول څنګه دي؟ سوال: (۳۵۲) دیو انجمن خاوند ته دزکات روپي ورکول غواړی لیکن سوال دادی چی ایا دزکات روپي په طالبانو او ددرسګاه په ابادولو اومدرسینو ته ورڅخه تنخواګانی ورکول کیدی سی؟

جواب: دطالب علمانو مصارف خوراك اوپوشاك اوپه نورو کی دزکات روپي لګول په کاردی، ددرسګاه په تعمیر اودمدرسینو په تنخواګانو باندی دزکات روپي نسی مصرف کیدی مګر په دی حیله چی دغه روپي دیوه سړی ملکیت وګرځوی چی دنصاب مالك نه وی، اوزکات ادا سی بیابه یې دغه سړی دخپل طرف څخه دمدرسی په تعمیر اونورو کی مصرف کی ([3]).

د زکات د روپو څخه د مدرسی خاوند ته قرض ورکول کیدی سی او که نه ؟ سوال: (۳۵۳)

([1]). په ظاهره ددی سوال دجواب سره کم تعلق نسته.

([2]). وحلیة التکفین بها التصدیق علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱) . ظفیر

دمدرسی مهتمم اویا دمدرسی اراکینو ته دزکات اویا دنورو صدقاتو دورکوونکو داجازی څخه بغیر قرض ورکول یاقرض اخیستل او دمدرسینو په تنخوا کی لګول شرعًا جائزدی اوکه نه؟

زکات دحیلی په طور په تنخوا کی لګول څنګه دی؟ سوال: (۳۵۴) مهتمم اویا دمدرسی اراکین په دی حیلی سره چی اول دقربانی دڅرمنو قیمت یازکات دورکوونکو داجازی بغیر کم یوطالب العلم ته ورکړی اوبیا یې دهغه څخه بیرته واخلی دمدرسینو او د ملازمینو په تنخوا کی ولګول سی، دا لګول جائزدی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : ښکاره ده چی جائز نه دی. ([۱])

۲\ : دغسی حیله فقهاء وو جائز کړیده. کذا فی الدر المختار ([۲]).

دزکات څخه ملازمینو ته تنخوا ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (۳۵۵) زموږ اراده ده چی یوه مدرسه جوړه کړو اوددی مصارف ټول دزکات څخه ورکړو، ایا دملازمینو تنخواه دزکات څخه ورکول درست دی ؟

جواب: دمعلم په تنخواه باندی دزکات لګول درست نه دی زکات بغیر دکمی معاوضی څخه په تعلیم اونوروکی مسکینانو اوغریبانو ته ورکول اوهغه یې مالك جوړول ضروری دی. هکذا فی کتب الفقه ([۳]).

هغه معلم چی دنصاب مالک اوعیالداره وی زکات ورکول ورته څنګه دی؟ سوال: (۳۵٦) یوسړی دی چی دنصاب خاوند دی که چیری هغه داسی چاته دزکوٰة مال ورکړی چی دتعلیم او دتعلم په کارکی همیشه لګیا دی اودنصاب په اندازه په خپله هم مال لری البته عیالداره ضروردی، آیا مذکوره سړی ته زکات په ورکولو سره ادا کیږی اوکه نه؟ او دا مدرس عیالداره دعشر دغلی اودقربانی دڅرمنی مصرف والا کیدی سی اوکه نه؟

جواب: که چیری هغه معلم دنصاب خاون دوی نودزکات ورکول ورته صحیح نه دی او زکات نه اداء کیږی اودمدرسی استاذ که دنصاب مالك وی نوهغه هم دزکات مصرف نه دی ، دقربانی څرمن داسی چاته ورکول صحیح دی چاته چی زکات ورکول درست دی

([۳]). ولایخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص۱۲، ط. س. ج۲ ص۲۷۱). ظ

([۱]). وګوری شامی کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱. ظفیر

([۲]). انما الصدقات للفقرآء والمساکین ﷲ (هدایه ج۱ ص۱۸۲) ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة (الدرالمختار باب المصرف). ظفیر

([۳]). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ حاجة الاصلیة من ای مال کان (درمختار) فان کان له فضل عن ذالك (ای الحاجة الاصلیة) تبلغ قیمته مائتی درهم حرم علیه اخذ الصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۷). ظفیر

هغه ته دقرباني ځرمن او دعشر ورکول هم درست دي، (١) اوچاته چي داورکول درست نه دي نوهغه ته دقرباني دځرمن ورکول اودعشر ورکول هم صحيح نه دي (٢). كه په مدرسه كي زكات اونور صدقات فرضيه دغريبو طالبانو دپاره وركړي نوصحيح دي، په مسكينانو طالبانو باندي داروپي مصرف كولي سي (٣). فقط

زکات په طالبانو مصرف کول څنګه دي؟ سوال: (٣٥٧) كه چيري دزكات روپي دمدرسي په مصارفو كي لكه خوراك، چنباك، لباس اوپه داسي نوروكي مسكينانو طالبانوته وركول سي زكات اداء كيدلي سي اوكه نه؟ اويو طالب العلم ته سل روپي وركول جائزدي اوكه نه او دمدرسينو او دملازمينو دتنخوا دپاره دزكات څخه كمه حيله ده.

جواب: په زکوٰة کي دفقراوو تمليك شرط دي كه چيري طالبان مسكينان وي نو دهغوی په خوراك اوچنباك كي دزكات زر مصرف كول صحيح دي اوكه دزكات دزرو څخه كتابونه واخيستل سي اودهغوی په ملكيت كي سي داهم صحيح دي (٤). په دي طريقه په يوطالب باندي سل روپي مصرف كول صحيح دي اودمدرسينو او دملازمينو دتنخواه دپاره حيله جواز لري چي اول دي زكات يومسكين سړي ته وركول سي هغه سړی دي وروسته دملكيت څخه دخپل طرفه دمدرسينو اودنورو په تنخواه كي وركړي داجائز ده (٥). فقط

دزکات دروپو څخه مدرسينو ته تنخواه ورکول اودرسګاه جوړول څنګه دي؟ سوال: (١١/ ٣٥٨) په يو مدرسه كي زكات وركول جائز دي اوكه نه؟ او دمدرسينو په تنخواه يا دمدرسي په ابادولو كي مصرف كول څنګه دي؟

يتيمه انجلۍ چي د نوکري په حيثيت سره وي هغې ته ګينه جوړول څنګه دي ؟ سوال : (١٢/ ٣٥٩) دزيد سره دلته يوه يتيمه انجلۍ فقط دډوډی او جامو وركولو سره وي نو زيد د

---

(١). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧. ظفير

(٢). مصرف الزكوٰة والعشر الخ هوفقير (درمختار) وهومصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغيرذالك من الصدقات الواجبة كمافي القهستاني (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٣). مصرف الزكوٰة الخ هو فقير الخ ومسكين الخ في سبيل الله وهو منقطع الغزاة وقيل. الحاج وقيل طلبة العلم الخ (ايضا ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٤). مصرف الزكوٰة الخ هوفقير الخ ومسكين الخ وفي سبيل الله الخ يصرف الزكاة الى كلهم اوالى بعضهم الخ ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لااباحة (ردالمحتار) فلا يكفي الاطعام الا بطريق التمليك (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ وص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٥). وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هويكفن الثواب لهما وكذا في تعمير المسجد وتمامه في حيل الاشباه (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير عفي عنه

زکات په روپو سره دهغې دپاره څه جامې یا ګینه جوړولی سی اوهغه ښځه دا زکات دخدمت بدله ګڼلی ده دې ته ورکول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: ١\: دزکات روپۍ دمدرسې په تعمیر او دمدرسینو په تنخواګانو کې مصرفول درست نه دی (١). البته دطالبانو په خوراك اولباس کې یې مصرف کولی سی.

٢\: او دیتیمې انجلۍ دکمې چې تنخواه مقرر نه ده فقط په ډوډۍ اوجامو ورکولو یې ورته مقرر کړې وی ددی دپاره دزکات څخه ګینه جوړول او ورکول صحیح دی یاهغه ته نغدی ورکول هم درست دی (٢). اوکمه جامه چې دهغه لپاره مقرروی هغه دی دزکات څخه نه جوړوی اوبلی خادمې ښځی ته یې ورکول صحیح نه دی چې هغه یې دخپل خدمت معاوضه ګڼی. فقط

مالداره ته صدقه اونذر ... اوزکات ورکول کیدی سی اوکه نه؟ سوال: (٣٢٠) مالداره ته صدقه اوزکات یا دنذر مال اخیستل څنګه دی؟

جواب: حرام دی (٣). فقط

که دناخبرۍ په وجه زکات دنصاب مالک ته ورکړی وروسته معلومه سی نوڅه به کوی؟ سوال:

(١\ ٣٢١) دزکات مال یا سرسایه یانور صدقات واجبه که داسې سړی ته ورکړی چې هغه دنصاب خاوند وی لیکن ورکوونکی ته معلوم نه وی، نوڅه حکم دی؟

دغنی نابالغه محتاجه اولاد ته زکات ورکول صحیح نه دی. سوال: (٢\ ٣٢٢) یا یې هغه نابالغه ماشومانو ته ورکړی چې پخپله محض مفلس وی لیکن دهغوی مور اوپلار دنصاب خاوندان وی نوجائز دی اوکه نه؟ اوزکات وغیره اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: ١\، ٢: که ورکوونکی ته دهغه دنصاب مالك کیدلو علم نه وی نوزکات یې اداء سو. وان بان غناه الخ لا یعید الخ. درمختار (٤). اودغنی محتاج اولاد نابالغو ته زکات اونور فرضی صدقات ورکول درست نه دی، دوی ته به زکات نه اداء کوی (٥). فقط

---

(١). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة فلا یصرف الی بناء مسجد ولا الی کفن میت وقضاء دینه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

(٢). مصرف الزکوٰة الخ هوفقیر الخ ومسکین الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

(٣). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلیة من ای مال کان (درمختار) فان کان له فضل غن ذالك تبلغ قیمة مائتی درهم حرم علیه اخذ الصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧) مصرف الزکوٰة (درمختار) وهو مصرف ایضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبة کما فی القهستانی (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) . ظفیر

(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٢. ظفیر

مجبور سید زکات اخیستلی سی اوکه نه؟ سوال: (٣٦٣) کم سید چی کورنی یې لوی وی اوهغه ړوند اوحاجتمند وی نوده ته زکات اخیستل جائزدی اوکه نه؟

جواب: داحنافو پرمذهب دصحیح قول مطابق اوظاهر الروایت په مطابق سره سید ته په هیڅ حال کی دزکات ورکول صحیح نه دی. کما فی الدر المختار، ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع ([1]). فقط (داسی مجبور سیدته دزکات اخیستلو دحیلی په توګه ګنجائش سته).

دکم خدمت په عوض کی زکات اخیستل او ورکول درست نه دی؟ سوال: (٣٦٤) دزکات ورکونکی زوی حافظ دی اوهغه په رمضان کی قرآن کریم اوروی، دمسجد امام کم چی حافظ دی او داوریدونکی استاذ هم دی، دی یې وروسته ځینی اوری، په دی صورة کی دزکات رقم دنذر په توګه څه امام ته ورکول جائز دی اوکه نه؟

جواب: دې سامع حافظ صاحب ته زکوة ورکول دده داوریدلو په عوض کی لکه څنګه چی رواج دی جائزنه دی اوپه حقیقت کی دانذر نه دی، بلکی دقرآن کریم داوریدلو دخدمت معاوضه ده ([2]).

دمسجد په ابادولو دزکات روپی لګول صحیح نه دی: سوال: (٣٦٥\١) دزکات روپی دمسجد په تعمیرولو کی مصرف کولی سی اوکه نه؟

دتکیه په احاطه کی دزکات روپی مصرف کولی سی اوکه نه؟ سوال: (٣٦٦\٢) په یوه تکیه خانه کی مسجد واقع دی اوددغه تکیه څلورو واړو طرفونو ته لوی حوضونه دی نوکه چیری دتکیه دمځکی دحفاظت په غرض چی په دغه مځکه کی یومسجد هم واقع دی دزکوٰة روپی دتکیه خانی ګیر چاپیره په دیوال یاګل کاری باندی مصرف کړل سی نو زکات صحیح کیږی اوکه نه؟

جواب: ١\، ٢: په دواړو ځایونو کی دزکات روپی مصرف کول جائز نه دی. کما فی عامة کتب الفقه ([3]). فقط

دپیش امام دپاره دزکات اخیستل څنګه دی؟ سوال: (٣٦٧) پیش امام کم چی دنصاب خاوند یا سید وغیره هم نه وی دزکات مال اخیستلی سی اوکه نه؟

([5]). ولا الی طفله (درمختار) ای الغنی (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٩٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴٩. ظفیر

([1]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٠ وص ٩١ ، ط. س. ج٢ ص ٣۵٠. ظفیر

([2]). انما الصدقات للفقراء والمساکین الخ (هدایه باب من یجوز دفع الصدقات ج١ ص ١٨٢). ظفیر

([3]). ولا یجوز ان یبنی بالزکوٰة المسجد وکذا القناطر، والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل مالا تملیك فیه (عالمګیری مصری کتاب الزکوٰة باب السابع فی المصارف ج١ ص ١٨٨). ظفیر

جواب: زکات، سرسایه، اونورصدقات واجبه بغیرد عوض څخه فقراوو ته ورکول ضروری دی نوامام ته دامامت په عوض کی ورکول اوهغه ته یې اخیستل صحیح نه دی [1].

(البته که داروپی دمیاشتی دتنخواه مقرری څخه علاوه جلا دمحتاجانو دپاره معلومی کړی وی او وریې کړی اوهغه دزکات مستحق وی نودرست دی. ظفیر)

سید لره دزکات اخیستل صحیح نه دی اونه دنصاب خاوند لره: **سوال**: (۳۲۸\۱) دزید کاکا په قوم سید دی غریب سړی دی دوه سوه روپی قرض داردی، اوپه سود باندی زیاتیږی، دوه زامن یې نابالغه دی او دزید کاکا په قوم پښتانه دی دسلو روپو زیوارت لری چی پنځه ویشت پکښی ګرو دی زید خپل اودنورو څخه دزکات مال ورکولی سی اوکه نه؟

یو مستحق ته دزکات روپی ورکړی چی داهغه سیدته ورکړه دا رواه ده: **سوال**: (۳۲۹ \۲) یو غیر مذهب مستحق ته دزکات مال په دی شرط سره ورکول چی ته به یې دزید کاکا ته ورکوی جائزدی اوکه نه؟

جواب: ۱ . ۲ : غریب سید ته دزکات دورکولو دجواز داصورت دی چی یوغریب سړی چی هغه سیدنه وی هغه ته زکات ورکول سی اوهغه یې مالك جوړ کړی بیا هغه دی دخپل طرف څخه دی سیدته ورکړی دا دجواز صورت دی اوپه درمختارکی یې داحیله دجواز لیکلی ده [2]. او دپښتانه اکا سره چی کله دسلو روپو زیور موجود دی نوهغه ته زکات ورکول درست دی مګر په موجوده حالت کی صحیح نه دی، ځکه چی دپنځه ویشت روپو دقرض ورکولو څخه وروسته بیا هم نصاب باقی پاته کیږی [3]. فقط

(نصاب (۵۲) نیمی تولی سپین زر یا دهغه قیمت دی په دی وخت کی د(۵۲) نیمو تولو قیمت دوه سوه روپی دی).

دزکات روپی حافظ ته په میاشتنی تنخواه کی ورکول درست نه دی: **سوال**: (۳۷۰\۱۱) دخپل زکات څخه که چیری حافظ ته چی په عام ډول سره دقرآن کریم په تعلیم باندی ورکوی او نوکر یې وګرځوی نوجائزده که نه ده او ددی نوکر څخه خپل زوی ته بغیر دتنخواه څخه درس ورکوی اوکه نه جلا عوض ورکړی؟

---

[1]. قال الاصل فيه قوله تعالى انما الصدقات للفقراء الخ (هدايه باب مايجوز دفع الصدقات اليه ج١ ص ١٨٢) دا دفقراوو اودنورو محتاجانو حق دی لهذاپه معاوضه کی ورکول یې درست نه دی. ظفیر

[2]. وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن الثواب لهما وكذافى تعمير المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

[3]. ولا الى غنى يملك قدر نصاب فارغ من حاجة الاصلية من اى مال كان (ايضا باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧). ظفير

دزکات روپی دمدرسی په طالبانو په څه طریقه ولګوی؟ سوال: (٣٧١\٢) که مدرسی ته دزکات کمی روپی راسی دا دمدرسی مهتمم طالبانو ته نغدی ورکړی یاکتابونه اوجامی هم په اخیستی سی اوکه نه؟

دروپو په منی آرډر کولو او لیږلو سره زکات څنګه اداء کولی سی؟ سوال: (٣٧٢\٣) دزکات روپی دحوالی په ذریعه په لیږلوکی دخپل جنس روپی چی هغه ونه رسیدلی نوبیا دروپو لیږونکی دروپو زکات څنګه اداء کړی؟

جواب: ١\: جائزنه دی، کما فی الدر المختار (١).

٢\: که نغدی یې ورکوی یاجامی په اخلی اوهغه تقسیموی اویا ورباندی کتابونه واخلی او وریې کړی ټول جائزدی (٢).

٣\: زکات دحوالی لیږلو په طریقه سره اداء کیږی ځکه چی دمالك دخوا څخه دتبادلی اجازه سویده (٣). فقط

په لاندی حقدارو کی دزکات ورکول چاته ښه دی؟ سوال: (٣٧٣\١) زکات خپل خاوند، قریشی یتیم، خپل یتیم اوغریب، غریب ګاونډی، کونډه ښځه، قرضداره سړی، مسکین مثلا لیونی، شل، ګوډ، ړوند عالم، دمدرسی دجومات امام، یتیمان اوداسی نور، ددی ټولو په موجودګی کی څوك اول حقدار دی؟

دصدقی زیات حقدار څوک دی؟ سوال: (٣٧٤\٢) دصدقی اودخیرات زیات حقدار څوك دی؟

دنذر او دمننی خوارک چاته ورکولی سی؟ سوال: (٣٧٥\٣) کمه مننه اونذر چی دالله ﷻ په نامه سوی وی اوهغه دخوراك په صورت ورکوی ددی دپاره اولنی حقدار څوك دی؟

اولیاء کرامو ته دثواب درسولو دپاره صدقه اوخیرات چاته ورکول ښه دی؟ سوال: (٣٧٦\٤) خلګ وخت په وخت داولیاء کرامو یا دبزرګانو روحونو ته دثواب لیږلو دپاره صدقه او خیرات کوی، په دی کی زیات اومقدم حقدار څوك دی؟

جواب: ١\: دزکات مصرف غریب اومحتاج سړی دی که هغه دنصاب مالك نه وی که چیری خپل خپلوان نژدی رشته داران وی بغیر داصولو اودفروعو څخه که هغوی محتاج

---

(١). ولا الی طفله (درمختار) ای الغنی الخ فافاد ان المراد بالطفل غیر البالغ ذکرا کان اوانثی فی عیال ابیه اولا علی الاصح لما انه یعد غنیا بغناه (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨). ظفیر

(٢). وجاز دفع القیمة فی زکوٰة وعشر وخراج وفطرة ونذر وکفارة غیر الاعتاق وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج٢ ص ٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفیر

(٣). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

وی نوهغوی ته ورکول زیات ثواب لری مثلا ورور خور غریبانان وی نودوی ته یې په ورکولو کی زیات ثواب دی اوکه عالم محتاج وی نوهغه ته یې ورکول هم درست دی (١)، او دجومات امام ته دامامت په عوض کی ورکول درست نه دی.

٢\ : نژدی خپلوان زیات حقدار دصدقی دی (٢).

٣\ : په دی کی به خپلوان مخکی کوی، بیا ددی څخه وروسته عامو محتاجانو ته یې ورکول په کاردی.

۴\ : په دی کی هم دغه رعایت کول دی، اوکم چی باقی صدقات دی په هغوکی دی هم خپل خپلوان او مسکینان مقدم کوی (٣). فقط

کم طالبان چی دمدرسی دقوانینو پابندی نه کوی هغوی ته زکات ورکول کیږی اوکه نه؟

سوال: (٣٧٧) دمدرسی قواعد چی کله پرطالبانو باندی ضروری وی که چیری هغوی ددی په پوره کولو کی نقصان وکړی نوکه زکات دوی ته ورکول سی اداء کیږی اوکه نه اداء کیږی؟

جواب: دمدرسو قانون دادی چی دزکاة دمال اول تملیك وکړل سی بیا دهغه مالك دطرف څخه روپی دمدرسې دمصارفو دپاره ورکړل سی ددی وجه څخه دمدرسی دقواعدو دطالبانو په متعلق جاری کیدلو کی دزکات په اداء کولو کی هیڅ فرق نه راځی، ځکه چی زکات مخکی په همدی وخت دتملیك کی اداء کیږی (۴). فقط

زکات اوعشر په جومات کی مصرفول درست نه دی: **سوال**: (٣٧٨\١) زکات، عشر، دکوچنی اختر سرسایه، دقربانی غوا، عقیقه اومننه ددی ټولو مالونو څخه جومات جوړول یاپه جومات کی ډیوه بلول، یاپه نورو داسی ضروریاتو کی مصرفول جائز او صحیح دی اوکه

---

(١). مصرف الزكوٰة الخ هو فقير وهو من له ادنٰى شيئ ﴿ ومسكين ﴿ يصرف المزكى الى كلهم او الى بعضهم ﴿ وكره نقلها الا الى قرابته بل فى الظهيرية لا تقبل صدقة الرجل وقرابته محاويج حتٰى يبدء بهم فيسد حاجتهم او احوج او اصلح او اورعا وانفعا للمسلمين (الدرالمختارعلى هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٧٩ وص٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٢). بل فى الظهيرية لاتقبل صدقة الرجل وقرابته محاويج حتٰى يبداء بهم فيسد حاجتهم. (ايضا ج٢ ص ٩٣). ظ

(٣). عن أبي هريرة مرفوعا إلى النبي (ﷺ) أنه قال: يا أمة محمد، والذي بعثني بالحق لا يقبل الله صدقة من رجل وله قرابة محتاجون إلى صلته ويصرفها إلى غيرهم ﴿ وفي القريب جمع بين الصلة والصدقة. وفي القهستاني: والافضل إخوته وأخواته ثم أولادهم ثم أعمامه وعماته ثم أخواله وخالاته ثم ذوو أرحامه ثم جيرانه ثم أهل سكته ثم أهل بلده (ردالمحتار باب ايضا ج٢ ص ٩٣ وص ٩٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٣). ظفير

(۴). ولا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هويكفر فيكون الثواب لهما وكذا فى تعمير المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٥ وص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠ و ٢٧١). ظفير

نه دی؟

زکات چاته ورکول ښه دي؟ سوال: (٣٧٩\٢) ذکر سوی مال په اسلامی مدرسه کی ورکول زيات ثواب دی اوکه نه هغه فقيرته چی دزکات آمدنی دنشه يی موادو په شيانو کی مصرفوی؟

جواب: ١\: زکات، عشر، سرسايه، اونور صدقاتِ واجبه دمسجد په ابادولو اومرمت کولو اوپه نوروکی يې مصرفول درست اوصحيح نه دی په دی کی دفقيرانو تمليك ضروري دی (١).

٢\: داسی فقيرانو ته دی نه ورکوی چی هغه يې په نافرمانی کی ولګوی دمدرسی طالبانو ته يې ورکول زيات ثواب لری چی هغوی ددين علم حاصلوی. فقط

دزکات دروپو څخه قرض اداء کول اوپه تجارت کی يې لګول څنګه دي: سوال: (٣٨٠\١) دمثال په توګه چاسل روپی دزکات وايستلی اوبيلی جلا يې کښی ښوولی خو ددی په قبضه کی پرتی دی، بغير دچا په تمليك راوستلو هغه داروپی دچاپه قرض کی ورکولی سی اوکه نه؟ يادزکات روپی په تجارت کی ولګول سی اوفائده هم دزکات والا حق ګڼی نودا جائزده اوکه نه؟

جواب: ترڅو پوری چی هغه روپی چی دزکات په نيت يې جلا ايښی وی فقيرانو او مسکينانو ته يې نه وی ورکړی اوهغه يې مالکان نه وی ګرځولی، تردی وخته پوری هغه روپی دنصاب دخاوند په ملکيت کی دی (٢)، که چيری ددی څخه چاته قرض ورکوی او ياپې په تجارت کی لګوی صحيح دی، ليکن که بيا يو وخت دغه روپی يې بيرته واخيستلی يانوری روپی چی دده سره دی په زکات کی ورکړی نوبيا دزکات نيت کول په کاردی اوکه په تجارت کی څه فائده وسوه نو هغه دروپو والاده. فقط

(په صورت مسئوله کی زکات نه اداء کيږی دزکات درقم څخه بغير دتمليك دمستحق څخه په تجارت کی لګول، اويا قرض ورکول درست نه دی. ظفير)

طالبانو ته دزکات ورکولو دپاره داهليت تلاش کول په کاردی اوکه نه؟ سوال: (٣٨١\١) طالبانو ته دزکات ورکول بغير داهليت دقيد څخه جائزدی اوکه نه دی جائز؟ يعنی دا

---

(١). مصرف الزکوٰة (درمختار) وهو مصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذالك من الصدقات الواجبة الخ (ردالمحتار باب المصرف ص ٧٩) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة ولايصرف الى بناء نحو مسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩ و٣٤٤). ظفير

(٢). ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء لفقراء (درمختار) قوله لايخرج عن العهدة بالعزل فلو ضاعت لاتستقط عنه الزکوٰة ولو مات كان ميراثا عنه (ردالمحتار كتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠). ظفير

لیدل چی هغه دنصاب مالك دی اوکه نه یاسید دی یا قریشی، اودا سوچ کول چی دهغه مور اوپلار پروش کونکی دنصاب خاوندان دی اوکه نه دی که چیری دهغه مور اوپلار یاپرورش کوونکی دنصاب خاوندوی لیکن هلکانو ته کتابونه جامی نه ورکوی نو دداسی سامان دپاره ورکول یی طالبانو ته جائز دی اوکه نه؟

دکمو طالبانو چی معلومه نه وی چی مستحق دی اوکه نه دی دوی ته زکات ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (٣٨٢\٢) که مهتمم ته معلومه نه وی چی دده مور او پلار، او یا پرورش کوونکی دنصاب مالك دی اوکه نه نو په داسی حالت کی دزکات دمال څخه دطالب علم سره کومك جائزدی اوکه ناجائز؟

دتاجر تملیک چی کم په حاضر وخت کی دنصاب خاوند نه وی: **سوال**: (٣\ ٣٨٣) کم سړی چی دنصاب خاوند نه وی اوتجارت کوی اوده ته فقط نفعه لاس ته ورځی چی دهغه اندازه ده ته معلومه نه ده اوپه دی باندی پوره کال هم نه دی تیر سوی کیدی سی چی دپنځو سوو څخه زیات وی په داسی حالت کی دده تملیك جائز دی اوکه نه؟

جواب: ١\: دا قید په طالبانو کی هم دی چی هغه هم دزکات مصرف وی یعنی چی دنصاب مالك نه وی، سیدنه وی اوکه چیری هغه طالبان نابالغ وی نودهغه مور اوپلار دنصاب مالك اوغنی نه وی دبالغ دپاره دمور اودپلار غنی والی مانع نه دی که چیری هغه په خپله فقیروی نودزکات څخه ورته جامی اوکتابونه ورکول درست دی چی هغه مصرف وی غنی نه وی اودمالدارانو صغیر اولاد نه وی (١)، ددی تحقیق کول په کاردی (٢).

٢\: معلومول ضروری دی لیکن که طالب علم پخپله ووایی چی زه غریب یم اوزما مور اوپلار هم غریبانان دی، نودهغه دویلو موافق زکوٰۃ ورکول ورته درست دی (٣).

٣\: په داسی حالت کی هغه ته په دی وخت کی زکات ورکول درست دی (٤) اوکله چی هغه ته نفع رسیږی اوهغه دنصاب په اندازه وی نوکه چیری کال وربا ندی نه وی تیرسوی نوبیاده ته زکات ورکول درست نه دی. فقط

---

(١). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلية من ای مال کان الخ ولا الی طفله بخلاف ولده الکبیر الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ وص ٩٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧). ظفیر

(٢). لودفع تحرم لم یجز ان اخطا (ایضا ج٢ ص ٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٣). ظفیر

(٣). اذا شك وتحری فوقع فی اکبر رایه انه محل الصدقة فدفع الیه اوسال منه فدفع اوراه فی صف الفقراء فدفع فان ظهر محل الصدقة جاز بالاجماع وکذا ان لم یظهر حاله عنده (عالمگیری مصری باب المصارف ج١ ص ١٩٠). ظفیر

(٤). مصرف الزکوٰۃ الخ هو فقیر وهو من له ادنی شیئ ای دون نصاب غیر تام مستغرق فی الحاجة (الدر =

زکات، سرسایه اوداسی نور غیر مسلم ته ورکول څنګه دي؟ سوال: (٣٨۴) دزکات مال دقرباني غوښه اوصدقه فطر اودالله ﷻ دنذر اوخیرات غیر مذهب والاته ورکول صحیح دي اوکه نه دي؟

جواب: دزکات مال غیر مذهب والاته ورکول درست نه دي. کما ورد تؤخذ من اغنیائهم الحدیث (١). البته دزکات دمال څخه علاوه، دالله ﷻ دنذر، صدقې یا دقرباني غوښه او سرسایه غیر مذهب والا خلګو ته ورکول درست دي. فقط کمافی الدر المختار وجاز دفع غیر ها الخ ای غیر الزکوٰة الیه ای الذمی ولوواجبًا کنذر وکفارة وفطرة الخ (٢). فقط (لیکن مسلمانانو فقیرانو ته یې ورکول ښه دي (٣). ظفیر)

دې لاندې صفاتو لرونکو ته دزکات ورکول څنګه دي؟ سوال: (٣٨۵) دزکات څه روپۍ یې دلته دمسکینانو دپاره ایښې وي لیکن دڅو ورځو هیسې یې اراده بدله سوه وجه یې داوه چې دلته اکثره خلګ تش په نامه مسلمانان دي هیڅ خبره پکښې دمسلماني نسته، عقائد، عبادات، اومعاملات یې خراب دي، دعقائدو یې داحالت دی چې یوقوم دلته فقیردي چې هغه ډیر سخت مشرك ګڼل کیږي دهغه حالت دادي چې یوسړی چې دلته زما سره نوکردي غلا اودنورو تذکره اوبیان کوي چې صاحبه که ما ستا غله یا نور څه غلا کړل نوپه دوهم جَنَمْ (زیږیدل) کی به زه غوایي سم اوستا دانه دانه به ورکړم، داحالت دښو خلګو دي دعوامو یې ددې څخه هم غټ اولوی خراب عقائد دي داسې سړی ته مسلمان ویل او دمسلمانانو سلوك ورسره کول څنګه دي، شرك، بدعت اوتعزیه پرستي اوداسې نور دهغوی کاردي الله ﷻ اورسول مبارك ﷺ پیژندل نسته نه لمونځ کوي اونه روژه نیسي، دروغ ویل، دوکه، زنا، غلا بد نه ګڼي چې ځان ځیني وساتي نو ددې په خواکې دمرګ څخه وروسته بیا ژوندی کیدل هم نه پیژني (یعنی نه یې مني) په داسې حالت کې دوی ته زکات ورکول څنګه دي که جائز وي خوخیر اوکه نه وي نودشاه آباد اوآره د مظلومانو حالت تا په اخبارونو کې لیدلی دي، زما زړه غواړي چې دهغوی دپاره یې ولیږم لیکن هلته هم پورتني ذکرسوي شبهه سته، بلکې غالب ګمان دي چې هغوی ددوی څخه بدتردي، په دې حالت کې دي څه وسې؟

= المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ وص٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر
(١). ددې څخه وروسته دي: وترد علی فقراء هم ؒ. ظفیر
(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣۵١. ظفیر
(٣). واختلفو فی صدقة الفطر والنذر والکفارات قال ابوحنیفة ومحمد رحمهما الله یجوز الا ان فقراء المسلمین احب الینا کذا فی شرح الطحاوی (عالمګیری مصری باب سابع فی المصارف ج١ ص ١٨٨). ظفیر

جواب: دخپل کلی هغه خلګو ته دکمو چې تاسی حالت لیکلی دی زکات ورکول ورته صحیح دی، نوکه څه رقم دخپل زکات څخه ددی خلګو دپاره کښې ښوول سی هغه ددی څخه ورکول ورلره درست دی ځکه چې دخپل ښار دغريبانو هم حق دی بلکې زیات حق لری اودشاه اباد مظلومان که څه هم ډیر حقدار دی مګرپه دی کی دمصرف کوونکی دبې احتیاطی شبهه ده دهغه دابیره ده چې زکات اداء نه سو، ځکه چې دزکات په اداء کولو کی تملیك دفقیرانو شرط دی، ددی وجه څخه دیومسجد یا یومکان وغیره دمرمت کولو اوپه برابرولو کی ددی لګول درست نه دی اوپه تجهیز اوپه تکفین دمړی کی یې هم لګول صحیح نه دی نومعلومه نه ده چې هغه څوك چې هغه ته دارقم لیږل کیږی هغه ددی شرط پوره لحاظ وساتی اوکه نه؟ اوهغه به دزکات دمصارفو څخه په پوره طریقه خبروی اوکه نه وی، ستا دخپل ښار اوسیدونکی دکمو چې تا حال لیکلی دی که څه هم چې ددوی داعمالو او عقائدو خرابی ښکاره ده مګر داهم ښکاره ده چې کله هغوی دکلمې ویوونکی اوداسلام دعوٰی کوونکی دی که څه هم اعمال اوعقاید یې خراب دی نوپه عام ډول سره دده دکفر حکم نسته اونسی کیدلی، البته که دیو خاص سړی څخه چې دکفر کلمه واوریدل سی اودهغه حال په تحقیقی توګه معلوم وی چې دهغه عقائد دکفر دی نو پرهغه باندی حکم دکفر کیدلی سی خوعموما په عامو مسلمانانو باندی داسی دکفر حکم نسی کیدلی، نو کله چې پردوی باندی عموما دکفر حکم نه عائد کیږی نوزکات ورکول په نظر کی ساتل په کاردی چې په خپل ښار کی وی، ددې څخه زیات ددوی دحال پلټل نه دی پکار، لکه چې په حدیث شریف کی دی چې یوسړی دصدقی دورکولو اراده وکړی (عامه خبره ده چې نفلی وی صدقه اوکه فرضی) یعنی په اوله ورځ یې زکات غل ته ورکی، اوبیاپه دوهمه ورځ یې زناکاری ښځی ته ورکړی، اوبیایې غنی ته ورکړه، نوده پر دی کار افسوس وکی، نوپه خوب کی ده ته وویل سوه چې ستا دری واړه صدقی قبولی سوی، کیدی سی چې غل ددی څخه عبرت واخلی اودغلا څخه توبه وکاږی او زناکاره دزنا څخه توبه وکاږی اودغنی دپاره به نصیحت سی چې هغه هم صدقه اوداسی نوربه خیرات ورکوی (١). انتهٰی مختصراً، اوپه دی دری صورتونو کی زموږ حنفی فقهاء دزکات داداء کولو هم قائل دی په درمختار کی دی: دفع بتحر لمن یظن مصرف فبان انه عبده اومکاتبه اوحربی ولو مستامنا اعادها لما مر، وان بان غناه اوکونه ذمیا اوانه ابوه او ابنه اوامرأته اوهاشمی لایعید لانه اتی بما فی وسعه الخ (٢)، باب المصرف، درمختار

(١). وګوری مشکوٰۃ المصابیح باب الانفاق وکراهیة الامساك فصل اول عن ابی هریرة ص ١٢٥. ظفیر
(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ وص ٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٣. ظفیر

فقط

په خپلو يتيمانو باندې زكات مصرفولى سى اوكه نه؟ سوال: (٣٨٦) دوه يتيمان بچي ديوه خپل سره اوسيږي كه چيرې دزكات دروپو څخه داشخص دغه بچوته چي جامي جوړې كړي نوزكات يې اداء كيږي اوكه نه اداء كيږي؟

جواب: دزكات په روپو دغه بچوته جامي جوړول او وركول يې درست دي اوزكات يې اداء كيږي (١). فقط

عيالداره ښځې ته زكات وركول څنګه دي؟ سوال: (٣٨٧) داسې ښځې ته زكات وركول روا دي اوكه ناروا دكمي چي درې بچي وي اودخپل خاوند دعياشۍ ژوند تيرولو اودشراب چښلو په وجه په انتهايي تنګ دستۍ كې وي؟

جواب: دې ښځې ته چي كله هغه محتاجه وي اودنصاب خاونده نه وي دزكات وركول درست دي، بلكې داسې محتاجي اولاد داره ښځې ته زكات وركول زيات ثواب لري. (٢) فقط

دسيد كونډه كله چي هغه بوډۍ وي هغې ته زكات وركول كيږي: سوال: (٣٨٨) يوه بوډۍ ښځه وي اودهغې خاوند سيدوي اومړسوي وي اوځو بچي اوكونډه يې پريښې دي اوس دې ښځې ته زكات وركول جائزدي اوكه نه؟ ښځه انتهايي مفلسه ده اوزما دخپلوانو څخه ده، بله يوه ښځه ديتيمانو دقوم چي خاوند يې سيد دې ژوندي دي اوښځه مفلسه ده، دې ته زكات وركول جائزدي اوكه نه؟ اوزكات دروپو په حواله كولو سره اوپه ليږلو سره اداء كيږي اوكه نه؟

جواب: دې دواړو ښځو ته كله چي مفلس دي زكات وركول درست دي دخاوند دسيدوالي په سبب چي ښځه پخپله مفلسه وي اودنصاب مالكه نه وي زكات وركول ورته منعه نه دي بلكې زكات يې اداء كيدلې سي اوخپلوان مفلس ته په زكوٰة وركولو كې ثواب زيات دي، اوغير داولاد، مور، پلار اودښځې او دخاوند څخه نور ټولو خپلوانو ته چي مفلس وي زكات وركول صحيح دي (٣). اودروپو دحواله كولو په ذريعه دزكات روپې په ليږلو

---

(١). ولا الى من بينهما ولاد (درمختار) وقيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل اولى لانه صلة وصدقة الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢) . ظفير

(٢). مصرف الزكوٰة الخ هوفقير وهو من له ادنٰى شيئ اى دون نصاب اوقدر نصاب غير نام مستغرق فى الحاجة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ و ٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٣). ومصرف الزكوٰة الخ هوفقير هومن له ادنٰى شيئ اى دون نصاب اوقدر نصاب غيرتام مستغرق فى الحاجة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف زكوٰة ج٢ ص ٧٩ و ٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) ولاالى من بينهما ولاد (درمختار) قيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب الخ بل هم اولى لانه صلة وصدقة (ردالمحتار باب =

سره هم زکات اداء کیدلی سی. فقط

کم طالب العلم چې پلار يې دنصاب مالک وي ده ته زکات ورکول څنګه دي؟ سوال: (۳۸۹) یو طالب العلم چې ددری یادځلورو میلو په اندازه دعلم دطلب دپاره سفر کړی دی لیری وی دخپل کور څخه اوهلته په کورکی دی دنصاب خاوند وی خودلته ورسره نه وی، نو آیا دزکات داخیستلو حقداره دی اوکه نه؟

جواب: ده ته دزکات اخیستل جائزدی. قال فی الدر المختار وابن السبیل وهو کل من له مال لامعه وفی الشامی، والحق به کل من هو غائبٍ عن ماله وان کان فی بلد لان الحاجة هی المعتبرة وقد وجدت لانه فقیر یداً وان کان غنیًا ظاهرًا الخ (۱)، ص ۲۲ ص ۲۸ جلد ثانی شامی. فقط

دزکوٰۃ روپی دمدرسی په فرش لګولی سی اوکه نه؟ سوال: (۳۹۰) دزکوٰۃ دروپیو څخه دمدرسی په فرش باندی لګول يې جائزدی اوکه نه؟

جواب: دزکات دروپیو څخه دمسجد فرش یامدرسه جوړول درست نه دی زکات په دی کی نه اداء کیږی (۲). اوحیله دجواز دضرورت په وخت کی داده چې هغه اول یوداسی سړی ته په ملکیت کی راولی چې هغه دنصاب مالك نه وی بیايې هغه شخص دخپل طرف څخه په دی روپیو جوړولی سی. هکذا فی کتب الفقه (۳). فقط

کسب ګرو سوال ګرو ته زکات ورکول څنګه دي؟ سوال: (۳۹۱\۱) داسی کسبی ګدا که څه هم محنت اومزدوری کولی سی دزکات روپی ورکول ورته جائزدی اوکه نه؟

په فقیرانو خیرات تقسیمول: سوال: (۳۹۲\۲) په اکثره ځایونو کی دپنجشنبی په ورځ فقیرانو ته غله، روپی تقسیم کیدلی اوپه فقیرانو کی حقدار اوغیر حقدار ترمنځ فرق هم نه سی کیدلی نوپه دی طریقی سره خیرات کول جائزدی اوکه ناجائز اوپه داسی خیرات څه ثواب حاصلیدلی سی اوکه نه؟

هغه سوالګر چې روپی په ناروا کارونو کی مصرفوی دوی ته ورکول څنګه دي: سوال: (۳\۳۹۳) دکمو ګداګرو په حق کی چې غالب ګمان داوی چې هغه دخلګو خیرات یازکات اخلی اوپه ناروا کارونو کی يې مصرفوی نو دغه خلګوته خیرات یا زکات ورکول ګناه ده

= المصرف ج۲ ص ۸۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۲). ظفیر

(۱). ایضا ج۲ ص ۸۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۳. ظفیر

(۲). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة ولا لصرف فی نحو بناء مسجد ولا الی کفن میت الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴). ظفیر

(۳). وحیلة التکفین ان یتصدق بها علی فقیر ثم هویکفن الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (ایضا کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

او كه نه؟

دزكات ښه مصرف: **سوال**: (٣٩٤\١٤) دزكات ښه مصرف په موجوده وخت كی دزمانی دحالت په لحاظ سره څه دی؟

په مكاتب اوجوماتونو كی یې مصرف كول څنګه دي؟ **سوال**: (٣٩٥\١٥) دزكوٰة روپی په مكاتب اوجوماتونو اوپه یتیم خانو باندی مصرف كول څنګه دی؟

طالبانو ته دزكوٰة دمال څخه وظیفی وركول څنګه دي؟ **سوال**: (٣٩٦\١٢) دزكات دروپو څخه طالبانو ته وظیفی وركولی سی اوكه یې نه سی وركولی؟

جواب: اولاً یوڅو شیان تمهیداً لیكل كیږی دهغه څخه وروسته دسوالونو جوابونه په لمبر سره به ولیكل سی.

١. تمهید: دزكات اودواجبو صدقاتو مصارف فقیران اومسكینان اوداسی نوردی لكه چی په دی آیت كریمه كی چی ذكر سویدی. انما الصدقات للفقراء والمساكین (١). الخ . الآیة

٢. په زكوٰة اوواجبو صدقو كی تملیك یعنی مالك جوړول شرط دی ځكه چی په للفقراء كی دلام څخه دغه مطلب افاده كیږی ځكه چی دالام دتملیك دی او فقهاء احنافو په دی باندی تصریح كړیده چی په زكات كی دمحتاج مالك جوړول شرط دی په كم ځای كی چی تملیك نه سی راتلای هلته دمال په صرف كولو سره زكات نه اداء كیږی دمساجدو ابادول یا یې مرمت كول یا دمدرسی جوړول اوداسی نور، یا دمړی تكفین چی په دی شیانو كی په مال مصرف كولو سره زكات نه اداء كیږی. (٢)

٣. داچی په كم مصارفو كی په لګولو سره زكات نه اداء كیږی لكه دجومات ابادول، دمړی تكفین اوداسی نور په دی كی دلګولو دپاره فقهاء داحیله لیكلی ده، چی اول یو داسی سړی ته دزكات رقم وركړی چی دنصاب مالك نه وی وروسته دمالك كیدلو څخه هغه سړی چی دنصاب مالك نه دی دزكات رقم په خپل ملكیت كی راولی بیا ددغه وروسته هغه دی دخپل طرف څخه دمسجد په ابادولو اومرمت كولو، دمړی په تكفین وغیره كی مصرف كړی، كما فی الدر المختار: وحیلة التكفین بها التصدق علی فقیر ثم هو یكفن فیكون الثواب لهما وكذا فی تعمیر المسجد (٣)، اودمړی دپاره دكفن وركولو

---

(١). سورة توبه. ظفیر

(٢). ویشترط ان یكون الصرف تملیكا لااباحة لایصرف الی نحو بناء مسجد ولا الی كفن میت (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢، ط. س. ج٢ ص ٢٧١. ظفیر

حیله داده چي يو فقيرته دی دزکات مال ورکړی بيا دی هغه دخپل طرف څخه دمړی په کفن کی مصرف کړی بيابه حاصل سی ثواب ددواړو دپاره اوهمدغه حيله ده په تعمير دمسجد اونورو کی دلګولو اوشامي ويلي دی چي ددواړو دثواب حاصلولو مطلب دادی چي دزکات ورکونکی ته دزکات ورکولو ثواب حاصل سو اودکفن اچولو يعنی ورکولو ثواب فقير ته حاصل سو ځکه چي هغه دخپل طرف څخه کفن ورکړی (١)، اودايي هم ويلی دی چي ورکوونکی دزکات ته هم ثواب دی ځکه چي په حديث شريف کی راغلی دی. الدال علی الخير کفاعله (٢)، داروايت په طحاوی کی دی، اوامام سيوطی په جامع صغير کی داروايت نقل کړيدی، لومرت الصدقة علی يدی مائة لکان لهم من الاجر مثل اجر المبتدی من غير ان ينقص من اجره شيئًا (٣). (ترجمه) که چيری صدقه پرسلو لاسونو تيره سی نوهر يوه ته په هغه کی داولني ورکوونکی برابر ثواب کيږی بغير ددی څخه چي داول ورکوونکی په ثواب کی څه کمی راسی اوپر سل لاسونو دتيريدو دامطلب دی چي صدقه ورکونکی چاته صدقه ورکړی بيايي هغه دوهم ته ورکړی اوهغه يي دريم ته ورکړی په همدی طريقی سره سلسله روانه وی.

۴. داچي څوك محتاج وګڼی زکات ورکړی او وروسته ثابته سی چي کم چاته زکات ورکول سوی دی هغه غني دنصاب خاوند دی نوزکات اداء سو دوهم وار ورکول يي لازم نه دی او دورکوونکی پوره ثواب حاصل سو په درمختار کی دی چي: دفع بتحر لمن يظنه مصرفا فبان عبده الخ اعاد وان بان غناه الخ لا يعيده (۴)، ددی حاصل دادی چي که چيری په خپل ګمان يوڅوك دزکات مصرف وګڼی اوهغه ته زکات ورکړی نوکه چيری وروسته معلومه سی چي هغه دزکات ورکوونکی غلام دی نوزکات اداء نسو دوباره دی اداء کړی اوکه دهغه غنی والی او دنصاب مالك والی ظاهر سو نو زکات يي اداء سو دوباره يي ورکول ضروری نه دی، او په مشکوٰة شريف کی دحضرت ابو هريره ﷺ په روايت دصحيح بخاری اومسلم څخه نقل کړيدی:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ عَلَى سَارِقٍ فَقَالَ اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ

---

(١). ای ثواب الزکوٰة للمزکی وثواب التکفين للفقير (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

(٢). و (٣). ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢، ط. س. ج٢ ص ٢٧١. ظفير

(۴). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣۵٣. ظفير

فَوَضَعَهَا فِي يَدَيْ زَانِيَةٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ عَلَى زَانِيَةٍ فَقَالَ اللّٰهمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيْ غَنِيٍّ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ اللّٰهمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلٰى سَارِقٍ وَعَلٰى زَانِيَةٍ وَعَلٰى غَنِيٍّ فَأُتِيَ فَقِيلَ لَهُ أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِفَّ عَنْ سَرِقَتِهِ وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِفَّ عَنْ زِنَاهَا وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَعْتَبِرُ فَيُنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللهُ . متفق عليه ولفظه للبخاری (١). ددی حدیث پاك ځخه لکه ښکاره چی غنی ته دبی علمی په وجه زکات اونور صدقات دورکولو علم دی همدا رکم ددی ځخه داهم معلومه سوه چی غل او زناکاری ته دبی علمی په وجه په زکات اوصدقات ورکولو سره ثواب حاصل سو اوزکات سویدی اوپه شامی کی دی چی څوك چی زکات ورکوی، که چیری هغه دفقیرانو او مفلسانو په صورت سره وی یا دفقیرانو سره یوځای راغی، یادده ځخه سوال وکی اوپه دی سره زکات ورکونکی ده ته زکات ورکړی نوزکات اداء سو که څه هم وروسته ښکاره سی چی هغه مالداره وو، اودزکات مصرف نه وو، دشامی عبارت دادی:

واعلم أن المدفوع إليه لو كان جالسا في صف الفقراء يصنع صنعهم أو كان عليه زيهم أو سأله فأعطاه كانت هذه الاسباب بمنزلة التحري ، وكذا في المبسوط حتى لو ظهر غناه لم يعد . (٢)

٥. داچی تندرست دګټی اودکسب کولو طاقت لرونکی ته یا داسی سړی ته چی دهغه سره دیوی ورځی دخوړلو خوراك وی سوال کول ورته حرام دی اوروغ اودکسب اودګټیلو طاقت لرونکی ته دبعضی علماوو په نزد ورکول هم ګناه ده لیکن طالب العلم وغیره ته چی دعلم حاصلولو په وجه مشغول وی چی روغ جوړ اودکسب دطاقت کیدلو سره ورته ورکول اوهغه ته یې اخیستل صحیح دی، په درمختار کی دی:

ولا يحل أن يسأل شيئا من القوت من له قوت يومه بالفعل أوبالقوة كالصحيح المكتسب، ويأثم معطيه إن علم بحاله لاعانته على المحرم ولو سأل للكسوة أو لاشتغاله عن الكسب بالجهاد أوطلب العلم جاز لومحتاجا. (٣)

اودبعضو په نزد ددی دپاره قیدلګول چی بعضو فقهاء وو ویلی دی چی که څه هم قیاس ددی تقاضا کوی چی داسی خلګو ته یې ورکول ګناه ده لیکن دهبی په تاویل سره ورته جائز ویل کیدلی سی اوغنی اوغیر محتاج ته په هبه کولو کی ګناه نسته لیکن ښکاره ده

(١). مشکوٰة باب الاتفاق وکراهیة الامساك فصل اول عن ابی هریرة ﷺ ص ١٦٥. ظفیر
(٢). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٣. ظفیر
(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٤. ظفیر

چې په زکات کې داتاویل نه چلیږی مقصد حاصل دادی چې دپوهنی باوجود یې ورکول نه دی په کار اوکه دبی علمی په حالت کې یې ورکړی نوپه هغه نیول نسته ددی تمهیداتو څخه وروسته دسوالونو جوابونه لاندی په تفصیل سره نمبر واردی :

۱\ : که چیری هغه گداگر په هغه حالت کی محتاجه معلومیدی نودزکات دورکولو سره زکات اداء کیږی که څه هم په حقیقت کی هغه مستحق نه وو. (۱)

۲\ : ورکوونکی ته د: انما الاعمال بالنیات. په قاعده سره ثواب حاصل سو اوزکات هم اداء کیږی.

۳\ : که غالب گمان داسی وی نوبی شکه هغه ته خیرات اوزکات ورکول ناجائز دی اوگناه ده ځکه چې داپه نافرمانی باندی مرسته کول دی اوپه معصیت باندی کومك کول حرام دی. قال الله تعالیٰ وتعاونوا علی البر والتقوٰی ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان. (المائدة: ع۲).

۴\ : ددین طالبان په دی زمانه کی دزکات ښه مصارف دی لکه څنګه چې په فی سبیل الله کی فقهاء وو طالب العلم داخل کړیدی اوطالبان په ابن السبیل کی هم داخل دی (۲). او نبی کریم ﷺ ددین دطالبانو په باره کی دښه اخلاقو اوداحسان کولو وصیت فرمایلی دی اوتاکید یې فرمایلی دی، دانس ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلی دی چې: من خرج في طلب العلم فهو في سبيل الله (۳) ، وعن ابي سعيد الخدري قال قال رسول الله ﷺ ان الناس لكم تبع وان رجالاً ياتونكم من اقطار الارض يتفققهون في الدين فاذا آتوكم فاستوصوا بهم خيراً. رواه الترمذی (۴).

۵\ : دمساجدو حکم ددوهم تمهید څخه معلوم سو چې دزکات مال دجوماتونو په تعمیر اومرمت کولو اودفرش اچولو اوپه نورو ضروریاتو دمساجدوکی مصرف کول یې صحیح نه دی مگر ذکر سوی حیله چې په دریم تمهید کی بیان سوه (کولی سی) لیکن مکاتب او دینی مدارسو اویتیم خانو ته، طالبانو اویتیمانو غریبانانو ته زکات ورکول درست دی او دښه مصرفونو له جملی څخه دی. (۵)

۶\ : ورکولی یې سی (۶) . فقط

---

(۱). واعلم أن المدفوع إليه لو كان جالسا في صف الفقراء يصنع صنعهم أو كان عليه زيهم أو سأله فأعطاه كانت هذه الاسباب بمنزلة التحري، وكذا في المبسوط حتى لو ظهر غناه بعد لم يعد. (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۲). ظفير

(۲). و(۳). مشكوٰة المصابيح كتاب العلم فصل ثانی ص ۳۴. ظفیر

(۴). حواله يې تيره سويده.

(۵). و(۶). وفي سبيل الله الخ وقيل طلبة العلم (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۳). ظفیر

دنوټه [1] څخه پاته روپۍ دنصاب برابرې وي مګر وصول سوې نه وي نوزکات ورکړې اوکه نه؟

سوال: (٣٩٧) ديوسړي سره دنوټې روپۍ دي چې نصاب ته ورسيږي اوپه هغه معلوم وخت ورته حاصل سي ليکن په دي وخت کي هغه فقير اومسکين وي يوسړي ته ده دزکات روپۍ ورکړي دي آيا ددي زکات اداء کړي اوکه نه؟

جواب: دنوټې روپۍ چې دچا په ذمه وي چې دهغه په نه راتللو او وصول کيدلو اونه کيدلو کي شك وي ددي دپاره که چيري ددي زکات ورکړي اداء کيږي ځکه چې په اول کي هغه فقير وو. ([2]) فقط

دکم عالم سره چې کتابخانه وي هغه ته دزکات اخيستل څنګه دي؟ سوال: (٣٩٨) دزکات مال هغه عالم ته چې نقدي ورسره بالکل نه وي مګر کتاب خانه يې جمع کړيده اخيستل ورته جائز دي اوکه نه؟

جواب: زکات اخيستل ورته درست دي اوکه چيري ديوی نسخی څخه زيات وي دهر کتاب نسخه چې وي که فقه ياحديث ياتفسير يا دنور ديني علومو دفنونو لکه معقولاتو اوتاريخ وغيره کتابونه چې دنصاب په اندازه وي نوهغه ته زکات اخيستل درست نه دي په شامي کي يې داتفصيل مذکوره ليکلی دی ، او داهم پکښې دي چې که کتابونه دتجارت په نيت نه وي هغه دعالم سره وي اوکه دغير عالم سره او دضرورت موافق وي يا زيات وي په هغه باندي زکات واجب نه دی اوداسړي چې دکم سره کتابونه دي دزکات اخيستلو اودنه اخيستلو په باره کي هغه تفصيل دی کم چې پورته ليکل سويدی. ([3])

ورونو او خوندو ته زکات ورکول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (٣٩٩) يوسړي دمور اودپلار په ژوندکي صاحب زکوٰة، دسختي زندګی اودلويي کورنی اودلږ امدنی خپل نابالغه ورور

([1]). دنوټه معنی او تشريح په صفحه ٢١ حاشيه نمبر (٢) کی تيره سويده هلته يې وګوره. حقاني

([2]). ويجوزصرفها الى من لايحل له السوال اذالم يملك نصابا (عالمګيری مصری باب المصارف ج١ص١٨٩). ظ

([3]). ولا زكاة في ثياب البدن ﷺ ودور السكنى ونحوها) وكذا الكتب وإن لم تكن لاهلها إذا لم تنو للتجارة، غير أن الاهل له أخذ الزكاة وإن ساوت نصبا، إلا أن تكون غير فقه وحديث وتفسير، أو تزيد على نسختين منها هو المختار ﷺ وفي الاشباه لفقيه لا يكون غنيا بكتبه المحتاج إليها إلا في دين العباد فتباع له (درمختار) استدراك على التعميم المأخوذ من قوله: وإن لم تكن لاهلها أي إن الكتب لا زكاة فيها على الاهل وغيرهم من أي علم كانت لكونها غير نامية، وإنما الفرق بين الاهل وغيرهم في جواز أخذ الزكاة والمنع عنه، فمن كان من أهلها إذا كان محتاجا إليها للتدريس والحفظ والتصحيح فإنه لا يخرج بها عن الفقر، فله أخذ الزكاة إن كانت فقها أو حديثا أو تفسيرا ولم يفضل عن حاجته نسخ تساوي نصابا، كأن يكون عنده من كل تصنيف نسختان، وقيل ثلاث لان النسختين يحتاج إليهما لتصحيح كل من الاخرى، والمختار الاول: أي كون الزائد على الواحدة فاضلا عن الحاجة، وأما غير الاهل فإنهم يحرمون بالكتب من أخذ الزكاة ﷺ (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٠ – ١١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٤ و٢٢٥). ظفير

اوخوندوته کله چی دخوراك اودجامی څخه تنگ سوی وی نوهغه دوی ته زکات ورکولی سی اوکه نه؟ اوکه چیری مور اوپلار صاحب زکات نه وی نوپه دی صورة کی هغه خپلو ورونو اوخپلوانو ته چی نابالغه وی زکوٰة ورکړی اوکه نه؟

جواب: ورونه اوخوندی چی کله مالکی نه وی نوبیا که څه هم مور اوپلار یې غنی هم وی بیا هم هغوی ته زکات ورکول درست دی. فقط (وکذا الی البنت الکبیرة اذا کان ابوها غنیا لان قدر النفقة لا یغنیها وبغنی الاب والزوج لا تعد غنیة کذا فی عالمگیری ([1]) باب المصرف ج١ ص ١٨٩. ظفیر)

دمیاشتنی امدنی کافی ده مګر دنصاب مالک نه دی دزکات اخیستل ورته څنګه دی؟ سوال:

(١\٤٠٠١) دکم سړی چی میاشتنی امدنی معقوله وی لکن دکال په تیریدلو سره دنصاب په اندازه جمع نسی پاته کیدلی اوهغه دنصاب مالك وی داسی شخص ته زکات یانفلی صدقه ورکول او دهغه دپاره یې اخیستل څنګه دی؟

په مسلمان سپاهي باندي دزکات درقم څخه لګښت کول څنګه دی؟ سوال: (٤٠١\٢) په جنگ کی یومسلمان سپاهی زخمی سویدی دهغه دضرورت سامان یې دزکات دمال څخه واخیستی اووی لیږی یایې نغدی روپی دهغه دپاره ولیږلی چی دهغه په ضروریاتو کی یې مصرف کړی درست دی اوکه نه دی زکات اداء کیدلی سی اوکه نه؟

جواب: ١\ : ده ته دزکات مال یانفلی صدقی ورکول درست دی اوهغه ته یې اخیستل هم جائز دی ([2]).

٢\ : په زکات کی دفقیر تملیك ضروری دی یعنی مالك جوړول دداسی شخص چی هغه دنصاب مالك نه وی لازمی ده نو که چیری دزخمی سړی ورته دنصاب دمالك نه کیدلو یقین وی نوزکات اداء سو اوکه یقین یې نه وی نونه اداء کیږی ([3]). فقط

دزکات په روپو یې وریجی واخیستی فقیرانو ته چی خیر غوښتونکی دی په ورکولو سره یې زکات اداء کیدلی سي: **سوال**: (٤٠٢) دزکات دروپو څخه یې وریجی واخیستی ټول کال یې فقیرانو اوخیر غوښتونکو ته ورکولی په دې سره زکات اداء کیدلی سی اوکه نه؟

جواب: اداء کیدلی سی ([4]). فقط

([1]). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر

([2]). ویجوز دفعها الی من یملك اقل من النصاب وان کان صحیحا مکتسبا کذا فی الزاهدی (عالمگیری باب المصارف ص ١٨٩). ظفیر

([3]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

انجمن یا مدرسی ته زکات ورکول درست دي اوکه نه دي؟ سوال: (۴۰۳\) انجمن اسلامی مدرسی ته زکوٰة ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: په زکات دفقیرانو مالك جوړول ضروری دی بغیر ددی څخه زکات نسی اداء کیدلی (١)، نوکه چیری په انجمن کی طالبان محتاج وی نوهغوی ته زکات ورکول درست دی او دانجمن ملازمینو اووعظ کوونکو ته ځینی تنخواه ورکول دزکات څخه صحیح نه دی په دی کی زیات احتیاط کول په کاردی دزکات مال یوازی دمحتاجانو په ملك کی بغیر دعوض څخه راوستل په کاردی دانجمن په مختلفو اخراجاتو کی دزکات په مال لګولو سره زکات نه اداء کیږی اواسلامی مدرسوته چی کم دزکات روپی راسی هغه هم خاص دمسکینانو طالبانو په خوراك اولباس کی لګول کیږی دکم مدرس اوملازم په تنخواه کی ورکول یاپه تعمیر وغیره کی یې مصرف کول دا درست نه دی. فقط

بغیر دتملیک څخه دپخلی دځای څخه خوراک ورکول څنګه دي؟ سوال: (۴۰۴) که چیری دمدرسی مهتمم دزکات دروپو څخه دپخلی ځای جوړ کړی اوبغیر دتملیك څخه دمدرسی طالبانو ته خوراك ورکوی نوپه دی صورت کی تملیك کیدی سی اوکه نه؟ حالانکی طالبانو ته دا اختیار نه وی چی هغه یې دخپل خوراك لپاره واخلی اویا چاته چی وغواړی په هغوی یې وخوری، که چیری نه کیږی نوکم داسی صورت دی چی په هغه سره دزکات روپی په خپل مصرف کی ولګوی.

جواب: په زکات کی تملیك ضروری دی او دا صورت چی طالبان یې وخوری یا یې په چا وخوری چی کم تاسی لیکلی دی دتملیك صورت نه دی په دی طریقه زکات نه اداء کیږی ددی تدبیر دادی چی اول نغدی روپی یا اجناس دزکات په تملیك کی راولی بیایې دده طرف څخه په مدرسه کی داخلی کړی، په طالبانو دی خوراك وخوړل سی (٢).

دبنګو او دافینو عملی ته زکات ورکول کیږی اوکه نه؟ سوال: (۴۰۵\) یوسړی انتهایې مفلس او غریب دی لیکن دبنګو او دافیونو او دنورو دحد مرتکب دی نو دیته زکات ورکول شرعا جائزدی اوکه نه؟ په تنبیه الغافلین کی یې دا حدیث لیکلی دی چی رسول الله ﷺ فرمایلی دی چی: من اطعم شارب الخمر لقمة سلط الله علیه حیة وعقربًا فی قبره (٣).

---

(٤). وجاز دفع القیمة فی زکوٰة وعشرالخ (ایضا باب الغنم ج٢ ص ٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفیر
(١). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (ایضا باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر
(٢). وحیلة التکفین ان یتصدق بها علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفیر
(٣). تنبیه الغافلین للسمرقندی باب الزجر عن شرب الخمر ص ٧٣. ظفیر

جواب: دا ښکاره خبره ده چې صدقات اوخیرات نیکانو ته ورکول ښه دي لکه څنګه چې راغلي دي. ولیاکل طعامکم الابرار، یعنی په کارده چې ستاسې طعام نیکان وخوري، لیکن نافرمان اوفاجر، شراب څښونکی که چیری مفلس وي هغه ته دزکات په ورکولو سره زکات اداء کیدی سی که څه هم ښه داده چې صالحو فقیرانو ته ورکول سي، او د مذکوره کتاب څخه چې کم حدیث نقل دی، ددی حال بنده ته معلوم نه دی چې هغه ثابت دی اوکه نه دی، که چیری ثابت وي نو دهغه دامطلب کیدلی سي چې شرابی ته څوك دمحبت سره څه خوړل اوڅښل ورکړي نو دداسي وعدي حقداردي، په هرحال سره دزکات په اداء کولوکي یې څه تامل نسته ښه والی اونه ښه والی جلا خبره ده اومفلس اومحتاج که څه هم فاسق وي ده ته په ورکولو یې هم ثواب سته لکه څنګه چې وارددي چې هرروح لرونکي ته په ورکړه کي اجر اوثواب سته (١). فقط

(البته که چیری دایقین وي چې هغه دارقم په شراب څښلو لګوی نوبیا ورلره ورکول درست نه دي. ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان. دباری تعالیٰ ارشاد دی. ظفیر)

که څوک په خپل کورکي دنصاب خاوند وي اودي په پردي وطن کي دغریبی او دمجبوری په حالت کي وي نو زکات اخیستلی سي اوکه نه؟ **سوال**: (۴۰٦) که یو سړی په خپل ځای کي دنصاب مالك وي اودوطن څخه بهر سل دوه سوه روپی قرض ورباندي وي هلته دنصاب مالك نه وي بلکي لاس یې تنګ وي اوامامت کوي ددی څخه غیر یې بله څه ذریعه دګذران نه وي داسي سړی ته دزکات، سرسایه اودقربانی دڅرمن روپی اخیستل جائزدي اوکه نه؟

جواب: مسافر که په سفر کي لاس تنګی وي هغه ته زکات وغیره ورکول اواخیستل درست دي (٢) لیکن دمسجد امام ته دامامت په وجه زکات اوصدقه فطر او دقربانی دڅرمنی روپی اخیستل او ورکول درست اوصحیح نه دي (٣).

لورته زکات ورکول څنګه دي؟ **سوال**: (۴۰۷) زید دخپلي لورنکاح دبکرسره وکړه بکر قرض داره دي په دي وجه دښځي دنفقي تحمل نسي کولي ، که چیری زید خپلي لور ته زکات

---

(١). مصرف الزکوٰۃ الخ هو فقیر هومن له ادنٰی شیئ ای دون نصاب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

(٢). وابن السبیل وهو کل من له مال معه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴٣). ظفیر

(٣). الاصل فیه قوله تعالی انما الصدقات للفقراء والمساکین الخ (هدایه ج١ ص ١٨٢) وعن انس ﷺ قال قال رسول الله ﷺ وافضل الصدقة ان تشبع کبداً جائعا. قال الطیبی یعم المومن والکافر والمنافق وغیره آه (مرقات المفاتیح باب افضل الصدقة ج٢ ص ۴٨٩). ظفیر

ورکی نوجائز دی اوکه ناجائز؟

جواب: خپلی لور ته زکات ورکول جائز نه دی، په درمختار کی دی. ولا الی من بینهما ولادة الخ. باب المصرف (۱). فقط

مستحق خپلوان لمونځ ګذاره نه دی او غیر رشته داره لمونځ ګذاره دی نوزکات چاته ورکړی؟ **سوال**: (۴۰۸\۱) دوه قرابت لرونکی تندرسته مسلمانان مسکین عیالداره بی نمازه ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟ اوپردی لمونځ ګذاره ددغه خپلوانو بی نمازه ښځه ښه دی اوکه نه دی؟

بدعتی ته زکات ورکول صحیح دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۰۹\۲) کم ناپوه مسلمان چی داسلام دارکانو ښځه خبرنه وی په تعزی کولو اوپه نورو شیانو کی په بدعاتو کی اخته وی ده ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه دی جائز؟

جواب: ۱\: خپلوانو ته کم چی محتاج وی هغوی ته زکات ورکول زیات ثواب لری او دلمانځه به ورته نصیحت کوی اوکه چیری هغه عمل ونه کی نو پرهغه باندی ګناه ده (۲).

۲\: هغه جاهلان چی ضرورتمند اوفقیران دی هغوی ته زکات ورکول جائز دی (۳). فقط

په موجوده وخت کی سید ته زکات ورکولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۱۰) په دی زمانه کی چی خلګو دخمس نوم هم هیر کړی دی، درسول الله ﷺ غریبی اولادی ته دحضرت امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: داحنافو صحیح مذهب دادی چی په دی زمانه کی چی خمس الخمس هم بنی هاشمو ته ورنه کول سی بیاهم زکات ورکول دوی ته یعنی ساداتو بنی هاشمو ته درسته نه ده لکه څنګه چی په درمختار کی دی: ولا الی بنی هاشم (الی ان قال) ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع (در مختار) یعنی سواء فی ذالك كل الازمان وسواء فی ذالك دفع بعضهم بعض غیرهم لهم الخ، ردالمحتار شامی جلد ۲ باب المصرف (۴). فقط

مسجد، مدرسه اوزوم ته زکات ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (۴۱۱) دجومات او دمدرسی په تعمیر کی دزکات لګول څنګه دی؟ زوم که چیری غریب وی هغه ته یې ورکول څنګه دی؟

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲، ط. س. ج۲ ص ۳۴۲. ظفیر

(۲). ولاالی من بینهما ولاد (درمختار) وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب كالاخوة والاعمام والاحوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة وفی الظهیریة ویبدا فی الصدقات بالاقارب ثم الموالی ثم الجیران الخ (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲، ط. س. ج۲ ص ۳۴۲). ظفیر

(۳). مصرف الزكوٰة الخ هوفقیر وهومن له ادنی شیئ ای دون النصاب الخ (ایضا ج۲ ص ۷۹ وص۸۰، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹). ظفیر

(۴). وګوری ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۰ وص ۹۱، ط. س. ج۲ ص ۳۵۰. ظفیر

که څه هم دهغه کونډه دنصاب مالکه وی، یا یو مستحق ته یې ورکړی، یا غریبانو ته خوراك ورکړی؟

جواب: په جومات اوپه مدرسه کی دزکات مصرفول درست نه دی (١) او اولاد ته یې ورکول هم درست نه دی، (٢)، اوزوم که چیری دنصاب مالك نه وی نوهغه ته یې ورکول درست دی (٣) اوکه نورو حقدارانو یعنی فقیرانو اومسکینانو اویتیمانو ته یې ورکول هم درست دی اوپه دی روپو خوراك پخول اوتقسیمول اوورکول یې هم درست دی مگر دا چې خوراك ته به یې کښینوی نه اونه دی په خوری بلکی په هغوی دی تقسیم کړی او مالك دی جوړ کړی بیایې خوښه چې دلته یې خوری اوکه دځان سره یې اخلی (٤). فقط

خوریی ته زکات ورکولی سی اوکه نه؟ سوال: (٤١٢) دیوه سړی سره دوه نیم سوه روپی نغدی دی دمصرف څخه علیحده دومره اندازه گڼهه ده مگر په استعمال کی یې نه راولی نودا سړی دخپل مال دزکات فیصدی (٢) نیمی روپی په سلو کی ایستلی خپل خوریې ته یې ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: دټولو زیوراتو اودنغدو زکات په حساب دسیکړی ورکول په کاردی خوریی چې محتاج اومفلس دی هغه ته زکات ورکول درست دی ماما دخپل مال څخه زکات خپل خوریې ته ورکولی سی (٥). فقط

دجومات په څاه کی دزکات روپی لګول څنګه دی؟ سوال: (٤١٣\١) یوکوهی چې دجومات په نیمایې فرش کی دی، په دی کی دزکات روپی لګول جائزدی اوکه نه؟

دکلی په کوهی دزکات رقم نسی لګیدلی: **سوال**: (٤١٤\٢) په کلی کی دیوکوهی ضرورت دی چې جوړسی، نوپه دی کی دزکات روپی لګول جائزدی اوکه نه؟

جواب: ١\، ٢: په دواړو صورتونو کی په کوهی جوړولو کی دزکات روپی مصرف کول درست نه دی (٦). فقط

---

(١). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة ولا یصرف الی بناء نحو مسجد الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

(٢). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) ای بینه وبین المدفوع الیه لان منافع الاملاك بینهم متصلة ﷺ ای اصله وان علا کابویه ﷺ وفرعه وان سفل ﷺ کاولاد الاولاد الخ ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر

(٣). قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر

(٤). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة (ایضا ج٢ ص ٨٥، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

(٥). ولاالی من بینهما ولاد (درمختار) قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاحوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر [باقی]

کونډې ته دزکات څخه تنخواه ورکول درست دي اوکه نه؟ سوال: (۴۱۵) چاچې دکونډې په نوم ماهانه تنخواه مقرره کړه اوداېي نيت وو چې داتنخواه به دزکات څخه ورکوی دکم چې آئنده اداء کول واجب دی، داکار روايې په دی حيثيت دزکات داداء کولو دپاره پوره کيدلی سی اوکه څنګه؟

جواب: دزکات داداء کولو دپاره داضروری ده چې کم وخت دی کونډې ته ماهواره څه ورکوی يا ددی دورکولو دپاره يې چې څه روپی مثلاً دټول کال په شپږو مياشتو کې جلا ايښی وی او دجلا کولوپه وخت کې يې دزکات نيت کړی وی، بيايې وخت په وخت که چيری دهغه څخه دغه کونډې ته څه ورکوی نوبيا دنيت کولو ضرورت نسته زکات اداء کيدی سی (١).

زکات دساداتو دپاره کله درست دي: سوال: (۴١٦) په عامه توګه سره مشهوره ده چې دزکات اودصدقی مال دنبی کريم ﷺ دال دپاره حرام دی په دی حال کی چې يوه داويلی دی چې داسی مال درسول الله ﷺ اولادی ته په بعضی حالاتو کی مباح دی اوپه دی باب کی علماوو فتوٰی ورکړيده، نو ددی امر معلومول مقصود دی چې په کمو حالاتو کی دزکات اوصدقی مال دسادات بنی فاطمه لپاره حرام دی، اوکه مباح وی نوپه کمو حالاتو کی؟

جواب: مفتی په مذهب دادی چې ساداتو ته په دی زمانه کی هم زکات اونور واجبه صدقات لکه دقربانی دڅرمنی قيمت، سرسايه اوداسی نور ورکول حرام دی اوزکات وغيره نورڅه نه اداء کيږی په حديث پاك کی دی: قال رسول الله ﷺ ان هذه الصدقات انما هی اوساخ الناس وانها لا تحل لمحمد ولا لآل محمد، رواه مسلم (٢)، په درمختار کی دی. ولا الی بنی هاشم الخ فظاهر المذهب اطلاق المنع الخ، وهکذا فی الشامی، (نو داقول صحيح نه دی چې څوك دا وايې چې په بعضو حالاتو کی مباح دی اخيستل دوی لره دصدقاتو واجبه وو).

---

(٢). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لاباحة ولا يصرف الى بناء نحو مسجد ولا الى كفن ميت (ردالمحتار) (نحو مسجد كبناء القناطير والسقايات واصلاح الطوقات وكرى الانهار والحج والجهاد وكل مالا تمليك فيه زيلعى (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴۴). ظفير

(١). وشرط صحة ادائها نية مقارنة له اى للاداء الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٨). ظفير

(٢). مشكوٰة باب عمن لا تحل له الصدقة فصل اول ص ١٦١. ظفير

دزکات روپی جمع کول اوهغه په تجارت کی لګول څنګه دی؟ سوال: (۴۱۷) که چیری یو ځو دولت مند کسان یوځو زره روپی جمعه کړی اوځو فقیرانو ته یې وسپاری، په دی غرض داکار وکی چی هغه روپی به دضرورت مطابق دزکات حقدارانو ته ورکول کیږی هغه خلګو کموته چی دزکات مال په سپارلو سره ورکړل سوی دی هغوی دامال دزیاتوالی په غرض په تجارت کی ولګوی، آیا دا کولی سی اوکه نه؟

جواب: داجائز ده چی یوشخص یا ځوکسان دخپل مال دزکات روپی دزکات په نیت جلا کښیږدی، یایې چاته وسپاری هغه سړی دضرورت مطابق دا دزکات رقم په فقیرانو اوپه مسکینانو باندی صدقه کوی (۱) مګر دی سړی ته دادرسته نه ده چی دا دزکات مال په تجارت کی ولګوی. فقط

سل روپی یې امدنی ده او دری سوه یې لګښت نودی ته دزکات ورکول څنګه دی؟ سوال: (۴۱۸) دیوه سړی سل روپی دکال آمدنی دمکان څخه ده او دده مصرف دکاله دری سوه روپی دی نو ده ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: داسړی دزکات مصرف دی ده ته زکات ورکول جائزدی (۲). کذافی الشامی. کتاب الزکات. فقط

دزکات حقدارته رقم ورنه کړی بلکی دده دکور په ترمیم کولو کی یې ولګوی نو زکات اداء سو اوکه نه؟ سوال: (۴۱۹) زید دزکات روپی بکر ته ورکول غوښتل مګر بکر موجود نه وو زید دزکات روپی دبکر دمکان په ترمیم اونور څه کی ولګولی اوبکرته یې خط ولیکی چی موږ دومره اندازه روپی ستاپه کار کی مصرف کړی دکم چی ستا څخه دوصول کولو دعوٰی نسته نوپه دی صورت کی زکات اداء کیدی سی اوکه نه؟

اجازه یې وکړه چی په دی کار کی یې ولګوه نوڅه حکم دی؟ سوال: (۴۲۰) زید بکرته خط ولیکی چی دومره اندازه روپی ماستاسی په فلانی کار لګول وغوښتل اوستا څخه هیڅکله دوصول کولو اراده نسته بکر ولیکل چی همداسی وکړه بیا زید دزکات روپی په مکان وغیره کی په ترمیم باندی ولګولی په دی صورت کی زکات اداء سو اوکه نه؟

جواب: ۱\ : په دی صورت کی زکات نه اداء کیږی بلکی داضروری ده چی بکرته اول هغه دزکات روپی ورکول سی اوهغه یې په قطعی توګه مالك وګرځوی بیاکه هغه دخپل طرف څخه مکان جوړوی اوکه یا یې مرمت کوی (۱).

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۰ – ۹۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۰. ظفیر

(۲). وشرط صحة ادائها نیة مقارنة له ای للاداء الخ اومقارنة بعزل ما وجب کله اوبعضه الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۸). ظفیر

\٢: په دی صورت کی هم زکات نه اداء کیږی، حاصل داچی چاته زکات ورکول کیږی نو هغه دی اول دهغه مالك وګرځوی په دی شرط چی هغه دنصاب مالك نه وی ([2]). فقط

دقربانی دڅرمنی اودصدقی روپی جمع کول اوټول کال یې په تدریج سره مصرف کول درست دی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۱) دقربانی دڅرمنی قیمت او دسرسایی په جمع کولو سره ټول کال لږ لږ لګول یا دسرسایی روپی دوهم ځای ته لیږل درست دی اوکه نه؟

دسید قرض دزکات څخه اداء کیدلی سی اوکه نه؟ سوال: (\۴۲۲) دیو سید په غاړه دیو مسلمان قرض وو ایا هغه قرض دزکات دمال څخه اداء کیدلی سی؟

دمفلس هندو قرض دزکات څخه اداء کیدلی سی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۳) دیومفلس هندو پر ذمه باندی دیو غریب مسلمان قرض وو، داقرض دزکات څخه اداء کیدی سی اوکه نه؟

جواب: \١: درست اوصحیح دی ([3]). فقط

\٢، ٣: په دی دواړو صورتونو کی دزکات دروپو څخه قرض نه سی اداء کیدلی ([4]). فقط

په اروپایی ممالکو کی په تبلیغ باندی دزکات روپی لګول څنګه دی؟ سوال: (\۴۲۴) په اروپایی ممالکو کی داسلام داشاعت او دتبلیغ په کار کی دزکات روپی مصرف کولی سی اوکه نه؟

جواب: په دی کی زکوٰۃ نه اداء کیږی دزکات په باره کی پوره احتیاط ضروری دی په زکات کی دمحتاج مالك کول ضروری دی. ([5]) فقط

دحیلی په ذریعه په اصولو اوپه فروعو باندی زکات مصرفول څنګه دی؟ سوال: (\۴۲۵) دزکات ورکوونکی دخپل زکات دمال څخه خپلو اصولو اوفروعو ته کم چی دزکات

([1]). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلية (الدر المختار) قال في البدائع قدر الحاجة هو ما ذكره الكرخي في مختصره فقا ل: لا بأس أن يعطى من الزكاة من له مسكين، وما يتأثث به في منزله وخادم وفرس وسلاح وثياب البدن وكتب العلم إن كان من أهله وذكر في الفتاوى فيمن له حوانيت ودور للغلة لكن غلتها لا تكفيه وعياله أنه فقير ويحل له أخذ الصدقة عند محمد، وعليه الفتوٰى (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧). ظفير

([2]). ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠) ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لااباحة (ايضا باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفير

([3]). وافتراضها عمری علی التراخي وصححه الباقاني وغيره. (ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

([4]). ولا الی بنی هاشم الخ ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع (درمختار) سواء فی ذالك كل الازمان وسواء فی ذالك دفع بعضهم لبعض ودفع غيرهم لهم (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٩٠ وص ٩١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٠) ولا تدفع الی ذمی لحديث معاذ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥١). ظ

([5]). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لايصرف الی بناء نحومسجد الخ (ايضا ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظ

مصرف نه وی دبل سړی دمالك ګرځولو په حيله زكات وركولی سی اوكه نه؟ داسی حيله جوړول جائزدی اوكه نه؟ اوزكات يې اداء كيږی اوكه نه؟

جواب: دفقه دكتابونو څخه معلومه ده چی په دی صورت كی زكات اداء كيدلی سی لكه څنګه چی په درمختار كی دی: وقدمنا الحيلة ان يتصدق على الفقير ثم يامره بفعل هذه الاشياء الخ (١) خوپه شامی كی دی چی په دی حيله باندی اصول اوفروعو ته زكات وركول مكروه تحريمی دی. فرع: يكره ان يحتال فی صرف الزكوٰة الى والديه المعسرين بان تصدق بها على فقير ثم صرفها الفقير اليهما كما فی القنية قال فی شرح الوهبانية وهی شهيرة مذكورة فی غالب الكتب (٢) الخ ص ٢٣ شامی ج ٢.

زكوٰة په اسلامی عمارتونو باندی لګولی سی اوكه نه؟ سوال: (٤٢٦) دزكات روپی په اسلامی مدرسو چی دينی يا دنيوی وی، دينی مشتركه يا په اسلامی بورډنګ هاوس يا دمساجدو څخه علاوه په نورو اسلامی عمارتونو باندی لګولی سی اوكه نه؟

په تبليغی جلسو باندی دزكوٰة مصرفول څنګه دی؟ سوال: (٤٢٧) داسلامی تبليغ دپاره كه چيری جلسی اومجلسونه جوړسی دكم مقصد چی فقط عوامو خلګو ته دحق دعوت وی ددی په اخراجاتو كی (دزكات مال) مصرفولی سی اوكه نه؟

دمبلغينو مقررول دزكات درقم څخه درست دی اوكه نه؟ سوال: (٤٢٨) په دی وخت كی چی دناپوهی زور دی دمبلغينو تقرر دزكات دروپو څخه جائزدی اوكه نه؟

جواب: (١): دزكات روپی په دی تعميراتو نسی لګولی په زكات كی داشرط دی چی يو مسكين اومحتاج يې مالك وګرځوی كه هغه مسكين طالب علم يابل يومحتاج (٣) وی.

(٢): په دي كاروكی هم دزكاة روپی نسی لګولی. (٤)

(٣): جائزنه دی (٥). فقط

مدرس او طالب العلم ته دزكات اخيستل جائزدی اوكه نه دی جائز كه چيری هغه غنی وی؟

سوال: (٤٢٩). قال فی الدر المختار ان طالب العلم يجوز له اخذ الزكوٰة ولوغنيا اذا فرغ نفسه لافادة العلم واستفادته لعجزه عن الكسب والحاجة داعية الى ما لا بد منه.

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٥. ظفير

(٢). ردالمحتار باب المصرف تحت قوله ولا الى من بينهما ولاد ج٢ ص ٨٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢. ظفير

(٣). ويشترط يكون الصرف تمليكا لاباحة لايصرف الى بناء نحو مسجدالخ (الدر المختار) كبناء القطر والسقايات واصلاح الطرقات وكرى الانهار والحج والجهاد وكل ما لاتمليك فيه زيلعی (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفير

(٤). و(٥). ددي دواړو دليل هم هغه دی كم چی لوړ نقل سو. ظفير

جواب: اقول قد رده فی ردالمحتار بقوله وهذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة فی الغنی ولم یعتمده احد قلت: وهو كذالك والاوجه تقییده بالفقیر ویكون طلب العلم مرخصا لجواز سؤاله من الزكوٰة وغیرها وان كان قادرا علی الكسب الخ (١). ددی عبارت څخه معلومه سوه چی غنی طالب العلم ته دزكات وركول درست نه دی دطالب العلم دمشغولتیا په خاطر فقط دارخصت دی چی په كسب مشغولیدل ورته ضروری نه دی زكات اخیستلی سی دفقیری په وجه، اودمدرس مالداره دناجائزوالی یوه دوهمه وجه داهم ده چی په تنخواه كی زكات وركول درست نه دی او دمالداری په سبب هم درست نه دی. فقط

دنصاب خاوند ته دحج لپاره زكات وركول څنګه دی؟ سوال: (١٤٣٠) یوسړی دنصاب خاوند دی ده ته دحج دپاره دزكات وركول درست دی اوكه نه؟

جواب: داسړی چی دنصاب خاوند دی ده ته دزكات وركول درست نه دی (٢). فقط

پر مرور باندی دزكات رقم مصرفول څنګه دی؟ سوال: (١\١٤٣١) زید دزكات روپی یاددی څخه جامی واخیستی، نودخپل زوی ښځی ته یې وركولی سی اوكه نه؟

٢\ : زید دزوی دښځی دپاره جامی جوړی كړی تراوسه پوری یې دیته وركړی نه دی نو اوس په نیت دزكات هغه وركولی سی اوكه نه؟

كه زكات ددوو كالو ادا كړي نو څه حكم لري؟ سوال: (١٣\ ٤٣٢) زید پنځلس روپی زكات وركوی نوكه چیری دیرش روپی وركړی نو ددوو كالو زكات اداء كیدی سی اوكه نه؟

جواب: ١\ : زید دخپل زوی ښځی ته زكات وركولی سی كله چی هغه مصرف دزكات وی او جامی وغیره نور شیان هم دزكات دروپو څخه جوړولی سی (٣).

٢\ : هغه جامی دزكات په نیت خپل دزوی ښځی ته وركولی سی.

٣\ : دا درسته ده په دی صورت كی ددوو كالو زكات آداء كیدلی سی. (٤) فقط

خادمی ته دمحتاجی په وجه زكات او سرسایه وركول څنګه دی؟ سوال: (٤٣٣\) زكات یا دسرسایه قیمت خپلی خدمتګاری خوراك پخولو والاته كه چیری غریبه وی وركولی سی

---

(١). وګوری ردالمحتار باب المصرف تحت قوله والحاجة داعیة (ج٢ ص ٨١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٠) . ظفیر

(٢). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلیة من ای مال كان (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧). ظفیر

(٣). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر

(٤). ولو عجل ذونصاب زكاته لسنین صح لوجود السبب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الغنم ج٢ ص ٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٣). ظفیر

اوكه نه؟

جواب: خپله خدمتګاره پخلی والا ته زکات اوسرسایه په دی وجه ورکول چی هغه محتاجه اوغریبه وی اوپه تنخواه کی یې نه ورکوی نودا درست دی مګر په تنخواه کی ورکول یې جائزنه دی (١).

نابالغی ته زكات وركيدلی سی اوكه نه؟ سوال: (٤٣٤) نابالغی ته زكوٰة وركول كيږی اوكه نه يعنی وركول كيدی سی اوكه نه؟

جواب: نابالغی محتاجی ته په زکات ورکولو سره زکات اداء کیدلی سی (٢). فقط

(كه چيری هغه قبض كول پيژنی چی وايې خلی اونه يې غورځوی اوكه نه نو دهغه ولی ته يې سپارل پكار دی. ظفير)

دمستحق ته دلور دواده لپاره دزكات رقم وركول درست اوصحيح دی: **سوال**: (٤٣٥\١) په هندی باندی دهغه دګينې ددوو كالو زكات واجب دی چی نژدی ځلويښت روپې كيږی دهغه سره يوه انجلی دخوكالو ځخه اوسيږی هغه دې ته قرآن كريم وايې او ددی خوراك جامی اونور مصرف هم برداشت كوی اوهغه انجلی دهندی كار هم كوی ددی انجلی مور اوپلار چی دزكات حقداردی اوددی واده كونكی دی، هنده غواړی چی دزكات روپې ددی انجلی په واده كی ددی دپاره ګينه يا لوښی ياجامی جوړی كړی نو ددی زكات اداء سو اوكه نه؟

دايې وويل چی ددی ځخه لور ته زيورات جوړكړه؟ سوال: (٤٣٦\٢) يا دزكات روپې ددی انجلی مور اوپلار ته وركړی او ورته يې وويل چی ددی انجلی په واده كی يې په ګينه يا په بل ځه كی ولګوی؟

بغير دهدايت ځخه روپې وركول: **سوال**: (٤٣٧\٣) كه هيڅ هدايت يې نه وی كړی اودزكات روپې وركړی نوځه حكم دی؟

كه ځه يې وركړی وی: **سوال**: (٤٣٨\٤) كه چيری ټولی روپې ددی په خاطر مصرف نه كړی بلكی كمه برخه يې مصرف كړی نوځه حكم دی؟

---

(١). ولاالی مملوكه ای الغنی (درمختار) احترز به عن مملوك الفقير فيجوز دفعها اليه (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨) دلته دمملوك ځخه غلام مراد دی ليكن حكم عام دی، مصرف الزكوٰة الخ هوفقير وهومن له ادنٰی شيئ ای دون نصاب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٢). دفع الزكوٰة الی صبيان اقاربه برسم عيد الخ جاز (درمختار) قوله الی صبيان اقاربه ای العقلاء والا فلا يصح الا بالدفع الی ولی الصغير (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٦) معلومه سوه چی نابالغ به دداسی عمر وی چی روپې پيژنی اوضائع كوی يې نه . ظفير

انجلی ته يې نغدی ورکړی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۴۳۹\۵) که مخکی یا وروسته دواده ځخه يې دی انجلی ته نغدی ورکړی نوڅه حکم دی؟

جواب: \۱، ۲: ددی انجلی مور اوپلار ته دزکات روپی ورکولی سی چی هغه يې ددی انجلی په نکاح کی ولګوی داصحیح ده اوکه پخپله دی انجلی ته لوښی یانور څه واخلی او وريې کړی نو داهم درسته ده ([1]).

\۳: که څه هدایت يې کړی وی اوکه نه وی کړی هرقسم درسته ده.

\۴: ټولی روپی هم مصرف کول او ورکول يې جائز دی.

\۵: داهم جائز دی. فقط

درمضان دمیاشتی دروژی فدیه یوفقیرته ورکړی که دوو ته: **سوال**: (۴۴۰) دیوسړی سره په تخمینی ډول سره څلور روپی درمضان المبارك دروژی دفديې نغد قیمت جمعه دی، نو هغه یومسکین ته ورکولی سی اوکه نه دوو ته يې هم ورکولی سی دوو مسکینانو ته دفديې په ورکولو کی څه نقصان خو نه راځی؟

جواب: یوسړی ته يې ورکول ضروری نه دی څوکسانو مسکینانو ته يې ورکول هم درست دی په فدیه کی په دی سره هیڅ نقصان نه راځی ([2]).

عیسوی یاهندو یا ددوی په مدرسو کی دزکات دروپو لګول درست نه دی: **سوال**: (\۴۴۱) آیا محتاجه هندوته یا دهندوانو په مدرسه کی زکات په ورکولو سره اداء کیږی؟ اوپه دی طریقی سره دعیسایې سړی اویا ددوی دمدرسی دپاره څه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی زکات نه اداء کیږی زکات محتاج مسلمان ته ورکول ضروری دی ([3]).فقط

([1]). مصرف الزكوٰة الخ هوفقير وهومن له ادنٰى شيئ اى دون نصاب اوقدر نصاب غير نام مستغرق فى الحاجة ومسكين من لاشيئ له الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ وص٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

([2]). مصرف الزكوٰة (درمختار) وهو مصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) يصرف المزكى الى كلهم او الى بعضهم ولو واحد من اى صنف كان (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴۴). ظفير

([3]). ولا تدفع (اى الزكوٰة) الى ذمى لحديث معاذ ﷺ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥١) حديث دمعاذ دادى كم چى دفتح القدير څخه شامى نقل کړيدی: ولفظ الحديث على ما فى الفتح من رواية اصحاب الكتب الستة : انك ستأتي قوما أهل كتاب، فادعهم إلى شهادة أن لا إله إلا الله وأني رسول الله، فإن هم أطاعوك لذلك فأعلمهم أن الله افترض عليهم خمس صلوات في كل يوم وليلة، فإن هم أطاعوك لذلك، فأعلمهم أن الله افترض عليهم صدقة تؤخذ من أغنيائهم فترد على فقرائهم الخ اهـ وضمير فقرائهم للمسلمين، فلا تدفع إلى من كان من المؤلفة كافرا أو غنيا، وتدفع إلى من كان منهم مسلما فقيرا =

دفديي رقم اصولو اوفروعو ياخاوند ته ورکول څنګه دي؟ سوال: (۱\۴۴۲) هنده وفات سوه اوهغې مثلا دسل روپۍ متعلق داوصيت وکی چې داروپۍ زما دځلور سوه قضاء سوو لمونځونو په فديه کی ورکړی نو دوصيت کوونکی دا رقم حاجت مندو اصولو او فروعو يا دهندې خاوند ته ورکول جائزدي اوکه نه؟

پوره رقم يوسړي ته ورکول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (۲\۴۴۳) دارقم يومستحق ته په يو وار ورکول روا دي اوکه ناروا دي؟

دزکوٰة فديه دوصي اصول او فروع ته ورکول څنګه دي؟ سوال: (۳\۴۴۴) زيد وصيت وکی چې زما پرذمه زکات پاته دي زما دمرګ څخه وروسته زما دترکه څخه دي اداء سي نو دوصي دارقم دزکات دزيد حاجتمندو اصولو اوفروعو ته ورکول جائز دي اوکه نه؟ اوپه دي طريقه وصي خپل حاجتمند اصل اوفرعي ته دزکات رقم ورکولی سي اوکه نه؟

وکيل دموکل په اصولو اوفروعو باندي مصرف کولي سي اوکه نه؟ سوال: (۴\۴۴۵) زيد په خپل ژوندکی يوڅوك وکيل ونيوی چې دا دزکات روپۍ په حقدارو باندې تقسيم کړه نو وکيل دا دزيد په اصولو اوفروعو چې حاجتمند وی تقسيمولاي سی اوکه نه؟ اوپه دي طريقه يې په خپلو اصولو اوفروعو باندې هم تقسيمولی سی اوکه نه؟

جواب: \۱: دهندې اصولو اوفروعو اوخاوند ته ورکول جائز نه دی (١).

\۲: په دې کی دغه تفصيل دی کم چې په درمختار کی دی: وکره اعطاء فقير نصابا او اکثر الا اذا کان المدفوع اليه مديونا اوکان صاحب عيال بحيث لوفرقه عليهم لايخص کلا او لا يفضل بعد دينه نصابا فلا يکره. فتح (٢).

\۳: دزيد اصولو او فروعوته ورکول درست نه دی. (٣) او وصی يې خپلو فروعو او اصولو ته چې فقيران وی ورکولی سی. وللوکيل ان يدفع لولده الفقير وزوجته الخ. در مختار (٤).

\۴: دزيد اصولو اوفروعو ته يې نسی ورکولی، اوخپل اصول اوفروع ته چې فقيران وی ورکولی سی. کمامر. فقط

= بوصف الفقر (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفير

(١). ولا يدفع المذکی زکوٰة ماله الی ابيه وجده وان علا ولا الی ولده وان سفل الخ ولاتدفع المراة الی زوجها (هدايه باب من يجوز دفع الصدقات ج١ ص ١٨٨). ظفير

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٣. ظفير

(٣). ولا الی من بينهما ولاد (الدرالمختار) الی اصله وان علا کابويه واجداده وجداته من قبلها وفرعه وان سفل الخ کاولاد الاولاد الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٦ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفير

(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٤ وص ١٥ . ظفير

دحیلی تملیک په ذریعه زکات دمدرسی پر ملازمینو باندی مصرف کولی سی اوکه نه ؟ سوال: (۴۴۶) په یوه مدرسه کی داستطاعت خاوندان اوبی وسه طالبان تعلم کوی دزکات دمال څخه چی کمی روپی حاصلی سوی یو نادار طالب العلم ته یې ورکړی بیا هغه دا روپی دخپل طرف څخه مدرسی ته ورکولی سی اوکه نه؟ اوددی څخه په مدرسینو او ملازمینو مصرف کولی سی اوکه نه؟ ددی څخه علاوه بل کم دریم صورت کیدلی سی دجواز اوکه نه؟

جواب: ددی دتملیك دحیلی څخه وروسته یعنی چی یو محتاج طالب العلم ته یې په ملکیت کی راولی اوهغه یې په داخل دمدرسه کی ورکړی او دملازمینو اومدرسینو په تنخواه کی یې مصرف کړی دامال دزکات درست دی (۱). فقط

دغنی بالغه زوی ته دقربانی دځرمنی روپی ورکول جائز نه دی: **سوال**: (۴۴۷) زید غنی دی اوقربانی یې کړیده ددی یوغریب زوی دی نودی خپل زوی ته دمذکوره قربانی څخه ځرمن یادهغه قیمت ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: ځرمن ورته ورکولی سی اودځرمنی قیمت ورته ورکول درست نه دی لکه دزکات په شان (۲). فقط

دمدرسی په طالبانو یاپه عمارت اوپه نورو باندی زکات لګولی سی اوکه نه؟ سوال: (۴۴۸) داسی مدرسی چی په هغه کی دینی اوحنفی اوهم انګریزی ژبه دژبی دیادولو په توګه دضرورت مطابق ویل کیږی، دزکات روپی لکه دطالبانو دخوراك دپاره اودمدرسینو او په تعمیر یانوروکی مصرف کولی سی اوکه نه؟ که مهتمم یې په ملکیت کی راولی نو زکات به اداء سی اوکه نه؟

جواب: دزکات روپی دمسکینانو طالبانو په خوراك اولباس کی مصرفولی سی که څه هم هغه دکار کسب اوددینی علم سره انګریزی هم دژبی دیادولو په غرض یادوی (۳) نو د مدرسینو اودمسجدونو په تعمیر اوپه مدرسو کی دزکات روپی مصرفول درست نه دی اوددی سره زکات نه اداء کیږی ځکه چی اصل داده چی دزکات داداء کولو دپاره داشرط

---

(۱). وحیلة الجواز ان یعطی مدیونه الفقیر زکاته ثم یاخذها عن دینه وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هم یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

(۲). ولا الی من بینهما ولاد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲ ، ط. س. ج ۲ ص ۲۴۲). ظفیر

(۳). مصرف الزکوٰة الخ هوفقیر وهومن له ادنی شیئ ای دون نصاب الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۷۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹). ظفیر

دی چې یو محتاج یې بغیر دعوض څخه مالك وګرځول سی (١). فقط

بنو هاشمو ته زکات ورکول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (١٤٤٩) په کفایه اوپه نوروکی یې په دی زمانه کی بنی هاشموته زکات روکول جائز لیکلی دی داقول ستاپه نظر څنګه دی؟

جواب: احقر په دی باندی دمنع والی فتوٰی ورکړیده، خوکه چیری ضرورت وو نوپه مالك ګرځولو سره بنی هاشمو ته دی ورکول سی. کما قال صاحب الدر المختار ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع الخ (٢). فقط

په کمه مدرسه کی چې دتنخواه څخه علاوه بل کم مصرف نه وی نو دزکات ورکول ورته جائز نه دي: سوال: (١٤٥٠) داسی اسلامی مدرسوته زکات ورکول په کمو کی چې داستادانو صاحب نصاب دتنخواه څخه غیر بل مصرف نه وی ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: جائزنه دی اوزکات نه اداء کیږی (٣). فقط

آیا غنی عالم اومالداره طالبانو ته دزکات ورکول درست دي؟ سوال: (١٤٥١) په درمختار کی دی: وبهذه التعلیل یقوی ما نسب الواقعات من ان طالب العلم یجوز له اخذ الزکوٰة ولو غنیا اذا فرغ نفسه لافادة العلم الخ اونواب صدیق حسن خان په کتاب روضة الندیة کی لیکلی دی: ومن جملة سبیل الله الصرف في العلماء الذین یقومون بمصالح المسلمین الدینیة فان لهم في مال الله نصیباً سواء کانوا اغنیاء او فقراء الخ ددی څخه معلومه سوه چې عالم اوطالب العلم که غنی هم وی دزکات ورکول ورته جائزدی، اوددی تائید دیو حدیث پاك څخه هم کیږی. عن ابی سعید رضی الله عنه ان النبی ﷺ قال تحل الصدقة للغنی اذا کان فی سبیل الله عزّ وجل. اخرجه ابوداود الطیالسی ص ۲۹۲.

جواب: اقول وبالله التوفیق. مالداره عالم چې دنصاب مالك وی زکات اوواجب صدقات ورکول اودهغه دپاره یې اخیستل دصحیح مذهب موافق جائزنه دی. اوپه فی سبیل الله کی که څه هم طالب العلم داخلیدلی سی خومحتاج والی په دی کی شرط دی. کما نقل الشامی عن البدائع اذا کان محتاجا (٤) الخ وفیه ایضا قوله لایملك نصابا، قید به لان

---

(١). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا ولا یصرف الی تعمیر بناء نحو مسجد الخ (ایضا ج٢ ص ٨٥، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٠، ط. س. ج٢ ص ٣٥٠. ظفیر

(٣). مصرف الزکوٰة الخ هوفقیر الخ ومسکین الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

(٤). وهذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة فی الغنی ولم یعتمده احد قلت وهوکذالك ولاوجه تقییده بالفقیر ویکون طلب العلم مرخصا لجواز سواله من الزکات وغیرها وان کان قادرا علی الکسب الخ (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨١، ط. س. ج٢ ص ٣٤٠). ظفیر

الفقر شرط فی الاصناف کلها الا العامل وابن السبیل اذا کان له فی وطنه مال بمنزلة الفقیر [1] الخ وفیه ایضا عن النهر علی ان الاصناف کلهم سوی العامل یعطون بشرط الفقر الخ ص ۸۴ جلد ثانی، [2] شامی، نو سره ددی تصریحاتو څخه غنی عالم ته جائزنه دی چی هغه صدقات الٰهی واجبه اوزکات واخلی، او داختلافاتو په صورت کی نه اخیستل یې ارجح دی. کما هو ظاهر

دسمرنا اوسیدونکی او دتهریس والا دزکات مصرف دی اوکه نه؟ سوال: (۴۵۲\۱) دسمرنا او دتهریس والا خلګ دزکات مصارف دی اوکه نه؟

دسمرنا اوتهریس دکار کونکو دپاره تنخواه: سوال: (۴۵۳\۲) سمرنا اوتهریس چی کمی چندی وصول کړی وی ددی څخه تقریر کوونکو اومحصلینو اووعظ کوونکو ته تنخواه او دډاګ محصول ورکول کیږی نوشرعًا زکات اداء کیږی اوکه نه؟ اوپه چنده کی زکات اونور ګډ ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: \۱: دسمرنا اوتهریس مظلومانو اوکونډو اویتیمانو کم چی مفلس اومحتاجه وی او دنصاب مالك نه وی په یقین سره دزکات او دټولو واجبه صدقو مصرف دی بلکی ښه مصارف یې دزکات او واجبو صدقودی په دی کی هیڅ دشك او دتردد ځای نسته. کما قال الله تعالٰی انما الصدقات للفقراء والمساکین. الایة توبه ۸۴.

\۲: په هغه چندوکی چی زکوٰۃ ورکول کیږی هغه په هغه وخت کی اداء کیږی کم کم وخت چی دسمرنا مظلومانو مسکینانو اونورو ته ورسول سی اوخلط کول یې چی کله دچندی دورکوونکی په اجازه وی دزکات دادا کولو په وخت کی مانع نه ګرځی ګویا دوکیلانو یعنی قبض کوونکو په اجازه سره یې خلط کړیدی، اوبیا یې زکات جلا دنصاب دخاوند دطرفه کړیدی. مسکینانو ته یې لیږلی [3]، مګر ددی قسم دشبهاتو او دشکونو دوجه څخه دابنه ده چی دلته دتملیك حیله وکړی او وایې اخلی ددی دپاره چی بیاپه هرمصرف کی دمصرفولو هیڅ باك نه راځی. فقط

معذور مستحق استاذ ته زکات ورکول څنګه دی؟ سوال: (۴۵۴\) نن سبا دزکات روپی په عمومی توګه اسلامی مدرسو ته لیږل کیږی خو زما استاذ معذور، عیالدار او قرضداره

---

[1]. ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۴، ط. س. ج۲ ص ۳۷۳. ظفیر

[2]. ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۳، ط. س. ج۲ ص ۳۷۳. ظفیر

[3]. ولو خلط زکاة موکلیه ضمن وکان متبرعا، إلا إذا وکله الفقراء (درمختار) قوله: (ضمن وکان متبرعا) لانه ملکه بالخلط وصار مؤدیا مال نفسه. قال في التتارخانیة: إلا إذا وجد الاذن أو أجاز المالکان اهـ أي أجاز قبل الدفع إلی الفقیر (ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۴، ط. س. ج۲ ص ۳۲۹). ظفیر

دی زما دپاره ښه ده چی دزکات روپی هغه ته ورکړم؟

جواب: بی شکه دابنه او داجر اوثواب موجب دی چی دزکات روپی دضرورت په اندازه خپل عیالداره استاذ ته ورکول سی اوپاته نورو غریبانو اومسکینو طالبانو ته ورکول سی (١)، اسلامی مدرسی په دی زمانه کی په دی وجه ډیری زیاتی حقداری دی دداسی خدمت ځکه چی مسکینان طالبان درسول الله ﷺ میلمانه دی او ددوی په باره کی: فاستوصوا بهم خیرا (٢) په حدیث پاك کی راغلی دی یعنی رسول الله ﷺ ددوی دخدمت اودمدارات (تعلق ساتلو) وصیت فرمایلی دی او ددوی په ذریعه چی ددین اشاعت کیږی هغه صدقه جاری ده او ددی په غرض ټولو ته دخپل طاقت په اندازه لږ لږ ورلیږل په کار دی.

خپلی مینځی ته زکات ورکول ځنګه دی؟ سوال: (۴۵۵) دلته چی کمه خپله مینځه وی هغه ته زکات ورکول درست دی اوکه نه؟

جواب: خپلی مینځی ته زکات ورکول درست نه دی، اودکمو خلګو چی شرعی مینځی نه وی لکه څنګه چی دهندوستان اکثره خدمتګاران اوخدمتګاری په کورونو کی اوسیږی اوهغه مینځی نه دی هغوی ته زکات ورکول چی کله محتاجه وی درست دی (٣).

دمدرسی طالب العلم: **سوال**: (١/۴۵٦) کم طالب العلم چی په اسلامی مدرسه کی داخل سی او ددرس نظامی نصاب حاصلول غواړی اوداسی دعلم په شوق کی یی وطن پرینښوول اومسافر سو دداسی طالب العلم دجائیداد اوتعلیم په نسبت کم شرعی قید سته اوکه نه؟ یاهغه دجائیداد اوتعلیم حقدار دی؟

٢\ : مذکور طالب العلم په ذاتی حیثیت سره هیڅ نه لری داسی طالب العلم دجائیداد او دتعلیم مستحق دی اوکه نه؟

٣\ : مذکورطالب العلم صرف عربی مذهبی تعلیم حاصلول غواړی مورث صرف دانګریزی تعلیم په صورت کی امداد کولوته تیاردی داسی طالب العلم مجبور دتعلیم او دجائیداد

(١). مصرف الزکوٰۃ الخ هو فقیر الخ ومسکین الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) لانه لو نقلها الی فقیر فی بلد اخر اورع واصلح کما فعل معاذ ﷺ لا یکره ولهذا قیل التصدق علی العالم الفقیر افضل کما فی المعراج (البحر الرائق باب المصرف ج٢ ص ٢٥٠). ظفیر

(٢). مشکوٰۃ باب العلم ص ٣۴. ظفیر

(٣). ولا الی ذمی الخ وعبده ومکاتبه ومدبره وام ولده ای لایجوز الدفع الی هولاء لعدم التملیك اصلا فی غیر المکاتب ولعدم التملیك اصلا فی غیر المکاتب ولعدم تمامه فیه (البحرالرائق باب الصرف ج٢ ص ٢۴۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥١) وکذا اجزاه مایدفعه الی الخدم من الرجال والنساء فی الاعیاد وغیرها بنیة الزکوٰۃ (عالمگیری باب المصارف ج١ ص ١٩٠). ظفیر

مستحق دی او که نه؟

۴\: دطالب العلم په ذاتی حیثیت سره تحقیقات لازم دی او که په محض طالب العلم کیدلو سره دتعلیم او دجائیداد حقدار دی؟

۵\: په اسلامی مدرسه کی ځای خالی وی لیکن مستحق طالب العلم یې محروم کی، او غیر مستحق ته یې ورکی داجائز دی او که نه؟

۶\: ابواب آمدنی چې دطالب العلمانو جاګیر وی او دمدرسینو دتنخواه دپاره هم وی، ددواړو دپاره یوحکم دی او که نه؟

جواب: ۱\: کله چې دده سره هیڅ نه وی که څه هم دده سره په کور کی مال وی نوده ته زکات یاخیرات ورکول درست دی (۱).

۲\: داسی طالب العلم دزکات اودنورو صدقات واجبه وو مصرف دی (۲).

۳\: مستحق یې دی (۳).

۴\: محض دطالب العلم کیدلو په حیثیت سره بغیر دتحقیق دوظیفی اوځای مستحق کیدلی سی. (۴)

۵\: سره دامکانه مستحق طالب العلم محرمول بغیر د(شرعی) وجه څخه بد دی. (۵)

۶\: دطالبانو دپاره زکات اوخیرات آمدنی مصرفولی سی او داستاذانو په تنخواه کی دزکات زر ورکول صحیح نه دی. (۶) فقط

<u>دچا سره چې صرف یو جانور وی ده لره زکات اخیستل څنګه دی؟</u> سوال: (۴۵۷) دیوه شخص سره فقط یوجانور دی څلویښت یاپنځوس روپی قیمت لری نودده دپاره زکات او صدقه اوداسی نور اخیستل جائز دی او که ناجائز؟

---

(۱). و(۲). و(۳). و(۴). والغنی لا یمنع من تناولها عند الحاجة کابن السبیل بحر عن البدائع بهذا التعلیل بقوی ما نسب للواقعات من ان طالب العلم یجوز له اخذ الزکاة ولو غنیا اذا فرغ نفسه لافادة العلم واستفادته لعجزه عن الکسب والحاجة داعیة الی ما لا بدمنه (درمختار) وفی المبسوط لایجوز دفع الزکوٰة الی من یملك نصابا الا طالب العلم والغازی ومنقطع الحج لقوله ﷺ یجوز دفع الزکوٰة لطالب العلم وان کان له نفقة اربعین وسنة آهـ (رد المحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۰) دعامل او دمسافر څخه ماسوا دنورو خلګو دپاره یې دفقر شرط ضروری ګرځولی دی، لان الفقر شرط فی الاصناف کلها الا العامل وابن السبیل اذا کان له فی وطنه مال بمنزلة الفقیر (البحر الرائق باب المصرف ج۲ ص ۲۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۳). ظفیر

(۵). مصرف الزکوٰة الخ هو فقیر وهومن له ادنیٰ شیئ ای دون نصاب اوقدر نصاب غیر تام مستغرق فی الحاجة (ایضا ج۲ ص ۷۹ وص ۸۰ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹). ظفیر

(۶). وان کان عند طعام شهر وهو یساوی مائتی درهم یجوز صرف الزکوٰة الیه الخ (الفتاوىٰ الخانیه علی هامش الفتاوىٰ الهندیه باب فیمن توضع فیه الزکوٰة ج۱ ص ۲۲۲). ظفیر

جواب: ده لره زکات وغیره اخیستل جائزدی ([1]).

په یتیم خانه کی زکات ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (۴۵۸\١) په یتیم خانه کی دزکات روپی ورکول جائزدی اوکه نه؟ څنګه چی نابالغ ته زکوٰة ورکول جائز نه دی.

جواب: نابالغو ته زکات ورکول درست دی، نوپه یتیم خانه کی دیتیمانو دمصرف دپاره دزکات روپی ورکول درست دی. ([2]) فقط

دزکات مستحق چی مهتمم ته زکات ورکړی او هغه کتاب او نور څه واخلی نو څه حکم دی؟

سوال: (۴۵۹\١) که چیری دیوی اسلامی مدرسی مهتمم دنصاب مالك نه وی که خلګ ده ته زکات یا دقربانی څرمنی ورکړی یا مهتمم په هغه باندی خپله قابض سی ددی روپو څخه دطالبانو لپاره کتابونه واخلی او دهغوی په خوراك اولباس کی یې مصرف کړی او داستاذانو تنخواه څینی ورکړی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: په دی طریقه به دتملیك حیله وکړی او دزکات رقم او دقربانی دڅرمنی قیمت دمدرسینو او ملازمینو په تنخواه کی مصرفول اوکتابونه اخیستل په مدرسه کی وقف کول اودطالبانو په خوراك اولباس کی لګول درست دی څه رکم چی په درمختار کتاب الزکوٰة کی داحیله کړیده. وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هو یکفن الثواب لها وکذا فی تعمیر المسجد وتمامه فی حیل الاشباه الخ، کتاب الزکوٰة درمختار ([3]). فقط

مستحق بالغ هلک ته زکات ورکولی سی برابره خبره ده چی دهغه پلار دزکات مستحق نه وی؟ **سوال**: (۴۶۰\١) څوك چی دزکات مصرف نه وی دهغه بالغ زوی کم چی دهغه سره خوراك کوی دا دزکات مصرف دی اوکه نه؟

جواب: دفقیر زوی کم چی خپله هم دنصاب مالك نه وی دزکات وغیره مصرف دی ([4]) (د جواب په الفاظو کی چشم پوشی ده ددی حاصل دادی چی کم سړی دزکات مستحق نه وی دهغه نابالغ زوی ته زکات ورکول درست دی چی هغه دنصاب مالك نه وی. ظفیر)

دفدیې دمصارفو تفصیل: **سوال**: (۴۶١\١١) دفدیې مصارف تفصیلی ولیکی اودفدیې روپی په لاندی مصرفونو کی لګول کیدلی سی اوکه نه؟ دمکی مکرمی غریبان اومسکینان،

([1]). و([2]). مصرف الزکوٰة ﷺ هوفقیر ﷺ ومسکین ﷺ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩) دبلوغ قید نسته ددی وجه څخه بالغ او نابالغ دواړوته یې ورکړه جائزده والله اعلم. ظفیر

([3]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١. ظفیر

([4]). ولا یجوز الی صغیر والده غنی فان کان الابن کبیرا جاز (الفتاوٰی الخانیه علی هامش عالمگیری ج١ ص ٢٢٢ باب فیما توضع فیه الزکوٰة). ظفیر

دسمرنا مظلومان، دخلافت کمیټی دکوهیانو جوړول، مسافرخانی مسجدونه اوداسی نور جوړول، دمدرسی دپاره داحادیثو کتابونه اخیستل، دفدیی په رقم کی یو عالم یا مولوی ته چی دزکات مستحق وی دزر پنځه سوه روپو کتابونه اخیستل او ورکول جائز دی اوکه ورته نغدی روپی ورکول سی چی په هغه دی په خپله کتابونه واخلی؟

فدیه په یتیم خانه کی: **سوال:** (۴۲۲\۲) دفدیې رقم په کمو یتیم خانو کی په مصارفو کی یې ورکولی سی اوکه نه؟ یاکم دنابالغه یتیم ولی ته چی ددی نابالغ دپاره یې صرف کوی جائزدی اوکه نه؟

فدیه مفلس قرضدار ته: **سوال:** (۴۲۳\۳) دفدیې رقم دکم مفلس قرضداری په روا قرض کی اداء کیدلی سی اوکه نه سی ادا کیدلی؟ هغه به خپل قرض پخپله اداء کوی اوکه ددی روپو څخه یې ورکولی او اداء کولی سی؟

دفدیې څخه دمدرسی دپاره کتابونه اخیستل: **سوال:** (۴۲۴\۴) دفدیې درقم څخه یې دینی مدرسی ته کتابونه اویا په نورو کی ولګولی نودا جائز دی اوکه نه؟

جواب: \۱\: دواجبی فدیې مصارف هم هغه دی کم چی دزکات مصارف دی په دی کی دمحتاج او دمفلس مالك جوړول ضروری دی برابره خبره ده که هغه دمکی وی اوکه دسمرنا مظلومان، ددوی مالك کیدل ضروری دی، نو په کمو مصارفوکی چی دچا تملیك نه وی راغلی په هغه مصارفو کی لګول ددی فدیې دروپو صحیح نه دی لکه دمسجد او دمدرسی ابادول اوکوهی، داحادیثو اودفقهی کتابونه اوداسی نور په دی کی یې لګول بغیر دچا دتملیك څخه جائزنه دی اوداحکم دانګوره فنډ خلافت کمیټی دی چی په دی کی زکات او واجبی فدیې نسی مصرف کیدلی مګر په دی حیلی سره چی څوك دنصاب مالك نه وی دهغه ملکیت یی وګرځوی دهغه دطرف څخه په انګوره فنډ اونورو کی یې ورکولی سی (١).

\۲\: نابالغه یتیم مفلس په مصارفو کی دلګولو دپاره دهغه ولی ته ورکول جائزدی یعنی درست دی.

\۳\: ددی رقم څخه پخپله قرض اداء کولو کم قرض دار مفلس ته درست نه دی ، البته دی

---

(١). مصرف الزکوٰة الخ وهومصرف ایضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبة الخ وهو فقیرالخ ومسکین الخ ویشترط ان یکون التصرف تملیکا لا اباحة لایصرف الی بناء نحومسجد ولا الی کفن میت الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۷۹ وج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹، وص ۳۴۴)، وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد الخ (ایضا کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

قرضدار مفلس ته يې ورکول درست دی چې هغه خپل قرض باندی اداء کړی ([1]).

۲\۴: دکتابونو وغیره اخیستل ددی رقم څخه درست نه دی ([2]) البته دیوی مدرسی دمسکینو طالبانو په مصارفو کی ددی روپو مصرفول درست دی. فقط

دتملیک په ذریعه ددرسګاه په تعمیرکی دزکات په صرف کولو سره زکات اداء کیدی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۲۵\۱) که چیری یوصاحب زکات ددینی علم په ضروریاتو کی امداد کول غواړی چې هلته دزکات روپی نه سی لګولی مثلا درسګاه جوړول یادار الطلبه وغیره جوړول اوتملیك يې جوړ کړی اودزکات روپی مصرف کړی نوپه دی سره زکات بغیر دشبهی څخه اداء کیدلی سی اوکه نه؟ او دعلمی کومك په نیت په داسی صورت اختیارولو سره دورکوونکی دزکات دعلم دین په امداد کولو سره ثواب هم ورکول کیږی اوکه نه؟ صرف دزکات دورکولو ثواب ورکول کیږی؟

جواب: په دی صورت کی زکات بغیر دشبهی څخه اداء کیږی اوپه شامی کی منقول دی چې په ذکر سوی طریقی سره په زکات ورکولو کی معطی ته هم دعلم دین دکومك کولو ثواب حاصلیږی: يقال ان ثواب التكفين يثبت للمزكي ايضاً لان الدال على الخير كفاعله وان اختلف الثواب كماً وكيفاً قلت واخرج السيوطي في الجامع الصغير لومرت الصدقة علي يدي مائة لكان لهم من الاجر مثل اجر المبتدي من غير ان ينقص من اجره شيء الخ ([3]).

پرچا چې سرسایه واجب وی هغه دزکات مصرف دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۲۶\۱) پرچا چې صدقه فطر واجب وی هغه دزکات مصرف دی اوکه نه؟

غریب چې دیو مالداره سره خوراک پخوی دزکات مصرف دی: **سوال**: (۴۲۷\۲) مالداره او غریب یوځای دواړه پخلی کوی نو غریب دزکات مصرف دی اوکه نه؟

جواب: ۱\۱: نه دی. ([4])

۲\۱: هغه غریب دزکات مصرف دی ([5]). فقط

دکمی کونډې سره چې ۳۰ - ۴۰ بیګه ([6]) مزکه وی زکات ورکول کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۱\۱

([1]). و([2]). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا (باب المصرف ج۲ ص۸۵ ، ط. س. ج۲ ص۳۴۴). ظفير

([3]). ردالمحتار ، كتاب الزكوة ج۲ ص ۱۲. ظفير

([4]). ولا الى غنى يملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلية من اى مال كان (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۷) . ظفير

([5]). مصرف الزكوة الخ هوفقير الخ ومسكين الخ (ايضا ج۲ ص ۷۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۳۹). ظفير

([6]). بیګه: په هندی ژبه کی دمځکی یو خاص مقدار ته وایی چې څلور کناله یا ۸۰ مرلې کیږی. حقانی

۴۲۸) دیوی کونډی ښځی سره ۳۰ - ۴۰ بیګه مځکه ده مګر دګرانی اودوچ کالی دوجه ددی سره دګذاری برابر امدنی نه ده که چیری کم خپلوان دی ته زکات ورکړی نو اداء کیږی اوکه نه؟

دکافی امدنی والا قرضدار ته زکات ورکول سی اوکه نه؟ سوال: (۴۶۹\۲) دکم شخص چی آمدنی پوره وی لیکن هغه قرضدار وی اوقرض نه سی اداء کولی نوده ته دزکات په ورکولو سره زکات اداء کیږی اوکه نه اداء کیږی؟

جواب: ۱\ : په دی صورت کی زکات اداء سویدی ([1]).

۲\ : په دی صورت کی هم زکات اداء کیدلی سی ([2]). فقط

دزکات څخه دکتابخانی دپاره کتابونه اخیستل څنګه دی؟ سوال: (۴۷۰\ ) دزکات دمال څخه که چیری یو شخص دیوی اسلامی مدرسی دکتابخانی دمحتاجه طالبانو دپاره چی قائمه وی کتابونه ورته واخلی نومدرسین اونور مالداران استفاده ځینی حاصلولی سی اوکه نه؟

جواب: په زکات کی دمحتاجه تملیك شرط دی بغیر دتملیك څخه یعنی دمالك جوړولو څخه غیر زکات نه اداء کیږی نواول دی زکات رقم داسی غریبانو طالبانو ته تقسیم کړی، یا که چیری جامی یا کتابونه دوی ته جوړ کړی یاپې واخلی نوهغه دغریبانو مملوك کړی یعنی هغوی ته یې ورکړی اوپه تقسیم کی یې ورکړی، دیوی مدرسی په کتابخانه کی دکتابونو په ایږدلو سره زکات نه اداء کیږی ([3]). فقط

آیا دزکات رقم په دی ځایونو کی ورکړی؟ سوال: (۴۷۱) دزکات روپی یوبیت المعذورینو یا محتاجانو ته دمعذورینو اودمحتاجانو دامداد دپاره ورکولی سی اوکه نه؟

([1]). وذكر في الفتاوى فيمن له حوانيت ودور للغلة لكن غلتها لا تكفيه وعياله أنه فقير ويحل له أخذ الصدقة عند محمد وفيها سئل محمد عمن له أرض يزرعها أو حانوت يستغلها أو دار غلتها ثلاثة آلاف ولا تكفي لنفقته ونفقة عياله سنة يحل له أخذ الزكاة وإن كانت قيمتها تبلغ ألوفا، وعليه الفتوى (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۸). ظفیر

([2]). ومنها الغارم وهو من لزمه دين ولا يملك نصابا فاضلا عن دينه اوكان له مال على الناس لايمكنه اخذه والدفع الى من عليه الدين والى من الدفع الى الفقير (عالمگیری باب المصارف ج۱ ص ۱۸۸). ظفیر

([3]). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لااباحة فلايصرف الى بناء نحومسجد (درمختار) كبناء القناطر والسقايات واصلاح الطرقات وكرى الانهار والحج والجهاد وكل ما لا تمليك فيه، زيلعى (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴) زموږ په دې زمانه کی ځینی دینداره دکتابونو تاجران پر مدرسه باندی کتابونه په داسی توګه خرڅوی هغه وایی چی زه هرکتاب په دومره قیمت سره اخلم اوپه دې سره به دزکات په روپو اخیستل سوی کتاب په دې شمېره کی کتابخانې مفت ورکوم، کم کسان چی دا ډول معامله کوی هغوته معلومیدل پکار دی چی په دې سره دهغوی زکات نه اداء کیږی اوپه دې فاسد شرط سره سوی بیع هم فاسدیږی، والله اعلم. ظفیر

٢١: آیا په یوداسی فنډکی دزکات درقم په لیږلو کی داشرط ضروری دی چی دا رقم یوازی په مسلمانانو مصرف کړی ځکه چی که دایقین نه وی نوغالب گمان به داوی چی دداسی فنډ څخه بغیر دمذهب دلحاظ فائده رسولی سی.

جواب: ١١، ٢: په زکات کی دمسلمان محتاج دزکات دروپو مالك گرځول ضروری دی نو په کمه موقع چی داشبهه وی چی مسلمانانو ته لیږل کیږی یاغیر مسلمانانو هغه په دی کی شریك دی یا دچا په ملکیت کی نه راځی نوپه داسی ځایونو کی دتملیك حیله دی جوړه کړی اوبیا دی هغه ته روپی په زکات کی ورکړی (١). فقط

غنی طالب العلم دزکات مستحق نه دی: **سوال**: (٤٧٢) مالداره طالب العلم چی مسافرنه وی دزکات او دسرسایی حقدار کیدی سی اوکه نه؟

جواب: مالداره طالب العلم ته زکات ورکول اوهغه ته یې اخیستل جائزنه دی بلکی حرام دی اوزکات نه اداء کیږی که څه هم علامه شامی فرعی ته دزکات داخیستلو جواز نقل کړی دی. چی لیکلی یې دی: وهذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة في الغنيّ ولم يعتمده احد ط قلت وهو كذلك ولا وجه تقييده بالفقير (٢) الخ، وقال بعده قوله لا يملك نصاباً قيد به لان الفقر شرط في الاصناف كلها الا العامل وابن السبيل اذا كان له مال في وطنه بمنزلة الفقير (٣) الخ ثم قال للاتفاق على ان الاصناف كلهم سوى العامل يعطون بشرط الفقر الخ شامی (٤). نو معلومه سوه چی طالب العلم غنی غیر مسافر ته دزکوٰة او دسرسایه ورکول جائز نه دی او نه اداء کیږی.

دقربانی دڅرمنی قیمت ایا فوراً فقیر ته حواله کول ضروری دی: **سوال**: (٤٧٣) دقربانی د څرمنی قیمت په مجرد وصولیدلو سره مستحقینو ته ورکول کیږی اوکه نه جمع سی او په تدریج سره دمستحقینو په کفالت راسی نوڅه بدی خونسته، که چیری ددی جمعٍ سوی څخه څه تجارت وکړی دهغه دګټی څخه دمستحقینو په کفالت کی راسی نو شرعاً جائز دی اوکه نه؟ که چیری دقربانی دڅرمنی په جمع کولو سره دیوی مدرسی دمهتمم په ملکیت کی راولی یایې دچاپه اختیار کی ورکړی نوددی څخه هغه مالك یامختار ددینی علومو استاذانو ته تنخواه ورکولی سی اوکه نه؟

---

(١). ولا تدفع الی ذمی لحدیث معاذ. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٢، ط. س. ج٢ ص ٣٥١) وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد الخ (ایضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفیر

(٢). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٠. ظفیر

(٣). ایضا ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٣. ظفیر

(٤). ایضا ج٢ ص ٨٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٣. ظفیر

جواب: ښه داده چې په مجرد وصولولو سره حقدارو ته دې ورکول سې طالبان دي اوکه غير طالبان او ياېې په مدرسوکې ورکړي که څه هم دطالبانو دلګښت دپاره يې کښيږدي نوپه دي کې هم هيڅ باك نسته او ددې جمع سوې څخه تجارت کول اودهغه ګټه حقدارو ته ليږل درست نه دي بلکې ددې قرباني دڅرمنې قيمت په فقيرانو باندې صدقه کول واجب دي اومالك جوړول په دې کې شرط دي (١) اودمدرسې مهتمم چې کله دنصاب مالك وي ورکول ورته جائزنه دي مګر که دمدرسې مهتمم ددې وکيل وګرځوي چې هغه به داقيمت دخپل ځان سره کښيږدي اوپه خپله حواله کې يې راولي او وخت په وخت به يې دطالبانو په ضرورياتو کې لګوي نو داجائز ده او مدرسينو او ملازمينو ته ددې څخه تنخواه ورکول جائز نه دي البته دتمليك دحيلې څخه وروسته داسې کولې سې څه رکم چې دزکات حکم دي. فقط

مستحق دوست ته زکات ورکولې سي: **سوال**: (١٤٧٤) يوسړي دنصاب خاوند دي اوهغه زکات دخپل مال څخه جلا کړيدی خپل يوملګري ته يې ورکړيدي بلکې ددې زکات درقم څخه دې ملګرې دفائدې دپاره تجارت وکي آيا هغه زکات يوازې يورفيق ته کله چې هغه قبيله والا وي درست دي اوکه نه؟

جواب: داشرعًا درسته ده چې يو حاجتمند عيالدار ته چې دنصاب مالك نه وي دزکات زيات رقم ورکول سي، ليکن داضروري ده چې هغه رقم دې شخص ته ورکول سي اودې يې مالك وګرځوي بيا که غواړي چې هغه په تجارت کې ولګوي يا يې مصرف کړي، نو داصورت چې کم په سوال کې درج دي چې دنصاب خاوند ته په خپله ددې رفيق دپاره دزکات رقم په تجارت کې لګول درست نه دي او ددې سره زکات نه اداء کيږي بلکې دجواز صورت يې دادې چې اول هغه دزکات رقم دې رفيق ته ورکول سي بياکه غواړي نو هغه رفيق دې دخپل طرف څخه په تجارت کې دلګولو دپاره ده ته ورکړي دکم څخه چې يې په زکات کې اخستې دي (٢). فقط

جائيداد دزکات اخيستلو مانع نه دي که چيري ددې اخراجات نه پوره کيږي : **سوال**: (١٤٧٥)

---

(١). مصرف الزکوٰة الخ وهومصرف ايضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغير ذالك من الصدقات الواجبة الخ هو فقير وهو من له ادنٰى شيئ اى دون نصاب الخ ويشترط ان يکون الصرف تمليکا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩و ٣٤٤). ظفير

(٢). مصرف الزکوٰة الخ هو فقير هومن له ادنى شيئ اى دون نصاب الخ ويشترط ان يکون التصرف تمليکا الخ اعطاء فقير نصاب او اکثر الا اذا کان المدفوع اليه مديونا اوکان صاحب عيال بحيث لو فرقه عليهم لا يخص کلا او لا يفضل بعد دينه نصاب فلا يکره فتح (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩، وص ٣٤٤ وص ٣٥٣). ظفير

دیوہ سړی جائیداد دقیمت په اعتبار سره دزکات دنصاب څخه ډیر زیات دی مثلاً سل دوه سوه روپۍ منافع ده لیکن په ټول کال کی منافع مصرف سوه اوهیڅ بچت پاته نسو، بلکی ضروری حاجتونه په مشکله سره پوره کیږی سی نوداسی شخص ته زکات اخیستل جائزدی اوکه نه؟

جواب: په شامی کی دی چی. سئل محمد ؒ عمن له ارض یزرعها اوحانوت یستغلها اودار غلتها ثلثة الاف ولا تکفی لنفقته ونفقة عیاله سنة یحل له اخذ الزکوٰة الخ [١]، ددی عبارت څخه معلومه سوه چی دغه شخص ته زکوٰة ورکول درست دی.

دکم طالب العلم سره چی دوه سوه روپۍ وی په هغه باندی زکات سته اوکه نه؟ اوهغه زکات اخیستلی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۷٦) یوطالب العلم مسافردی دهغه سره دوه سوه روپۍ نقدی دی دده مملوکه دده په کور کی ده داوسیدلو ځای یې خپل نه دی یعنی خپل ملکیت یې نه دی پرمذکوره مبلغونو یې پوره قدرت دی کم وخت چی وغواړی نو را غوښتلی یی سی، په داسی حالت کی پرمذکوره مبلغونو باندی زکات سته اوکه نه؟ او داسی طالب العلم ته دزکات اخیستل اوپه خپل مصرف کی یې راوستل جائزدی اوکه نه؟ همدارنګه مسجد ته څه خوراك راغی هغه خوراك اودمسجد دتیلو څخه مطالعه کول جائزدی اوکه نه؟

جواب: په درمختار باب المصرف کی دی: وابن السبیل وهوکل من له مال لامعه [٢] الخ. نو مذکوره طالب العلم ته ددی روایت موافق زکات اخیستل درست دی مګر داسی شخص ته زکات اخیستل اوصدقی خوړل یاتیل وغیره اخیستل ښه نه دی بلکی بعضو فقهاوو لیکلی دی چی داسی سړی دی قرض وکړی اوخپل کاردی روان کړی اودخپلو روپو څخه دی بیا اداء کړی. کما فی الشامی والاولی ان یستقرض ان قدر ولا یلزم ذالك الخ [٣]. او ددی روپو زکات دده په ذمه وروسته دمذکوره روپو دلاس ته راتللو څخه دتیرو کلونو هم لازمیږی [۴]. فقط

دغیر مسلم دقبضی څخه دمسجدونو دازادولو دپاره دزکات روپۍ نه سی مصرف کیدلی:

سوال: (۱ ۴۷۷) زموږ په ښار کی څو مسجدونه اوهدیری دغیر مسلمو په قبضه کی

---

[١]. ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨، ط. س. ج٢ ص ٣۴٨. ظفیر
[٢]. الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨۴، ط. س. ج٢ ص ٣۴٣. ظفیر
[٣]. الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨۴، ط. س. ج٢ ص ٣۴٣. ظفیر
[۴]. ولوکان الدین علی مقر الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضی (ایضا کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢). ظفیر

راغلی دی اوپه هغه کی ډیره زیاته بی ادبی کیږی آیا دهغه په پرینښوولو کی دزکات روپی په کار اچولی سی اوکه نه؟

جواب: دزکات دروپو څخه دا کار نه سی کولی ځکه چی دزکات داداء کولو دپاره دا ضروری ده چی یو محتاج یا څوحاجتمندو اومسکینانو ته دا روپی بغیر دعوضه ورکول سی یعنی مالکان یې وګرځول سی ([1]).

محتاجه خپلوان په بل کلی کی دی نو څه وکړی؟ سوال: (۴۷۸) دزید خپلوان اودوستان محتاج دی خوپه دوهم کلی کی دی نوزیدلره دوی ته زکات ورکول په کاردی اوکه دخپل کلی محتاجانو ته اوکه یایې داسلامی مدرسی طالبانو ته ورکړی غرض داچی چاته یې ورکول زیات ښه دی؟

جواب: په درمختار کی دی چی دوهم کلی ته زکات انتقالول مکروه دی خوکه په دوهم کلی کی دده خپلوان وی یازیات محتاج وی الخ نو دخپلوانو لحاظ مخکی دی که څه هم په بل کلی کی وی لکه څنګه چی په حدیث پاك کی دی. لا یقبل الله صدقة من رجل وله قرابة محتاجون الی صلة، الحدیث ([2]) حاصل داچی دخپل دښار محتاجانو ته یې ورکړی اوخپل خپلوانوته یې هم ورکړی که څه هم هغه په بل کلی کی وی، مقصد دادی چی دټولو خیال دی وساتی، اوکه چیری دزکات په روپو کی ګنجائش وی نوحتٰی الوسع هر یو حاجتمند اوخپلوانو ته دی ورکړی اوکه ګنجائش کم وو نوخپلوان دی مخکی کړی بیا دی دوهم لمبر محتاجانو اودطالبانو لحاظ کوی ([3]). فقط

دنصاب خاوندان علماء چی کله خپل مال دښځی په ملکیت کی راولی نودوی ته دزکات اخیستل درست دی اوکه نه؟ سوال: (۴۷۹) کم علماء چی په تعلیم اوتعلم کی مشغول وی اودنصاب خاوندان وی دوی ته زکات اخیستل جائزدی اوکه نه؟ که هغه خپل مال دښځی په ملکیت کی کړی وی نوپه دی حیلی سره دزکات اخیستل جائزدی اوکه نه؟

جواب: کم مولوی چی دنصاب خاوندوی دهغه دپاره دزکات اخیستل منع دی او دذکر سوی حیلی څخه وروسته دزکات اخیستل دفتوٰی دظاهر څخه جائز کیدلی سی ([4]). فقط

([1]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (ایضا باب المصرف ج٢ ص ٨۵ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴۴). ظفیر

([2]). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣۵٣. ظفیر

([3]). وکره نقلها الا الی قرابة بل فی الظهیرة لاتقبل صدقة الرجل وقرابته محاویج حتٰی یبدأ بهم فیسد حاجتهم او احوج اواصلح اواورع اوانفع للمسلمین (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣۵٣). ظفیر

([4]). ولا الی غنی یملك قدر نصاب فارغ من حاجة الاصلیة من ای مال کان (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣۴٧). ظفیر

(مګر دده داعمل انتهايي ناكاره او دمواخذي قابل دی. ظفير)

دفديي رقم په ښه كار كې لګول څنګه دي؟ سوال: (۴۸۰۱) دمتوفی په ذمه دشپږو كالو روژی قضايي ده، دده وارث فديه اداء كول غواړي ديوی روژی دغلی اندازه څومره ده آيا په يووخت كی ټوله غله يادد ی قيمت يوسړی ته وركړی اوكه يايې په كم نيك كار كی ولګوی لكه دمسجد تيارول يادېخنی په وخت كی غريبانو ته ګرمی جامی جوړول جائز دی اوكه نه؟

جواب: ديوی روژی فديه په انګريزی تول پاوكم دوه سيره غنم اويا ددی قيمت دی (١). مثلا كه نه سيره غنم په يوه روپی وی نوقريب ديوی روژی فديه ده، ديوه كال ددېرشو روژو فديې ته دی حساب وكړی او هم دی بيا دشپږو كالو دروژی فديو ته حساب وكړی اوپه خپل حساب سره دی اداء كړی (٢). دارقم فقيرانو اومسكينانو ته تقسيمولی سی، يوسړی ته يې وركول ضروری نه دی اوپه يو وخت كی يې هم وركول ضروری نه دی او دمسجد په ابادولو اوپه نورو كی يې لګول درست نه دی، اوداجائز نه دی چی دېخنی په موسم كی ددی رقم څخه برستنه جوړه كړی اويا كمبله واخلی فقيرانو ته يې تقسيموی. فقط

دزكات رقم دتبليغ په جلسه باندی لګول څنګه دي؟ سوال: (۴۸۱۱) په اكبر اباد دبجنور په علاقه كی ۴۰، ۵۰ كسان جاروكښان (بنګيان) اباد دی او دهغوی شاوخوا هندوان اباد دی، هندوانو تقريبًا پنځه زره موچيان جمعه كړل اوجلسه يې وكړه، دی خلكو ته يې په عامه توګه دمسلمانانو څخه دجلا كيدو تبليغ وكی چی دمسلمانانو سره هيڅ قسم تعلق ونه ساتی. ددی خلاف زما اراده داده چی په اكبر اباد كی جلسه وكړم اوځو مقررين را وغواړم اوپه انګره اوپه نورو كی څلور مقررين راغواړم او دهندوانو څخه جلا اوسيدونكو ته دعوت وركی اوداكبر اباد جارو كښانو ته دمسلمان كيدلو دعوت وركی خو داكبر اباد په دی جلسه كی دمصارفو دپاره روپی نه وی، نوكه چيری شرعًا اجازه وی

---

(١). ولو ماتوا بعدزوال العذر وجبت الوصية الخ وفدی لزوما عنه عن الميت وليه الذی يتصرف فی ماله كالفطرة قدر الخ بوصية من الثلث (درمختار) هی مثل الفطرة من حيث الجنس وجواز اداء القيمة (ردالمحتار) فصل فی العوارض لعدم الصوم ج۲ ص ۱۲۰ وص ۱۲۱، ط. س. ج۲ ص ۴۲۴) نصف صاع الخ من بر اودقيقه اوسويقه اوزبيب الخ اوصاع تمر اوشعير الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الفطرة ج۲ ص ۱۰۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۶۴). ظفير

(٢). دا حساب اواندازه دكال ۱۳۴۲ هـ ق ده ، اوس غله ډيره ګرانه سويده څكه نوبې قيمت هم ډير لوړ سويدی، بايد ديو داسی چا څخه يې پوښتنه وكړل سی څوك چی معلومات وربانديی لری او بيا دهغه قيمت دحساب موافق يې وركړی. ظفير

نو پيشگی دزكات دمال څخه ورته روپی برابری كړی اوپه دی جلسه كی يې مصرف كړی؟

جواب: په زكات كی داشرط دی چی دفقراوو ملكيت سی يعنی محتاجان دهغه مالك گرځول اوكه دفقيرانو ملكيت نسی نو زكات نه ادا كيږی (١)، نو كه چيری غير دزكات څخه بل كم صورت دچندی نه وی نودزكات درقم دی اول داسی سړی مالك جوړكړی چی هغه دنصاب مالك نه وی بيا دی هغه دخپل طرف څخه دمذكوره جلسی په مصارفو كی ولگوی نوپه دی صورت كی دزكات وركوونكی زكات هم اداسو اودجلسی دمصارفو هم انتظام كيدلی سی او ددی زبانی تشريح ديو باخبره عالم څخه وكړی هغه په دی صورت دتمليك په پوره طريقه پوهيدلی سی (٢). فقط

فديه دجومات په تعميركی لگول جائزدی اوكه نه؟ **سوال**: (٤٨٢) يو ډير مالداره شخص مړ سو دده پرذمه ډير لمونځونه او روژی وی او دمړينی په وخت نه وصيت وو او نه نور څه هيڅ نه وو، اوس دده بالغو وارثانو دخپل ذاتی مال څخه دهغه دروژو او دلمونځونو حساب ولگوی اوپوره فديه يې اداء كړه، نو آيا ددی صدقی رقم په تعمير دمسجد كی لگول جائز دی اوكه نه؟

جواب: دانبكاره اومسلمه خبره ده چی دروژی او دلمونځونو فديه اداء كول دمال دپريښولو اودوصيت په صورت كی پروارثانو واجب اولازم ده، اوپه دی حالت كی دا د واجبی صدقی څخه دی چی ددی مصرف همدادی چی كم دزكات مصرف وی او دفقيرانو اودنورو تمليك په دی كی دزكات په شان شرط دی. كما فی الشامی فی باب مصرف الزكوة، وهو مصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارات والنذر وغير ذالك من الصدقات الواجبة، كما فی القهستانی (٣). اوپه كم صورت كی چی مړی مال نه وی پری ايښی يا يې مال پری ايښی وی خو وصيت يې نه وی كړی ددی په نسبت فقهاوو داليكلی دی چی كه وارثان يې تبرعًا ددی دلمونځونو اودروژو فديه اداء كوی نو اداء كولی يې سی نوكه الله ﷻ ته منظور وی نوهغه هم دمړی دلمونځونو اودروژو فديه كيدلی سی، اوان شاء الله تعالی چی دا كافی كيدلی سی، نوفقهاء دفديې تبرعا اداء كولو په باره كی (يجز به

---

(١). ويشترط ان يكون الصرف تمليكا الخ ولايصرف فی بناء نحو مسجد الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤). ظفير

(٢). وحيلة التكفين ان يتصدق بها علی فقير ثم هو يكفن فيكون الثواب لهما وكذا فی تعمير المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الزكوة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

(٣). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩. ظفير

ان شآء الله) ويلي دي (١). ددی لپاره په ظاهره دا معلوميږي چې كم شرطونه دواجبی فديې دی هغه په دی کی ملحوظ ساتل په کاردی مثلا دفديې مقدار به هم هغه وی چې هغه دوصيت په صورت کی وو، په داسی طريقی ددی مصرف هم هغه کيدل په کاردی کمی طريقی چې دواجبی فديې دی اوتمليك يا اباحت هم په داسی طريقه کول په کاردی چې په کمه طريقه په واجبه فديه کی وی لکه چې په شامی اول جلد باب قضاء الفوائت دفديې په بيان کی دی چې: ثم اعلم انه اذا اوصی لفدية الصوم يحكم بالجواز قطعاً لانه منصوص عليه واما اذا لم يتطوع بها لوارث فقد قال محمد ؒ في الزيادات انه يجزيه انشاء الله تعالى فعلق الاجزاء بالمشية لعدم النص ؒ (٢). ددی څخه معلومه سوه چې دفديې په حيثيتونو کی ددی تبرع لحاظ کول په کاردی، خوکه چيری دلمونځونو او دروژو فديه اداء کول دوارثانو مقصود نه وی فقط دخيرات ثواب رسول وی نوبيا په دی صورت کی په مسجد وغيره دخير اودنيکی په مصرفونو اوتعمير وغيره کی که څه ولګوی اودا دخير عمل اوصدقه مړی ته وليږل سی هغه ثواب مړی ته رسيږی مګر دروژی او دلمونځونو دفديې داداء کولو اومړی دغاړی په خلاصولو کی دی ددی فرائضو څخه اميد نه ساتی. فقط

خيرات په فديه کی حسابيږی اوکه نه؟ سوال: (۴۸۳) يوی ښځی دناجوړی په حالت کی خپل خاوند ته وصيت وکړی چې زما دقضاء سوو لمونځونو اودروژو فديه زما دمړينی څخه وروسته اداء کړی ددی وصيت څخه وروسته هغه مړه سوه ددی خاوند ددفن کولو څخه مخکی څه نفقه اوجامی وغيره خيرات کړی مګردبی علمی دوجهی څخه يی دفديې نيت نه دی کړی ددی څخه علاوه تراوو اتو ورځو پوری يې دخپل وصيت برابر صدقی او خيراتونه کړی دی، داصدقه اوخيرات په فديه کی حسابيږی اوکه نه؟

جواب: دوصيت کولو په صورت کی او دمال پريښولو په صورت کی دفديې اداء کول دوارثانو پرذمه واجب دی او دواجبی فديې حکم دزکات په شان دی چې دنيت او د فقيرانو دتمليك او داسی نور احکام پردی باندی مرتب کيږی نوکله چې خاوند داخيرات اوصدقه دوفات په ورځو کی يادډی څخه وروسته کړی دفديې دادا کولو نيت يې نه وو، ددی وجه څخه دفديې اداء کول دده پرذمه واجب پاته دی کمه اندازه فديه چې معلومه وی هغه به دفديې په نيت فقيرانوته تقسيم کړی اوکم څه چې يې بغير دفديې دنيت خيرات کړی وی هغه په دی کی نه حسابيږی هكذا فی الدر المختار والشامی وغيرهما (٣).

---

(١). ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج١ ص ٦٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٧٢. ظفير

(٢). ايضا ج١ ص ٦٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٧٢. ظفير

[باقی]

په سرکاري شفاخانو کی دزکات روپی دحیلی په ذریعه ورکول درست دي اوکه نه؟ سوال: (۱\ ۴۸۴) که دحکومت دخوا څخه امدادی کمه شفا خانه خلاصه سی په دی کی دزکات روپی په حیلی کولو سره ورکول جائزدی اوکه نه؟

دمسلمان په شفاخانه کی دزکات روپی لګول څنګه دي؟ سوال: (۴۸۵\۲) اوکه چیری یې شفاخانه یوازی دمسلمانانو مسکینانو دپاره خلاصه کړی وی نوپه داسی شفاخانه کی دزکات روپی په حیلی جوړولو سره ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: اصل دادی چی دزکات داداء کولو دپاره داشرط دی چی دیو غریب په ملکیت کی راسی چی هغه سیدنه وی په درمختار کی دی چی: تملیك جزء مال عینه الشارع من مسلم فقیر غیر هاشمی ولا مولاء انتهٰی ([1]) ملخصًا. اوځه رکم چی په زکات کی دفقیر مسلمان تملیك شرط دی ددی وجه څخه په تجهیز اوتکفین کی دمړی یا دمسجد او د مدرسی په تعمیر کی ددی مصرفول درست نه دی اووددی دجواز حیله فقهاوو دالیکلی ده چی اول دزکات زر دیو فقیر په په ملکیت کی راولی بیادی هغه ته وویل سی چی هغه یې دخپل طرف څخه په مذکوره ځایونو اودهغه په رکم نوروکی مصرف کړی په درمختار کتاب الزکوٰۃ کی دی: وحیلة التکفین بها التصدق علی فقیر ثم هویکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد وتمامه فی حیل الاشباه الخ ([2]). نو په دی ذکر سوی حیلی سره په دواړو صورتونوکی په سوال مسئوله کی دزکات روپی لګولی سی او دزکات دادا کیدلو صورت په دی کی دادی چی اول دغه دزکات رقم دی دیو داسی مسلمان په ملکیت کی راولی چی دزکات مصرف وی بیا دی هغه ته وویل سی چی هغه یې دخپل طرف څخه په مذکوره شفاخانه کی ورکړی، ځکه چی اوس خو هغه دزکات روپی نه دی ورکړی بلکی دزکات مالك ددی محتاج سړی ته په ورکولو اداء کیږی اوهغه ددی مالك سویدی، اوس دده اختیار دی چی په کم ځای کی یې غواړی هلته دی مصرف کړی. فقط

دزکات دروپو څخه حج کول څنګه دي؟ سوال: (۱\ ۴۸۶) دزکات دروپو څخه دخلګو حج کول څنګه دی؟

دزکات دروپو څخه دقرآن کریم اخیستل اوپه امیر اوغریب باندی تقسیمول: **سوال**: (۴۸۷\۲)

([3]). مصرف الزکوٰۃ الخ هومصرف ایضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبات الخ ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۷۹ ، ط. س. ج ۳۳۹ و۳۴۴). ظفیر

([1]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴). ظفیر

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱. ظفیر

دزکات دروپو څخه يې قرآن مجيد واخيستی نو اميرانو اوغريبانو اوهلکانو ته يې تقسيمول څنګه دی؟

دزکات دروپو څخه غوړ والي جوړول درست دي اوکه نه؟ سوال: (۴۸۸\۱۳) دزکات دروپو څخه غوړوالی جوړول درست دی اوکه نه؟

يوانسان ته څومره زکات ورکول کيږي؟ سوال: (۴۸۹\۱۴) يوانسان ته څومره زکات ورکول په کاردی؟

جواب: ۱\ : که حج کوونکی ته هغه روپی په ملکيت کی راولی چی هغه خپل حج باندی وکړی، ياپه کم مصرف کی چی غواړی رايې ولی نودا درسته ده اوزکات اداء سو (۱).

۲\ : قرآن کريم چی يې دزکات دروپو څخه واخيستی نوکه چيری يې غريبانو هلکانو او لويانو ته تقسيم کړی وی نو دا جائزده خو زکات يې نه اداء کيږی هغه به بيا ورکول کيږی (۲).

۳\ : دزکات په روپو داسی کار کول درست نه دی ځکه چی دزکات په اداء کولو کی دا شرط دی چی غريبان به ددی مالك ګرځوی که مدرسه ياجومات ددی څخه جوړول غواړی ياپه غوړواليو يانورو کی په مصرفولو سره زکات نسی اداء کيدلی په ده باندی بيا زکات ورکول لازم دی (۳).

۴\ : يوسړی ته چی محتاج وی دنصاب څخه کم مال دزکات ورکول په کاردی دنصاب په اندازه ورکول مکروه دی خوکه هغه قرضداری وی نودنصاب يا دنصاب څخه زيات ورکول هم درست دی (۴). فقط

دزکات څخه مدرس، مؤذن او نوروته مياشتنی تنخواه ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (۴۹۰\۱) دزکات دمال څخه دمدرسی استاذانو يا مؤذن يا دامام ماهانه تنخواه ورکول

---

(۱). وکره اعطاء فقير نصابا اواکثر الا اذا کان المدفوع اليه مديونا اوکان صاحب عيال بحيث لوفرقه عليهم لا يخص کلا اولا يفضل بعد دينه نصاب فلا يکره فتح (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۳) ددی څخه معلومه سوه چی يوسړی ته دومره روپی ورکول دحج دپاره مکروه دی ليکن دغه فقير دمالك کيدلو څخه وروسته ددی روپو څخه حج کول سی ليکن دزکوٰة دروپو څخه حج کول دمصارفو دزکات دمقصد سراسر خلاف ورزی ده چی ددی څخه ځان ساتل ضروری دی. والله اعلم. ظفير

(۲). مصرف الزکوٰة الخ هوفقير الخ ومسکين الخ ويشترط ان يکون الصرف تمليکا (ايضا ج۲ ص ۷۹). ظفير

(۳). ويشترط ان يکون الصرف تمليکا لا اباحة کمامر لايصرف الی بناء نحو مسجد ولا الی کفن ميت وقضاء دينه (درمختار) نحومسجد کبناء القناطر والسقايات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل ما لا تمليك فيه، زيلعی (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴) . ظفير

(۴). وکره اعطاء فقير نصابا الا اذا کان المدفوع اليه مديونا اوکان صاحب عيال الخ لايکره (ايضا ج۲ ص ۹۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۳). ظفير

درست دی اوکه نه؟ څه رکم چې داخلګ ددین خدمت کوی ددوی کمك دزکات څخه کیدلای سی اوکه نه؟ اوامام صاحب دتملیك شرط ځنګه لګولی دی په: انما الصدقات للفقراء الخ. کی خولام دنفع دپاره هم راتلای سی ددی په تملیك کولو باندی دحمل کولو څه منشاء ده ددی په باره کی کمه تصریح دحدیث سته اوکه نه؟

جواب: په زکات کی تملیك اوداسی نور شروط دی لکه ځنګه چې دایات د: انما الصدقات للفقراء، الآیة څخه مستفاد ده ځنګه چې اول دصدقی لفظ همدا دفقیرانو تملیك غواړی اوبیا لام دتملیك ددی صریح دلیل دی اودنفع دپاره يې ويل هم ددی سره منافی نه دی ځکه چې تامه نفعه وروسته ترتملیك ومملوك له ته ويل کيږی اوپه حدیث پاك: تؤخذ من اموالهم وترد الی فقرآء هم (١). کی ددی دلیل دی ځکه چې د: تؤخذ څخه داغنیاء دملك څخه خروج ثابت سو. اود: وترد الی فقرآءهم، څخه دفقیرانو دملکیت تقاضٰی کوی په هرحال کله چې په زکات کی دفقراء تملیك ضروری کیدل، اودصدقی په لفظ کی داپه کاردی چې بغیر دڅه عوض څخه وی اوکه نه صدقی نه پاته کيږی نو دملازمینو اودمدرسینو تنخواه ورکول دزکات څخه جائزنه دی اوپه داسی مصارفو کی دلګولو دپاره دتملیك حیله ضروری ده اوکه نه زکات به اداء نسی ځنګه چې صاحب دهدايې رحمه الله لیکلی دی چې: ولا یبنی بها مسجد ولا یکفن بها میت لانعدام التملیك وهو الرکن (٢). په فتح القدیر کی دی: قوله لانعدام التملیك وهوالرکن، فان الله تعالٰی سماها صدقة وحقیقة الصدقة تملیك المال من الفقیر الخ، فتح، ولا یدفع الی مدبره ومکاتبه الخ لفقدان التملیك الخ (٣). وګوره دهدایی صاحب رحمه الله په ځینو ځایونو کی دعدم تملیك څخه علت دعدم جواز قرار ورکړی دی. فقط

دزکات څخه تبلیغ کوونکو ته وظیفی ورکول څنګه دی؟ سوال: (٤٩١١) دزکات څخه مبلغینو دتبلیغ انجمن او طالبانو ته وظائف ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: طالبانو اومسکینانو ته دزکات څخه وظیفه ورکول جائزدی (٤) او دمبلغینو په تنخواه کی دتملیك حیله ضروری ده (بغیر دحیلی څخه يې ورکول درست نه دی ځکه چې دزکات دپاره تملیك شرط دی. ظفیر)

---

(١). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢. ظفیر

(٢). هدایه باب من یجوز دفع الصدقات الیه ج ١ ص ١٨٨. ظفیر

(٣). فتح القدیر باب من یجوز دفع الصدقات الیه ج٢ ص ٢٠ – ٢٣ . ظفیر

(٤). مصرف الزکوٰة الخ هوفقیر الخ ومسکین الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

امام ته په اجرت کی عشر ورکول درست نه دی: **سوال**: (۴۹۲\) امام ته په اجرت کی عشر ورکول جائزدی اوکه نه؟ ناجائز ویونکی ته چی کم شخص معتزله ووایی نوددی دپاره څه حکم دی؟

جواب: دعشر مصرف هغه دی کم چی دزکات مصرف دی څه رکم چی یې په شامی باب مصرف الزکوٰة کی لیکلی دی: وهومصرف ایضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبة الخ (١). نو څه رکم چی زکات دامامت په مصرف کی ناجائز دی په همدی طریقی سره عشر اوصدقه فطر هم په اجرت کی ورکول ناجائز دی اوپه دی صورت کی عشر، سرسایه او واجب صدقات نه اداء کیږی اوپه عدم جواز قائلین ټول فقهاء دی.

دجائیداد په موجودیت سره چی ګذاره نه کیږی نوزکات ورکول کیدی سی اوکه نه ؟ سوال: (۴۹۳\) دنابالغو سره پوره جائیداد دی لیکن دنابالغوالی په وجه یې ګذاره نه چلیږی دوی ته زکات ورکول یا ددوی قرض اداء کول جائزدی اوکه نه؟

جواب: ددی نابالغو ګذاره چی کله ددوی دجائیداد دآمدنی څخه نه کیږی نودوی ته دزکات روپی ورکول درست دی، کما نقل عن محمد رحمه الله کذا فی الشامی (٢). او ددوی قرض په دی طریقه اداء کول جائزدی چی اول دهغه زکات روپی ددغه یتیمانو په ملك کی راولی او بیایې هغه په خپل قرض کی ورکړی یاهغه ته وویل سی چی خپله دهغه څخه هغه روپی واخله، اودهغه قرض دی اداء کړی.

کافرانو ته زکات ورکول درست نه دی: **سوال**: (۴۹۴\) دزکات ورکول کافرانو ته درست دی اوکه نه؟ اود: انما الصدقات للفقراء، ایات کریمه څخه څه مراد دی ؟

جواب: دزکات تعریف په درمختار وغیره کی دادی چی : تملیك جزء مال عینه الشارع من مسلم فقیر الخ (٣). ددی دامطلب دی چی زکات په شریعت کی دی ته وایی چی دخپل مال یوه معلومه برخه کمه چی شارع معینه کړیده مثلاً څلویښتمه برخه محتاجو مسلمانانو ته ورکول کیږی اوهغه به یې مالك جوړیږی نو معلومه سوه چی دزکات داداء کولو دپاره دالازمی شرط دی چی مسلمانانو ته دی ورکول سی کم چی دزکات مصرف

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩. ظفیر

(٢). سئل محمد عمن له ارض یزرعها اوحانوت یستغلها اودار غلتها ثلاثة الاف ولاتکفی لنفقته ونفقة عیاله سنة یحل له اخذ الزکوٰة وان کانت قیمتها تبلغ الوفا وعلیه الفتوٰی (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨). ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکات ج٢ ص ٣ – ۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٢ و٢٥٧). ظفیر

وی اوپه: انما الصدقات للفقراء والمساکین (¹) الآیة. کی دفقیرانو اومسکینانو څخه مسلمانان فقیران اومسکینان مراد دی دامت په اجماع سره، البته نفلی خیرات ذمیانو یعنی کافرانو ته ورکولی سی داسی په درمختار کی لیکلی دی: وجاز دفع غیرها وغیر العشر والخراج الیه ای الذمی (²). یعنی دزکات، عشر اوخراج څخه غیر نور صدقات ذمی (کافر) ته ورکول درست دی. فقط

زکات نورو ملکونو ته لیرل څنګه دی؟ سوال: (۴۹۵\۱) آیا دزکات روپی غیر اسلامی ممالکوته لیږلی سی اوپه نورو ملکونو کی دمسلمانانو په کمك کی یې مصرفولی سی.

دزکات څخه دخپل طرف څخه حج کول څنګه دی؟ سوال: (۴۹۶\۲) آیا دزکات دروپو څخه حج کولی سی که چیری کولی سی نوآیا دخپلو دوستانو خپلوانو څخه یې هم کولی سی؟

جواب: ۱\: دزکات روپی غیر اسلامی مملکتونو حاجتمندو مسلمانانو ته ورکول هم درست دی لکن داشرط دی چی چاته یې ورکوی هغه دنصاب مالك نه وی او هغه یې مالك وګرځوی اوښه داده چی دخپل ښار غریبانو اوفقیرانو ته یې تقسیم کړی (³).

۲\: دزکات دروپو څخه خپل حج کول درست نه دی مګر داجائز دی چی یو فقیر دزکات دروپو مالك وګرځوی، بیاکه هغه خپل حج کوی یایې په نورو مصارفو کی لګوی ده ته اختیار دی، غرض دادی چی دزکات په روپوکی مالك جوړول اومحتاج ته یې ورکول شرط دی بغیر ددی څخه زکات نه اداء کیږی (⁴). (مګر ددی سره داهم معلومه سوه چی یو شخص ته دومره رقم ورکول دکراهیت څخه خالی نه دی. ظفیر)

دقربانی دڅرمنی په قیمت کی تملیک: سوال: (۴۹۷\۱) دمدرسی مهتمم دقربانی څرمن دخپل طرف څخه خرڅه کړه چی دمدرسی په داخل کی حواله کړیده آیا په دی کی تملیك شرط دی اوبغیر دتملیك څخه دنورو مالونو په شان هغه لګولی سی اوکه نه؟

بغیر دتملیک څخه یې ولګوی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۴۹۸\۲) که دمدرسی مهتمم بغیر د تملیك څخه ددی څرمنی قیمت مصرف کړی ، نو پر قربانی کوونکی به دوباره دقربانی د

(¹). سورة توبه رکوع ۸. ظفیر

(²). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۲، ددی څخه مخکی عبارت دادی. ولا تدفع الی ذمی لحدیث معاذ ﷺ (ایضا، ط. س. ج۲ ص ۳۵۱). ظفیر

(³). وکره نقلها الا الی قرابة او احوج او اصلح او اورع او انفع للمسلمین (درمختار) قوله: کره نقلها ای من بلد الی بلد اخر لان فیه رعایة حق الجواز فکان اولی، زیلعی، والمتبادر منه ان الکراهیة تنزیهیة تامل فلو نقلها جاز لان المصرف مطلق الفقراء (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۹۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۳). ظفیر

(⁴). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة لایجوز الی بناء نحو مسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴) . ظفیر

څرمنی قیمت خیرات کول واجب وی اوکه نه ؟

جواب: ۱\ ، ۲ : دمدرسی مهتمم ته په کاردی چی دقربانی څرمن دخرڅولو څخه وروسته دهغه قیمت دزکات په شان تملیك کړی په مدرسه کی په کم مصرف کی چی غواړی مصرف دی کړی که چیری دمدرسی مهتمم دا قیمت بغیر دتملیك دحیلی څخه په داسی ځای کی ولګوی چی کم دقربانی دڅرمنی اوزکات مصرف نه وی لکه دملازمینو او داستاذانو په تنخوا کی یې ورکړی نوقربانی کوونکی ته ددی قیمت په اندازه صدقه کول واجب دی اوکه چیری دطالبانو په مصرف کی ولګوی نوقربانی اداء سوه، دوباره ددی قیمت خیرات کول په مالك باندی واجب (۱) نه دی.

دزکات دروپو څخه دمدرسی دپاره ځای اخیستل ناجائزنه دی: سوال: (۱۴۹۹) دزید اودعمر اودنورو دخوا څخه یوه اسلامی مدرسه روانه ده اوس دهغه حالت داسی سویدی چی دهغه مدرسی لګښت نه سی پورته کولی اودزکات دروپو څخه یې ځای واخیستی دهغه دآمدنی څخه داستاذانو تنخواه اونورو ته ورکول غواړی داصورت جائزدی اوکه نه؟

جواب: دزکات په روپو ځای اخیستل په ذکر سوی غرض سره شرعًا جائزنه دی، په دی کی زکات نه اداء کیږی لیکن فقهاوو په دی قسم کارونو کی دجواز داصورت لیکلی دی چی دزکات روپی اول دیو داسی شخص په ملك کی راوله چی هغه دزکات مصرف وی یعنی هغه سړی دنصاب مالك نه وی بیا هغه سړی داروپی په خپل ملکیت اوقبضه کی واخلی اوپه مذکوره غرض کی دی ولګوی (۲). فقط

دخاوند اولاد ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۰۰) هنده دخپل خاوند اولاد چی دبلی ښځی څخه دی زکات ورکولی سی اوکه نه؟

دچا سره چی زیات مکان وی هغه دزکات مصرف دی: سوال: (۱۵۰۱\) دچا سره چی غیر داوسیدلو دځای څخه دوهم مکان وی چی دهغه قیمت دنصاب څخه زیات وی نوهغه دزکات مصرف دی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : ورکولی یې سی (۳).

۲\ : که چیری دده سره غیر دمکان څخه نور مال دنصاب په اندازه نه وی اوآمدنی کرایه

---

(۱). وګوری ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱. ظفیر

(۲). وحیلة التکفین التصدق بها علی فقیر ثم هو یکفن الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

(۳). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۴۲). ظفیر

دده سره دنصاب په اندازه نه ده جمع سوی اوهغه حاجتمند وی اوهغه دوهم مکان دتجارت دپاره نه وی نوده ته زکات ورکول جائزدی اوپرده باندی قربانی واجب نه ده (١).
فقط

دنصاب ملک مطلقا دزکات داخیستلو مانع دی اوکه نه؟ سوال: (٥٠٢/١) دنصاب ملکیت مطلقا دفرضی زکات داخیستلو مانع دی که نه دی اوکم سړی چی دغنی عالم دپاره دزکات اخیستل جائز ویلی دی یعنی نصاب یې مطلقا مانع نه دی ویلی دده وینا صحیح ده اوکه نه؟

جواب: مطلق نصاب دفرضی زکات مانع نه دی، کار کوونکی، زکات راجمع کونکی، عشر راغونډونکی دپاره یې دزکات اخیستل جائز ګرځولی دی که څه هم هغه غنی وی، په دی طریقه دطالب العلم دپاره دفقهاوو په عباراتو کی دزکات داخیستلو جواز پیدا کیږی. کما فی الدر المختار وبهذا التعلیل یقوی مانصب للواقعات من ان من ان طالب العلم یجوز له اخذ الزکاة ولو غنیاً اذا فرغ نفسه لافادة العلم واستفادته لعجزه عن الکسب والحاجة داعیة الی ما لا بد منه کذا ذکره المصنف ؒ درمختار باب المصرف (٢). یعنی کم سړی چی دشرعی علم په ویلو کی خپل ځان دکار اودکسب څخه فارغه کړی وی دشرعی علومو په حاصلولو کی یا نورو ته دده څخه په استفاده اخیستلوکی مشغول وی دی سړی ته دزکات اخیستل جائز دی که څه هم هغه دنصاب خاوند هم ولی نه وی، اوپاته سوه داچی مالدار عالم چی دهغه ذریعی موجودی دی ددی دپاره دزکات داخیستلو په جواز کی دفقهاوو دعباراتو څخه نه ده راوتلی بلکی دطالب العلم په حق کی دپورتنی شرطونو سره اجازه ورکړی ده او علامه شامی دغنی طالب علم دنصاب خاوند لره هم دزکات اخیستلو حرمت ته راجح ویلی دی اودا جزئی واقعات یې ضعیف اوغیر معتبر ګڼلی دی. حیث قال وهذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة فی الغنی ولم یعتمده احد، قلت: وهو کذالك والاوجه تقییده بالفقیر ویکون طلب العلم مرخصا لجواز سؤاله من الزکوٰة وغیرها وان کان قادرا علی الکسب اذ بدونه لا یحل له السوال الخ (٣). فقط

---

(١). وفیها سئل محمد عمن له ارض یزرعها اوحانوت یستغلها او دار غلتها ثلاثة الاف ولاتکفی لنفقة ونفقة عیاله سنة یحل له اخذ الزکوٰة وان کانت قیمتها تبلغ الوفا وعلیه الفتوٰی (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨١، ط. س. ج٢ ص ٣٤٠. ظفیر

(٣). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ١٨، ط. س. ج٢ ص ٣٤٠. ظفیر

ښځې اوخاوند ته زکات ورکول کيږي اوکه نه؟ سوال: (٥٠٣) چي خاوند ښځې ته اوښځه خاوند ته زکات ورکړي نوجائز ده اوکه نه؟

جواب: جائز نه دی (١). فقط

دمسافرقرض دزکات څخه اداء کيږي اوکه نه؟ سوال: (٥٠٤) زه دنصاب خاوند مالدار يم زما دمال دزکات روپۍ زماپه وطن کې موجودې دي ايا ددې روپو څخه ديو داسې سړي قرض اداء کيږي چې هغه عالم وي شريف وي مسافروي، عيالداره وي اوقرض داره وي؟

جواب: که هغه عالم مسافر دنصاب مالك نه وي بلکې قرضداره وي اوسيدنه وي نوده ته زکات ورکول اودومره اندازه روپۍ ورکول چې دهغه څخه قرض پورته سي درست دي. کما قال الله تعالى انما الصدقات للفقراء والمساکين (٢) الآية. فقط

زکات دحيلې په ذريعه په مدرسه باندې لګول څنګه دي؟ سوال: (٥٠٥) زيد په دې نيت دزکات اودصدقات روپۍ جمع کړي چې دتمليك حيله وکړي پريتيمانو باندې او د اسلامي مدرسې داستاذانو په تنخوا کې يې مصرف کې داجائز دي اوکه نه؟

جواب: وروسته دحيلې څخه زکات اوواجب صدقات دمدرسې په ملازمينو اواستاذانو په تنخواکې لګول درست (٣) دي. فقط

په في سبيل الله کې کم خلګ داخل دي؟ سوال: (٥٠٦) دانما الصدقات للفقراء، په ايت کريمه کې په:وفي سبيل الله، کې کم کم مصارف داخل دي ددفتر عمله، دتبليغ انجمنونه اواسلام دحفاظت په تنخوا اودخوراك اودسفر وغيره مصارف په دې کې داخل دي او که نه؟

جواب: په درمختار کې دي: وفي سبيل الله وهو منقطع الغزاة وقيل الحاج وقيل طلبة العلم فسره في البدائع بجميع القرب الخ (٤). غرض دادې چې په في سبيل الله کې بې شکه دصاحب بدائع دتفسير موافق ټول دخير اودنيکې مصرفونه داخل دي ليکن کم

---

(١). ولا الى من بينهما ولاد الخ او زوجية ولومباينه وقالا هى تدفع لزوجها (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢) ولا يدفع المزكى زكوٰة ماله الى ابيه الخ ولا الى امراته للاشتراك فى المنافع عادة ولا تدفع المرأة الى زوجها عند ابى حنيفة لما ذكرنا وقالا تدفع اليه لقوله ﷺ لك اجران اجر الصدقة واجر الصلة قاله لامرأة ابن مسعود ﷺ وقد سألته عن التصدق عليه قلنا هو محمول على النافلة (هدايه باب من يجوز دفع الصدقات اليه ج١ ص ١٨٨). ظفير

(٢). سورة التوبة : رکوع ٨. ظفير

(٣). وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن فيكون الثواب لهما وكذا فى تعمير المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفير

(٤). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج ٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٣. ظفير

شرط دزكات داداء كولو چي دى هغه په ټولو ځايونوكي ملحوظ ساتل ضروري دى هغه دادى چي بغير دعوض څخه محتاج مالك ګرځول ضروري دى ددى دپاره اول دتمليك حيله كول پكاردى او دتمليك څخه وروسته دتبليغ وغيره دملازمينو په تنخوا كي اوپه نوروكي ددى لګول درست كيږي. فقط

دنصاب مالكي كونډې ښځې ته زكات وركول جائزدي اوكه نه؟ **سوال**: (٥٠٧\١) ديوى كونډې ښځى سره مال دى چي دزكات وركولو لائقه ده ددى څو واړه بچي دى، دوى ته زكوٰة وركول درست دى اوكه نه؟

جواب: كمه ښځه چي دنصاب مالكه وي دى ته اوددى نابالغه بچيانو ته زكات وركول درست نه دى ددى سره زكات نه اداء كيږي لكه چي بارى تعالى فرمايلى دى: انما الصدقات للفقراء والمساكين ..... الاية (١). فقط

مسافر زكات اخيستى سى اوكه نه؟ **سوال**: (٥٠٨\١) كه مسافر دخپل وطن څخه روپى را غوښتلى سى بيا هم زكات اخيستى سى اوكه نه؟

صرف مځكي لري زكات اخيستى سى اوكه نه؟ **سوال**: (٥٠٩\٢) دچاسره چي مځكه وي او نغدى روپى نه وي ده لره زكات اخيستل جائزدى اوكه نه؟

جواب: ١\ : دمسافر دپاره زكات اخيستل درست دى كله چي دده سره دنصاب په اندازه مال نه وي كه څه هم دده سره په خپل ځاى كي وي (٢). فقط

٢\ : كه دګذارى برابر جائيداد اومځكه نه وي نوده لره زكات اوصدقه اخيستل درست دى (٣).

دكمي مدرسي په نوم چي زكات وصول كړي چي هغه مدرسه قائمه نه وي نوڅه وكړي؟

سوال: (٥١٠\١) يوسړي سرسايه اودقرباني روپى وصول كړې چي په فلانكي ځاى كي به مدرسه جوړيږي بيا هغه مدرسه په څه سبب جوړه نه سوه نوپه دوهمه مدرسه كي يې لګول جائزدى اوكه نه؟ كه بالكل يې مصرف نه كړې نو دالله ﷻ په نزد ماخوذ كيږي او كه نه؟

---

(١). سورة توبه ركوع ٨، ولا الى غنى يملك قدر نصاب فارغ عن حاجة الاصلية من اى مال كان (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٧). ظفير

(٢). سئل محمد عمن له ارض يزرعها اوحانوت يستغلها اودار غلتها ثلاثة الاف ولاتكفى لنفقته ونفقة عياله سنة يحل له اخذ الزكوٰة وان كانت قيمتها تبلغ الوفا (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨). ظفير

(٣). ابن السبيل وهوكل من له مال لامعه الخ يصرف المزكى الى كلهم اوالى بعضهم (درمختار) قوله ابن السبيل هو المسافر سمى به للزومه الطريق (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٣). ظفير

جواب: ددی په مصرف کی صرف کول غواړی که چیری په یومصرف کی دڅه شی په وجه مصرف نه سولی نوپه دوهم کی دی مصرف کړی، ددی ښه مصرف ددین طالبان دی، که چیری دی سړی په دی مصرف کی ونه لګولی نو دالله ﷻ په نزد ماخوذ کیږی ده ته ددی په مصرف کولو کی څه حق نسته (١). فقط

بی نمازوته په زکات ورکولو سره زکات اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (۵۱۱) بی نمازو ته دزکات مال ورکول جائزدی اوکه نه؟ نعمانیه انجمن دهند او دلاهور په میاشتنۍ رساله کی لیکلی دی چی بی نمازه که هرڅومره مسکینان وی دوی ته دزکات په ورکولو سره زکات نه اداء کیږی، دوباره اداء کول یې واجب دی ؟

جواب: بی نمازه محتاجانو ته په زکات ورکولو سره زکات اداء کیږی ځکه چی داحنافو په نزد په لمونځ پرینښولو سره سړی نه کافر کیږی البته دلمانځه پرینښوول فسق اوکبیره ګناه ده مګر کفر نه دی له دی وجه څخه دلمانځه پرینښوونکی کله چی هغه محتاج وی زکات ورکول درست دی اوزکات اداء سو او داکثره امامانو همدغه مذهب دی چی دلمانځه ترك کوونکی کافر نه دی (٢).

دغیر مقلدینو عقیده ده چی دلمونځ پرینښوونکی کافر کیږی اودجمهور اهل سنتو په نزد هغه حدیث ماول دی په کم کی چی په تارك الصلوٰة باندی دکفر اطلاق راغلی دی. فقط

دزکات استعمال په روژه مات کی درست دی اوکه نه؟ سوال: (۵۱۲) په روژه مات کی دزکات استعمال جائزدی اوکه نه؟

جواب: که چیری داباحت په توګه وی څنګه چی عام رواج دی نوجائز نه دی .کذا فی الدر المختار تحت قوله تملیك خرج الاباحة فلو اطعم یتیما ناویا الزکوٰة لا تجزیه الا اذا ادفع الیه المطعوم کما لو کساه بشرط ان یعقل القبض (٣) اوکه چیری ماوجب مقدار دخوراك اوچښاك دجنس څخه په دی طریقه اداء کړی چی فقیرانو اومسکینانو ته دروژه ماتی په وخت کی دتملیك په ډول ورکول سی اوهغوی دقبض کولو پوهه هم ولری په دی صورت کی کیدی سی چی زکات اداء سی اومراد دپوهی دقبض څخه دادی چی دومره کوچنی ماشوم نه وی چی په قبض کولو نه پوهیږی. کما مر من الدر المختار.

(١). ولا یجوز دفع الزکوٰة الی من یملك نصابا من ای مال کان (عالمګیری ج١ ص ١٨٩) ولوکیل ان یدفع لولده الفقیر وزجته لا لنفسه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩). ظ

(٢). وتارك الصلاة عمداً کسلا یضرب ضربا شدیداً حتی یسیل منه الدم الخ ولا یقتل بمجرد ترك الصلاة والصوم مع الاقرار بفرضیتها الا اذا جحد افتراضها الصلاة او الصوم لانکار ما کان معلوما من الدین اجماعا الخ (مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی قبیل باب الوتر ج١ ص ٢٠۴). ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢۵٦ – ٢۵٧). ظفیر

ښځه دګیڼی زکات دکم شي څخه وباسي؟ **سوال**: (۵۱۳) څه رکم چی ګیڼه دښځی ذاتی ملکیت دی، دهغه دزکات بار پرنارینه وو باندی اچول کیږی اوکه چیری ښځه پخپله زکات اداء کړی نوڅنګه ده؟ ځکه چی دهغی سره دګیڼی څخه علاوه نورڅه نه سته؟

جواب: کمه ګیڼه چی دښځی په قبضه اوپه ملکیت کی وی اودنصاب په اندازه وی نو ددی زکات دهمدی ښځی په ذمه واجب دی، خوکه چیری ددی ښځی خاوند یې تبرعًا ددی له طرف څخه ورکوی اویایې ښځه ددی څخه واخلی اوور یې کړی یاکمه خرچه ددی خاوند دی ته ورکړی اوهغه یې ددی څخه اداء کړی نودا جائزده اوکه هیڅ هم ونه کړی نو بیا دابڼځه دداسی ګیڼی څخه زکات ورکولی سی (١). فقط

په اسلامي مکتب کی دزکات ورکول جائزدي اوکه نه؟ **سوال**: (۵۱۴) امدادی انجمن یو اسلامی مکتب په کالکان کی دښځو دتعلیم دپاره یوه زنانی مدرسه تیاره کړه ددی وجه څخه دا انجمن اته سوه روپی قرضدار دی ظاهرًا داداء کولو کم صورت یې نسته، زکات او دفطر صدقه ددی قرض په اداء کولو کی مصرفولی سی اوکه نه؟

جواب: دزکات او دسرسایې رقم وروسته دتملیك دحیلی څخه ددی قرض په اداء کولو کی لګولی سی او دتملیك حیله یی په درمختار کی دا لیکلی ده چی اول دارقم دزکات وغیره دداسی سړی مالك وګرځوی چی هغه دنصاب مالك نه وی بیا هغه شخص یې دخپل طرف څخه هغه مدرسی ته ورکړی چی ددی روپوڅخه دی قرض اداء کی اوپه نورو ضروریاتو دمدرسی کی دی ولګول سی (٢).

زکات غیر مستحق ته ورکول درست نه دي: **سوال**: (۵۱۵) زکات غیر مستحق ته ورکول یا دسرسایی، یا دقربانی څرمن روپی دخاندان یومالدار اومشر که جبرًا وصول کړی اوغیر مستحقینو ته یې ورکړی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: جائز نه دی (٣). فقط

مالدارو کسبی فقیرانو ته دزکات رقم ورکول درست نه دي: **سوال**: (۵۱٦) دلته زموږ داسی فقیران مسکینان نسته کم چی دخیرات اخیستلو قابل دی ځکه چی نن سبا فقیران دمالدارانو څخه په ډیرو درجو ښه دی اوپه ځانګړی توګه ددی کلی فقیر چی دنصاب

---

(١). نصاب الذهب عشرون مثقالا والفضة مائتا درهم الخ والمعتبر وزنهما اداء ووجوبا لاقيمتها واللازم فی مضروب كل منهما ومعموله ولوتبرا اوخليا مطلقا الخ عشر ربع (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ٤٠ وص ٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٤ – ٢٩٨). ظفير

(٢). وحيلة التكفين التصدق على فقير ثم هو يكفن فيكون الثواب لهما وكذا فی تعمير المسجد الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١) . ظفير

(٣). قال الله تعالى انما الصدقات للفقراء والمساكين الخ. ظفير

خاوند وی اوپه هغه باندی زکات فرض وی که چیری شرعًا داحکم وی چی داسی فقیرانو ته ورکول جائزنه وی نوپه اسلامی مدرسه کی یی لګول جائزدی اوکه نه؟

جواب: داسی په نوم فقیرانوته چی مالدار او دنصاب خاوندان وی دفطر صدقه اونور واجب صدقات ورکول نه دی په کار (١)، بلکی مدرسی ته دی ورورل سی اوپه مسکینو اوغریبو طالبانو دی مصرف سی اوکه دفقیر دتملیك څخه وروسته یې دمدرس په تنخوا کی ورکړی نودرست دی اودفقیر دتملیك داصورت دی چی صدقه فطر یا زکات اول دداسی سړی په ملکیت کی راولی چی هغه واقعةً فقیر وی او دنصاب مالك نه وی بیا هغه دی دخپل طرف څخه په مدرسه کی داخلی کړی. فقط

وکیل خپله زکات اخیستلی سی اوکه نه؟ سوال: (٥١٧) زید عمر وکیل وګرځوی چی لس روپی دزکات مستحقینو ته زما دطرف څخه ورکړه، اتفاقا عمرو په خپله فقیر سو، او دوکیل ګرځیدلو په وخت غنی وو، نوپه دی حالت کی چی عمر فقیر دی، اوهغه زکات چی موکل دمستحقینو لپاره ورکړی دی، خپله یې ځانته اخستی سی اوکه نه؟

جواب: وکیل ته دموکل زکات اخیستل جائزنه دی مګر که داسی یې ورته ویلی وی چی هر رکم دی چی خوښه وی مصرف یې کړه. کما فی الدر المختار وللوکیل ان یدفع لولده الفقیر وزوجته لالنفسه الا اذا قال ربها ضعها حیث شئت الخ (٢) نوکه وروسته وکیل فقیر سی اوموکل داویلی وی چی په هرځای کی دی چی خوښه وی مصرف یې کړه نوبیا یې ځان ته اخیستی سی. فقط

دحیلی په ډول دزکات په روپو باندی دقبرستان دپاره مځکه اخیستل څنګه دی؟ سوال:

(٥١٨) یوسړی غواړی چی دزکات دروپو څخه دقبرستان دپاره مځکه واخلی او وقف یې کړی په داسی طریقی سره چی دزکات روپی یو محتاج ته ورکړی اوهغه وربا ندی دقبرستان دپاره مځکه واخلی او وقف یې کړی نو زکات اداء سو اوکه نه؟ اوثواب یوازی محتاج ته رسیږی اوکه نه زکات ورکوونکی ته هم؟

جواب: په دی طریقه زکات اداء کیږی اول به دغه روپی یو محتاجه ته ورکول سی اوهغه به ددی مالك وګرځول سی اوبیادی ورسره مشوره وسی چی په دغه روپو دی دقبرستان دپاره مځکه واخلی، نودغه صورت جائزدی لیکن دمالك کیدو څخه وروسته یې اختیار دی چی هغه داسی کوی او که یې نه کوی ، او که داسی یې وکړه نو ثواب یې دواړو ته

(١). مصرف الزکوة الخ هوفقیر وهومن له ادنی شی ای دون نصاب الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٣٩). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٤ وص١٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٦٩. ظفیر

رسیږي (١). فقط

آیا دعقیقي دڅرمني قیمت پخپله مصرفولی سی اوکه نه؟ سوال: (٥١٩) دعقیقی څرمنه چی خرڅه کړی نوقیمت یې پخپله مصرفولی سی اوکه نه؟

جواب: نه یې سی مصرفولی (٢). فقط

که خپلو مفلسو خپلوانو ته زکات ورنه کړی سوال: (٥٢٠) که خلګ خپل مفلسان خپلوان پرېږدي اونورو ته زکات ورکوی نو داکار څنګه دی؟

جواب: مقدم هغه څوك دی چی خپلوان وی اومفلس اوغریب وی له دی وروسته دی دنورو ځایونو غریبانانو اوفقیرانو ته ورکول سی لږ لږ دی جلا جلا کړی اوڅه دی غریبو خپلوانو ته ورکړی اوباقی دی نورو غریبانانو ته ورکړی، حاصل داچی زکات هرغریب مفلس ته اداء کیږی لیکن غریبو خپلوانو ته یې ورکول زیات ثواب لری (٣). فقط

داهل نصاب بچیانو ته دزکات دروپو څخه وظیفه ورکول جائز دی اوکه نه؟ سوال: (٥٢١) دنصاب خاوندانو بچیانو ته دزکات دروپو څخه وظیفه ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: دنصاب خاوندانو بچیانو یعنی دغنیانو زامنو ته دزکات له روپو څخه وظیفه ورکول جائزنه دی (٤). فقط

وروړته زکات ورکول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (٥٢٢) خپل کوچنی ورور ته زکات ورکول جائزدی اوکه نه؟ اودبلوغ څخه وروسته هم تردی چی خپله دګټی وټی سی، دزکات روپی

(١). وحيلة التكفين بها التصدق على فقير ثم هو يكفن الثواب لهما وكذافي تعمير المسجد وتمامه في حيل الاشباه (درمختار) قولـه: (ثم هو) أي الفقير يكفن والظاهر لـه أن يخالف أمره لانه مقتضى صحة التمل قولـه: (فيكون الثواب لهما) أي ثواب الزكاة للمزكي وثواب التكفين للفقير. وقد يقال: إن ثواب التكفين يثبت للمزكي أيضا، لان الدال على الخير كفاعله وإن اختلف الثواب كما وكيفا ط. قلت: وأخرج السيوطي في الجامع الصغير لو مرت الصدقة على يدي مائة لكان لهم من الاجر مثل أجر المبتدئ من غير أن ينقص من أجره شئ. (ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١) . ظفير

(٢). ددی وجه څخه دخرڅولو څخه وروسته واجب التصدق دی لکه څه رکم چی دقربانی دڅاروی دڅرمنی قیمت واجب التصدق دی. ويتصدق بجلدها او يعمل منه نحو غربال وجراب او يبدله بما ينتفع به باقيا كما مر لا بمستهلك كخل ولحم ونحو كدارهم فان بيع اللحم اوالجلد به اى بمستهلك اوبدراهم تصدق بثمنه (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الاضحية ج ٥ ص ٣٨٧ ، ط. س. ج٦ ص ٣٢٨) . ظفير

(٣). وكره نقلها الا الى قرابته بل في الظهيريه لاتقبل صدقة الرجل وقرابته محاويج حتى يبدأ بهم فيسد حاجتهم (درمختار) عن أبي هريرة مرفوعا إلى النبي (ﷺ) أنه قال: يا أمة محمد، والذي بعثني بالحق لا يقبل الله صدقة من رجل وله قرابة محتاجون إلى صلته ويصرفها إلى غيرهم والذي نفسي بيده لا ينظر الله إليه يوم القيامة والمراد بعدم القبول عدم الاثابة عليها وإن سقط بها الفرض، لان المقصود منها سد خلة المحتاج، وفي القريب جمع بين الصلة والصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٩٣ وص ٩٤، ط. س. ج٢ ص ٣٥٣). ظفير

(٤). ولايجوز دفعها الى ولدالغنى الصغير كذا في التبيين (عالمگیری مصری باب المصارف ج١ ص١٧٧). ظفير

په ده باندی مصرفولی جائزدی اوکه نه؟

جواب: هغه غریب وروته چې دنصاب خاوند نه وی زکات ورکول جائزدی خوپه زکات کی یې مالك گرځول ضروری دی لهذا که څوك دزکات روپی دورور په کار کی ولګوی هغه دی ددی مالك وګرځول سی مثلاً کله چې نغدی روپی دزکات په نیت ورکول کیږی اوکله ورباندی جامی ورته واخلی اوهغه ته دی ورکړی همدا راز نور خواراکی شیان اوپه نورو کی دی ولګوی اودبالغ کیدو څخه وروسته یې هم ترڅو چې نادار وی دزکات روپی ورته ورکول درست دی ([1]). فقط

محتاج بالغه شاګرد ته زکات ورکول اوپه تنخوا کی اخیستل څنګه دی؟ **سوال**: (۵۲۳) یوه مالداره دخپل ماشوم تنخواه معلم ته ورکړه اوخه پاته سول چې معلم ته یې نه دی ورکړی نو ډیر تاخیر پکښې وسو په دی حالت کی معلم ذکر سوی بالغ محتاج ته دزکات روپی ورکړی اودغه روپی بیا ورڅخه په تنخواه کی اخیستی سی اوکه نه؟

جواب: که دغه ماشوم شاګرد بالغ اومحتاج وی نومعلم ورته زکات ورکولی سی بیا دغه ماشوم که خوښه یې وی نومعلم ته دی په تنخواه کی ورکړی لیکن معلم ورباندی جبر نسی کولی دماشوم خوښه ده چې ورکوی یې اوکه نه یې ورکوی یې نو داکار صحیح دی ([2]). فقط

دحیلي په ذریعه مدرسي ته زکات ورکول: **سوال**: (۵۲۴) په دی کلي کی یوه اسلامی مدرسه جوړه سویده، استاذانو ته تنخواه په چنده باندی ورکوی کلي ډیر کوچنی دی دلته متمول مسلمانان نسته دمدرسی قائمیدل ډیر مشکل دی مدرسی ته په واسطی باندی دتنخواه ورکولو معلمینو ته دزکات څخه که مالداره خلګ څه روپی ورکړی نو جائز دی اوکه نه دی؟ که یوسړی بل ددی په واسطه مقرر کړی چې دزکات روپی ورکړی نوشرعًا دغه مال اول دهغه سو وروسته دی بیا مدرسی ته ورکړی اوکه نه؟ که یوڅو کسان یوسړی ته زکات ورکړی نوهغه دنصاب مالك ګرځی مطلب داچې په زکات کی چې تملیك شرط دی هغه دزکات په مدرسه کی دورکولو په وجه پورته کیږی؟

جواب: په زکات کی چې دفقراء او دنورو تملیك ضروری دی ([3]) دغه شرط هیڅکله او په

([1]). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) قید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة (ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۷ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۶) . ظفیر

([2]). وحیلة التکفین ان یتصدق بها علی فقیر ثم هو یکفن فیکون الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۱). ظفیر

([3]). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة ولایصرف الی بناء نحومسجد والی کفن میت (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴). ظفیر

هیڅ صورت کی نسی ساقط کیدلی، دمدرسی غریبو طالب العلمانو ته زکات ورکول صحیح دی خودمعلمینو اودملازمانو ته په تنخواکی ورکول یایی په دی غرض دمدرسی مهتمم ته ورکول صحیح نه دی، (۱) اوکه یوسړی ته دومره زکات ورکول سی چی هغه دنصاب خاوند سی، بیاهغه ته زکات ورکول درست نه دی اوکه هغه دغه مال مصرف کی او دنصاب خاوند نسو نوبیا ده ته زکات ورکول اوده ته دزکات اخیستل درست دی.

دقربانی په څرمن باندی دیګ یا نور څه اخیستل جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۵۲۵\۱) دیوی محلی دخلګو دقربانی څرمنی جوړول جائزدی اوکه نه؟ (۲)

دجومات سائبان جوړول څنګه دی؟ سوال: (۵۲۶\۲) دجامع جومات دپاره سائبان په جمع جوړول جائزدی اوکه نه؟ یعنی دقربانی دڅرمنو په روپو؟

دغسل خانی په جوړولو کی لګول یې څنګه دی؟ سوال: (۵۲۷\۳) دغسل خانی یا دسقایا په جوړولو کی دقربانی دڅرمن قیمت لګول روا دی اوکه نه؟

دقربانی څرمنه پخپله په کار راوړل: **سوال**: (۵۲۸\۴) دقربانی څرمنه که پخپله مصرف کړی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : جائزنه دی بلکی دڅرڅولوڅخه وروسته دی په غریبانانو خیرات کی. دقربانی دڅرمنی قیمت خیرات (صدقه) کول ضروری دی.

۲\ : داهم جائزنه دی.

۳\ : داهم درست نه دی.

۴\ : دقربانی څرمن دڅرڅولو څخه مخکی استعمالولی سی او داستعمال شیان ځینی جوړولی سی خو دڅرڅولو څخه وروسته یې روپی په خپله په خپل استعمال کی نسی مصرفولی اونه ورباندی داستعمال سامان اخیستی سی. قال فی الدر المختار فان بیع اللحم او الجلد به ای بمستهلك اوبدراهم تصدق بثمنه، ج۵ ص ۲۸۷، علی هامش رد المحتار کتاب الاضحیة.

په تنخواه کی یې ورکول: **سوال**: (۵۲۹\۱) دمهتمم دخوا څخه یې ملازمینو ته په تنخواه کی ورکول څنګه دی؟

مدرسینو ته یې اخیستل درست نه دی : **سوال** : (۲ \ ۵۳۰) که مدرسین په دی خبر وی چی

---

(۱). وحیلة التکفین ان یتصدق بها علی فقیر ثم هو یکفن فیکفن الثواب لهما وکذا فی تعمیر المسجد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۴۴). ظفیر

(۲). داسی چی په اتفاق یې خرڅ کړی اوبیا په هغه سره یو شی رانیسی ، چی دمحلي والاوو دپاره نفع وی لکه دیګ یا فرش یا بل داسی عمومی شی. ظفیر

مهتمم دوی ته تنخواه دقربانی دڅرمنو څخه ورکوی نودوی ته یې اخیستل جائزدی اوکه نه؟ پورتنی شرطونه اودغه ټول کارونه صحیح دی اوکه نه؟ اوقربانی جائزده اوکه نه؟

جواب: ۱\۱: دمهتمم لخوا مدرسینو ته دقربانی دڅرمنو څخه تنخوا ورکول دحیلی او تملیك څخه ماسوا او بغیر جائزنه دی.

۲\۱: که مدرسین خبروی نودغه تنخواه جائزنه دی.

پــه لاندی خپلوانوکی کـم یـو دزکات مصرف دی؟ **سوال**: (۵۳۱\۱) حقیقی خور او ورور، اکا، عمه، نیکه، خاله، ماما په دوی کی څوك زکات اخیستی سی اوڅوك یې نسی اخیستی؟

دقرضداری په معاف کولو سره زکات نه اداء کیږی: **سوال**: (۵۳۲\۲) یو چاته په دی نیت قرض ورکول چی که راپې کړی خو ورڅخه وابه یې اخلم اوکه نه نو نه، نودغه شخص قرضدار سو اوکه نه اوکه قرض ورکوونکی یوڅه روپې په دی نیت ورته معاف کړی چی په زکات کی وشماری نو آیا دا زکات اداء کیږی اوکه نه؟

میره خپلی ښځی ته اوښځه خپل میړه ته زکات نسی ورکولی: **سوال**: (۳\ ۵۳۳) ښځه خپل میړه ته اومیړه خپلی ښځی ته زکات ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: ۱\۱: دانا، او نیکه څخه بغیر یې نورو ذکر سوو ټولو ته ورکولی سی.

۲\۱: هغه شخص حتمًا قرضدار دی اوپه دی طریقه قرض نسی اداء کیدلی: او وهب دینه من فقیر ونوٰی زکوٰة دین اخر له علی رجل اخر او نوی زکوٰة عین لم یجز کذا فی الکافی عالمگیری ج۱ ص ۱۲۹.

۳\۱: نه! ولا الی من بینهما ولادة ولو مملوکا الفقیر اوبینهما زوجیة (درمختار) علی هامش الشامی ج۲ ص ۸۲).

دعقیقی دڅرمنی قیمت سیدته ورکول څنګه دی؟ **سوال**: (......) ([1]) دعقیقی څرمن خرڅول او دهغه قیمت سید ته ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: دعقیقی څرمن خرڅول اوروپی یې سیدته ورکول جائزنه دی ([2]). فقط

اطلاع ضروری نه ده: **سوال**: (۵۳۴\) دقربانی شریکانو غوایی حلال کړی اوخپله خپله برخه یې واخیسته اوڅرمن یې یوه سړی ته پریښوولـه اوڅه یې ونه ویل هغه دغه څرمن یوه

([1]). په اصل کی دسوال نمبر مکرر راغلی وو ، ځکه نو موږ دلته بې نمبره ولیکئ . حقانی؟

([2]). فی الشامی ج۵ ص ۲۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۲: لو اراد بعضهم (ای بعض شرکاء الاضحیة) العقیقة عن ولد الی ان قال (فاذا قصدبها (ای العقیقة) الشکر اواقامة السنة فقد ابراد القربة الخ وفی جامع الرموز ج۳ ص ۴۵۸ فان بیع الجلد (ای جلد الاضحیة) الی قوله (یتصدق بثمنه لان القربة انتقلت الیه الخ) چونکه عقیقه په قربت کی دقربانی په شان ده نوپه دی وجه دقربانی دقربت په وجه څرمن یې واجب التصدق دی ددی علت په بناء دعقیقی دڅرمنی قیمت واجب التصدق دی. ظفیر

طالب علم ته ورکړه بيا يوه شريك خبر ورولېږي چې څرمن فلانی ته ورکړی اواوس دغه شريك دا اطلاع ورکړه چې دايوه طالب علم ته ورکړه دا اطلاع ضروری ده اوکه نه؟

جواب: دی اطلاع ته څه ضرورت نسته ځکه چې دده غوښتنه پوره سوی ده فقط، والله تعالی اعلم

صدقه فطر دکمو خلګو حق دی؟ سوال: (۵۳۵) صدقه فطر دکمو کمو خلګو حق دی، بنی هاشموته ورکول کيدی سی اوکه نه؟ اوبنی هاشم يې دبنی هاشمو څخه اخيستی سی او که نه؟ اودبل دين سوال کوونکی ته دورکولو يې څه حکم دی؟

جواب: صدقه فطر محتاجو خلګو ته ورکول په کاردی، که مسلمان وی اوکه کافر اوکه ذمی لکه هندو، اوبنی هاشم ته صدقه فطر ورکول جائزنه دی، اونه يې بنی هاشم له بنی هاشمو څخه اخيستی سی، اودنورو دينونو سوالګری چې غير حربی وی ورکول جائز او صحيح دی. فقط

(قال فی الدر المختار وجاز دفع غيرها (ای الزکوٰة) وغير العشر والخراج اليه ای الذمي ولو واجباً كنذر وفطرة خلافاً للشافعي ؒ وفي الشامي قوله للثاني حيث قال: إن دفع سائر الصدقات الواجبة إليه لا يجوز اعتباراً بالزكاة، وصرح في الهداية وغيرها بأن هذا رواية عن الثاني، وظاهره أن قوله المشهور كقولهما. وايضا في الشامي تحت قوله : وبه يفتٰى ، قلت لكن كلام الهداية وغيرها يفيد ترجيح قولهما وعليه المتون. (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٢٩. ظفير)

دڅرمنی قيمت په مسجد باندی لګول درست نه دی: سوال: (۵۳۶) زيد وايي چې دقربانی پوستکی په مسجد باندی لګول غواړی اوعمر وايي چې دقربانی پوستکی مؤذن يايو يتيم ته ورکول غواړی دلته تل دقربانی څرمن مؤذن ته ورکول کيږی، سږ کال بعضو خلګو څرمنی خرڅی کړی اوپه مسجد باندی يې دلګولو فکر وکی، اوس سوال دادی چې دا دچا حق دی؟

جواب: دقربانی څرمن مؤذن ته په دی فکر ورکول چې داذان اجرت دی اودجومات اجرت دی اويا يې دمسجد په تعميرولو لګول اويا په ضروورياتو باندی صحيح نه دی بلکی کله چې څرمن خرڅه سی نوصدقه کول يې لازم دی اوپه هغه ځای کی مصرفول يې واجب دی چې په صدقاتو واجبه وو ورته تاکل سويدی مصارف او تمليك کول يې ضروری دی او مؤذن ته يې داذان او دمسجد دخدمت په عوض کی ورکول جائزنه دی، که مؤذن غريب وی اودنصاب خاوندنه وی نودصدقی په توګه يې ورکول جائزدی خوپه دی شرط چې سيد

نه وی.

قال فی الدرالمختار لایصرف الی بناء نحو المسجد الخ قال فی الشامی قوله نحو مسجد کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار، الی ان قال: وکل مالا تملیك فیه (ج۲ ص ۸۵ علی هامش ردالمحتار)

نوپه مسئوله صورت کی نه دزید قول صحیح دی اونه دعمر البته که په مسجدکی یې ضرورت وی نودقربانی دپوستکی دغه قیمت دی یو غریب ته چې سپدنه وی ورکړی او مالك دی وګرځوی بیایې دمسجد په ضرورت کی لګولی سی پرته له دی صحیح نه دی.

کتبه رشید احمد عفی عنه، الجواب صحیح بنده عزیز الرحمٰن عفی عنه

(که دمسجد په ترمیم اوتعمیر کی یې لګوی نودتملیك دحیلی څخه یې بغیر مصرفول درست نه دی. ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء، شامی ج۲ ص ۸۲، وفی الدر المختار مصرف الزکوٰة والعشر قال الشامی هومصرف ایضا لصدقة الفطر والکفارة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبة شامی ج۲ ص ۷۹، وفی الدر المختار فی باب الاضحیة فان بیع اللحم والجلد به ای بمستهلك اوبدراهم لجلد تصدق بثمنه الخ. جمیل الرحمٰن)

دقربانی څرمن خرڅول اودمسکینانو په خوراک کی مصرفول څنګه دی؟ سوال: (۵۳۷/۱) که دقربانی والا دقربانی څرمن خرڅه کړی نو مسکینانو ته باندی ډوډی اوجامی ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: جامی وربانډی اخیستل اومسکینانو ته یې ورکول درست دی او ډوډی ورکول باندی هم صحیح دی خوپه دی شرط چې ددی ډوډی مالك یې وګرځوی . ودلیله ماقال فی الدر المختار فان بیع اللحم او الجلد به ای بمستهلك اوبدرهم تصدق بثمنه، درم ختار ج۵ ص **۲۸۷**، وایضا قال فی الجلد الثانی اذا رفع الیه المطعوم کما لو کساه بشرط ان یعقل القبض قال في ردالمحتار تحت قوله بشرط ان یعقل القبض لان التملیك في التبرعات یحصل الا به فهو جزء من مفهومه)

دطرابلس مصیبت زده خلکو ته دقربانی دڅرمنو لیږل څنګه دی؟ سوال: (۵۳۸/۱) دطرابلس الغرب مصیبت وهلو اوبازمانده ګانو ته، یتیمانو اوکونډو ته دمرستی په توګه دقربانی یا نور څه لیږل درست دی اوکه نه؟

جواب: څه رکم چې دقربانی قیمت دفقراوو تملیك کول واجب دی، ددی وجهی څخه بغیر دشرعی حیلی څخه یې له ذمی څخه نه ساقطیږی دلته یوڅوك مالك ګرځول په کاردی

هغه به دخپل طرف څخه هلته ولیږی نوبی له شکه به صحیح سی، البته که هغه خلگ چی هغوی ته یې روپی لیږلی دی هغه دی بیلی کښیږدی او دزکات په مصرفولو کی دی مصرف کړی نوبیا دلته دهیڅ قسم تدبیر ضرورت نسته.

دقربانی دڅرمنی دقیمت څخه مسجد او عیدګاه او داسی نور تعمیرول صحیح دی اوکه نه؟

سوال: (۵۳۹/۱) څه ویلی دی فاضلو عالمانو اونامدارو اوکبارو عالمانو په دی باره کی چی دقربانی دڅرمنی روپی دی په مسجد، عیدګاه یامدرسه یاسکول اوداسی نور دخیر په کارونو کی مصرفول اودهغه څخه یې مدرسینو اواستاذانو ته تنخواه ورکول شرعًا جائزنه دی اوکه دی؟ دعدم جواز په تقدیر باندی حرام دی اوکه مکروه تحریمی دی اوکه نه تنزیهی؟ اوددی حکم دواجبه صدقاتو په شان دی اوکه نه دی اوکه یوڅوك یوداسی کار وکړی اوخلگ دیته ترغیب کړی نوپه هغه باندی شرعًا څه حکم دی؟

جواب: دقربانی دڅرمنو قیمت دمدرسی، سکول، عیدګاه، اودمسجد دتعمیر دپاره او داسی نورو دمصرفولو دپاره صحیح نه دی اواستاذانو اومعلمینو ته ورڅخه تنخواه ورکول هم جائزنه دی بلکی حرام دی ځکه چی دقربانی دپوستکی خیرات واجب دی او دفقیر تملیك هم په دی کی دزکات په شان ضروری دی او دواجبو ترك کول حرام دی، په درمختار کی دی: فان بیع اللحم والجلد به ای بمستهلك اوبدارهم تصدق بثمنه الخ درمختار کتاب الاضحیة. (۱) وفی باب المصرف منه ومن الشامی باب المصرف ای مصرف الزکوٰة والعشر الی قوله هو فقیر الخ قال الشامی قوله ای مصرف الزکوٰة والعشر الخ وهومصرف ایضا لصدقة الفطر والکفاراة والنذر وغیر ذالك من الصدقات الواجبة کما فی القهستانی (۲). نومعلومه سوه چی دقربانی دڅرمنی قیمت اوصدقه فطر اونور صدقات واجبهٔ حکم په شان دزکوٰة دی چی په دی کی دفقراوو تملیك ضروری دی، او هغه سړی چی دې ته جائز وایی اونورو خلګو ته ددی ترغیب ورکوی هغه جاهل اوناخبره دی. فقط والله تعالی اعلم وعلمه اتم واحکم. کتبه عزیز الرحمٰن مفتی مدرسه دارالعلوم دیوبند. ۱۸ ذی قعده سن ۱۳۳۰ھ

هلال احمرته چنده ورکول څنګه دی؟ سوال: (۵۴۰/۱) حامدًا ومصلیاً، عثمانیه سلطنت په نړۍ کی دمسلمانانو لوی سلطنت دی چی دحرمینو شریفینو دمحافظت په وجه دمسلمانانو دعالم دهمدردی لائق دی په دی وخت کی دغه سلطنت له یوه خونړی جنګ سره مخ سویدی چی پکښی دشهیدانو اودزخمیانو تعداد زیات سویدی پر ټولو مهذبو

(۱). ج۵ ص ۲۸۷، ط. س. ج۲ ص ۳۲۸. ظفیر
(۲). ج۲ ص ۷۹، ط. س. ج۲ ص ۳۲۸. ظفیر

سلطنتونو باندی دزخمیانو پتیی اوملهم اودشهیدانو دپس مانده یتیمانو اوکونډو دامداد دپاره خیرات چندی ورکول انسانی فرض ګڼل کیږی، په مسلمانانو کی دقسطنطنیی څخه نیولی دهندوستان تروړو اولویو ښارونو پوری په کمو ځایونو کی چی ددی مقصد دپاره چی څومره انجمونونه روپی جمع کوی دی ټولو ته هلال احمر ویل کیږی دقسطنطنیی دهلال احمر مشر حسین حلمی باشا دهند دټولو مسلمانانو څخه دهلال احمر دپاره چنده غواړی په ٢٨ داکتوبر باندی چی هغوی په کلکته کی خبری کړیدی دهغه بعضی الفاظ دادی چی: موږ دهند دمسلمانانو دګرمی همدردی اودخیر خواهی مستحق یو ددی دپاره دخپلو بی شمیره زخمیانو دراحت دپاره په کم امداد یقین نه لرودعثمانیه سلطنت دوستانو اودانګلستان مسلمانانو موږته دځلورو شفاخانو دپاره سامان رالیږلی دی دهلال احمر انجمن هیله لری چی دهندوستان مسلمانان ورونه دی دشفاخانو داخراجاتو په پوره کولو کی مرسته اوګډون وکړی.
دطرابلس دجنګ په شروع کی هز ایکسلنسی وائسرائی ددی ټولو چندو لپاره رضامندی ښکاره کړیده په بمبئ کی په ٢٢ اکتوبر باندی په یوه غونډه کی دبمبئ پولیس کمشنر چی یوذمه دار شخص دی دهمدردی څرګندونه کړی ده اوپه غونډه کی شریك سوی وو، اودیرش روپی چنده یې ورکړه دی حالاتو ته په کتلو سره مسلمانان دشرعی حکم څخه خبرول په کاردی نوپه عمومی ډول دټولو علماوو څخه اوددیوبند دعلماوو څخه په خصوصی ډول هیله ده چی دلاندی مفصلو سوالونو جوابونه په شرحه اوصافه توګه ولیکی ترڅو ټول مسلمانان دخپل فرض اداء کولو طرف ته توجه وکړی.
\الف: هلال احمر ته دچندې ورکولو ذمه واری پر هر مسلمان څومره ده؟
\ب: زکات اونوری واجبی صدقی او دقربانی څرمنی یا دهغه قیمت هلال احمرته په څه طریقی سره ورکول سی؟
\ج: ټول مسکینان یامحتاجان یاعملی تحریکونه (که قومی مدرسی وی اوکه مذهبی) چی تراوسه پوری صدقات اونوری مختلفی چندی ورکول کیږی دهلال احمر په مقابل کی زیاتی مستحقی ګڼل کیږی اوکه نه؟
جواب : \ **الف** : هلال احمر ، یعنی داهل اسلام دزخمیانو او دهغوی کونډو اویتیمانو ماشومانو ته دمسلمانانو چنده ورکول اوخپل مال ورلیږل اودهغوی مرسته کول فرض دی دهغوی مدد که دمال څخه وی اوکه دزخمیانو ملهم پتیی وی اویا دهغوی دخوراك او څښاك څخه ځان خبرول وی دا ټوله ضروری ده، په ډیرو معتبرو احادیثو کی چی صریح دی داخبری راغلی دی، په مشکوٰۃ شریف کتاب الجهاد کی راغلی دی چی: عن حزیم بن

فاتك قال: قال رسول الله ﷺ من انفق فی سبیل الله کتب له بسبع مائة ضعف رواه الترمذی (١). (وبالاختصار فی السند والمتن) من ارسل نفقة فی سبیل الله واقام فی بیته فله بکل درهم سبعمائة درهم. الحدیث رواه ابن ماجه، مشکوٰة شریف کتاب الجهاد، فصل ٣ ص ٣٣٥، ددغه روایاتو خلاصه داده چی کله دښمن دمسلمانانو سره جنګ ته موجود وی اوپه هغوی باندی ظلم کول غواړی نودټولو څخه ښه صدقه داده چی ددغو مسلمانانو چی هرډول مرسته کولی سی فرض ده، که دهغوی دپاره خیمه دسایی لپاره ورکړی اویا یې دخدمت دپاره کم خادم ورولیږی او دسپرلی څه شی ورولیږی، یا دیوه درهم په واسطه دهغوی مرسته وکړی اوهمدردی ورسره وکړی نوداوو سوو درهمو ثواب به ورته ورسیږی. دفرض کیدلو څخه مطلب دادی چی ترڅو پوری دتُرکانو سره دهلال احمر په واسطه روپی پوره نسی نو ترهغه پوری فرضیت باقی دی اوباقی به وی. مثلاً که دهند مسلمانان کافی روپی جمع کړی نودغه فرضیت به مخ ته نه چلیږی، اوکه داسی نه وی نوفرضیت پرټولو مسلمانانو که په شرق کی وی اوکه په غرب کی وی عام دی اوس دهندوستان مسلمانان دی دا وګوری چی هلال احمر ته دمالی امداد ضرورت سته اوکه نه؟ که حاجت یې نه وی نوبیا هلال احمر ته مالی امداد ورکول فرض عین نه دی او که مالی امداد یې وکی نو دمذکوره روایاتو مطابق یې لوی اجر اوثواب حاصل کی، او که وی نه کړی نوګنهګار نه دی، اوکه هلال احمر مالی امداد ته ضرورت ولری نوکه یو مسلمان ته داخبر ورسیدی نوپه هغه باندی به فرض عین وګرځی چی دهغه مالی امداد وکړی اوپر ټولو مسلمانانو به فرض سی چی دهغه مالی مرسته وکړی، اوپه ټولو مسلمانانو به فرض سی چی دذکرسوو روایاتو مطابق که مال وی اوکه دعا په هررکم چی ممکن وی دهغوی مرسته دی وکړی اوکه دمسئلی څخه خبروی نوهغه دی ناخبره خلګ له دی فرض عین کیدو څخه خبرکړی اوکه نه نو ګنهګار به سی.

ب: دزکات دواجبو صدقاتو لکه صدقه فطر اودقربانی څرمنی اوداسی نورو دپاره دا ضروری ده چی یو څوك دی پکښی مالك وګرځول سی که چا په داسی شکل سره دا مضمون مصرف کړی چی څوك یې پکښی مالك ونه ګرځوی نو دانه اداء کیږی لکه دمسجد تعمیرول یا دفقهی کتابونو اخیستل دطالبانو دپاره، ددی دپاره اسانه صورت

---

(١). وتمامه عن علی وابی الدرداء وابی هریرة وابی امامة وعبدالله بن عمر وجابر بن عبدالله وعمران بن حصین رضی الله عنهم اجمعین کلهم یحدث عن رسول الله ﷺ انه قال من ارسل نفقة فی سبیل الله واقام فی بیته فله بکل درهم سبعمائة درهم ومن غزا فی سبیل الله وانفق فی وجهه ذلك فله بکل درهم سبعمائة الف درهم ثم تلا هذه الایة : والله یضاعف لمن یشاء . رواه ابن ماجه.

دادي چي دزكات اوذكر سوي صدقاتو څخه يو څوك حاجتمند مالك وګرځوي چي هغه يې بيا په خپله خوښه هلال احمرته په چنده كي وركړي.

\ج: چنانچي په اكثرو اسلامي مدرسو كي دغه ډول زكات اوصدقات په داسي صورت سره مصرفوي اوپه سخت حالت كي دا افضل دي چي زكات اوصدقات په دي طريقي سره هلال احمر ته په چنده كي وركړي. يصرف الى كلهم اوبعضهم تمليكا لا الى بناء مسجد وتكفين ميت وقضاء دينه، تنوير بحواله درعن الشامي ج٢ ص ٥.

عام مسكينان اوعلمي سلسلي كي كه هغه قومي وي اوكه ديني دهغو ټولو په مقابلو كي اوپه دغه سخت ضرورت اوحالت كي هلال احمر بي له شكه چي زيات مستحق دي، څه ركم چي دفقه او داحاديثو درواياتو څخه معلومه سويده ددي وجه څخه دهند مسلمانانو ته ضروري ده چي ترڅو پوري ضرورت باقي وي ترهغه وخته پوري دغه ذكر سوي صدقات دي هلال احمر ته له ټولو نورو څخه مقدم وركړي ليكن كه چيري يوداسي فوري سخت ضرورت پيداسو مثلاً لكه يوسړي دسترګو په وړاندي دلوږي څخه مړكيږي نو ددې صورت استثناء خوظاهره اوښكاره ده. فقط

والله تعالى اعلم (كتبه عزيز الرحمٰن مفتى دار العلوم ديوبند)

جواب عين ثواب دي او (ب) چي تمليك په كي شرط دي هغه دزيات اهتمام قابل دي، او داحقر دتمليك په معمول كي يوه خاصه طريقه ده چي دا راجحه ګڼل كيږي هغه داده چي:

﴿ اول يو مسكين دچا څخه قرض واخلي، اوپه چنده كي دي وركړي ، وروسته دي بيا صدقه كوونكي خپل رقم ده (مسكين) ته په حقيقي تمليك سره وركړي ، بيا دي دغه مسكين ددغه رقم څخه خپل قرض اداء كړي. ﴾

نوپه دي طريقه به دحيلي دارتكاب څخه هم خلاص سي. (كتبه اشرف على التهانوي. (رحمه الله))

دقرباني پريښوول اودقرباني روپي بلقاني مسلمانانو ته وركول صحيح نه دي: سوال: (١٥٤١)

سرکال دي دقرباني ټولي پوره روپي خپلو بلقاني بي وسو وروڼو ته دملهم او دپټي لپاره اودهغوي دكونډو اوديتيمانو دامداد لپاره ورولېږل سي اوپه دي حالت كي چي داسلام په دروازه باندي قيامت قائم سويدى قرباني ونه كړي، نو شرعًا ددي څه حكم دي؟

جواب: قرباني كول ضروري دي داپه ذكر سوي صورت كي نه اداء كيږي البته دادرست دي چي قرباني دي وسي اودڅرمنو قيمت دي هلته وليږل سي او ددي اهتمام دي وسي، اودابه ښه وي چي پركمو مسلمانانو قرباني واجب ده هغه دي خپل ټول نصاب هلته وليږي چي دقرباني ذمه باندي پاته نسي كه الله ﷻ مسلمانانو ته دا توفيق وربه برخه

کړی نوددی څخه به بل څه ښه نه وی حاصل داچی دا درست نه دی چی دنصاب مالك دی
وی اوقربانی دی ونه کړی. فقط والله اعلم
(لوتصدق بها حية فی ايام النحر لايجوز لان الاضحية الاراقة، الجوهر النيرة کتاب الاضحية ج٢ ص ٢٥٢) په عالمگیری کی دی (ومنها ان لايقوم غيرها مقامها فی الوقت حتٰی لوتصدق بعين الشاة اوقيمتها فی الوقت لايجزئه عن الاضحية ج٥ ص ٢٩٣، ددی وجه څخه چی یوواجب ترك کړی، او ددی قیمت په چنده کی ورکړی په هیڅ ډول صحیح نه دی. والله اعلم. ظفیر)

پر مدیون باندی عشر سته اوکه نه؟ سوال: (٥٤٢) پر مدیون باندی عشر واجب دی اوکه نه؟ که بل څوك یې ورکړی نو آیادی یې داخیستو مستحق دی اوکه نه؟ اوپه مسجد کی دعشر مال لگول درست دی اوکه نه دی؟ اوپه اسلامی مدارسو کی یې ورکول جائزدی اوکه نه دی؟

جواب: په مدیون باندی عشر واجب دی. کما فی الدرالمختار ويجب مع الدين الخ. اوکه بل څوك یې ده ته ورکړی نو ودی کتل سی، چی دقرض دورکولو څخه وروسته دی دنصاب مالك پاته سو اوکه نه؟ که دقرض دورکولو څخه وروسته دده سره دنصاب په اندازه مال پاته نه سو نو ورکول یې صحیح دی، اودمسجد په تعمیر او په ترمیم کی دعشر لگول صحیح نه دی مگر دحیلی دتملیك څخه وروسته جائزدی په دی طریقه یې بیا دمدرسی په تعمیر اوترمیم کی لگول درست نه دی، خ طالبانو ته یې ورکول جائزدی ځکه چی په دی کی تملیك شرط دی لکه په زکات کی چی دی. فقط

(قال فی العالمگیریه جلد نمبر١ وشرط ادائه ما مرّ فی الزکوٰة، وفي الجوهرة النيرة في بيان مصارف الزكاة لا تدفع الى غنيّ وفيها ولا يدفع الى بني هاشم وفيها ولا يدفع المزكي زكاته الى ابيه وجده وان علا ولا الى ولده وان سفل وفيها ولا يبني بها مسجد ولا يكفن بها ميت ﷺ ولا يبني بها السقايات ولا يحفر بها الآبار ولا يجوز الا ان يقبضها فقير لانها تمليك ولا بد فيها من القبض (الجوهرة النيرية ج١ ص ١٣١ – ١٣٢. ظفیر)

اتم باب

صدقهٔ فطر

دصدقه فطر دمیده اودوریجو څومره اندازه ده؟ سوال: (٥٤٣) په صدقه فطر کی دمیده غنمو څخه څومره او دوریجو څخه څومره اندازه ده؟

جواب: که صدقه فطر دغنمو له میده څخه ورکوی نو نیم صاع ورکول په کار دی. کما فی

الدرالمختار، نصف صاع من بر اودقيقه الخ (١). والتفصيل فی الشامی. اوکه دوریجو څخه يې ورکوی نودومره ورکول په کاردی چې دنصف صاع دغنمو سره برابروی. ومالم ينص عليه كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة الخ. درمختار (٢). فقط

په عهد نبوی کی به سرسایه څه وخت ایستل کیده؟ سوال: (۵۴۴) درسول الله ﷺ په زمانه کی به صدقه فطر دلمانځه څخه مخکی ایستل کیده اوکه نه ترڅو ورځو پوری به جمعه کیده او وروسته بیا محتاجانو ته ورکول کیده، که په تقسیم کولوکی يې تاخير نه کوی. نه په یوه زمانه کی یوځای دسردار سره دصدقه فطر جمع کول ضروری دی اودسردار یا دنائبِ سردار چې کله خوښه وی تقسیموی يې دغه عمل څنګه دی؟

جواب: په درمختار کی دی چې: ويستحب اخراجها قبل الخروج الى المصلى بعد طلوع فجر الفطر عملا بامره وفعله ﷺ الخ (٣) ددی حاصل دادی چې دصدقه فطر ادا کول دلمانځه څخه مخکی يې اداء کول مستحب دی دنبی کریم ﷺ دقول اودفعل موافق، لکه چې په مشکوٰة شریف کی دحضرت عبدالله ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم زكاة الفطر صاعا من تمر أو صاعا من شعير على العبد والحر والذكر والأنثى والصغير والكبير من المسلمين وأمر بها أن تؤدى قبل خروج الناس إلى الصلاة. (رواه البخاری ومسلم (٤). ددی متفق عليه حديث په صراحت سره داثابته سوه چې نبی کریم ﷺ داختر دلمانځه دتللو څخه مخکی دصدقۂ فطر داداء کولو حکم فرمایلی دی (٥) نومعلومه سوه چې ددغه سردارانو چې کم عمل دی دسنت خلاف دی اوهيڅ اصل نه لری.

که دیو غریب پرذمه باندی څه بقایا وی نو آیا داپه صدقه فطر کی حسابیدلی سی؟ سوال: (۵۴۵) دیوسړی پرذمه باندی دبل چاقرض دی اومدیون مفلس اونادار دی که دائن دهغه په قرض کی صدقه فطر ورمجراء کړی نوصدقه فطر اداء سوه اوکه نه؟

جواب : په دی شکل صدقه فطر نه اداء کیږی له وصولولو څخه بغیر په قرض کی يې په

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٣، ط. س. ج٢ ص ٣٦٤. ظفير

(٢). ايضا ج٢ ص ١٠٤، ط. س. ج٢ ص ٣٦٤. ظفير

(٣). ايضا ج٢ ص ١٠٧. ظفير

(٤). مشكوٰة باب صدقة الفطر فصل اول ص ١٦٠. ظفير

(٥). اودصحابه کرامو رضی الله عنهم هم په دی باندی عمل وو. والاولى الاستدلال بحديث البخاري، وكانوا يعطون قبل الفطر بيوم أو يومين. قال في الفتح: وهذا مما لا يخفى على النبي (ﷺ)، بل لا بد من كونه بإذن سابق، فإن الاسقاط قبل الوجوب مما لا يعقل فلم يكونوا يقدموا عليه إلا بسمع اهـ (ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٧، ط. س. ج٢ ص ٣٦٧). ظفير

مجراء کولو صدقه فطر نه اداء کیږی، په دی صورت کی فقهاؤ داسی لیکلی دی چی اول دی صدقه فطرورکړی اوبیادی ورڅخه خپل قرض واخلی مګرورکول یې ضروری دی (١).

داتیا تولو دسیر څخه دصاع اندازه څومره ده؟ **سوال**: (٥٤٦\) دنیم صاع وزن اتیا تولې دسیر دحساب څخه یو سیر او ١١چټانګه وی اوکه کم وی اوکه زیات؟

جواب: که صدقه فطر دغنمو څخه ورکوی نوبیا نیمایی صاع واجب ده (٢) اونیمایی صاع دانګریزی حساب او وزن چی یوسیر اتیا تولی دی پاو کم دوه سیره دی.

آیا دصدقه فطر مقدار نیم سیر غنم دی؟ **سوال**: (٥٤٧\) دصدقی فطر مقدار بغیر دنیم سیر نمبری څخه کم وی، همدا رکم په عمدة الرعایة کی دی، نو بیا دبعضو خلګو داخبره چی پاو کم دوه سیره ویل دکم کتاب څخه ثابت دی؟

جواب: صدقه فطر موافق دوزن دسبعه مثقال ۴ پوره اویوه څلورمه ماشی قرار ونیسی څنګه چی مشهور دی دانګریزی وزن څخه تقریبا پاو کم دوه سیره غنم کیږی اوحساب ددی څخه کیږی دا احوط دی (٣). فقط

مولانا عبدالحی ؒ او دصاع وزن: **سوال**: (٥٤٨\) مولانا عبدالحی ؒ چی دشرح وقایې محشی دی دزکات په باب کی یې لیکلی دی چی مثقال دری ماشی یوه رتۍ وی ددی حساب څخه دصاع وزن دوه سیره اودولس تولی اوشپږ ماشی وی اونیم صاع یو سیر اوپنځه تولی اونه ماشی کیږی، داخبره غلطه ده اوکه صحیح ده؟

جواب: دغه وزن چی مولانا صاحب مرحوم دمثقال لیکلی دی، دا ددرهم وزن دی اوپه دی کی دکسر رتی پریښوول سویدی او وزن دمثقال ماشه وی لکه څنګه چی مشهوره ده او ددهلی علماوو هم دغه وزن شمارکړی دی. اوپه غیاث اللغات کی همدی ته صحیح ویل سویدی. مثقال بالکسر دیوه وزن نوم دی چی څلور نیمی ماشی کیږی الخ (ترجمه غیاث) نوپه دی بناء اوه سوه شل ٧٢٠ مثقال چی دصاع وزن دی په څلور نیمو ماشو کی ضرب

---

(١). ویشترط ان یکون الصرف تملیکا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٤) وحیلة الجواز ان یعطی مدیونه الفقیر زکاته ثم یاخذها عن دینه ولو امتنع المدیون مدیده واخذها لکونه ظفر بجنس حقه (درمختار) قوله حیلة الجواز الخ ای فیما اذا کان له دین علی معسر واراد ان یجعله زکوٰة الخ (ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفیر

(٢). نصف صاع فاعل یجب من بر او دقیقه او سویقه الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٤). ظفیر

(٣). هو ای الصاع المعتبر ما یسع الفا واربعین درهما من ماش وعدس انام قدر ربهما لتساویهما کیلا ووزن والتفصیل فی الشامی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٥). ظفیر

کیږی اودری زره دوه سوه څلویښت (٣٢٤٠) ماشی کیږی چی دهغه څخه تولی جوړوو نو (٢٧٠) تولی کیږی داپه (٨٠) باندی تقسیم کړه نودری ٣ سیره اویو نیم پاؤ ددغه صاع وزن کیږی دلته همدا معمول دی اوهمدا صحیح دی، اودوزن سبعه څخه هم حساب کیږی او دا ډول ایستل کیږی اوپه صدقه فطر کی هم احتیاط په دی کی دی.

صدقه په رمضان کی ورکول درست دی اوکه نه؟ سوال: (٥٤٩/١) صدقه فطر درمضان المبارك په اوله عشره کی یا په مینځ یا په اخیر کی ورکول هم صحیح دی اوکه نه؟ او همداسی دمال دمالك زکات دکال په شروع او په مینځ کی هم او دکم شخص سره چی دقرض څخه زیات یا کم زیور یانغدی دنصاب په مقدار وی په داسی سړی باندی زکات فرض دی اوکه نه؟

جواب: په رمضان کی دصدقه فطر ورکول صحیح دی برابره خبره ده که څوك یې په هره عشره کی ورکوی ([1]). اودغه رکم په زکات کی هم دکال څخه مخکی ورکول یې جائزدی ([2])، اودچا سره چی دقرض څخه زیات زیور یانغدی اویانور دنصاب په اندازه موجودوی نوپه ده باندی زکات واجب دی اوکه دقرض دورکولو څخه وروسته دنصاب اندازه پاته نه سوه یعنی دقرض څخه زیات دنصاب اندازه موجوده نه وی نوبیاپه ده باندی زکات واجب نه دی ([3]). فقط

په صدقه فطر کی قیمت ورکول صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (٥٥٠/١) په صدقه فطر کی دغنمو په ځای قیمت او روپی ورکول جائز دی اوکه نه دی؟ بعض علماء داسی وایې چی دغنمو په ځای قیمت ورکول داسی دی لکه دقربانی په ځای روپی ورکول؟

جواب: په صدقه فطر کی دغلی په ځای یې قیمت ورکول بی له کراهته څخه جائزدی او ددی حکم دقربانی په شان نه دی ([4]). دقربانی په ځای داضحیه په ورځو کی دهغه قیمت

([1]). والمستحب ان یخرج الفطرة یوم الفطر قبل الخروج الی المصلی ؒ فان قدمها یوم الفطر جاز لانه ادی بعد تقرر السبب فاشبه التعجیل فی الزکاة ولا تفصیل بین مدة ومدة هو الصحیح (هدایه باب صدقة الفطر ج١ ص ١٩٣). ظفیر

([2]). وان قدم الزکوٰة علی الحول ومالك لنصاب جاز لانه ادی بعد سبب الوجوب فیجوز هدایه کتاب الزکوٰة فصل فی الخیل ج١ ص ١٧٢). ظفیر

([3]). ومن کان علیه دین یحیط بماله فلازکوٰة علیه الخ وان کان ماله اکثر من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصابا (هدایه کتاب الزکوٰة ج١ ص ١٢٨). ظفیر

([4]). دفع القیمة ای الدراهم افضل من دفع العین علی المذهب المفتی به، جوهره وبحر عن الظهیریة وهذا فی السعة اما فی الشدة فدفع العین افضل کما لایخفی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطرة ج٢ ص ١٠٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٢). ظفیر

ورکول جائزنه دی (١). فقط

په صدقه فطر کې دکم ځای قیمت معتبردی؟ سوال: (١\٥٥١) امابعد: فان المصر بعيد من مكاننا واقع في مسافة اربعة عشر ميلاً وفي قريتنا سوق كبير يوجد فيه الاشيآء الضرورية المحتاجة اليها كثيرا بل بعض الاشيآء النادرة الغير الضرورية ايضا بقيمة فاحشة بالنسبة الى المصر ونحن نبيع ونشتري فيه دائماً الا احياناً نبتاع ونشترى من المصر ايضاً على سبيل الندرة ، والبر غير موجود في ذلك السوق موجود في المصر والدقيق موجود فيها لكن في السوق يباع بغبن وفي المصر برخص فهل يجوز لنا ان نخرج صدقة الفطر بقيمة المصر او نخرج البر الموجود في المصر ام لا ؟

جواب: يعتبر قيمة البر فى صدقة الفطر بقدر ما يكون فى بلد المعطى لا ما يكون فى المصر البعيد (٢). فقط

دمځکې په مالک باندې صدقه فطر واجب ده اوکه نه؟ سوال: (٢\٥٥٢) يو زميندار ه سړی دی چې دهغه سره دومره اندازه مځکه ده چې دهغه ځخه څه خرڅه کړی نوځپله قرضهورباندې اداء کولی سی، اوبیاهم دومره اندازه مځکه پاتیږی چې ایله بیله دده ګذاره ورباندې روانیدلای سی، سړی عیال داره دی، نو آیاپه ده باندې صدقه فطر واجب ده اوکه نه؟

جواب: په ده باندې دصدقه فطر اودقربانی په باره کې اختلاف دی خو احتیاط دادی چې صدقه فطر دی اداء کړی اوقربانی دی وکړی اوکه ويې نه کړی نوګنهګار نه دی ځکه چې دمفتٰی به قول موافق په ده باندې سرسایه اوقربانی واجب نه ده. (٣)

که دچا سره ددوو سوو درهمو مځکه وی نوآیا په هغه باندې صدقه فطر واجب ده: سوال: (٣\٥٥٣) دیوه سړی سره خراجی مځکه ده چې پخپله يې کری اوقیمت يې ددوو سو درهمو ځخه زيات دی لیکن پیداوار يې دیوی میاشتی دخوراك ځخه زيات نه دی، نوپر

---

(١). ومنها انه لايقوم غيرها مقامها فى الوقت حتى لوتصدق بعين الشاة اوقيمتها فى الوقت لايجزئه عن الاحية (عالمگيرى كتاب الاضحية ج٥ ص ٢٩٣). ظفير

(٢). وجاز دفع القيمة فى زكاة وعشر وخراج وفطرة الخ وتعتبر يوم الوجوب الخ ويقوم فى البلد الذي المال فيه الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب زكاة الغنم ج٢ ص ٢٩ - ٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٢٨٥). ظفير

(٣). سئل محمد عمن له أرض يزرعها أو حانوت يستغلها أو دار غلتها ثلاثة آلاف ولا تكفي لنفقته ونفقة عياله سنة يحل له أخذ الزكاة وإن كانت قيمتها تبلغ ألوفا، وعليه الفتوى، وعندهما لا يحل اه (ردالمحتار ج٢ ص ٨٨ ج٢ ص ٣٤٨) على كل حر مسلم الخ ذى نصاب فاضل عن حاجة الاصلية كدينة وحوائج عياله وان لم ينم وبه اى بهذا النصاب تحرم الصدقة وتجب الاضحية (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ٩٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٩ و ٣٦٠). ظفير

ده باندی سرسایه او قربانی واجب ده اوکه نه؟ اودغه مځکه په حاجت اصلیه کی داخله ده اوکه نه؟

جواب: پرده باندی صدقه فطر اوقربانی واجب نه ده دامام محمد رحمه الله دقول مطابق او همدا رکم شامی هم ویلی دی چی فتوٰی پردی باندی ده او هغه مځکه چی زراعت کوی یې او ددی مځکی آمدنی دهغه دپاره کافی نه ده، په حاجت اصلی کی داخله ده. وفیها سئل رحمه الله عمن له ارض یزرعها وحانوت یستغلها اودار غلتها ثلثة الاف ولا تکفی لنفقة عیاله سنة یحل له اخذ الزکوٰة وان کانت قیمتها تبلغ الوفًا وعلیه الفتوٰی وعندهما لایحل (۱). شامی.

دتقسیم څخه وروسته که دنصاب خاوند نوپه ده باندی سرسایه واجب نه ده: **سوال**: (۵۵۴\۱) دځلورو ورونو شریك مال دی که تقسیم نه سی نودهیڅیا برخه دنصاب په اندازه نه ده، نو قربانی واجب ده اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی که دیو ورور برخه نصاب ته ونه رسیږی نوپر یوه باندی قربانی او سرسایه واجب نه ده (۲). فقط

دبل ښار پرنرخ باندی سرسایې ته اعتبار نسته: **سوال**: (۵۵۵\۱) که څوك دخپل وطن دغنمو نرخ پریږدی اودبل وطن دغنمو دقیمت مطابق یې ورکول غواړی نوڅه اعتبار اوښه والی لری اوکه نه؟

په غنمو او دهغه په ستو او اوړو کی څه فرق سته اوکه نه: **سوال**: (۵۵۶\۲) په ګیهون او اوړو او ستو باندی په سرسایه ورکولو کی څه فرق سته اوکه نه؟

دمثقال، دینار، اوددرهم وزن څه شی دی؟ **سوال**: (۵۵۷\۱) دمثقال او ددینار اوددرهم وزن څه شی دی؟

جواب: \۱: دخپل وطن قیمت اعتبار لری دبل وطن یادښار قیمت اعتبار نه لری (۳).

۲\: دګیهون اودګیهون اوړه هم نیمه پیمانه ورکول په کاردی اویا دی ددغه قیمت ورکړی (۴).

---

(۱). ردالمحتار باب المصرف ج۲ ص ۸۸. ظفیر

(۲). تجب الخ علی کل حر مسلم الخ ذی نصاب فاضل عن حاجته الاصلیة الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۹۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۹ و ۳۶۰). ظفیر

(۳). ویقوم فی البلد الذی المال فیه ولو فی مفازة ففی اقرب الامصار الیه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة الغنم ج۲ ص ۳۰ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۶). ظفیر

(۴). نصف صاع من بر او دقیقه اوسویقه اوزبیب الخ اوصاع تمر اوشعیر ولو ردیئا وما لم یبض علیه کذرة وخبز یعتبر فیه القیمة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص۱۰۳ - ۱۰۴ ، ط. س. ج۲ ص۳۶). ظ

٣١: مثقال اودینار څلور نیمی ماشی اودرهم دری ماشی اویوه پنځمه ارتی ده، یوه ماشه اته ٨ ارتی سرې وی (١).

که دچا پرذمه باندی روپی باقی پاته اوپه سرسایه کی یې ورته پریږدی نو سرسایه ادا کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (١٥٥٨) دزید سره زما روپی دی اوهغه یې نه سی راکولی نوکه داخبره ورته وکړمه چی ستا سره چی زما کمی روپی دی اوته یې نسی راکولی هغه په صدقه فطر کی حساب کړه داکار صحیح دی که نه؟

جواب: په دی طریقه صدقه فطر نه اداء کیږی څه رکم چی زکات هم په دی ډول نه اداء کیږی په دی باره کی فقهاوو داسی لیکلی دی چی ده ته دی اول سرسایه یازکات ورکول سی بیادی ځینی خپل قرض وصول سی (٢).

لاندی مسائل درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (١٥٥٩) یومولوی صاحب یوکتاب تالیف کړی او ددغه کتاب مصنف پوخ حنفی اوسنی دی، هغه دسرسایې په باره کی په خپل کتاب کی لیکلی دی چی سرسایه دخپل طرف څخه اداء کړی او دخپل غلام دخوا څخه یې هم اداء کړی اودخپل کوچنی بچی دخوا څخه یې هم اداء کړی که څه هم غنی نه وی او دخپلی ښځی او دزوی اولور دطرف څخه دسرسایې ورکول جائزنه دی، که هغه دنصاب خاوند وی نوپخپله دی ورکړی، آیا دغه مسئله صحیح اوعبارت یې درست دی اوکه نه؟

جواب: مسئله داسی ده چی دښځی دطرف څخه اودلوی اوبالغه زوی دطرف څخه پرده باندی دسرسایې ذمه واری نسته خوکه وریې کړی نوصحیح کیږی ځکه چی هغه یې هم په عیال کی راځی یعنی صدقه فطر اداء کیږی نوپه ذکر سوی کتاب کی دروا نه دی په ځای داسی لیکل په کار وو چی واجب نه دی لکه څه رکم چی په درمختار اوپه شامی کی دی: لاعن زوجته وولده الکبیر العاقل ولو ادی عنهما بلا اذن اجزا استحسانا للاذن عادة ای ولو فی عیاله الخ (٣). په درمختار اوشامی کی په تصریح سره ذکر کړیدی چی: لایجب علیه (٤). وفیه ایضا قال فی البحر وظاهر الظهیریة انه لوادی عمن فی عیاله بغیر امره جاز مطلقا بغیر تقیید بالزوجة والولد الخ (٥). ج٢ ص ٧٥، شامی . فقط

---

(١). والدینار عشرون قیراط الخ والمثقال مائة شعیرة فهو درهم وثلاث اسباع درهم (ایضا باب زکوٰة المال ج٢ ٣٩ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٥ - ٢٩٦). ظفیر

(٢). واداء الدین عن العین وعین دین سیقبض لا یجوز وحیلة الجواز ان یعطي مدیونه الفقیر زکاته ثم یاخذها عن دینه ولو امتنع المدیون مدیده واخذها لکون ظفر بجنس حقه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکاة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧١). ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٢ - ١٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٣. ظفیر

(٤). ردالمحتار باب صدقة الفطر تحت قوله لاعن زوجة ج٢ ص ١٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٣. ظفیر

که ځوان خپله ګټه خپل پلار ته ورکوي پرهغه باندي سرسایه واجب ده اوکه نه؟ سوال: (۵۲۰\۱) دیوسړي دوه زامن دي او ددواړو په کال کي دوه دري سوه روپي ګټي اوخپل پلار ته يې ورکوي اودکور مالك يې پلاردی او ددوی سره ددی شخه بغير يوه حبه هم نسته اوددي دواړو واړه واړه بچي دی نوپه دی حالت کی په دی دواړو باندی سرسایه او زکات اوقرباني واجب ده اوکه نه؟ یا ددوی دخوا شخه ددوی په پلار باندی واجب ده؟

جواب: په دوی باندی زکات صدقه فطر اوقرباني واجب ده (۱). فقط

صدقه فطر په انګریزی حساب سیر ده: **سوال**: (۵۲۱\۱) دصدقه فطر وزن په انګریزي حساب سیر څومره کیږي؟ دشرح الوقایه په حاشیه کي دوه سوه اودو پنځوس ۲۵۲ تولي پیمانه لیکل سویده داصحیح دی اوکه نه؟

ځلوینښت روپي دسیر څخه ماسوا دري سیره غنم که ورکړي نوسرسایه اداء کیږي اوکه نه؟

سوال: (۵۲۲\۱۲) زموږ سره دلته دڅلوینښتو روپو وزن سیروی که په صدقه فطرکی سوا باندی دری سیره غنم اداء سی نوآیا اداء کیږي اوکه نه؟ که اداء نه سی نوڅومره کمی دی دادی پوره کړي اوکه نه دادي دوباره اداء کړي

په وریجو او داسي نورو کي سرسایه څومره ده؟ سوال: (۵۲۳\۱۳) وریجي، جواري، باجري، په سرسایه کي دی نیمه پیمانه ورکړي که پوره؟

جواب: ۲\۱۱: موږ چي دمثاقیلو په حساب سره پیمانه حساب کړه نودوه سوه اویا ۲۷۰ تولي یوه صاع ده بلکي ددراهمو په حساب سره دری تولي اوځه زیات وی یعنی دوه سوه دری اویا ۲۷۳ تولي یوه صاع ده نوپه انګریزي حساب سره یوصاع برابره ده ددری سیره اویو نیم پاو سره اونیم چیتانګ دی. نواحتیاطاً دی داوربشو اودخرما څخه په انګریزی وزن دری نیم سیره سرسایه ورکړي، اودغنمو څخه دی پاو باندی دوه سیره په انګریزی وزن سرسایه ورکړي اوکه سیر ځلوینښت روپي وی نودری نیم سیره غنم دی دغه سرسایه به ورکړي چي دیرش۳۰ تولو ته نژدی وي، اوکه ددی څخه کم وی نو بیا هم صحیح ده خو دکمی په صورت کي دی هغه کمی پوره کړي، همدا کافي دی.

۳\: که وریجي، جوار، یاباجري په صدقۀ فطر کي ورکړي نودومره دی ورکړي چي قیمت یې دپاؤباندی‌دوه سیره غنم دقیمت سره برابرسی ځکه چي په غیرمنصوص کي دمنصوص

---

(۵). ایضا ص ۱۰۳، ط. س. ج۲ ص ۳۲۳. ظفير

(۱). تجب الخ على كل مسلم الخ ذى نصاب فاضل عن حاجته الاصلية الخ وبه تحرم الصدقة وتجب الاضحية ونفقة المحارم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۹۹، ط. س. ج۲ ص ۲۵۹ و ۲۲۰). ظفير

قیمت پوره کول ضروری دی کذافی الدرالمختار ([1]).

پورتہ بلیر په کم ځای کی چی دبندیانو ابادی اومرسته ورکول قانونا منع دی نوایا سرسایه ورکول ورته جائز دی؟ سوال: (١٣٢٥) زه په پورټ بلیر کی یم چیری چی دهندوستان څخه مجرمان دزندان په عبور ددریاب باندی راوړل کیږی دقانون دمخی ددغو بندیانو سره هرقسم کومك بند دی ، نو صدقه فطر دوی ته ورکولی سو؟

هلته دبندیانو بغیر بل هیڅوک نسته نوصدقه به څنګه اداء سی؟ سوال: (٥٧٥\٢) دلته دبندیانو څخه ماسوا بل څوك مسکین نسته نو سرسایه به څه ډول اداء سی؟

جواب: ٢\١١\٢: دوی ته دسرسایې ورکول جائزدی ([2]). فقط

آیا بندیان په مسکینانو کی شمیرل کیږی؟ سوال: (٥٧٦\) آیا بندیان په مسکینانو کی شمیرل کیږی؟

جواب: که دنصاب په اندازه مال ورسره نه وی نوهغه مسکینان دی اوسرسایه ورکول ورته صحیح دی ([3]).

صدقه فطر پرکمو خلکو واجب ده؟ سوال: (٥٧٧\) زیدوایې چی صدقه فطر په هرمسلمان، عاقل، بالغ اودهغه په وړو اولادونو باندی دده په ذمه واجب ده عمر وایې چی صدقه فطر دهغو خلګو ذمه ده چی روژه نیسی اوعاقل اوبالغ وی.

جواب: دزید قول صحیح دی اودعمر قول غلط دی مسئله همداسی ده لکه چی زید یې وایې صدقه فطر په هرمسلمان عاقل بالغ باندی دخپل طرف څخه اودوړو اولادونو دطرف څخه واجب ده ([4]). فقط

آیا دغنمو پرځای په بنګال کی وریجی اوداسی نور په سرسایه کی ورکولی سی؟ سوال: (٥٧٦\) په بنګال کی بعضو علمآوو فتوٰی ورکړیده چی په عربو کی غنم، وربشی، انګور، خرما دی دهغه په واسطه یې په سرسایه کی ددې شیانو حکم ورکړیدی، زموږ

([1]). ومالم ینص فی کذرة وخبز یعتبر فیه القیمة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦۴). ظفیر

([2]). قوله مصرف الزکوة الخ وهو مصرف ایضا لصدقة الفطر الخ هوفقیر وهو من له ادنی شیئ ای دون نصاب الخ والمسکین من لاشیئ له الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ – ٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

([3]). فقیر وهو من له ادنی شیئ ای دون نصاب اوقدر نصاب غیر تام مستغرق فی الحاجة (ایضا) ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩. ظفیر

([4]). یخرج ذالك عن نفسه لحدیث ابن عمرؓ قال فرض رسول الله ﷺ زکوة الفطر علی الذکر والانثی الحدیث، ویخرج عن اولاده الصغار الخ وممالیکه (هدایه باب صدقة الفطر ج١ ص ١٩٠). ظفیر

خلګو ته دلته، دهان (يوقسم وريجی) ، وريجی دغنمو په ځای دی، لهذا ديو صاع دهان او يا نيم صاع وريجی ورکولو څخه يايې دقيمت په ورکولو سره سايه اداء کيږی داجائز دی اوکه ناجائز؟

جواب: حنفی فقهاوو داتصريح کړيده چی دمنصوص څخه ماسوا له نورو اجناسو څخه صدقه فطر ادا سی نوقيمت دمنصوص په اندازه برابرول ضروری دی مثلاً دهان يا وريجی که ورکړی نودومره دی ورکړی چی قيمت يې دنيم صاع دغنمو وی اويا ديو صاع دوربشو دقيمت سره برابر وی. فهو الاحوط، كذا فی الدر المختار. (١)

سرسايه دنصاب پرخاوند واجب ده: **سوال**: (١٢٧) صدقه فطر پرهر روژه نيوونکی باندی واجب ده اوکه نه يوازی پراهل زکات باندی؟

جواب: يوازی پراهل نصاب باندی صدقه فطر واجب ده ورکول يې، ليکن دصدقه فطر او دزكات په نصاب کی فرق دی، يعنی دصدقه فطر په نصاب کی دمال نامی کيدل شرط نه دی (٢).

چي دکلني خوراک يا دوه بيګه مځکه وی نو سرسايه واجب ده اوکه نه؟ **سوال**: (١١\٥٢٨) دصدقة الفطر په ورځ زمورږ سره ديوه کال خوراك چی قيمت يې سل روپی دی موجود دی ياخو زمورږ سره دوه بيګه مځکه ده چی قيمت يې سل روپی دی نوپه دی کی صدقه فطر واجب ده اوکه څنګه؟

دشيدو دپاره چي غواده ايا داپه اصلي حوائجو کي داخله ده اوکه نه؟ **سوال**: (١٢\ ٥٢٩) دشيدو دپاره چی چا غوا ساتلی وی نودا دحوائجو اصليه وو څخه اضافی ده اوکه نه؟

په صدقه فطرکی دحوائجو اصليه وو څخه څه شي مراد دي؟ **سوال**: (١٣\٥٧٠) په صدقه فطر کی چی فاضلا عن حوائجه الاصلية قيد دی ددغه څخه هغه حوائج اصليه مراد دی کم چی دزكات په وجوب کی دی اوکه نه بل يو ډول دی؟

دبالغه هلک دخوا څخه صدقه فطر ورکول واجب نه دي: **سوال**: (١٤\٥٧١) دبالغه هلك چی ورسره خوراك کوی دده دطرف څخه صدقه فطر ورکول واجب دی اوکه نه؟

جواب: ١١: دغه غله په حوائجو اصليه ؤکی ده نوددغه وجه څخه صدقه فطرورکول واجب نه دی اونوره مځکه چی قيمت يې سل روپی دی ددی وجه څخه صدقه فطر واجب (٣) ده.

---

(١). نصف صاع فاعل يجب من بر اودقيقه اوسويقه اوزبيب الخ اوصاع تمر اوشعير ولو رديئا وما لم ينص عليه كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص١٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٦٤). ظ

(٢). تجب موسعا في العمر عند اصحابنا وهو الصحيح ؒ وقيل مضيقاً في يوم الفطر عينا ببعده يكون قضاء علی كل مسلم ؒ ذوی نصاب فاضل عن حاجته الاصلية ؒ وان لم ينو (ايضا صدقة الفطر ج٢ ص٩٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٨). ظ

۲\ : دا دحوائجو اصلیه وو څخه ده.
۳\ : هم هغه حوائج اصلیه مراد دي.
۴\ : دبالغه اولاد دخوا څخه صدقه فطر ورکول واجب نه دی (۱).

دصاع څخه بغدادي صاع مراد ده اوکه مدني؟ سوال: (۵۷۲\۱\) په حنفی مذهب باندی صدقه فطر دبغدادی صاع په حساب باندی ورکول کیږی اوکه په مدنی صاع باندی او ددواړو صاعو وزن څه دی؟

په سرسایه کی دغنمو څومره مقدار ورکړی؟ سوال: (۵۷۳\۲\) په مفتی به قول باندی په څومره اندازه باندی صدقه فطر ورکول په کاردی یومولوی یوسل پنځه څلویښت ۱۴۵ تولی ښوولی دی، اویوبل عالم دوو نیوی ۹۲ نیمی تولی ښوولی دی په دی کی دچا قول معتبر دی اومفتی به دی؟

جواب: \۱. ۲: په شامی کی یې لیکلی دی چی دطرفینو او دامام ابی یوسف رحمه الله اختلاف لفظی دی اوددواړو نتیجه یوه ده اوما چی دصاع حساب اودنیم صاع حساب کړیدی نونیم صاع په انګریزی وزن سیر چی اتیا تولی ویل سویدی ۱۳۵، تولی دی چی نژدی پاو کم دوه سیره په انګریزی حساب اووزن سره دی نوپه صدقه فطر کی پاو کم دوه سیره غنم یا دهغه قیمت احتیاطاً ورکول په کاردی. قیل لا خلاف لان الثاني قدره برطل المدينة لانه ثلاثون استاراً والعراقي عشرون، وإذا قابلت ثمانيةً بالعراقي بخمسة وثلث بالمديني وجدتها سواء، وهذا هو الاشبه لان محمدا لم يذكر خلاف أبي يوسف، ولو كان لذكره لانه أعرف بمذهبه (۲) الخ، وفی الشامی ايضا اعلم ان الصاع اربعة امداد والمد رطلان والرطل نصف من والمن بالدارهم مائتان وستون درهماً وبالاستار اربعون والاستار بالدراهم ستة ونصف الخ (۳). یو استار ۴ نیم مثقاله دی او یو مثقال ۴ نیمی تولې. نوڅلویښت استاره مساوی دی د۲۷ نیم سره دایو من اویو مد دی اومن اومد برابردی نودوه مده یعنی نیم صاع مساوی دی د (۱۳۵) تولو سره.

---

(۳). تجب (صدقة الفطر) على كل حرمسلم الخ ذی نصاب فاضل عن حاجته الاصلية كدينه وحوائج عياله وان لم ينو (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۹۸ ، ط. س. ج۲ ص ۲۵۹ و ۲۲۰). ظفير

(۱). لاعن زوجته وولده الكبير العاقل ولو ادى عنهما بلااذن اجزا استحسانا (ايضا ج۲ ص ۱۰۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۳). ظفير

(۲). ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۱۰۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۵. ظفير

(۳). ردالمحتار باب صدقة الفطر مطلب فی تحرير صاع المد والمن والرطل ج۲ ص ۱۰۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۵. ظفير

دنيم صاع مقدار ٨٢ تولي دسير څخه کيږي: **سوال**: (٥٧٤) دنيم صاع مقدار ٨٢ تولي دسير څخه څومره او اتيا تولي دسير څخه څومره وی که دمن دبيې څخه دنيم صاع قيمت وايستل سی نومثلاً دنيم صاع قيمت٢٠ کيږي اوکه نيم صاع دبازار څخه واخلی نو هيڅکله به ورته په شپږ آنی پيدا نه سی بلکی يابه ورته په اوه آنی يا شپږ نيمی آنی ورکول سی نودکم حساب څخه قيمت ورکړی؟

جواب: انگريزی سير يعنی د (٨٠) تولي وزن څخه يوصاع سوا باندی دری سيره اونيم پاو اونيم چهټانگ وی اونيم صاع پاو باندی دوه سيره ته نژدی وی، ددوو اتيا تولي څخه دسير ددی حساب دی ولګول سی نژدی ديو چهټانگ څخه کم وی خو احتياط دادی چی دپاو کم دوه سيره قيمت دی ولګول سی ځکه چی که لږ زيات سی نوښه به وی نوکه قيمت دپاو کم دوه سيره غنم په دغه وخت کی په بازار کی وی هغه دی ورکړی او دفقير دګټې خيال دی وساتی.

په کم ځای کی چی غنم پيدا نه سی نوپه دغه ځای کی به دکم ځای قيمت معتبروی؟ سوال: (٥٧٥) په کم ځای کی چی وړه پيدانه سی نودلته به صدقه فطر دوړو دحساب څخه ورکول کيږي اوکه نه؟ اودوړو قيمت دکم وطن معتبر دی؟

جواب: په کم ځای کی چی اوړه پيدانه سی مثلا وريجی پيدا کيږي نوهلته دی دومره وريجی په صدقه فطر کی ورکړی چی قيمت يې دنيم صاع دغنمو برابر وی اوقيمت به دهمدی ملك او دهمدی ښار معتبروی په کم ښار کی چی صدقه فطر ورکوی (١). فقط

په کم ځای کی چی فقيران نه وی نوهلته صدقه فطر څه وخت ورکول سی؟ سوال: (٥٧٦) په کم ملك کی چی شرعی فقراء نه وی نوددغه ځای خلګ دی صدقة الفطر داختر په ورځ دلمانځه څخه مخکی اداء کړی او جلا دی کړی، يادی يو اعتمادی شخص ته ورکړی ياددی هغه ملك ته وليږي چی هلته فقيران وی، نو آيا مستحب اداء سول اوکه نه؟

جواب: صدقه فطر مخکی له دی څخه چی داختر لمونځ اداء کړی فقيرانو ته ورکول مستحب دی، نوپه دی صورت کی چی صدقه فطر جلا کړی اوفقيرانو ته يې ورنه کړی نو مستحب نه اداء کيږي اودا عادةً نه سی محقق کيدلی چی په کم ملك کی دی فقراء نه وی، اوکه بالفرض نه وی نوبيا دبل ځای فقيرانو ته ليږل په کاردی اودعذر دوجه څخه دي ته تارك المستحب نه ويل کيږي (٢).

---

(١). وماسواه من الحبوب لا يجوز الا بالقيمة (عالمگيری مصری کتاب الزکاة باب ثامن ج١ ص ١٧٩، ط ماجديه ج١ ص١٩٢) ويقوم في البلد الذي المال فيه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب زکاة الغنم ج٢ ص ٣١ ، ط. س. ج٢ ص٢٨٦) . ظفير [باقی]

که دومره حاصل ولري چي ټول کال يې نه بس کيږي پر ده باندي صدقه فطر سته اوکه نه؟

سوال: (٥٧٧) يو سړي دی چي دسرو او دسپينو زرو دنصاب خاوند نه دی ليکن دده سره يوه اندازه مځکه ده چي قيمت يې دو پنځوس روپې دی نودهغه څخه چي کمی غلې او ميوی راځي نودنيم کال يا دزيات دکال کيږي، نوپه دغه کې صدقه فطر ورکول سته (او که نه؟) اودهغه خوړل حرام دی اوکه نه؟

جواب: په مفتی به اوصحيح رواياتو سره صدقه فطر پرهغه سړي واجب نه ده اودی په خپله دزکات اوصدقات مصرف اومحل دی کذا فی الشامی. وفيها سئل محمد رحمه الله عمن له ارض يزرعها اوحانوت يستغلها اودار غلتها ثلاثة الاف ولا تکفی لنفقته ونفقة عياله سنة يحل له اخذ الزکوٰة الخ [1]، ص **۲۵** جلد نمبر **۳** شامی. فقط

دلاندي ليکل سوی صورت تحقيق: **سوال**: (**٥٧٨**) شامی دريم جلد ص (**٧١**) ددُرِّ مختار تردی قول لاندی: (فافرغ عن حاجته) وفيها سئل محمد رحمه الله عمن له ارض يزرعها اوحانوت يستغلها اودار غلتها ثلاثة الاف ولا تکفی لنفقته ونفقة عياله سنة يحل له اخذ الزکوٰة وان کانت قيمتها تبلغ الوفا عليه الفتوٰی وعندهما لا يحل [2] که عليه الفتوٰی صحيح وی نوتاسی مخکی (په سوال **٥٢٨** نمبرکی) وليکل چي دچا مځکه وی او قيمت يې سل روپې وی نوصدقه فطرورباندی لازم ده، ددی څه جواب دی؟

جواب: دشيخينو دقول مطابق دصدقه فطر وجوب مخکی ليکل سويدی هغه هم صحيح دی اوکه دامام محمد رحمه الله قول مفتی به واخيستل سی نودا هم درست دی.

ديوه اشکال جواب: **سوال**: (**٥٧٩**) داسلام دسلام سنت دمخکی کولو څخه وروسته: کله چي دمسئوله مسئلو جوابونه چي په خپل وخت راورسيدل اوموږ ته يې سرفرازی او امتنان وبخښی، ليکن دسپينو زرو دزکات په باره کی اوس هم خدشه پاته ده او وجه يې داده چي حضرت مولانا عبدالحی لکهنوی مرحوم رحمه الله په عمدة الرعايه کی ليکلی دی: مقدار ددي (دوه سوه درهمه) **۳۲** ديرش تولې اوپنځه **۵** نيمی ماشی دی، او دانګريزی سکه دڅهره دارو روپو په حساب تخمينًا اواحتياطا نه ديرش **۳۹** روپی دی. ددی عبارت څخه دلته دوې خدشی پيدادی يوه دا چي تاسی **۵۲** نيمی تولی ښياست او مولانا مرحوم **۳۲** تولی اوپنځه **۵** نيمی ماشی ښوولی دی، ددی معارضی دفع کول ددی

= ([1]). والمستحب للناس ان يخرجوا الفطرة بعدطلوع الفجر يوم الفطر قبل الخروج الى المصلى (عالمگيری مصری کتاب الزکوٰة، باب ثامن صدقه فطر ج١ ص ١٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ١٩٢). ظفير

([1]). ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٨. ظفير ([2]). ايضا. ظفير

حقیر څخه متصوره نه ده، بله داچې مولانا مرحوم فرمایلي دی چې شپږ دیرش **۳۲** تولې **۵** نیمې ماشې، نه پوهیږم چې ددغه قدر څخه څومره سپین زر اوپه څه ډول **۳۹** روپې کیږي، حالانکې هره انګریزي روپې یوه توله وزن لري، په زړه کې مې تیریږي چې شاید یو مغشوش شی یې دانګریزي سکې څخه وضع کړي وي. والله اعلم بالصواب

اوهم په حاشیه ددرمختار، مطبوعه دنولکشوري محشي داسې لیکلي دي چې: فیکون الدرهم سبعة عشر طولجة ونصف طولجة ای رتی لانها اربع شعیرة ولثمان رتی ماشه فیکون الدرهم ماشیتین وواحد ونصف رتی فیکون من الذي هو ما بها درهم اربعمائة وسبعة وثلاثین ماشة ونصف ماشة ولانتهٰی عشرة ماشة قوله فیکون النصاب منها بحساب التوله ستة وثلثین توله وخمسة ماشة بحساب الروبیة الساهنة التی هی احدی عشرة ماشة تسعة وثلثین روبیة وثمان ماشه فیحکم تسهیلاً علی اربعین روبیة الخ (١).

او درهم مې په حاشیه راه نجات کې لیدلي دي چې درهم **۵** نیمې تولې په حساب دتیری زمانې سره دی یعنې بنارسي. دا شك حل کړي؟

جواب: دمولانا عبدالحی صاحب اودراه نجات صاحب دتحقیق او دتحریر ترمینځ دفرق وجه داده چې مولانا عبد الحی صاحب مثقال څلور اونیم ماشه غالبا نه دی تسلیم کړی اوچې کله مثقال څلور اونیمې ماشه نه سي، لکه څنګه چې معروف اومذکور دي په اکثرو کتابونو کې نوحسب اوزان سبعه چې شرعًا معتبردي ددرهم وزن دري ماشتې یوه ۱ نیمه ارتي کیږي اودوه سوه درهمه مساوي دي د **۵۲** تولو سره مروجه روپې دیوی تولې څخه دري رتی کمیږي. فقط رشید احمد بلند شهري.

الجواب صحیح، بنده عزیز الرحمٰن عفی عنه

<u>دزکات نصاب او دمثقال وزن</u>: **سوال**: (۵۸۰۱) غایة الاوطار ددرمختار په ترجمه کې لیکلي چې مثقال څلور نیمې ماشې وي اودزکات نصاب یې دو پنځوس نیمې تولې لیکلي دي، عمدة الرعایة دوقایه په حاشیه کې یې مثقال ته دري ماشې اویوه رتي لیکلي ده اودزکات نصاب یې **۳۲** تولې **۵** ماشې، دلته یې مخکې صدقه فطردوه سیره غنم فی نفر دانګریزي وزن څخه ورکول، اوس یومولوي صاحب دیوه سري دپاره پاؤ بالا یو سیر وایي.

جواب: دمثقال وزن څلورنیمې ماشې صحیح دي دغیاث اللغات په ترجمه کې دي:دمثقال

---

(١). ددر مختار په حاشیه نولکشوري کې د: علی اربعین روبة، څخه وروسته داعبارت هم دي چې: ویکون المثقال لثلث ماشة وواحد رتی فیکون النصاب من الذهب الذی هو عشرون مثقالا ثلث وستین ماشة ونصف ماشة ومن التولة خمس تولة وماشتین ونصف ماشة فیحکم علی خمسه وربع توله والله اعلم. (درمختار نولکشوری ج۱ ص ۸) باب زکوٰة المال. ظفیر

بالکسر په نوم يو وزن چي څلور نيمی ماشی کيږی که څه هم په دی کی ډير اختلاف دی مگر قوی خبره همدغه ده، انتهٰی. نوپه عمدة الرعاية کی يې چي مثقال ته دری ماشی او يوه رتی ليکلی ده دا ددرهم وزن دی ځکه چي په شريعت کی ددرهم وزن معتبر دی چي دوزن سبعه په نوم سره مشهوره دی يعنی اووه مثقاله دلسو درهمو سره برابر دی، نوداوو مثقالو وزن په حساب دفی مثقال ۴ نيمی ماشی، ۳۱ نيمی ماشی دی دا پرلسو تقسيمېږی نو يودرهم دری ماشی او يوه ۱ نيمه رتی سوه، دهمدې وجه څخه يې په غياث کی درهم په دری ۳ نيمی ماشې باندی ليکلی دی، تقريبًا داسی يې ليکلی دی، الغرض صحيح اواحوط هغه دی کم چي په غاية الاوطار ددرمختار ترجمه کی ليکلی دی او دزکات نصاب دو پنځوس نيمی تولی سپين زر اواوه نيمی تولی سره زردی، دشامی دتحقيق څخه هم دا معلومېږی اوذکر سوی حساب څخه نيم صاع تقريبا پاو کم دوه سيره په انگريزی وزن سره دی نو سرسايه ديوه شخص دغنمو څخه پاو کم دوه سيره وی، دوه سيره دی ورکړی څه حرج نسته زيات ثواب دی مگردپاو کم دوه سيره څخه يې کمول نه دی په کار.

په شامی دوهم جلد باب صدقة الفطر کی دی: وهو ای الصاع الخ اعلم ان الصاع اربعة امداد والمد رطلان والرطل نصف من والمن بالدراهم مائتان وسبعون درهما وبالاستار اربعون والاستار بکسر الهمزة بالدراهم ستة ونصف وبالمثاقيل اربعة ونصف كذا فی شرح درر البحار فالمد والمن سواء ‍؁ (١). ددی تحقيق حاصل دادی کم چي بنده ليکلی دی يو من يعنی ديومد وزن څلويښت استاره دی اويو استار څلورنيم مثقاله نوټول يو سل اواتيا مثقاله دی ددی ماشه ۸۱ ده اودا مساوی دی له ۲۷ نيمی تولو سره دا ديو مد وزن دی نودوه مده يعنی نيم صاع د (۱۳۵) تولو سره برابردی اوداپه انگريزی وزن يو چهټانگ کم پاؤ کم دوه سيره کيږی ، اوپه دوهم حساب چي دشامی په عبارت کی دمن وزن په دراهمو سره ليکلی دی چي يومن د ۲۷۰ درهمو دحساب څخه نصف ۳ تولی زياتی دی نوپه دی بناء دی دپاو کم دوو دوو سيرو حکم سويدی.

داتيا تولو وزن څخه دنيم صاع په وزن کی داختلاف حل: **سوال**: (۵۸۱) داتيا سيرو څخه دصاع اودنيم صاع وزن څه دی؟ په مفتاح الجنة کی نيم صاع يوسير اودولس چهټانگه ليکلی دی اوپه کشوری لغاتو کی يوسير نه چهټانگه ليکلی دی اوس دچاپه قول عمل په کاردی؟

---

(١). ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۱۰۴ ، ط.س. ج۲ ص ۳۶۵. ظفير

جواب: اتیا تولی دسیر دحساب څخه صاع اونیم صاع دکتابونو موافق موږ کړیدی ددی موافق صاع نژدی وی دری نیم سیره اونیم نژدی پاو کم دوه سیره ته په شامی اودرمختار اوپه نورو کی داسی دی په دی کی احتیاط دی (١).

که په کلی کی غنم پیدانه سی نودښار دنرخ سرسایه اداء کول څنګه دی؟ سوال: (٥٨٢) که دیوسړی دپاره په کلی کی غنم پیدا نسی اواوره ډیر قیمته پیدا کیږی اوپه ښار کی دغنمو نرخ ارزان وی دښار له قیمت څخه صدقه فطر ورکول په کاردی که نه؟

جواب: دخپل ځای دقیمت مطابق صدقه فطر ورکول پکاردی، که هلته غنم نه پیدا کیږی نوداوړو قیمت دی وسنجول سی اویا داوربشو دصاع قیمت حسابول پکاردی، لنډه دا چی کم منصوص جنس چی دلته پیدا کیږی ددی دحساب قیمت دی ولګول سی (٢).

صدقه فطر په غنمو بدلول نیم صاع وریجی ورکول څنګه دی؟ سوال: (٤٨٤) که په صدقه فطر کی دغنمو پرځای نیم صاع وریجی ورکړی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: جائز دی که چیری دنیم صاع وریجو قیمت دنیم صاع غنمو له قیمت سره برابر وی یازیات وی (٣). فقط

که یوسړی صدقه فطر څو متعددو کسانو ته ورکړی دا څنګه دی؟ سوال: (٥٨٤) دیوسړی صدقه فطر څوکسانو ته یا دڅو کسانو صدقه فطر یوسړی ته ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: قال فی الدرالمختار: وجاز دفع کل شخص فطرته إلى مسکین أو مساکین على ما علیه الاکثر، وبه جزم في الولوالجية والخانية والبدائع والمحيط وتبعهم الزيلعي في الظهار من غير ذكر خلاف وصححه في البرهان فكان هو المذهب كما جاز دفع صدقة جماعة إلى مسكين واحد بلا خلاف يعتد به الخ (٤). نومعلومه سوه چی سرسایه دیوسړی څو کسانو یاددی عکس ورکول جائزدی.

په زمیندار سړی باندی سرسایه واجب ده اوکه نه؟ سوال: (٥٨٥) هرقسم زمیندار دهغه سره که مځکه ډیره وی اوکه لږ صدقه فطر وربا ندی واجب ده اوکه نه ده؟

---

(١). وهو الصاع المعتبر ما یسع الفا واربعین درهما من ماش اوعدس انما قدر بهما لتساویهما کیلا ووزنا (در مختار) اعلم ان الصاع اربعة امداد والمدرطلان والرطل نصف من والدراهم مائتان (ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٤، ط. س. ج٢ ص ٣٢٥). ظفير

(٢). نصف صاع من بر او دقيقه اوسويقه اوزبيب الخ اوصاع تمر اوشعير الخ ومالم ينص عليه كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج٢ ص ١٠٣، ط. س. ج٢ ص ٣٢٤). ظفير

(٣). ومالم ينص عليه كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج١ ص ١٤٥، ط. س. ج٢ ص ٣٢٤). ظفير

(٤). الدر المختار مجتبائی باب صدقة الفطر ج١ ص ١٤٥، ط. س. ج٢ص ٣٢٤. ظفير

جواب: داخبره نسته بلکی خبره تراصلی حوائجو په پوره کیدلو پوری تړل سویده مځکه که ورسره لږوی اوکه ډیره. ضروری داده چی داصلی حوائجو څخه یې اضافه وی دومره مځکه وی چی قیمت یې دوه سوه درهمه یعنی**۵۲** تولی وی چی نژدی د **۵۴** روپو کیږی. درمختار دفاضل عن حاجة الاصلیة په نصاب کی د**۵۲** نیمو تولو سپینوزرو قیمت چی توله په څلور ۴ روپی سی نو مجموعه یې ۲۱۰ لیکلی دی.

په سرسایه کی دغنمو دقیمت برابر وریجی یاچڼو دال ورکول صحیح دی: **سوال**: (۵۸۶) په صدقه فطر کی چی داوړو څه قیمت دی ددی په بدل کی وریجی یاچڼو وال دال ورکول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: جائز دی.

په کم ځای کی چی غله رواج وی ددی نیم صاع سرسایه کافی ده اوکه نه ده؟ سوال: (۵۸۷) دصدقه فطر نصاب دغنمو نیم صاع او داوربشو یوصاع مقرردی بعض علماء دبنګال وایې پرغنمو باندی منحصره نه ده، په کم ځای کی چی غله زیاته رواج وی نوپه هغه کی نیم صاع هم کافی دی، نو څنګه چی په بنګال کی وریجی زیاتی رواج دی لهذا دوریجو نیم صاع کافی دی؟

جواب: داکلیه دهغه صاحبانو غلطه ده غنم منصوص بالحدیث دی اووریجی منصوص نه دی نو دوریجو دومره قیمت اداء کول په کاردی چی دغنمو دنیم صاع دقیمت سره برابر وی اوپخپله وریجی ورکول جائزنه دی.

دمفتی صاحب جواب: جواب صحیح دی په غیرمنصوص کی دقیمت لحاظ ضروری دی مثلا که چیری وریجی ورکړی نودومره دی ورکړی چی قیمت یې دغنمو دنیم صاع سره برابر وی اودغه جواب یې چی لیکلی چی پخپله وریجی جائز نه دی ددی دا مطلب دی چی وریجی بی دغنمو دقیمت څخه اعتبار ورکول جائزنه دی لعدم ورود النص به فکان کالزکوٰة الخ. له دینه معلومه سوه چی دغیر منصوص ورکول دمنصوص دقیمت په اعتبار جائز دی.

پرغریبانانو فطرانه واجب نه ده: **سوال**: (۵۸۸) دکلی پرغریبو خلګو داختر فطرانه جائزده اوکه ناجائز؟

جواب: پرهغو غریبو خلګ چی دنصاب خاوندان نه دی صدقه فطر واجب نه ده البته هغه خلګ چی دهغوی سره دپنځوسو روپو قیمت مځکه وی داوسیدو دځای څخه جلا. یاپه همدی اندازه زیورات یانور څه وی، نودده په ذمه باندی صدقه فطر واجب ده. فقط قال فی الدر المختار فی باب صدقة الفطر علی کل حر مسلم ذی نصاب فاضل عن حاجة

الاصلیة کدینه وحوائج عیاله وان لم ینم ج۲ ص ۹۸ علی هامش رد المحتار.

دښځی فطرانه پرچا باندي واجب ده؟ سوال: (۵۸۹\) دښځی فطرانه پرچا باندی واجب ده پرمیړه باندی اوکه پرپلار باندی؟ اوکه نه خاوند به يې دمهر څخه ورکوی؟ که دښځی سره مال وی اوکه نه وی؟

جواب: ښځه چې دنصاب مالکه سی نو سرسایه ورباندی واجب سی که میړه یې اداء کړی نو صحیح کیږی اوپر پلار باندی یې واجب نه ده.

ولا یؤدی عن زوجة ولا عن اولاد الکبار وان کانوا فی عیاله ولو ادی عنهم اوعن زوجته اجزاهم استحسانا، کذا فی الهدایة، عالمگیری ج۱ ص ۱۹۱؟.

دصاع وزن: **سوال**: (۵۹۰\) دنیم صاع اصلی وزن څومره دی ددی دی پوره تحقیق وسی ستاسی حضراتو څه عمل دی؟

جواب: دصاع تحقیق په شامی کی په دی ډول دی: اعلم ان الصاع اربعة اربعة امداد والمد رطلان والرطل نصف من والمن بالدارهم مائتان وستون درهماً وبالاستار اربعون والاستار بکسر الهمزة بالدراهم ستة ونصف وبالمثاقیل اربعة ونصف کذا في شرح درر البحار فالمد والمن سواءان الخ (۱). ددی تحقیق څخه معلومه سوه چې یواستار څلور نیم مثقاله دی اودمثقال وزن څلور نیمی ماشی دی نو څلویښت استاره چې دیوه مد وزن دی (۸۱۰) ماشی دی، په دې ډول :

۴۰ + ۴½ = ۱۸۰ مثقال + ۴½ = ۸۱۰ ماشه ÷ ۱۲ = ۲۷ ½ توله.

نوکه ۲۷½ تولې دیوه وزن وی نوصاع دڅلورو مدو کیږی، دصاع ۲۷۰ تولی سو، چې داتیا دری سیره وی په دی بناء پاو کم دوه سیره کیږی، دهمدې وزن په غنم ورکولو سره دصدقه فطر حکم کول کیږی، مولوی عاشق الهی ته معلومه سویده چې دیوه چهټانګ کمی یې کړی ده داسی چې دپاو کم دوه سیره حکم والاوو یو چهټانګ زیات کړیدی او دانښکاره ده چې زیاتول یې ښه دی اوکمول یې درست نه دی، اوڅنګه چې دنیم صاع وزن یې یو سیر دری چهټانګه ویلی دی دا دشامی دتحقیق موافق نه دی.

سرسایه یوسړی ته افضل دی اوکه ډیروته؟ سوال: (۵۹۱\) فطرانه یوسړی ته ورکول افضل دی اوکه نه ډیروته؟

جواب: متعددو کسانو ته یې ورکول هم صحیح دی لیکن افضله دا ده چې یوه صدقه یو مسکین ته ورکول سی. وجاز دفع کل شخص فطرته الی مسکین او مساکین الی قـوله کتـفریق الزکوٰة

(۱). ردالمحتار باب صدقة ج۲ ص ۱۰۴، ط. س. ج۲ ص ۳۵۹ و ۳۶۰. ظفیر

والامر فی حدیث اغنوهم للندب فیفید الاولویة الخ ([1]).

دمنصوصو شیانو څخه علاوه نور شیان په فطرانه کی ورکول: **سوال**: (۵۹۲) څه فرمایلی دی ددین علماوو چی په صدقه فطر کی دغنمو اواوربشو پرځای بل شی چی پرځای دخوراك پکښی وریجی وی جائزدی اوکه نه؟ یوسړی وایی حضرت مولانا ګنګوهی قدس سره پر جواز باندی فتوٰی ورکړیده دعوٰی یی صحیح ده اوکه باطله تحقیق اوتفتیش وکړی؟

جواب: دفقهی په کتابونوکی دامنصوصه ده چی دغنمو او داوربشو اوداسی نورو منصوصه شیانو څخه ماسواکم چی غیر منصوصه شیان دی لکه وریجی، نخود، باجری، جوار اوداسی نور په دی کی دقیمت لحاظ دی یعنی په وریجو اونخودو او داسی نور مثلاً دومره دی ورکړی چی قیمت یی نیم صاع غنم وی اویا دیو صاع اوربشو اوداسی نورو ته ورسیږی. ومالم ینص علیه کذرة خبز یعتبر فیه القیمة الخ (درمختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۱۰۴) په کم ځای کی چی وریجی خوړل کیږی نوهغه ته پکار دی چی دومره وریجی ورکړی چی قیمت یی دنیم صاع دغنمو سره برابر وی یا یوصاع اوربشوته ورسیږی دحضرت ګنګوهی قدس سره ماته څه تحقیق نسته. ([2]) فقط والله تعالٰی اعلم

دفطرانی اودقربانی وجوب: **سوال**: (۵۹۳) صدقه فطر اوقربانی په کمو خلګو واجب ده او دصدقه فطر مستحق خلګ څوك دی؟ روژه دار اوکه عوام الناس اوکه په چا باندی قرض وی په هغه باندی صدقه فطر واجب ده اوکه نه؟

جواب: دصدقه فطر اداء کول دهغه چاپه ذمه باندی واجب دی چی دنصاب خاوندوی او غنی وی یعنی دپنځوس، شپیتو روپو مځکه یانغدی یانور وی ([3]) اوکه داسی نه وی نو صدقه فطر وربانذی واجب نه ده. ([4]) اوصدقه فطر به محتاج سړی ته ورکړی دابنه ده چی نیك خلګ وی اولمونځ ګذاره اوروژه نیسی اوکه غیر روژه داروته چی محتاج وی ورکول سی هم صحیح ده صدقه فطر اداء کیږی اوقربانی هم په همدغه ډول خلګو واجب

([1]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۱۰۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۶۷. ظفیر

([2]). تجب (ای صدقة الفطر) (الی قوله) علی کل حر مسلم ولو صغیرا مجنونا، حتی لو لم یخرجها ولیهما وجب الاداء بعد البلوغ (ذي نصاب فاضل عن حاجته الاصلیة) کدینه وحوائج عیاله (وإن لم ینم) کما مر (وبه) أي بهذا النصاب (تحرم الصدقة) کما مر، وتجب الاضحیة ونفقة المحارم علی الراجح (درمختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۹۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۹، ۳۶۰). ظفیر

([3]). نصاب ۵۲ نیمی تولې سپین زر یاددې قیمت دی، اوس په دې زمانه کی د ۵۲ نیمی تولو سپینو زرو قیمت دوه سوه لس ۲۱۰ روپی سویدی. ظفیر

([4]). اعلم ان الصاع اربعة امداد والمد رطلان والرطل نصف من والمن بالدراهم مائتان وستون درهما وبالاستار اربعون والاستار بکسر الهمزة بالدراهم ستة ونصف ؒ (ردالمحتار ج۲ ص ۱۰۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۵). ظفیر

ده چې غني وي اودنصاب مالك وي، اوكه په چا باندې قرض زيات وي چې كه چيرې قرض اداء كړي ، نو دنصاب په اندازه به ورسره پاته نه سي، نوبيا وربانديٰ صدقه فطر او قرباني واجب نه ده.

دصاع تحقيق: **سوال**: (۵۹۴\) داختر دفطراني وزن څه دى؟ اوقاضى ثناء الله صاحب اته رطله يوه صاع مقرر كړيده او يو مولوي صاحب دوه سيره شپږ چهټانګه وزن دصاع بيان كړى دى، ايا داصحيح دى اوكه څنګه؟

جواب: دصاع وزن هغه صحيح دى چې كم قاضى ثناء الله صاحب رحمه الله بيان كړيدى اوپه همدى باندى عمل پكار دى، دانګريزى وزن څخه دصاع وزن قريب نيم پاؤ اودرى نيم سيره دى اونيم صاع پاو كم دوه سيره يو چهټانګ وى، ددى موافق دى صدقه فطر اداء كړل سى اوپه دى كى احتياط دى، اوهغه مولوي صاحب چې دوه سيره اوشپږ چهټانګه وزن دصاع بيان كړيدى صحيح نه دى، كمو خلګو چې ددى موافق صدقه فطر اداء كړيده هغوى ته په كارده چې څه پاته دى هغه دى هم اداء كړي.

دنيم صاع وزن: **سوال**: (\ ۵۹۵) دنيم صاع اصلي وزن څومره دى ددى پوره تحقيق څه دى؟ تاسى حضراتو په دى باندى عمل نه دى كتلى؟

جواب: دصاع تحقيق په شامى كى داډول دى: اعلم ان الصاع اربعة امداد والمد رطلان والرطل نصف من والمن بالدارهم مائتان وستون درهماً وبالاستار اربعون والاستار بالدراهم ستة ونصف بالمثاقيل اربعة ونصف كذا فى شرح درر البحار فالمد والمن سواء الخ. (١) ددى تحقيق څخه ښكاره ده چې يواستار څلور نيم مثقاله دى او دمثقال وزن څلور نيمى ماشتى دى نوڅلويښت استاره چې ديوه مد وزن دى (۸۱۰) ماشى دى په دې ډول: ۴۰ + ۴½ = ۸۱۰ ماشى ÷ ۱۲ = ۲۷ ½ تولې. نوكه چيرى د ۲۷½ تولى ديوه مد وزن سو نوصاع به څلور مده وى، نو دصاع وزن ۲۷۰ تولى دى چې د۸۰ سيرو په وزن اويو نيم پاو سو، نونيم صاع نيم چهټانګ كم پاو كم دوه سيره وى، په دى بناء باندى دوه سيره غنم ددى په وزن كى دصدقه فطر دوركولو حكم سويدى دمولوي عاشق الهى صاحب څخه معلومه سويده چې ديوه چهټانګ كمى سويده داسى چې پاو كم دوه سيره حكم كوونكو يو چهټانګ زيات كړيدى اوداښكاره ده چې زياتول يې ښه دى اوكمول يې ښه نه دى يعنى صحيح نه دى، اوچاچې وزن دنيم صاع يوسير اودرى چهټانګه ليكلى دى نوهغه دشامى دتحقيق موافق

(١). ردالمحتار ج٢ ص ١٠۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٢۵. ظفير

صحیح نه دی. فقط

دصدقه فطر مصارف: **سوال**: (۵۹۶) دزکات، صدقه فطر اودقربانی دڅرمنی مصرف یودی اوکه نه څه فرق لری؟ که چیری سیدانو ته اوپلار مورته زکات یاصدقه فطر، یادقربانی څرمن ورکړی نودا اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: دزکات، صدقه فطر، او دقربانی دڅرمنی مصرف یودی یعنی هغه خلګو ته چی دزکات ورکول صحیح نه دی نوهغوی ته دصدقه فطر اودقربانی څرمن ورکول هم درست نه دی ([1]). اوسیدانو ته دزکات ورکولو په باره کی صحیح فتوٰی داده چی ناجائز دی ([2]). اواصول اوفروع که عمداً یعنی سره ددی چی وروی رسوی صدقه فطر یا دقربانی څرمن ورکول سی نوصدقه فطر اونور وغیره یې اداء نه سول ([3]). دوباره به یې ورکوی، همدغه حکم دزکات دی، خوکه په تاریکه کی ده داسی فکر وکی چی دا یو محتاج دی زکات یا سرسایه یې ورکړه بیا وروسته معلومه سوه چی داخو غنی دی یایې پلار دی یایې نیکه دی یایې زوی دی نوزکات او فطرانه یې اداء سوه او دبیا ورکولو ضرورت یې نسته ([4]). لیکن دمسئلی دنه پوهیدو په وجه پلار اونورو ته په ورکولو زکات اونور نه دی اداء سوی دوباره ورکول یې په کاردی.

دجومات امام ته صدقه فطر ورکول جائز دی؟ سوال: (۵۹۷) امام ته صدقه فطر ورکول جائز دی اوکه نه؟

جواب: دامامت په وجه ورته فطرانه ورکول جائز نه دی ([5]). فقط

نهم باب

دزکات متفرق مسائل

چاته سل روپی قرض ورکړی ۴۵ کاله وروسته یې وصول کړی نوزکات به یې څه ډول اداء کوی: **سوال**: (۵۹۸) یوسړی بل سړی ته سل روپی قرض ورکړی مدیون ۴۵ کاله وروسته قرض ورکی، نوڅومره اندازه زکات ورکول په کاردی؟

([1]). وصدقة الفطر کالزکوٰة فی المصارف فی کل حال (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ج۲ ص ۱۰۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۲۹). ظفیر

([2]). ولا تدفع الی بنی هاشم الخ (هدایه ج۱ ص ۱۸۸). ظفیر

([3]). ولا یدفع المزکی زکوٰة ماله الی ابیه وجده وان علا (هدایه ج۱ ص ۱۸۸). ظفیر

([4]). قال ابوحنیفه ومحمد رحمهما الله اذا دفع الزکوٰة الی رجل یظنه فقیرا ثم بان انه غنی او هاشمی اوکافر او دفع فی ظلمة فبان انه ابوه اوا بنه فلا اعادة علیه (هدایه ج۱ ص ۱۸۹) . ظفیر

([5]). وصدقة الفطرکالزکوٰة فی المصارف کل حال (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار ط.س ج۲ ص ۳۲۹). ظفیر

جواب: مسئله داسی ده چی دقرض دوصول کولو څخه وروسته ددی زکات دتیرو کلونو لازمی دی دسلو روپو ۲½ روپی دی، بیا هرکال به لږ لږ کمیږی ترهغه چی دنصاب څخه کمی سی بیا به زکات ساقط سی.

که په ورکولوېي غالب ګمان نه وی نوڅه وکړي؟ سوال: (۵۹۹) دزکات پرخاوند باندی مبلغ ۲۰ روپی واجب الاداء وی هغه مبلغ ۱۵ خوپه یقینی ډول سره اداء کړیدی خوپه پنځو کی یې شك دی چی آیا اداء کړیدی اوکه نه؟ نو ددی پنځو روپو اداء کول دده پر ذمه باندی ضروری دی اوکه نه؟

جواب: دچاچی پرغالب ظن باندی دا وی چی اداء کړی یې نه دی نوظن غالب ته اعتبار دی نوده ته ددغه باقی پنځه روپو اداء کول په کاردی.

که یوسړی دزکات داداء کولو څخه بغیر مړسو نودهغه دزکات حکم څه دی؟ سوال: (۶۰۰) عمر دنصاب خاوند دی په هغه باندی دزکات ورکول واجب سوی وو، لیکن هغه دزکات اداء کولو څخه مخکی یو نابالغ ماشوم پریښوی اومړ سو نودعمر ښځه اوولی دهغه دمال څخه مخکی پاته سوی زکات ورکولی سی اوکه نه؟ اوهم اوسنی زکات؟

جواب: دمتوفی دوصیت څخه بغیر په مشترك متروکه مال کی زکات نسی اداء کولی ځکه چی واراث نابالغه ماشوم دی دهغه په برخه کی دوصیت څخه بغیر داتصرف نسی کولی (۱). فی الدر المختار واما دین الله تعالی فان اوصی به وجب تنفیذه، په شامی کی یې ویلی دی. وذالك کالزکوٰة والکفاراة الخ، جلد خامس (۲). فقط

په ګوتمیو او نورو زیوراتو کی زکات سته اوکه نه؟ سوال: (۶۰۱) په ګوتمیانو او نورو زر او زیوراتو کی زکات سته اوکه نه؟

جواب: چی دنصاب اندازی ته ورسیږی زکات پکښی واجب دی اوکه چیری نصاب دسپینو زرو اوداسی نورو موجود وی نوهغه دی هم په اندازه سی اوپکښی شامل دی کړل سی زکات ورکول یې په کاردی اوپه زیوراتوکی هم زکات ورکول واجب دی (۳) فقط

---

(۱). ولوکان الدین الخ فوصل الی ملکه لزم زکوٰة مامضی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰة ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲ و۲۲۷). ظفیر

(۲). ولو مات فاداها وارثه جاز (درمختار) فی الجوهرة اذا مات من علیه زکوٰة اوفطرة اوکفارة اونذر لم تؤخذ من ترکته عندنا الخ وان اوصی تنفذ الوصیة من الثلث (ردالمحتار باب صدقة الفطر ج۲ ص ۹۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۵۹) . ظفیر

(۳). واللازم فی مضروب کل منهما ومعموله ولوتبرا اوحلیا مطلقا مباح الاستعمال اولا ولو للتجمل والنفقة لانهما خلقا اثمانا فیزکیهما کیف کانا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج۲ ص ۴۱ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۷ و۳۹۸) . ظفیر

په لوټونو باندې هم زکات ورکول واجب دي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۰۲\) حکومتی نوټونه دمال سندی دی پخپله مال نه دی که دیو کاروباری سړی سره مثلاً دزرو روپو نوټ وی اوپه هغه باندی یې دیوکال ګذاره کیږی اودضروری حاجتونو څخه یې اضافه ایښی وی نو آیا ددې روپو دزکات سره چی دنصاب کم مقدار وی په دغه لوټونو کی هم زکات واجب دی اوکه نه؟ که وی نودلوټ په زکات کی نوټ ورکول پکاردی ځکه چی په نغدولو کی یې ډیری پیسی کمیږی مثلا په یوزرو روپو کی پنځه لس روپی کمیږی او دلوټ په ورکولو کی احتمال دی چی شاید زکات اداء نه سی څنګه چی مولانا اشرف علی صاحب په الامداد دصفری په میاشت کی لیکلی دی؟

جواب: په دغه لوټونو باندی زکات واجب دی اوکه په زکات کی نوټ ورکړی نوپه دی کی دزکات اداء کیدو هم هغه صورت دی لکه چی په الامداد دصفری دمیاشتی په ګڼه کی دی چی چاته یې په زکات کی نوټ ورکړی کله چی هغه په هغه باندی روپی اونور څه واخلی او قبض یې کړی نوزکات اداء سی اوپه کتابونو کی دلوټ ذکر نسته چی دیو کتاب عبارت درته ولیکو. فقط

دتقاعد له جمع سوو روپو څخه زکات: **سوال**: (۲۰۳\) دپراوډنټ روپی کمی چی دوظیفی دختمیدو څخه وروسته ورته ورکول کیږی، نوکه پردی باندی دزکات څه حکم وی نوکه په دی کی فی الحال ممکن نه وی نوڅه وکړی؟

جواب: دملازمینو دتنخواه څخه چی څه روپی وضع کیږی بیا دهغه سره څه اندازه یوځای کول کیږی او دملازمت دختمیدو وروسته ورته ورکول کیږی هغه یو حکومتی انعام شمیرل کیږی په هغه کی دتیرو کلونو زکات نه دی واجب دوصول کیدو څخه وروسته په دغه کال کی چی دنصاب په اندازه وی اوکال باندی تیر سی نوزکات ورکول باندی لازم دی (۱).

دتقاعد فنډ دسود حکم: **سوال**: (۲۰۴\) دحکومت دخوا څخه یوه قاعده پراوډنټ فنډ دی چی په هغه کی دملازمینو دتنخواګانو څخه یوڅه اندازه چی څومره دملازم خوښه وی وضع کیږی اوپه فنډ کی جمع کیږی اوپه دغه جمع سوی رقم کی دسرکار په خوښه سود ورکوی، ددی اخیستل جائزدی اوکه نه؟

جواب: سودهیچاته جائزنه دی البته که حکومت دانعام په شکل دوضع سوی رقم دتنخوا سره دوه اندازه یا څومره چی ورسره یوځای کړی اخیستل یې جائز دی او دا حکم هم دی

(۱). وعند قبض مائتین مع حولان الحول بعده ای بعد القبض من دین ضعیف وهوبدل غیر مال کمهر ودیة وبدل کتابة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة ج۲ ص ۴۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۵). ظفیر

چی دچا روپی په بینکونو یا نورو کی جمع سوی وی دهغه سود دی هوری حکومت ته نه پریږدی اودکفارو سره دی مرسته نه کوی بلکی دهغوی څخه دی واخلی اومساکینو او فقیرانو ته دی ورکړی.

دتقاعد فنډ او دبینک پر رقمونو زکات سته او که نه؟ **سوال**: (۲۰۵\۱) فتویٰ نمبر (۲۵۲۰) راغله آیا دپراوډنټ فنډ دبینك یا دډاکخانی په روپوکی زکات سته اوکه نه؟ دبینك او دډاکخانی روپی دجمع کوونکوپه قبضه اواختیارکی دی یعنی کله چی وغواړی ایستلی یې سی لیکن دپراوډنټ فنډ روپی داسی دی چی کله وظیفه پریږدی یامړسی بیایې ورته ورکوی نوپه دغه روپوکی زکات واجب دی اوکه نه؟ بل داچی تاسی محترم خو سود ناجائز لیکلی دی چی سود هیچاته جائزنه دی او بیامو فرمایلی دی چی دبینك اودنورو څخه سود واخلی اوغریبانو ته یې ورکړی ځکه سود ناجائزدی نودغه ناجائزه روپی دکم ځای څخه غریبانانو ته جائزدی؟

جواب: پردی روپو باندی زکات دوصولولو څخه وروسته اودکال دتیریدلو څخه وروسته واجب (١) دی اودعدم جواز باوجود چی دافتویٰ ورکول کیږی چی په بینك وغیره کی دی دغه روپی نه پریږدی بلکی دهغه ځای څخه دی واخلی اوغریبانو، فقیرانو اومسکینانو ته دی ورکړی، ددی یوه خاصه وجه ده اوهغه داچی که هغه هلته روپی پریږدی نو معلومیږی چی دغه روپی پادریانو ته ورکول کیږی چی په هغه باندی هغوی دخپل مذهب اشاعت کوی اومسلمانان مرتد کوی اودغه روپی په دی کی مصرفوی اودشریعت حکم دادی چی: من ابتلی ببلیتین فلیخیر اهونهما، یعنی که یوسړی په دوو مصیبتونو کی اخته سی نوهغه دی ترټولو اسان اوکم مصیبت اختیار کړی نوسود اخیستل که څه هم ګناه ده لیکن دومره ګناه نه ده لکه مسلمانان چی مرتد کړی اوپه بی دینه کولوکی یې امداد ورکړی ددی وجه څخه دی په دی کی دی دټولو څخه اسانه طریقه اختیار کړل سی.

دتنخواه څخه چی یوه حصه دفنډ په نوم بیلیږی دهغه زکات: **سوال**: (۲۰٦\۱) زید دریلوی ملازم دی دهغه دتنخواه یوه ١ حصه ددولسو ١٢ حصو څخه په هره میاشت کی بیلوی اوپه فنډکی یې جمع کوی اوریلوی دغه روپی دفنډ په قرض ورکوی اوسود وربا ندی اخلی، ددی فنډ په ټولو روپو زکات فرض دی اوکه نه؟

جواب: ددی روپو زکات دوصول څخه وروسته په ائنده کی لازم دی (٢).

---

(١). وعند قبض مائتین مع حولان الحول بعده ای بعد القبض من دین ضعیف وهو بدل غیر مال کمهر ودیة وبدل کتابة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب زکوٰة المال ج٢ ص ٤٩، ط. س. ج٢ ص ٣٠٧). ظفیر

(٢). ولا زکوٰة علی مکاتب الخ ولافی مفقود الخ وما اخذ مصادرة ثم وصل الیه بعد سنین لعدم النمو (الدرالمختار =

زکات يې اداء کي ليکن شرعًا اداء نسو نوځه ثواب پکښي ورکول کيږي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۷) که چيري زکات اداء کړي خو دڅه شرعي وجه څخه اداء سوی نه وي نوځه ثواب ورکول کيږي اوکه نه؟

جواب: ثواب ورکول کيږي (۱). فقط

داجاري په مځکه زکات سته اوکه نه؟ سوال: (۲۰۸) که مځکه په منافعو باندي ورکړي او روپې دڅو کالو پيشګي اداء کړي نوپه دي باندي زکوٰۃ ورکول اوړي اوکه نه؟

جواب: که مځکه په ټيکه باندي يعني په اجاره باندي ورکړي او دهرکال اجرۃ معلوم کړي اودڅو کالو اجرت پيشګي ورکړي نودا درست دي، او ددي روپو زکات لازم نه دي.

دزکات په نيت چي مختلفي روپې مصرفيږي نو دهغه څخه دي زکات ادا سي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۹) ما دزکات يوه کتابچه جلا ايښې ده، اوس چي څه په محتاجانو مصرفوم هغه ليکم مثلا ديوه لا وارث په کفن پنځه روپې مصرف سويدي هغه مي وليکلي اوځومره چي دباري تعالیٰ په لاره کي دمسکينانو اودغريبانو دخبر اخيستني دپاره ورکوم هغه ټول ليکم او دورکولو په وخت کي په زړه کي دزکات نيت هم کوم نو په دي صورت کي زکات اداء سو اوکه نه؟

جواب: مسکينانو اوغريبانو ته په متفرق ډول چي څه دزکات په نيت ورکول سي څنګه يې چي ته کوي جائزدي اوزکات پکښي اداء سو، ليکن دلاوارثه مړي په کفن کي چي څه مصرف سوي دي هغه په زکات کي نه حسابيږي. داصدقه به نفلي وي ځکه چي په زکات کي دژوندي فقير مالك جوړول شرط دي.

په جواهراتو کي اوپر داسي نورو باندي زکوٰۃ نسته: **سوال**: (۲۱۰) په جواهراتو لکه هيرا، زمرد، لعل، ياقوت اوداسي نورو کي زکات سته اوکه نه؟

جواب: په درمختار کي دي چي په جواهراتو کي زکات نسته مګر که هغه دتجارت دپاره وي. لازکوٰۃ فی اللآلی والجواهر الخ الا ان تکون للتجارۃ الخ، درمختار (۲)، فقط

دزکوٰۃ روپې چي دډاک په ذريعه ليږي نوفيس دکم ځای څخه اداء کړل سي؟ سوال: (۲۱۱) دزکات روپې که دمني آرډر په ذريعه وليږل سي نوددي فيس دهمدي څخه اداء کول جائز

= علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۱ ط. س. ج۲ ص ۲۲۳)، واعلم أن الديون عند الامام ثلاثة: قوي، ومتوسط، وضعيف، فتجب زکاتها إذا تم نصابا وحال الحول، لکن لا فورا بل عند قبض أربعين درهما من الدين القوي کقرض وبدل مال تجارة فکلما قبض أربعين درهما يلزمه درهم وعند قبض مائتين مع حولان الحول بعده ای بعد القبض من دين ضعيف وهو بدل غير مال کمهر ودية الخ (ايضا باب زکوٰۃ المال ج۲ ص ۴۷، ط. س. ج۲ ص۳۰۵). ظ

(۱). ان الله لا يضيع اجر المحسنين (القرآن). ظفير

(۲). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۸، ط. س. ج۲ص ۲۷۳. ظفير

دی اوکه نه؟

جواب: په دی طریقه دزکات لیږل درست دی لیکن دمنی آرډر فیس جلا دخپل ځان څخه ورکول په کاردی (١). فقط

دمهر پرمقروض باندی زکات واجب دی: **سوال**: (۲۱۲) دمهر پرمقروض باندی زکوٰۃ اوړی اوکه نه؟

جواب: په شامی کی دی والصحیح انه غیر مانع (٢). یعنی صحیح داده چی دین دمهر مؤجل دزکات مانع نه دی زکات پردی باندی دموجوده مال دنصاب په اندازه واجب دی.

زکات که غریب ته ورکول سی او په خپل قرض کی ځینی واخلی نو ددی څه حکم دی؟

سوال: (۲۱۳) دزید په یوسړی باندی روپی قرض دی اودغه سړی مفلس دی زید داحیله کوی چی دخپلو روپو زکات وباسی اودغه مقروض ته یې ورکړی اوبیا دی له ده څخه قرض واخلی دا زکات اداء سو اوکه نه؟

جواب: اداء سویدی (٣). فقط

دنیت څخه بغیر چی کمی روپی فقیرانو ته ورکړی دازکات اداء سو اوکه نه؟ **سوال**: (۲۱۴) یوسړی چی دزکات خاوند دی یووخت دزکات دورکولو په نیت یوه معلومه اندازه روپی دمالیت په لحاظ نه دی کړی اودالله ﷻ په نوم خیرات په ډیر مقدار ورکوی لیکن کله یې نیةً یاخیالاً دزکات په نوم نه دی ورکړی که دتیرو سوو کلونو زکات ادا سوی نه وی نو آیا ټول په یووار اداء کول یې لازم دی اوچی دتیرو کلونو مالیت هم کم اوزیات وی نو اوس په کم معیار دتیرو کلونو مقدار په مجموعی توګه مقرر کړل سی؟

جواب: چی کمی روپی دزکات دنیت څخه بغیر خیرات کړل سی نو هغه په زکات کی نه حسابیږی اوزکات نه اداء کیږی (٤) دتیرو ټولو کلونو زکات اداء کول لازم دی، اودهرکال تقریبی اندازه چی پر کم یې غالب ګمان وی هغه قائمول په کار دی او په تدریج سره اداء

(١). ولایخرج (المزکی) عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ط. س. ج۲ ص ۲۷۰) اودا مسلمه ده چی دمنی آرډر فیس (پیسو استولو مزدوری) فقیرانو ته نه ورکول کیږی ددې وجه څخه نو هغه په زکاة کی نه شمارل کیږی، والله اعلم. ظفیر

(٢). ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲۷. ظفیر

(٣). واداء الدین عن العین وعن دین سیقبض لایجوز وحیلة الجواز ان یعطی مدیونه الفقیر زکوته ثم یاخذها عن دینه ولو امتنع المدیون مدیده واخذها لکونه ظفر بجنس حقه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۷۰). ظفیر

(٤). وشرط صحة ادائها نیة مقارنة له ای للاداء ولو کانت المقارنة حکما الخ ولا یخرج عن العهدة بالعدل بل بالاداء للفقراء (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الزکوٰۃ ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۸). ظفیر

کول هم ددی زکات درست دی، اوټول په یووار لازم نه دی.

دتیرو کلونو زکوٰة چي شرعًا نه دي اداء سوي دهغه دپاره دي څه صورت اختیارسي: سوال:
(۲۱۵) ماچي شل پنځه ویشت کاله زکات ورکړی دی، داسی کسانو ته می ورکړی دی چي زما دذمی څخه نه دی اداء سوی خپلو خپلوانو اوخور اولور اونورو غریبانو ته می ورکړی دی. مگر اوس زه دا غواړم چي ماته داسي خبره وښیي چي کم کلونه چي تیر سویدی دهغه زکات زما دذمی څخه اداء سي لیکن ماته دا یاد نه دی چي کم کلونه تیر سویدی په فلاني کال کی دومره روپي زما سره وی اوپه فلاني کال کی دومره وی لیکن ماته داښه معلوم دی چي دهغو روپو څخه په مصرف کولو سره ډیري لږي پاته سوي اونه ما ددی روپو څخه څه قسم تجارت یانور څه کړي دی بلکی ددی څخه یوازی مصرف کوم په دی وخت کی باید څه وسی چی تیر زکات زما پرذمی باندی اداء کړل سی؟

جواب: دتیرو کلونو چي زکات نه دی اداء سوی دهغه داوس دادا کولو دپاره داوسنی صورت څخه غیر بله لاره نسته چي په خپل فکر ددغو کلونو اندازه وکړي چي په هرکال کی تخمینًا څومره څومره روپي وی اوهم دی واضح سی چي خور اودخور اولاد چي غریب وی هغوی ته زکات ورکول درست دی البته اولادونو اولمسیانو ته زکات ورکول صحیح نه دی (١) اودادی هم اندازه سی چي څومره دی اولادونو ته ورکړی وی اوڅومره خورته ځکه چي خور ته ورکړل سوی دی هغه اداء سوی اوچي اولاد او داولاد اولاد ته ورکړل سوی هغه نه دی ادا سوی، غرض داچي ددی اندازی څخه چي دڅومره روپو په هر کال موجودیت یې په یاد وی نو دهغه دی حساب وسی اواداء دی سی او تر خپل طاقت پوری تخمین دی داسی وسی چي دخپل خیال موافق پکښی زیاتوب وکړی اوکمی ونه کړی ولی چي په دی کی احتیادی. فقط

کمه قرضه چي حکومت ته ورکول سوی وی نودهغه زکات کله واجبیږی؟ سوال: (۲۱۲) زید حکومت ته سل روپي دقرض په شکل ورکړی وی تراوسه یې وصول کړی نه دی یوکال وروسته دوصول کیدو امید سته نوددی زکات دزید په ذمه وروسته دوصول کیدو څخه واجب الاداء دی اوکه نه مخکی دوصول څخه یې دهر کال زکات ورکول په کاردی؟

جواب: ددی قرض زکات وروسته دوصول څخه واجب الاداء کیږی له وصول څخه مخکی زکات ورکول واجب نه دی خوکه زکات یې مخکی دوصول څخه ورکړی نو ادا به سی. او وروسته دوصول کیدو څخه بیا ادا کیدل نه غواړی. کذا فی کتب الفقه (٢). فقط

---

(١). ولا الی من بینهما ولاد (درمختار) وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة (رد المحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٢). ظفیر =

يو مسكين ته دزكات څخه دمياشتي څه مقررول څنګه دي؟ سوال: (٢١٧) يومسكين سړي ته يې دزكات څخه مثلا يوه روپۍ دمياشتي مقرره كړه نو زكات اداء كيږي اوكه نه ؟

جواب: زكات اداء كيږي (١). فقط

آيا دغلي دقيمت ځلويښتمه حصه په زكات كي وركول سي؟ سوال: (٢١٨) دغلي دخرڅولو څخه وروسته دغلي دقيمت ځلويښتمه حصه وركول په زكات كي څه حكم لري ؟

جواب: په دي صورت كي دغلي دقيمت ځلويښتمه برخه په زكات كي وركول دكال دتيريدلو څخه وروسته لازم دي (٢). فقط

دمدرسي دپاره جبرًا عشر اوچنده اخيستل څنګه دي؟ سوال: (٢١٩) جبرًا عشر اوچنده اخيستل اوپه مدرسه يا مكتب كي يې مصرفول جائزدي اوكه نه؟

جواب: په نفلي صدقه كي جبر كول درست نه دي. فقط

دزكات روپۍ چي چا په خرڅ باندي وركړي ددي څه حكم دي؟ سوال: (٢٢٠) ديوه سړي سره دمدرسي مهتمم يوڅه روپۍ دزكات دطالبانو په واسطه اينبي وي دهغه څه ضرورت ورته پيداسو هغه دوی روپۍ دمدرسي دمهتمم داجازي څخه بغير په خپل مصرف كي ولګولي او بيايې اداء كړي نو ددي په باره كي څه حكم دي؟

جواب: ددي مصرفول جائزنه دي خو داداء كولو څخه وروسته دا بري كيږي.

ددفن سوو روپو زكات: **سوال**: (٢٢١) په مځكه كي چي كمي روپۍ ښخي سوي وي او دهغه هيڅ قسم نفع نه وي نو زكات پكښي سته اوكه نه؟

جواب: ددي روپو زكات وركول هركال پكاردي (٣).

دزكات انجمن: **سوال**: (٢٢٢) داسي يوانجمن قائمول چي پكښي دزكات مال مسكينانو ته وركول كيږي جائزدي اوكه نه؟

جواب: صحيح دي.

دقرض روپو زكات: **سوال**: (٢٢٣) په قرض كي چي كمي روپۍ پرتي وي اونصاب ته رسيږي اويو كال باندي تيرسي نوپه دي كي زكات واجب دي اوكه نه؟

= (٢). ولوكان الدين ﷺ فوصل الى ملكه لزم زكات مامضٰى (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الزكوٰة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢. ٢٢٧). ظفير

(١). ومقارنة بعزل ماوجب كله اوبعضه ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (ايضا) ط.س. ج٢ ص ٢٧٠.

(٢). تجب في كل مائتي درهم خمسة دراهم الخ (عالمگيرى كتاب الزكات باب ثالث ج١ ص ١٢٧، ط. س. ج٢ ص ٢٧٨). ظفير

(٣). ولافي مال مفقود (الى قوله) ومدفون ببرية نسي مكانه ثم تذكره بخلاف المدفون (الدر المختار على هامش رد المحتار ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢). ظفير

جواب: په قرض کی چی کمی روپی پرتی وی او نصاب ته رسیږی او کال باندی تیرسی نو ددی زکات دوصولو څخه وروسته واجبیږی څومره چی وصول سی دهغه زکات دی اداء سی او کمی روپی چی دمینځ څخه ولاړی سی نو دهغه زکات هم ساقطیږی (١).

دقرض دوصولولو څخه وروسته زکات: **سوال**: (٢٢٤/١) کم قرض چی دوصول قابل وی نو د هغه زکات ورکول اوس دی او که نه دقرض په وصول باندی؟ او کمه قرضه چی فی الحال قابل وصول ده لیکن شاید یو څه وخت وروسته غیر قابل وصول وګرځی، یابعضی قرض داسقاط سره وصول سی نو ددی په باره کی څه ارشاد دی؟

جواب: دقرض دوصول کولو څخه وروسته دزکات اداء کول واجب دی لیکن که دوصول څخه یې مخکی ورکړی نوداهم جائزدی، اوچی قرض تراوسه دوصول قابل وی او وروسته شاید دوصول قابل نه وی نوپه دی کی هم همدا حکم دی چی تیرسو.

دقرض روپو زکات دی کله اداء سی؟ **سوال**: (٢٢٥/١) خالد عابدته دکاروبار دپاره قرض روپی ورکړی عابد په کاروبار کی تاوان وکی دخالد روپی مصرف سوی عابد خپل کور خالد ته رهن کی یعنی ګرو یې ورکی، اوس خالد ددی روپو زکات په څه ډول اداء کړی؟

جواب: په قرض کی چی کمی روپی دی دهغه زکات وروسته دوصول څخه اداء کول واجب دی، نوکه روپی وصول سوی نه وی دهغه زکات اداء کول لازم نه دی. فقط

دصدقی ثواب دکور مالک ته رسیږی او که دکور ټولو غړو ته؟ **سوال**: (٢٢٦/١) که څوك په کورکی نه لس کسان وی او دټولو شیانو اختیار دیوه سړی سره وی او دغه سړی دټولو په خوښه اختیار سوی وی، که داسړی صدقه ورکړی نو یوازی ده ته ثواب رسیږی او که نه ټولو ته؟

جواب: که صدقه دټولو دشریك مالك څخه وی نوثواب یې ټولوته رسیږی که دټولو په اجازه سره صدقه ورکول سی.

دپراوېډنټ فنډ زکوٰة او دهغه دسود حکم: **سوال**: (٢٢٧/١) زه په انګریزی حکومت کی په لس روپی ملازم یم لس انی می تنخوا ده او پنځه انی حکومت ته ورکوم ټولی پنځلس انی دمیاشتی زما په نوم په بینك کی جمع کیږی او یوڅه سودهم دمیاشتی ورسره جمع کیږی، خو زما یې جمع کول او سود اخیستل خوښ نه دی او دانه غواړم مګر په مقرره قاعده باندی می خبره نه ده قبوله سوی، دقاعدې مطابق هغه پیسی دملازمت په حالت کی ملاویدی هم نه سی او دملازمت دنه کولو په صورت کی هغه ټولی دسود سره یوځای

(١). لوكان الدين على مقر مليء (الى قوله) فوصل الى ملكه لزم زكات مامضى (الدر المختار على هامش رد المحتار ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢ و ٢٢٧). ظفير

وصولیږی داصل اودسود څه تشریح او فرق نسته، په دی صورت کی په مجموعه پیسو دبینك کی زکات اداء کول په کاردی اوکه نه دی؟ نو دشریعت په رڼا کی ماته په دی باره کی څه حکم دی؟

جواب: څه چی وصول سوی په دی کی دی دسود په اندازه روپی صدقه سی ځکه چی (په روپو کی فرق متعذر [١] دی). اوزکات وروسته دوصولولو څخه لازم دی ددی وخت څخه دی دزکات حساب وکړل سی دکم وخت څخه چی دغه وضع سوی روپی دنصاب مقدار ته ورسیږی. فقط والله اعلم کتبه عزیز الرحمٰن عفٰی عنه مفتی مدرسه عربیه دیوبند

دپراوډنټ فنډ زکات اودهغه حقیقت: **سوال**:(٢٢٨)په بعضی انګلیسی وظیفوکی دپراوډنت فنډ یوه تګلاره جاری ده پراوډنټ فنډ هغه دی چی دنوکرانو له تنخواه څخه یوه اندازه هره میاشت ګرځول کیږی، دا رقم یوځای سی، اوپه خپله وظیفه کار یې دوظیفې پرېښوولو پرمهال، یا دمړینی په صورت کی دهغه وارثان ترلاسه کوی، په دې سوال کی یوازی دبریلوی کالج بحث دی، چی دهغه له پیله راهیسی دا تګلاه وه چی که ملازم وغواړی نوپنځه په سلو کی له خپلی تنخواه څخه په پراوډنټ فنډ کی جمع کولای سی، لیکن کله چی ځینو نوکرانو پر قانون باندی په اعتراض کولو سره ټوله تنخواه پوره غوښتله ، نودکالج منتظمه کمیټې دذکر سوی قانون پرځای خبره اجباری کړه، چی دهغه له مخی دهر نوکر څخه میاشتنۍ رقم ګرځول کیږی او دا اختیار نسته چی کله هم دملازمت په حالت کی دملازمت پرېښودلو یا دمړینی له صورت څخه پرته په بل صورت کی دا روپی وغواړی، دا مجری سوی روپی وخت په وخت د (اله آباد) بینك ته دهر نوکر په نامه باندی لیږل کیږی، دمجری سوی رقم شپږ میاشتنۍ یا کلنۍ شمېره لیکل کیږی، او دهغه منافع په دوهمه خانه کی لیکل کیږی، اوپه دریمه خانه کی دمجرا سوی رقم په برابر بل رقم لیکل کیږی ، دحکومتی منتظمی له لوری دا ځانګړی عطیه دکالج دنوکر لپاره مخکی هم وه اوپه راتلونکی کی به هم وی، یعنی دنوکری پرېښوولو پر مهال نوکر ته دمجموعه دریو رقمونو دحصول قانون دی، لیکن دتنخواه څخه دمجری سوی رقم دورکړی وعده په هرډول پرېښوولو سره وه او ده ، اودخپلی عطیې درقم له ورکړی سره کمیټې دا خبره شرط ګرځولی ده چی دپرېښودلو په مهال به نوکر لومړی دکمیټې له لوری رزیلوشن ټاکی ، چی آیا دې نوکر ته دعطیې رقم ورکړل سی اوکه نه؟ دحکم کولو په وخت مذکوره عطیه ملازم ته ورکول کیږی غیر ددی څخه نه، دغه طریقه دپنشن سره

---

(١). په رجسټر کی په دې ځای کی عبارت داډول درج دی (ځکه چی هغه سمندر دی) ددې عبارت څخه څه مطلب په فکر کی نه راتلی، ددې وجه څخه وروسته تراستصواب دقوسونو په مینځ کی څه توری زیات کړل سول.

مشابهت لری چی دبوډا کیدو یا دوظیفی دپریښودو په وخت ملازم ته امداد ورکوی او ورسره دیوډول فشار اوطمع ورکولو صورت هم دی او دپروفیسرانو اودکالج دمعلمانو دترغیب دپاره هم دی چی وفاداروی دحکومت سره چی هغه روپی دتنخوا دجزء په شکل یې جمع کوی اضافه رقم ګرځول کیږی او زرګونو ته یې رسوی او دکمیټی په اختیار او قبضه کی وی اوکه وفادار جوړ نه سی نوددغه روپو څخه یې لاس باسی بالجمله داګست په دوهمه کال ١٩١٥ م یو پروفیسر دمبلغ رقم یوزر اوه سوه اوشپږ پنځوس ١٧٥۴ روپی اوڅوارلس ١۴ آنی اویوه ١ پائی. ددری واړو مجموعه رقمونو یعنی مجرا سوی رقم دتنخواه مبلغ شپږ سوه نوی ٢٩٠ روپی، دمذکوره منافعو سره تعداد دوه سوه اته ویشت روپی ٢٢٨ لس آنی ١٠ اته ٨ پایی، عطیه رقم دکمیټی دطرف څخه مساوی رقم اول تعداد یې شپږ سوه ٢٩٠ نوی روپی، دالله ﷻ په فضل ورکول سوی او روپی دپروفیسر لاس ته راغلی نواوس پوښتنه داده چی آیا پردی رقم باندی دحولان حول څخه وروسته زکات دده په ذمه لازم دی اوکه نه دتیرو کلونو زکات باندی هم واجب دی؟

جواب: ددری واړو رقمونو دوصولولو څخه وروسته په حولان حول باندی زکات ورکول واجبیږی اودتیرو سوو کلونو زکات نه باندی واجبیږی، دمنافع پررقم او دعطیه پررقم باندی خوعدم وجوب دزکات ظاهر دی چی تراوسه په ملك کی دمزکی نسته او دمجرا سوی رقم هم همدا حکم دی ځکه چی شان مصادره موجود دی اواجبار ددی دلیل دی او په معروض دسقوط کی ددی کیدل مستبعد نه دی. والاصل فيه حديث على لا زكاة في مال الضمار (درمختار) قوله: حديث علي كذا عزاه في الهداية إلى علي وليس بمعروف، وإنما ذكره سبط ابن الجوزي في آثار الانصاف عن عثمان وابن عمر، كذا في شرح النقاية لمنلا علي القاري رحمه الله . شامى ([1]). فقط

دايصال ثواب دپاره دصدقه جاريه ښه صورت څه دی؟ سوال: (١٢٩) یوسړی دوه سوه روپی دخپلو مور اوپلار مرحومینو دګناه دمعاف کیدو دپاره په دوام داره توګه یوصورت جوړ کړی اودالله ﷻ په لاره کی یې ورکول غواړی نواحسن صورت ددی دمصرفولو دپاره (کم یو) اوڅه ډول دی؟

جواب: دايصال ثواب دپاره دصدقه جاريه ښه صورت دادی چی همیشه ورته ثواب ورسیږی، ددی صورت دادی چی په مذکوره روپو باندی دینی کتابونه، حدیث، فقه، تفسیر واخلی اودینی مدرسی ته یې یوسی چی نفع یې ډیره لویه ده، اویادی په مذکوره روپو باندی یوجائیداد واخلی اووقف دی کړی اوددغه آمدنی دی یوی دینی مدرسی ته

([1]). ردالمحتار كتاب الزكوة ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٠. ظفير

اومسكينو طالبانو اويتيمانو ته اوغريبو خپلوانو ته ورتقسيم كړى چى دومره فلانى ته اودومره فلانى ته دى وركول سى په حديث پاك دى چى رسول الله ﷺ فرمايلى دى چى: اذا مات الانسان انقطع عنه عمله الا من صدقة جارية او علم ينتفع به او ولد صالح يدعو له. رواه مسلم ([1]).

ددى حديث پاك څخه معلومه سوه چى ددى په اعانت كى چى څه مصرف سوى دى هغه هم صدقه جاريه ده او ثواب يې هميشه متوفى ته رسيږى.

* * *

كتاب الصوم

اول باب

دروژې نيت، دروژې قسمونه او ددى حيثيت

الحمدلله وكفىٰ وسلام علىٰ عباده الذين اصطفىٰ !

دروژى نيت: **سوال**: (١) زيد سهار بيده سو نژدى ١١ يا ١٢ بجى يې سترګى خلاصى كړى نو ايادى روژه ساتلى سى اوكه نه؟

جواب: درمضان المبارك دروژى نيت يادنفلى روژى نيت په ورځ كى دنصف نهار شرعى څخه مخكى صحيح دى يعنى تر ١١ بجو پورى تقريبًا صحيح دى ([2]). فقط

په رمضان كى دعذرڅخه غير دخوراك كوونكى مثال: **سوال**: (٢) يومولوى صاحب يوسړى په رمضان كى بى دشرعى عذر څخه پرخوراك وليدى نوورته يې وويل چى خنزير خور دى اوپه روژه كى خوراك حرام دى او څوك چى يې خوراك كوونكى وليدى هغه وويل چى خوب وړى وم، دا تركمه ځايه صحيح ده، په رمضان كى بغير دشرعى عذر څخه خوراك حرام دى اوكبيره ګناه ده؟

جواب: بلا عذره په رمضان كى خوراك او څښاك دورځى بى له شكه قطعى حرام دى او خوراك كوونكى دحرامو مرتكب دى اوكبيره ګناه ده اوتشبيهًا ده ته خنزير خور ويل صحيح دى يعنى څنګه چى خنزير خور حرام خور اودحرامو مرتكب دى اوكبيره ګناه ده

([1]). مشكوٰة شريف كتاب العلم فصل اول ص ٣٢. ظفير

([2]). فيصح اداء صوم رمضان ... من الليل ... الى الضحوة الكبرى لا بعدها (درمختار) قوله: (إلى الضحوة الكبرى) المراد بها نصف النهار الشرعي، والنهار الشرعي من استطارة الضوء في أفق المشرق إلى غروب الشمس، والغاية غير داخلة في المغيا (ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧٧) دنيت څخه مراد دزړه اراده ده اوپه ژبه يې اداء كول ضرورى نه دى ددى وجه څخه كه دشپى اراده وكړى اوبيده سى نوبيا هيڅ ضرورت نسته. ظفير

همدارکم په رمضان کی دورځی بی دعذره خوراك کوونکی حرام خور اودفعل حرام مرتکب دی اوکبیره گناه ده او دخنزیر خور په شان دی ([1]). فقط

مسافر، مریض که په رمضان کی دنفلو په نیت روژه ونیسی نو دا فرضی سوه او که نفلی؟

سوال: (٣) مسافر یا مریض که په رمضان کی دنفلو په نیت روژه نیسی نونفلی سوه او که فرضی؟

جواب: په شامی کی دی: وحاصله ان المریض والمسافر لو نویا واجباً اخر وقع عنه ولو نویا نفلا او اطلقا فعن رمضان الخ ([2]) ، (ددی عبارت څخه معلومه سوه چی که چیری مریض اومسافر دنفلو نیت وکړی نو درمضان روژه به سی اوکه دواجب اخر نیت وکړی نو واجب به سی) وفیه تفصیل واختلاف ([3]). فقط

دپیشمنی څخه وروسته خوراک جائزنه دی: **سوال**: (۴\١) زید وایې چی ناخبره خلگ چی دپیشلمی وخت نه پیژنی ترڅو چی یې اذان نه وی اوریدلی ترهغه پوری خوراك کوی، او که موذن په اذان کی تاخیر وکی نوگناه دمؤذن ده؟

دصبح صادق څخه وروسته خوراک جائزنه دی: **سوال**: (۵\٢) زید وایې چی دصحیح بخاری په حدیث کی دی چی دیوه سړی په لاس کی څه خوراك موجود وو چی صبح صادق سو نوهغه ددی لاس خوراك کولی سی، ددی څه مطلب دی؟

جواب: \١ : دصبح صادق څخه وروسته خوراك اوچښاك جائزنه دی که اذان سوی وی او که نه وی سوی په دی باره کی زیات احتیاط په کاردی ([4]).

\٢ : ددی مطلب داهم کیدی سی چی دصبح صادق وجود یقینی نه دی ([5]). فقط

دعرفی په ورځ روژه نیول ښنکه دی؟ **سوال**: (\٦.) په تاریخ دنهم دذی الحجی دعرفی په ورځ روژه نیول ښنگه دی؟

جواب: مستحب دی اوپه دې کی ډیر ثواب دی. ([6])

دنفلی او نذری روژې نیت کله وکی ؟ **سوال** : (٧) په نفلی روژه یا نذری روژه کی څه وخت

([1]). اعلم ان صوم رمضان فریضة لقوله تعالی کتب علیکم الصیام، وعلی فرضیته انعقد الاجماع ولهذا یکفر جاحده (هدایه کتاب الصوم ج١ ص ١٩٣). ظفیر

([2]). ردالمحتار للشامی کتاب الصوم ج١ ص١١٧ ، ط. س. ج٢ ص ٢٧٨. ظفیر

([3]). وگوری ردالمحتار ایضا ج٢ ص ١١٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧٨. ظفیر

([4]). وشرعا امساك عن المفطرات الاٰتية حقيقة اوحكما الخ فی وقت مخصوص وهواليوم (درمختار) ای اليوم الشرعی من طلوع الفجر الی الغروب (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧١). ظفیر

([5]). اوتسحر اوافطر یظن الیوم الخ لیلا والحال ان الفجر طالع والشمس لم تغرب الخ قضی فی الصور کلها فقط (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٣ ، ط. س. ج٢ ص ۴٠۵). ظفیر =

باید نیت وکړی ؟

جواب: دنفلی روژی او دنذر معین او درمضان المبارك دروژو نیت به دشپی څخه کوی اوکه سهار ترشرعی نصف النهار پوری صحیح دی اوپه باقی روژوکی دشپی څخه دنیت کول ضروری دی (۱). فقط

دنذر په روژو کی چی دقضایي روژی نیت وکړی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۸) په یوه سړی باندی څه قضایی روژی دی اویوڅه ورباندی نذری روژی دی اول یې په قضایی روژو شرع وکړه کله چی هغه ختمی سوی نونذری یې ونیولی خو دشپی یې دنذری روژه نیت هیرسو او دقضایي روژو نیت یې وکی، دورځی ورته یاد سول نوآیا دنذر روژه اداء سوه اوکه نه؟

جواب: په معین نذر کی دورځی تردوو بجو پوری نیت کولی سی (۲) اوپه نذر مطلق کی یعنی په هغه کی چی تاریخ اوورځ مقرره نه وی دشپی څخه نیت کول ضروری دی نوپه صورت مسئوله کی که چیری دنذر مطلق روژه وی نو دقضاپه نیت باندی نه اداء کیږی او دنذر روژه به بیا نیسی (۳).

یوازی دجمعی روژه نیول څنګه دی؟ سوال: (۹) دجمعی یوازی روژه نیول څنګه دی صحیح دی اوکه نه؟ په خاص کر چی دعرفی ذی الحجه جمعه وی نو روژه ونیسی اوکه نه؟ یو واعظ دجمعی دورځی روژه نیول حرام ښوولی دی نوواعظ صحیح ویلی دی اوکه غلط؟

جواب: دواعظ خبره صحیح نه ده. دجمعی روژه مستحب ده بعض فقهاوو په دی فکر چی دروژی دضعف په وجه په فرضی لمانځه کی څه خلل واقع نسی، منع یې کړی ده، اوکه نه نو ددی په استحباب کی هیڅ شك نسته اوفقهاوو احتیاطاً فرمایلی دی چی یوه روژه

= (۲). صیام یوم عرفة احتسب علی الله ان یکفر السنة التی قبله والسنة التی بعده. رواه مسلم (مشکوٰة شریف باب صیام القطوع ص ۱۷۹) والمندوب کایام البیض علی کل شهر الخ وعرفة ولولحاج لم یضعفه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۷۵). ظفیر

(۱). فیصح اداء صوم رمضان والنذر المعین والنفل بنیة من اللیل الی الضحوة الکبری لا بعدها والشرط للباقی من الصیام قران النیة للفجر ولو حکما وهو تبییت النیة الضروریة وتعیینها لعدم تعیین الوقت الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۱۱۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۷۷). ظفیر

(۲). فیصح اداء صوم رمضان والنذر المعین والنفل بنیة من اللیل فلا تصح قبل الغروب ولاعنده الی الضحوة الکبریٰ لابعدها الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۱۲ ، ط. س. ج۲ ص۳۷۷). ظ

(۳). والشرط للباقی من الصیام ای من انواعه الخ وهو قضاء رمضان ولنذر المطلق الخ قران النیة للفجر ولو حکما وهو تبییت النیة الخ (ایضا ط. س. ج۲ ص ۳۸۰). ظفیر

دی ددې څخه مخکی اویا وروسته ونیسی اوکه جلا یې ونیسي نوڅه حرج پکښې نسته.
قال الشامی فی کتاب الصوم فکان الاحتیاط ان یضم الیه یومًا اخر (الی ان قال) لان فیه وظائف فلعله اذا صام ضعف عن فعلها ([1]). فقط

<u>دعرفی روژه حاجیان ولی نه نیسي</u>: **سوال**: (١٠\١٠) دذی الحجی په میاشت کی دعرفی په ورځ یعنی په نهم تاریخ چی دروژی نیولو زیات ثواب دی نوپه دغه ورځ حاجیان خاص په عرفات باندی وی ولی روژه نه نیسی ددی څه وجه ده؟

جواب: دسفر په وجه اوددی وجه څخه چی دروژی نیولو په سبب دحج دیوڅه افعالو په اداء کولو کی دضعف په وجه خلل واقع نسی ([2]). والله اعلم (که چیری حاجی ته دعرفات په فرائضو کی څه خلل نه وی یعنی په اداء کولوکی اوهغه کمزوری محسوس نه کړی نو هغه هم روژه نیولی سی لکه څنګه چی دحاشیی دعبارت څخه ښکاره ده. ظفیر).

❊ ❊ ❊

دوهم باب

دمیاشتی لیدل، دمطالعو اختلاف او دنجومیانو قول اوداسی نور

<u>درمضان المبارک دمیاشتی شاهدی که یوسړی اودری ښځی ورکړی نوددی څه حکم دی؟</u>

سوال: (١١\١١) درمضان ٢٩ دخیر پور په ښار کی دګردوغبار دامله عوامو میاشت ونه لیدله دماښام دلمانځه څخه وروسته حافظ عبدالله بخش اودری ښځو شاهدی ورکړه چی موږ یقیناً میاشت لیدلی ده، الله بخش وایی چی مانورو خلګوته ږغ وکی لیکن هیڅوک رانغلل تردی چی میاشت بادل ته راغله دهغه حال دمحلی والاوو څخه ترلاسه سو، ټولو داوویل چی زموږدده څخه هیڅ شکایت نسته نوپه دی صورت کی دده شاهدی ته اعتبار ورکول کیږی اودافطار حکم ورکول جائزدی اوکه نه؟

<u>په موجوده دورکی دعدالت تعریف</u>: **سوال**: (١٢\١٢) دعدالت تفسیر چی زموږ په دور کی معتبر اومعمول بها دی وې لیکی؟

<u>په فقه کی دعدالت تعریف</u> : **سوال** : (١٣\١٣) دفقهی په کتابونو کی یې د عدالت تعریف

([1]). ردالمحتار للشامی کتاب الصوم ج٢ ص ١١۴) پوره عبارت داسی دی: والمندوب کایام البیض عن کل شهر ویوم الجمعة ولو منفردا وعرفة ولو لحاج لم یضعفه (درمختار) قوله: (ویوم الجمعة ولو منفردا) صرح به في النهر وکذا في البحر، فقال: إن صومه بانفراده مستحب عند العامة کالاثنین والخمیس ؒ ولا بأس بصوم یوم الجمعة عند أبي حنیفة ومحمد لما روي، عن ابن عباس أنه کان یصومه ولا یفطر ؒ (ردالمحتار ایضا ط. س. ج٢ ص ٣٧۵). ظفیر

([2]). والمندوب کایام البیض الخ وعرفة ولولحاج لم یضعفه (درمختار) صفة لحاج ای ان کان لایضعفه عن الوقوف بعرفات ولایحل بالدعواة، محیط، فلو اضعفه کره (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧۵). ظ

داسی لیکلی دی. ملکة تحمل علی ملازمة التقوٰی والمروة، والشرط ادناها ترك الکبائر الخ. لیکن که په دی زمانه کی داسی څوك پیدانه سو نوپه کمو معاملاتوکی چی داشرط اینبوول سوی ددی فیصله دی څنګه وسی؟

دزماني په اختلاف سره دعدالت په تفسیر کی فرق راځی اوکه نه؟ سوال: (۱۴\۱۴۱) دزمانی په اختلاف باندی دعدالت په تفسیر کی فرق راتلی سی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : چی کله هغه دوه کسان چی دمیاشت لیدونکی دی لمونځ ګذاره وی اوپرهیز ګاره وی او فسق او فجور ور نه راهزن نه وی نو دهغوی په شاهدی باندی افطار کول صحیح دی (۱). فقط

۲\. ۳. ۴. دعدل تفسیر داهم دی چی فقهاوو لیکلی دی اوهمدا معتبردی اودعصر داختلاف دوجی څخه دعدل په تعریف کی څه هیڅ فرق نه پریوزی په هغه ځای کی چی عدالت دفقهاوو شرط دی هلته ددغه ډول عدالت ضرورت دی اوپه کم ځای کی چی دښځو شاهدی هم کافی ده څنګه چی دروژی په نیولو کی او دروژی په اثبات کی هلته دعدالت دثبوت ضرورت نسته، مګر خو چی فسق یې هم ښکاره نه وی. کذا فی الشامی لان المراد بالعدل من ثبت عدالة ولا ثبوت فی المستور اما مع تبین الفسق فلا قابل به عندنا الخ (۲). فقط

څلور یادوه کسان که ووایی چی موږ په فلانکی ښار کی واوریدل چی میاشت ختلی ده، ددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۵\) دتار خبر دهلال درمضان یا داختر په باره کی معتبردی اوکه نه؟ یا یومعتبر سړی یوځای ولاړی، اوکه ووایی چی په فلانی ښار کی میاشت په ۲۹ ولیدل سوه موږ دهغه ځای داوسیدونکو څخه واوریدل، اودوه کسان چی دلمانځه او دروژی پابیند نه دی دمیاشتی شاهدی ورکړی نومعتبردی اوکه نه؟

جواب: دتار خبر شرعًا داعتبار وړنه دی په دی باندی روژه نیول اواختر کول صحیح نه دی اوکه دوو کسانو وویل چی په فلانی ښار کی میاشت لیدل سویده لیکن دلیدونکی څخه یی نه دی اوریدلی هم معتبر نه دی (۳). اودبی لمانځه شاهدی په دی دواړو رمضان اوپه اختر کی قابل دقبول نه دی (۴).

---

(۱). ردالمحتارکتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۵. ظفیر

(۲). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة ولفظ اشهد وعدم الحد فی قذف الخ ولو کانوا ببلدة لاحاکم فیها صاموا بقول ثقة وافطروا باخبار عدلین مع العلة لضرورة (درمختار) قوله نصاب الشهادة ای علی الاموال وهو رجلان اورجل وامرأتان (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۲). ظفیر

(۳). ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۲. ظفیر

دمياشتي پرليدلو والا باندي جرح كول څنګه دي؟ سوال: (١٦) دمياشتي ليدونكي والا خبر، هم دارنګه ددي دشاهدي وركوونكو والا دشاهدي دپاره دمخبر او دمشاهدينو يوازي عقيدي اوعملي حالت دپام كولو وړ دي چي هغه غير مسلم اوفاسق نه وي كافي دي، كه چا هغه ته دغه ډول خبري وويلي چي دكم څخه دهغه ذلت اوشكستګي دزړه حاصليږي مثلا داويل چي ايا ستا بنائي ډيره تيزه وه؟ ايا ستا څلور سترګي وي؟ او درؤيت دكيفيت په اړه پوښتنه كول چي مياشت غټه وه اوكه نوي وه؟ يا ولاړه او لاندي وه او دواړه ګنجيان يې برابر وه اوكه نه يو ولاړ او يو پروت اوكم طرف ته ولاړ وو دا ضروري ده اوكه نه؟ او داويل جائز دي اوكه نه؟

جواب: دسپوږمي ليدونكي دشاهدي اوخبر دمعتبر كيدلو دپاره داكافي ده چي هغه عادل اوثقه وي يافاسق بين الفسق نه وي دباقي امورو په تحقيق كي ضرورت نسته (١).
او دمسلمان ذليل كول اوزړه ماتول داسي خبري كول صحيح نه دي.

دفساقو او دفجارو شاهدي قبلول څنګه دي؟ سوال: (١٧) په ٢٩ درمضان مبارك مياشت دلته نه ليدل كيږي صرف ددوو څلورو كسانو فساقو چي نه لمونځ كوي اونه روژه نيسي هغوي شاهدي وركړه چي موږ مياشت وليده ليكن داچي دشريعت مباركة دمخي دشاهدي دوركولو قابل نه دي، ددي وجه څخه يي شاهدي قبوله نه ده لهذا روژه دي په ٣٠ تاريخ هم ونيول سي وروسته بيا خبر ترلاسه سو چي سپوږمي د٢٩ ورځو وه اوس دغه خلګ اوبعض باسواده خلګ داهم وايي چي داختر په ورځ شيطان روژه نيسي ځكه چي چاروژه ونيوله هغه هم دشيطان ملګري سو اوګنهګار سو اوس ددي امورو پيداكول په كاردي چي ايا دداسي كسانو شاهدي معتبره ده او چاچي روژه ونه نيوله هغوي ته څه ثواب وركول سو؟ او آيا چا چي روژه ونيوله هغوي واقعي دشيطان په ډله كي سوه؟

جواب: دغير معتبر كيدو په وجه چي كمو خلګو درمضان ددېرشم روژه ونيوله نو هغوي حق كار وكي اودسنتو پيروي يي وكړه، معترض چي پرسنت طريقه اعتراض كوي ګمراه دي ترڅو پوري چي شرعي حجت پوره نه سي داعتبار وړنه دي اوداډول شاهدي دفساقو اودفجارو شاهدي په هيڅ ډول داعتبار وړنه ده اوډداسي معلومو فجارو اوفساقو دي هيڅ وخت خبره وانه وريدل سي روژه نيوونكي دسنتو پيروان دي اوبي دمعتبره حجته

= (٤). فيلزم اهل المشرق برؤية المغرب اذا ثبت بطريق موجب كمامر (درمختار) قوله بطريق موجب كان يحتمل اثنان الشهادة اويشهد على حكم القاضي اويستفيض الخبر بخلاف اذا اخبر ان اهل بلدة كذا راوه لانه حكاية (ردالمحتار كتاب الصوم قبيل باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٤). ظفير

(١). لافاسق اتفاقا (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤ ، ط.س ج٢ ص ٣٨٥). ظفير

چي چاروژه ونه نيوله ګنهګار دی که څه هم وروسته دليدل کيدلو په وجه مياشت ٢٩ سو خو په هغه باندی قضا اوکفاره نه راځي (١). فقط

دلا عبرة لاختلاف المطالع مطلب: **سوال**: (١٨١) دلا عبرة لاختلاف المطالع څه مطلب دی؟

جواب: مطلب يې دادی چي څنګه چي په طريقه موجبه يعنی دمعتبری شاهدی څخه ددوهم ښار دمياشتي ليدل ثابت سی نودهغه ځای پرخلګو هم همدغه حکم دی؟

درؤيت هلال په سلسله کي صرف خط کافي دی اوکه نه؟ **سوال**: (١٩١) دحضرت مولانا عبدالرحيم صاحب رای پوری دخط نقل:

دطرفه داحقر عبدالرحيم څخه السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته:

په دی وخت کی دتصديق باعث داخبره ده چي دلته تراوسه پوری هيڅ خبر دمبارکی مياشتي دهلال درؤيت بغير دحکيم جميل الدين صاحب دخط څخه پرته نسته، له همدی امله تشويش دی چي آيا بايد څه وکړل سی؟ دحکيم صاحب دليك مضمون دادی چي دلته يومسلمان چي دلمانځه او دروژی پابند مستور الحال زما په مخ کی ددی مضمون شاهدی ورکړه چي په شنبه ٢٩ دشعبان کی ماپخپله درمضان المبارك مياشت وليدله او دلته زما يوی ښځی هم وليدله .

دمولانا عبدالغفار صاحب خط چي دحضرت مولانا ګنګوهی صاحب شاګرد دی اويو با عمله عالم دی اودګور کهپور څخه راغلی دی اويقين دی چي دا دهغه خط دی چي په هغه کی دسپوږمۍ په هکله دامضمون وو. په ګور کهپور کی يوه لمونځ ګذاره مسلمان دشنبی په ورځ درؤيت هلال شاهدی ورکړه دشرع په قاعده باندی يې شاهدی ومنله او اعلان وسو، اکثرو خلګو ديکشنبی ورځ روژه ونيوله اوشروع يې وکړه، زماپه نزد دواړه شاهدی معتبردی، دا دحکيم صاحب مضمون دی، ددی څخه علاوه بل هيڅ خبر نسته، اوس موږ ته څه کول په کاردی، جواب دی زر مرحمت سی؟

جواب: دطرفه څخه دبندهٔ احقر عزيز الرحمٰن عفی عنه:

بخدمت عالی، فيض درجت مخدوم محترم عالم حضرت مولانا عبد الرحيم صاحب مدّ فيضه، دمسنونه سلام دهديې کولو څخه وروسته عرض دی چي خط پرون دشنبی په ورځ ٢١ درمضان المبارك راورسيدی دعزت باعث وګرځيدی، درؤيت هلال دماه مبارك په اړه چي کم خبر دجناب مولوی حکيم جميل الدين صاحب په واسطه معلوم سويدی هغه دجناب لپاره دعمل موجب نه دی دا اصل ستاسو فقهاوو مسلم دی چي داهل مشرق

---

(١). خبر عدل اومستود الخ لا فاسق اتفاقا (درمختار) لان المراد بالعدل من ثبت عدالته ولاثبوت فی المستور اما مع تبين الفسق فلا قائل به عندنا (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤، ط. س. ج٢ ص ٣٨٥). ظفير

رؤیت داهل مغرب دپاره لازم اوثابتیږی لکن په دی شرط چی داهل مشرق رؤیت اهل مغرب ته په یوطریقی سره ملزم او دموجب سره ورسوی، اوعلامه شامی ؒ ددی طریقی دموجب عمل په درو طریقو سره تفسیر اوشرح کړی ده، په دی درو واړو طریقو سره په موجوده صورت کی هیڅ طریقه محققه نه ده، عبارت ددرمختار اودرد المحتار دادی:
فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (در مختار) قوله: بطریق موجب ؒ کان یتحمل اثنان الشهادة او یشهد علی حکم القاضي او یستفیض الخبر بخلاف ما اذا اخبر ان اهل کذا رأوه لأنه حکایة الخ (۱). ردالمحتار.
داول اوددوهم نفی ددی صورت ښکاره دی اوهمدا رکم ددریم صورت منفی کیدل ددی څخه هم اظهر دی ځکه چی داستفاضی په طریقی سره اوپه تواتر سره تر جنابه پوری او ترموږ پوری دغه خبر درؤیت نه دی رسیدلی بس اوس صرف اخبار ددی امردی چی په فلانی ښار کی درؤیت شاهدی تیره سویده چی موصوف علامه موجب دعمل نه دی ګرځولی اوترڅو پوری چی طریقه موجبه دثبوت رؤیت ونسی نوتر هغه پوری وړاندی عمل درست نه دی، حاصل داچی تراوسه پوری دلته هم داسی کم خبرنه دی رسیدلی چی شرعًا مفید دپاره دحکم دصوم موږ لره سی. دغه خبر چی دحکیم صاحب دی ددی څخه ښه یا ددی سره څه مساوی هم څه خبر نسته آئنده چی دحضرت حکیم صاحب په نزد راجح سوله ددغه څخه موخبر کړی. دجناب حکیم صاحب (۲) او دورور می مولوی حبیب الرحمٰن صاحب (۳) رایه هم دغه ده. تاریخ د ۲۱ رمضان المبارك سنه ۱۳۳۴هـ ق. احقر عزیز الرحمٰن عفی عنه.
دخط په ذریعه درؤیت هلال منل جائزدی اوکه نه؟ سوال: (۱۰۲) نقل ددوهم خط دمولانا عبدالرحیم صاحب رای پوری.
المخدوم المکرم جناب حضرت مولانا مولوی عزیز الرحمٰن صاحب مدّ فیوضهم داحقر عبدالرحیم دخوا څخه السلام علیکم ورحمة الله.
یوه عریضه چی په لفافه کی بنده وه ما ددی مضمون څخه مخکی ددی مضمون متعلق ستاسی خدمت جناب ته درلیږلی وه، غالبًا در رسیدلی به وی، مګر په دی کی یوازی دمولوی جمیل الدین صاحب دخط مضمون وو، نن دادوهمه عریضه دحکیم جمیل الدین صاحب دخط سره او والانامه دحضرت مولانا اشرف علی صاحب ارسال خدمت ده، دوی

(۱). ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی اختلاف المطالع ج۲ ص ۱۳۲، ط. س. ج۲ ص ۳۹۳. ظفیر
(۲). دده مراد غالبا مولانا حکییم محمد حسن صاحب دی چی دحضرت مولانا شیخ الهند صاحب ورور دی.
(۳). دمفتی علامه رحمه الله ورور مولانا حبیب عثمانی سابق نائب دمهتمم دیوبند وو.

دواړه جنابان دی ملاحظه کړی اوډاک په واپسی دی موږ مطلع کړی اودغه دواړه خطونه دی واپس کړی، ددی دارسال څخه مقصد دادی چی دادواړه شهادتونه جناب تسلیم کړی دی اوکه نه؟ بناء پرتسلیم که په ۳۰ درمضان باندی رؤیت هلال ونه سو نو ددی دحساب څخه اختر وسی اوکه نه؟ درمضان کیدل خو ددی څخه مسلم دی اوپه دی کی دچا کلام نسته، باقی خبره په عیدکی ده چی څه کول په کاردی لهذا جناب دغه عریضه ملاحظه کړی که رایه وی نوموږ دی فوراً خبر کړی سخت منتظر یو دپنجشنبی څخه مخکی یا ترپنجشنبی پوری دی ددی جواب دلته راورسیږی ترڅو چی کمه رایه قرار لری دهغه څخه دجمعی په ورځ عوام خلګ خبر کړل سی.

جواب: حضرت مخدوم العالم مکرم ومحترم حضرت مولانا عبدالرحیم صاحب مدً فیوضهم دمسنونه سلام دهدیی سره عرض دادی چی دلومړنی خط جواب ارسال خدمت بابرکت سویدی، پرون دوهم خط سره دخط دحکیم جمیل الدین صاحب سلمه او خط دمولانا حضرت مولانا اشرف علی صاحب سلمه راورسیدل ما اونورو موجودو حضراتو په غور سره وکتل، هم هغی رایی ته ورسیدلو کمه چی اول ښکاره سوی وه، زموږ دپاره دا خطونه حجت ملزم نه دی اوددی وجوه مخفی نه دی شهادت دغازی پور اوحکم دګور کهپور باقاعده نه دی نوبیا دا په نیت دسبب دثبوت درمضان زموږ په حق کی څه ډول تسلیم کړی دی اوبیا داختر حکم په دی باندی مرتب کول هم محل دبحث دی په هرحال که صدق دقرائنو او دداسی نورو خیال وسی نوغایه ددی (جواز دعمل) را وزی دغه وجوب اولزوم، بیاپه دغه حالت کی داختر اعلان ددی په حساب باندی کول مناسب نه دی الله ﷻ دی وکړی چی اختلاف پورته سوی وی اودفطر پرهلال باندی اتفاق سوی وی په ائنده کی چی عالی ارشاد دی اومبارکه رایه ده موږ ته اطلاع راکړی. والسلام

راقم عزیز الرحمٰن عفٰی عنه

په رؤیت هلال کی دبرقی تار خبر معتبر دی اوکه نه؟ سوال: (۲۱) دبرقی تار په ذریعه دهلال رؤیت معتبردی اوکه نه؟

جواب: دبرقی تار په ذریعه خبر درؤیت هلال په باره کی شرعًا معتبر نه دی په دی ډول خبرونو کی دروژی افطار درست نه دی (١). فقط

که دوریځی دوجه څخه په ۲۹ دبرات میاشت ونه لیدل سی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۲) دوریځی دوجه څخه که په ۲۹ دشعبان میاشت ونه لیدل سی نوروژه صحیح ده اوکه نه؟

---

(١). فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی اختلاف المطالع ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۴). ظفیر

٢\ . كه دشك كولو په حالت كې قصداً روژه ونيول سې نوګناه ده كه ثواب؟

جواب: ١\ : صحيح نه دی. كما في الدرالمختار ولا يصام يوم الشك الخ قال ﷺ من صام يوم الشك فقد عصا ابا القاسم ﷺ (١).

٢\ : ګناه ده.

دهندو په اوبو باندې روژه ماتول صحيح دي اوكه نه؟ **سوال**: (٢٣\) دهندو په اوبو باندې يوه روژه دار سړې دروژې افطار وكړې يوه سړي ويلي دي چې روژه خرابيږي دغه اوبه حرامې دي اوهندو خلګ كافران دي؟

جواب: دغه روژه دارچې دهندو په اوبو يې دروژې افطار وكې، حلال اوجائزدي اودجګړه مار جګړه غلطه ده نو ورته په كارنه ده، دا ددوی ناخبری ده دبې علمې خبره ده.

ددوو عادلو كسانو دشاهدۍ سره يې روژه ونيوله نوديرش دې پوره كړي اويا دې افطار وكړي اوكه نه؟ **سوال**: (٢٤\) ددوو عادلو كسانو په شاهدۍ سره يې روژه ونيوله درمضان دمياشتې، نو وروسته ددېرش ورځو څخه افطار واجب دی اوكه جائز او ددغه عبارت ددر مختار چې: بعد صوم ثلاثين بقول عدلين حل الفطر، مفاد وجوب دی اوكه جواز؟

جواب: كله چې درمضان المبارك روژه ددوو عدلينو په شاهدۍ باندې ونيول سې اوپه ديرشم تاريخ باندې وريځ اوغبار دی، نوافطار دديرشو ورځو وروسته واجب دی. اود حل الفطر مفاد په دې صورت كې وجوب دی. قال في الشامي والحاصل انه اذا غم شوال افطروا اتفاقا اذا ثبت رمضان بشهادة عدلين في الغيم اوالضحو الخ (٢). اوپه درمختار كې ددې عبارت څخه مخكې دی. جاز لهذا القاضي ان يحكم بشهادتهما (٣)، په دې باندې ردالمحتار داتصريح فرمايلې ده چې: جاز. دوجوب منافي نه دی. قوله جاز الظاهر ان المراد بالجواز الصحة فلا ينافي الوجوب تامل (٤).

ثقه خلكو سپوږمې وليدله نوبعضو خلكو روژه ونيوله اوبعضو ونه نيوله نوڅه حكم دی؟ **سوال**: (٢٥\) قليله فرقه ليكن ثقه دپنجشبې په ورځ هلال وليدله او دورځې يې روژه درلوده نو ټولو دديرش ورځې څخه په يكشنبې اختر وكې، ددوهمې فرقې دشنبې په اوله ورځ روژه وه اوپه دوشنبې يې اختر وكې، تخطيه داولې فرقې چې دواړه وخته يې په رؤيت هلال

---

(١). الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم مبحث في صوم يوم الشك ج٢ ص ١١٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١). ظفير

(٢). ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١. ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٠. ظفير

(٤). ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٠. ظفير

باندی کارکړی دی کوی چی روژه اواختر ستاسی په دوو غلطیانو باندی دی، نوپه دی صورت کی ثواب څه شی دی؟ اوخوك په خطا دی، اوحکم دیکشنبی دروژی وروستنی څه شی دی؟ اودهغه په مفطر اوله جمعه باندی قضاده اوکه نه؟

جواب: کله چی درمضان دهلال رؤیت دپنجشنبی په ورځ دثقاتو په رؤیت ثابت سی دیرش ورځی تولی پوره کړی دیکشنبی په ورځ دی اختر وکړی داولی فرقې تخطیه روا نه ده ا ودوروستنی دا داسی چی رؤیت دپنجشنبی دهغوی په نزد ثابت سی روا نه دی او افطار داولی جمعی دهغوی په شان کی جائزنه دی. اوددی ورځی قضاء لازم ده.

لکن واضحه دی وی چی درؤیت ورځی ته اعتبار نسته مثلا که دجمعی په ورځ یی هلال لیدلی وی نودغه هلال دآئنده شپی دی، نه دتیری شپی (١) په دی صورت کی دجمعی په ورځ روژه اوله درسته نه ده بلکی دشنبی په ورځ به اول درمضان سی اوهمدارکم معروف حساب چی درجب څلورم اول درمضان المبارك وی مثلاً دغه حساب هم قابل دعمل او قابل داعتبار نه دی، لکه چی معلوم سوی وه چی دکشمیر په بعضو ځایونو کی دغه عمل اوامر هم محل دنزاع سوی دی له دی وجه څه څوکلمی دهغه متعلق لیکل سوی دی. والسلام علی من اتبع الهدٰی

په شهادت باندی دافطار حکم: **سوال**: (٢٦) یومولوی صاحب چی مخامخ ورته څلور شاهدی ثابتی سوی چی پنجشنبه دیرشم درمضان دی په همدی بناء مولوی صاحب مذکور حکم ورکی چی دجمعی په ورځ اختر وکی اوکمو خلګو چی دپنج شنبی څخه دروژی ابتداء وکړه یوه روژه دی قضایی ونیسی زید ددی حکم مخالفت وکی، نوپه دی صورت کی څه حکم دی؟

جواب: ولو كانوا ببلدة لا حاكم فيها صاموا بقول ثقة، وأفطروا بإخبار عدلين مع العلة للضرورة الى ان قال وقبل بلا علة جمع عظيم يقع العلم الشرعي وهو غلبة الظن بخبرهم وهو مفوض إلى رأي الامام من غير تقدير بعدد على المذهب وعن الامام أنه يكتفى بشاهدين واختاره في البحر وصحح في الاقضية الاكتفاء بواحد إن جاء من خارج البلد أو كان على مكان مرتفع، واختاره ظهير الدين (٢) الخ. وقال فی الشامی واعتمده فی الفتاوٰی الصغرٰی ایضا وهوقول الطحاوی الخ (٣). **حاصل** داچی شامی دی قول ته ترجیح ورکړیده حاصل دادی چی که دقرائینو څخه دمظنون خبر صدق

---

(١). رؤيته بالنهار لليلة الاتية مطلقا (الدر المختار على هامش ردالمحتاركتاب الصوم مطلب فی رؤية الهلال نهاراً ج٢ ص ١٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفير

(٢). ايضا كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٦. ظفير

(٣). ردالمحتار ايضا ص ١٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٨. ظفير

كيدى نوپه دى باندى هم عمل كولى سى. وغلبة الظن حجة موجبة للعمل كماصرحوا به شامى (١)، وقال قبله والظاهر انه يلزم القرٰى بسماع المدافع اورؤية القناديل من المصر لانه علامة ظاهرة تفيد غلبة الظن الخ. (٢). فقط

دمياشتى ليدل: **سوال**: (٢٧) درمضان المبارك دمياشتى ليدل په كال ١٣٣٢هـ په هندوستان اوكشمير كى دجمعى په ورځ دشنبى په شپه واقع سوه دشرعى مفتيانو پر هغه باندى فتوٰى وركړيده مگر يوكوهستانى چى دمياشتى ليدل مذكور دپنجشنبى په شپه ثابتوى په غير ثقه اخبارو باندى وايى چى قول دحضرت على ﷺ داسى دى چى جمعه فرض ده دفقه په مسائلو عمل ونه كړى څه ركم چى په فتوٰى دصدر په ٢٩ دصيام مطلع صاف وو اكثره خلگو مياشت نه ده ليدلى، البته ٣٠ روژى ديكشنبى په ورځ چى مطلع صاف وو عمومًا مياشت ليدل سويده اوشنبه يى اختر كړى، هغه فرقى چى جمعه يې ښوولى ده دهغه په لحاظ درؤيت هلال څخه ماسوا چه عامو مسلمانانو ديكشنبى په ورځ دجماعت يوه مفتى سوى فتوٰى دافطار وركړه اواختر يى وكى لكه څنگه چى يوسړى په ملفوف سوى ليك باندى راليږلى ده چى وايى چى دزوال څخه يى مخكى مياشت ليدلى ده، ديكشنبى ورځ په هم هغه وخت مى اختر كى، په دى باب يوه قضاء ديكشنبى دورځى ده اوكه نه دكفارى مع القضاء فتوٰى ده؟ دهمدغه مفتى فتوٰى په دى باب كى نافذده اوكه نه؟ فقط ددغه شخص بيان دادى چى موږ ديكشنبى په ورځ مخكى دزوال څخه دغرمى په وخت مياشت وليدله اوپه هغه مو اختر وكى اوموږ دمياشت دليدلو والا تقريبا شل كسان وو؟

جواب: په غيرى معتبره اخبارو يا دورځى دمياشتى ليدل او دتيرى شپى دمياشتى ليدل نه ثابتيږى نوپه دى دلائلو عمل كول اواعتماد كول چى ضعيف دى اوديكشنبى په ورځ اختر كول بغير له دينه چى مياشت وگورى دهغه په شپه حرام دى اوگناه ده اوپه مفطر باندى دهغه ورځ قضاء لازمه ده. واما الكفارة فلا لاختلاف الامام ابى يوسف ﷺ فيما قبل الزوال. خوكه ددى څخه وروسته مياشت وليدل سى دشنبى په ورځ دغروب څخه وروسته يعنى ديكشنبى په شپه ديوځاى څخه ثابت سى نودهغه په سبب چى اختلاف دمطالعو معتبر نه دى ديكشنبى دورځى قضا ساقطه سوه لكه څنگه چى همدلته همدا قصه مخكى راغلى ده چى ددى ځاى درؤيت مطابق ددوشنبى په ورځ اختر وسو، يعنى ددیرشو روژو نيولو څخه وروسته هغه محقق سو چى په بعضو وطنونو كى رؤيت هلال

---

(١). ردالمحتار كتاب الصوم تحت قوله ولو كانوا ببلدة لاحاكم ج٢ ص ١٢٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢. ظفير
(٢). ايضاً، ظفير

دشوال دشنبې په ورځ سویدی اودیکشنبې په ورځ اختر سویدی اودهلال لیدونکی ثقه او معتبر دی زما سره هم ملاقی سویدی دی اوبیان یې کړی دی اوپه ځوځایونو کی همدا قصې مخکی راغلی دی لهذا اختر دیکشنبې په ورځ ثابت سو اوهغه خلګ چی بې دشرعی دلائلو دیکشنبې په ورځ روژه افطار کړیده اواختر یې کړی وو، دروژی قضاء ځینی ساقطه سوه او دتقویم حساب اویا حساب د: (اهجز وبود) اویا اول درمضان الماضی خامس درمضان الاتیة، اویا رابع درجب غره رمضان، اوداسی نور هیڅ قابل داعتبار ورڼه دی ځکه چی څو څو واره مودغه حساب په خپل عمر کی غلط پیداکی بناء په دی باندی هرچا چی دیکشنبې په ورځ باندی په دی ښار کی اختر کړیدی ښه یې کړی مګر هغه چی حسب الاتفاق په بعضو ملکونو دهندکی په حسب درؤیت دعید دیکشنبې په ورځ ثابت سویدی په هغه باندی فطر له مذکور شخص څخه ساقط دی، نه دصحیح کیدلو په وجه ددغه سړی خیال حسب الاتفاق همداورؤیته بالنهار لیلة الاتیة مطلقا علی المذهب (١)، درمختار، قوله ورؤیته بالنهار الخ اوسواء روی قبل الزوال اوبعده وقوله علی الذهب ای الذی هوقول ابی حنیفة ومحمد (الی ان قال) والمختار قولهما شامی (٢). وروسته دزوال په وخت دمیاشتی لیدل اوپه دی ورځ ددغه دوجه اختر کول جائزنه دی.

<u>په رؤیت هلال کی کم خلګ داعتبارورډی</u> سوال: (٢٨) په ٢٩ دشعبان درمضان المبارك هلال لسو مسلمانانو اویوولسو هندوانو ولیدله من جمله دمسلمانانو څخه یو سړی متشرع اوپابیند دلمانځه او دروژی دی اونور فاسقان اوګیره خریلي وو، دګیری دنه لرلو په وجه زید شاهدی قبوله نه کړه، دداسی کسانو شاهدی مفید دثبوت دهلال رمضان دی اوکه نه؟ اودروژی پرماتونکو او دروژی نه نیوونکو باندی کفاره راځی اوکه نه؟

جواب: که چیری دشعبان په ٢٩ ورځ باندی وریځ وه نودیوه عادل یا دمستور الحال شهادت هم په هلال درمضان کی ثابتیږی (٣). نوکه یوسړی هم ددغو لیدونکو څخه متشرع دروژی اودلمانځه پابیند اودمنهیاتو څخه مجتنب وی نودده په بیان باندی روژه نیول لازم وی، اوکه یوسړی داسی نه وو، نوکه زید دده قول معتبر اوقبول نه کی نوحق په جانب دی‌دروژی پرماتوونکواوپرنه نیوونکوکفاره نسته بلکه یوازی قضایی وربانډی

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج٢ ص ١٣٠ ، ط. س. ج٢ ص٣٩٢ مطلب فی رویة الهلال نهارا. ظفیر
(٢). ردالمحتار ایضا ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢. ظفیر
(٣). للصوم مع علة کغیم وغبار خبر عدل اومستور علی ما صححه البزازی الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار ج٢ ص ١٢٣ کتاب الصوم ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٥). ظفیر

لازم ده چې محققه سويده چې پر۲۹ دشعبان سپوږمی راختلې ده.

دفاسق پرشاهدۍ باندې دروژې حکم: **سوال**: (۱/۲۹) ولوشهد فاسق وقبلها الامام وامر الناس بالصوم فافطر هو اوواحد من اهل بلده قال عامة المشائخ تلزمه الكفارة. كذافي الخلاصة. ([1]) په دې عبارت کې وجوب دکفارې په امام باندې دکمې وجه څخه دې اوددې عبارت مطلب څه دې؟

جواب: ددې عبارت دعالمگیری مطلب دادې چې درمضان دمیاشتې شاهدې چې کم فاسق ورکړه اوامام قبوله کړه، اوخلګو ته یې دروژې دورکولو حکم ورکې نوکه ددې وروسته یې پخپله افطار وکې اویایو بل سړي دښاریانو څخه روژه ماته کړه نوکفاره لازمه ده، دکفارې دلازمیدو وجه داده چې امام دفاسق شاهدې قبوله کړه او دروژې دنیولو حکم یې ورکې نورمضان ثابت سو. ځکه چې که امام دیوه فاسق شاهدې درمضان په باره کې قبوله کړه نومعتبره ده اورمضان ثابتیږي، ددې څخه وروسته چې هرچا روژه ماته کړه یایې پرینښووله کفاره باندې لازمه ده نودکفارې په وجهه درمضان دروژې افطارول دي.

دورځې دمیاشتې دلیدلو حکم: **سوال**: (۱/۳۰) که دورځې میاشت ولیدل سوه نوافطار دروژې وسی اوکه نه؟ اوپه مفطر باندې قضاء لازمه ده اوکه نه کفاره؟

جواب: دورځې دهلال لیدل اعتبار نه لري دا دآئنده شپې هلال دې نه دتیرې شپې نو په هغه باندې افطار جائزنه دی په مفطر باندې قضاء لازمه ده اوکفاره لازمه نه ده. بسبب شبهة للاختلاف ([2]).

ددیرشو دحساب څخه دروژې دشروع کولو څخه وروسته دخط په ذریعه شاهدې راغله چې په ۲۹ میاشت ولیدل سوه نواوس څه حکم دی؟ **سوال**: (۱/۳۱) په یوه ښار اوهمدا رکم ددې سره نژدې په ۲۹ دشعبان دشنبې په ورځ غلیظه وریځ وه، دغه ورځ په دغه ښار کې اوهم ددې سره شا اوخوا میاشت ونه لیدل سوه اونه دکم ځای څخه خبر راغی، نومجبوراً یې دشعبان دیرش ورځې پوره کړې اوپه بله ورځ یعنې په دوشنبه یې روژه ونیوله، درمضان دختم څخه دوې درې ورځې مخکې دیوه ښار څخه چې دیوې میاشتې منزل په اندازه لیرې دی داخبر دخط په ذریعه راغی چې دلته دشعبان په ۲۹ باندې وریځ وه لیکن ددوو گواهانو په شاهدې باندې درمضان لومړنی ورځ یکشنبې قرار ونیوی، چې کله ورته خط

---

[1]. ورؤية بالنهار لليلة الاتية مطلقا على المذهب (درمختار) قوله رؤيته بالنهار الخ اى سواء رئى قبل الزوال او بعده الخ (ردالمحتار ج۱ ص ۱۳۰ مطلب فى رؤية الهلال ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفير

[2]. عالمگیری مصری باب ثانی فی رؤية هلال ج۱ ص ۱۹۸. ظفير

راغی هغه هم عالم وو، اومکتوب الیه دغه واخیستی اودښار قاضی ته چی یودینداره سړی دی راوړی اووی ویل چی زه دغه سړی ښه پیژنم چی دغه خط دهم هغه دی په دې برسیره دیوبل ځای څخه یوسړی راغی اووی ویل چی دهغه ځای مفتی صاحب دمنگل ورځ اختر اعلان کړیده. لهذا زموږ په نزد په یکشنبه اولنی روژه گرځولو کی هیڅ شك نسته دهغه دحساب څخه نن ورځ دوشنبه ۳۰ درمضان ده، لهذا نن دا اعلان کول غواړو چی نن میاشت سته اوکه نه؟ اوسباته داختر ورځ ده اوروژه نیول حرام دی. قاضی صاحب مخکی له دی څخه خپل نظر ښکاره کی اودښار یو لوی عالم چی مفتی هم دی او خلک یی خپل پیشوا گڼی مشوره واخیسته هغوی وویل چی زماپه نزد داخبره داعتبار وړ نده، قاضی صاحب بناءاً علیه چی اول خو دحنفی علماوو په دی کی لوی اختلاف دی چی دبعضو په نزد معتبر دی، او دبعضو په نزد دادی چی ددوو مقاماتو ترمینځ دیوی میاشتی په اندازه مسافه وی نوپه داسی ځایونو کی دیوځای رؤیت ددوهم ځای دپاره ملتزم نه دی اوددی څخه په کم کی دیوځای حکم دبل ځای دپاره لازم دی لکه څنگه چی په فتاوٰی تاتارخانیه کی دی:

اهل بلدة اذا رأوا الهلال هل يلزم في حق كل بلدة اختلفوا فيه فبعضهم قالوا لا يلزم فانما المعتبر في حق اهل بلدة رؤيتهم وفي الخانية لا عبرة باختلاف المطالع قال القدوري ان كان بين البلدتين لا يختلف به المطالع يلزم وذكر الحلواني انه صحيح من مذهب اصحابنا انتهٰی، اوپه جامع الرموزکی دی: اقل ما يختلف به المطالع شهر، اوپه طحطاوی شرح دمراقی الفلاح کی دی چی: قوله: كما ذهب اليه صاحب التجريد وهو الاشبه لان انفصال الهلال من شعاع الشمس يختلف باختلاف المطالع كما في دخول الوقت وخروجه وهذا مثبت في علم الافلاك والهيئة واقل ما تختلف فيه المطالع مسيرة شهر كما في الجواهر انتهٰی [1]. اوصاحب دهدایی په مختار النوازل کی لیکلی دی چی: اهل البلدة صاموا لتسعة وعشرين يوما بالرؤية واهل بلدة اخرى صاموا ثلثين بالرؤية فعلى الاول قضاء يوم اذا لم يختلف المطالع بينهما اما اذا اختلف لا يجب القضاء .

اوهغه علماوو چی اختلاف دمطالعوته مطلقا قرار ورکی دهغوی دلیل داحدیث پاك دی: رَوَى كُرَيْبٍ أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بَعَثَهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ ﷺ بِالشَّامِ قَالَ فَقَدِمْتُ الشَّامَ وَقَضَيْتُ حَاجَتَهَا وَاسْتُقْبِلَ عَلَيَّ

(١). الطحطاوی علی مراقی الفلاح کتاب الصوم ص ۳۵۹. ظفیر

رَمَضَانُ وَأَنَابِالشَّامِ فَرَأَيْتُ الْـهِلَالَ لَيْلَةَ الْـجُمُعَةِ ثُمَّ قَدِمْتُ الْـمَدِينَةَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ فَسَأَلَنِي عَبْدُ اللهِ بْـنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مَتٰى رَأَيْتُمُ الْـهِلَالَ فَقُلْتُ رَأَيْنَاهُ لَيْلَةَ الْـجُمُعَةِ فَقَـالَ أَنْـتَ رَأَيْتَهُ فَقُلْتُ نَعَـمْ وَرَآهُ النَّاسُ وَصَامُوا وَصَامَ مُعَاوِيَةُ فَقَالَ لٰكِنَّا رَأَيْنَاهُ لَيْلَةَ السَّبْتِ فَلَا نَزَالُ نَـصُومُ حَتّٰى تُكْمِلَ ثَلَاثِينَ أَوْ نَـرَاهُ فَقُلْتُ أَوَ لَا يَكْتَفِي رُؤْيَةِ مُعَاوِيَةَ وَصِيَامِهِ فَقَـالَ لَا هٰكَـذَا أَمَرَنَـا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ. رواه الجماعة الاالبخاري وابن ماجه (منتقٰى). اوشاه ولی الله صاحب محدث دهلوی په مصفٰی شرح موطا مطبوعه فاروقی ص ٢٢٢ کی لیکلی دی چی فرمایی:

مسئله: که هلال په یوښار کی ولیدل سی، اوپه بل ښارکی یی تفحص وکی او ونه لیدل سوه نوکه دغه ښار نژدی وی نولازم دی درؤیت حکم پردوی باندی اوکه لیری نه وی نو لازم نه دی بحسب حدیث ابن عباس اوپه قیاس دمسئلی دفطر او حج چی په حدیث پاك کی منصوص سویدی، اوښکاره هغه دی چی دمسافت وروسته قصر دی، اوایراد نه دی سوی چی مسافت دقصر ته دهلال په امر سره هیڅ تعلق نسته ځکه چی مشروعیت داکتفاء دهری ناحیی په خپل رؤیت دجهت څخه دحرج ده په تکلیف دابلاغ داخبار څخه دجهته داختلاف دمطالعو اوعادة قاضی دی په بلوغ داخبار په مواضع قریبه کی، نوکه داخر دښار څخه چی په هغه کی رؤیت متحقق سی په دوو مرحلو وی دهغه حکم لازم دی. نوددغه عباراتو څخه په واضحه توګه ښکاره کیږی چی اول زیاتو علماوو اختلاف معتبر ګڼلی اوکم علماء چی ددی قائل دی چی داهل مشرق درؤیت څخه واهل مغرب ته رؤیت ثابت سی دوی هم خط اوتار ته اعتبار نه ورکوی ځکه چی الخط یشبه الخط.

مفتی صاحب ددغو ټولو علماوو واقوالو پیش نظر ته په کتلو دنهایت غور اوخوض څخه وروسته دارایه ورکړه چی دغه شیان دموجب په طریقو کی شامل نه دی لکه قاضی صاحب چی داختر داعلان څخه انکار وکی، او دقاضی وربانذی مخالفت وسو اوبعضو خلګو هغه داختر اعلان ته مجبور کی، لیکن قاضی صاحب داعلان سره متفق نه وو، شرعًا ددغو خلګو دقاضی خلاف دغه رویه څنګه ده؟

٢\: آیا په رمضان اوپه اختر کی دخط بالکل اعتبار نسته اوکه سته نوڅه ډول صورتونه او طریقی یی دی چی دهغه څخه دخط اعتبار کیدی سی؟

جواب: اقول وبالله التوفیق، دا امر ښکاره دی او دحنفی فقهی څخه ثابت دی چی په وریځی اوګرد کی دیوعادل یا دمستور الحال سړی دشاهدی څخه هم رمضان ثابتیږی نو ددوو عادل یامستور په شاهدی سره په درجه اولی سره ثابتیږی او داهم مسلمه ده چی

دصحیح او مختار مذهب موافق اختلاف دمطالعو په هلال دصوم اوفطر کی معتبر نه دی داهل مغرب درؤیت څخه پراهل مشرق حکم ثابتیږی او کله چی معتبر او راجح او ظاهر الروایة اومفتی به عدم اعتبار دمطالعو دی نوبیاپه دی کی بحث کول هم دمقلدینو بی موقع دی ځکه چی دمحققینو فقهاوو ترجیح زموږ دپاره کافی حجت دی په درمختار کی دی: واختلاف المطالع غیر معتبر علی ظاهر المذهب وعلیه اکثر المشائخ وعلیه الفتوٰی، بحر عن الخلاصة وفی ردالمحتار للشامی وظاهر الروایة الثانی وهو المعتمد عندنا وعند المالکیة وعند الحنابلة ج۲ ص ۱۳۲ و۱۳۳، کتاب الصوم. البته داهل مغرب درؤیت داهل مشرق دپاره په ثابتیدلوکی داضروری ده چی اهل مشرق ته په طریق موجب سره داهل مغربو رؤیت مستحق کړل سی اودطریق موجب تشریح په ردالمحتار کی داډول سوی ده چی دوه شاهدان دلته راسی اودښار رؤیت بیان کی اویا دهغه ځای دقاضی اوعالم په حکم سره دوه شاهدان بیان کړی اویا خبر ددغه ښار درؤیت څخه عام اومستفیض سی، په ښکاره دصورت مسئوله کی په دغه دری واړو امورو کی یوامر هم نه دی پاته، ځکه نو دقاضی صاحب پردی باندی حکم درمضانیت نه کولو موافق دشریعت دی اواعتراض ورباندی بی ځایه دی او مجبورول یی مناسب نه دی، باقی هغه حضراتو چی دغه خط معتبر ګڼلی اوحکم یی باندی کړی داهم صحیح دی ځکه چی په کمه موقع کی چی دتزوید ګمان نه وی نوهلته فقهاوو خط معتبر ګڼلی دی اودا ظاهره ده چی په خط اوکتابت سره دتزوید احتمال بیخی کم دی اوضعیف دی، په شامی جلد رابع صفحه ۴۹۰ کتاب القاضی الی القاضی کی دی چی تصریح یی کړیده، قال فی الفتح: ان خط السمسار والصراف حجة للعرف الجاري به قال البيري هذا الذي في غالب الكتب حتى المجتبٰى فقال في الاقرار واما خط البياع والصراف والسمسار فهو حجة وان لم يكن مصدراً معنوناً يعرف ظاهراً بين الناس وكذا ما يكتب الناس فيما بينهم يجب ان يكون حجةً للعرف آهـ اوددی څخه مخکی په شامی کی دا هم سته چی دخط غیر معمول به یاغیر معتمد کیدل دقضاء داعتبار څخه دی یعنی قاضی دی په دی باندی حکم نه کوی په وخت دمنازعت لکن دانه ده چی مطلقا دی خط غیر معتبر سی. وفی الاشباه لايعمل بالخط (درمختار) قال الشامی عبارة الاشباه لا يعتمد على الخط ولا يعمل بمكتوب الوقف الذي عليه خطوط القضاة الماضين الخ قال البيري: المراد من قوله لا عتمد: أي لا يقضي القاضي بذلك عند المنازعة، لان الخط مما يزور ويفتعل الخ وذكر العلامة البعلي في شرحه على الاشباه ان للشارح العلامة شيخ علاؤ الدين رسالة حاصلها بعد نقله ما في الاشباه وان ابن شحنة وابن وهبان جزما بالعمل بدفتر

الصراف ونحوه لعلة امن التزوير كما جزم به البزازي والسرخسي وقاضي خان (شامی) تحت قول الماتن ويلحق به المبرات باب كتاب القاضي الى القاضي (۱). الحاصل داچی په کم ځای کی چی دتزویر څخه امن وی نوهلته فقهاء په خط باندی عمل کول لیکلی دی نودچا سره چی خط معروف وی او دتزویر څخه مامون وی هغه په دی باندی عمل کولای سی، ځکه نوپر هغو خلگو باندی هم اعتراض نسته کمو چی په ذکر سوی وخت کی په خط باندی عمل وکی.

۲۱: کله چی دا امر محقق سو چی دامن په صورت کی دتزویر دخط اعتبار اودغه معمول به دی نوکه چیری یو عالم یاقاضی دا ولیکی اووی لیږی چی زماپه مخکی شاهدی معتبره درؤیت هلال په باره کی تیره سوه اوما قبوله کړه اوورباندی می حکم دروژی وکی، نوخلگ چی دغه پیژنی او یایی دقرائنو څخه معلوموی چی دده خط دی دڅه وجه څخه دتزویر اودهوکی دامله نه دی نودغه خلگو ته ورباندی عمل کول جائزدی گویا دغه عالم دهغه په مخ کی دابیان ورکی چی ما داډول حکم کړی دی.

داختر دمیاشتی دپاره دڅو سړیو شاهدی په کار ده؟ سوال: (۳۲\) داختر دمیاشتی دثبوت دپاره دڅومره کسانو شاهدی ضروری ده؟

جواب: که مطلع صاف وی نوپه فطر کی دکثیری مجمع شاهدی ضرورت دی اوکه غبار او وریځ وی نودوه سړی ثقه اویا یوسړی او ددوو ښځو دشاهدی ضرورت دی. (ان كان فی السماء علة ای فی الفطر) لاتقبل الاشهادة رجلين اورجل اوامرأتين ويشترط فيه الحرية ولفظ الشهادة الخ وان كانت مصحية لاتقبل الا قول الجماعة كما فی هلال رمضان. جميل الرحمٰن)

دهیئت دحساب په بنسټ دروژی شروع کول څنگه دی؟ سوال: (۳۳\) په قصبه نگرام کی هفته ۴ درجب وه چی ددی دحساب څخه یوه هفته اول درمضان شریف وه، همدا رکم دقواعدو دهیئت څخه هم داخبره ثابته ده. نویو فریق بغیر دمیاشتی دلیدلو څخه روژه ونیوله، اودوهم فریق په یوم الشك کی تر ۱۱ بجو پوری انتظار وکی، او دمیاشتی خبر یی واخیستی اوروژه یی ماته کړه دکانپور اودنورو ځایونو څخه خبر په قاعدی توگه رانغی، نواوس په دی دواړوکی څوك پرحقه دی؟ دوهم فریق دمولوی صاحب په حکم باندی دروژی افطار کړی دی؟

جواب: په دی صورت کی روژه ماتوونکی حق په جانب دی او دشرعی قاعدی موافق هم هغه عالم دی کم چی په دیرشم دشعبان چی دشك ورځ ده په دی کی انتظار وکی اوروژه

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۲. ظفیر صدیقی

يې ماته کړه اووى يې کړل، اول فريق چاچې په مجردى قواعدو دعلم هيئت اودتجربې په اساس روژه ونيوله داپه غلطه دى، په درمختار کې دى: ولاعبرة بقول الموقتين ولو عدولا على المذهب فقط (ووجهه ماقلنا ان الشارع لم يعتمد الحساب بل الغاه بالكلية بقوله نحن امية لا نكتب ولا نحسب، الشهر هكذا وهكذا الخ، شامى ج۲ ص ۱۲۲ وج۲ ص ۱۲۵. ظفير صديقى).

دفطرپه مياشت کې دشاهدى او دشاهدى نصاب او په شاهدى کې دعدل شرط: **سوال**: (۳۴\)
دفطر دهلال په ثبوت کې نصاب دشاهدى دوريځى او دداسې نورو په حالت کې کافي دى اوکه نه؟ عدل په شاهدى کې شرط دى اوکه څنګه؟ په بعضو کتابونو کې چې دعدل په تفسير کې ترك الكبائر الخ منقول دى په دغه زمانه کې معتبر دى اوکه نه؟

جواب: په دى مسئله کې داتفصيل دى چې دفطر دمياشتى داثبات دپاره دوريځى او دګرد اوغبار دشاهدى نصاب اوعدالت ضرورى دى. كما فى الدر المختار وشرط للفطر مع العلة والعداله نصاب الشهادة الخ ([۱]). اوپه شامى کې په تشريح دقبلولو دشاهدى دمستور الحال په باره کې دى. اما مع تبيين الفسق فلا قائل به عندنا الخ ([۲]) وفيه من كتاب القضاء وما في القنية والمجتبٰى من قبول ذي المروة الصادق فقول الثاني وضعفه الكمال بانه تعليل في مقابلة النص فلا يقبل واقره المصنف رحمه الله آهـ قلت: قدمنا انفاً عن البحر ان ظاهر النص انه لا يحل قبول شهادة الفاسق قبل تعرف حاله فاذا ظهر للقاضي من حاله الصدق وقبله يكون موافقا للنص الخ ([۳]) وقال قبيله وقولهم بوجوب السوال عن الشاهد سرًا وعلانية طعن الخصم اولا فى سائر الحقوق على قولهما المفتٰى به يقتضى الاثم بتركه الخ ([۴]).

اوامام ابى يوسف رحمه الله چې فاسق دجاه اومروت والامستثنٰى ګرځولى دى سره ددى چې داضعيف دى خومقيد هم دى په دى حالت سره چې قاضى ته ظن غالب دده په صدق کې وى. قال فان لم يغلب على ظن القاضى صدقه بان غلب كذبه عنده اوتساويا فلايقبلها اى لايصح قبولها اصلا ([۵])، شامى، وفى الدرالمختار واستثنى الثانى الفاسق ذا الجاه والمروة فانه يجب قبول شهادته بزازيه الي ان قال قلت: سيجئ تضعيفه فراجعه رح قوله:

([۱]). الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۲. ظفير
([۲]). ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۵. ظفير
([۳]). ردالمحتار كتاب القضاء قبيل مطلب فى قضاء العدو على عدوه ج۴ ص ۴۱۲ ، ط. س. ج۵ ص ۳۵۲. ظفير
([۴]). ايضا ، ط. س. ج۵ ص ۳۵۲. ظفير
([۵]). ردالمحتار كتاب القضاء قبيل مطلب فى قضاء العدو على عدوه ج۴ ص ۴۱۲ ، ط. س. ج۵ ص ۳۵۲. ظفير

واستثنى الثانى ؒ اى ابويوسف من الفاسق الذي ياثم القاضي بقبول شهادته والظاهر ان هذا مما يغلب علي ظن القاضي صدقه ؒ شامى ([1]) ص ٣٠٠ كتاب القضاء. نو باوجود ددى تصريحاتو عدالت دشهود منصوصه ؤ ساقط الاعتبار كول اودفساقو شاهدى كافى ګڼل دنص خلاف دى او دمعتبره فقهى خلاف دى. فقط

رمضان يا داختر دمياشتى خبر: **سوال**: (٣٥\) په تار باندى درمضان يا داختر دمياشتى خبر معتبر دى اوكه نه؟

جواب: دتار خبر شرعًا معتبر نه دى ([2]). فقط

په جنترى ياتار باندى اعتراض كول صحيح دى اوكه نه؟ سوال: (٣٦\) په ٢٩ دشعبان دوريځى دوجه څخه چا مياشت ونه ليدله اوپه جنترى اونورو كى يى مياشت ٢٩ ليكلى ده اودټولو خلګو داخيال دى چى مياشت دنه ويشتو ده نوپه دى صورت كى په جنترى او تار باندى اعتبار كول او اولنى روژه نيول صحيح دى اوكه نه؟

جواب: په دى صورت كى دى دشعبان ديرش ورځى پوره سى اوددى څخه وروسته دى اوله روژه ونيول سى. كما وردفى الحديث، اوپه جنترى اوپه تار باندى اعتماد په كارنه دى ([3]). قال ﷺ صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته. الحديث ([4]). فقط

دهيئت په اعتبار دمياشتى اعتبار درست دى اوكه نه؟ سوال: (٣٧\) يومضمون مولوى نظام الدين حسن صاحب په اخبار كى چاپ كړى دى چى دهغه خلاصه داده چى كه يومسلمان دهيئت علم زده كړى نوهغه ته به معلومه وى چى د: الشمس والقمر بحسبان، څومره تصديق كيږى چى پنجشنبه **٥** دجولاى كال ١٩١٧ م ٨ يا٩ دقيقى مخكى تر درو بجو دماپښين خسوف وسو يعنى مياشت خړه وه په دى وخت كى دسپوږمى عمر دڅوارلسو ورځو څخه زيات وو، او ددى ورځى په **١٥** درمضان سنه ١٣٣٥هـ كيدو كى څه شك نسى كيدى، درمضان المبارك په غره كى دعدم رؤيت په وجه دروژى فرضيت نسى

([1]). ايضا ، ط. س. ج**٥** ص ٣٥٢. ظفير

([2]). فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (درمختار) كان يتحمل اثنان الشهادة اويشهدا على حكم القاضى اويستفيض الخبر بخلاف ما اذا اخبرا ان اهل بلدة كذا رواه لانه حكاية (رد المحتار قبيل باب مايفسد الصوم وما لا يفسد ج**٥** ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفير

([3]). ولا عبرة بقول الموقتين ولوعدولا على المذهب (درمختار) اى فى وجوب الصوم على الناس بل فى المعراج لايعتبر قولهم بالاجماع ولا يجوز للمنجم ان يعمل على حساب نفسه (ردالمحتار كتاب الصوم مطلب لاعبرة بقول الموقتين ج٢ ص **١٢٥** ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٧). ظفير

([4]). مشكوة شريف باب رؤية الهلال فصل اول عن ابى هريرة ص ١٧۴ ، ددى څخه وروسته داجمله راځى: فان غم عليكم فاكملوا عدة شعبان ثلثين متفق عليه (ايضا) ط. س. ج٢ ص ٣٨٧). ظفير

كيدى ليكن دهلال اودبدر دليدلو څخه هيڅ شبهه نسى كيدى چې جمعه ٢٠ دجولاى درمضان ٣٠ دى اوپه دى ورځ كى مطلع صاف نه وى نورؤيت ته ضرورت نسته دعلم هيئت په لحاظ اودمشاهدى په لحاظ شنبه د ١٩١٧ كال دجولاى په ٢١ باندى غره دشوال سنه ١٣٣۵ هـ كيدل لازم دى اوپه دغه ورځ روژه دشنبى حرامه ده.

جواب: قال فى الدرالمختار ولاعبرة بقول الموقتين ولوعدولاً على المذهب قال فى الوهبانية وقول اولى التوقيت ليس بموجب وقيل نعم الخ وفى الشامى عن المعراج لا يعتبر قولهم بالاجماع ولا يجوز لمنجم ان يعمل بحساب نفسه وفى النهر فلا يلزم بقول الموقتين انه اى الهلال لكون فى السماء ليلة كذا (١)، ج٢ ص ٩٢ شامى.

نومعلومه سوه چې عند الحنفية تحرير مذكور په سوال كى صحيح نه دى اوبغير درؤيت او دشاهدى معتبرى څخه جمعه چې ٢٩ درمضان ده مياشت منل كيدى نسى اوشنبه به اختر نه وى، البته كه په جمعه دقاعدى سره سم شاهدى درؤيت تيره سى نوبيا به شنبه اختر وى اوكه داسى نه وى نونه به وى (٢) غرض دادى چې دجمعه ورځ درمضان ٢٩ شريفه ده، كمه قاعده چې د٢٩ تاريخ ده هم هغه دى دلته هم جارى سى. فقط

كه دتحرير په واسطه دمياشتى دليدلو خبر راغى نوڅه حكم دى؟ سوال: (٣٨) يوليك دسكندر اباد دعلاقى څخه چې په هغه كى دمياشتى داختر شاهدى معتبره وه په لاس ديو معتبر سړى وعلاقى جهاجر ته ورسيدى اوذكرسوى سړى ددغه علاقى اوسيدونكى دى اوپه ٢٨ او ٢٩ تاريخ درمضان په اسكندر آباد كى موجود وو اوټول واقعات دسماعت اورؤيت يى پخپله غوږونو واوريدل اوهم دغه ذكرسوى تحرير يې راواخيستى اوراغى خپل علم يى ښكاره كى اودغه ليك يى وړاندى كى په دى صورت كى اختر دشنبى په ورځ سو او دروژى افطار وسو، اوكليوالو مذكور شخص اوهمدارنګه دده تحرير معتبر وګڼئ اويقين يې په وكړئ، په دې صورت كى كليوالو جائز كار وكى اوكه نه؟ من جمله دكلى دخلګو څخه دوه درى كسانو يقين ونه كى، سره ددى څخه چې دشنبى ترماښامه پورى متواتر خبرونه درؤيت دډهلى څخه اودنورو علاقو څخه راورسيدل، مهربانى وكړئ ددى جواب راكړى؟

جواب: په دى صورت كى دروژى افطارول اواختر كول صحيح او معتبر دى او ذكر سوى

(١). ردالمحتار كتاب الصوم مطلب لاعبرة بقول الموقتين (ج٢ ص ١٢۵ وص ١٢٢). ظفير

(٢). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة الخ (درمختار) اى على الاموال وهو رجلان اورجل وامرأتان (ردالمحتار) وقبل بلا علة جمع عظيم يقع العلم الشرعى الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢۴ وص ١٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢). ظفير

تحریر معتبر دی اوددی موافق عمل کول په کاردی کمو خلګو چی روژه نه ده افطار کړی اواختریی نه دی کړی هغه په غلطه دی اودهغوی روژه هم نه ده صحیح ځکه چی داداختر ورځ ده په راتلونکی کی دی داسی نه کوی (١).

داختر دمیاشتی په لیدو کی دمستور الحال شاهدی معتبره ده اوکه نه؟ سوال: (۱۳۹) نن دشنبی ورځ دمیاشتی په لیدو دلته اختر سویدی، دروژی دمیاشتی په لیدلو اوداختر دمیاشتی په لیدلو کی دمستور الحال شاهدی معتبره ده اوکه نه ده مثلاً بی نمازه وی او روژه قصداً نه نیسی سود خور وی په عدالت کی ددرواغو شاهدی ورکوی؟ که مستور الحال وی نو آیا دهغه دحالت تفتیش دی وسی؟

جواب: درمضان اوداختر دمیاشتی په لیدلو کی دمستور الحال شاهدی معتبره ده یعنی ددی مطلب دادی چی فسق دشاهد ښکاره نه وی یعنی بی نمازه نه وی دشرعی دخلاف کارونو مرتکب نه وی، نوکه دشاهد ښکاره حال داوی نوپه دی کی دشرع خلاف نه دی نو دده شاهدی بی دتحقیق څخه دحاله قبلول درست دی (٢). فقط

دتار په خبر باندی چی کمو خلګو روژه ماته کړی دهغوی څه حکم دی: سوال: (۱۴۰) دتار په خبر باندی چی کمو خلګو روژه ماته کړه دهغوی څه حکم دی؟

جواب: بی دتحقیقه اودشرعی شاهدی څخه یوازی دتار په خبر باندی روژه ماتول اواختر کول جائزنه وو (٣). لیکن چونکی دجمعی رؤیت او دشنبی اختر محقق سویدی او دډیرو ځایونو څخه درؤیت خبرونه راغلی، په دیوبند کی هم روایت سویدی ددی دپاره اوس په هغو خلګو چاچی دشنبی روژه نه ده نیولی اواختر یې وکی څه مواخذه نسته، دتار خبر یوازی معتبر نه دی خوکه دقرائنو څخه ددی صدق محقق وی نوعمل کول ورباندی صحیح دی، یوازی رؤیت دټولو ځایونو دپاره معتبردی که ثابت سی داسی چی دفقهی په کتابونو کی تصریح سویده چی داهل مشرق رؤیت د اهل مغرب دپاره لازمیږی چی که

---

(١). واختلاف المطالع الخ غير معتبر الخ فيلزم اهل المشرق بروية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (درمختار) كان يتحمل الشهادة اثنان اويشهدا على حكم القاضي او يستفيض الخبر (ردالمحتار قبيل باب ما يفسد الصوم ج٢ ص ٢٣١ وص ٢٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفير

(٢). للصوم مع علة كغيم وغبار خبر عدل اومستررعلى ماصححه البزازى على خلاف ظاهر الرواية لافاسق اتفاقا (درمختار) لاقوله فى الديانات غير مقبول الخ وقول الطحاوى اوغير عدل محمول على المستور كما هو رواية الحسن لان المراد بالعدل من ثبت عدالته ولاثبوت فى المستور اما مع تبيين الفسق فلا قائل به عندنا (رد المحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٣ وص ١٢٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٥). ظفير

(٣). وشرط للفطر مع العلة نصاب الشهادة (درمختار) اى على الاموال وهو رجلان اورجل اومراتان (ردالمحتار الصوم ج٢ ص ١٢٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢). ظفير

چیری دهغه ثبوت هغه ته ورسیږی (۱). فقط

آیا دجماعت دپاره دمیاشتي په لیدلو کي عدالت شرط دی؟ سوال: (۴۱\) فقهاوو لیکلی دی چي په واسطی سره دمیاشتي دثبوت دفطر اودعید اضحٰی په حالت دتکدر دمطلع کي نصاب دشاهدی سره دعدالته شرط دی که په نصاب کي دوه یادری سړی اضافه سی نودعدالت شرط به ساقط سی اوکه نه؟

جواب: دجماعت دپاره عدالت هغه وخت شرط نه دی چي جماعت عظیمه وی چي په خبر باندی یی دتواتر په وجه غالب ظن حاصل سی (۲). وقال فی ردالمحتار الجمع العظیم جمع یقع العلم بخبرهم ویحکم العقل بعدم تواطئهم علی الکذب (۳). فقط

دسپوږمی په سلسله شاهدی اوفیصله: **سوال**: (۴۲\) څه فرمایی ددین علماء په دی صورت کي چي په یوه ښار کي دعید الفطر دهلال متعلق مختلفی ګواهیانی داهل اسلام څخه دښار قاضی ته راغلی دی لیکن قاضی صاحب دهغوی څخه یو یو سړی بیلوی چي بل شاهد یی وانه وری دقیقه جرح کوی دسپوږمی په باره کي چي تاپه کم ځای کي ولیدله ددی دواړی کناری کمی خواته وی، اوددی سره کم ستوری ؤ اوکه نه؟ لاندی یا لوړ وریځ وه اوکه نه؟ اوکه وه نو پرخومره فاصلو وه اوڅه رنګ یی وو، اوداسی نور، په دی سوالونو کي چي کله هم ددوو شاهدانو په مینځ کي یوه ذره اختلاف وی دهغوی شاهدی دی ردسی په آخرکي بیاهم څوشهادتونه هرکم سالم اوپه جرح کي بی عیبه اومضبوط قائم وه، اوسهار اوه ۷ بجی قاضی صاحب دغه شاهدانی معتبری وګڼلی اودافطارِ صیام فتوٰی یی ورکړه اوورسره یی دا وفرمایل چي لکه څنګه چي په کلیو کي دعامی اطلاع کیدل په دی وخت کي مشکل دی لهذا دوه رکعته عید الفطر دی سباته اداء سی، چي هر څومره بعضو داسلام خلګو اواهل علمو وویل چي تاخیر بی له عذره صحیح نه دی ددی وجه نن دوه رکعته ضرور اداء کول په کاردی مګر قاضی صاحب دا ونه منله اووی فرمایل چي داتاخیر بلاعذره نه دی بلکی عامه اطلاع په عذر سره ده لهذا سباته دوه رکعاته داختر بی دکراهته صحیح دی، چنانچه عام مسلمانان دښار خپلو خپلو کورونو

---

(۱). فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار قبیل باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۲۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفیر

(۲). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة الخ وبلا علة جمع عظیم (درمختار) ای ان شرط القبول عند عدم علة فی السماء لهلال الصوم اوالفطر اوغیرهما الخ اخبار جمع عظیم الخ قال ح ولا یشترط فیهم الاسلام والعدالة الخ وعدم اشتراط الاسلام له لابدله من نقل صریح (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۲، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفیر

(۳). ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۷ – ۳۸۸. ظفیر

ته بيرته ولاړل، مگر بعضو خلگوتاخير ناجائز وبولی اوپه عيدگاه کی يې دوه رکعته اداء کړه اوپه سوونو مسلمانان پکښې شريك هم سول، عامو مسلمانانو دقاضی صاحب داعلان مطابق اقتداء وکړه، دوباره يې اداء کی، ددی امورو دجواب په طلب يو:

دقاضی صاحب دجرح حق سته اوکه نه؟ سوال: (۴۳\۱\۱) قاضی صاحب ته درؤيت هلال دشاهدانو دارکم دباريکی جرح کول شرعًا ترکمه ځايه حق حاصل دی؟

تاخيرپه رؤيت کی درست دی اوکه نه؟ سوال: (۲\ . ۴۴) په ذکر سوی صورت کی چی څه تاخير وسی هغه که په عذروی اوکه بغير دعذره خصوصًا که ۵ ساعته وخت پيداسی ورته، اوپه ښار اودښار په متعلقاتو کی داطلاع دپاره همدغه هدايات چی دافطار صوم دپاره په عمل کی راسی داختر ددوو رکعتونو داطلاع دپاره هم کافی وه ، ياکم از کم دمنادی په ذريعه په دوو ساعتونو کی پوره اعلان کيدلای سوای.

داهل قريه په حق کی لمونځ وروسته کول څنګه دی؟ سوال: (۳\۴۵) اهلِ قريه ؤ ته اطلاع ورکول يا ددوی درعايت په وجه داختر لمونځ سباته ځنډول تر کمه پوری صحيح دی ؟

دقاضی په مخالفت کی چی کمو کسانو دوه رکعاته لمونځ ادا کړی دهغو حکم؟ سوال: (۴\۴۶) دتاخير په صورت کی چی کمو مسلمانانو دقاضی په خلاف خپل دوه رکعاته په دی ورځ په عيدگاه کی اداء کړه هغوی دحق پرسر دی اوکه نه دباطل په سر، اوهغو ته دا ډول کول ضروری ياجائزؤ اوکه نه؟ په اتباع کولوکی دقاضی صاحب دحکم منل لازم وو.

ديوم الغد دلمانځه څه حکم دی؟ سوال: (۴\۴۷) په يوم الغد کی چی قاضی صاحب او کمو مسلمانانو لمونځ وکی هغه صحيح سوی دی اوکه نه باطل دی اوهغه اداء سويدی اوکه قضاء، اوهغه مکروه دی اوکه بی عيبه؟ هيله ده چی دفقهی او دشرعی دلائلو په رڼا کی مفصل بيان وکی، ماجور عندالناس به ياست.

جواب: \۱\: داډول تحقيق اوتدقيق دشهودو څخه صحيح نه دی. قال فی الشامی ولا يكلف الشاهد الى بيان لون الدابة لان سئل عما لا يكلف الى بيانه (۱). نوچه په حقوق العبادو کی دارکم تحقيق صحيح نه دی نوپه حقوق الله کی په درجه اولٰی سره صحيح نه دی. الا بوجه وجيه.

\۲، ۳. دا تاخير بلاعذره سويدی اوصحيح نه دی ولی چی اهل ښاريه ؤ ته داطلاع دپاره وخت کافی وو (۲) ، اواهل قريه خلگوته چی په هغوی باندی داختر لمونځ واجب نه دی

---

(۱). و(۲). وتؤخر بعذر كمطر الى الزوال من الغد فقط (درمختار) قوله بعذر كمطر الخ دخل فيه ما اذا لم يخرج الامام واما اذا غنم الهلال فشهدوا به بعد الزوال اوقبله بحيث لا يمكن جمع الناس، قوله فقط راجع الى بعض فلا تؤخر من غير عذر (ردالمحتار باب العيدين ج۱ ص ۳۸۳ ، ط. س. ج۲ ص ۱۷۲). ظفير

هغوی ته اطلاع نه رسیدل دتاخیر عذر نسی کیدلی ځکه چی دهغوی شرکت ضروری نه دی (۱).

۴\ هغه لمونځ چی بی عذره وروسته سو صحیح نه دی که په عذر باندی سوی وی نوبیا صحیح دی لیکن هغه هم قضایی دی نه اداء. کما فی الدرالمختار وتکون قضاء لا اداء (۲). فقط

۵\ هغوی حق کار کړی دی اوهغوی ته همدا کول په کاردی ځکه چی په بلاعذره تاخیر کی دعید الفطر لمونځ نه کیږی. کما فی الدرالمختار فالعذر ههنا ای فی الاضحٰی لنفی الکراهة وفی الفطر لصحة الخ (۳). فقط

دخط اودتار په خبر باندی روژه ونیول سی اوکه نه؟ سوال: (۱\۴۸) په ۲۹ درمضان یاشوال باندی که سپوږمی ونه لیدل سی اوهغه معتبر شاهدان چی دفقهاؤ دتصریح موافق دی ترلاسه نه سی نو آیا دتار او دخط په خبر باندی دی اعتماد وکړل او روژه ونیول سی؟ او داختر لمونځ دی وکول سی اوکه نه؟

جواب: محض په تار یا دخط په خبر باندی اعتماد کول اوروژه نیول یا افطار کول شرعًا حکم نسته البته که دتار یا دخط خبر مصدق سی یامؤید سی په قرائنو دصدق سره بیا په هغه باندی عمل کول صحیح دی (۴). فقط

چی په دیرشم درمضان سپوږمی ونه لیدل سی نوځه باید وسی؟ سوال: (۱\۴۹) فیمن تم ثلثین یوما من رمضان ولم یرهلال شوال فصام بعده یومًا حتٰی رای الهلال فی الصبح قبل الزوال ایضا اتی التلغراف من بمبی فی یوم الجمعة وقت غروب الشمس فافطر بعضهم.

جواب: قال في الدرالمختار وبعد صوم ثلاثين بقول عدلين حل الفطر ... ولو صاموا بقول عدل حيث يجوز وغم هلال الفطر لا يحل على المذهب خلافا لمحمد، لكن نقل ابن الكمال عن الذخيرة أنه إن غم هلال الفطر حل اتفاقا وفي الزيلعي: الاشبه إن غم حل والالا (۵)، وفيه ايضا ورؤيته بالنهار لليلة الاتية مطلقا على المذهب

---

(۱). تجب صلاتهما فی الاصح علی من تجب علیه الجمعه بشرائطهما المتقدمة (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب العیدین ج۱ ص ۷۷۴ ، ط. س. ج۱ ص ۱۶۷). ظفیر

(۲). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العیدین ج۱ ص ۷۸۴ ، ط. س. ج۲ ص ۱۷۷. ظفیر

(۳). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العیدین ج۱ ص ۷۸۳ ، ط. س. ج۲ ص ۱۷۷. ظفیر

(۴). فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (درمختار) کان یتحمل اثنان الشهادة اویشهدا علی حکم القاضی او یستفیض الخبر بخلاف ما اذا اخبرا ان اهل بلدة کذا رواه لانه حکایة (رد المحتار قبیل باب مایفسد الصوم وما لا یفسد ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفیر

(۵). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۱. ظفیر

ذکره الحدادی ([1]) والتلغراف لیس بحجة شرعیة ([2]). فقط

په متواتر تار اوخط باندې رؤیت هلال ثابتیږي اوکه نه؟ سوال: (۵۰\۱\۱) لکه څنګه چې دمتواتر شاهدی لپاره عادل والی شرط نه دی همدارکم په متواتر خطونو اوتارونو کې هم دکاتب عادل والی شرط دی اوکه نه دی؟

آیاپه متواترو خطونو کې شناخت ضروري دی؟ سوال: (۵۱\۱\۲) په تار کې هیڅ شناخت نسته لیکن په خطونوکې دلاس لیك یادلیکلو دطرز یادمضامینو دقرائنوڅخه معلومیږي نو آیاپه متواترو خطونو کې هم دشناخت ضرورت سته اوکه نه؟

آیا دخطونو او دتار په وړونکی کې عادلوالی شرط دی؟ سوال: (۵۲\۱\۳) لکه څنګه چې دمتواتر شاهدی لپاره عادل والی شرط نه دی همدارکم په متواترو خطونو اوتارونو کې هم دکاتب دعادل والی شرط دی اوکه نه؟

دمستور تار یاخط کافي دی اوکه نه؟ سوال: (۵۳\۴) په رمضان کې دوریځې دوجه څخه چې دیومستور شاهدی کافي ده همدارکم دیوه مستور کاتب خط یاتار هم کافي دی او که نه؟

دخبر متواتر په شهرت باندې خبر راغې نوڅه وکې؟ سوال: (۵۴\۵) که دوریځې په حالت کې متواتر خبر مشهور سو چې په فلانی اوفلانی ښارکې په فلانی ورځ اختردی یا دمتواترو خطونو څخه معلومه سوه چې په فلانی ورځ باندې اختردی یا ددوو ځایونو څخه یو یو لیك راغی، لیکن دامعلومه نه سوه چې هلته میاشت وختله اوکه نه یواځې دشهادت دامله اختردی نوموږ په دی خبر باندې عمل وکړو اوکه نه؟

جواب: \۱: درد المحتار لفظ یې په لاندې طریقې دموجب سره لیکلی دی: او یستفیض الخبر ([3]). نوترڅو چې خبر مستفیض اومتواتر سی نو دقبول لایق سی اوپه هغه باندې عمل کول واجب سی.

\۲. تواتر په هغه وخت وی کله چې په خطونو کې شناخت پیداسی.

\۳: په تواتر کې دعدالت لحاظ نسته ([4]).

([1]). ایضا ج۲ ص۱۳۰، وفی الشامی ای سواء روی قبل الزوال اوبعده (ردالمحتار باب ایضا، ط. س. ج۲ ص۳۹). ظ

([2]). فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (درمختار) کان یتحمل اثنان الشهادة او یشهدا علی حکم القاضی او یستفیض الخبر بخلاف ما اذا اخبرا ان اهل بلدة کذا رواه لانه حکایة (رد المحتار قبیل باب مایفسد الصوم وما لا یفسد ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفیر

([3]). ردالمحتار قبیل باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲. ظفیر

([4]). لکن لما کانت بمنزلة الخبر المتواتر وقد ثبت بها ان اهل تلك البلدة صاموا یوم کذا الزم العمل بها ؒ (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظفیر

۴\: کافی نه دی.

۵\: کله چې خبر مستفیض سی نوپه هغه باندی عمل واجب دی. (۱) فقط

پنځه مسلمانان چې شاهدی ورکړی نواختردی اوکه نه؟ سوال: (\په ۲۹) درمضان کی که پنځه مسلمانان کسان چې روژه داروی میاشت یی ولیده اوامام ته رالل نوپه دی صورت کی څه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی میاشت ثابته سوه او اختر کول په کاردی. (۲) فقط

دیوسړی په شاهدی باندی رؤیت هلال ثابتیږی اوکه نه؟ سوال: (\۵۵) یومسلمان شخص چې دشریعت پابندنه دی اودوو کسانو چماریانو (۳) په ۲۹ دشعبان دسپوږمی لیدل بیان کړل، په دی صورت کی رؤیت هلال ثابت دی اوکه نه؟ اوروژه نیول پکاردی اوکه نه؟

جواب: دمطلع په صاف حالت کی دیوه مسلمان سړی دشاهدی څخه رؤیت هلال نه ثابتیږی اودهندو چماری شاهدی هم په دی باره کی معتبره نه ده په هرحال په ذکرسوی صورت کی دمیاشت لیدل شرعًا ثابت نه دی اودغه روژهورباندی لازمه نه ده. (۴) فقط

په رؤیت هلال باندی شاهدی: **سوال**: (\۵٦) یوه معتبره عالم مولوی داسی لیکلی دی چې زموږ په کلوکی رؤیت هلال دعید الفطر سوی دی ډیرو خلګو ولیده لیکن زماپه نزد چې اوه کسان معتبردی قسم یی وکی اوبیان یی وکی چې موږ میاشت لیدلی ده اوورځ دوریځی وه دیوه سړی په لاس یی داسی خط رالیږلی مولوی مکتوب الیه دوه معتبر مسلمانان دتحقیق دپاره ولیږل اودغه لیك یی هم ورکی، هغو دواړو دمولوی دکاتب تحریر وکتی او پوښتنه یی وکړه چې رشتیا ستاسی په کلی کی رؤیت سویدی اودا ستاسی خط دی، هغه وویل چې رینښتیا دازما خط دی او معتبرو شاهدانو قسم کړی دی

---

(۱). نعم استفاض الخبر في البلد الاخرى لزمهم على الصحيح من المذهب (در مختار) قال الرحمتي: معنى الاستفاضة أن تأتي من تلك البلدة جماعات متعددون كل منهم يخبر عن أهل تلك البلدة أنهم صاموا عن رؤية لا مجرد الشيوع من غير علم بمن أشاعه ﴿ (ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ وص ۱۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظ

(۲). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة الخ ولو كانوا ببلدة لاحاكم فيها صاموا بقول ثقة وافطروا باخبار عدلين مع العلة للضرورة (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۴ وص ۱۲۵ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸٦). ظفير

(۳). چماری په هندوانو کی یو قوم دی. حقانی"

(۴). وقبل (بلا علة جمع عظيم يقع العلم) الشرعي وهو غلبة الظن بخبرهم وهو مفوض إلى رأي الامام (من غير تقدير بعدد) على المذهب، وعن الامام أنه يكتفي بشاهدين، واختاره في البحر ﴿ (درمختار) أي إن شرط القبول عند عدم علة في السماء لهلال الصوم أو الفطر أو غيرهما ﴿ فلا يقبل خبر الواحد ﴿ (ردالمحتاركتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۷ – ۳۸۸). ظفير

او شاهدی یی ورکړی اودوباره یی لیکلی چی دوه کسان ماته راغلل اوداسی یی وویل هغه دواړه دوباره مولوی مکتوب الیه ته راغلل اوبیان یی ورکی چی مولوی کاتب داسی ویل. خوپه اول اودوهم خط کی یی هیڅ حکم نه دی ورکړی یواځی شاهدی یی نقل کړی مولوی مکتوب الیه دغه دوهم خط وکتی او ددی دواړو څخه یی دریافت وکی او دعید الفطر حکم یی ورکی، نودغه حکم ورکول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دمولوی مکتوب الیه دافطار کولو حکم په دی صورت کی صحیح دی اوحضرت مولانا رشید احمد گنگو قدس سره ترفتوٰی لاندی ددغه صورت واقعه داخله ده (١).

ددوو علتونو څخه بغیر شاهدی معتبره ده اوکه نه؟ سوال: (۵۷) دشهادت په ثبوت دوه سړی سره له دی چی مطلع دشوال دهلال بی له علته وی که شاهدی ورکړی نومعتبردی اوکه نه؟

جواب: که چیری وریځ اوگرد اوغبار پرآسمان باندی نه وی نودخلگو دلویی ډلی شاهدی ضروری ده چی دهغه څخه دظن غلبه حاصله سی. (٢) کما فی الدر المختار وقبل بلا علة جمع عظیم یقع العلم الشرعی وهو غلبة الظن بخبرهم وهو مفوض الی رای الامام من غیر تقدیر بعدد عن المذهب وعن الامام انه یکتفی بشاهدین واختاره فی البحر الخ (٣). فقط

دتار په خبرباندی عید درست دی اوکه نه؟ سوال: (۵۸) بمبئ، کراچی سکهر او دداسی نورو په شاهدی باندی دپانی پت، کرنال او ورسره نژدی کلیو په شنبه اختر وکی آیا دتار په خبرباندی اختر کول صحیح دی اوکه نه؟ که نه وی نودروژی قضاء لازمه ده اوکه نه؟

جواب: په حنفی مذهب کی ښه اومفتی به داده چی په هرځای کی چی رؤیت ثابت سی که څه هم هغه هرڅومره لیری ځای هم وی اوکه څه هم په زرگونو قوسه لیری وی دهغه ځای پرخلگو هم حکم دروژی دافطار کولو دی او ددوی سره به موافق سی لکه څنگه چی دفقهی په معتبر کتاب درمختار کی دی: واختلاف المطالع غیر معتبر علی ظاهر المذهب وعلیه اکثر المشائخ وعلیه الفتوٰی فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب الخ (٤). اوکله چی درؤیت خبر مستفیض سی یعنی

---

(١). ولوکانوا ببلدة لاحاکم فیها صاموا بقول ثقة وافطروا باخبار عدلین مع العلة لضرورة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ۱۲۵ ، ط. س. ج٢ ص ۳۸۲). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ۱۲۲ ، ط. س. ج٢ ص ۳۸۷. ۳۸۸. ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم قبیل باب ما یفسد الصوم ج٢ ص ۱۳۱ ، ط. س. ج٢ ص ۳۹۳. ظفیر

(٤). قوله بطریق موجب کان یتحمل اثنان الشهاده اویشهدا علی حکم القاضی اویستفیض الخبر (ردالمحتار باب ایضا ج٢ ص ۱۳۲. ط. س. ج٢ ص ۳۹۴) نعم لواستفاض الخبر فی البلدة الاخرٰی لزمهم علی الصحیح =

دهرطرف څخه داسی خبرونه راسی چی میاشت راوختله اوپه ظن غالب سره یی صدق وسو نوپه دی سره په ټولو باندی عمل کول لازم سو، کذا فی ردالمحتار (١). نوپه دی میاشت درمضان المبارك کی دپنجشنبی داولی ورځ کیدلو خبرونه لدی څخه متواتر سویدی چی په هغه باندی عمل کول لازمی سویدی اوچاچی دجمعی په ورځ اوله روژه ونیوله نوپه هغوی باندی دیوی روژی قضا لازمه ده اوعید کول یی دشنبی ضروری وو ځکه چی جمعه دیرشم درمضان وو، اوپه هغه کی څه شك نه وو لهذا په حکم د: فاذا غم علیکم فاکملوا العدة ثلثین (٢). دشنبی اختر کول ضروری سول.

دبی شمیره تارونو څخه مفتی ته یقین وسو نوڅه کول ورته په کاردي؟ سوال: (٦٩) که متعدد تارونه جمع سی اومفتی ته یقین هم ورسی نوشرعًا رؤیت هلال ثابت سو اوکه نه؟

جواب: په داسی حالت کی دمفتی په ظن غالب میاشت ثابته سوه حکم کول ورباندی جائز دی (٣).

دتار اوخط په اساس اختر کول جائزدي اوکه نه؟ سوال: (٧٠) دتار اودخط دخبر څخه اختر کول جائزدی اوکه نه؟

جواب: یوازی تار یا دخط په خبر باندی ټول معتبرنه دی. (٤) فقط

دتلیفون خبر معتبر دي اوکه نه؟ سوال: (٧١) یوڅو مسلمانان دیوښار څخه چی د ۲۹ میلو په فاصله باندی دتلیفون په واسطه درمضان المبارك دمیاشتی خبریی ورکی، اودهغوی اواز هم رسیږی شرعًا دغه خبر معتبردی اوکه نه؟

جواب: یوازی دتار اودتلیفون خبر شرعًا حجت نه دی البته که ددی سره نور قرائن او خبرونه هم موجودوی نوپه هغه باندی عمل کول جائزدی، څنګه چی داوار که څه هم په اکثره ځایونوکی دچهارشنبی په ورځ درمضان میاشت ونه لیدل سوه لیکن په کثرت سره خبرونه درؤیت اودپنجشنبی دروژه کیدلو راغی ددی وجه څخه دپنجشنبی څخه اولنی

= من المذهب (درمختار) فی الذخیرة قال شمس الائمة الحلوانی الصحیح من مذهب اصحابنا ان الخبر اذا استفاض وتحقق فیما بین اهل البلدة الاخریٰ یلزمهم حکم هذه البلدة الخ ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰) . ظفیر

(١). مشکوٰة باب رویة الهلال فصل اول ص ۱۷۴. ظفیر

(٢). و. (٣). نعم لواستفاض الخبر فی البلدة الاخریٰ لزمهم علی الصحیح من المذهب مجتبی وغیره (درمختار) معنی الاستفاضة أن تأتي من تلك البلدة جماعات متعدد دون كل منهم يخبر عن أهل تلك البلدة أنهم صاموا عن رؤية لا مجرد الشيوع ﷺ (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ وص ۱۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظ

(٤). نعم لواستفاض الخبر فی البلدة الاخریٰ لزمهم علی الصحیح من المذهب مجتبی وغیره (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظفیر

روژه کیدل منل سوی اودشنبی اختر کول ضروری دی اوکمو خلکو چی اولنی روژه دجمعی په ورځ نیولی ده نوپه هغوی باندی دیوی ورځی قضاء لازمه ده (۱). فقط

دشلو سړیو په شاهدی اعلان اوبیا انحراف: **سوال**: (۱\۲۲) که چا دشلو کسانو شاهدی ومنله اودرؤیت هلال سره متفق سول اواعلان یی وکی، بیا دخپل قول څخه منحرف سول نوددی څه حکم دی؟

سره ددی څخه چی مطلع صاف وی نودیرش څلویښت شاهدان معتبر دی اوکه نه؟ سوال: (۲\۲۳) ددوو زرو څخه صرف دیرش څلویښت کسانو سره ددی چی مطلع صاف دی درؤیت هلال شاهدی ورکړه نوعند الشرع معتبردی اوکه نه؟

که مطلع صاف وی نودڅومره کسانو شاهدی معتبره ده؟ سوال: (۳\۲۳) په صاف مطلع کی دشاهدانو دشاهدی اخری درجه څومره ده؟

جواب: ۱\، ۲، ۳،: که ددی ښار عالم یاقاضی که دا ومنی اوظن غالب دهغو خلکو صدق وی نودهغو پرشاهدی دصحیح حکم کول ضروری دی، اوکه دشلو کسانو دشاهدی څخه غلبه دظن حاصله سی اودهغه اعلان وکی نوبیا ددی په خلاف حکم کول نه دی په کار داغلطی ده ځکه چی دامام اعظم رحمه الله څخه ددوو کسانو شاهدی هم په صاف مطلع کی قبلیدل مروی دی بلکی که چیری دلوړ ځای څخه دبل ښار څخه دباندی یومعتبر سړی هم شاهدی ورکړی سره ددی چی مطلع صاف وو نودده شاهدی ته هم اعتبار ورکول کیږی: وقبل بلا علة جمع عظيم يقع العلم الشرعي وهو غلبة الظن بخبرهم وهو مفوض إلى رأي الامام من غير تقدير بعدد على المذهب، وعن الامام أنه يكتفى بشاهدين، واختاره في البحر، وصحح في الاقضية الاكتفاء بواحد إن جاء من خارج البلد أو كان على مكان مرتفع الخ (۲). درمختار.

متعددو خلکو په یو ځای کی رؤیت بیان کی نو دبهر څخه راغلی خلک یی ومنی اوکه نه؟

سوال: (۲۴\) زه دمدرسی په ضرورت دلته راغلم زما په مخکی څوکسانو رؤیت هلال درمضان بیان کی ، دلته اکثرو خلکو په ۲۹ دشعبان یوم جمعه دمیاشتی لیدل وسوه اوشنبه اولنی روژه سوه اوس زه وطن ته راغلم نوپه دی باندی راته عمل کول په کار دی او که نه؟

---

(۱). الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۷ – ۳۸۸ . ظفير

(۲). واما فى السواد اذا رأى احدهم هلال رمضان يشهد فى مسجد قرية وعلى الناس ان يصوموا بقوله بعد ان يكون عدلا اذا لم يكن هناك حاكم يشهد عند الخ (عالمگیری مصری كتاب الصوم باب الثانى ج۱ ص ۱۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۱۹۸). ظفير

جواب: په دی صورت کی رؤیت هلال دجمعی ثابت دی اودشنبی دروژی محقق کیدل ثابت دی ته چی وطن ته رارسیدلی یی نو ددی موافق خلګو ته حکم کول په کاردی یکشنبه دیرشم درمضان المبارك وګرځیدل ، او په هرحال ددوشنبی په ورځ داختر حکم کول په کاردی ([1]).

ددوکی په شاهدی باندی چی افطار وکی نوپه دی باندی قضاء اوکفاره سته اوکه نه؟ سوال:

(٧٥\) په ٢٩ دشعبان دیکشنبی په ورځ بعضو خلګو میاشت لیدلی وه، اکثرو خلګو روژه ونیوله، اویوڅو کسانو ونه نیوله، نن دمنګل په ورځ څوکسانو داختر میاشت ولیدله چی پکښی دوه شاهدان داعتبار وړدی، په دی ډیرو خلګو روژه افطار کړه، اویو څو کسانو افطار نه کړه، په افطار کوونکو باندی څه کفاره واجب ده اوکه نه؟

جواب: داچی دمعتبرو شهادتونو څخه رؤیت هلال ثابت سوی دی نوافطار کول ضروری دی نوپه افطار کوونکو باندی هیڅ مؤاخذه اوکفاره نسته ([2]). فقط

ددوو کسانو په شاهدی اودمختلفو تارونو په اطلاع باندی دافطار حکم درست دی اوکه نه؟

سوال: (٧٦\) ددوو کسانو په شاهدی اومستفیض خبر یعنی اولس عدده تار دمتفرقو ځایونو لکه کلکته، مکه مکرمه، جده، بمبئ، کوئټه، سکهر او دداسی نورو مختلفو هیوادونو څخه دتارونو اودخبرونو په بناء باندی فتوٰی ورکول سوه دافطار صوم، نوپه دی صورت کی دروژی افطار کول جائزدی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی دروژی افطارول واجب نه دی، بلکه دافطار دجواز هم په مجرد دتار په خبر کی تردد دی، ځکه چی خبر دتار ښکاره ده چی دشرعیه قواعدو مطابق اعتبار نه لری البته دتعارف په وجه که چیری خبر دتار مفید وشمیرل سی، یادتار دتعدد په وجه ظن غالب پیداسی کیدی سی دافطار دجواز دپاره مفید سی نو هرچا چی روژه افطار نه کړه او روژه یی ونیوله نونه ګنهګاریږی ([3]). فقط

که دیو چا د میاشتی لیدل معتبر ونه ګڼل سو او هغه روژه نیولی وه، ددیرشو روژو پوره کولو

([1]). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة الخ (درمختار) ای علی الاموال وهو رجلان او رجل وامراتان (ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٦). ظفير

([2]). فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (درمختار كان يتجمل اثنان الشهادة اويشهدا علی حكم القاضی او يستفيض الخبر بخلاف، ما اذا اخبر ان اهل بلدة كذا رواه لانه حكاية (ردالمحتار قبيل باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٤). ظفير

([3]). رای مكلف هلال رمضان اوالفطر ورد قوله بدليل شرعی صام مطلقا وجوب وقيل ندبا فان افطر قضی فقط فيهما لشبهة الرد (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ٢١٢ ، وج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٤). ظفير

ښخه وروسته هم دمیاشتی په عدم موجودګی کی باید یو دیرشمه روژه ونیسی: **سوال**: (۲۷)
یوسړی درمضان میاشت ولیدله په څه وجه یی شاهدی ونه منل سوه لیکن دشرعی قاعدی مطابق یی روژه ونیوله اودټولو خلګو رمضان یوه روژه وروسته شروع سو اوچی کله یی دیرش روژی ونیولی اودنورو ټولو دا نه ویشت سوی اوسپوږمی ونه لیدل سوه اودادی اوس بله ورځ روژه نیول کیږی نوپرده یودیرشمه روژه نیول واجب اوده اوکه نه؟ که وی نه نیسی نوګنهګاریږی اوکه نه؟ اوچی وی نه نیسی نوقضاء واجبیږی که کفاره؟

جواب: په ده باندی یودیرشمه روژه نیول واجب دی اوکه خوړلی یی وی نوبیا پرده باندی یوازی قضاء واجب (١) ده. فقط

د۲۹ درمضان ښخه وروسته په زوال میاشت ولیدل سوه نوبایدڅه وسی؟ **سوال**: (۱۸) درمضان په ۲۹ تاریخ دزوال ښخه وروسته دشوال سپوږمی ولیدل سوه اوس باقی مانده ورځ روژه ونیول سی اوکه وی خوری؟

جواب: روژه دی ونیسی. کذافی الدر المختار (٢). فقط

دمیاشتی دلیدلو په سلسله کی دلیری پرتو ښارونو اعتبار سته اوکه نه؟ **سوال**: (۲۹) په امرتسر اونورو کی درمضان درؤیت هلال په هکله اودعید الفطر په هکله اختلاف وی نوموړ دمنډله سی پی اوسیدونکو ته دنورو ښارونو چی دهغوی فاصله تر لیری حده پرته ده په متابعت کولو سره عمل کول په کاردی اوکه نه دی؟

جواب: داحنافو په نزد اختلاف دمطالعو ته اعتبار نسته داهل مشرق په رؤیت په اهل مغرب باندی هم لازمیږی اوبالعکس که په معتبره طریقه ثابت سی. کذا فی الشامی وفی الدرالمختار واختلاف المطالع ؒ غیره معتبر علی ظاهر المذهب فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (٣) وفصل الشامي ذلك الطریق الموجب فلینظر فیه (٤). او دحدیث صحیح: صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته (٥) مقتضی هم داده، ځکه چی خطاب دصوموا او دافطروا عام دی دټولو دپاره حاصل

---

(١). ورؤیته بالنهار لیلة مطلقا علی المذهب (درمختار) ای سواء روی قبل الزوال اوبعده (ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی رؤیة الهلال نهارا ج۲ ص ۱۳۰ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۲). ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم قبیل باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۱ وص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۴. ظفیر

(٣). ایضا ط. س. ج۲ ص ۳۹۴. ظفیر

(٤). بطریق موجب کان یتحمل الشهادة اثنان او یشهدا علی حکم القاضی اویستفیض الخبر (ردالمحتار ایضا، ط. س. ج۲ ص ۳۹۴). ظفیر

(٥). مشکوة باب رؤیة الهلال ص ۱۷۴. ظفیر صدیقی

داچې کله رؤیت هلال وسی که څه هم هر ځای وی، نو ټولو ته روژه او افطار ددې موافق کول پکار
دی یعنی چې کله رؤیت ثابت سی. کما هو ظاهر. فقط

یوه سپوږمی نن سهار په مشرق کی ولیدل سوه نوسبا ماښام ددوهمی میاشتی لیدل ممکن دی اوکه نه؟ **سوال**: (۷۰) یوه سپوږمی نن سباپه طرف دمشرق کی ښکاره سوه اوپه نظر راغله نو سباته ماښام ددوهمی میاشت لیدل ممکن دی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: ولاعبرة بقول الموقتين (درمختار) ای فی وجوب الصوم علی الناس بل فی المعراج لایعتبر قولهم بالاجماع ولا یجوز للمنجم ان یعمل بحساب نفسه الخ ([1]) نوکله چې اهل توقیت اواهل نجوم اواهل حساب ته هم په شرع کی اعتبار نسته نودعوامو تهمت په مذکوره بناء څه ډول صحیح کیدی سی اودحساب په قاعده هم که نن سهار سپوږمی په مشرق کی ولیدل سی نوبله ورځ ماښام میاشت لیدل کیدی سی. کما هو مشاهد. فقط

دغیر معتبر شاهدی قابل قبول نه ده؟ **سوال**: (۷۱) که په یو ښار کی مطلع صاف نه وی او دوه ضعیف البصر کسان چې غیر عادل وه چې خلکو غیر معتبر ګڼل اوغیر عادل یې ګڼل دشاهدی بیان ورکی، اوامام صاحب دهغوی په شاهدی فتوٰی ورکړه دپنج شنبی په ورځ دلوی اختر لمونځ ادا کی، عوام الناس دواړه شاهدان غیر عادل اوغیرمعتبر بیانوی اوامام صاحب وویل چې په شاهدی کی عدالت شرط نه دی محض دوی کلمی ویونکی کلمه وویل اوپه قسم باندی یی شاهدی ورکړه په دی صورت کی په پنج شنبه دعید الاضحٰی لمونځ اوقربانیانی جائزدی اوکه نه؟

جواب: دشاهدانو عدالت درؤیت هلال دثبوت دپاره ضروری دی دغیر معتبرو اودغیر عادلو شاهدانو په شاهدی سره عید الاضحٰی نه ثابتیږی ([2]) په دی صورت کی چې په پنجشنبی اختر سویدی هغه صحیح نه دی اوقربانی هم صحیح نه ده، دجمعی اختر کوونکی اوقربانی کوونکی پرحقه دی. فقط

شاهدی علی القضاء: **سوال** : (۷۲) فی ردالمحتار بخلاف الشهادة علی الشهادة فی سائر الاحکام حیث لا

([1]). ردالمحتار کتاب الصوم ص ۱۲۵ مطلب لا عبرة بقول الموقتين ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۷. ظفیر

([2]). للصوم مع علة کغيم وغبار خبر عدل اومستور الحال الخ لافاسق اتفاقا (درمختار) اما مع تبيين الفسق فلا قائل به عندنا (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۳ وص ۱۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۵) وهلال الاضحی وبقية الاشهر التسعة کالفطر علی المذهب الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۳۰ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۱). ظفیر

تقبل ما لم يشهد على شهادة كل رجل رجلان اورجل وامرأتان الخ وفي الدرالمختار احكام هلال الفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة ولفظ اشهد وعدم الحد في قذف لتعلق نفع البدل لٰكن لاتشترط الدعوى ([1]) وان سقط لفظ الشهادة لضرورة لٰكن يبقى بقية الاحكام كمامر من ردالمحتار بخلاف الشهادة على الشهادة في سائر الاحكام اى في غير احكام هلال رمضان.

دغو رواياتو ته په نظر سره دلاندی مسئلی موافق څه جواب دی، زيد درؤيت هلال په باقاعده شاهدی ورکولو سره په خپل ښار اله اباد کی دافطار حکم ورکی اوس بکر چی په دی وخت کی په اله اباد کی اوسيږی دکانپور ښارته ولاړی ددی خبری خبريی ورکی چی زيد په اله اباد کی باقاعده شاهدی ورکړی دافطار حکم يی ورکی نواوس تاسی خلګ هم افطار وکی داخو ښکاره ده چی دکانپور خلګ صرف دبکر په شاهدی باندی افطار نسی کولی ځکه چی په فطر کی عدد هم شرط دی مګر شك دادی چی دبکر شاهدی پرشاهدی على القضاء ده چی په حکم کی دشهادت على الشهادة دی، ځکه نو اوس صرف ديوه بل سړی دشهادت ضرورت دافطار صوم دپاره دی اوکه ددری نورو کسانو دپاره ځکه چی داول رؤيت مطابق لکه څنګه چی دفطر دپاره ددوو شاهدانو دشاهدی ضرورت دی اودشاهدی على الشهادت په صورت کی دهر سړی دپاره دوه دوه پکاردی ددی وجی دبکر څخه علاوه ددری کسانو دشاهدی على الشهادة ضرورت معلوميږی، همدا رکم چی ددوو کسانو شاهدی على الشهادت ديوه سړی څخه ورکړی هم دغه دوه کسان يوبل سړی ته شاهدی على الشهادت ورکړی نودا کافی دی اوکه نه دی؟ آيا ددوهم اودريم روايت څخه دا معلوميږی چی دهلال رمضان داثبات دپاره لفظ داشهد شرط دی اودهلال فطر دپاره نه، حالانکه دهلالِ رمضان داثبات دپاره هم ليدل کيږی چی دشاهد څخه دانه غوښتل کيږی چی زه شاهدی ورکوم چی ما مياشت ليدلی ده، ګواکی ددی معنٰی ضروری اوښکاره ګڼل کيږی، نوقاضی ته درمضان دسپوږمی له رايی څخه دشاهدی پروخت ايا دلفظ داشهد ترجمه لفظاً ويل ضروری دی، اوهمدارکم آيا ددريم روايت څخه داثابتيږی چی دشاهدی على الشهادت په صورت کی درمضان دهلال دپاره صرف ديوه شاهد ضرورت دی په خلاف دثبوت دهلال دفطر چی دڅلورو کسانو ضرورت دی کمامر.

جواب: په شاهدی على الشهادت کی دوه شاهدان دواړه دشاهدانوشاهدی کولی سی لکه

([1]). الدر المختار على هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢. ظفير

څنګه چې دهدايې دمشموله عبارت څخه واضحه ده اوپه شاهدی علی حکم القاضی کی هم دوه شاهدان کافی دی لکه څنګه چې دشامی په منقوله عبارت کی تصريح ده.
درمضان دهلال په اثبات کی داشهد لفظ ته ضرورت نسته اوپه فطر کی ورته ضرورت دی کماصرح به فی الدر المختار، وحققه الشامی. عبارت متعلقه جواب: هذا:
وقبل بلا دعوی وبلا لفظ الخ لصوم مع علة الخ خبر عدل الخ (١) ويجوز شهادة شاهدين علی شهادة شاهدين، وقال الشافعی رحمه الله لا يجوز الا الاربع علی کل اصل اثنان الی ان قال ولنا قول علی لا يجوز علی شهادة رجل الا شهادة رجلين ولان نقل شهادة الاصل من الحقوق فهما شهدا بحق ثم شهدا بحق اخر (٢) وقال فی الدرالمختار فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجوب الخ وفي رد المحتار قوله بطريق موجب کان يتحمل اثنان الشهادة اويشهدا علی حکم القاضی اويستفيض الخبر الخ (٣) ج٢ ص ٩٢ وفی الدرالمختار وقبل بلا لفظ اشهد وبلاحکم ومجلس قضاء الخ لصوم مع علة کغيم وغبار خبر عدل الخ (٤). وفيه شرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة ولفظ اشهد الخ (٥). فقط

ددوو معتمدو په شاهدی باندی افطار درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (٧٣) ددی ځای څخه دمنګل په ورځ يوڅو کسانو داشاهدی ورکړه چې موږ مياشت وليده اوپه دوی کی دوه کسان داسی دی چې دلمانځه او دروژی پابند دی دهغوی په شاهدی يې دروژی افطار وکی نوپه اختر کی داجائزدی اوکه نه؟ اوددی روژی قضايي دی وسی اوکه نه؟
جواب: په دی صورت کی شاهدی ددوو شاهدانو کمو چې سپوږمی ليدل بيان کړی او لمونځ ګذاره دی معتبره ده، که وريځ وی نوپه شاهدی باندی افطار کول اواختر کول درست دی، ددی روژی قضاء لازمه نه ده. هکذا في کتب الفقه. (٦) فقط

دډاک په واسطه باندی اطلاع دهلال دثبوت: **سوال**: (٧٤) په يوه ښار کی دننه درؤيت هلال ثبوت يوبل ته ورسيدی اوددغه علاقی عالمانو دمياشتی دليدلو خبر ورکی، اودغه حکم يې دډاك په ذريعه دنورو ښارونو مفتی ته وليږی هغه ددی فتوٰی په بناء دغه حکم

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٣، ط. س. ج٢ ص ٣٨٥. ظفير
(٢). هدايه باب الشهادة علی الشهادة ج٣ ص ١٥٤. ظفير
(٣). ردالمحتار قبيل مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٢، ط. س. ج٢ ص ٣٩٤. ظفير غفر الله ذنوبه الجلیّ والخفی
(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٣، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢. ظفير
(٥). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢. ظفير
(٦). وشرط للفطر مع العلة والعدالة نصاب الشهادة (درمختار) ای علی الاموال وهو رجلان اورجل وامراتان (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٤، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢). ظفير

جاري ساتلي سي چي دډاك په واسطه يي ليږلي دي اوكه په موافق دكتاب القاضي الی القاضي خاص شاهد راوستل غواړي؟

جواب: په دې ډول امورو کي خط اعتبار لري ځکه چي ددې دصدق قرائن موجود دي او دشك شبهه پکښې نه وي (۱). فقط

ددیرشم دشعبان څخه چي دیرش روژي پوره کړي نوافطار کول څنګه دي؟ سوال: (۷۵) په دیرشم درمضان زيد فرضي روژه ونیوله اوبیا ددیرش روژو پوره کولو څخه وروسته یعني دیرشم درمضان بغیر درؤیت دهلال څخه اودشرعي شاهدي څخه دمحض جنتري په حساب یادخپل نظر څخه ده فرضي روژه وخوړله اوټولو ښکاره فتوی ورکړه چي نن اختر کول ناجائزدي ځکه چي نن دیرش روژي پوره سوي اوپه جنتري کي یي هم لیکلي دي چي میاشت ختلي ده خوصرف دوریځي دوجه څخه درؤیت ثبوت نه کیږي داخبره چي اکثرو خلګو واوریده نوپه ډیره بي باکي یي روژه ماته کړه اواختر یي وکي اوعمر درمضان درؤیت څخه وروسته فرضي روژه اودپوره دیرشو روژو نیولو څخه وروسته دشوال میاشت ولیدله اواختر یي وکي په دې صورت کي څوك خطا دي اوڅوك مصیب دي اوڅوك چي خطا سوي آیا پرهغه باندي دروژي قضاء واجب ده اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کي زيد پرخطاء دی اوعمر مصیب دی اودروژي دقضاء په باره کي داتفصیل دی چي که وروسته په بل ځای کي رؤیت دزيد دګمان مطابق وي اوددې ثبوت باقاعده سي نوقضاء لازمه نه ده اوکه نه بیا نو لازمه نه ده. (۲) فقط

دیرش روژي پوره کړي: **سوال**: (۷٦) دلته په رای پورکي دعید الفطر لمونځ دوریځي په وجه په ۲۹ درمضان المبارك دمیاشتي دنه پیدا کیدو په وجه په اتفاق دمسلمانانو درایي دیرش روژي پوره کړي پنجشنبه یي ماته کړه له دې څخه وروسته په ۲۹ دشوال دپنج شنبي په ورځ دذي القعدي میاشت هم دوریځي په وجه ونه لیدل سوه علی هذا

---

(۱). فیلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (درمختار) كان يحتمل اثنان الشهادة اويشهدا على حكم القاضي اويستفيض الخبر بخلاف اذا اخبرا ان اهل بلدة كذا رأوه لانه حكاية (رد المحتار كتاب الصوم قبيل باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۲. ط. س. ج۲ ص ۳۹۴) . ظفير

نعم لواستفاض الخبر فی البلدة الاخری لزمهم علی الصحیح من المذهب (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظفیر

(۲). وبعد صوم ثلاثین بقول عدلین حل الفطر الخ ولو صاموا بقول عدل حیث یجوز وغم هلال الفطر لایحل علی المذهب (درمختار) والحاصل انه اذا غم شوال افطروا اتفاقا اذا ثبت رمضان بشهادة عدلین فی الغیم اوالصحوا الصوم ج۲ ص ۱۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰) او په مسئوله صورت کي خو اټکل سوي دي نو ددې وجه څخه قضاء واجب ده. ظفیر

القیاس دذوالحجی میاشت هم په ۲۹ دذو القعدی دوریځی په میاشت ونه لیدل سوه نوپه دی وجه په عید الاضحٰی کی اختلاف سو یعنی یوی ډلی یوه میاشت ۲۹ اوبلی دیرش شمار کړی اوبغیر درؤیت هلال دشاهدی څخه یی دارایه ورکړی چی سه شنبه عید الضحٰی کول په کاردی، اخر داچی په سه شنبه باندی دعید الضحٰی لمونځ اداء سو او بلی ډلی دوریځی له وجه دمیاشتی دنه لیدلو اودرؤیت دشاهدی دنه ورکولو په وجه دواړی میاشتی شوال اوذی القعدة دیرش دیرش ورځی یی شمار کړی او چهارشنبه یی عید الاضحٰی کړه، په دواړو ډلو کی دچا فعل دشریعت موافق دی؟

جواب: شرعی قاعده داده چی که په ۲۹ باندی سپوږمی ونه لیدل سوه اودیو بل ځای څخه هم دمعتبرو ذریعو درؤیت خبر رانغی نودیرش روژی دی پوره کړی اوبله میاشت دی شروع کړی لهذا دشریعت مطابق هغه خلګ دی چی هغوی په مذکوره صورت دیرش دیرش ورځی یی پوره کړی، اوهغه خلګو چی بی دکم ثبوت څخه یوه میاشت ۲۹ اویوه ۳۰ فرض کړه اواختر یی وکی دوی په خطا دی که څه هم سه شنبه لوی اختر کول درؤیت هلال مطابق محقق سوی دی څنګه چی ددیوبند اودهغه په اطرافو کی هم دشنبې په ورځ باندی رؤیت دهلال دذی الحجی وسو اویکشنبه دذی الحجی په اول پاته سوه اوپه سه شنبی لوی اختر وسو اوپه دی باره کی نص مشهور حدیث دی: صوموا لرؤية وافطروا لرؤية. ([1]) الحدیث

دتار په خبر باندی اختر کول څنګه دی؟ سوال: (۷۷\) که یو مسلم رئیس خپلو مسلمو حکامو ته داتار ورکی چی سپوږمی ولیدل سوه نوپه دی تار باندی دروژی افطار اواختر کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: داخبر شرعًا معتبرنه دی اومحض په تار باندی افطار کول صحیح نه دی اودفقهی په کتابونو کی ددی تحقیق دی، په شامی کی طریقی دموجب چی په نورو رؤیت لازم سویدی داسی لیکلی دی چی دوه معتبر کسان دشاهدی متحمل که دقاضی حکم ته شاهدی ورکړی اویا خبر متواتر سی، نو ښکاره ده چی په تار کی ددغو وجوهو څخه یوه هم نه ده موجوده سوی ([2]). فقط

په خط باندی افطار کول درست دی اوکه نه؟ سوال: (۷۸\) دیوعالم دخط په ذریعه معلومه سوه چی میاشت په ۲۹ لیدل سوی ده نودا حجت دی اوکه نه؟

([1]). مشکوٰة باب رؤية هلال ص ۱۷۴. ظفیر

([2]). اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (درمختار) كان يحتمل اثنان الشهادة اويشهدا على حكم القاضي او يستفيض الخبر (ردالمحتار كتاب الصوم قبيل باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۴). ظ

جواب: خط حجت نه دی خوکه چیری دقرائنو څخه یی صدق معلوم سو نودرست ([1]) دی. فقط

وروسته چي په ۲۹ میاشت ثابته سی نوځه وکړي؟ سوال: (۷۹) په ۲۹ دشعبان دجادره څخه درؤیت هلا تاردلته راغلی وو لیکن موږ ورباندی عمل ونه کی وروسته داخباری خبرونو څخه بعض ځای ۲۹ دشعبان درؤیت حال معلوم سو، نوسوال دادی چی اوس ۳۰ جون دشوال اول زموږ په اړه هم ضروردی اوکه نه؟

جواب: ۲۹ دشعبان دجمعی په ورځ درمضان المبارك دهلال رؤیت وسو دعامی شاهدی اودمتواترو خبرونو څخه ثابته اومحقق شوال دی اوشنبه اولنی روژه مسلمه سویده نو هغه خلګو چی شنبه روژه نه ده نیولی پرهغو باندی قضاء ددی روژی لازم ده اودعید سپوږمی که په شنبه ونه لیدل سی نویکشنبه به دیرشم درمضان اوروژه وی، په دوشنبی ۳۰ دجون باندی اختر کول ضروری دی ([2]). فقط

اختلاف دمطالعو په نزد داحنافو: **سوال**: (۸۰) داحنافو په نزد اختلاف دمطالعو معتبردی اوکه نه دی؟ که نه وی نوترڅومره لیری پوری چی خبر درؤیت دهلال ورسیږی او د موجبی طریقی څخه ثابت سی نوقبلول کیږی به؟ اوکه اختلاف معتبروی نو دیوه مطلع حد شرعاً څه شی دی؟ نوهغه صورت یعنی اعتبار داختلاف یادعدم اعتبار حکم درؤیت دتمام ملك په واسطه یوشی دی اوکه جلادی؟ دیوه ښار دمفتی یا دیوه دینداره عالم په نزد درؤیت هلال ثبوت دشرع شریف په موجب وسو او هغه ددی رؤیت دثبوت خبر دبل ښار مفتی یادینداره عالم ته دتلیفون دآلی په واسطی وکی چی پکښی خبر ورکوونکی اومخبر الیه یو دبل اواز په ښه طریقی سره واوریدی اووی پیژندی اودخبرو په وخت دغیر واسطه هم ونه سوه اودمخبر الیه ددی خبر په تصدیق کی هیڅ قسم شك نه دی سوی نوپه دی خبر باندی عمل کول درست دی اوکه نه؟

جواب: داحنافو په نزد باندی دمطالعو اختلاف مطلقا معتبر نه دی تردی پوری چی اهل مغرب سپوږمیووینی نوپراهل مشرق باندی لازمیږی په دی شرط چی دموجب په طریقی دهغه رؤیت اهل مغرب ته معلوم اوثابت سی. قال فی الدر المختار واختلاف المطالع الخ غیر معتبر علی ظاهر المذهب الخ فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا

([1]). اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب (درمختار) كان یحتمل اثنان الشهادة اویشهدا علی حكم القاضی او یستفیض الخبر (ردالمحتار كتاب الصوم قبیل باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۴). ظ

([2]). نعم لواستفاض الخبر فی البلدة الاخرٰی لزمهم علی الصحیح الخ وبعد صوم ثلاثین بقول عدلین حل الفطر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۸ – ۱۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۰). ظفیر

ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب (١). الخ اوپه ردالمحتار کی دطريق موجب تشريح په دی طريقی سره کړی: کان يحتمل اثنان الشهادة اويشهد اعلی حکم القاضی او يستفيض الخبر بخلاف ما اذا اخبرا ان اهل بلدة کذا راوه لانه حکاية الخ (٢). نو ددی څخه داهم واضحه کيږی چی دتار اوتليفون په ذريعه چی درؤيت خبر نورو ښارونو ته معلوم سوی دی معتبرنه دی ځکه چی دطريق موجب په دری واړو صورتو کی داپه يوه کی هم داخل نه دی.

په اختلاف دمطالع اوپه غلط خبر باندی اعتماد: **سوال**: (٨١) دکټك په ښار کی زيد دکلکتی څخه راغی وی ويل چی دکلکتی دذکريا جومات امام په بمبئ کی درؤيت هلال خبر په ٢٩ دذی القعدی باندی دجمعی په ورځ داختر دقربانی کړی دی، لهذا تاسی هم داختر لمونځ مقررکی، دزيد په ويلو سره دجامع جومات څولمونځ کوونکو دجمعی دلمانځه اعلان وکی ددی څخه وروسته عمر راغی او ذکر سوی لمونځ کوونکی يی جمع کړل او ورته يی وويل چی تاسی بغير دعالم دشاهدی څخه ډول اعلان وکی اوعيد الاضحٰی موکړی ددی څخه وروسته خالد راغی اوموجوده خلګو ته يی په سختی سره وويل چی داولنی فيصلی په خلاف کولو سره سخته خرابی کيږی، که مسلمانان په نهم تاريخ اتفاق وکړی اودعيد الاضحٰی لمونځ وکی نوجائز دی غرض داچی دخالد په فشار باندی اکثره خلګو دعيد الاضحٰی لمونځ په جمع کی وکی، اوس دبمبئ څخه داتحقيق سوی دی چی هلته داختر لمونځ په شنبه کی سوی دی په دی صورت کی شرعی مجرم زيد دی اوکه مصلی اودخالد په نسبت څه حکم دی اواختلاف دمطالعو معتبردی اوکه نه؟ لکه چی دفقهی دکتابونو څخه چی ثابت دی چی دبلغاريا په مځکه کی ٢٣ ساعته ورځ اويو ساعت شپه وی نودمطالعو اختلاف ته خبر ورکول په کاردی؟ دتار خبر اعتبار لری اوکه نه؟

جواب: داحنافو مذهب دادی چی دمطالعو اختلاف ته اعتبار نسته يعنی په حقيقت کی خو اختلاف دمطالعو واقع دی خوشرعًا هغه ته څه اعتبار نسته نوکه په مغرب کی مياشت وليده اوپه موجبی طريقی سره اهل مشرق ته خبر ورسيدی نو اهل مشرق دی هم په دی باندی عمل وکی. کما قال فی الدرالمختار: اختلاف المطالع ﴿ غير معتبر علی ظاهر المذهب ﴿ فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤية اولئك بطريق

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی المطالع ج٢ ص ١٣١ – ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٣. ظفير

(٢). ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی اختلاف المطالع ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٣. ظفير

موجب ؒ ، شامی په ردالمحتار کی فرمایي: قوله : بطريق موجب كان يتحمل اثنان الشهادة او يشهد على حكم القاضي او يستفيض الخبر بلا خلاف ما اذا اخبر ان اهل بلدة كذا رأوه لان حكاية ؒ ص ٩٢ - ٩٧ جلد ثانی شامی (١).

ددی عبارت څخه داهم واضحه سوه چی دسوال په صورت کی خالد پرغلطه وو اودزید په ویلو باندی چی څومره خلګو دجمعی په ورځ دلوی اختر اعلان وکی هغوی په خطا وو ځکه چی په دی صورت کی هیڅ معتبره شاهدی دبمبی څخه په رؤیت کی نه وه یوازی په دومره خبر باندی چی زید راغی اووی ویل چی په کلکته کی دبمبئ په خبر باندی دلوی اختر اعلان دجمعی دورځی وسو، اهل کټك ته دجمعی دورځی دلوی اختر کول جائزنه وو بلکی دجهالت په وجه خلګو دزید په ویلو داسی وکړل اوخالد بیاپه جهالت باندی ددی تائید وکی لیکن څه چی وسول خالد اونورو ته دخپلی غلطی اقرار اوندامت اوبه کول پرلازم دی اوپه ائنده کی په دی قسم خبر باندی عمل کول پکارنه دی بلکی ترڅو چی په معتبره طریقه شرعًا رؤیت ددوهم ځای څخه رانسی تردی وخته په دی باندی عمل کول نه دی په کار اوچی کله وروسته بیا ددی څخه دمعتبرو طریقو څخه دبل ځای څخه دهلال رؤیت خبرراسی نوعمل کولورباندی پکاردی. کمامر عن الدرالمختار ان اهل المشرق يلزمهم برؤية اهل المغرب (٢). اودتار خبر دشرعی قواعدو په بناء معتبر اوواجب العمل نه دی لیکن که دنورو قرائنو څخه یاداخبار له تعداد څخه ظن غالب ددی صدق وکړی نوبیا په دی باندی عمل کول درست دی ځکه چی ظن غالب ته په دی باره کی اعتباردی ددی وجه که دخط څخه غالب ظن حاصل سی نوپه دی باندی هم عمل کول درست دی اوخط ته به په دی باره کی اعتبار ورکول وی چی معلوم دی چی داخط دداسی شخص دی چی دنومه څخه یی راځی او: الخط يشبه الخط، په دی موقع کی ملحوظ نه وی. كما صرح به الفقهاء من اعتبار الخط فی المعاملات (٣). فقط

دریم باب

یوم الشک یعنی دمیاشتی دنه لیدل کیدو په صورت کی ددیرشم دشعبان روژه په ٢٩ دشعبان باندی میاشت ونه لیدل سوه مګر په دی امید چی شاید دسپوږمۍ خبر راسی

(١). ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٣. ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٤. ظفیر

(٣). وفي الاشباه لايعمل بالخط الافى مسئلة كتاب الامان ويلحق به آت ودفتر بياع وصراف وسمسار وجوزه محمد وقاض وشاهدان تيقن به قيل وبه يفتى (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب كتاب القاضى الى القاضى ج۴ ص ۴٨٩ ، ط. س. ج۵ ص ۴٣۵). ظفیر صدیقی

یو چا روژه ونیوله نوخه حکم دی؟ سوال: (٨٢\) په نه ویشتم دشعبان که دوریځی په وجه میاشت ونه لیدل سی نودیرشم دشعبان په دی نیت روژه چی که دسپوږمی خبرراغی نو داروژه به درمضان وی اوکه نه نفل به وی داجائزدی که ناجائز، اوکه دسپوږمی خبرراغی نوداروژه درمضان ده اوکه نه؟

جواب: ددی تردد سره فقهاؤ روژه نیول مکروه ګرځولی ده اوصحابه کرامو ﷺ په دی سړی باندی دعاصی اطلاق کړی دی. کما ورد من صام یوم الشك فقد عصی ابا القاسم ﷺ (١). اومحمول دی په هغه سړی باندی چی په فرض نیت سره ددغی ورځی روژه نیسی یاپه دی طریقه چی په سوال کی درج دی اوکه محض نیت دنفلو وکړی نوبیادرسته ده په هرحال که دسپوږمی خبرراغی نوهغه به درمضان شریف وی. الا بان ظهرت فعنه ای عن رمضان (٢).

په ٢٩، ٣٠ باندی په سپوږمی کی داختلاف په وجه دچا روژی چی دیرش سی اودچا داچی ٢٩ نودچا دامعتبر وګڼل سی؟ سوال: (٨٣\) دهلال رمضان په رؤیت کی اختلاف سو په بعضو ځایونو کی دنه ویشتو ورځو په حساب روژه ونیول سوه اوپه بعضو ځایونو کی ددیرشو په حسابو کمو خلګو چی د٢٩ ورځو په حساب روژه نیولی ده دهغوی په نزد دیرش روژی درمضان شریف وی سباته عید دی ځکه چی دیرش روژی یی پوره سوی دی اوچاچی دیرش ورځی دشعبان پوره کړی دی اوروژه یی ونیوله دهغوی په نزد نه ویشتم درمضان دی اوپه دی تاریخونو کی وریځ وه په دی صورت کی څه کول په کاردی اختلاف دمطالعو معتبر دی اوکه نه؟

جواب: اختلاف دمطالعو عند الحنفیة اعتبار نه لری که په یوځای کی په نه ویشتو باندی میاشت راوختله اوهغه شرعًا ثابته سوه نوبل ځای ددی حساب څخه روژه لازمه ده کمو خلګو ته چی وروسته اطلاع وسوه اوهغوی ددیرشو په حساب روژه نیولی وه نودادی هم دنه ویشتو والا موافق اختر وکی اویوه روژه دی مخکی قضاء راوګرځوی اوکه ٢٩ والا بی دشرعی ثبوت څخه روژه ونیوله نودهغوی اوله روژه معتبره نه ده هغوی ته په کاردی چی ددیرشو والا اتباع وکړی اودهغوی سره موافق اختر وکړی.

(١). وګوری ردالمحتار کتاب الصوم مبحث فی یوم الشك ج٢ ص ١٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١. ظفیر
(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم مبحث فی یوم الشك ج٢ ص ١٢٠، ط. س. ج٢ ص ٣٨١، پوره عبارت دادی: ولا یصام یوم الشك هو یوم الثلاثین من شعبان ؒ الا نفلا ویکره غیره ولو صامه لواجب آخر کره تنزیهاً ولو جزم ان یکون عن رمضان کره تحریما ویقع عنه فی الاصح ان لم تظهر رمضانیته والا بان ظهرت فعنه (ایضا). ظفیر

الغرض داچې په یوځای کې ثابت سول نوشرعًا دی معتبر وګڼل سی په بل ځای کې به لازم سی مثلاً که ثابته سوه چې چهارشنبه اول درمضان دی نو دجمعرات په ورځ پرروژه نیوونکو یوه قضائی روژه لازمی ده اوپه جمعه ټولوته اختر کول ضروری دی اوداخیال چې دجمعې سپوږمۍ ولیدلی سوه نودا ددی شپې ده شرعًا اعتبارنه لری اوداخیال غلط دی (قال فی الدرمختار واختلاف المطالع الخ غیر معتبر علی ظاهر المذهب وعلیه اکثر المشائخ وعلیه الفتوی الخ فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت عندهم رؤیة اولئك بطریق موجب ، الخ). ([1]) فقط

په ۲۹ دشعبان په سپوږمۍ کې اختلاف وسو یوچا د۲۹ دحساب څخه روژه ونیوله نو اختر کله وکړی ؟ سوال: (۸۳) یوه ښځه چې دخپل لمانځه او روژو پایبنده ده زما په مخکې ئې ذکر وکې چې دی دشعبان میاشت دخپلې مرور سره یوځای په دوشنبه کې ولیده نوددی حساب چهارشنبه ۳۰ دشعبان سوه نوچونکه ډیر وروسته زماپه دی بیان باندی یقین راغی ددی وجه څخه مادپنج شنبې څخه وروسته ددیرشو روژو څخه دشعبان دمیاشتی روژه ونیوله په بهوپال کې دقاضی صاحب اودمفتی صاحب اختلاف دی، مفتی صاحب درمضان دمیاشتی لیدلو ته اعتبار ورکړی اوقاضی صاحب ددیرش روژو په پوره کولو باندی فتوٰی ورکړه اوس ما غریب ته څه کول په کاردی دروژی دافطارولو په باره کې.

جواب: قال فی الشامی لوصام رائی هلال رمضان واکمل العدة لم یفطر الامع الامام لقوله ﷺ صومکم یوم تصومون وفطرکم یوم تفطرون، رواه الترمذی وغیره والناس لم یفطر وانی مثل هذا الیوم فوجب ان لایفطر، نهر ([2]). ددی عبارت اودارکم دنورو عباراتو څخه دا واضحه کیږی چې ذکر سوی سړی به دټولو سره په صوم فطرکې شریك کیږی لکه څنګه چې ټول کوی داسی دی دی هم وکړی.

دشک دوجه څخه دشعبان په دیرشم روژه نیول څنګه دی؟ سوال: (۸۵) دشعبان په دیرشم تاریخ احتیاطاً په دی نیت یی روژه ونیوله چې که دبهر څخه چادرمضان دسپوږمۍ ختلو خبر راوړی نوفرضی روژه اداء سوه اوکه داسی نه وه نونفلی سوه آیا داصورت جائزدی یی دمکروه اودنامکروه دبحثه؟ یوه واعظ دصحاح سته دحدیث پاك په حواله سره ویلی دی چې داډول روژی په قطعی توګه ناجائز دی، اوداډول روژه نیوونکی ګنهګاردی آیاکم حدیث دامتناع په صحاح سته وو کی سته؟ که وی نوعلماء ددی دجواز اوپه عدم جواز

([1]). الدرمختار علی هامش ردالمحتار قبیل باب مایفسد الصوم ج۱ص ۱۳۱ – ۲۳۲ ، ط. س. ج ۲ ص ۳۳۹ – ۳۹۴ . ظفیر

([2]). ردالمحتار کتاب الصوم بعد مبحث یوم الشك ج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۳۸۱. ظفیر

کی ولی په اختلاف کی دی؟ اوچی په حدیث صحیح کی دی نوفقهاؤ ولی دجواز اقرار ورکړی دی؟

جواب: هغه حدیث پاك دممانعت دادی: من صام الیوم الذی یشك فیه فقد عصی ابا القاسم ﷺ، رواه ابوداود والترمذی والنسائی وابن ماجه والدارمی (١) ددی وجه څخه احنافو دالیکلی دی چی په یوم الشك کی یعنی په دیرشم درمضان روژه نیول دعوامو دپاره مکروه ده اودخواصو دپاره صحیح ده اوکم سړی چی دروژی نیت په یوم الشك کی تردد ونه کی بلکی په قطعی توګه دنفلو نیت وکی دا دخواصو څخه دی او ددې حدیث چی: من صام الخ. جواب یې په درمختار کی ورکړی دی چی: فلا اصل له، یعنی مرفوع کیدل یی بی اصله دی لیکن موقوفا ثابت دی.

په ۲۹ دشعبان چی میاشت دخه وجی څخه ونه لیدل سی نوڅه کول په کاردي؟ سوال: (٨٦) په ۲۹ دشعبان سپوږمی دوریځی دوجه څخه ونه لیدل سوه اودکم ځای څخه خبر هم رانغی اکثره خلګو اندازةً اوعقلا روژه اونیوله یعنی دشنبې نوپه دی صورت کی روژه ساتل جائزدی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی هم مسئله داده چی کله په ۲۹ باندی دوریځی په سبب یاداسی دنور څه په وجه میاشت ونه لیدل سی اوکم پوخ خبر باقاعده دمیاشتی هم رانغی نوبله ورځ روژه نیول په کاردی ځکه چی دایوم الشك دی اودیوم الشك دروژی ممانعت راغلی دی اوپه دی ورځ روژه مکروه (٢) ده البته دلس یوولس بجو پوری انتظار کول په کاردی ځکه چی که خبر راسی نوروژه به ونیسی، اوکه نه نوافطار دی وکړی، که چا روژه ونیوله بغیر دشاهدی یادخبر څخه نوده بد وکړل، اوکه وروسته ثابت سول چی دا درمضان ورځ ده نودرمضان روژه یی ادا سوله پرده باندی قضاء نه لازمیږی اوچا چی روژه ونه نیوله نوقضایی دی ونیسی (٣).

دیوم الشک ورځ که درمضان اولنی ورځ ثابته سوه نوایا فرض اداء سو؟ سوال: (٨٧) یوچا چی په یوم الشك کی روژه ونیوله وروسته بیا معلومه سوه چی دا اول درمضان وو، نودا روژه په رمضان کی شمیرل کیږی اوکه نه؟

(١). مشکوٰة باب رؤیة الهلال ص ١٧۴. ظفیر

(٢). ولا یصام یوم الشك وهویوم الثلاثین من شعبان الخ الا نفلا ویکره غیره (الدر المختار علی هامش رد المحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١٩ – ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١). ظفیر

(٣). ولا یصام یوم الشك الخ الا نفلا الخ فان ظهرت فعنه ای عن رمضان (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١). ظفیر

جواب: درمضان په فرضی روژه کی حسابیږی دقضاء ضرورت (١) نسته.

دیوم الشک دروژی څه حکم دی؟ سوال: (۸۸) دشك په ورځ روژه نیول درمضان په نیت څه حکم لری؟ که یوچاپه ذکر سوی نیت روژه ونیوله، نوافطار یی جائزدی اوکه ناجائز؟ اوهمدا رکم پرمفطر باندی قضاء اوکفاره لازمی دی اوکه نه؟

جواب: دشك په ورځ روژه نیول درمضان په نیت ناجائز اومنهی عنه اومکروه تحریمی ده فی الحدیث عن ابی هریرة ﷺ عن النبی ﷺ انه قال لا تقدموا رمضان بصوم یوم او یومین الا رجل کان یصوم صوما فلیصم، وقال فی الدر المختار: ولو جزم أن یکون عن رمضان کره تحریما. وفي ردالمحتار کره تحریماً للتشبه باهل الکتاب لانهم زادوا في صومهم وعلیه حمل حدیث النهی عن التقدیم بصوم یوم او یومین، بحر انتهٰی (٢)، وفی الجوهرة فان صام یوم الشك بنیة رمضان فلا خلاف بین العلماء انه لا یجوز انتهٰی (٣)، وقال فی البحر واختلفوا فی الصوم قال بعضهم یکره ویاثم کذا فی الفتاوٰی الظهیرة انتهٰی (٤). وقال في المستخلص شرح الکنز ولا یصام یوم الشك الا تطوعاً لقوله ﷺ لا یصام الیوم الذي شك فیه انه من رمضان او من شعبان الا تطوعاً ثم قال اعلم ان هذه المسئلة علی وجوه احدها ان تصوم بنیة رمضان وهو مکروه لما روینا ولانه تشبیه باهل الکتاب لانهم زادوا في مدة صومهم ثم ان ظهر الیوم من رمضان یجزیه لانه شهد الشهر وصامه وان ظهر انه من شعبان کان تطوعاً لکن اساء بارتکاب المنهي عنه وان افطر لم یقضه لانه المظنون (٥). انتهٰی

په دی کی شك نسته چی ددی عبارت مذکوره څخه واضحه اومبرهنه داده چی په دی ورځ کی روژه نیول په نیت درمضان جائزنه دی اوروژه دار آثم اوګنهګار دی نوبناءاً پر دغه په جواز دافطار کی شك نسته. کما هو ظاهر علی من له عقل سلیم ورأی مستقیم ولا قضاء علی المفطر لما قدمناه عن المستخلص وهو المذکور فی جمیع الکتب ولا کفارة علیه لما فی المتون لا کفارة بافساد الصوم غیر رمضان، الخ.

❊ ❊ ❊

(١). ولایصام یوم الشك الا نفلا الخ والا بان ظهرت فعنه ای عن رمضان (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١). ظفیر

(٢). والابان ظهرت فعنه ای عن رمضان (ردالمحتار کتاب الصوم مطلب فی یوم الشك ج٢ ص ١١٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٠ – ٣٨١). ظفیر

(٣). ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨١. ظفیر

(٤). البحر الرائق کتاب الصوم ج٢ ص ٢٨٥. ظفیر

(٥). مستخلص الحقائق شرح کنز الدقائق کتاب الصوم ج١ ص ..... ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٥. ظفیر

څلورم باب

هغه شيان چې روژه وربانديې نه ماتيږي

دروژې په حالت کې دمسواک وهل ښه دي اوکه نه؟ سوال: ([1]) (١\٧٩) آيا په حالت کې دروژې مسواك وهل پكار دي اوكه نه؟

په روژه کې دمنجن ([2]) استعمال څنګه دي؟ سوال: (١٢\٨٠) (ر) کله چې دوريو څخه وينه اونور مواد وزي نو آيا په روژه کی منجن چې وينه ودروی اومواد دفعه کوی استعمال يې جائزدی اوکه نه؟

دمنجن په استعمال سره روژه ماتيږي اوکه نه؟ سوال: (١٣\٨١) (ر) دمنجن په استعمال سره روژه ماتيږي اوكه نه؟

جواب: ١\، ٢: جائزدی ([3])، (مګر چې کله منجن ومنبی نوسمدستی دی خوله پريمنځی اوتُف دی کړی چې نس ته يې اثر ولاړ نه سی، او منجن داسی وی چې عادةً نس ته نه رسيږي، خو احتياط کول يې ښه دی ځکه چې په هر حالت کی کراهيت تنزيهی دی. ([4]) ظفير)

٣\: نه دی ([5]). فقط

دروژې په حالت کې په سرکې تيل جذبول څنګه دي؟ سوال: (٢١\٨٢) (ر) په روژه کې په سرکې دتيلو دجذبولو څه حکم دی؟

جواب: صحيح دی بی دکراهته. كما فی الشامی وسياتی ان كل من الكحل والدهن غير مكروه الخ ([6]).

([1]). سره ددې چې دمخکنی سوال شمېر ٨٨ ؤ خوچونکه په اصل يعنی اُردو فتاوٰی کی دا شمېر دوباره راغلی ؤ، ځکه نوموږ هم دلته مکرر راوړی، او ددې سره سره مو دفرق دپاره ورسره دا حرف (ر) زيات کړيدی، ترڅو چې دسوال شمېر دوباره ٨٩ ته رسيږی همدا حرف (ر) به ورسره ليکل کيږی. حقانی"

([2]). منْجَن: دغاښو صفا کولو دپاره يو قسم پوډر . فيروز اللغات (جامع) ص ١٢٩١ كالم ٢ . حقانی عفی عنه

([3]). ولاباس بالمسواك الرطب بالغداة والعشى للصائم لقوله ﷺ خير خلال الصائم السواك من غير فصل (هدايه باب مايوجب القضاء والكفارة ج٢ ص ٢٠٣) . ظفير

([4]). ومضغ العلك لايفطر الصائم لانه لايصل الى جوفه . (ايضا). ظفير

([5]). ايضا. ظفير

([6]). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٤، او ادهن او اكتحل اواحتجم وان وجد طعمه فی حلقه الخ لم يفطر (درمختار) أي طعم الكحل أو الدهن كما في السراج ؒ قال في النهر: لان الموجود في حلقه أثر داخل من المسام الذي هو خلل البدن، والمفطر إنما هو الداخل من المنافذ، للاتفاق على أن من اغتسل في ماء فوجد برده في باطنه أنه لا يفطر (ايضا ج٢ ص ١٣٣ – ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥ و٣٩٢). ظفير

په پیشلمی کی پاڼ په کی خوله ایښوول اوبیده کیدل اوپه دی حالت کی سهار کیدل، څه حکم لری؟ سوال: (۸۳/۱) (ج) یوسړی دپیشلمی په وخت کی پاڼ وخوړل، اوتُف یی نه کړل دپاڼ سوروالی یی په خوله کی وو چی ذکر سوی سړی بیده سو سهار نژدی رابیدار سو په دی وخت کی یی سُرخی سمد ستی تُف کړه نوروژه یی صحیح ده اوکه نه؟

جواب: صحیح ده مگر احتیاط دادی چی ددی روژی قضاء دی وکړی (۱).

ایا دروژی په حالت کی منجن مکروه دی؟ سوال: (۸۴/۱) (ج) په روژه کی په منجن باندی غاښونه پاکول که مکروه وی نو ولی؟

جواب: داحتیاط سره که منجن ورکول سی اوغاښونه پاك سی اودننه په حلق کی څه ولاړ نه سی نومکروه نه دی یعنی مکروه تحریمی نه دی خوخلاف اولی ضرور دی ځکه چی کراهیت تنزیهی یی مفاد دی لکه څنگه چی په شامی کی دی: قوله وکره له ذوق شیئ الخ الظاهر ان الکراهة فی هٰذه الاشیاء تنزیهیة (۲). فقط

په روژه کی دستمال لندول اوپه سر باندی ایښوول څنگه دی؟ سوال: (۸۵/۱) (ج) یوسړی په قصد یولوی دسمال په روژه کی پری منځی اوهره ورځ یی په سر باندی اچوی چی په روژه کی ورباندی اسانی وی، نودده روژه مکروه کیږی اوکه نه؟ ما لابد منه مکروه لیکلی دی، اوپه بخاری شریف کی دی: فی باب اغتسال الصائم وبل ابن عمر ثوبًا فالتقی علیه وهو صائم.

جواب: په درمختار کی دی: وکذا لاتکره حجامة وتلفف بثوب مبتل ومضمضة او استنشاق واغتسال للتبرد وعند الثانی وبه (۳) یفتی. اوپه شامی کی دی. قوله وبه یفتی لان النبی ﷺ صب علی راسه الماء وهو صائم من العطش اومن الحر، رواه ابوداود، وکان ابن عمر ؓ یبل الثوب ویلفه علیه وهو صائم (۴). ددی څخه معلومه سوه چی صحیح اومفتٰی به داده چی مکروه نه دی. فقط

آیا روژه دارته په اوبوکی باد ایستل اچول مکروه دی؟ سوال: (۸۶/۱) (ج) که یو روژه دار په اوبو کی داخل سی اوباد واچوی دا مکروه دی. عالمگیری. آیا دا مسئله معتبره ده؟

---

(۱). وکره له ذوق شيء وکذا مضغة بلا عذر (درمختار) الظاهر ان الکراهة في هذه الاشیاء تنزیهیة (ردالمحتار مطلب فیما یکره للصائم ج۲ ص ۱۵۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۲). ظفیر

(۲). ردالمحتار باب مایفسد الصوم وما لا یفسده ج۲ ص ۱۵۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۲. ظفیر

(۳). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ما یفسد الصوم وما لا یفسده، مطلب فیما یکره للصائم ج۲ ص ۱۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۹. ظفیر

(۴). ردالمحتار باب ایضا ج۲ ص ۱۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۹. ظفیر

جواب: په عالمګیری کی دمعراج الدراية څخه ددی کراهت نقل دی اوپر عدم فساد دروژی باندی اتفاق دی ، نو په ضرورت کی معذور دی او دسخت ضرورت څخه بغير په اختيار باندی له دينه ځان ساتل ښه دی [١]. فقط

لانده سوی نسوار په خوله کی اچول څنګه دی؟ **سوال**: (٨٧) (ج) نسوار په اوبو کی لندول او په خوله کی اچول دروژه دارو دپاره جائزدی اوکه نه؟

جواب: قال فی الدرالمختار اوذاق شيئًا بضمه وان کره لم يفطر الخ قوله وان کره الا لعذر کما ياتی [٢] شامی، وايضا فی الدرالمختار کره له ذوق شيئ وکذا مضغه بلا عذر [٣] الخ، نومعلومه سوه چی نسوار په خوله کی اچول بغير له دی چی ستونی ته يې تاثير ورسيږی مکروه دی، او دعذر له امله جائز دی، وفی الشامی وذکر الزندوسی اذا افتل السلکة وبلها بريقه ثم امرها فی فمه ثم ابتلع ذلك البزاق فسد صومه [٤]. الغرض دادی چی په دی باره کی احتياط ډير ښه دی اونسوار په خوله کی په اچولو سره خوف دفساد پکښی دی نوښه نه دی.

دتمباکو پاڼه ژوول اوبيا دهغه په اوبو سره په روژه کی غاښونه پاکول څنګه دی؟ **سوال**: (٨٨) (ج) ځينی ښځی دتمباکو پاڼه وټکوی اوبيا دهغه په اوبو باندی په روژه کی خوله پاکوی داڅنګه دی؟ په روژه کی خلل راولی اوکه نه؟

جواب: که په غاښونو باندی يې ورپوری کړی او بيايې پريمنځی او تُف يې کړی چی په خيټه کی يې اثر ولاړ نه سی نوپه روژه کی يې څه خلل نه راځی.

دنَکْسِير په ماتيدلو سره په روژه کی څه نقص نه واقع کيږی: **سوال**: (٨٩) په روژه کی يې نَکْسِير مات سو (يعنی دپزې څخه يې وينه ولاړه) تردی چی اثر يې په تُف کی هم پاته سو نوپه روژه کی خوڅه نقصان نه راځی؟

جواب: په دی سره په روژه کی څه خلل نه راځی.

په روژه کی اته يالس واره غسل کول څنګه دی؟ **سوال**: (٩٠) په روژه کی اته يالس واره غسل کول څنګه دی؟

---

(١). ولوفسا الصآئم اوضرط فی الماء لا يفسد الصوم ويکره له ذلك هکذا في معراج الدراية (عالمګيری کشوری الباب الثالث فيما يکره للصائم ج١ ص ١٩٧ ، ط. س. ج٢ ص ١٩٩). ظفير

(٢). ردالمحتار باب ما يفسد الصوم ج٢ ص ١٣٨، ط. س. ج٢ ص ٤٠٠. ظفير

(٣). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ايضا ج٢ ص١٥٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٦. ظفير

(٤). ردالمحتار باب ما يفسد الصوم ج٢ ص ١٣٨، ط. س. ج٢ ص ٤٠٠. ظفير

جواب: جائزدی ([1]). فقط

دختانینو په یوځای کیدو سره روژه ماتیږي: **سوال**: (۹۱\) زید په روژه کی دورځی خپله ښځه ښکل کړه، یایی په غیږه کی ونیوله، یایی یودبل سره ختانین ولګول اوشهوت پیدا سو بیا دواړه جلا سول، نوڅه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی روژه وسوه خوځوان سړی ته داسی کول نه دی په کار ([2]). فقط

په روژه کی لندی جامی اغوستل یابار، بار غسل کول درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (۹۲\) په روژه کی لندی جامی اغوستل اودری ځلور واره غسل کول جائزدی اوکه نه؟ په روژه کی څه فرق نه راځی؟

جواب: په دی سره په روژه کی څه فرق نه راځی ([3]). فقط

دخال یا ټکی په لګولو سره روژه نه ماتیږي: **سوال**: (۹۳\) که دروژی په حالت کی خال یا ټکی ولګول سی چی اکثره سرکاری ملازمان یی پرمټانو یا دبدن په بل یو ځای کی یی لګوی اوځنګه چی دخال لګوونکی په نشتر کی زهر لګول سوی وی په بدن کی دزهرو اثر ولاړسی اوتبه باندی راسی اوټول بدن بی کاره سی نوآیا روژه فاسدیږی اوکه نه؟

جواب: دده روژه کیږی اونه فاسدیږی ([4]). فقط

په سترګو کی ددوا اچولو سره خو په روژه کی څه نقصان نه راځي: **سوال**: (۹۴\) دروژی په حالت کی که په سترګه کی دواء واچول سی نوپه روژه کی څه نقصان راځی اوکه نه؟

([1]). عن ابی حنیفة رحمه الله انه یکره للصائم المضمضة والاستنشاق بغیر وضوء وکره الاغتسال وصب الماء علی الرأس والاستنقاع في الماء والتلفف بالثوب المبلول وقال ابو یوسف لا یکره وهو الاظهر کذا في محیط السرخسی (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب ثالث ج۲ ص ۱۸۲ ، ط. س. ج۱ ص ۱۹۹). ظفیر

([2]). ولاباس بالقبلة اذا امن علی نفسه الخ ویکره اذا لم یامن الخ والمباشرة الفاحشة مثل التقبیل فی ظاهر الروایة (هدایه باب مایوجب القضاء ج۱ ص ۱۹۹) والمباشرة الفاحشة ان یتعانقا وهما متجردان ویمس فرجه فرجها وهو مکروه بلا خلاف هکذا فی المحیط (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب ثالث ج۲ ص ۱۸۷ ، ط. س. ج۱ ص ۲۰۰).

([3]). ولو اکتحل لم یفطر لانه لیس بین العین والدماغ منفذ والدمع یترشح کالعرق والداخل من المسام لا ینافی کما لو اغتسل بالماء البارد (هدایه باب مایوجب الکفارة ج۱ ص۱۹۹) عن ابی حنیفة الاکراه الاغتسال وصب الماء علی الراس والاستنقاع فی الماء والتلفف بالثوب المبلول، وقال ابو یوسف لا یکره وهو الاظهر کذا فی المحیط للسرخسی (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب ثالث ج۱ ص ۱۸۲ ، ط. س. ج۲ ص ۱۹۹). ظفیر

([4]). واقطر فی احلیله ماء او دهنا الخ لم یفطر (درمختار) لان العلة من الجانبین الوصول الی الجوف وعدمه بناء علی وجود المنفذ وعدمه الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۷ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۹) وَمَا وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ أَوْ إِلَى الدِّمَاغِ عَنْ الْمَخَارِقِ الْأَصْلِيَّةِ كَالْأَنْفِ وَالْأُذُنِ وَالدُّبُرِ فَوَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ أَوْ إِلَى الدِّمَاغِ فَسَدَ صَوْمُهُ وَأَمَّا مَا وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ أَوْ إِلَى الدِّمَاغِ عَنْ غَيْرِ الْمَخَارِقِ الْأَصْلِيَّةِ لَا يُفْسِدُ (البدائع الصنائع ج۲ ص ۹۳). ظفیر

جواب: په دی صورت کی په روژه کی څه نقصان نه راځی، روژه صحیح ده [١]. فقط

په تی ورکولو سره خودښځی روژه یا اودس نه ماتیږی؟ سوال: (٩٥\١) که یوی ښځی په روژه کی یاپه اوداسه کی خپل ماشوم ته تی ورکی روژه یا اودس خوبه یی نه ماتیږی ؟

جواب: اودس اوروژه یی نه ماتیږی [٢]. فقط

په انجکشن سره روژه ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (٩٦\٢) زید دیوه روژه دار په بدن کی دننه دپیچکاری په واسطه دواء ورواچوله نوروژه یی وسوه اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی یی روژه نه فاسدیږی لکه څنګه چی دفقهاوو دتصریحاتو څخه واضحه ده [٣].

ریګ یی په خوله کی دننه سوه نوکه تُف یی کړی نو اوس دشبهی دوجه څخه خوروژه ماته نه سوه؟ سوال: (١١\ ٩٧) خولی ته یی ریګ ورسیده اوتُف یی کړی وروسته یی بیا تُف کړی او ووتی اوبیا په غاښونو کی ریګ معلوم سو ددی څخه معلومه سوه چی ریګ دننه لاندی سوی هم دی نوپه دی سره روژه ماتیږی اوکه نه؟

دغاښ دوینی سره روژه ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (١٢\ ٩٨) په رمضان کی چی دغاښونو څخه وینه ووزی، دتُف کولو وروسته یی ذائقه معلومه سوه چی دتُف کولو سره وینه غالبه وه نوپه دی صورت کی روژه ماتیږی اوکه نه؟

جواب: \١: په دی صورت کی روژه نه ماتیږی [٤]. فقط

٢\: اوخرج الدم من بین اسنانه ودخل حلقه یعنی ولم یصل الی جوفه، اما اذا وصل فان غلب الدم او تساویا افسد والا لا الخ [٥]، درمختار. په دی باندی علامه شامی لیکلی دی چی. ظاهر اطلاق المتون انه لایفطر وان کان الدم غالب علی الریق وصححه فی

---

[١]. ولو اقطر شیئا من الدواء فی عینه لایفسد صومه عندنا الخ (عالمګیری مصری کتاب الصوم باب رابع ج١ ص ١٩٠ ، ماجدیة ج٢ ص ٢٠٣). ظفیر

[٢]. روژه ددی وجه څخه نه باطلیږی چی شیدی بیرون راووتلی، روژه دمفطراتو څخه دځان دساتلو نوم دی. وشرعًا امساك من المفطرات الاتیة حقیقة اوحکما الخ فی وقت مخصوص الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتارکتاب الصوم ج٢ ص ١١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧١). ظفیر

[٣]. وما وصل إلی الجوف أوإلی الدماغ من المخارق الاصلیة کالانف والاذن والدبر ﴿ فسد صومه ﴾ أما ما وصل إلی الجوف أو إلی الدماغ عن غیر المخارق الاصلیة بان داوی الجائفة والآمة فان داواها بدواء یابس لا یفسد لانه لم یصل إلی الجوف ولا إلی الدماغ (بدائع الصنائع کتاب الصوم ج٢ ص ٩٣). ظفیر

[٤]. او بقی بلل فی فیه بعد المضمضة وابتلعه مع الریق کطعم ادویة الخ او ابتلع ما بین اسنانه وهودون الحمصة لانه تبع لریقه الخ لم یفطر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٣۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفیر

[٥]. الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٣۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢. ظفیر

الوجيز ([1]) الخ. حاصل داچي بعضو فقهاوو په دی کی دروژی عدم فساد صحيح گرځولی او اکثرو دروژی دفساد حکم باندی کړی دی لهذا احتياط په کاردی.

یوی ښځی په خپله شرمګاه کی وچه دوا ایښی وه نوپه دی روژه ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (۹۹\) یوی ښځی په خپل عورت کی چی دوا ایښی ده نوروژه یی ماتیږی اوکه نه؟ البته دوایی دناجوړی دوجه څخه ایښی وه.

جواب: په روژه کی دی ددغه کارسره احتياط وکړی ([2]). فقط

په پزه کی چی کمی اوبه راځی ددی څه حکم دی؟ سوال: (\١٠٠) په پزه باندی چی کمی اوبه (بلغم) راځی ددی دسوڼ کولو سره خوروژه ماتیږی اوکه نه؟

جواب: ددی سره روژه نه ماتیږی. کما لو ترطب شفتاه بالبزاق عند الكلام ونحوه فابتلعه اوسال ريقه الى ذقنه الخ فاستنشفه الخ لم يفطر الخ ([3]).

که په تالاب کی دچا څخه باد ولاړسی نوددی څه حکم دی؟ سوال: (\١٠١) که یوه روژه دار دغسل کولو دپاره نهر یا تالاب ته ورکښته سی اودغسل په وخت کی دلاندی خوا څخه باد ځینی ووزی نو دده په روژه کی څه خلل راځی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی مطلقا روژه نه ماتیږی کما هو ظاهر (لیکن دامکروه دی. ظفير) لان الصوم يفسد من داخل لا من خارج ([4]). فقط

روژه دار په پزه کی نسوار اچولی سی اوکه نه؟ سوال: (\١٠٢) روژه دار په پزه کی نسوار اچولی سی یعنی جائزدی اوکه نه؟

جواب: نه دی په کار. فقط

دروژی په حالت کی په مقعد کی دننه په زخم باندی یا دبواسیرو په دانو باندی دملهم یا تیلو په لګولو سره روژه کیږی اوکه نه؟ سوال: (\١٠٣) که روژه دار دروژی په حالت کی په مقعد اومبرز کی دننه په زخم باندی یا دبواسیرو ددانو په زخمونو باندی ملهم یا تیل

([1]). ردالمحتار باب ايضا ج٢ ص١٣۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢. ظفير

([2]). ولو ادخل اصبعه في استه او المرأة في فرجها لا يفسد وهو المختار الا اذا كانت مبتلة بالماء والدهن فحينئذ يفسد لوصول الماء او الدهن ﷺ وهذا تنبيه حسن يجب ان يحفظ لان الصوم انما يفسد في جميع الفصول اذا كان ذاكرا للصوم والا فلا (عالمګيرى مصرى كتاب الصوم باب رابع ج١ ص ١٩١ ، ماجديه ج٢ ص ٣٠۴) ولو ادخلت قطنة ان غابت فسد وان بقى فى فرجها الخارج لا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣۵ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٧) . ظفير

([3]). الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم وما لايفسده ج٢ ص١٣٨، ط. س. ج٢ ص٤٠٠. ظ

([4]). په عالمګيرى کی یې دامکروه لیکلی دی. ولو فسا الصائم او ضرط فى الماء لايفسد الصوم ويكره ذالك هكذا فى معراج الدراية (عالمګيرى كشورى كتاب الصوم باب ثالث ج١ ص ١٩٧ ، ماجديده ج١ ص ١٩٩). ظ

دګوتو په دننه کولو سره يې دلاندې څخه ولګوی يايې دننه ښه ورننباسې نوروژه يې صحيح کيږی اوکه نه؟

جواب: دده روژه صحيح ده مګر احتياط ښه دی (١). فقط

دغوټې په لګولو سره روژه نه ماتيږی او دتمباکو په څکولو سره ماتيږی: **سوال**: (١٠۴\) په تالاب کی دغوټې په لګولو سره روژه ماتيږی اوکه نه؟ او دتمباکو په څکولو سره روژه ماتيږی اوکه نه؟

جواب: په تالاب کی په غسل کولو سره او په غوټې وهلو سره روژه نه ماتيږی او دتمباکو په څکولو سره روژه ماتيږی ځکه چی دتمباکو اجزاء په دماغ اوپه حلق کی ځی.

دښځې په تی ورکولو سره روژه نه ماتيږی: **سوال**: (١٠۵\) مور دروژی په حالت کی خپل بچی ته تی ورکی نو دامفسد دصوم دی اوکه نه؟

جواب: مفسد دصوم نه دی. (٢) فقط

درانجو او دتيلو په لګولو سره روژه نه ماتيږی: **سوال**: (١٠٦\) دروژی په حالت کی په سر باندی تيل اوپه سترګو کی رانجه لګول که دچا عادت وی اوکه نه وی جائز دی اوکه نه دی؟

جواب: دروژی په حالت کی په سر باندی تيل اوپه سترګو کی رانجه لګول جائز اوصحيح دی که عادت يې وی اوکه نه وی (٣). فقط

دروژی په حالت کی مچه اخيستل اوخنګ ته کول څه حکم لری؟ **سوال**: (١٠٧\) ايا دروژی په حالت کی دخپلی زوجی څخه بوسه اخيستل اويايې په څنګ نيول، جائز دی اوکه نه دی؟

---

(١). او دخل اصبعه اليابسة فيه ای فی دبره اوفرجها ولو مبتلة فسد الخ ولوبالغ فی الاستنجاء حتٰی بالغ موضع الحقنة فسد (درمختار) قوله ولو مبتلة فسد لبقاء شی من البلة فی الداخل وهذا لو ادخل الاصبع الی موضع الحقنة فسد (ردالمحتار باب مايفسد الصوم وما لا يفسده ج٢ ص ١٣٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٧) ددی تفصيل څخه معلومه سوه چی په مسئوله صورت کی که چيری دومره اندازه دواء دننه ولاړه يا اوبه چی په معده کی جذب سوی يا پخپله معدی ته ورسيدی نوبيا روژه ماتيږی نو ددی وجه څخه مفتی علام احتياط ښه ګڼلی دی ددی وجه څخه چی ددی څخه ځان ساتل دهر سړی دپاره ممکن نه دی، والله اعلم. ظفير

(٢). هو ای الصوم امساك عن المفطرات الاٰتية حقيقة اوحكمًا الخ فی وقت مخصوص الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٠٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧١) ددی څخه معلومه سوه چی روژه دصبح صادق څخه ترلمر پريوتو پوری دنه خوراك، څښاك اوجماع دنه کولو نوم دی چی نيت هم ورسره وی لهذا په شيدو ورکولو کی دايوه خبره هم نه پيداکيږی. ظفير

(٣). او ادهن اواکتحل الخ لم يفطر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥). ظفير

جواب: دا امور روا دی (خو دځوان سړی دپاره داسی کار کول نه دی په کار) دی دي داسی کارنه کوی دروژی په حالت کی ځکه چی په دی کی بیره ده چی دغه فعل به مفضی الی الجماع کیږی کما في المباشرة الفاحشة (١). فقط

په رمضان کی یوبیده په خپل غابن کی وینه ولیده نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (١٠٨١) په رمضان کی دورځی یوسړی بیده وو، کله چی رابیدار سو نوپه غابن کی یی وینه وه خو یقین یی نه وو چی ګواکی دبیده کیدو پروخت یی نس ته وینه تللی ده اوکه نه ده اوس نودروژی څه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی روژه نه ماتیږی (٢). فقط

پنځم باب

هغه شیان چی دکمو په وجه روژه ماتیږی اوصرف قضاء واجبیږی

په رمضان کی دسهار په وخت دجنابت غسل څه حکم لری؟ **سوال**: (١٠٩١) په رمضان کی دسهار په وخت دجنابت دغسل په وجه په روژه کی خوکم نقص نه راځی؟ آیا دلاس په واسطه دمنی په ایستلو سره روژه ماتیږی اوکه نه؟

جواب: دسهار په وخت دغسل په کولو سره په روژه کی کم خلل اوخرابی نه راځی. فی الدر المختار اواصبح جنبًا الخ لم یفطر الخ (٣).(٤)

دوریو دوینی په تیریدلو سره روژه ماتیږی اوکه نه؟ **سوال**: (١١٠١) دوریو دوینی اوموادو په تیریدلو سره روژه باقی پاته کیږی اوکه نه؟

جواب: صحیح داده چی په دی روژه کی قضاء لازمیږی. اما اذا وصل الی جوفه فان غلب الدم اوتساویا فسد الخ. درمختار (٥). فقط

---

(١). ولا باس بالقبلة اذا امن علی نفسه ای الجماع او الانزال ویکره اذا لم یأمن (هدایه باب ما یوجب القضاء الخ ج١ ص ١٩٩). ظفیر

(٢). واخرج الدم من بین اسنانه ودخل حلقه یعنی ولم یصل الی جوفه الخ (درمختار) ظاهر اطلاق المتن انه لا یفطر (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ومالایفسد ج٢ ص ١٣٨ ، ط.س ج٢ ص ٤٠٠). ظ

(٤). په اصل أردو فتاوٰی کی همداسی دی یعنی یوازی داولی پوښتنی جواب دی ددوهمی پوښتنی جواب ورسره نسته. خو ددي دوهمی پوښتنی جواب مخ ته په سوال نمبر: ١١٢ کی راروان دی، هلته یې وګوره. حقانی"

(٥). پوره عبارت دادی: اوخرج الدم من بین اسنانه ودخل حلقه یعنی ولم یصل الی جوفه اما اذا وصل فان غلب الدم او تساویا فسد والا لا، الا اذا وجد طعمه (درمختار) قلت ومن هذا یعلم حکم من قلع ضرسه فی رمضان ودخل الدم الی جوفه فی النهار ولو نائما فیجب علیه القضاء الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصوم وما لایفسده ج٢ ص ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفیر

دپاڼ دسرخئ په تیرولو سره روژه ختمیږی اوکه نه؟ سوال: (١١١) زید دسهار څخه وروسته پاڼ وخوړل، دورځی یی په ناړو کی سوروالی موجود وو نو دداسی ناړو تیرول مفسد دصوم دی اوکه نه؟ که مفسد دصوم وی په هرصورت پوره غرغره به یی کړی وی او یابه نه وی کړی، سرخی کمه وی یا زیاته وی، اوکه مفسد نه وی په هرصورت چی وی غرغره یی کړی وی اوسرخی لږ باقی پاته وی چی لیری کول یی ناممکن وی یا مشکل وی، نو دپاڼ سرخی په دې ټولو صورتونوکی څه حکم لری؟

جواب: که چیری دبیرونی رنګ اثر په ناړو کی موجود وی اودا ناړی تیری سی نومفسد دصوم دی. کما یظهر من قوله الا ان یکون مصبوغا وظهر لونه فی ریقه وابتلعه ذاکرا الخ، درمختار (١). لیکن هغه پاڼ چی دصبح صادق څخه وروسته خوړل سوی وی اوپه خوله کی یی اجزاء نه وی پاته او خوله یی هم صافه کړی وی نوکه سهار په ناړو کی دسرخی اثر موجود وو اوهغه یی تیر سی نوپه دی سره روژه نه فاسدیږی لکه ددرمختار دعبارت څخه چی معلومیږی. والقطرتین من دموعه اوعرقه (٢). دلته دشامی تحقیق دا دی چی: اما الواصل الی الحلق من السام فالظاهر انه مثل الریق فلا یفطر وان وجد طعمه فی جمیع فمه تامل. (٣) لکه څنګه چی دملوحة الدموع سره په مخلوطو ناړو باندی دروژی فساد نه راځی نوپه دی سره هم نه فاسدیږی لیکن احتیاط ضروری دی اوحتٰی الوسع باید خوله پاکه سی اوکم اثر پکښی پاته نسی او داشتباه په موقع قضاء احوط ده. فقط

ددود په څکولو سره روژه ماتیږی څه ثبوت دی؟ سوال: (١١٢) ددود په څکولو سره روژه ماتیږی لکن ددی ثبوت دقرآن کریم، حدیث پاك، اودفقهی څخه په څه ډول کیږی؟

جواب: ددود په څکولو سره روژه ماتیږی. کما فی الشامی: وبه علم حکم شرب الدخان ونظمه الشرنبلالي في شرحه على الوهبانية، ويمنع من بيع الدخان وشربه وشاربه في الصوم لا شك يفطر ويلزمه التكفير لو ظن نافعاً كذا دافعاً شهوات بطن فقرروا. (٤) فقط

په پزه کی په دوا اچولو سره روژه ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (١١٣) په پزه کی دواء اچول مبطل صوم دی اوکه نه؟ اوهمد ارکم په خوله کی نسوار اچول بغیر ددی څخه چی اثر یی نس ته یاحلق ته ورسیږی مفطر دصوم دی اوکه نه؟

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٠. ظفير
(٢). ايضا ج٢ ص ١٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٣. ظفير
(٣). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢٩ ص ١٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٤. ظفير
(٤). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥. ظفير

جواب: په پزه کی دواء اچول اویا نور څه مبطل دصوم دی اودقضاء وجوب مصرح دی. کما فی الدرالمختار اواستعط فی انفه شیئًا الخ (۱). اوهرڅه چی نسوار دی چی په خوله کی واچول سی اواثر یی نس یاحلق ته ونه رسیږی نوداروژه نه ماتوی کما فی الذوق، لیکن احتیاط ددغه په پرینښوولو کی دی کما هو ظاهر. فقط

دشرمګاه په دخول سره روژه ماتیږي: **سوال**: (۱۱۴\۱) په دخول سره روژه ماتیږی اوکه نه؟

سوال: (۱۱۵\۲) که دخول یی وکی اومنی ونه وتل نوڅه حکم دی؟

جواب: ۱\: ماتیږی اوکفاره لازمیږی په دخول دفرج کی (۲).

۲\: دخول په احد السبیلین کی که منی راسی اوکه نه روژه ماتیږی اوقضاء اوکفاره دواړی لازمی دی (۳). فقط

په لاس سره دمنی ایستل مفسد دصوم دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۱۶\) که څوك په روژه کی په لاس باندی منی وباسی نوروژه یی پاته کیږی اوکه نه؟

جواب: اذا استمنٰی کفه الخ (۴) قضٰی. (په لاس باندی دمنی ایستلو سره روژه ماتیږی او قضاء لازمیږی. اودا دی هم واضحه وی چی دغه کار ډیر شنیع کاردی په دی کار باندی لعنت ویل سوی دی. ظفیر)

په مچه اوغیره کی نیولو سره چی انزال وسی نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۱۱۷\) یوه سړی په روژی درمضان کی خپله ښځه مچ کړه اوپه غیره کی یی ونیوله او انزال یی وسو نوپه دی صورت کیورباندی قضاء واجب ده اوکه نه کفاره هم؟

جواب: په دی صورت کی صرف قضا ددی روژی لازمه ده اوکفاره واجب نه ده (۵).

په پزه کی دتیلو په اچولو ولی روژه ماتیږي؟ **سوال**: (۱۱۸\) روژه دار په پزه کی تیل ولی نسی اچولی په داسی حال کی چی اوبه پکښی ولاړی سی نوروژه نه ماتیږی ؟

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۲. ظفیر

(۲). او ذاق شیئًا بفمه وان کره لم یفطر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۸، ط. س. ج۲ ص ۴۰۰). ظفیر

(۳). وان جامع المکلف ادمیا مشتهی فی رمضان اداء او جومع وتوارت الحشفة فی احد السبیلین انزل او الخ قضی الخ وکفر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۱ ص۱۴۷، ط. س. ج۲ ص۴۰۹). ظ

(۴). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۱ ص ۱۴۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۹. ظفیر

(۵). اوقبل ولوقبلة فاحشة الخ اولمس ولو بحائل لایمنع الحرارة اواستمنی بکفه او بمباشرة فاحشة ولو بین المراتین فانزل الخ قضٰی فی الصوم کلها فقط (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۴ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۹) مګر ددی سره سره درمضان احترام کول ضروری دی، هغه به ددی ځخه وروسته هیڅ خوراك څښاك نه کوی. ظفیر

جواب: په هدايه كې يې دفرق وجه دابيان كړيده چې داوبو وصول ما فيه صلاح البدن الى الجوف نه دى په خلاف دتيلو څخه. وګوره هدايه (١)، اوداهم دفرق وجه كيدى سى چې داوبو څخه دځان ساتل سخت دى اوپه دى كې ضرورت دى. فقط

نسوار په پزه كې اچول او ددود په څكولو سره روژه ماتيږي: **سوال**: (١١٩) ددود څكول او نسوار بوى كول په پزه كې مفسد دصوم دى اوكه نه؟

جواب: دود څكول مفسد دصوم دى اوپه پزه كې نسوار كش كول هم مفسد للصوم دى. قال فى الشامى وبه علم حكم شرب الدخان ونظمه فى شرح الرهبانية. ويمنع من بيع الدخان وشربه وشاربه فى الصوم لا شك يفطر (٢). فقط

ددواء په بوى كولو سره روژه ماتيږي اوكه نه؟ **سوال**: (١٢٠) اتلوس، چې يوقسم دواده چې نوشادر اوچونه ورسره يوځاى سى اوپه چيښه كې واچول سى اوپه پزه كې لګول كيږي اوپه پزه كې كش كول كيږي چې دهغه تيزى تردماغو پورى رسيږي نوددى په پزه كې اچولو سره روژه ماتيږي اوكه نه؟

جواب: په دى صورت كې روژه ماته سوه اوقضاء باندى لازمه ده. كمافى الدرالمختار ومفاده انه لو ادخل حلقه الدخان افطر اى دخان كان ولو عوداً اوعنبراً ذاكرا لامكان التحرز عنه الخ (٣)، وتحقيقه فى الشامى (٤). فقط

كه روژه دار دورځې كانى تير كړي ياخوراك وكړي ياجماع وكړي نوڅه حكم دى؟ **سوال**: (١٢١) زيد روژه ونيوله بيا دورځې يې يوكانى تيركى يايې دښځې سره جماع وكړه يايې خوراك وكى نوڅه حكم دى؟

جواب: په دى صورت كې دزيد پرذمه صرف قضاء لازم ده اوكفاره نسته (٥).

---

(١). ومن احتقن ﷺ أو أقطر في أذنه أفطر لقوله صلى الله عليه وسلم [الفطر مما دخل] ولوجود معنى الفطر وهو وصول ما فيه صلاح البدن إلى الجوف ولا كفارة عليه ﷺ أقطر في أذنيه الماء أو دخلهما لا يفسد صومه لانعدام المعنى (اى اصلاح البدن) والصورة بخلاف ما إذا دخله الدهن (هدايه باب مايوجب القضاء والكفارة ج١ ص ٢٠٢). ظفير

(٢). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤٣، قول الماتن لو ادخل حلقه الدخان افطر (ط. س. ج٢ ص ٣٩٥). ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥. ظفير

(٤). قوله قوله: (إنه لو أدخل حلقه الدخان) أي بأي صورة كان الادخال، حتى لو تبخر بخور فآواه إلى نفسه واشتمه ذاكرا لصومه أفطر لامكان التحرز عنه، وهذا مما يغفل عنه كثير من الناس، ولا يتوهم أنه كشم الورد ومائه والمسك، لوضوح الفرق بين هواء تطيب بريح المسك وشبهه وبين جوهر دخان وصل إلى جوفه بفعله. إمداد (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٣ ص ١٣٣ – ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥). ظفير

(٥). دكانى دتيرولو په صورت كې داجواب دى: او ابتاع حصاة ونحوها مما ياكله الانسان اويعافه اويستقذره =

(تفصيل يې په حاشيه کې وګورئ. ظفير)

په روژه کې ددود په څکولو سره کفاره واجبيږي اوکه قضاء؟ سوال: (١٢٢) په روژه کې ددود په څکولو سره قضاء واجبيږي اوکه کفاره هم؟

جواب: ددود په څکولو سره قضاء لازميږي اوروژه باندې ماتيږي خوپه بعضو صورتونو کې کفاره هم لازميږي (١). (يعنې که داګټه رسونکې وګڼل سي نوقضاء اوکفاره دواړه لازم دي اوکه داسې نه وي نويوازې قضاء ده. ظفير)

دښځې څخه چې کمه مچه واخيستل سي اودهغه انزال وسي نوڅه حکم دي؟ سوال: (١٢٣) يوه سړي دروژې په حالت کې دخپلې ښځې څخه مچه واخيسته اوخپله تناسلي آله يې پرنس ورکښې ښووله اووې مښله ورپورې نوپه دغه وجه يې انزال وسو چې دابې ارادې وسو نوپه دې صورت کې قضاء مع الکفاره ده اوکه نه بې دکفارې څخه؟

جواب: په دې صورت کې صرف دروژې قضاء لازمه ده اوکفاره لازمه نه ده. کذافي الدر المختار والشامي (٢) فقط.

دسهار په وخت دخولې څخه يې پاڼ يابل څه ووتل نوڅه حکم دي؟ سوال: (١٢۴) دروژې په مياشت کې دسهار په وخت په خوله کې پاڼ ياتمباکو يابل يو شي يې دپيشلمې په وخت کې اچولې وو، او ووتې نوروژه وسوه اوکه نه قضاء لازمه ده؟

جواب: احتياط په قضاء راوړلو کې دی که چيرې حکم قطعي دقضاء نه وي (٣). فقط

دښځې سره په لوبو کولو کې انزال وسو نوڅه وکړي؟ سوال: (١٢٥) يوسړي په رمضان کې

= قضٰى في الصور كلها فقط (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١۴٠ وج٢ ص ١۴۴ ، ط. س. ج٢ ص ۴٠٣) اوکه چيرې عمداً جماع وکړه او يايې خوراك وکې نوبيا کفاره هم واجب ده په دې شرط چې داکار په رمضان کې اداء سي. وان جامع المكلف آدميا مشتهى في رمضان اداء اوجومع وتوارت الحشفة في احد السبيلين انزل اولا، او اكل اوشرب غذاء الخ عمداً الخ قضى في الصور كلها وكفر (ايضا ج٢ ص ١۴٧ ، ط. س. ج٢ ص ۴٠٩) البته په غير رمضان کې قضاء ده کفاره نسته، يا صورت داسې وي چې په رمضان کې يې اول کاني تير کړې وي اوبيا جماع وکړې ياخوراك وکړي نوبيا هم صرف قضاء واجب ده. ظفير

(١). انه لو ادخل حلقه الدخان افطر (درمختار) ويمنع من بيع الدخان وشربه وشعار به في الصوم لاشك يفطر ويلزمه التكفير لوظن نافعا كذا دافعا لشهوات بطن فقرروا (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٣ – ١٣۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥). ظفير

(٢). او وطى امراة ميتة الخ اوفخذ اوبطنا اوقبل ولو قبلة فاحشة بان يدغدغ اويمص شفتيها الخ فانزل الخ قضى في الصور كلها فقط (اى بدون كفارة)، (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم باب مايفسد الصوم الخ ج٢ ص ١۴٢ وج٢ ص ١۴۴ ، ط. س. ج٢ ص ۴٠۴). ظفير

(٣). اوذاق شيئا بفمه وان كره لم يفطر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم وما لايفسد ج٢ ص ١٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ۴٠٠). ظفير

دروژی په حالت کی دخپلی ښځی سره لوبی شروع کړی اوتر ډیره پوری یی لوبی کولی یوځو منته وروسته یی انزال وسو آیا په ده باندی ددی روژی کفاره لازمه ده اوکه نه صرف قضاء ده؟

جواب: په دی صورت کی محض قضاء ددی روژی لازمه ده اوکفاره واجب نه ده کذافی الدرالمختار ([1]). فقط

په ۲۹ یی سپوږمی ونه لیده وروسته چی بیا تحقیق وسو نوقضاء ضروری ده: سوال: (۱۲٦)
په ۲۹ دشعبان یوم جمعه دضلع بهاولپور سره نژدی شاوخوا میاشت نه وه اوهغوی روژه ونه نیوله نوپر دوی باندی دشنبی دورځی دروژی قضاء لازمی ده اوکه نه ده؟

جواب: دشنبی روژه محققه سوه نوکمو خلګو چی دشنبی روژه ونه نیوله په هغوی باندی ددی ورځی دروژی قضایی لازمه سوه ([2]). فقط

دروژی په حالت کی یی داحتلام څخه وروسته خوراک وکی، نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۲۷)
دیوه سړی په روژه کی احتلام وسو نوهغه بغیر دپوښتنی څخه په خپل سریی خوراك وکی نوپه دی صورت کی کفاره سته اوکه نه؟

جواب: په احتلام سره که څه هم روژه نه ماتیږی لیکن که څوك په غلطی سره داسی فکر وکی چی روژه یی ماته سوه، که افطار یی وکی نوکفاره نسته صرف قضاء لازمه ده کما فی الشامی واحترز به عما لوفعل مایظن الفطر به کما لو اکل او جامع ناسیا اواحتلم اونزل بنظر اوذرعه القیئ فظن انه افطر فاکل عمداً فلا کفارة للشبهة الخ شامی ([3]). فقط

یوه نوکر دکار دسختوالی داماله روژه ماته کړه نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۲۸) زید په فورس [فوج] کی نوکردی دروژی په حالت کی یی افسر داسی یوحکم وکی چی دهغه په وجه دی سخت خفه دی چی له هغه سره دهغه دتندرستی فکر وو په کلوکی منډی رامنډی یی کښی ښوولی زید دمسئلی څخه خبر نه وو، لهذا هغه روژه افطار کړه آیا دی دکفاری څخه بچ کیدی سی؟

([1]). اوقبل ولو قبلة فاحشة بان یدغدغ اویمص شفتیها او لمس ولو بحائل لا یمنع الحرارة او استمنی بکفه او بمباشرة فاحشة ولو بین المرأتین فانزل (قید للکل حتی لو لم ینزل لم یفطر الخ) قضی الخ فی الصور کلها فقط (درمختار) ای بدون کفارة (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص۱۴۲ وج۲ ص۱۴۴ ط. س. ج۲ ص ۳۹۹). ظ

([2]). کله چی رمضان ثابت سی اوروژه ونه نیسی نوپه ده باندی قضاء فرض ده لکه څنګه چی دیوم الشك دروژی په سلسله کی صراحت دی. والا بان ظهرت فعنه ای عن رمضان، (ردالمحتار کتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۱). ظفیر

([3]). ردالمحتار للشامی باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۹ تحت قوله فعل ما لایظن الفطر به ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۱. ظفیر

جواب: که دډيری سختی څخه دهلاکت یامرض بیره وی نوکفاره باندی ساقطه ده ([1]).

په مجبوری کی په افطار سره کفاره نه راځی: **سوال**: (١٢٩١) یوایمانداره سړی چی دقرآن کریم حافظ دی په رمضان کی یی دوی ورځی دتبی سره روژه ونیوله په دریمه ورځ یی هم دروژی نیت وکی اوروژه یی شروع کړه لیکن دسختی تبی دوجه څخه یی دریمه روژه ماته کړه ددی څخه وروسته هغه لس ورځی پی درپی مریض وو اولس ورځی یی روژه ونسوه نیولی نوشرعًا پرداسی سړی باندی کفاره راتللی سی اوکه نه قضاء، اودایماندار سړی نظر په روژی ماتولو کی معتبردی اوکه نه دی؟

جواب: په دی سړی باندی صرف ددی روژی قضاء ده اوهمدا رکم دهغو ورځو چی دهغو څخه یی وروسته افطار کړيدی قضا لازمه ده اوکفاره لازمه نه ده ځکه چی په دی باره کی پخپله دروژه دار مریض غلبه دظن هم معتبره ده په درمختار کی دی: اومریض خاف الزیادة لمرضه الخ بغلبة الظن بامارة اوتجربة اوباخبار طبیب حاذق مسلم مستور ([2]).

قضاء پخپله اداء کول ضروری دی: **سوال**: (١٣٠١) دیوی ښځی څخه دروژی دمیاشتی قضاء سویده که خاوند یی دهغې په ځای ونیسی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: په ښځه باندی روژه نیول په کاردی دمیړه په نیولو سره دښځی روژی نه اداء کیږی ([3]). فقط

دیوعبارت مفهوم: **سوال**: (١٣١١) وکذا الاستمناء بالکف وان کره تحریماً الخ. اودوهم عبارت په دی باب کی دی: اولمس ولو بحائل لایمنع الحرارة اواستمنٰی بکفه الخ فانزل قید للکل حتٰی لو لم ینزل لم یفطر الخ. داول عبارت څخه شك کیږی چی په استمناء بالید باندی روژه نه ماتیږی. اودبل عبارت څخه په تفصیلی پوهیدو سره راځی چی دانزال په صورت کی افطار کیږی اوکه نه نو نه کیږی په دی کی دتطبیق څه صورت دی؟

جواب: داولنی عبارت تعلق دماقبل سره دی هغه دادی چی: اوجامع فی مادون الفرج ولم ینزل یعنی فی غیرالسبیلین کسرة وفخذ وکذا الاستمناء بالیدوان کره تحریماً ([4]) دپورته قید دلم ینزل څخه معلومه سوه چی په: وکذا الاستمناء بالید کی هم دعدم انزال قید

([1]). قدذکر المصنف منها خمسة وبقی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل ولو عطش اوجوع شدید (ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢). ظفیر

([2]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢. ظفیر

([3]). العبادة المالیة کزکاة وکفارة تقبل النیابة عن المکلف مطلقا الخ والبدنیة کصلاة وصوم لاتقبلها مطلقا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٧. ظفیر

([4]). وګوره الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٨. ظفیر

دی، ځنګه چی علامه شامی په دی موقع باندی لیکلی دی: قوله وکذا الاستمناء بالکف ای فی کونه لایفسد لکن هذا اذا لم ینزل اما اذا انزل فعلیه القضاء کما سیصرح به وهو المختار کما یاتی (١). ددی ځخه تطبیق هم وسو اومسئله مفتی به هم معلومه سوه چی په استمناء کی دانزال روژه ماتیږی اوصرف قضاء لازمیږی.

دغیر رمضان دروژی قصدًا پریښولو څه حکم دی؟ سوال: (١٣٢١) ان رجلا کان صائما لاجل الحنث فی الیمین فتحقق ناقض الصوم بالقصد والاختیار، یجب علیه القضاء والکفارة معًا ام القضاء ؟ فقط

جواب: یجب علیه قضاء الصوم الذی افسده لانه افسد الصوم الواجب وقد قال فی الدر المختار اوافسد غیر صوم رمضان الخ قضی الخ (٢) وکفارة الیمین ایضا واجبة علیه کذا فی الدرالمختار (٣). فقط

که دښځی سره صرف په کښېنستلو انزال وسی نوڅه حکم دی؟ سوال: (١٣٣١) که دښځی سره یوسړی درمضان المبارك په ورځی کی کښېنستی او دکمزوری دوجه ځخه یی انزال وسو نوپه ده باندی قضاء ده اوکه نه کفاره هم راځی؟

جواب: که یو سړی په رمضان کی دورځی دخپلی ښځی سره کښېنستی اودکمزوری دوجه ځخه یی انزال وسو، نوپه دی صورت کی ددی روژی قضاء لازمه ده اوکفاره واجب نه ده (٤).

دروژه دار په مخکی دګربتی دود کول څنګه دی؟ سوال: (١٣٤١) په رمضان المبارك کی دجمعی په ورځ دروژه دار ومخ ته ګربتی دود کول څنګه دی؟

جواب: درمختار، اوشامی په مفسداتو دصوم کی لیکلی دی چی که روژه دار په خپل حلق کی قصدا دود داخل کړی اوروژه ورته یاده وی نوروژه یی ماتیږی. په درمختار کی دی: انه لودخل حلقه الدخان انظر ای دخان کان ولو عودا اوعنبرا لو ذاکرا لامکان التحرز عنه. اوپه شامی کی دی. قوله : ان قوله: (إنه لو أدخل حلقه الدخان) أي بأي صورة كان الادخال، حتى لو تبخر بنجوره فآواه

(١). ردالمحتار باب مایفسد الصوم وما لایفسده ج٢ ص ١٣٢ – ١٣٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٩. ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ما یفسد الصوم ج٢ ص ١٤١. ظفیر

(٣). والمنعقدة ما یحلف علی أمر في المستقبل أن یفعله أو لا یفعله وإذا حنث في ذلك لزمته الكفارة لقوله تعالی: لا یؤاخذكم الله باللغو في أیمانكم ولكن یؤاخذكم بما عقدتم الأیمان [المائدة: ٩٨] (هدایه کتاب الایمان ج٢ ص ٤٥٥). ظفیر

(٤). اوقبل ولوقبلة فاحشة بان بدغدغ اویمص شفتیها اولمس الخ فانزل الخ قضی فی الصور کلها (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٩). ظفیر

إلى نفسه واشتمه ذاكرا لصومه أفطر لامكان التحرز عنه، الخ ولا يتوهم أنه كشم الورد ومائه والمسك، لوضوح الفرق بين هواء تطيب بريح المسك وشبهه وبين جوهر دخان وصل إلى جوفه بفعله الخ (١). فقط

يوپښ مسلمان سوی که روژه پريږدي نوقضا اوکفاره واجب ده اوکه نه؟ سوال: (١٣٥\) يو هندو په پټه مسلمان سو اودرمضان روژه يې هم ونيوله وروسته يې مسلماني افشا سوه په دې وجه يې روژه ماته کړه وروسته بياپه ښکاره مسلمان سو نوکفاره باندې لازميږي اوکه نه؟

جواب: ترڅو چې دی مسلمان سوی وی اوپه الله ﷻ اورسول ﷺ يې ايمان راوړی وی او داسلام ټول احکام يې قبول کړی وی دی عندالله مسلمان دی که څه هم خلګوته يې اسلام ظاهر نه وی نوکه روژه درمضان ونيسی اوبيايې ماته کړی نوکفارهورباندې لازم ده (٢). فقط

مريض سره ددې چې نيت وکی اوروژه يې ماته کړه نوڅه حکم دی؟ سوال: (١٣٦\) يوسړی په رمضان شريف کې مريض وو، بعضی ورځی يې روژه نيولی وه اوبعضی ورځی يې افطار کړی وه اتفاقا يوه ورځ يې دروژې دنيت سره سره وروسته دسهار دلمانځه څخه افطار وکی نوپه دې صورت کې قضاء واجب ده اوکه کفاره هم؟

جواب: په دې صورت کې پرده باندې دروژې قضاء واجب ده اوکفاره واجب نه ده ځکه چې دی داول څخه مريض دی لهذا ده ته افطار کول جائز وو. ثم انما يكفر ان نوى ليلا ولم يكن مكرهًا ولم يطر مسقط كمرض وحيض الخ (٣) درمختار. اوکفاره دشبهی دوجه څخه هم ساقطه ده. قوله كمرض اى مبيح الافطار الخ (٤) شامی. نوترڅو چې دده مرض موجود وی چې افطار يې مباح کړی وی نوپه دې صورت کې هم ورباندې کفاره نه لازميږي.

يوائځی دجمعی په ورځ روژه نيول څنګه دی؟ سوال: (١٣٧\) يوائځی دجمعی په ورځ نفلی روژه نيول مکروه دی اوکه نه دی دامام ابوحنيفه رحمه الله په نزد باندې؟

جواب: داحنافو مذهب دادی چې يوائځی دجمعی په ورځ روژه نيول مکروه نه دی. ولاباس بصوم يوم الجمعة عند ابى حنيفة ومحمد رحمهما الله لماروى عن ابن عباس انه كان يصومه

---

(١). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٣ – ١٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٥. ظفير

(٢). اذا اكل متعمدا مايتغذى به او يتداوى به يلزمه الكفارة الخ (عالمگيرى مصرى كتاب الصوم باب رابع فصل ثانى ج١ ص ١٥٢ ، ماجديه ج١ ص ٢٠٥). ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٥٠ - ١٥١ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٢. ظفير

(٤). ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٥١ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٣. ظفير

ولایفطر الخ (١). اودنهی حدیث پاك محمول دی په دی باندی چی دجمعی دلمانځه په اقامت غسل وغیره کی ځینی ضعف ونه سی، نوترڅو چی دابیره نه وی نوده لره مکروه نه ده، خوښه داده چی ددی سره یوه روژه مخکی یاوروسته یوځای کړی څکه چی دبخاري اودمسلم شریف په حدیث کی دی. لایصوم احدکم یوم الجمعة الا ان یصوم قبله او یصوم بعده. متفق علیه (٢). مشکوٰة فقط

دګرمی دشدت څخه په روژه پریښوولو صرف قضاء واجب کیږی اوکه کفاره هم؟ سوال:

(١٣٨) په رمضان شریف کال ١٣٣٧ هـ ق کی زه اوخپلوان دیوې ماشومی لوری چی وفات سویده دمریضتیا دوجه نا ارامه اودهغې په غم کی پریشانه اوغمګین وو، تراویح مو وکړی او دروژی نیت موپوخ وکی اوبیا بیده سو تردی چی دپیشلمی په وخت ویښ نه سو دصبح صادق په وخت بیدار سو دبیداریدو په وخت دغم دوجه څخه می ژبه وچه وه اوددی څخه معلومیده چی نن ورځ می دروژی توان نسته نوددی وجه څخه ما دیو مولوی صاحب څخه معلومات واخیستی چی هغوی وویل که ته روژه سرته نسی رسولی نوروژه پریږده اودیوی روژی به بیاقضایی وکړی، نودکور والاوو روژه ماته کړه دمسئلی دپوښتنی په وخت زما سره دومره غم نه وو چی که فی الحال روژه پریږدم نومریض یا قریب المرګ به سم بلکی دسخت ګرم موسم په وجه دامعلومه سوی وه چی دزوال اویا دزوال څخه وروسته به مریضان سو. نوپه دی صورت کی قضاء واجب ده اوکه کفاره هم؟ که کفاره واجب وی نوپه مولوی صاحب څه شرعی تعذیر سته اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی چی: وبقی الاکراه اوخوف هلاك اونقصان عقل ولو بعطش اوجوع شدید ولسعة حیة الخ (٣). اوهمدا رکم ددی څخه لږ وروسته دی: اومریض خاف الزیادة لمرضه وصحیح خاف المرض (درمختار) ای بغلبة الظن کمایاتی الخ (٤). شامی ددی عبارتونو څخه معلومه سوه چی که زید اوهمدارکم دهغه دکوروالا داخوف په ظن غالب سره وو چی هغه روژه نسی پوره کولی اودمرض یا دهلاکت بیره وی نوپه دی صورت کی په هغوی باندی یواځی قضاء دهغه روژی لازم ده اوکفاره واجب نه ده اودا

(١). ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١٤ تحت قول الماتن والمندوب الایام البیض من کل شهر ویوم الجمعة ولو منفرداً ، ط. س. ج٢ ص ٣٧٥. ظفیر

(٢). مشکوٰة باب صیام التطوع فصل اول ص ١٧٩. ظفیر

(٣). الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢١). ظفیر

(٤). وګوری ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج ٢ ص ٤٢٢. ظفیر

چی مولوی صاحب دروژی دافطار حکم ورکی هغه هم غالبًا په دی بناء دی لهذا پرده باندی هم څه مؤاخذه نسته، اوکله چی دغه ټول قیود هغه وخت دی چی دروژی نیت یې کړی وی، اوکه یې دروژی په دغه ورځ نیت نه وی کړی اوذکرسوی خوف په وجه دروژی نیت ونه کړی نوپه دی صورت کی دکفاری نه واجب کیدل ظاهرتر دی اوپه کتب دفقه کی یې صراحت سویدی (١). فقط

په خوله کی دتمباکو اچول څنګه دی؟ سوال: (١٣٩\١) ماقولکم رحمکم الله فی رجل امسکن التتن المعروف فی فمه ولم یبتلع عینه ولا لعابه ولم یصلا الی جوفه هل یفسد صومه ام لا؟ وهل یکون من قبل ذکره؟

جواب: امساك التتن فی الفم لا یجوز فی الصوم لانه لا یخلو عن وصوله الی الحلق والجوف عادة والعادة محکمة فالحذر من ان یاکل التنباك بهذه الوسوسة فی نهار رمضان کیف وقد قالوا في مضغ العلك کما فی الشامی وانما قیده بذالك ای بابیض لان الاسود وغیره الممضوغ وغیر الملتئم یصل منه شیئ الی الجوف (٢) ولهذا یمنع عن شرب دخانه ویحکم انه مفطر وفي التنباك خاصیة في الانجذاب الی الجوف الا تری ان امساکه في الفم لغیر المعتادین یؤثر تاثیرا عظیما من دوران الرأس وانکسار الاعضاء فما هو الا وصول اثره الی الدماغ والجوف. ولا حول ولا قوّة الا بالله العلي العظیم. فقط والله تعالٰی اعلم.

کتبه عزیز الرحمٰن عفی عنه ، الجواب صواب محمد انور (٣) عفا الله عنه

چی قصدًا روژه پریږدی اوبیا مریض سی یا دښځی حیض راسی نوڅه حکم دی؟ سوال: (١٤٠\١) که یوسړی قصدا روژه ماته کړی اوبیا مریض سی یاښځه حائضه سی نوکفاره ورباندی لازمیږی اوکه نه؟

---

(١). وجوبها ای الکفارة مقید بما یاتی من کونه عمدا الخ وبما اذا نوی لیلا (ردالمحتار باب مایفسد للصوم ج٢ ص ١٤٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩) ولم ینو فی رمضان کله صوما ولا فطرا الخ او اصبح غیر ناوٍ للصوم فاکل عمدا الخ قضی فی الصور کلها فقط (درمختار) واما عندنا فلا بد من النیة، لان الواجب الامساك بجهة العبادة، ولا عبادة بدون نیة، أمسك بدونها لا یکون صائما ویلزمه القضاء دون الکفارة ؒ لان الکفارة إنما تجب علی من أفسد صومه، والصوم هنا معدوم (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٣). ظفیر

(٢). یعنی بحر العلوم حضرت مولانا سید محمد انور شاه صاحب کشمیری ؒ المتوفی سنة ١٣٥٢ھ سابق صدر المدرسین دار العلوم دیوبند. ظفیر

(٣). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٧ وص ١٤٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩. ظ

جواب: کفاره ساقطیږی. انما یکفر ان نوی لیلا ولم یکن مکرها ولم یطر مسقط کمرض وحیض (درمختار ج٢ ص ١٥١ علی هامش ردالمحتار. ظفیر) .

شپږم باب

هغه شیان چی په هغه باندی روژه ماتیږی اوکه قضاء اوکفار دواړه لازمیږ ی

په قصد روژه خوړلو سره قضاء اوکفاره دواړه لازمیږی: **سوال**: (١٤١١) دفقهی په کتابونو کی یی چی لیکلی دی چی په رمضان کی بی دشرعی عذر څخه قصداً په روژه ماتولو سره قضاء اوکفاره واجب ده آیا قضاء اوکفاره مجموعه یو شپیته روژی به نیسی اوکه یا کفاره اوقضاء یوځای ددی شپیته روژو په نیولو دواړه اداء کیږی؟

جواب: په رمضان کی قصداً په روژه خوړلو باندی کفاره او قضاء دواړه لازمیږی یعنی یوه روژه قضاء اوشپیته روژی کفاره واجب ده، لکه چی په درمختار کی دی: وان جامع فی رمضان الخ او اکل وشرب غذاءًا اودواءًا عمداً الخ قضی وکفر الخ [1]. فقط

چی کفاره یاده وی خو دقضایی روژو تعداد یی یادنه وی نوڅه وکړی؟ **سوال**: (١٤٢١) په چا باندی درمضان دیوځو روژو کفاره ده چی تعداد هم ورته یادنه دی ددی وجه څخه دلمانځه قضاء هم وریاده نه وی چی دیوکال څخه یی پرذمه پاته دی نودا څه ډول اداء کوی، او دډیرو قسمونو کفاری هم ورباندی وی تعداد ورته یادنه وی نوڅه کول ورته په کار دی؟ ایا دټولو دطرف څخه یوه کفاره کافی ده اوکه نه؟

جواب: دلمونځونو اودروژو اندازه دی ولګوی اوقضایی دی وکړی اوپه کفاره کی تداخل کیدی سی [2]. یعنی دیوې کفاری په اداء کولو سره دټولو دمؤاخذه کیدو څخه بری کیدی سی په شامی کی یی لیکلی دی چی: وفی البغیة کفارات الایمان اذا اکثرت تداخلت ویخرج بالکفارة الواحدة عن عهدة الجمیع الخ [3]. فقط

په جماع کی چی انزال ونه سو نوهم کفاره سته: **سوال**: (١٤٣١) ان رجلاً جامع مع امرأته فی نهار

---

[1]. ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٩ ، ط. س. ج٢ ص ١١. ظفیر

[2]. درمضان دروژی په اندازه کی دظاهر الروایت مطابق صرف دجماع دوجه اوهغه هم چی په رمضان کی وی تداخل نسته اوپه باقی نورو کی تداخل سته. ولوتکرر فطره ولم یکفر للاول یکفیه واحدة ولوفی رمضانین عند محمد وعلیه الاعتماد بزازیة مجتبی واختار بعضهم للفتوٰی ان الفطر بغیر الجماع تداخل والا لا (درمختار) قوله: (ولم یکفر للاول) أما لو کفر فعلیه أخری قوله: (وعلیه الاعتماد) نقله في البحر عن الاسرار، ونقل قبله عن الجوهرة لو جامع في رمضانین فعلیه کفارتان وإن لم یکفر للاولی في ظاهر الروایة وهو الصحیح (ردالمحتار باب مایفسد الصوم مطلب فی الکفارات ج٢ ص ١٥١ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٣). ظفیر

[3]. الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب یفسد الصوم ج١ ص ١٤٧ وص١٤٩، ط. س. ج٢ ص٤٠٩). ظفیر

رمضان وکان الثوب الغليظ مطويًا على ذكره فانخرق الثوب حتى افترقا، عليهما الكفارة ام لا؟

جواب: تجب الكفارة ايضًا فى هذه الصورة كما فى الدرالمختار وان جامع المكلف ادميا مشتهًى فى رمضان اداءً لمامر او جومع وتوارت الحشفه فى احد السبيلين انزل او لا قضى وكفر الخ . فقط

که په سخت غم کی یی اوبه وچښلی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۴۴۱) هندی ته په رمضان کی پیچس مریضی ولګیده، چی خوب یی کم وو، نوهغې ته په روژه کی سخت غم پیدا سو، نواوبه یی وچښلی، هندی ته دامعلومه نه وه چی دروژی په ماتولو سره دکفاری شپیته روژی لازمیږی، اوس هنده یوه روژه ونیسی اوکه نه کفاره واجب سوه اودکفاری په ورځو کی دحیض اودنفاس ورځی اومریضتیا ورځی مستثنٰی دی اوکه نه دسر څخه نوی روژی نیول شروع کړی؟

جواب: که هندی روژه نیولی سوه اومرض یی داسی نه وو چی روژه پکښی نسی نیولی اوهغې ته روژه یاده وه اوعمداً یی اوبه وچښلی نوپه دی باندی قضاء اوکفاره لازمه ده (١). او دافطار دکفاری په ورځو کی که حیض راغی نودا دتتابع مانع نه دی بلکه دحیض دانقطاع څخه وروسته سمدستی دی بیا روژه شروع کړی اودحیض څخه مخکی ورځ هم په شمارکی راځی، اونفاس دتتابع دمانع څخه دی یعنی دنفاس څخه وروسته دسره دوه میاشتی روژی نیول ضروری دی. كذا فى الدر المختار (٢). فقط

درمضان دقضایی روژی په ماتولو سره کفاره نه لازمیږی: **سوال**: (۱۴۵۱) په زید باندی درمضان شریف روژه وه هغه په شوال کی هغه روژه ونیوله اوماته یی کړه نوقضاء باندی راځی اوکه دکفاری شپیته روژی باندی راځی؟

جواب: درمضان دقضایی روژی په پرېښوولو کفاره نه سی راتللی (٣).

یومسافر په سفرکی مړسو نو دهغه دروژی څه حکم دی؟ سوال: (۱۴۶۱) یو سړی په رمضان کی مسافرسو اوروژه یی نه وه اومړ سو، دهغه دروژی څه حکم دی؟

(١). وان جامع الخ اواكل اوشرب غذاء الخ اودواء الخ عمدا قضى فى الصور كلها وكفر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤٧ وص ١٤٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفير

(٢). صام شهرين الخ متتابعين قبل المسيس ﴿ وكذا كل صوم شرط فيه التتابع (فأن أفطر بعذر) كسفر ونفاس، بخلاف الحيض ﴿ أو بغيره أو وطئها ﴿ استؤنف الصوم (درمختار) قوله (بخلاف الحيض) فإنه لا يقطع كفارة قتلها وإفطارها لأنها لا تجد شهرين خاليين عنه ﴿ (ردالمحتار باب مايفسد الكفارة ج٢ ص ٧٩٩ – ٨٠٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢). ظفير

(٣). وان جامع الخ فى رمضان اداء لمامر (درمختار) اى من ان الكفارة انما وجبت لهتك حرمة شهر رمضان فلا يجب بافساد قضائه ولابافسادصوم غيره (ردالمحتار باب مايفسدالصوم ج٢ ص١٤٧، ط. س. ج٢ ص٤٠٩). ظ

جواب: په هغه باندی قضایی روژه لازمه نه ده اوفدیه یاوصیت بالفدیه هم لازم نه دی (١). فقط

په لواطت باندی قضاء اوکفاره دواړه لازمیږي: **سوال**: (١٤٧١) زید درمضان المبارك په میاشت کی دیو هلك سره لواطت وکی چی انزال هم وسو اوس په زید باندی درمضان قضایی راځی اوکه نه کفاره هم باندی راځی؟

جواب: په دی صورت کی قضاء اوکفاره دواړه لازم دی (٢). فقط

دروژی په حالت کی دیو بزرګ دناړی تبرکاً په تیرولو باندی قضاء اوکفاره دواړه لازمیږی اوکه نه یو؟ **سوال**: (١٤٨١) که یوسړی په روژه کی دیو بزرګ ناړی تبرکاتیری کړی نوروژه یی ماتیږی اوکه نه؟ اوقضا ورباندی لازمیږی اوکه نه؟

جواب: روژه یی ماته سوه اوقضاء اوکفاره دواړهورباندی لازم سو. کما فی الشامی ولو بزاق حبیبه اوصدیقه وجبت کما ذکره الحلوانی لانه لا یعافه الخ (ردالمحتار جلد ثانی کتاب الصوم (٣). فقط

یوسړی میاشت ولیده او روژه یی ونیوله لیکن نورو ونه منله ده هم ماته کړه نوځه حکم دی؟

سوال: (١٤٩١) که یوسړی په ٢٩ دشعبان درمضان میاشت ولیده اوقول یی ونه منل سو لیکن روژه یی ونیوله اوبیایی ماته کړه نوپه ده باندی یواځی قضا لازم ده اوکه کفاره هم؟

جواب: په دی صورت کی ددی روژی صرف قضاء لازم ده اوکفاره واجب ده. کمافی الدر المختار ای هلال رمضان اوالفطر ورد قوله الخ صام فان افطر قضی فقط الخ (٤) درمختار.

دپیشلمی دنه خوړلو دوجه څخه شکمن سو چی روژه ونیسم اوکه نه بیایی وخوړه نوځه حکم دی؟ **سوال**: (١٥٠١١) په روژه کی یی دسترګو دنه خلاصیدو په وجه پیشلمی ونه کړی ترماپښینه یی اراده شکمنه وه چی نن روژه ونیسم اوکه نه، بیادماپښین په وخت یی ماته

---

(١). فان ماتوا فیه ای فی ذالك العذر فلاتجب علیهم الوصیة بالفدیة لعدم ادراکهم عدة من ایام اخر (درمختار) ای فلم یلزمهم القضاء ووجوب الوصیة فرع لزوم القضاء (ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج٢ ص ١٢٠، ط. س. ج٢ ص ٤٢٣). ظفیر

(٢). وان جامع المکلف آدمیا مشتهی فی رمضان اداء او جومع وتوارت الحشفة فی احد السبیلین ای القبل او الدبر وهو الصحیح فی الدبر والمختار انه بالاتفاق الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٧، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفیر

(٣). ردالمحتار باب مایفسد الصوم وما لایفسد ج٢ ص ١٤٨، ط. س. ج٢ ص ٤١٠. ظفیر

(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٢ – ١٢٣، ط. س. ج٢ ص ٣٨٤. ظفیر

كړه نوقضاء لازمه ده كه كفاره هم؟

په غرمه كې يې نيت وكې اوروژه يې ماته كړه نوڅه حكم دی؟ سوال: (١٢\ ١٥١) كه ماپښين يې نيت وكې او بيايې افطار وكې نوڅه حكم لرى؟

جواب: ١\ : په دی صورت كې صرف قضاء لازمه ده ځكه چې دروژی يې په پوخ ډول سره نيت نه وو كړى. كذا فى الدر المختار (١). فقط

٢\ : په دی صورت كې هم صرف قضاء لازمه ده اوكفاره لازمه نه ده. كما صرح به فى الدر المختار اواصبح غير ناوٍ للصوم فاكل عمداً ولو بعد النية قبل الزوال لشبهة خلاف الشافعي (٢) الخ (شامي) اوپه شامى كې دی چې دامذهب دامام ابوحنيفه رحمه الله دی او مذهب دصاحبينو دادی چې مخكې ترزوال يعنى قبل نصفِ نهار شرعى (شامي) كه دروژی نيت يې كړی وی او بيايې افطار وكې نوقضاء اوكفاره دواړه لازم دی ليكن صحيح عدم لزوم دكفارې دی (٣).

ددیرشم دماپښين څخه وروسته يې مياشت وليده نوڅه وكړی دافطار په صورت كې وربانډې قضاء لازمه ده اوكه كفاره هم؟ سوال: (١٥٢\) درمضان په ديرشم دماپښين څخه وروسته يې مياشت وليده نوروژه ماتول جائزدی اوكه ناجائز؟ اوچې څوك روژه ماته كړی نوپه هغه بانډې قضاء اوكفاره دواړه واجب دی اوكه نه؟ اوكه قبل الزوال مياشت ووينې نوڅه حكم دی؟

جواب: دامياشت چې دبلې شپې ده لهذا روژه ماتول يې صحيح نه دی اوقضاء اوكفاره وربانډې واجب دی، دزوال څخه وروسته په اتفاق دائمه ثلاثه وو قضاء اوكفاره وربانډې واجب ده، اوقبل الزوال دمياشتې په ليدلوكې امام اعظم اوامام محمد رحمهما الله قضاء او كفاره واجب ګڼلې ده اوهمدا مختاره ده اودامام ابويوسف رحمه الله په نزد هغه مياشت چې قبل الزوال وليدل سى نوهغه دتيرى شپې ده او دروژی افطارول لازم دی لكن بيا معلوم سوه چې مختار اومفتى به قول دامام اعظم اوامام محمد رحمهما الله دی په شامى كې وروسته

---

(١). او اصبح غير ناوٍ للصوم فاكل عمداً ولوبعد النية قبل الزوال شبهة خلاف الشافعي الخ قضى فى الصور كلها فقط (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٣ ، ٤٠٢). ظفير

(٢). قوله: (لشبهة خلاف الشافعي) فإن الصوم لا يصح عنده بنية النهار ⁄ قوله: (قبل الزوال) هذا عند أبي حنيفة، وعندهما كذلك إن أكل بعد الزوال، وإن كان قبل الزوال تجب الكفارة لانه فوت إمكان التحصيل فصار كغاصب الغاصب بحر: أي لانه قبل الزوال كان يمكنه إنشاء النية وقد فوته بالاكل، بخلاف ما بعد الزوال، والاول ظاهر الرواية كما في البدائع (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٣). ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج١ ص ١٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٩٣. ظفير

دنقلولو داختلاف څخه فرمايلي دي. والمختار قولهما ([1]). فقط

په اخري ورځ کې چا مباشت وليدله او روژه يې وخوړه، نوڅه حکم دي؟ سوال: (١٥٣١) که درمضان په ديرشم تاريخ دزوال څخه وروسته څه حصه دورځې تيره سې چامباشت وليده اودا خيال يې وکې چې کله مباشت وختنه نوروژه نه ده نوهغه روژه ماته کړه نوهغه صحيح اودرست کار وکې اوکه نه په ده باندې قضاء اوکفاره واجب ده؟

جواب: (دبل ځاى څخه) په مسئوله صورت کې يوه مجيب جواب ليکلي دي چې خلاصه يې داده چې هغه دمستقبلي شپې مباشت ده او دروژې دافطارولو په موجب يې هغه قضاء ګڼلې ده نه موجب دکفارې اوپه مسئوله صورت کې يې په دې باندې قياس وکې، اذا تسحر على يقين ان الفجر لم يطلع اوافطر على يقين ان الشمس قدغربت الخ. نوپه دې باندې حضرت مفتي صاحب فرمايلي دي چې:

جواب: (دحضرت مفتي صاحب) اقول وبالله التوفيق، ورؤية بالنهار لليلة الآتية مطلقا الخ اى سواء رئى قبل الزوال او بعده وقوله على المذهب الى الذى هو قول ابى حنيفة ومحمد رحمهما الله الخ وقال ابويوسف ان كان بعد الزوال فكذلك وان كان قبله فهو لليلة الماضية الى ان قال والمختار قولهما الخ (شامى ([2]). ج٢.

ددې عبارت څخه واضحه سوه چې بعد الزوال که دديرشم تاريخ دورځې مباشت په نظر راغله نوپه اتفاق دائمه ثلاثه هغه دآينده شپې ده اودتيرې شپې نه ده نودغه ورځ په اتفاق درمضان ورځ ده لهذا دورځې دافطار کولو څخه قضا اوکفاره دواړه په اتفاق لازم کيږي، ځکه چې بعد الزوال کې داختلاف شبهه هم نسته اوداجهل ددغه مضطر دمسئلې څخه ټول دکفارې دسقوط سبب نه کيږي اوقياس ددې مسئلې پر: اذا تسحر على يقين ان الفجر لم يطلع اوافطر على يقين ان الشمس قد غربت الخ ([3]). باندې صحيح نه دی ځکه چې په دا مسئله کې دغروب يقين دی اودلته دعدم غروب يقين دی. فاين هذا من ذالك.

فکريې وکې چې لمر پريوتى نوافطار يې وکې مګر دافطار څخه وروسته لمر وليدل سو نوڅه

([1]). رؤية بالنهار لليلة الاتية مطلقا على المذهب ذكره الحدادى (درمختار) أي سواء رئي قبل الزوال أو بعده، وقوله على المذهب: أي الذي هو قول أبي حنيفة ومحمد. قال في البدائع: فلا يكون ذلك اليوم من رمضان عندهما. وقال أبو يوسف: إن كان بعد الزوال فكذلك، وإن كان قبله فهو لليلة الماضية ويكون اليوم من رمضان والمختار قولهما. (ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٣٠، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢). ظفير

([2]). وګورى ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١٣٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٢. ظفير

([3]). وګورى ردالمحتار كتاب الصوم باب مايفسد الصوم ج٢ ص١٤٣ – ١٤٤، ط. س. ج٢ ص٤٠٥، والجوهرة النيره كتاب الصوم ج١ ص ١٤٨. ظفير

حکم دی؟ سوال: (۱۵۴) یوه ورځ په رمضان شریف کی ډیره زوره وره وریځ او تیاره وه دایی وګڼله چی دافطار وخت سوی دی اولمر ډوب سویدی، نوروژه یی افطار کړه، دافطار څخه وروسته لمر را وختی نوڅه حکم دی؟

جواب: ددی روژی قضاء لازمه ده خوکفاره وربانذی نسته اوځه ګناه یی هم ونه سوه مګر ددی روژی قضا ضرور په کارده (۱). فقط

که دمباشرت سره انزال ونسی نوقضا واجب ده اوکه کفاره هم؟ سوال: (۱۵۵) یوسړی دروژی په حالت کی دورځی دخپلی ښځی سره مباشرت وکی لیکن انزال یی ونه سو نوپه دی حالت کی کفاره واجب ده اوکه نه؟

جواب: که دخول سوی وی نوقضاء اوکفاره دواړه واجب دی که انزال سوی وی اوکه نه وی. کمافی الدر المختار وان جامع الخ اوجومع وتورات الحشفة فی احد السبیلین انزل ولا الخ قضی وکفر الخ (۲). فقط

یوغیر روژه دار میره دروژه داری ښځی سره جماع وکړی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۵۶) یوبی روژی سړی درمضان په میاشت کی دخپلی روژه داری ښځی سره په دی ګمان چی شاید دهغې هم روژه نه وی صحبت یی ورسره وکی اوښځه پوهیده چی زما روژه سړی ته معلومه ده نوکیدی سی په روژه کی مباشرت جائزوی تردی چی دسړی څخه پوه سوه سړی سمدستی جلا سو اوس کفاره په چا بانذی سوه؟

جواب: په دی صورت کی که دخول وسو نوکفاره پرښځی لازمه ده. وان جامع الخ اوجومع وتوارت الحشفة فی احد السبیلین الخ قضی وکفر الخ (۳). اوکه په یووار شپیته (۲۰) مسکینانو ته دوه وخته خوراك نسی ورکولی نو دا هم درسته ده چی یو مسکین ته تر شپیته ورځی پوری خوراك ورکړی اویا روزانه یی قیمت چی نیم پیمانه غنم دی ورکړی اویاشپیتو مسکینانو ته څه بدل ډول قیمت تقسیم کی چی هرمسکین ته یوه فطره قیمت یعنی نیمه پیمانه غنم دپاؤ بانذی دوو سیرو قیمت ورکی (۴).

دمباشرت فاحشه چی انزال پکښی وسی څه حکم یی دی؟ سوال: (۱۵۷) درمضان دروژی په حالت کی یوسړی مباشرت فاحشه وکی چی انزال وسو وروسته له یوساعت دوه

---

(۱). اذا تسحر وهو یظن ان الفجر لم یطلع فاذا هو قد طلع اوافطر وهو یری ان الشمس قدغرب فاذا هی لم تغرب الخ علیه القضاء ولاکفارة علیه (هدایه باب مایوجب القضاء والکفارة ج۱ ص ۲۰۷). ظفیر

(۲). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم وما لایفسده ج۲ ص ۱۴۷ وص ۱۴۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۹). ظفیر

(۳). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۷ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۹. ظفیر

(۴). حواله یې مخکی تیره سویده.

ساعته څخه يې جماع هم وكړه اوخوراك وغيره يې هم وكړې، نوپه داسې حالت كې يې كفاره په غاړه سوه اوكه نه؟

جواب: دمباشرت فاحشه سره كه انزال وسو نوروژه ماته سوه ددغه څخه وروسته په خوراك چښاك اودجماع كولو سره كفاره نه لازميږي. قال في الدرالمختار اولمس ولو بحائل لايمنع الحرارة واستمنى بكفه اوبمباشرة فاحشة فانزل الخ قضٰى الخ (١).

په لواطت كې حشفه ډوبه سي نوڅه حكم دي؟ سوال: (١٥٨) كه يوچا دروژې په حالت كې لواطت وكې اوذكر سر يې ډوب سو خوانزال يې ونه سو، نو درمضان دروژې كفاره وركول واجب كيږي اوكه نه؟

جواب: په لواطت كې چې حشفه غائبه سي كه څه هم مني ونه وتله يعني انزال ونه سو قضاء اوكفاره لازم ده. كمافي الدرالمختار وان جامع المكلف ادميا مشتهي في رمضان ادا لمامر اوجومع وتوارت الحشفة في احد السبيلين انزل اولا الخ قضٰى في الصور كلها وكفر الخ (٢). درمختار

په صبح صادق كې يې شيدې وچښلې نوڅه حكم دي؟ سوال: (١٥٩) كه يوچا دصبح صادق په وخت شيدې وچښلې اوروژه يې ونيوله، نوپه هغه باندې ددې ورځې قضاء واجب ده اوكه نه ددې په ځاى شپيته روژې نيول باندې واجب كيږي؟

جواب: كه درمضان روژه وي اوصبح صادق كيدل ده ته معلوم وي نوبيا شيدې وچښې نوكفاره اوقضا دواړه لازم دي (٣)، اوكه ده ته دصبح صادق كيدل معلوم نه وي هغه دا فكر وكي اوشيدې يې وچښلې اوپيشلمي يې وكړې چې تراوسه لاسبا نه دى سوى نو صرف قضاورباندې لازمه ده اوكفاره واجب نه ده (٤).

درمضان په روژه كې دتبې دامله په افطار كولو مجبوره سو نو څه حكم دي؟ سوال: (١٦٠)

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٤) كه چيرى دنارينه په مباشرت فاحشه كې انزال وسو نوصرف دده روژه ماتيږي نه دښځې اوكه ددې هم انزال وسو نوددې هم روژه ماته سوه اوسړي كه ددغسې فاسد والي څخه وروسته جماع وكړه نو پرده باندې كفاره نسته، خوكه دده ښځې په رضا اوخوښې يې ورسره جماع كړې وي نوپه دې باندې كفاره هم سته ليكن شرط دادى چې مخكې به يې روژه نه وي ماته سوې. والله اعلم . ظفير

(٢). الدرالمختار على هامش ردالمحتار، باب مايفسدالصوم ج٢ ص١٤٧ وص١٤٩، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩. ظ

(٣). او اكل اوشرب غذاء اودواء الخ عمدا الخ قضى الخ وكفر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصوم الخ ج٢ ص ١٤٧ – ١٤٨ – ١٤٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفير

(٤). اوشرب نائما اوتسحر اوجامع على ظن عدم الفجر الخ قضى في الصور كلها فقط (درمختار) اى بدون كفارة (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٣٩ وص ١٤٤ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفير

که یوسړی درمضان په روژه کی تبی ونیولی اودسخت تکلیف دامله یی افطار وکی نو قضا واجب ده اوکه کفاره؟

جواب: قضاء لازمه ده اوکفاره لازمه نه ده ([1]).

دنه پوهیدو په وجه یوسړی درمضان په ورځ کی دښځی سره جماع وکړه یایی په لاس باندی منی وایسته نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۱۲۱\) که چاپه رمضان المبارك کی روژه نیولی وی اودا ورته معلومه وه چی دخپلی ښځی سره په صحبت کولو کفاره لازمیږی نوصحبت یی وکی یایی په لاس باندی منی وایسته په دواړو صورتونو کی کفاره لازمه ده اوکه نه؟ اوروژه ښه ده اوکه شپیته مسکینانو ته ډوډی ورکول؟

جواب: په اولنی صورت کی کفاره لازمه ده ([2])، اوپه دوهم صورت کی یعنی استمناء بالکف کی کفاره نسته صرف ددی روژی قضاء لازمه ده ([3]). اوپه کفاره کی که دغلام دازادولو وس ونه لیری کما فی هذه البلاد نودوی میاشتی به سرپه سر روژه نیسی اوداطعام ستین مسکینا څخه دوی میاشتی روژی مقدمی دی، اوکه دروژو طاقت یی نه وی نو بیاپه دی وخت کی شپیته مسکینانو ته دوه وخته خوراك ورکول یا هریوه ته دفطری په اندازه غله یا دهغه دقیمت ورکولو اجازه ده ([4]). فقط

دسخت غم یا دسفر دوجه دروژی دماتولو څه حکم دی؟ **سوال**: (۱۲۲\) روژه دار دسختی تندی څخه روژه ماته کړه یایی په سفر کی روژه ماته کړه نودده دپاره څه تعزیردی؟

جواب: که تنده دومره شدیده وی چی دمړ کیدلو بیره وی یایی دعقل دزائلیدو بیره وی نوپه دی حالت کی افطار کول جائز دی اوددی څخه وروسته بیا ددی روژی قضاء لازمه ده اوپه همدی ډول په سفرکی روژه ماتول په کارنه دی، خوکه ماته یی کړه نوقضاء لازمه

([1]). وبقی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل لو بعطش اوجوع شدید الخ الفطر یوم العذر الخ وقضوا الزوما ما قدروا بلا فدیة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج۱ ص ۱۵۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱). ظفیر

([2]). وان جامع المکلف آدمیا مشتهی فی رمضان اداء اوجومع وتوارت الحشفة فی احد السبیلین انزل اولا الخ قضی فی الصور کلها وکفر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۷ وص ۱۴۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۸۹). ظفیر

([3]). وکذا الاستمناء بالکف (درمختار) ای فی کونه لایفسد لکن هذا اذا لم ینزل اما اذا انزل فعلیه القضاء (رد المحتار باب مایفسد الصوم ج۲ ص ۱۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۳۹۹) اواستمنی بکفه الخ فانزل قضی فی الصور کلها فقط ، (ایضا ج۲ ص ۱۴۲). ظفیر

([4]). وکفر الخ ککفارة المظاهر (درمختار) ای مثلها فی الترتیب فیعتق اولا فان لم یجد صام شهرین متتابعین فان لم یستطع اطعم ستین مسکینا الخ (ردالمحتار باب مایفسد الصوم مطلب فی الکفارة ج۲ ص ۱۵۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۲). ظفیر

ده اوکفاره نه ([1]). کذا فی الدر المختار.

دهلاکیدلو اندیښنه وه افطار یی وکی نواوس څه وکړي؟ سوال: (۱۲۳) دزید دهلاك کیدو بیره وه له دی امله یی روژه افطار کړه نواوس کفاره واجب ده اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی کفاره واجب نه ده ([2]). فقط

په سفرکی په روژی ماتولو مجبوره سو نو پر ده باندی څه واجب دی؟ سوال: (۱۲۴) زید اوبکر دشپی یوولس بجی په سفر باندی روان سول چی داتیا میله څخه یی مسافه ډیره وه اودروژی نیت یی وکی منزل ته ورسیدل دتندی اودگرمی دشدت په وجه بی هوښه سول نومجبوراً دورځی په دری بجویی روژه ماته کړه نوپه دی صورت کی قضاء لازمیږی اوکه کفاره؟

جواب: په دی صورت کی صرف قضاء لازمیږی نه کفاره، په درمختار کی دی: وبقی الاکراه وخوف هلاك او نقصان عقل ولو بعطش اوجوع شدید اولسعة حیة الخ ([3]). فقط

دروژی په حالت کی په یوچا باندی بوج راغی نوخامه غوښه یاوریجی یی وخوړلی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۲۵) یوسړی دروژی په حالت کی قصداً خامه غوښه یاوریجی یی وخوړلی نوپه دی سړی باندی قضاء واجب ده اوکه کفاره هم؟

جواب: په قصداً دخامی غوښی یا دوریجو په خوړلو باندی قضاء اوکفاره دواړه واجب دی. ولکن یشکل علی ذالك وجوب الکفارة باکل اللحم النیئ ولومن میتة الا اذا امتن ودود فانی لم ار من ذکر فیه خلافا مع انه اشد عیانة من اللقمة المخرجه ([4]) الخ رد المحتار ثم اجاب عن الاشکال.

درمضان په ورځ دښځی سره صحبت کول څنګه دی؟ اودشپی دڅه وخت اجازه ده؟ سوال: (۱۲۶) په رمضان کی که خاوند دخپلی ښځی سره واقع سو دورځی نوڅومره ګناه ده او څه کفارهورباندی ده؟ اودشپی دڅه وخت څخه ترڅه وخته پوری دخپلی ښځی سره (صحبت) کولی سی؟ اوکم وخت صاف کیدل په کاردی؟

جواب: دورځی دخپلی ښځی سره صحبت کول ګناه کبیره ده ، او په دی کی کفاره دقضاء

([1]). وبقی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل ولوبعطش اوجوع شدید اولسعة حیة الخ الفطر الخ وقضوا لزومًا ماقدروا بلافدیة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۵۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱) . ظفیر

([2]). وبقی الاکراه وخوف هلاك الخ الفطر الخ (ایضا) ط. س. ج۲ ص ۴۲۱. ظفیر

([3]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۵۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱. ظفیر

([4]). ردالمحتار کتاب الصوم باب مایفسد الصوم وما لایفسد ج۲ ص ۱۴۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۰. ظفیر

سره واجب ده، اوكفاره يې داده چې غلام ازاد كړي، اوكه دانه كيږي نوشپيته ورځې دې سرپه سر روژې ونيسي اوكه داهم نسي كولی نوشپيته مسكينانو ته دې دوه وخته خوراك وركړي [1] اودشپې دلمر پريوتو څخه وروسته دصبح صادق څخه مخكې مخكې صحبت كول درست دي [2] اوغسل دسبا څخه وروسته هم كولای سي [3]. فقط

سهار يې سترګې خلاصې كړې پيشلمې يې نه وو كړې اونه يې دروژې نيت كړی وو نوڅه حكم دی؟ **سوال**: (١٦٧) نن سهار يې پر ۴ بجې او۱۳ منټه دپيشلمې دپاره سترګې خلاصې كړې دآسمان سپيدې چادولې وې چې مياشت ښه ښكاره كيده يوسړی ښه پوهيدی اوروژه يې ونه نيوله اودروژې نيت يې هم ونه كې، آياپه ده باندې روژه نيول واجب وو اوكه نه؟ ددې روژې په ځای په ده باندې ديوې روژې نيول ضروري سوه اوكه نه زياتې، يوې ښځې په ذكر سوې وخت كې پيشلمې وخوړې نوددې روژه وسوه اوكه نه؟ په دې يوه روژه نيول دي اوكه نه؟ يوسړي چې دهغه دروژې نيت دماښام څخه كافې نه وو، په دې بناء يې روژه ونه نيوله چې هغه پنځلس ميله په سفر پيدل ځی روژه نه نيسي نوپه دې صورت كې شرعًا څه حكم دی؟

جواب: په دې صورت كې چې داول څخه يې دروژې نيت نه دی كړی اوپه دې ورځ روژه نيول ورته ضروري اوفرضې وه، ليكن چې وی نه نيوله اونيت يې ونه كې نوقضاء صرف يوه روژه وربانده لازمه ده اوهغه ښځه چې په ذكرسوی وخت كې يې پيشلمې وكې نو چونكه صبح صادق ختلې وو نوددې داروژه ونه سوه اوددې ورځې قضاء وربانده لازمه ده اوكفاره ساقطه ده، اوپنځلس ميله سفر دروژې دافطار دپاره مبيح نه دی، ليكن تر څو چې يې دروژې نيت نه وی كړی نوصرف قضاء وربانده لازمه ده اوكفاره واجب نه ده. [4]

---

[1]. وان جامع المكلف ادميا مشتهى فى رمضان اى نهارا وجومع وتوارت الحشفة فى احد السبيلين الخ قضى الخ وكفرالخ ككفارة المظاهر (درمختار) اى مثلها فى الترتيب ويعتق اولا فان لم يجد صام شهرين متتابعين فان لم يستطع اطعم ستين مسكينا الخ (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۷ وص ۱۴۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۹). ظفير

[2]. واحل لكم ليلة الصيام الرفث الى نسائكم هم لباس لكم وانتم لباس لهن (الى قوله تعالى) حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر (البقره : ۲۳۰) . ظفير

[3]. او صبح جنبا الخ لم يفطر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج۱ ص ۱۳۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۰). ظفير

[4]. او اصبح غير ناوٍ للصوم فاكل عمداً الخ اوتسحر اوافطر يظن اليوم الخ ليلا والحال ان الفجر الخ قضى فى الصور كلها فقط (درمختار) اى بدون كفارة (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۱ وص ۱۴۴ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۳). ظفير

دروژی کفاره دغنمو څخه څومره ورکړي؟ سوال: (١١\ ١٦٨) دروژی په کفاره کی که پاخه غنم ورکوی نوڅومره ورکړی؟

ډوډي ورکولي سي اوکه نه؟ سوال: (١٢\١٦٩) ډوډی بغیر دترکاری څخه ورکولی سی او که نه؟

جواب: ١\ : پوخ سوی خوراك ورکول هم جائزدی دوه وخته دی په ماړه نس ورکړی. (١)
٢\ : که بی دترکاری څخه ډوډی دغه خلګو ته په ماړه نس ورکړی نودا هم صحیح دی (٢). فقط

په سفرکی دسختی دوجهی که روژه ماته کړي نوڅه حکم دي؟ سوال: (١٧٠\) که یوسړی ته په رمضان کی داسی سفر ورپه غاړه سی چی شرعًا ورباندی مسافرنه سی ګڼل کیدلی، نوددغه وجه څخه هغه دروژی په حالت کی سفر وکی اوپه غرمه کی دسختی ګرمی دوجه بی تحمله سی اوروژه ماته کړی نوپه ده باندی قضاء کول په کاردی اوکه نه کفاره هم لازمیږی؟

جواب: په دی صورت کی په دی سړی کفاره لازم نه ده صرف قضاء لازمه ده (٣). فقط

دپیشلمي څخه وروسته دښځي سره په یوه بستره کی نوڅي بیامعلومه سي چي صبح صادق ختلي وو نوڅه وکړي؟ سوال: (١٧١\) یوسړی په رمضان کی دپیشلمی دخوراك څخه دفارغ کیدلو وروسته په داسی وخت کی بی دخپلی ښځی سره صحبت وکی چی هغه ته ددی علم سوی وو چی صبح صادق ختلی دی اوبیا هغه روژه هم ونیوله اوهغه په دی ښه پوهیدی چی په دی صورت کی قضاء راځی ، ایا کفاره هم ده ورباندی ؟

جواب: په دی صورت کی که وروسته ورته ښکاره سوه چی رشتیا هم صبح صادق سوی دی نوددی روژی قضاء په دی سړی باندی لازمه ده اوکفاره واجب نه ده. قال فی الدر المختار اوتسحر اوافطر یظن الیوم الخ لیلا الخ قال فی الشامی (٤) وقوله لیلا لیس

---

(١). فإن عجز عن الصوم لمرض ﷺ أطعم ستین مسکینا ولو حکما ﷺ کالفطرة قدرا ومصرفا أو قیمة ذلك من غیر المنصوص ﷺ وإن أرادوا الاباحة فغداهم وعشاهم ﷺ او اطعم غدائین او عشائین ﷺ واشبعهم جاز بشرط ادام في خبز شعیر وذرة لابر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الکفارة ج٢ ص ٨٠١ وص ٨٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢) . ظفیر
(٢). وفی التتارخانیة والمستحب ان یغدیهم ویعشیهم بخبز معه ادام (ردالمحتار باب الکفارة ج٢ ص ٨٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢). ظفیر
(٣). وفی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل ولو بعطش اوجوع شدید الخ الفطر (الدر المختار علی هامش رد المحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢١). ظفیر
(٤). وګوری ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٥. ظفیر

بقید لانه لوظن الطلوع واکل مع ذالك ثم تبین صحة ظنه فعلیه القضاء ولاکفارة الخ ، لیکن دده دافعل جائزنه دی چی سره ددی څخه چی دصبح صادق دختلو څخه خبر وو اوداسی یی وکړل اودده ښه پوهه غلطی اودجهل خبره ده اومعصیت دی ددی څخه دی توبه وکاږی اوپه ائنده کی دی داسی نه کوی. ولیس له ان یاکل لان غلبة الظن کالیقین (١). شامی. فقط

پە چاچی کفاره لازمه ده نودهغه قیمت اداء کول څنګه دی؟ سوال: (١٧٢) په زید باندی درمضان دروژی کفاره ده لیکن هغه نه شپیته روژی سرپه سرنیولی سی اونه شپیتو مسکینانو ته دوی ورځی ډوډی ورکولی سی آیا په دی صورت کی یی قیمت ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: که شپیتو مسکینانو ته نغدی ورکړی په داسی طریقی سره چی هریو مسکین ته دنیمایی صاع غنمو یادیو صاع اوربشی قیمت ورکړی نوکفاره اداء کیږی، کمافی الدرالمختار فان عجز عن الصوم الخ اطعم ستین مسکینا کالفطرة قدرًا اومصرفا او قیمت ذالك الخ (٢). فقط

داورد لګیدو دوجه څخه دروژی ماتول، ددی دپاره څه حکم دی؟ سوال: (١٧٣) په کلوکی په رمضان المبارك کی سخت اور ولګیدی بعض سړو اوښځو روژی ماتی کړی، نوپه دوی یواځی قضاء لازم ده اوکه کفاره هم؟

جواب: په دی اورلګیدلو کی که یې دشدت دلوږی اوتندی یا دځان دبیری دوجه څخه روژه ماته کړی وی نوپه هغوی باندی صرف قضاء لازمه ده اوکفاره واجب نه ده. کذافی الدرالمختار (٣). فقط

دبی خبری دوجه څخه یی دسهار داذان څخه وروسته پیشلمی وکی نو اوس څه وکړی؟

سوال: (١٧٤) هندی په رمضان کی دسهار داذان څخه وروسته دپیشلمی خوراك وخوړی اوهندی ته په مطلق ډول خبرنه وو نوڅه حکم دی؟

جواب: ددی روژی قضاء راوړل په کارده ځکه چی دغه روژه نه ده سوی صرف ددی روژی قضاء واجب ده اوکفاره لازمه نه ده (٤).

---

(١). ردالمحتار باب ایضا ج١ ص١٤٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٥. ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج٢ ص ١٥٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٢. ظفیر

(٣). وبقی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل ولوبعطش اوجوع شدیدا ولسعة حیة الخ الفطر وقضوا لزومًا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج٢ ص ١٥٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢١). ظفیر

(٤). اذا تسحر وهو یظن ان الفجر لم یطلع فاذا هوقد طلع الخ علیه القضاء الخ ولا کفارة علیه لان الجنایة قاصرة لعدم القصد (هدایه باب مایوجب القضاء ج١ ص ٢٠٧ ج٢ ص). ظفیر

اووم باب

دروژی کفاره

دروژی په کفاره کی څه شی ښه دی؟ سوال: (۱۷۵) دروژی په کفاره کی عتق رقبه، یا شپیته مسکینانو ته ډوډی ورکول یادوی میاشتی سر په سر روژه نیول دی، ددی واړو حکمونو څخه برتر اومحکم تردوی میاشتی سر په سر روژه نیول ښه اوغوره کاردی که څه هم دعتق توانایی ولری اوکه یا دشپیته مسکینانو ته دډوډی ورکولو وس ولری؟

جواب: دغه دری کارونه په کفاره کی ترتیب لری او واجب دی، اول تحریر رقبه که هغه ممکن نه وی نودوی میاشتی متواتری روژی نیول واجب دی اوکه داهم متعسر وی نو بیابه اطعام ستین مسکینا لازم وی نوحاصل داچی باوجود دتوان داعتاقو صیام جائزنه دی اوباوجود دصیام څخه اطعام جائزنه دی.کما هو منصوص فی النص (١).

په کفاره کی که کم طالب العلم ته دوی میاشتی ډوډی ورکړی نو اداء کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۷٦) یو طالب العلم ته ډوډی ورکول دوی میاشتی دروژی په میاشت کی مقررول یعنی شپیته وخته جائزدی اوکه نه؟

جواب: دروژی په کفاره کی شپیته ورځی یوطالب العلم ته دوه وخته په مړه خیټه خوارك ورکول صحیح دی اوکفاره باندی اداء کیږی مګر مړول یی په کاردی څکه چی په ورکولو کی هره ورځ پوره مقدار نیمه پیمانه یادهغه قیمت ورکول ضروری (٢) دی. فقط

دروژی دکفاری روپی دمدرسی په مصرف یادجومات په ابادولو کی یی مصرف څنګه دی؟

سوال: (۱۷۷) که دوی روژی په رمضان کی قصداً قضا سی نودهغه کفاره شپیته مسکنیانو ته خوراك ورکول په کاردی که ددی خوراك دقیمت څخه مدرسی ته څه

---

(١). وکفر الخ ككفارة المظاهر الثانية بالكتاب واما هذه فبالسنة ومن ثم شبهوها (درمختار) قوله: (ككفارة المظاهر) مرتبط بقوله: وكفر أي مثلها في الترتيب فيعتق أولاً، فإن لم يجد صام شهرين متتابعين، فإن لم يستطع أطعم ستين مسكينا لحديث الاعرابي المعروف في الكتب الستة ﷺ ولا فرق في وجوب الكفارة بين الذكر والانثى والحر والعبد والسلطان وغيره ﷺ في التشبيه إشارة إلى أنه لا يلزم كونها مثلها من كل وجه، فإن المسيس في أثنائها يقطع التتابع في كفارة الظهار مطلقا عمدا أو نسيانا ليلا أو نهارا للآية، بخلاف كفارة الصوم والقتل فيه فإنه لا يقطعه فيهما إلا الفطر بعذر أو بغير عذر ﷺ والحاصل: أنه لا يقطع التتابع هنا الوطئ ليلا عمدا أو نهارا ناسيا، بخلاف كفارة الظهار (ردالمحتار كتاب الصوم باب مايفسد الصوم الخ مطلب في الكفارة ج٢ ص ١٥٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٢). ظفير

(٢). فان عجز عن الصوم الخ اطعم اى ملك ستين مسكينا الخ وان غداهم وعشاه الخ جاز الخ كفا جاز لو اطعم واحد ستين يومًا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الكفارة ج٢ ص ٨٠١ وص ٨٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢). ظفير

واخلی اووریبی کړی یعنی طالبانو ته دفرش انتظام وکړی نوجائز دی اوکه ناجائز او دمسجد په تعمیرولو کی یی دمصرفولو څه حکم دی؟

جواب: درمضان دیوی روژی په قصداً ماتولو کی دشپیته روژو سرپه سر نیولو حکم دی دقضاء دیوی روژی څخه بغیر نو ددوو روژو کفاره ۱۲۰ ورځی روژی ده اوکه ددومره ورځو دروژی طاقت یی نه وو نوبیا دی دیوی روژی په ځای شپیته مسکینانوته دوه وخته خوراك ورکړی یا هرمسکین ته نیم صاع غنم یعنی پاو کم دوه سیره غنم یا دهغه قیمت ورکول دی اودمدرسی په ضروریاتو یادمسجد په تعمیرولو کی یی مصرفول صحیح نه دی (١). فقط

دیوی روژی په کفاره کی شپیته روژی ونیسی اوکه شپیته مسکینانو ته خوراک ورکړی؟

سوال: (١٧٨) زید درمضان په میاشت کی دروژی په حالت کی دیوی ښځی سره زنا وکړه، هغه اوس توبه کوی اووایی چی متواتر یوکال روژه نیول زماپه وس کی نسته په هره میاشت کی چی دوه یاڅلور روژی ونیسم داجائز دی اوکه ناجائز؟

جواب: درمضان دیوی روژی په پرېښوولو په کفاره کی دوی میاشتی دمتواتری روژی نیولو حکم دی نوده ته په کاردی چی شپیته روژی پرله پسی ونیسی اوکه په مینځ کی روژه پرېږدی نوکفاره یی نه اداء کیږی، اوکه دروژی طاقت یی نه وو، نوبیا شپیته مسکینانو ته دوه وخته ډوډی ورکول په کاردی (٢). فقط

دروژی کفاره په توبی باندی معاف کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (١٧٩) زید چی دکفاری علم یی نه درلودی دخپلی ښځی سره یی دروژی په حالت کی جماع وکړه اوپه دې باندی چی کمه کفاره واجب سویده هغه هیڅ کله په هیڅ شکل سره نسی اداء کولی نوپه دی صورت کی دده توبه قبلیږی اوکه نه؟

جواب : دقضاء اودکفاری اداء په دی صورت کی ضروری ده، توبه دی وکړی، اوکه ددوو

(١). وان جامع المكلف الخ اواكل اوشرب غذاء ودواء الخ عمداً الخ قضى الخ وكفر الخ كفارة الظهار (درمختار) اى كفر مثلها فى الترتيب ويعتق اولا فان لم يجد صام شهرين متتابعين فان لم يستطع اطعم ستين مسكينا (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج٢ ص ١٤٩ – ١٥٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩) مصرف الزكوٰة الخ وهو ايضا لصدقة الفطر والكفارات والنذر وغير ذالك من الصدقات الواجبة الخ ويشترط ان يكون الصرف تمليكا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ وص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفير

(٢). وان جامع المكلف آدميا مشتهى فى رمضان اداء اوجومع وتوارت الحشفة فى احد السبيلين انزل اولا الخ عمداً الخ قضى الخ وكفر ككفارة المظاهر (درمختار) مرتبط بقوله وكفر اى مثلها فى الرتب فيعتق اولا، فان لم يجد صام شهرين متتابعين فان لم يستطع اطعم ستين مسكينا (ردالمحتار باب مايفسد ج٢ ص ١٤٩ – ١٥٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفير

مياشتو پرله پسی دروژو طاقت نه لری نوشپیتو مسکینانو ته دی خوراك ورکړی. فان لم یستطع فاطعام ستین مسکینًا. الایه (١). فقط

دروژی په فدیه کی که یوه میاشت یو فقیرته خوراک ورکړی اوباقی په یووار ورکړی نوجائز دی اوکه ناجائز؟ **سوال**: (۱۸۰)دروژی په فدیه کی که یوه میاشت کم او زیات یوه مسکین ته خوراك ورکړی اوبقایا یوه میاشت کم اوزیات قیمت په یووار یوه ورځ ورکړی نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: په کفاره کی یوه محتاج ته دیوی ورځی په زیاتو ورکولو کی به یوه ورځ فدیه ادا کیږی مثلا دقسم په کفاره کی لس مسکینانو ته یا دروژی په کفاره کی شپیتو مسکینانو ته دخوراك ورکولو حکم دی نوپه هغه کی که یوه فقیرته په یوه ورځ کی زیات مقدار ورکی نودیوی ورځی دا یی اداء کیږی، اوزیات نه حسابیږی، اوشیخ فانی چی درمضان دروژو فدیه ورته صحیح ده ورکول یې. نوپه دی کی که یوه محتاج ته دکمو روژو فدیه ورکړی نواداء کیږی څنګه چی په درمختار کی دی: وبلا تعدد فقیر. په شامی کی دی. قوله وبلا تعدد فقیر الخ ای بخلاف کفارة الیمین للنص فیها علی التعدد الخ، چونکی تا تصریح یی نه ده کړی چی ستا مراد دروژی کفاره ده چی شپیته مسکینانو ته خوراك ورکول کیږی ، یا کم سړی چی دروژی دنیولو څخه عاجزه وی نوهغه که فدیه اداء کړی هغه دی مراد دی، داول اوثانی په حکم کی فرق دی په کفاره کی که شپیته مسکینانو ته خوراك یا غنم یانغدی ورکړی یا یومسکین ته یې شپیته ورځی ورکړی دا ضروری دی. که یومسکین ته په یوه ورځ کی زیات ورکړی نودیوی ورځی دا به اداء سی حاصل داچی په کفاره کی دفقراء تعداد یادورځو تعداد ضروری اوپه فدیه کی دتعداد دفقراوو اوداپامو ضرورت نسته. (٢) فقط

دافطار په خبرکی دکتاب القاضی الی القاضی شرائط څه دی؟ **سوال**: (۱۸۱) دماه رمضان دافطار دخبر په باره کی آیا دکتاب القاضی الی القاضی شرائط ملحوظ دی اوکه نه؟ که ملحوظ وی نوکمی جزئیی دی؟ او دتارخبر معتبر دی اوکه نه؟

جواب: قال فی الدر الـمختار واختلاف المطالع الخ غیر معتبر الخ فیلزم اهل المشرق برؤیة اهل المغرب اذا ثبت

---

(١). سورة المجادلة رکوع ١. وان جامع المکلف اٰدمیا مشتهی فی رمضان اداء اوجومع وتوارت الحشفة الخ عمداً الخ قضٰی الخ اوکفر الخ ککفارة المظاهر الثابتة بالکتاب (درمختار) فیعتق اولا فان لم یجد صام شهرین متتابعین فان لم یستطع اطعم ستین مسکینا (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٩ – ١٥٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩). ظفیر

(٢). ردالمحتار ج٢ ص ١٢٣ کتاب الصوم فصل فی العوارض ج٢ ص ٣٩٣. ظفیر

عندهم رؤية اولئك بطريق موجب الخ وقال صاحب ردالمحتار فى شرح قوله: بطريق موجب كان يتحمل اثنان الشهادة او يشهدان على حكم القاضي او يستفيض الخبر (١) الخ فظهر انه لاحاجة الى كتاب القاضى الى القاضى فى اخبار الصوم والافطار لانه ليس بطريق متعين للايجاب. دتار خبر په افطار اوصوم كى شرعا معتبر نه دى خوكه چيرى نور قرائن هم موجود وى نوبيا مفيد دعمل كيدى سى. فقط

دروژى په كفاره كى ماشوم شريك سى نوځه حكم دى؟ سوال: (١٨٢\١) دروژى په كفاره كى كه داتو يا دلسو كالو هلكان په خوراك خوړلو كى شريك كړى نوكفاره اداء كيږى او كه نه؟

دوى ورځى يى وسوى چى وى خوړلى نوځه حكم دى؟ سوال: (١٨٣\٢) كه پنځلس يوه ورځ اوباقى بله ورځ وخوړل سى نوجائز دى اوكه نه؟

دمدرسى دمهتمم وكالت: **سوال**: (١٨٤ \٣) دمدرسى مهتمم دكفارى وركولو كه وكيل سى اوطلباوو ته په خوراك كى روپى مصرفوى چى دكفارى داداء كولو نيت يى نه وى كړى، هغه ټوكر واخلى وركولى يې سى اوكه نه؟

جواب: ١\: داتو يالسو كالو عمر ماشوم چى قريب البلوغ نه وى په خوراك وركولو سره كفاره نه اداء كيږى البته كه دهغه مقدار دكفارى تمليكاً وركړى مثلا نيم صاع غنم يا دهغه دقيمت هريوه ماشوم په ملك كى كړى او وربى كړى نوصحيح دى. كذافى الدر المختار، اوپه شامى كى دى: قال فى الدرالمختار، ولا يجزى غير المراهق. بدائع (٢).

٢\: درست دى (٣).

٣\: داسى كولى سى چى دكفارى په ټولى روپى باندى ټوكر واخلى اومحتاجو طلبه وو ته يى په ملكيت كى وركړى داصحيح اودرست دى (٤).

دروژى كفاره يى اداء كوله چى يوه روژه يى ونه سوه نوځه وكړى؟ سوال: (١٨٥\) يوسړى د

(١). ردالمحتار مطلب فى اختلاف المطالع ج٢ ص ١٣١ – ١٣٢ ، كتاب الصوم، ط. س. ج٢ ص ٣٩٣. ظفير

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الكفارة ج٢ ص ٨٠٢، فالشرط فى طعام الاباحة كلتان مشبعتان لكل مسكين ولوكان فيهم شعبان قبل الاكل اوصبى غير مراهق لم يجز (ردالمحتار ج٢ ص ٨٠٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢). ظفير

(٣). ولو اطعم مسكينا واحدا ستين يوم كل يوم اكلتين مشبعتين جاز (عالمگيرى كشورى ج٢ ص ٥٣٢ ماجدية ج١ ص ٥١٤). ظفير

(٤). كالفطرة قدرا اومصرفا اوقيمة ذالك من غير المنصوص (درمختار) والحاصل ان دفع القيمة انما يجوز لو دفع غير المنصوص (ردالمحتار ج٢ ص ٨٠٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٨). ظفير

کفاری روژه اداء کوی که اتفاقا دسهار داذان په وخت پیشلمی وخوری نوروژه یی صحیح ده اوکه نه؟ لس روژی یې نیولی دی اوکه روژه یی ونه سوه نودسر څخه دی روژی ونیسی اوکه نه؟

جواب: اعتبار صبح صادق ته دی اذان ته نه دی که دصادق سباکیدو څخه وروسته هغه پیشلمی وکی نوهغه روژه یی ونه سوه اوچی هغه روژه یی ونه سوله نوتتابع چی دشهرین متتابعین څخه ثابت دی فوت سو، نوهغه ته دسره څخه روژه نیول په کاردی (١). اوپه دی صورت کی چی دروژی څخه عاجز نه دي نواطعام ساقط دی. فان عجز من الصوم لمرض یرجی جبرئه اوکبیر اطعم ستین مسکینًا (٢) درمختار. فقط

دصوم په کفاره کی تداخل صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (١٨٦) دروژی په کفاره کی تداخل صحیح دی اوکه نه؟ یعنی که زید اتلس روژی درمضان بلاعذره عمداً قضاء کړی وی نوآیا دهری روژی جلا جلا کفاره ورکول دی اوکه یوه کفاره دټولو څخه کافی ده؟

جواب: ظاهر الروایة دادی چی په ده دهری یوی روژی کفاری علیحده لازمه ده اودامام محمد رحمه الله مذهب دادی چی یوه کفاره کافی ده اوددی هم تصحیح سویده لیکن ظاهر الروایة ته ترجیح ده. ولوتکرر فطره ولم یکفر للاول یکفیه واحدة ولوفی رمضانین عند محمد رحمه الله وعلیه الاعتماد الخ (٣). اوپه شامی کی دی: قوله وعلیه الاعتماد ونقله في البحر عن الاسرار، ونقل قبله عن الجوهرة لو جامع في رمضانين فعليه كفارتان وإن لم يكفر للاولى في ظاهر الرواية وهو الصحيح اهـ قلت: فقد اختلف الترجيح كما ترى، ويتقوى الثاني بأنه ظاهر الرواية. (٤)

دروژی کفاره مسجد اومدرسی ته ورکولی سی اوکه نه؟ سوال: (١٨٧) په یوه سړی باندی دروژی کفاره ده که هغه شپیته مسکینانو ته دخوراك خرچه مسجد یامدرسی ته ورکړی نوجائزدی اوکه نه؟

جواب: په جومات اومدرسه کی ورکول درست نه دی په دی سره کفاره نه اداء کیږی (٥) البته که په مدرسه کی طلباؤ ته په خوراك کی ولګوی نودرست دی په دی شرط چی دشپیته طالبانو دوه وخته خوراك وی یا دفطری په اندازه هریوه ته نیم صاع غنم یا دهغه

(١). صام شهرين ولو متتابعين قبل المسيس الخ وكذاك ل صوم شرط فيه التابع فان افطر بعذر الخ اوبغيره الخ استانف الصوم (الدرالمختارعلى هامش ردالمحتار باب الكفارة ج٢ ص٧٩٩-٨٠٠، ط. س. ج٢ ص٤٧٢). ظ

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الكفارة ج٢ ص ٨٠١، ط. س. ج٢ ص٤٧٢. ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الكفارة ج٢ ص ١٥١، ط. س. ج٢ ص ٤١٣. ظفير

(٤). ردالمحتار باب مايفسد الصوم مطلب فى الكفارة ج٢ ص ١٥١، ط. س. ج٢ ص ٤١٣. ظفير

(٥). مصرف الزكوٰة ايضا والعشر (درمختار) وهومصرف ايضا لصدقة الفطر والكفارة والنذر وغير ذالك من =

قیمت ورکړی.

دکفارې په معافی کی دی یو صورت ولیکل سی: **سوال:** (١٨٨) یوه سړی درمضان دوی روژی ضائع کړی هغه دمولوی محمد حسن صاحب په حکم روژی نیول شروع کړی او دیرش روژی یی نیولی دی لیکن هغه لوی کار کوی، نوکه چیری یو صورت دسهولت وی نووی لیکی؟

جواب: ترڅو چی کفاره درمضان دروژی دافساد په وجه بلاعذره واجب سوی وی نو بیا هیڅ صورت دکفاری دسقوط اوسهولت په موجوده حالت کی نسته اودکفاری اداء کول ضروری دی. فقط

په څوروژوکی یی دکفاری موجب کار وکی نودټولو دپاره یوه کفاره کافی ده اوکه نه؟ **سوال:** (١٨٩) زید څو روژی په خپل یو فعل چی موجب دکفاری وو، قضاء کړی نوده ته یوه کفاره کافی ده اوکه نه؟

جواب: یوه کفاره کافی ده (١). فقط

دکفاری په مینځ کی که دقربانی اختر راغی نوڅه حکم دی؟ **سوال:** (١٨٩) یوسړی درمضان دروژی کفاره اداء کوله چی په مینځ کی دقربانی داختورځ واقع سوه نوڅنګه چی داختر په ورځ روژه نیول حرام دی نو دمکفر شرعًا حکم څه دی، بیا دسره روژه ونیسی؟

جواب: بیادی دسره څخه ددوو میاشتی متواتری روژی ونیسی. قال فی الدرالمختار صام شهرین متتابعین لیس فیها رمضان وایام نهی عن صومها وکذا کل صوم شرط فیه التتابع الخ قوله وکذا کل صوم الخ ککفارة قتل وافطار الخ (٢). شامی ج٢ ص ٥٨١. فقط

په کفاره کی دروژی په ځای فدیه ورکړی نوڅه حکم دی؟ **سوال:** (١٩٠) په زید باندی درمضان یوه کفاره ده اوهغه دوی میاشتی روژه نه سی نیولی نوکه زید په دار العلوم کی یوطالب العلم ته دادٸی درجی دوی میاشتی خوراك چی کم فیس دی ورولیږی نو کفاره اداء کیږی اوکه نه؟ اویا که زید یو غریب ته دری پاوه اوړه روزانه تردوو میاشتو پوری ورکړی اودلرګو اودترکاری دپاره څه روپی هم ورکړی نوکفاره اداء کیږی اوکه نه؟

= الصدقات الواجبة (ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٣٣٩). ظفیر

(١). ولوتکرر فطره ولم یکفر للاول یکفیه واحدة ولوفی رمضانین عند محمد رحمه الله وعلیه الاعتماد دبزازیه مجتبی وغیرهما واختار بعضهم للفتوٰی ان الفطر بغیر الجماع تداخل والالا (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب ما یفسد الصوم ج٢ ص ١٥١ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٣). ظفیر

(٢). وګوری ردالمحتار باب الکفارة ج٢ ص ٧٩٩ – ٨٠٠ ، ج٢ ص ٤٧٢. ظفیر

جواب: په روژه کی دتکلیف دوجه دادرست نه دی چی روژه پریږدی او داطعام مساکین طرف ته رجوع وکړی ځکه چی په دی کی د: ومن لم یستطع قید (١) دی چی حاصل یی دا دی چی په ده کی طاقت دروژی نه وی یعنی دیو لا علاجه مرض په وجه یادشیخ فانی کیدو په وجه، دغه وخت بیا اطعام درست دی. فان عجز عن الصوم لمرض لا یرجی بره او کبر یطعم ستین مسکینًا الخ (٢). بیاچی ددوومیاشتو روژو څخه عاجزه دی، یاشدید مریض وی لاعلاجه نوبیا شپیته مسکینانو ته اطعام ضروری دی، ددی دوه صورتونه دی چی یا هریو مسکین ته نیم صاع غنم یعنی داتیا تولوڅخه پاو کم دوه سیره غنم یادهغه قیمت هریو مسکین ته ورکړی اویا شپیته مسکینان دوه وخته په ماړه نس مړول، نودری پاوه اوړه روزانه یو غریب ته چی تردوو میاشتو پوری ورکوی ددې څخه کفاره نه اداء کیږی بلکی پاو کم دوه سیره اوړه یاغنم یا دهغه په قیمت ورکولو سره اداء کیږی په همدی ډول یوطالب العلم ته مجملاً دروپی لیږلو څخه کفاره نه اداء کیږی، بلکی داسی پکښی ولیکه چی (٧٠) شپیته کسانو ته په یوه ورځ کی دوه وخته یا یوسړی ته تردوو میاشتو پوری دوه وخته په ډك نس دکفاری په نیت خوراك ورکول اوپه هغه کی چی څه مصرف سی هغه زماڅخه واخله (٣). فقط

دکفاری دروژو په مینځ کی دقربانی داختر دورځی دراتللو څه حکم دی؟ سوال: (١٩١١) داستفتاء په جواب کی معزز فرمایلی دی چی نن دری څلویښتمه روژه چی دعید الاضحٰی ورځی راغلی دی ایا متواتری روژی ونیسم اوکه داختر روژه ونه نیسم بله داده چی دوی روژی ساقطی سوی وی نودهغه کفاره شپیته روژی دی اوکه نه فی روژه دشپیتو دحساب څخه (١٢٠) روژې دی؟

جواب: دعید الاضحٰی اودری ورځی دهغه څخه وروسته تردیارلسم تاریخ پوری دروژی نیول پکارنه دی اوددی فاصلی په وجه په متواترو روژو کی فرق راغی لهذاپه کفاره کی چی اولنی روژی ساتلی وی هغه نه شمارل کیږی د(١٣) تاریخ ذی الحجی څخه وروسته یعنی د(١۴) تاریخ څخه بیا روژی نیول په کاردی، ددی وخت څخه په شپیته روژی

(١). ککفارة المظاهر (درمختار) فیعتق اولا فان لم یجد صام شهرین متتابعین فان لم یستطع اطعم ستین لحدیث الاعرابی المعروف فی الکتب السته (ردالمحتارباب مایفسدالصوم مطلب فی الکفارة ج٢ ص ١٥٠، ط. س. ج٢ ص ۴١٢). ظفیر

(٢). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الکفارات ج٢ ص ٨٠١، ط. س. ج٢ ص ۴٧٢. ظفیر

(٣). ولوحکمًا الخ کالفطرة قدر اومصرفا الخ وان اراد الاباحة فغداهم وعشاهم الخ واشبعهم الخ کماجاز لواطعم واحدا ستین یوما الخ (درمختار) قوله کالفطرة قدرًا ای نصف صاع من بر اوصاع من تمر اوشعیر الخ (رد المحتار باب الکفارات ج٢ ص ٨٠٢، ط. س. ج٢ ص ۴٧٢). ظفیر

متواتری نیولو سره دیوی روژی کفاره اداء سوه، ستاسی دکفاری دپاره په داسی وخت کی روژی نیول شروع کول په کاردی چی په مینځ کی یی اختر نه راتلی اوس چی کمی روژی دکفاری یی داختر څخه مخکی نیولی دی هغه په کفاره کی نه شمارل کیږی ځکه چی په کفاره کی شپیته روژی متصل نیول ضروری دی البته داکیدی سی چی دیوی روژی کفاره شپیته روژی برابر په یووار ونیول سی، اوددی څخه وروسته څه وقفه وسی، اوچی دکمو ورځو روژه یی نه ده شروع کړی بیادی ددوهمی روژی کفاره شروع کړی اوشپیته روژی دی متواتری ونیسی (١)، اوکه په یووار یوسلو اوشل روژی برابری ونیسی نوداهم صحیح دی، الغرض داچی داضروری دی چی دشپیتو روژو په مینځ کی دکمی ورځی افطار ونه سی، اوکمه روژه په مینځ کی قضاء نه سی (٢). فقط

که دصوم دکفاری طاقت یی نه وی نوڅه وکړی؟ سوال: (١٩٢) دصوم په کفاره کی که ددوو میاشتو دروژو نیولو طاقت یی نه وی نوڅه حکم دی؟

جواب: دروژی په کفاره کی که یی ددوو میاشتو روژو دپرلپسی نیولو طاقت یی نه وی نو شپیته مسکینانو ته دی دوه وخته ډوډی ورکړی یاهر یومسکین ته په شپیتو کی دی دغنمو دفطری په اندازه غنم یادهغه قیمت ورکړی اوداهم جائزدی چی یومسکین ته دشپیتو ورځو دوه وخته دډوډی خوراك ورکړی. (٣) فقط

کفاره واجب ده خوکه دروژی دنیولو طاقت یی نه وو، نوآیا فدیه ورکولی سی؟ سوال: (١٩٣) په یوه سړی باندی درمضان دځو روژو کفاری دی چی دشیطان دبی لاری کیدو په وجه ورباندی دی، نودهری روژی دپاره پرلپسی ددوو میاشتو روژو نیولو طاقت نسته دوجه دکمزوری دجسم څخه البته مسکینانو ته په کفاره ورکولو ته تیاردی هغه هم ددیوبند دمدرسی طالبانو ته. نودیوی کفاری دپاره څومره روپی ولیږی؟

جواب: دیوی روژی کفاره شپیته مسکینانو ته دوه وخته خوراك ورکول دی یاهر یوه مسکین

---

(١). ولوتکرر فطره ولم یکفر للاول یکفیه واحدة ولوفی رمضانین عندمحمد رحمه الله وعلیه الاعتماد (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٥١ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٣) ددی عبارت څخه معلومه سوه چی ددواړو دپاره یوه کفاره ده. والله اعلم. ظفیر

(٢). صام شهرین الخ متتابعین قبل المسیس لیس فیهما رمضان وایام نهی عن صومها وکذا کل صوم شرط فیه التتابع فان افطر بعذر کسفر ونفاس بخلاف الحیض الخ استانف الصوم الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الکفارة ج٢ ص ٧٩٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٢). ظفیر

(٣). کفارة الفطر وکفارة الظهار واحدة وهی عتق رقبة مومنة او کافرة فان لم یقدر علی العتق فعلیه صیام شهرین متتابعین وان لم یستطع فعلیه اطعام ستین مسکینا، لکل مسکین صاعا من تمر او شعیر او نصف صاع من حنطة الخ ، (عالمگیری مصری ج١ ص ٢٠١ ، ط. س. ج٢ ص ٢١٥). ظفیر

ته نیم صاع غنم یاپاو کم دوه سیره غنم په انګریزی وزن یا دهغه قیمت ورکول دی. نوکه دقیمت څخه کفاره ادا کړی نو دیوی روژی کفاره نژدی (۱۹) روپی کیږی. لیکن روژه درمضان یې ونیوله اوماته یې کړه ددی کفاره دومره ده، اوکه درمضان شریف روژی ونه نیسی نوددی دیرش روژو قضاء دیرش روژی لازمی دی اوفدیه ورکول صحیح نه دی (۱). دفدیی حکم هغه وخت دی چی شیخ فانی وی یاداسی مریض وی چی دښه کیدلو هیله یی نه وی نوهغه فدیه ورکولی، اودچاپه ذمه باندی چی روژی وی اوهغه په ژوند کی نه دی اداء کړی نودمرض الموت په وخت کی دی وصیت وکړی چی زما دمال څخه دروژو فدیه اداء کړی نوبیابه فدیه دهغه دمال څخه اداء سی. په ژوندانه کی فدیه ورکول بی غیر دشیخ فانی اودلا علاجه مریض څخه دنورو څخه ورکول صحیح نه دی (۲). فقط

اتم باب

هغه صورتونه چی دهغه دوجه څخه روژه پریښوول یانه نیول یی صحیح دی اوهغه صورتونه چی فدیه ورکول پکښی واجب دی

دشیخ فانی اوضعیفه بوډا رعایت: **سوال**: (۱۹۴) شیخ فانی یاناجوړی بوډا ضعیف مایوس الحیات ته درمضان شریف په ورځو کی فدیه ورکول جائزدی اوکه نه؟

جواب: کم سړی چی بوډا ضعیف شیخ فانی نه وی نودهغه څخه فدیه ورکول صحیح نه دی اوکه هغه فدیه ورکړی نوبیاهم دروژو قضاء دهغه په ذمه لازمه ده، البته که شیخ فانی وی هغه دهری روژی نیم صاع غنم یادی دهغه قیمت ورکړی (۳).

---

(۱). وان جامع المكلف ادميا مشتهى في رمضان اداء او جومع وتوارت الحشفة فى احد السبيلين انزل او لا او اكل او شرب عذاء الخ او دواء الخ عمداً الخ قضى في الصور كلها وكفر الخ ككفارة المظاهر (درمختار) قوله وان جامع الخ شروع فى القسم الثالث وهو ما يوجب القضاء والكفارة ووجوبها مقيد بما ياتى من كونه عمداً لا مكرها ولم يطرأ مبيح للفطر كحيض ومرض بغير صنعه، وبما إذا نوى ليلا. قوله: ككفارة المظاهر أي مثلها في الترتيب فيعتق أولا، فإن لم يجد صام شهرين متتابعين، فإن لم يستطع أطعم ستين مسكينا (ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۴۷ وص ۱۵۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۰۹ و۴۱۳) اطعم ستين مسكين الخ كالفطرة قدرا ومصرفا اوقيمة ذالك من غير المنصوص (درمختار) كالفطرة قدرا اى نصف صاع من بر اوصاع من تمر اوشعير الخ (ردالمحتار باب الكفارة ج۲ ص ۸۰۱ وص ۸۰۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۷۲) چی هريو مسكين ته پاو كم دوه سيره دغنمو دحساب څخه شپيتو مسكينانو ته چی دا دوه منه اوپنځه ويشت سيره كيږی چی اوس وخت دبازار په نرخ ۲۰ روپی ديوه من قيمت كيږی. مفتی صاحب رحمه الله دخپلی زمانی اودخپل وخت قيمت ليكلی دی په هر حال نرخونه وخت په وخت بدليږی. ظفير

(۲). فإن ماتوا فيه أي في ذلك العذر فلا تجب عليهم الوصية بالفدية لعدم إدراكهم عدة من أيام أخر ولو ماتوا بعد زوال العذر وجبت الوصية ﷺ وفدى) لزوما عنه أي عن الميت وليه ﷺ (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة ج۲ ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۴). ظفير　　　　[باقی]

دحاملي ښځي درضاعت موده نه ده پوره سوې چي بیاحمل وسو، نوڅه وکړي؟ سوال:

(۱۹۵) یوې حاملي ښځي داندیښنې په وجه حمل نقصان کې اودروژو دنیولو څخه محرومه سوه اودوضع حمل څخه وروسته درضاعت په وجه معذوره سوه اودرضاعت موده پوره سوې هم نه وه چي حمل بیاپه دې قسم تواتر قائم سو نواوس حامله روژه په څه ډول ونیسي چي دهغه تواتر دحمل قائم نه وي په دې وخت کې دتیرو کلونو روژې ونیسي اوکه کفاره اداء کړي؟

جواب: که دحمل په حالت کې په دې کې دروژې دنیولو طاقت نه وي یادماشوم دطرف څخه اندیښنه وي نوترڅو پوري چي ددې تواتر دحمل منقطع سي نوپه دې وخت کې دې قضاء راوړي ([۱]). فقط

دساه لنډي دوجه څخه یې روژه ونه سوه نیولی اواوس هم مریض دی نوڅه وکړي؟ سوال:

(۱۹٦) زید په رمضان کې دټوخې اودساه لنډي په تکلیف اخته سوه، یوه روژه یې ونیوله اوبیایې ونه سوې نیولی ځنګه چي همدغه مرض اوس هم دی که زید مذکور (۲۰) شپیتو مسکینانو ته خوراك ورکړي نودرمضان په روژو کې معافي کیدی سی؟

جواب: پرزید مریض په مرض مذکوره باندې دروژو قضا لازمي ده اوفدیه ورکول کافي نه دي یعنې ددې قضاء ساقطه نه ده بلکې په کمه زمانه کې چي نه وي مریض هغه وخت دې قضایې راوړي، اودیوې روژې فدیه دې یومسکین ته دوه وخته ډوډې ورکړي یادې دصدقه فطر غله یا دهغه قیمت ورکړي مګر دافدیه دشیخ فاني په حق کې صحیح ده، اوپه نورو مریضانو کې دروژې قضایې راوړل لازم دي په درمختار کې دي: وقضوا لزومًا ما قدروا بلا فدیة ([۲]). فقط

دمرض دسختیا دوجه څخه روژه نسي نیولی اوپکښي مړسو، نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۹۷)

زید دمریضتیا دسختي دوجه څخه درمضان دروژو نیولو څخه عاجزه سو اوهغه په همدې حالت دناجوړي کې مړسو، دمړ کیدو په وخت یې وصیت وکې چي ددې رمضان فدیه دې ورکول سي، نوپه دې صورت کې آیا فدیه دې ورکړل سي اوکه نه؟

([۱]). وللشیخ الفاني العاجز عن الصوم الفطر ویفدي وجوبا الخ کالفطرة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی ی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۲۳ - ۱۲۴ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۷). ظفیر

([۱]). لمسافر سفرا شرعیا اوحامل اومرضع اما کانت اوظئرا علی الظاهر خافت بغلبة الظن علی نفسها او ولدها الخ وقضوا لزوما ما قدروا بلا فدیة (درمختار) ای من تقدم حتٰی الحامل والمرضع وغلب الذکورفاتي بضمیرهم (ردالمحتار فصل في العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۵۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱ و۴۲۲). ظفیر

([۲]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۳. ظفیر

جواب: ددی ورځو فدیه ورکول واجب نه دی. کذا فی الدرالمختار (١).

دکمو عذرونو په وجه روژه ماتولی سی؟ سوال: (١٩٨) انسان دکمو عذرونو په وجه بلا کفاره روژه ماتولی سی؟

جواب: مرض، سفر وغیره اودمرض دزیاتیدو او دداسی نورو عذرونو په وجه روژه ماتولی سی، اوکفاره نه باندی راځی، اوبلا عذره درمضان دروژی ماتول موجب دکفاری دی، خوپه وجوب دکفاری کی داشرط دی کم چی په عبارت مذکوره: انما یکفر الخ، کی ذکر سوی دی (٢).

دمسافری روژو په بدله کی فدیه ورکړه اوقضاء یی رانه وړه نوځه حکم دی؟ سوال: (١٩٩) مسافر په سفر کی څو ورځی نه وی تیری کړی، اوفدیه یی ورکړه، نوکه ددغو ورځو قضا وکړی نوځه ګناه خوبه په ده باندی نه وی؟

جواب: ددغو ورځو وروسته قضاء راوړل ضروری دی اوفدیه کافی نه ده ځکه چی دآیت شریف: فمن کان منکم مریضًا اوعلی سفر فعدة من ایام اخر (٣) څخه ثابت دی.

ددرد دوجه څخه یی افطار وکی نوځه حکم دی؟ سوال: (٢٠٠) درمضان دروژی په حالت کی حاملی ښځی ته دبچی دزیږیدو درد پیداسو تنده باندی غالبه سوه اودمازیګر سره نژدی یی وضع دحمل وسوه، نوپه دی صورت کی په ښځی باندی کفاره واجب ده اوکه نه صرف قضا به راوړی؟

جواب: په دی صورت کی صرف قضاء ددی روژی لازم ده اوکفاره واجب نه ده. ثم انما یکفر ان نوی لیلا ولم یکن مکرهًا ولم یطر مسقط کمرض وحیض الخ، درمختار (٤). او دا ښکاره ده چی نفاس دحیض پشان دی په مسقط صوم کی. فقط

دشیدو ورکولو والا ښځه روژه ونیسی او که نه؟ سوال : (٢٠١) کمه ښځه چی ماشوم لره

---

(١). فان ماتوا فیه ای فی ذالك العذر فلاتجب علیهم الوصیة الفدیة لعدم ادراکهم عدة من ایام اٰخر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٣ و٤٢٧). ظفیر

(٢). ومنها السفر الذي يبيح الفطر ﴿ ومنها المريض بالمرض الذي اذا خاف علی نفسه التلف او ذهاب عضو يفطر بالاجماع وان خاف زيادة العلة وامتداده فكذلك عندنا ﴿ ومنها حبل المرأة وارضاعها ﴿ ومنها الحيض والنفاس ﴿ ومنها العطش والجوع كذلك اذا خيف منها الهلاك او نقصان العقل ﴿ ومنها كبر السن فالشيخ الفاني الذي لا يقدر علی الصيام يفطر ويطعم لكل يوم مسكينا (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب خامس ج١ ص ١٩٣ – ١٩٤ ، ماجدية ج١ ص ٢٠٢ و٢٠٧). ظفير

(٣). سورة البقرة رکوع ٢٣. ظفير

(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج١ ص ١٥٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤١٣. ظفير

شیدی ورکوی هغې ته روژې نیول په کاردي اوکه نه چې ښځه کمزوری وی؟
جواب: که دماشوم دخوا ځخه یاددغې ښځی دخوا ځخه اندیښنه وی چې ښځه دروژې دنیولو داملله ځخه هلاکیږی یاچې دی ماشوم ته شیدی ورنه کړی نوماشوم هلاك کیږی نوپه دی صورت کی دی ښځه روژه نه نیسی او وروسته دی قضایی راوړی. کمافی الدر المختار اوحامل اوموضع خافت بغلبة الظن علی نفسها اوولدها الخ الفطر الخ (١). فقط
روژې قضا سوی خوصحت کلی یی ونه سو نوڅه وکړی؟ سوال: (٢٠٢) یوسړی وفات سو په ده باندی داوو ورځو لمونځونه دمرض دوجه ځخه پاته سول اوددوو میاشتو روژې قضاء سوی، دمرض ځخه دپوره صحت دنه راتلو دوجه ځخه معالج دروژو نیولو ځخه منع کی که دده وارث دده دطرف ځخه کفاره اداء کړی نوجائز دی اوکه نه؟
جواب: که ددی مرض ځخه روغ نه سو چې روژې پکښی فوت سوی اوپه همدی مرض کی یی انتقال وسو نوبیا ددغو روژو قضاء لازمه نه ده لهذا ددی فدیه اداء کول هم لازم نه دی (٢) البته دلمونځونو فدیه اداء کول یی وارثانو ته په کاردی که څه هم میت یی وصیت نه دی کړی خوامید دی چې ان شآء الله کفاره به دلمونځونو سی داوو ورځو لمونځونه (۴۲) قضاء سوی سره دوترو اودهریوه لمونځ فدیه دصدقه فطر په شان پاو کم دوه سیره غنم په انګریزی وزن یا دهغه قیمت ورکول په کاردی (٣) اودروژو فدیه که واجب نه ده لیکن که وریې کړی نوڅه حرج پکښی نسته میت ته یی ثواب رسیږی او دیوی روژې فدیه دیوه لمانځه په شان ده.
په سخت مرض کی مبتلا سو اودصحت امیدیې نسته نوهغه څه وکړی؟ سوال: (٢٠٣) یو سړی دڅوکالو ځخه په سخت مرض کی اخته دی چې داملله یی دری کاله متواتری درمضان روژې ونه سوی نیولی اوپه دی کال کی یی هم دروژو دنیولو طاقت نسته اوپه آئنده کی یی هم دصحت امید نسته اوحالت یی ورځ په ورځ خرابیږی اوس دده خواهش دی چې په خپل ژوند کی مخکی تیری سوی دټولو روژو فدیه اداء کړی، نودا ووایاست چې دافدیه دیوی روژې څومره ورکول په کاردی؟ اوددی داداء کیفیت څه شی په کاردی

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتارفصل فی العوارض المبیحة ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢٢. ظفیر
(٢). فان ماتوا فیه ای فی ذالك العذر فلاتجب علیهم الوصیة بالفدیة لعدم ادراکهم عدة من ایام اخر (الدر المختار علی هامش ردالمحتارفصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢٣ و۴٢۴). ظفیر
(٣). اذا مات الرجل وعلیه صلوات فائتة فاوصی بان تعطی کفارة صلواته یعطی لکل صلاة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع .....من ثلث ماله ﷺ وفی فتاوی الحجة وان لم یوص لورثته وتبرع بعض الورثة یجوز ﷺ (عالمگیری مصری باب قضاء الفوائت ج١ ص ١١٧ ، ط. ماجدیه ج١ ص ١٢٥). ظفیر

که ددری کالو فدیه په دی ډول اداء کړی چی (۹۰) محتاجانو ته خوراك پوخ ورکی دا صحیح دی اوکه نه؟ کم یومحتاج ته یی ورکی؟ ددوو څخه ترزیاتو ورځو فدیه اداء کولی سی اوکه نه؟

جواب: دهری روژی په بدله کی نیم صاع غنم یعنی په انگریزی وزن پاو کم دوه سیره یا دی دهغه قیمت محتاج ته ورکړی اوکه خوراك ورکوی نودوه وخته دی ورکړی حسب حیثیت څومره چی خوړلی سی، غرض دادی چی خیټه یی پوره مړه سی، ددری کالو فدیه که په یوه ورځ نوی (۹۰) مسکینانو ته دوه وخته ډوډی په ماړه نس ورکړی نوفدیه یی ادا کیږی اویوه محتاج ته دی په یوه ورځ کی دیوی روژی څخه زیاته فدیه نه ورکوی (١). فقط

دمعاش دپاره چی کمه خواری اومحنت کیږی آیا دهغه دپاره درمضان روژی پریښوولی سی؟

سوال: (۱۲۰۴) دمرضان روژه چی دفرضیت تاکید یی په قرآن کریم اوپه احادیثو مبارکو او دامت په اجماع سره سوی دی دکار کولو په عذر لکه کبنتکاری اونان بای توب او نور سخت کارونه چی دگرمی په موسم کی سړی تږی کوی، اکثره خلگ کارهم کوی او روژه هم نیسی اوځینی مهمل خلگ روژه هم نه نیسی، اوقضاء یی وروسته هم نه راوړی، نوپه دی عذرونو سره دروژی دپریښوولو څه حکم دی؟

جواب: په دی عذرونو سره دروژی پریښوول اوقضاء کول یی درست اوصحیح کارنه دی، بلکی دالازم دی چی په رمضان المبارك کی داسی شاقه کارونه ونه کړی چی خبره دروژی قضاء کیدو ته ورسیږی. قال فی الدرالمختار لا یجوز ان یعمل عملاً یصل به الی الضعف فیخبر نصف النهار ویستریح الباقی، فان قال لایکفینی کذب باقصر ایام الشتاء فان اجهد الحر نفسه بالعمل حتٰی مرض فافطر ففی کفارته قولان الخ (٢). فقط

(١). فإن عجز عن الصوم لمرض لا يرجى برؤه أو كبر أطعم أي ملك ستين مسكينا ولو حكما، ولا يجزئ غير المراهق كالفطرة قدرا ومصرفا اى نصف صاع من بر او ساعا من تمر او شعير او دقيق أو قيمة ذلك من غير المنصوص وان اراد الاباحة فغداهم وعشاهم او غداهم واعطاهم قيمة العشاء او عكسه ﷺ واشبعهم الخ كما جاز لو اطعم واحدا ستين يوما لتجدد الحاجة ولو اباحه كل الطعام في يوم واحد دفعة اجزاه عن يوم ذلك فقط الخ (الدرالمختارعلى هامش رد المحتار باب الكفارات ج٢ ص٨٠١ - ٨٠٢ - ٨٠٣ ، ط. س. ج٢ ص٤٧٢). ظفير

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب ما يفسد الصوم وما لايفسد ٥ ج٢ ص ١٥٧، والذي ينبغي في مسألة المحترف حيث كان الظاهر أن ما مر من تفقهات المشايخ لا من منقول المذهب أن يقال: إذا كان عنده ما يكفيه وعياله لا يحل له الفطر، لانه يحرم عليه السؤال من الناس فالفطر أولى، وإلا فله العمل بقدر ما يكفيه، ولو أداه إلى الفطر يحل له إذا لم يمكنه العمل في غير ذلك مما لا يؤديه إلى الفطر (ردالمحتار باب ايضا) قوله قولان قال الشرنبلالى صورة صائم اتعب نفسه فی عمل حتٰی اجهد العطش فافطر لزمة الكفارة وقيل لا وبه افتى

اتیا کلن بوډا کم چې دروژو دنیولو طاقت نه لري څه به کوي؟ سوال: (٢٠٥) یوسړی دی چې داتیا کالو څخه یې عمر زیات دی دلمانځه اودروژې پایبنده دی خوپه اوس وخت کې یې دروژې دنیولو وس نسته، نوهغه روژې خوري اوفدیه یې ورکوي نوڅومره فدیه ورکړي؟ اوکه چیرې شیخ فاني روژې وخوري او دفدیې ورکولو سامان ورسره نه وي نو څه به کوي؟

جواب: ذکرسوي سړی چې دروژې نیولو څخه عاجزه دی اوفدیه ورکوي نودیوي روژې فدیه دفطرانې په اندازه ده که چیرې دفدیې ورکولو وس یې نه وي نودا فرض دده په ذمه دی چې کله یې طاقت پیداسو نوهغه وخت به فدیه اداء کوي اویابه دوفات څخه مخکې وصیت وکړي، یعنې که په ژوند کې یې فدیه ورنه کړه نودمرګ په وخت کې به وصیت وکړي چې زما دمیراث څخه به دروژو فدیه اداء کوي ([١]). فقط

داسې تندرست چې دروژې نیولو قدرت پکښې نه وي نوڅه به کوي؟ سوال: (٢٠٦) یوسړی دی چې ورته ګوری نوښه ځوان اوتندرسته معلومیږي اوهیڅ قسم ظاهري ناروغي پکښې نه ښکاري، مګر ډیر کمزوری دی اودرمضان شریف روژې نه سي نیولی دروژو نیولو سره نهایت کمزوری کیږي نوکه چیرې داروژې ترك کړي نوګنهګار به سي اوکه نه؟

جواب: مسئله داده چې شیخ فاني ته روژې نه نیول اوفدیه ورکول درست اوصحیح دی اوشیخ فاني معنٰی داده چې قوت یې ختم سوی وي او روژې نیسی نیولی نو که چیرې دغه سړي خلقةً داسې کمزوری اوضعیف وي چې هیڅ قسم روژه نسی نیولی نودده دپاره درست اوصحیح ده چې روژه ونه نیسي اوفدیه ورکړي، په درمختار کې دي. وللشیخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ویفدی وجوبا الخ. اوپه شامی کې دي. وللشیخ الفانی الخ ای الذی فنیت قوته اواشرف علی الفناء الخ ([٢]). فقط

البقالی وظاهره وهو الذی فی الشرنبلالیة عن المنتقٰی ترجیح وجوب الکفارة (ردالمحتار باب ایضا ج٢ ص ١٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٠). ظفیر

([١]). وللشیخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ویفدی وجوبًا ولوفی اول الشهر وبلا تعدد فقیر کالفطرة ولو موسرا والا فیستغفر الله هذا اذاکان الصوم اصلا بنفسه الخ ومتٰی قدر قضٰی (درمختار) وقوله ویفدی وجوبا، لان عذره لیس بعرضي للزوال حتی یصیر إلی القضاء فوجبت الفدیة. نهر. ثم عبارة الکنز: وهو یفدي، إشارة إلی أنه لیس علی غیره الفداء، لان نحو المرض والسفر في عرضة الزوال فیجب القضاء، وعند العجز بالموت تجب الوصیة بالفدیة (ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧). ظفیر

([٢]). وګوری ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢، خوکه داسې نه وي بلکې په عارضي توګه دمرض په وجه داسې وي نودافطار اجازه ده اوقضاء دجوړیدو څخه وروسته واجب ده. اومریض خاف الزیادة لمرضه اوصحیح خاف المرض الخ الفطر یوم العذر الخ وقضوا لزومًا ما =

يوبوډا کمزوري دي مګر روژه نيولي سي نودده دپاره څه حکم دي؟ سوال: (۲۰۷\\) زيد يو داسي بوډا سړی دی چي دده هوش حواس اوجسماني ټولي قواوي درستي دي زيد درمضان شريف (۲۲) روژي نيولي دي. د (۲۷) روژي دنيت کولو اوددوو۲ دروو۳ ساعتو تيريدلو څخه وروسته په اتفاقي توکه بکررالی، زيد بکرته دخپلي کمزوري څخه شکايت وکی، په دی صورت حال کی چي هيڅ قسم سوچ په مخکی نه وو بکر په دی خبره زور، راوړی چي ستادپاره دروژو نيول جائزنه دی، دبکر په خبره زيد روژه ماته کړه، نوآياپه زيد باندی کفاره واجب ده؟

جواب: دسوال څخه معلوميږي چي زيد شيخ فاني نه دی، دکم دپاره چي دروژي نه نيول اوفديه ورکول درست وی لهذا کم سړي چي ده ته دروژي دنه نيولو حکم ورکړي دی هغه سخته غلطي اوخطاء کړيده اودده داويل چي ستا دپاره دروژي نيول جائز نه دی داددده دناپوهي دليل دی، ځکه چي که شيخ فاني يې هم ونيسي نوناجائزه نه ده، دپاي درجه به داوی چي شيخ فاني ته يې ماتول درست وی خوزيد شيخ فاني نه دی چي دده دپاره روژه نه نيول درست اوصحيح سی، په درمختار کی دی: وللشيخ الفاني العاجز عن الصوم الفطر ويفدی الخ. اوپه شامي کی يې ليکلي دی: وللشيخ الفاني الذی فنيت قوته او اشرف علی الفناء ولذا عرفوه بانه الذی کل يوم فی نقص الی ان يموت الخ (١) ددی څخه معلومه سوه چي په زيد باندی دشيخ فاني تعريف نه صادقيږي نوپه زيد باندی په دی صورت کی کفاره واجب ده اوبکر ګنهګار سويدی چاچي په ده باندی روژه ماته کړه دی دی توبه وکاږي اوپه ائنده کی دی چاته په ناپوهي سره داسي حکم نه ورکوی. فقط

دساه ورکولو په حالت کی روژه نيول: **سوال**: (۲۰۸\\) که چيری يوسړی دنزع په حالت کی وی چي ساه يې وزی نوپه دی حالت کی روژه ماته کړي اوشربت ورکړي اوکه نه؟

جواب: په داسي وخت کی روژه ماتول اوشربت ورکول په کاردی .

دشيخ فاني تعريف: **سوال**: (۲۰۸\\۱\\) شيخ فاني په کم عمر کی وی؟

دکمزوري په وجه چي روژه نه سی نيولی نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۰۹\\۲\\) په رمضان شريف کی چي دکمزورتيا په وجه په تکليف سره روژه نيسي، نودتيرو کلونو دروژي دطاقت نه

= قدروا بلا فدية وبلا ولاء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة) بلکه دشيخ فاني لپاره هم همدا حکم دی چي کله دروژو نيولو طاقت يې پيدا کی بيابه قضاء راوړی. دشيخ فاني حکم وروسته مذکوردی. ومتی قدر قضٰی لان استمرار العجز شرط الخليفة (ردالمحتار) قوله متٰی قدر ای الفاني الذی افطر وفدی (رد المحتار فصل العوارض المبيحة ج۲ ص ۱۲۴). ظفير

(١). ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲. ظفير

لرلو فديه وركولى سى اوكه نه؟ اوكه نيول يى وغواړى نوپه تدريج سره به يى نيسى اوكه نه په متواتره توګه؟

جواب: ١\ : شيخ فانى چى په دومره اندازه بوډا وى چى په ده كى بالكل قوت نه وى پاته اوقريب الموت وى، اودعمر هيڅ تحديد نسته دار مدار په قوت اوپه عدم قوت باندى دى (١).

٢\ : تركم وخت پورى چى روژى نيولى سى ودى نيسى، كه څه هم په تكليف سره روژى نيسى، اودروژو په قضا راوړلو كى متواتر نيولو ته ضرورت نسته، متفرقى دى ونيسى فديه وركول دهغه وخته پورى كافى نه دى ترڅو پورى چى دروژى نيولو طاقت بالكل ختم سوى نه وى اوپه هيڅ طريقه روژى نه سى نيولى (٢). فقط

درمضان المبارک دمياشتى فديه: **سوال**: (١\٢١٠) ديوسړى درمضان المبارك دمياشتى دروژى فديه په څومره اندازه ده، دميزان اودفارسى ويونكو ته كه چيرى فديه وركړى نوپه دى كى به ثواب وى اوكه نه؟

جواب: درمضان المبارك ديوى مياشتى فديه داتيا په وزن ٥٢ نيم سيره غنم كيږى، ديوى روژى فديه پاوكم دوه سيره ده داتيا تولو په وزن سره، څومره روژه چى يى خوړلى وى هغه به سره جمع كړى اوفى روژه دى فديه پاوكم دوه سيره داتيا تولو په وزن سره وركړى، دميزان اودفارسى ويونكو ته په فديه وركولو كى ضرور ثواب دى مګر دحديثو ويونكو ته په وركولو كى زيات ثواب دى (٣). فقط

دروژى په حالت كى چى دسختى تندى اودلوږى څخه مړسى مګر روژه ماته نه كړى نوپه ده دى جنازى وسى اوكه نه؟ **سوال**: (١\٢١١) يوسړى چى دروژى په حالت كى دسختى تندى اودلوږى څخه مړسوى وى، ده ته داويل سوى وى چى په دى حالت كى شريعت دافطار اجازه وركړيده ليكن ده ونه منله اووفات سوو پرده باندى دجنازى دلمانځه دجواز او دعدم جواز جواب دكتابونو دحوالى سره يوځاى وليكى؟

جواب: په دى صورت كى كه چيرى دروژى په حالت كى دغه سړى وفات سى نوماجوردى (يعنى اجر اوثواب به وركول كيږى) اوګنهګار به نه وى، نوپه ده باندى دجنازى دلمانځه

---

(١). وللشيخ الفانى العاجز عن الصوم الفطر ويفدى وجوبا الخ (درمختار) قوله العاجز عن الصوم اى عجزا مستمرا كما ياتى اما لولم يقدر عليه لشدة الحر كان له ان يفطر ويقضيه فى الشتاء فتح (ردالمحتار ج٢ ص ١٢٣ كتاب الصوم). ظفير

(٢). ايضا ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧. ظفير

(٣). وفى سبيل الله وهومنقطع الغزاة وقيل الحاج وقيل طلبة العلم وفسره فى البدائع بجميع القرب الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المصرف ج٢ ص ٨٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٤٣). ظفير

په جواز کی هیڅ شك اوشبهه نسته ([1]). فقط

په سفرکی روژه نیول څنګه دی؟ سوال: (۲۱۲\) لکه څنګه چی په لمانځه کی قصر وی نو دغسی روژه هم ده اوکه نه؟ یعنی که چیری په سفر کی پوره لمونځ وکړی نوګنهګار به وی ځکه چی دنعمت ناشکری ده، نوکه چیری روژه ونیسی نوآیا په دی وخت کی به ګنهګار نسی؟ ځکه چی دادنعمت ناشکری ده، اوکه نه؟ دروژی په متعلق څه حکم دی؟ که چیری په سفرکی روژه ونیسی نوثواب به وی اوکه نه؟

جواب: دروژی دپاره په سفر کی داحکم دی چی وروسته به دهغو روژو قضاء راوړی چی په سفر کی یی نه دی نیولی. فمن کان منکم مریضًا اوعلی سفر فعدة من ایام اخر ([2]). او دلمانځه دپاره په حدیث پاك کی داحکم راغلی دی چی دا اسانتیا قبوله کړی، لهذا امام ابوحنیفه رحمه الله دا امر دوجوب دپاره اخیستی دی ځکه نوقصر کول یی په لمانځه کی ضروری فرمایلی دی. اودروژی دپاره دنص څخه اختیار ثابت سوی دی، که خوښه یی وی نوروژه دی ونیسی اوکه خوښه یی وی بیا دی قضاء راوړی که چیری سهولت په سفر کی وی اوپه روژه نیولوکی کمه سختی اومشکلات نه وی نوروژه نیول ښه دی لکه څنګه چی الله ﷻ فرمایلی دی: وان تصوموا خیرا لکم ([3]). په درمختار کی دی: ویندب للمسافر الصوم لاية وان تصوموا خيرلكم والخير بمعنٰى البر لا افعل تفضيل ان لم يضره فان شق عليه اوعلى رفيقه فالفطر افضل لموافقة الجماعة الخ ([4]). نومعلومه سوه چی په سفرکی دعدم مشقت په حالت کی دروژی نیولو فضیلت اوښه والی پخپله الله ﷻ فرمایلی دی اوپه لمانځه کی قصرنه کول پیغمبر ﷺ دنعمت ناشکری فرمایلی ده چی دا هم دالله ﷻ حکم دی. فقط

دیوی ورځی په سفرکی دروژی افطار درست دی اوکه نه؟ سوال: (۲۱۳\) دیوی ورځی په سفر کی هم روژه قضاء کیدی سی اوکه نه ددری ورځو په سفر کی روژه قضاء کیږی اوپه کمو ورځو کی روژی نه قضاء کیږی؟

جواب: دری ورځی سفر دروژی دافطار کولو دپاره درست او صحیح موجب دی ، دمسافر

([1]). په ردالمحتار فصل فی العوارض ج۲ ص ۱۵۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱ کی دی: ویوجر لوصبر ومثله سائر حقوق الله تعالى كافساد صوم وصلوة الخ. فقط. ظفير

([2]). سورة البقرة : رکوع ۲۲. ظفير

([3]). سورة البقره : رکوع ۲۳. ظفير

([4]). الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة كتاب الصوم ج۲ ص ۱۲۰ ، ط.س. ج۲ ص ۴۲۳. ظفير

دپاره، ددی څخه په کمه موده دسفرکی دروژی افطار جائزنه دی لکه څنګه چی ددرو ورځو څخه په کم سفر کی دلمانځه قصر درست اوصحیح نه دی په درمختارکی دی. لمسافر سفرًا شرعيًا ولو بمعصية (١).

دروژی په وجه چی مړسی اوافطار ونه کړی نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢١۴\) یوسړی درمضان په روژه کی مضطر سو لیکن روژه یی ماته نه کړه او دروژی په حالت کی وفات سو نوپه دی حالت کی دده دپاره څه حکم دی؟

جواب: په شامی کی دی چی که چیری روژه دار روژی ماتولو ته مضطر سی اوروژه ماته نه کړی نودی ماجوردی. ویوجر لوصبر ومثله سائر حقوقه تعالٰی کافساد صوم الخ. ص ١١۵ کتاب الصوم (٢). جلد ثانی. فقط

بوډاچی همیشه مریض وی په روژه کی څه وکړی؟ سوال: (٢١۵\) یوسړی چی دپنځوس پنځه پنځوسو کالو په عمر کی وی اوهمیشه مریض وی او دروژی نیولو طاقت یی نه وی، نودده په باره کی دشریعت شریف څه حکم دی؟

جواب: دداسی مریض دپاره حکم دادی چی کله یې طاقت پیدا اوجوړ سو ددی روژو قضا به راوړی، دروژو نیولو همت چی نه لری افطار ورته نه جائز کوی بلکی په حقیقت کی ددی قضاء ورباندی لازمیږی (٣). اودفدیی حکم خاص دشیخ فانی دپاره دی اوپه دی کی دغه مذکور سړی داخل نه دی (۴). فقط

هغه بوډا چی دشکری په مرض باندی اخته دی په رمضان کی څه وکړی؟ سوال: (٨١٢\) زید ۵٨ کاله عمر لری څوکاله کیږی چی دشکری تکلیف لری کم چی ورځ تروړځی کمزوری کیږی اوددی مرض په وجه ډیر زیات تږی کیږی، اوروژه نیول ورته مشکل دی، خصوصًا دسختی ګرمی په موسم کی؟

جواب : دغسی مریض چی دکمزوری اودمریضتیا په وجه روژه نه سی نیولی نو درمضان

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة كتاب الصوم ج٢ ص ١۵٨ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢١). ظفير

(٢). ردالمحتار كتاب الصوم فصل فى العوارض المبيحة ج٢ ص ١۵٨ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢١. ظفير

(٣). او مريض خاف الزيادة لمرضه او صحيح خاف المرض الخ الفطر يوم العذر الخ قضوا لزوما وما قدروا بلا فدية (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصوم، فصل فى العوارض المبيحة ج٢ ص ١۵٩ – ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢٢). ظفير

(۴). وللشيخ الفانى العاجز عن الصوم الفطر ويفدى وجوبا (درمختار) للشيخ الفانى اى الذى فنيت قوته اواشرف على الفناء ولذا عرفوه بانه الذى كل يوم فى نقص الى ان يموت الخ (ردالمحتار ايضا ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢٧). ظفير

المبارك دروژی نه نیول ورته درست دی، لیکن ترڅو پوری چی دصحت طمعه وی، فدیه ورکول کافی نه دی بلکی دصحت ښخه وروسته قضاء راوړل ورباندی لازم دی، بیاکه دصحت امید یی نه وی او دمرض ازاله ونه سی نودهغو ورځو به فدیه ورکوی دهری ورځی دروژی فدیه به لکه سرسایه اداء کوی په درمختار کی دی. اومریض خاف الزیادة لمرضه الخ الفطر الخ وقضوا لزومًا ما قدروا بلا فدية الخ وللشيخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ويفدی وجوبًا ([1]) الخ وفی الشامی عن القهستانی عن الکرمانی المريض اذا تحقق الياس من الصحة فعليه الفدية لکل يوم ([2]). فقط

په ساه بندی کی چی اخته وی نو په رمضان کی به څه کوی: **سوال**: (۲۱۷) زید سخته نفس تنگی لری دتمباکو نوشی په شان دوایی په بار بار کش کولو سره یې له سینی ښخه بلغم خارجیږی نوساه یی سمه وی اوکه دادوایی کش نه کړی نوپه سخت مصیبت کی گیر وی اوهیڅ دوا ورته مفیده نه ده، اوداتجر به سویده، په ورځ کی څوو څو واره ددوادکش کولو سره دروژی دماتیدو نوبت راځی، مطلب داچی روژه نه سی نیولی زید ځوان دی اوچی دوا خوری نوروغ اوتندرست وی، اوټول کارونه کولی سی، آیا دروژی فدیه ورته کافی ده؟

جواب: دده فدیه ورکول کافی نه دی کم وخت چی نفس تنگی نه وی نوقضاء دی راوړی (کذافی الدر المختار وغيره ([3]). فقط

دتردد په حالت کی چی دلمانځه قصر کوی نو په روژه کی به څه کوی؟ **سوال**: (۲۱۸) کم کسان چی دتردد په حالت کی دلمانځه قصرکوی دهغوی دپاره په رمضان شریف کی روژه نیول جائزدی اوکه نه؟

جواب: مسافر چی په یوځای کی ترڅو پوری د (۱۵) ورځو دپاته کیدو نیت نه وی کړی اوپه تردد کی وی په لمانځه کی ورته قصر کول په کاردی، اوروژی هم خوړلی سی چی بیابه یی قضاء راوړی مطلب داچی په کم حالت کی په لمانځه کی قصر کول جائزوی، دروژی نه ساتل هم ورته جائز دی. ([4])

([1]). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۵۹ ، وج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲). ظفیر

([2]). ردالمحتار کتاب وفصل ایضا ج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۷. ظفیر

([3]). اومریض خاف الزیادة لمرضه اوصحیح خاف الضعف بغلبة الظن بامارة اوتجربة الخ الفطر الخ وقضوا لزوما وماقدروا بلا فدية (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۲۹ ، وج۲ ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲). ظفیر

([4]). لمسافر سفراً شرعيا وبمعصية الخ الفطر الخ وقضوا لزومًا (درمختار) قوله سفرا شرعيا ای مقدراً فی =

دسخت بخار په حالت کی دروژی دافطار اجازه سته اوکه نه؟ سوال: (۲۱۹) دروژی په حالت کی که چیری سخت بخاروی اودتندی دوجه روژه دار مضطر اوبی قراره سی نوپه داسی حالت کی روژه ماتول جائزدی اوکه نه؟

جواب: که چیری دهلاکیدو اودعقل دزوال بیره وی نوپه داسی حالت کی دروژی نه نیول درست اوصحیح دی اوهمدا رکم که چیری په هیڅ طوریی روژه پوره کولی نه سوای او عاجزی وی ورڅخه نوهم روژه ماتولی سی (۱). فقط

که لوږه شدیده وی نو روژه ماتول جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۲۲۰) که چیری لوږه شدیده وی نوروژه پریښوول درست دی اوکه نه؟

جواب: درمضان شریف په روژه کی که چیری لوږه په دومره اندازه شدیده وی چی هلاکت اویادعقل دنقصان بیره وی نودروژی نه نیول جائزدی اوپه دی صورت کی دمفتی فتوٰی، دافطار په باره کی جائزده او کم سړی چی داوایی هغه مفتی چی کفاره لازمه نه بولی وریسی لمونځ جائزنه دی هغه خطاء سویدی اودا قول یی غلط دی (۲). فقط

ناجوړی روژه ماتولی سی اوکه نه؟ سوال: (۲۲۱) نیاز مند دګرمی او سخت بخار په وجه ناجوړی دی لیکن دسستوالی اوداندامونو ددروندوالی دوجه تردی پوری چی ولاړیدلی اوکښېنستلی ورته متعذر دی، نوپه دی حالت کی دروژی نه نیول ورته جائزدی؟

جواب: تاسی چی دکم مرض په حالت کی یاست دیوه پوهه مسلمان ډاکټر په رایه پاندی عمل وکړی، که چیری دغه طبیب دروژی نیول ورته ضررناك وبللی نوروژه به پریږدی اوکه نه نوروژه پریښوول ورته جائزنه دی (۳). فقط

دډیر عمر خاوند چی دفدیی طاقت یی نه وی نوڅه حکم یی دی؟ سوال: (۲۲۲) یوسړی چی ډیرعمر یی اویا کاله دی اودمرضونو دوجه څخه ډیر کمزوری سوی دی اوس یوکال کیږی چی هیڅ مریضتیا نه لری لیکن دروژو دنیولو طاقت نه لری اودمسکینوالی دوجه

الشرع لقصر الصلوة ونحوه (ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج۲ ص ۱۵۸ وج۲ ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۱). ظفیر

(۱). لمسافر الخ اومریض خاف الزیادة لمرضه وصحیح خاف المرض الخ الفطر (درمختار) خاف الزیادة او ابطاء البرء اوفساد عضو اووجع العین (ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج۲ ص۱۵۹، ط. س. ج۲ ص۴۲۱). ظ

(۲). قدذکر المصنف منها خمسة وبقی الاکراه وخوف هلاك اونقصان عقل ولوبعطش اوجوع شدید ولسعة حیة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج۲ ص ۱۵۸ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۰). ظفیر

(۳). اومریض خاف الزیادة لمرضه اوصحیح خاف المرض الخ بغلبة الظن بامارة اوتجربة وباخبار طبیب حاذق مسلم الخ الفطر الخ وقضوا لزومًا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۵۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲). ظفیر

څخه دفديي ورکولو طاقت هم نه لري. مجبوره دي، نواوس دي سړي ته څه کول په کار دي؟

جواب: شيخ فاني چي دروژې نيولو طاقت نه لري دهغه دپاره فديه ورکول لازم دي او فديه دده پرذمه باندي قرض ده، په هروخت کی چي وی اداء کوی به یی اوکه نه دمرګ په وخت به وصيت وکړي چي دده وارثان دي دده دميراث څخه فديه ورکړي (١). فقط

ناجوړی په دغسی مرض کی مړسی نو پرده باندی فدیه سته اوکه نه؟ سوال: (٢٢٣) يوسړی چي درمضان په مياشت کی دروژې نيولو څخه دناجوړی په وجه معذور سی اودرمضان څخه وروسته هم شپږ اووه مياشتي ناروغه وی اووفات سی نودده په ذمه باندی دهغه روژو فديه ورکول لازم دي اوکه نه؟

جواب: دده په ذمه باندی دهغه روژو فديه لازمه ده. کذا فی الدرالمختار (٢). فقط

دروژې په نيولو سره چي مريض کيږی هغه څه وکړی؟ سوال: (٢٢٤) يوسړی دروژې او دلمانځه پايبند دی ليکن درمضان شريف په شروع کيدو ددری څلورو روژو نيولو وروسته فوراً مريض کيږی غريب اوعيالداره بنی آدم دی ددوا اوغيره کولو اومسکينانو ته ډوډی ورکولو طاقت نه لری اوپه حالت دروغوالی کی چي دروژو قضا راوړی نو داسی ناروغ کيږی چي مرګ ته نژدی کيږی، نوپه دی صورت کی دده دپاره څه حکم دی؟

جواب: دداسی مريض دپاره چي دروژ په نيولو قادرنه وی اوهميشه درمضان شريف دروژو په نيولو اويا دهغه په قضاء راوړلو سره دده مرض زياتيږی اوپه هيڅ توګه روژه نه سی نيولی، نوفديه ورکول فقهاؤ جائز ليکلی دی. کذا فی الدرالمختار والشامی (٣). فقط

دبچي مور ياکمزوری ښځه چي دروژو په بدله کی فديه ورکړی نو ددی څه حکم دی؟ سوال: (٢٢٥) دبچي مور اويا کمزوری ښځه چي روژه ونه نيسی اوفديه ورکړی نوداکار جائز دی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی فديه ورکول کافی نه دی که چيری فديه ورکړی اوبيايي صحت

---

(١). وللشيخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ويفدی وجوبا (درمختار) وعند العجز بالموت تجب الوصية بالفدية (ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧). ظفير

(٢). او مريض حاف الزيادة لمرضه الخ الفطر الخ فان ماتوا فيه ای فی ذالك العذر فلا تجب عليهم الوصية بالفدية لعدم ادراكهم عدة من ايام اخر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٩ – ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢). ظفير

(٣). مثله ما فی القهستانی عن الكرمانی المريض اذا تحقق الياس من الصحة فعليه الفدية لكل يوم عن المرض (ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧). ظفير

ښه سی قوت اوطاقت یی پیدا سی نوددی روژو قضاء راوړل ورباندی لازم دی (١). فقط

دمرضتیا په وجه چی روژی قضاء سی دهغه کفاره: **سوال**: (٢٢٦\) زید په روژه کی سخت ناروغه سو مسلمان ډاکټر دروژو نیولو څخه منع کی، چونکی ده ټوله میاشت روژه نه ده نیولی درمضان دمیاشتی دتیریدلو څخه وروسته هم دزید صحت قابل اطمنان نه دی اوس بیا درمضان شریف میاشت نژدی ده اوسړ کال هم دروژی دنیولو څخه ورته ممانعت دی، دتیرو روژو کفاره په څه ډول اداء کړی، اواوس چی په رمضان کی دڅه مشکل سره مخ سی دهغه په وجه کفاره ورکولی سی؟

جواب: دزید دپاره په دی صورت کی دروژو فدیه ورکول درست نه دی بلکی دصحت انتظار دی وکړی اودصحت په وخت کی دی قضاء راوړی اوکه چیری دروژی فدیه یی ورکړی وی نوهغه یی تبرع اونیکی کیږی اونفلی صدقه سوه، اوچی کله تندرست سو نو دروژو قضاء پرده باندی لازمیږی، البته دژوند تراخره یی که چیری دهغو روژو قضاء رانه وړه نوپه ده باندی دفدیی داداء کولو وصیت دی ترڅو دده دمرګ څخه وروسته دده دمال څخه فدیه اداء کړی په درمختار کی دی: لمسافر الخ اومریض الخ الفطر یوم العذر لا السفر وقضوا لزوما ماقدر وبلافدیة فان ماتوفیه ای فی ذالك العذر فلاتجب علیهم الوصیة بالفدیة ولوماتوا بعد زوال العذر وجبت الوصیة ای بالفدیة بقدر ادراکهم عدة من ایام اخر (٢). فقط

دهغه مریض دپاره چی طبیب ورته ددواء دچښلو حکم کړی وی هغه افطار کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (٢٢٧\) که چیری ناروغه روژه ونیسی اوصحت اوتندرستی ته یی دنقصان درسیدو اندیښنه وی او دډاکټر دارایه وی چی هغه دی ضرور دوایی وخوری نوهغه افطار کولی سی اوکه نه؟

جواب: دداسی مریض دپاره شرعًا اجازه ده، دمریض غالب ګمان یادمسلمان طبیب خبر ورکول دده دشرعی رخصت دپاره کافی دی په فتاوٰی عالمګیری کی دی: وَمِنْهَا الْـمَرَضُ: الْـمَرِيضُ إِذَا خَافَ عَلَى نَفْسِهِ التَّلَفَ أَوْ ذَهَابَ عُضْوٍ يُفْطِرُ بِالْإِجْمَاعِ ، وَإِنْ خَافَ زِيَادَةَ الْعِلَّةِ وَامْتِدَادَهَا فَكَذَلِكَ عِنْدَنَا ، وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ إِذَا أَفْطَرَ كَذَا فِي الْـمُحِيطِ . ثُمَّ مَعْرِفَةُ ذَلِكَ بِاجْتِهَادِ الْـمَرِيضِ وَالِاجْتِهَادُ

---

(١). والحامل والمرض اذا خافتا علی انفسهما او ولدیهما افطرتا وقضتا دفعا للحرج ولا کفارة علیهما لانه افطار بعذر ولافدیة علیهما (هدایه باب مایوجب القضاء والکفارة فصل ج٢ ص ٢٠٤) . ظفیر

(٢). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٥٩ – ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢١ و٤٢٢). ظفیر

غَيْرُ مُجَرَّدِ الْوَهْمِ بَلْ هُوَ غَلَبَةُ ظَنٍّ عَنْ أَمَارَةٍ أَوْ تَجْرِبَةٍ أَوْ بِإِخْبَارِ طَبِيبٍ مُسْلِمٍ غَيْرِ ظَاهِرِ الْفِسْقِ كَذَا فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ . (١) وفي البحر: طلق المرض فشمل ما اذا مرض قبل طلوع الفجر او بعده بعد ما شرع الخ بحر الرآئق (٢). مطبوعه مصر. افطار دخپلی معنٰی په لحاظ دروژی نه نیولو اویا دشروع کولو څخه وروسته پرماتولو دواړو باندی صادقیږی په دغه مسئله کی چی سوال یی سوی دی په دی صورت کی دافطار دغه دوهمه معنی ده، دمریض که دمرض دزیاتیدو بیره وی نودی افطار کولی سی یعنی دشروع کولو څخه وروسته به بیرته دختمولو اختیار لری دفقهی په کتابونو کی لیکل سوی دی چی دمسافر دپاره دروژی نه نیولو اجازه ده یعنی دده دپاره جائزدی چی دسفر په حالت کی روژه ونه نیسی دامعنی یی نه ده چی دنیولو څخه وروسته یی ماتولی سی، دلته دافطار لفظ په خپله هغه اوله معنا سره دی یعنی نه نیولو ته ویل کیږی، حاصل داچی دافطار لفظ عام دی دنه نیولو اودنیولو څخه وروسته ماتولو ته ویل کیږی. فقط

دشیدی ورکوونکی ښځی دپاره روژه نه نیول درست دی: سوال: (٢٢٨) یوه ښځه کمه چی ددی په غیږ کی ددری میاشتو ماشوم دی اوشیدی یی کمی دی اودپیشلمی خوراك یی نه هضمیږی نوهغه درمضان دروژو خوراك کولی سی اوکه نه؟ اوبیاروژی متواتری نیول ضروری دی اوکه نه؟

جواب: ددی ښځی دپاره دروژو نه نیول درست دی مګر وروسته یی قضاء راوړل ضروری دی کله چی ماشوم غټ سی او ددی شیدی خوړل پریږدی نوپه دغه وخت کی دی قضاء راوړی په هرحال مطلب دادی چی کم وخت چی دی طاقت پیدا کی چی روژی یی نیولی سوای، نو قضاء به یی راوړی اوفدیه نه کافی کیږی (٣) او دروژو قضاء متواتر راوړل ضروری نه دی جلا جلا یی هم نیولی سی (٤). فقط

نذر منل سوی روژه چی دناجوړی په بیره ونه نیول سی نوڅه وکړی؟ سوال: (٢٢٩) یوی ښځی نذر ومنی چی که چیری زما اولاد پیدا سو او خداوند کریم ماته اولاد را وبخښی

---

(١). عالمگیری مصر کتاب الصوم باب خامس ج١ ص ١٩٣ ، ماجدیه ج٢ ص ٢٠٧. ظفیر

(٢). البحر الرائق ج ٢ ص ٣٠٣ ، ج٢ ص ٢٨١. ظفیر

(٣). ومنها حبل المرأة وارضاعها الحامل والمرضع اذا خافتا على انفسها او ولدها افطرتا وقضتا ولا كفارة عليهما كذافى الخلاصة (عالمگیری مصر کتاب الصوم باب خامس ج١ ص ١٩٣ ، ماجدیه ج٢ ص ٢٠٧). ظفیر

(٤). او مرضع الخ خافت على نفسها اوولدها الفطر الخ وقضوا لزوما الخ بلا ولاء (درمختار) اى موالاة بمعنى المتابعة الخ (ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢). ظفیر

نونه میاشتی به روژی نیسم اوس دهغې اولاد پیداسو اودنذر روژی نسی نیولی که روژی نیسی نومریضه کیږی نودغه ښځه فدیه ورکولی سی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی ددی روژو نیول لازم دی، کله چی ممکن وی ودی نیسی، اوکله چی دنیولو څخه بالکل نا امیده سی نوبیا دی دفدیی وصیت وکړی (١). فقط

یوچا دخپل نذر روژی پوره نه کړی او مړسو نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢٣٠١) زید دیوی میاشتی روژی نذر کړی، شل روژی یی پوره سوی وی چی مړسو، اوس چی دالس روژی ورباندی پاته دی ددی اداء کولو څه صورت دی؟

جواب: که زید څه مال پریښی وی او دفدیی اداء کولو وصیت یی وکی نو دداسی روژو فدیه دزید دترکې څخه ورکولی سی اوکه زید وصیت نه وی کړی نوکه تبرعًا دهغه ورثاء دده دروژو فدیه اداء کړی نوښه ده امید دی چی دمتوفی دروژو کفاره به ان شاء الله اداء سی (٢). فقط

په رمضان کی دحیض دورځو دشروع کیدو څخه وروسته روژه افطار کړی اوکه نه؟ سوال: (٢٣١١) په رمضان کی دورځو په وجه کم وخت چی دروژی قضاء معلومه سی دغه وخت دی افطار وکړی اوکه دی ترماښامه پوری روژه پوره کړی، دپوره کولو څخه دامطلب نه دی چی روژه قضا سوی نه ده، اودغه رکم چی دطهر غسل وسی نوپه پاته ورځ کی څه وخوری اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی دخوراك چښاك ترماښامه پوری دپریښوولو ضرورت نسته، اوکه په ورځ کی حیض منقطع سو نو ترماښامه پوری دخوراك چښاك پریښوول ددې ضروری دی په درمختار کی دی: کمسافر اقام وحائض ونفساء طهرتا قال فی ردالمحتار والاصل فی هذه المسائل ان کل من صار فی اخر النهار بصفة لوکان فی اول النهار علیها للزمه الصوم فعلیه الامساك الخ (٣). فقط

دشیخ فانی دپاره فدیه: **سوال**: (٢٣٢١) زما والده دزکام په عارضه هرکال اخته کیږی او روژه نه سی نیولی نوکه دروژی په ځای غنم ورکړی نودرمضان روژه اداء کیږی اوکه نه؟

---

(١). ولو اخر القضاء حتٰی صار شیخاً فانیا اوکان النذر بصیام الابد فعجز الخ فله ان یفطر ویطعم لکل یوم مسکینا علی ماتقدم (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب سادس ج١ ص ١٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٩) . ظفیر

(٢). ولو قال مریض: لله علي أن أصوم شهرا فمات قبل أن یصح لا شئ علیه، وإن صح ولو یوما ولم یصمه لزمه الوصیة بجمیعه علی الصحیح کالصحیح إذا نذر ذلك ومات قبل تمام الشهر لزمه الوصیة بالجمیع بالاجماع (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٧٣ - ١٧٤ ، ط. س. ج٢ ص ٤٣٧). ظفیر

(٣). ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٤٥ - ١٤٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٨. ظفیر

جواب: ترڅو چې دشیخ فاني درجې ته ونه رسیږي نوفدیه ورکول اوغنم وغیره صحیح نه دي، اودروژو قضاء لازمه ده، یعنې په رمضان کې که دمرض په وجه روژه نسی نیولی نو وروسته یې قضا ګرځول په کاردي (١).

په مریض باندې قضاء ضروري ده او فدیه کافي نه ده: **سوال**: (٢٣٣) په موږ کې یومریض درمضان شریف دروژو نیولو څخه داوار معذور دي، لهذا داطعام مسکین والا فدیه په کم صورت کې اداء کړي، ځکه چې اول خومسکین په نظر نه راتلي اوکه په جدو جهد کې په تلاش کولو یومسکین هم پیداسی نوهغه غیر روژه داروی لهذا فرض څه ډول اداء سي؟

جواب: دمریض څخه چې کمې روژې فوت سي نودهغه قضاء وروسته نیول ضروري دي، دفدیې څخه کارنه کیږي، که فدیه ورکړي نوقضاء هم لازمیږي ځکه چې فدیه په دی صورت کې کافي نه ده، ځکه چې دفدیې په هکله دڅه ویلو ضرورت نسته (٢). باقي چیرې چې فدیه صحیح وي مثلاً شیخ فاني نوهغه بې نمازه که محتاجه وي هغه ته دي هم فدیه ورکړل سي (٣). فقط

داختلاج دوجه څخه چې په روژه قادرنه وي نوهغه څه وکړي؟ **سوال**: (٢٣٤) عمر داختلاج یادبلې یوې ناجوړې دوجه چې پرهغه باندې هغه روژې مطلقا نه سي برداشت کولی نو هغه څه وکړي؟

جواب: روژه نه معاف کیږي که دکم قوي شرعي عذر په وجه په رمضان کې روژه ونه نیسي نو وروسته قضاء راوړل ورته واجب دي (٤). فقط

دروژو په نیولو سره چې دچامرض زیاتیږي هغه څه وکړي؟ **سوال**: (٢٣٥) یوسړی ددوو میاشتو څخه په خوني بواسیرو اخته دی اوهغه نفلي روژې هم نیسي خوچې کله روژه ونیسي نووینه بهیدل شروع سي ورته، لهذا که روژه ونیسي نونه یې سي نیولی اوکه نه

---

(١). او مریض خاف الزیادة لمرضه اوصحیح خاف المرض الخ الفطر یوم العذر الخ وقضوا لزوما ما قدروا بلا فدیة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢). ظفیر

(٢). اومریض خاص الزیادة لمرضه وصحیح خاف المرض الخ الفطر الخ وقضوا لزوما ماقدروا بلافدیة وبلا ولاء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب العوارض المبیحة لعدم الصوم ج١ ص ١٥٩ – ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢). ظفیر

(٣). وللیشخ الفانی العاجز عن الصوم الفطر ویفدی وجوبا الخ کالفطرة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٣ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧). ظفیر

(٤). اومریض خاف الزیادة لمرضه الخ الفطر الخ وقضوا لزوما ماقدروا بلا فدیة (الدر المختار علی هامش رد المحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٠ – ١٢١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢ و ٤٢٧). ظفیر

یی نیسی نودا تکلیف دی نودی په رمضان شریف کی څه وکړی؟

جواب: داسی مریض ته په رمضان شریف کی دافطار کولو اجازه ده کله چی تندرست سی اودروژی دنیولو قابل سی نوهغه وخت دی قضایی وکړی اوفدیه ورکول پکښی کافی نه دی البته هغه مریض چی مرض یی دائمی دی اودصحت څخه نا امیده وی هغه ته فدیه ورکول جائزدی په شامی کی دی: المریض اذا تحقق الیاس من الصحة فعلیه الفدیة لکل یوم من المرض (۱). اوپه درمختار کی دی: اومریض خاف الزیادة لمرضه الخ وقضوا لزوما ما قدروا بلا فدیة الخ (۲). فقط

داتیا کالو بوډا مړسو نو دلمانځه او دروژی فدیه ورکولی سی اوکه نه؟ **سوال:** (۲۳٦/۱) دزید عمر اتیا کالو ته ورسیدی اوجسمانی کمزورتیا او دزوړوالی ضعف پرده باندی دومره طاری دی چی په روژه نیولو یاپه فوت سوی لمونځ قضاء راوړلو باندی قادرنه دی هغه غواړی چی ددی په بدله کی فدیه ورکړی، نودی په خپل ژوند کی فدیه ورکولی سی او که نه؟

جواب: هغه شیخ فانی چی بالکل دروژی نیولو طاقت نه لری په خپل ژوند کی فدیه ورکولی سی (۳). او دلمونځونو فدیه په خپل ژوند کی ورکول صحیح نه دی دلمانځه قضایی کول په کاردی که تر مرګه پوری اداء نه سی نوبیا دمرګ په وخت وصیت کول په کاردی چی زماپه مال کی زما ورثه دی فدیه اداء کړی. هکذا فی کتب الفقه (۴).

دسفر په حالت کی روژه نه سی نیولی اونه یی وروسته قضا راوړه، دی ګنهګار سو اوکه نه؟ او که همیشه په سفر کی وی هغه قضاء څنګه راوړی؟ **سوال:** (۲۳۷/۱) یوسړی په طیاره کی نوکر وو، هغه ځان مسافر وګڼی دوی دری روژی یی په رمضان کی ونه نیولی اونه یی وروسته دهغه قضایی وکړه په دی حالت کی مړسو نودی ګنهګار دی اوکه نه؟ که په ریل

---

(۱). ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۷. ظفیر

(۲). الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۲ ص ۱۵۹ – ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲ وص ۴۲۷). ظفیر

(۳). وللشیخ الفانی العاجزعن الصوم الفطر ویفدی وجوبا الخ کالفطرة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة لعدم الصوم ج۱ ص ۱۲۳ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۷). ظفیر

(۴). من تعذر علیه القیام ﴿ صلی قاعدا) ولو مستندا إلی وسادة أو إنسان فإنه یلزمه ذلك علی المختار (کیف شاء ﴿ وإن تعذر القعود ﴿ واماء قاعدا ﴿ وان تعذر القعود ولو حکما اوماً مستلقیا ﴿ وإن تعذر الایماء) برأسه (وکثرت الفوائت ﴿ سقط القضاء (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الصلوٰة المریض ، ط. س. ج۲ ص ۹۵) ولو مات وعلیه صلوات فائتة وأوصی بالکفارة یعطی لکل صلاة نصف صاع من بر) کالفطرة (وکذا حکم الوتر (درمختار) بأن کان یقدر علی أدائها ولو بالایماء، فیلزمه الایصاء بها وإلا فلا یلزمه (ردالمحتار باب قضاء الفوائت ج۱ ص ۶۸۵ ، ط. س. ج۲ ص ۷۲) . ظفیر

يا جهاز كى نوكر وى هغه هميشه په سفركى وى نودروژى دقضاء كولو څه صورت دى؟
جواب: هغه مسافر چى ترڅو په يوځاى كى دپنځلسو ورځو دقيام نيت ونه كى نوهغه به مسافر وى اومسافرته دسفر په وخت دروژى افطارول صحيح دى مگر دسفر دختميدو څخه وروسته دغو ورځو قضاء لازمى ده كه قضايى ونه كړى اودفديى دوصيت څخه ماسوا مړسى نوپر ده باندى به مواخذه كيږى (١). فقط

كه بلاعذره فديه وركړى اوروژه ونه نيسى نوڅه حكم دى؟ سوال: (٢٣٨) يوسړى بى دشرعى عذر څخه درمضان شريف روژى ونه نيولى يوه مسكين ته يى روزانه خوراك وركى، نو ايا روژه يى ساقطيږى اوكه نه؟
جواب: ددى طريقى څخه دده دذمى څخه نه ساقطيږى اودآيت كريمه: وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مسكين، منسوخ دى يامؤوّل دى (٢). فقط

دبى هوشى په حالت كى روژه دار څه وكړى؟ سوال: (٢٣٩) دبى هوشى په حالت كى روژه خوړلى سى اوكه نه؟ كه لړ اوبه يابل څه خولې واچوى نوپر ده باندى يوڅه گناه سته؟ كه وى نوڅه كفاره سته؟ اوبه اچول ښه دى اومرض والا ددى په عوض كى وروسته يوه روژه ادا كړى اوكه نه؟
جواب: دفقهى په كتابونو كى دى چى دبى هوښى په ورځ دروژى قضاء نسته ځكه چى ښكاره داده چى ده په دغه ورځ دروژى نيت كړيدى، ددې څخه معلوميږى چى بيهوښى لرونكى ته روژه ماتول ضرورى نه دى جائزدى (٣)، البته كه طبيب ددوا وركولو ضرورت وليدى نوروژه دى ماته كړى اوپه خوله كى يى اوبه، دوايى وغيره اچول ضرورى دى اوكه چادبى هوشه انسان په خوله كى اوبه يادواء واچوله هغه گنهگارنه دى اوددغه روژى قضاء په مريض باندى لازمه ده اوكفاره واجب نه ده (٤). فقط

---

(١). لمسافر سفرا شرعيا الخ الفطر يوم العذر الا السفر وقضوا لزوما ما قدروا الخ ولو ماتوا بعد زوال العذر وجبت الوصية (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة ج٢ ص ١٥٨ وص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢١). ظفير

(٢). البقرة ركوع ٢٣، فذهب اكثرهم الى ان الاية منسوخة وذالك انهم كانوا فى ابتداء الاسلام مخيرين الخ ثم مسخ المتخير ونزلت العزيمة الخ (تفسير مظهرى ج٢ ص ١٧٨). ظفير

(٣). وقضى ايام اغمائه ولوكان الاغماء مستغرقا للشهر لندرة امتداده سوى يوم حدث الاغماء فيه فى ليلة فلا يقضيه الا اذا علم انه لم ينوه (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة لعدم الصوم ج٢ ص ١٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٣٢) . ظفير

(٤). اومريض خاف الزيادة لمرضه اوصحيح خاف المرض اوخادمة خاف الضعف بغلبة الظن بامارة وتجربة او باخبار طبيب حاذق مسلم مستور الحال (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فى العوارض المبيحة ج٢ ص ١٥٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٢. ظفير

زمیندارته په سخته ګرمی کی دافطار اجازه سته اوکه نه؟ سوال: (۱۲۴۰) که زمیندار دسپرلی په وخت په ګرمی کی روژه ونه نیوله او وروسته یی قضاء راوړی نوجائز دی او که نه؟

جواب: په شامی کی دی: وعلی هذا الحصاد اذا لم یقدر علیه مع الصوم ویهلك الزرع بالتاخیر لاشك فی جواز الفطر والقضاء الخ [1] نوکه زمیندار داسی مجبوره وی نوافطار کول اوبیا قضاء کول صحیح دی.

دضعف دماغ مریض افطار کولی سی اوکه نه؟ سوال: (۱۲۴۱) زید ددماغ دضعف په مرض اخته دی چی ددغه دوجه څخه په رعشه (ریږدیدلو) ناجوړی کی مبتلاء دی او وخت په وخت یې همدا حالت وی چی ددی په وجه هغه په نهایت دقت سره خپل دملازمت کار انجاموی اوپه روژه نیولو مجبوره دی، دروژی په حالت کی کم کار نسی کولی او دملازمت دکار دانجامولو په حالت کی روژه نسی نیولی، په داسی حالت کی روژه ونیسی اوکه نه کفاره ورکړی اوکه قضاء وکړی؟

جواب: دمریض روژه افطارول هغه وخت جائزدی چی دمرض دزیاتوالی اندیښنه وی او دتکلیف دغځیدو بیره وی په داسی حالت کی ورته افطار کول جائزدی او وروسته قضاء لازمه ده فدیه ورکول ورته جائزنه دی. کمافی الدرالمختار: اومریض خاف الزیادة لمرضه الخ وقضوا لزومًا ماقدروا بلا فدیة الخ [2]. فقط

دمرض دشدت دوجه یی روژه ونه نیوله اومړسو اوس څه وکړی؟ سوال: (۱۲۴۲) مریض که دمرض دشدت څخه درمضان روژه ونه نیسی اوانتقال وکړی نودده ورثاء کفاره په څه ډول اداء کړی؟

جواب: که مریض ته دومره مهلت ورنه کول سی اوصحتمند نه سی چی هغه په دغو ورځو کی دروژی قضاء ونیسی نو دده په ذمه ددغی ورځی قضاء لازمه نه ده اودوارثانو په ذمه کفاره هم لازمه نه ده [3]. فقط

❊ ❊ ❊

---

[1]. ردالمحتار باب مایفسد الصوم تحت فروعه ج۳ ص ۱۵۷ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۰. ظفیر

[2]. الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبیحة ج۲ ص ۱۵۹ – ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲). ظفیر

[3]. فان ماتوا فیه ای فی ذالك العذر فلا تجب علیهم الوصیة بالفدیة لعدم ادراکهم عدة من ایام اخر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مایفسد الصوم فصل فی العوارض المبیحة ج۲ ص ۱۲۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۳ و۴۲۴). ظفیر

نهم باب

متفرقات يعني دروژي مختلف مسائل

دشوال شپږ ورځې مسلسلې ونيسي اوكه متفرقې؟ سوال: (١٢٤٣) په شوال كې شپږې ورځې متصلې روژې نيول مكروه دي اوكه نه شپږ ورځې متفرقې لرل؟

جواب: قال في الدرالمختار وندب تفريق صوم الست من شوال ولا يكره التتابع على المختار ([1]). يعني مستحب دى متفرقې كول دشپږو ورځو دشوال اوتتابع هم مكروه نه ده على القول المختار. فقط

نفلي روژې په څومره تعداد كې مسلسل نيول ضروري دي؟ سوال: (١٢٤٤) يوعالم فرمايي چې هره نفلي روژه يوه اودوې بايدنه وي ځكه چې ديهودو دروژې سره مشابهت راځي بالخصوص روژه دعاشورا، بايد دمحرم دنهم څخه تر يوولسمه پورې وې نوبناء په دې باندې هرصوم بايد كم ددرې ورځو څخه نه وي ترڅو مشابهت رانسي؟

جواب: دعاشوراء دروژې په باره كې داحكم دى چې تنها روژه نيول دعاشوراء مكروه تنزيهې دى يعني غير اولى دى ددې سره به يوه بله ونيسي نهمه يا يوولسمه، اودشنبې په روژه كې هم فقهاؤ ليكلي دي چې ددې سره دې يوه روژه بله هم ونيسي اودشنبې روژه دې يواځې نه نيسي ديهودو سره دمشابهت دوجه څخه چې هغوى دشنبې روژه تعظيمًا نيسي ([2])، باقي دانسته چې نفلي روژه دې يواځې نه نيسي بلكې ددوشنبي او دپنج شنبي ځانته ځانته روژه نيول په حديث شريف كې واردي، اوداهم غلط قول دى چې ددرې روژو څخه كمه ونه نيسي بلكې كمه روژه چې يواځې مكروه ده چې دعاشورا روژه ده ددې سره په يوه بله روژه كراهت مرتفع كيږي، دوې روژې نيول كافي دي چنانچې هغه روايت دعاشورا متعلق چې دغه مولوي صاحب نقل كړيدې په دې كې هم دا لفظ دى: ويصوم التاسع من المحرم ويوم عاشوراء او الحادى عشر ([3]).

ددې مطلب هم دادى چې دعاشورا دروژې سره دنهم دمحرم روژه دې ونيول سي اويا ديوولسم دا دې ونيول سي، نومعلومه نه ده چې ده دكم ځاى څخه وئيلي ده چې ددرې

([1]). الدرالمختار على هامش ردالمحتار مطلب في صوم الست من شوال ج٢ ص١٧١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٣٥. ظ

([2]). ونفل كغيرهما يعم السنة كصوم عاشوراء مع التاسع (درمختار) ويستحب ان يصوم يوم عاشوراء بصوم يوم قبله اويوم بعده ليكون مخالف لاهل الكتاب الخ وقوله وعاشوراء وحده اى مفردا عن التاسع اوعن الحادى عشر لانه تشبه باليوم قوله وسبت وحده للتشبه باليهود (ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص١١٣ – ١١٤ ، ج٢ ص ٣٧٥) . ظفير

([3]). ط. س. ج٢ ص ٣٧٥. ظفير

ورځو څخه کمه نفلي روژه نه وي دابالکل غلط دی عموماً یوه روژه نفلي صحیح ده ځکه چې ددوشنبې اودپنجشنبې روژې منفرداً په حدیث پاك کې وارد دي اودجمعې روژه منفردا هم علی الصحیح مستحب ده په درمختار کې دي: والمندوب کأیام البیض من کل شهر ویوم الجمعة ولو منفردا اوعرفة ولو لحاج الخ قوله ولو منفرداً صرح به فی النهر وکذا فی البحر فقال ان صومه بانفراده مستحب عند العامة کالاثنین والخمیس (١). فقط

دنابالغه روژه نیول ښه دي اوکه په سبق کې خواری کول؟ سوال: (٢٤٥\) نابالغه ماشومانو ته درمضان المبارك روژې نیول ښه دي اوکه په درسونو کې کوشش کول؟ ځکه چې دروژې نیولو سره هغه کمزوري کیږي اوهغه په تعلیم کې مصروف وي ؟

جواب: په درمختار کې دي: وإن وجب ضرب ابن عشر علیها بید لا بخشبة لحدیث مروا أولادکم بالصلاة وهم أبناء سبع واضربوهم علیها وهم أبناء عشر قلت: والصوم کالصلاة علی الصحیح کما في صوم القهستاني معزیا للزاهدي وفي حظر الاختیار أنه یؤمر بالصوم والصلاة وینهی عن شرب الخمر لیألف الخیر ویترك الشر الخ (٢).

له دې څخه معلومه سوه چې دنابالغه ماشومانو دروژې په باره کې حکم دلمانځه په شان دی چې داووکالو دعمر څخه دې دلمانځه او دروژې حکم ورته وسی اودلسو کالو په عمرکې دې ووهل سي اولمونځ اوروژه دې ورباندې ونیول سي نوپه کاردي چې په رمضان شریف کې چې په ماشومانو باندې دعلم په تحصیل کې محنت کم وسی (٣) په دې وجه په اسلامي مدارسو کې عموماً په رمضان شریف کې رخصتي ورکوي.

دشوال شپږ ورځې کله شروع کړې؟ سوال: (٢٤٦\) دشوال په میاشت کې چې کمې شپږ روژې نفلي دي دغه داختر دورځې څخه دورپسې ورځې څخه شروع سي اوکه داختر څخه دورپسې ورځې څخه شروع نه سي نوپه باقي میاشت کې یې ونیسي اوکه نه؟

جواب: دشوال شپږ روژې داختر شپږ په نوم مشهوري دي په درمختار کې یې لیکلي دي چې متفرق نیول یې ښه اومستحب دي اوپه پرله پسې توګه نیول یې هم مکروه نه دي. و

---

(١). ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١٤ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧٥. ظفیر

(٢). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلوٰة ج١ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٥٢. ظفیر

(٣). ویؤمر الصبی بالصوم اذا اطاقه ویضرب علیه ابن عشر کالصلاة فی الاصح (درمختار) قوله: یضرب ای بید لا بخشبة ولا یجاوز الثلاث کما قیل فی الصلاة (ردالمحتار کتاب الصوم باب مایفسد الصوم وما لایفسده ج٢ ص ١٤٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٠٩) . ظفیر

ندب تفریق صوم الست من شوال ولا یکره التتابع. (١) الخ. فقط

درجب روژه ثابته ده اوکه نه؟ (٢٤٧) **سوال**: درجب په ٢٧ دروژی نیول په حدیث کی ثابت دی اوکه نه؟ بعض خلک دی ته هزاره روژه وایي؟

جواب: درجب په اوه ویشتمه روژه نیول چی عوام ورته هزاره روژه وایی اودزرګونو روژو برابر ثواب یی ګڼی ددی څه اصل نسته. فقط

په شطرنج لوبی کول دروژی ثواب دمنځه وړی: (٢٤٨) **سوال**: یوه واعظ ویلی دی چی څوك په رمضان کی دشطرنج لوبه کوی هغه ته دروژی ثواب پوره نه ورکول کیږی اوحال داچی په شطرنج لوبی کول دامام شافعی رحمه الله په نزد جائز اودحضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه یی کول ثابت دی داقول یی صحیح دی اوکه نه دی؟

جواب: دذکر سوی واعظ قول صحیح دی په کمه روژه کی چی سړی په شطرنج اوپه نور لهو لعب باندی مشغول وی اودمعصیت ارتکاب کوی نو دروژی ثواب نه ورکول کیږی ځکه چی په حدیث پاك کی راغلی دی: ومن لم یدع قول الزور والعمل به فلیس لله حاجة فی ان یدع طعامه وشرابه. رواه البخاری (٢). وفی حدیث اخر کم من صائم لیس له من صیامه الا الظماء وکم من قائم لیس له من قیامه الا السهر، رواه الدارمی (٣). قال الطیبی فان الصائم اذا لم یکن محتسبا اولم یکن مجتنبا من الفواحش من الزور والبهتان والغیبة ونحوها من المناهی فلا حاصل له الا الجوع والعطش الخ (٤). وفی الدر المختار وکره تحریمًا اللعب بالنرد وکذا الشطرنج (٥) وفی الشامی فهو حرام کبیرة عندنا الخ (٦). نوکله چی دفقهی په کتابونو کی تصریح سوی نو دشطرنج کولو په کراهیت اوحرمت کی احنافو ته هیڅ عذر پاته نه دی اودامام شافعی رحمه الله دقول څخه (٧) داحنافو حجت اخیستل صحیح نه دی اودحضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه دشطرنج کول ثابت نه دی.

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب في صوم الست من شوال ج٢ ص ١٧١، ط. س. ج٢ ص٤٣٥. ظ

(٢). مشکوٰة باب تنزیه الصوم ص ١٧٦. ظفیر

(٣). وګوری مشکوٰة سره دحاشیی باب تنزیه الصوم ص ١٧٧. ظفیر

(٤). وګوری مشکوٰة مع حاشیه باب تنزیه الصوم ص ١٧٧. ظفیر

(٥). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحظر والاباحة ج٥ ص ٣٤٧، فصل فی البیع. ظفیر

(٦). ردالمحتار باب ایضا ج٥ ص ٣٤٧ فصل فی البیع. ظفیر

(٧). داقول هم درست نه دی چی امام شافعی رحمه الله دشطرنج لوبی ته جائز ویلی دی. حافظ ابن قیم رحمه الله دجواز دقول تردید کړی دی وګوری اعلام الموقعین ج١ ص ١١٥ چی الفاظ یي دادی:

وَقَالَ الشَّافِعِيُّ فِي اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ : إنَّهُ لَهْوٌ شَبهُ الْبَاطِلِ ، أَكْرَهُهُ وَلَا يَتَبَيَّنُ لِي تَحْرِيمُهُ فَقَدْ نَصَّ عَلىٰ كَرَاهَتِهِ =

دغیر افطاري څخه دافطارکولو ثواب: **سوال**: (٢٤٩) داویل چي دروژي افطار کول دغیر په افطاري باندي باید ونسي ځکه چي ثواب دډوډي خاوند ته رسیږي صحیح دي اوکه نه؟
جواب: داعقیده فاسده ده چي روژه ماتي دبل چاپه افطاري باندي بایدونه سي چي ثواب دډوډي خاوند ته رسیږي. (١) فقط

درؤیت هلال خبر چي ١٢ بجي ورسیږي نوڅه وکړي؟ **سوال**: (١٥٠) که درؤیت هلال خبر د١٢ بجو څخه وروسته ورسیږي نوروژه افطار کړي اوکه پوره یي کړي؟
جواب: درؤیت هلال خبر چي په څه وخت په پوخ ډول ورسیږي برابره خبره ده چي که هغه دلمر پریوتو څخه لږ مخکي وي په دي شرط چي معتبره شهادت وي په محض تار وغیره خبرنه وي نودروژي فوراً افطارول په کاردي، اودروژي دنه افطارولو په صورت کي به ګنهګاریږي (٢). فقط

په شرعي شاهدي باندي دافطار کولو حکم ورکي اوبوه سړي افطار ونه کي نوداڅنګه دي؟
سوال: (١٥١) مولوی صاحب په شرعي شهادت درؤیت هلال په راتلو داختر حکم ورکي او صرف یوسړي روژه هم ماته نه کړه نوڅه حکم دی؟
جواب: داسړي ګنهګاره دي توبه دي وکاږي (٣). فقط

روژه په څه شي باندي ماتول ښه دي؟ **سوال**: (١٥٢) دروژي افطارول په خرما باندي ښه دي اوکه په شیدو باندي؟
جواب: په خرما باندي دروژي ماتول ښه دي (٤). فقط

= وَتَوَقَّفَ فِي تَحْرِيمِهِ ؛ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يُنْسَبَ إلَيْهِ وَإِلَى مَذْهَبِهِ أَنَّ اللَّعِبَ بِهَا جَائِزٌ وَأَنَّهُ مُبَاحٌ ، فَإِنَّهُ لَمْ يَقُلْ هَذَا وَلَا مَا يَدُلُّ عَلَيْهِ ؛ وَالْحَقُّ أَنْ يُقَالَ : إنَّهُ كَرِهَهَا ، وَتَوَقَّفَ فِي تَحْرِيمِهَا ، فَأَيْنَ هَذَا مِنْ أَنْ يُقَالَ : إنَّ مَذْهَبَهُ جَوَازُ اللَّعِبِ بِهَا وَإِبَاحَتُهُ ؟ . ظفير

(١). حدیث نبوی دی: من فطر فیه صائما کان له مغفرة لذنوبه وعتق رقبته من النار وکان له اجره من غیر ان ینتقص من اجره شیئ. مشکوٰة ص ١٧٤. ظفیر

(٢). ولو کانوا ببلدة لا حاکم فیها صاموا بقول ثقة وافطروا باخبار عدلین مع العلة للضرورة (درمختار) قوله: وافطروا ﷺ عبارة غیره لا باس بان یفطروا والظاهر ان المراد به الوجوب (ردالمحتار کتاب الصوم ج١ ص ١٢٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢). ظفیر

(٣). وافطروا باخبار عدلین مع العلة (درمختار) والظاهر المراد به الوجوب (ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١٢٥ ، ط. س. ج٢ ص ٣٨٢). ظفیر

(٤). عن انس قال کان النبی ﷺ یفطر قبل ان یصلی علی رطبات فان لم تکن رطبات تمیرات فان لم تکن تمیرات حسا حسوات من ماء رواه الترمذی وابوداود (مشکوٰة کتاب الصوم بعد باب رؤیة الهلال ص ١٧٥). ظفیر

دهندو په شي باندې دروژې ماتول څنګه دي؟ سوال: (٢٥٣\) يوهندو مشرك په هره مياشت كې شيدې او واوره اخلې اومسلمانانو ته يې وركوي په دې باندې دروژې په ماتولوكې څه حرج سته اوكه نه؟

جواب: په دې كې څه حرج نسته. فقط

درنډې اودهندو په روژه ماتې باندې روژه ماتول څنګه دي؟ سوال: (٢٥۴\) يوچا درنډې په راليږل سوي شې باندې روژه ماته كړه نوڅه حكم دي؟

٢\. يوچا دهندو دخوا په راليږل سوي روژه مات روژه ماته كړه نوڅه حكم دي؟

جواب: داخلاف تقوٰی دی دفتوٰی دلاری څخه دعدم علم دحرمت په صورت صحيح دی .([1])

٢\. صحيح دی ([2]). فقط

دنفلي روژو په ورځو كې درمضان دروژې په قضاء راوړلو سره دقضاء او دنفلو دواړو ثواب وركول كيږي؟ سوال: (٢٥٥\) كه يوسړي درمضان دروژو قضاء په هغه ورځو كې راوړي چې په هغه كې نفلي روژې هم مستحب اوسنت دي نودنفلي روژو ثواب وسو اوكه نه؟

جواب: په دې صورت كې دهغه دقضايي روژه وسوه خودنفلي روژو ثواب يې نه كيږي.

دافطار ثواب: **سوال**: (٢٥٦\) څلورو كسانو دروژه مات دپاره څلور ډوډې راوړي اويوځای يې كښيږدې پنځه، اوو كسانو په دې ډوډې باندې دروژې افطار وكې نوباقي دری ته هم دروژه مات ثواب رسيږي اوكه نه؟

جواب: دې دری واړو ته هم ثواب وركول كيږي.

داختر په ورځ روژه حرامه ده: **سوال**: (٢٥٧\) داختر په ورځ روژه نيول حرامه ده اوكه نه؟ اوكه چاته اختر معلوم نه وی اوروژه يې ونيوله نوصحيح ده اوكه نه؟ اوكه ذكر سوی سړي بې دشرعي عذر څخه روژه افطار كړه نوقضاء يا كفاره واجبيږي اوكه نه؟

جواب: چاته چې اختر معلوم نه وی اودده سره داختر ثبوت نه وی اوداختر حكم په موجبه طريقه دده په نزد ثابت نه وی نودده په روژه نيولو كې ګناه نه كيږي اودده په حق كې

([1]). سئل الفقيه أبو جعفر عمن اكتسب ماله من أمراء السلطان وجمع المال من أخذ الغرامات المحرمات وغير ذلك هل يحل لمن عرف ذلك أن يأكل من طعامه؟ قال: أحب إلي أن لا يأكل منه ويسعه حكما أن يأكله إن كان ذلك الطعام لم يكن في يد المطعم غصبا أو رشوة اهـ أي إن لم يكن عين الغصب أو الرشوة لانه لم يملكه فهو نفس الحرام فلا يحل له ولا لغيره (ردالمحتار كتاب الزكوٰة باب زكوٰة الغنم مطلب فی التصدق من المال الحرام ج٢ ص ٣٥ ، ط. س. ج٢ ص ٢٩٢). ظفير

([2]). پاكه اوحلاله غذاده په دی كی څه مضائقه نسته. ظفير

حرمت نه وي كه څه هم په حقيقت كې دغه روژه نه ده سوي ځكه چې دعيد الفطر ورځ دروژې محل نه دى، اوكه باوجود دعدم علم ددغې ورځې روژه يې ونه نيوله اوافطار يې وكې او وروسته بيا اختر ددى ورځې محقق سو نو ددى روژې قضاء اوكفاره وربانديلازمه نه ده. فقط

<u>دمريض دپاره په دواء باندي دروژې افطارول څنګه دي؟</u> سوال: (۲۵۸\) كه څوك مريض وي په دواء باندي په رمضان كې روژه ماتولى سى اوكه نه؟

جواب: دغه سړى ته په دوا باندي په روژه ماتولو كې څه حرج نسته. فقط

<u>دقضاء دپاره حيله كول مذموم كاردي</u>: سوال: (۲۵۹\) كه قصدا دروژې څخه ځان خلاص كړي دسفر يا دمرض وغيره حيله وكړي اوروژه قضاء كړي نوجايز دي اوكه ناجائز؟

جواب: دشرعي مسافر اودمريض افطار كول صحيح دي ([1])، اوحيله كول مذموم كاردي او قبيح دي.

<u>بغير دپيشلمى څخه روژه نيول صحيح دي اوكه نه؟</u> سوال: (۲۶۰\) بغير دپيشلمى كولو څخه روژه نيول صحيح دي اوكه نه؟

جواب: دپيشلمى خوراك كول دروژې دپاره مستحب دي نوبغير دپيشلمى څخه هم روژه كيږي ([2]). فقط

<u>درمضان شريف څخه مخكې يوه يادوى روژې نيول څنګه دي؟</u> سوال: (۲۶۱\) درمضان دمياشتى دليدلو څخه مخكې يوه يادوى روژې نيول څنګه دي؟

جواب: داسې كول جائزنه دي په حديث پاك كې ددى ممانعت دي چې درمضان دشروع څخه مخكې بايد هيڅ قسم روژه ونه نيول سى په حديث پاك كې دي: صوموا لرؤيته وافطروا لرؤيته ([3]). فقط

<u>دپيشلمى څخه وروسته دخپلي ښځې سره يوځاى كيدل جائزدي</u>: سوال: (۲۶۲\) په رمضان كې دپيشلمى كولو څخه وروسته دخپلې ښځې سره يوځاى كيدى سى؟ او وروسته بيا دغسل وخت تر كم وخته پورې دي؟

([1]). لمسافرا سفرا شرعيا ولو بمعصية الخ اومريض خاف الزيادة لمرضه الخ الفطر الخ وقضوا لزومًا ماقدروا (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في العوارض المبيحة ج۲ ص ۱۵۸ – ۱۵۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۲۲) واشار باللام الى مخير ولكن الصوم افضل ان لم ام لم يضره (ردالمحتار ايضًا). ظفير

([2]). ويستحب السحور وتاخيره (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب مايفسد الصوم ج۲ ص ۱۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۴۱۹) . ظفير

([3]). مشكوة المصابيح، باب رؤية الهلال ص ۱۷۴. ظفير

جواب: په رمضان کی دپیشلمی کولو څخه وروسته که صبح صادق وروسته سی نو دخپلی ښځی سره جماع درسته ده غرض دادی چی دصبح صادق څخه مخکی ځان دجماع څخه فارغ کول په کاردی غسل یی خوښه ده چی دسبا څخه یی وروسته کوی په روژه کی یی څه نقصان نه راځی (١). چی نن صبح صادق (۴) بجی او۲۳ دقیقی باندی دی، دریلوی په وخت او داپریل تراخره پوری تر شل باندی څلورو پوری صبح صادق کیږی اودرمضان تراخره پوری صبح صادق دڅلورو بجو څخه پر دوو څلورو دقیقو کم باندی وی. فقط (دصبح صادق وخت په هرځای کی یونه وی. ظفیر)

ټول کال روژه نیول څنګه دی؟ سوال: (۲۲۳\) په عید الضحٰی اوعید الفطر کی روژه ماتول اوباقی ټول کال یعنی دولس میاشتی روژه نیول یوه هم نه قضاء کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په ټول کار کی پنځه روژی نیول ممنوع دی (٢)، عید الفطر، عید الضحٰی اودری ورځی دایام تشریق باقی ټول کال روژی نیول صحیح دی لیکن داښه نه ده چی همیشه دی روژه ونیول سی ځکه چی په حدیث پاك دی چی نبی کریم ﷺ روژی هم نیولی او افطار یی هم کوی نوداسی کول دسنتو موافق نه دی. (٣) فقط

دافطار اودماښام دلمانځه حکم ورکول څنګه دی اوصحیح وخت یی کم دی؟ سوال: (۲۲۴\) دماښام دلمانځه او دروژی دماتولو حکم هغه وخت ورکول چی څو مسلمانانوته دلمر په پریوتوکی خبره وی څنګه دی؟ اوددی دواړو صحیح وخت کم دی؟ اوددی دپیژندلو علامي دعلماؤ څخه څه شی دی؟

جواب: داکار په تجربی اوپه مشاهدی باندی موقوف دی اوددی پوهیدونکی په هروخت کی موجود دی، اوصحیح ساعت دی، اودجنتری څخه دلمر په ختلو اولمر لویدو کی هم مرسته اخیستلی سی، نوجنتری دطلوع او غروب چی صحیح وی اوتجربه یی وی دصحیح ساعت دهغه مطابق افطار اودماښام دلمانځه حکم وسی، اوپه اکثره زمانو کی دمشاهدی اودعلاماتو څخه هم معلومیږی.

---

(١). احل لکم لیلة الصیام الی نساء کم (بقره) والرفث المذکور هو الجماع ولاخلاف بین اهل العلم فیه (احکام القرآن للجصاص ج١ ص ٢٢٧) وکذا لایفطر لوجامع عامداً قبل الفجر ونزع فی الحال عند طلوعه (ردالمحتار باب مایفسد الصوم ج٢ ص ١٣۵ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٧). ظفیر

(٢). والمکروه تحریما کالعیدین وتنزیها کعاشوراء وحدة الخ وصوم دهره (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصوم ج٢ ص ١١۴ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧۵). ظفیر

(٣). فقال عمرؓ یا رسول الله کیف من یصوم الدهر کله قال لا صام ولا افطر او قال لم یصم ولم یفطر ؒ (مشکوٰة باب صیام التطوع ج ١ ص ١٧٩) . ظفیر

روژه دار په دود څکولو باندې افطار وکي نو روژه وسوه او که نه؟ سوال: (٢٢٥\) كه چا ټوله ورځ روژه ونيوله او داذان په وخت يې دود وڅکوی اوبې هوښه سو، نودده روژه وسوه اوكه نه؟

جواب: دده روژه وسوه (١). فقط

دفرضي روژي دقضاء باقي پاته کیدو په صورت نفلي روژي نيول صحيح دي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٦\) فرضي روژي چې قضا سوي وي دهغه داداء کولو څخه مخکې يې نفلي روژه ونيوله داجائز دي اوکه نه؟

جواب: جائزدي داروژي به يې نفل سي (٢). فقط

ديخني په موسم کې په قضايي روژو نيولو سره په ثواب کې کمي راځي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٧\) کمو خلګو چې درمضان روژي دعذر په سبب قضاء کړي دي، نوهغوی که په یخ موسم کې دهغه قضايي راګرځوي نوپه دي کې خو دثواب څه کمي نه راځي؟

جواب: ديخني په موسم کې دقضاء روژو په نيولو سره په ثواب کې هيڅ کمي نه راځي

دبې نمازه روژي صحيح کيږي اوکه نه؟ سوال: (٢٢٨\) كه څوك په رمضان کې روژي نيسي او لمونځ نه كوي نودده روژه صحيح کيږي اوکه نه؟

جواب: روژه يې صحيح کيږي او دلمانځه دنه كولو يې ګناه کيږي او دلمانځه قضا يې په ذمه فرض ده (٣). فقط

درمضان دروژو څخه وروسته کمې روژي ښه دي اوپه لمونځونو کې کم نوافل؟ سوال: (٢٢٩\) درمضان دروژو څخه وروسته کمې کمې روژي ښه دي چې زيات ثواب لري او دفرائضو او دسننو څخه وروسته کم نوافل ښه دي اوثواب يې ډير دی؟

جواب: دصحيح مسلم په حديث کې دي: افضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم وافضل الصلوة بعد الفريضة صلوة الليل. رواه مسلم (٤). فقط

(يعني درمضان دروژو څخه وروسته دمحرم دروژي درجه ده، اودفرض ترلمانځه وروسته

---

(١). ددې وجه څخه چې روژه دصبح صادق څخه دلمر لويدو پوري دنيت سره يوځای دخوراك اودڅښاك اودجماع دپريښوولو نوم دی اوپه دي باندې هغه عمل کړی دی. وشرعا امساك عن المفطرات الاتية حقيقة اوحكما الخ فی وقت مخصوص او هو اليوم الخ مع النية المعهودة (درمختار) قوله هو اليوم ای اليوم الشرعی من طلوع الفجر الى الغروب (ردالمحتار كتاب الصوم ج٢ ص ١١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧١). ظفير

(٢). ولذا جاز التطوع قبله (قبل قضاء رمضان بخلاف قضاء الصلوٰة) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی العوارض المبيحة ج٢ ص ١٢٠ ، ط. س. ج٢ ص ٧٢٣) . ظفير

(٣). دواړه جلا جلا فرض دي يو په بل باندې موقوف نه دی. والله اعلم. ظفير

(٤). مشكوٰة باب صيام التطوع فصل اول ص ١٧٨. ظفير

دنفل لمونځونه دشپې ثواب زيات دی. ظفير)

دافطار وخت کم دی؟ سوال: (۲۷۰\) درمضان دروژې افطارول څه وخت په کاردی؟

جواب: روژه دلمر لويد وخته وروسته افطارول په کاردی دساعت سره ددی وخت مختلف وی اووددی کم مستقل وخت نه سی معين کيدی (١).

په شعبان کی کمه روژه ضروری ده او کمه ممنوع ده؟ سوال: (۲۷۱\) په شعبان کی دکم تاريخ روژه فرض ده يا مسنون ده همدا رکم دارروايت چې په دی مياشت کی بغير د۱۳ تاريخ څخه بله روژه نيول جائزدی اوکه ممنوع ترکمه صحيح دی؟

جواب: دشعبان په مياشت کی دکم تاريخ اودورځی روژه فرض اوواجب نه ده اوودديارلسم دشعبان دروژی کم خاص فضيلت دحديث پاك څخه ثابت نه دی البته په حديث پاك کی دا وارد دی چی دشعبان پنځلسمه شپه په ويښه تيرول اوپه عبادت باندی مشغوليدلی سی اودا چی په پنځلسم تاريخ باندی روژه ونيسی نو دشعبان دپنځلسم تاريخ روژه مستحب ده که څوك يې ونيسی نوثواب دی اوکه وی نه نيسی نوځه حرج پکښی نسته. (٢). فقط

لسم باب

اعتکاف او دهغه مسائل

ديو لوی کلی په جومات کی داعتکاف په کولو سره دکوچنی کلی ذمه داری نه ختميږی:

سوال: (۲۷۲\) دلوی کلی په جومات کی په اعتکاف کولو سره دکوچنی کلی چی ددی کلی سره په څنګ کی دی، ددی خلګو دذمی څخه داسنت کفايه اداء کيږی اوکه نه؟

جواب: دلوی کلی په جومات کی په اعتکاف کولو دکوچنی کلی دخلګو دذمی څخه دا سنت کفايه نه اداء کيږی (٣). فقط

معتکف په جومات کی مريض وليدی نونسخه ورته ليکلی سی اوکه نه؟ سوال: (۲۷۳\) معتکف په جومات کی مريض وليدی، يايې حال واوريدی نونسخه ليکلی سی اوکه نه؟

---

(١). هوامساك عن المفطرات حقيقة اوحكما فی وقت مخصوص وهو اليوم (درمختار) وقال فی ردالمحتار ای اليوم الشرعی من طلوع الفجر الی الغروب الخ (ج٢ ص ١١٠ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧١). ظفير

(٢). عن علی ان النبی ﷺ قال اذا كانت ليلة نصف شعبان فقوموا ليلها وصوموا يومها (الترغيب والترهيب كتاب الصوم ج٢ ص ٣٠). ظفير

(٣). وسنة مؤكدة فی العشر الاخير من رمضان ای سنة كفاية كما فی البرهان وغيره لاقترانها بعدم الانكار علی من لم يفلعه من الصحابة (درمختار) ای سنة كفاية نظيرها اقامة التراويح بالجماعة فاذا اقام بها البعض سقط الطلب عن الباقين (ردالمحتار باب الاعتكاف ج١ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢). ظفير

داركم كه معتكف دطبعي ضرورت سره دباندی ووځی دجومات څخه اويو مريض ددواء پوښتنه ځينی وكړی نودوا ورته ويلی سی اوكه نه؟

جواب: معتكف كه په جومات كی مريض وګوری اوحال يی واوريدی نسخه ورته ليكلی سی اوعلاج يی كولی سی، اوكه معتكف دطبعي ضرورت په وجه دباندی وی دجومات څخه اومريض ورته حال ووايه اوددواء پوښتنه يی وكړه نوويل ورته جائزدی ([1]). فقط

معتكف ته دجومات په غسل خانه كی ديخوالی دپاره غسل كول څنګه دی؟ سوال: (٢٧٤\١) معتكف يوائی دګرمی ددفع كولو په خاطر دمسجد په غسل خانه كی ورته غسل كول جائزدی اوكه نه؟

جواب: هغه معتكف چی نفلی اعتكاف كوی ورته صحيح دی ([2]). فقط

معتكف به دجومات په يوه معلوم ځای كی اوسيږی اوكه بدلولی يې سی؟ سوال: (٢٧٥\١) معتكف خپل ځان ته په جومات كی ځای مقررولی سی نوهغه به په همدی ځای كی اوسيږی اوكه نه؟ دمسجد په هرځای كی چی وغواړی اوسيدی سی؟

معتكف دجومات دصحن په كونج كی غسل كولی سی اوكه نه؟ سوال: (٢٧٦\١) معتكف دجمعي دغسل كولو دپاره بيرون ته نسی تللی دحويلی په يوكونج كی چی دجومات څخه خارج ته نژدی وی ياجلا وی دجمعي غسل كولی سی اوكه نه؟

جواب: ١\: دجومات په هرځای كی چی اوسيدل غواړی اوسيدلی سی څه حرج نسته. ([3])
٢\: كولی سی ([4]). (مګر داسی غسل دی وكړی چی مستعملی اوبه په جومات كی ونه بهيږی. ظفير)

معتكف تفريحی غسل كولی سی اوكه نه؟ سوال: (٢٧٧\١) معتكف دواجب او دنفلی غسل

([1]). خص المعتكف باكل وشرب ونوم وعقد احتاج اليه لنفسه اوعياله فلو لتجارة كره (درمختار) لكن قال فی متن الوقاية وياكل اى المعتكف ويشرب وينام ويبيع ويشترى فيه لاغيره قال ملاعلى القارى رحمه الله فی شرحه اى لا يفعل غير المعتكف شيئا من هذه الامور فی المسجد آه ومثله فی القهستانی (ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٤ وج٢ ص ١٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٧). ظفير

([2]). هذا كله فی الاعتكاف الواجب اما فی النفل فلا اس بان يخرج بعذر وغيره فی ظاهر الرواية وفی التحفة لا باس فيه بان يعود المريض ويشهد الجنازة (عالمگيرى باب الاعتكاف ج١ ص١٩٩، ط. س. ج٢ ص٢١٣). ظ

([3]). وخص المعتكف باكل وشرب الخ (درمختار) اى فی المسجد والباء داخلة على المقصور عليه بمعنى ان المعتكف مقصور على الاكل ونحوه فی المسجد (ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٤ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٧). ظفير

([4]). لا يمكنه الاغتسال فی المسجد (درمختار) فلو امكنه من غير ان يتلوث المسجد فلاباس به، بدائع اى بان كان فيه بركة ماء اوموضع معد للطهارة اواغتسل فی اناء بحيث لايصيب المسجد الماء المستعمل (ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٥). ظفير

څخه بغیر دګرمی دوجه غسل کولی سی اوکه نه؟ دمشکوٰة په شرح کی یی واجب اونفلی غسل ته اجازه ورکړیده.

آیا معتکف دخپل اعتکاف دځای څخه بیرون خوب کولی سی؟ سوال: (۲۷۸\۲) معتکف دخپل معتکف څخه بغیر په جومات کی دشپی په وخت په بل ځای کی خوب کولی سی اوکه نه؟

جواب: ۱\: په درمختار کی دی. وغسل لو احتلم (۱). معلومه سوه چی په واجب اعتکاف کی دواجب غسل څخه بغیر دبل غسل دپاره وتل صحیح نه دی البته که په جومات کی دغسل ځای وی نوبیا تبریداً هم غسل کولی سی موافق دقاعدی. واما النفل فله الخروج (۲). یعنی په نفلی اعتکاف کی مطلقًا خروج صحیح دی. لانه لامبطل (۳). اودتبرید دپاره دجومات څخه دباندی دغسل دپاره تلل صحیح دی.

۲\: معتکف چی په کم جومات کی معتکف دی دجومات په هرځای کی چی اوسیدل وغواړی اوسیدلی سی. کما یظهر من حده بانه لبث فی مسجد جماعة الخ وقید الخروج الی المحتلم للغسل بعدم امکان الغسل فی المسجد حیث قال وغسل لو احتلم ولایمکنه الاغتسال فی المسجد الخ (۴). فعلم ان المسجد کله معتکفه . فقط

دنفلی اعتکاف په قطع کولو سره قضاء واجب ده اوکه نه؟ سوال: (۲۷۹\۱) دنفلی اعتکاف څخه که په سخت ضرورت سره دیوې شپی اودیوی ورځی څخه مخکی دباندی راسی نو ددی قضاء واجب ده اوکه نه؟ اوکه دیوم ولیلة څخه زیات دباندی راغی لیکن دماه صیام دختم څخه مخکی، نوهم دیوم ولیلة قضا کافی سوه اوکه نه دزیات ضرورت دی؟

جواب: دنفلی اعتکاف په قضاء کولو سره بیا قضاء لازمیږی که هغه دیوم ولیلة څخه مخکی قطع سی اوکه وروسته دیوی شپی او ورځی څخه، څومره چی اداء سو اداء کیږی ځکه چی دروایت پربناء اصل ادنٰی مدت داعتکاف یوساعت دی اوددی دپاره روژه هم شرط نه ده په خلاف دواجب اعتکاف چی دقطع کولو سره یی قضاء لازمیږی اوددی دپاره روژه هم شرط ده (۵). فقط

دګرمی دوجه څخه معتکف لره دجومات څخه دباندی غسل کول څنګه دی؟ سوال: (۲۸۰\۱)

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج۲ ص ۱۸۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۴۵). ظفیر
(۲). ایضا . ظفیر
(۳). ایضا . ظفیر
(۴). ایضا . ظفیر
(۵). ایضا . ظفیر

معتكف يوائي دبدن ديخولو دپاره دسختئي ګرمي څخه غسل كول غواړي نو دجومات څخه دباندي وتل ورته جائزدي اوكه نه دجومات په يوځاى كي دي ودريږي اوغسل دي وكړي؟

جواب: دجومات څخه دباندي وتل دمعتكف دپاره دتبريدي غسل دپاره صحيح نه دي او كه دجومات دفرش په غاړه غسل وكړي نوڅه حرج پكښي نسته (١).

داعتكاف په حالت كي دمجبوري دوجه دود څكل څنګه دي؟ سوال: (١\٢٨١) دپرسيدو او دكثرت رياح په وجه كه څوك دحقه عادي وي اوفرض سي چي ددي بدل سريع الاثر نه ترلاسه كيږي نودغه ډول شخص داعتكاف په حالت كي دجومات څخه دباندي ووتي هلته دود چنبلي سي؟

جواب: دمعتكف خوراك چنباك ټول په جومات كي وي لهذاددود دچنبلو دپاره دجومات بهر وتل جائزنه دي، باقي داچي ددود چنبل په جومات كي مكروه دي نوددي وجه څخه ددي پرينښوول پكاردي په اعتكاف كي، ځكه چي دسنتو داداء كولو په وجه دمكروه مرتكب كيدل درست نه دي (٢). فقط

كه دجومات دپاره په غصب باندي يوځاى اخيستل سوي وي نوپه دغه ځاى كي دمعتكف اوسيدل څنګه دي؟ سوال: (١\٢٨٢) زيد دبكر اودعمر اودخالد دمملوكه حويلي لار دجومات په فرش كي غصبًا داخله كړيده، په دغه ځاى كي چي په ظاهر ټول دجومات فرش معلوميږي دمعتكف بلا ضرورته دريدل يا داوداسه دپاره كښښستل دمعتكف دپاره جائزدي اوكه نه؟ اوكه په دي ځاى كي په كښښستلو سره اعتكاف ماتيږي اوقضاء باندي واجب كيږي؟

جواب: ښكاره ده چي كم ځاى په جومات كي غصبًا داخل سويدي هغه جومات نه دي معتكف ته داعتكاف په حالت كي هلته تلل اوكښښستل داعتكاف دپاره مفسددي، اودغه اعتكاف درباندي واجب سو اوبيايي قضاء لازمه ده (٣). فقط

(١). فلوشرع في نفله ثم قطعه لايلزمه قضاء لانه لايشترط له الصوم على الظاهر من المذهب وما في بعض المعتبرات انه يلزم بالشروع مفرع على الضعيف قاله المصنف وغيره (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٧٩ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٤) فلوخرج ولو ناسيا ساعة الخ بلا عذر فسد فيقضيه (درمختار) اى لو واجبا بالنذر اما التطوع لو قطعه قبل تمام اليوم فلا الخ (ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٧). ظفير

(٢). وحرم عليه اى على المعتكف اعتكافا واجبا اما النفل فله الخروج الخ الخروج الا لحاجة الانسان طبعية كبول وغائط وغسل لو احتلم ولا يمكنه الاغتسال في المسجد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٤) . ظفير

معتکف چی دجومات ځخه دباندی راسی نودهغه اعتکاف باقی نه پاته کیږی: **سوال**: (۲۸۳) معتکف دجومات ځخه دباندی دځه ملازمه دضرورت دپاره ولاړسی نواعتکاف یی باقی پاته کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی حالت اعتکاف باقی نه پاته کیږی داماتیږی، والتفصیل فی کتب الفقه (١)

دشلمی شپی دیوی حصی دتیریدلو ځخه وروسته یی اعتکاف شروع کی نوځه حکم دی؟

سوال: (۲۸۴) که معتکف په اعتکاف کی دشلمی شپی ځه حصه تیره سی له دینه وروسته داخل سو نوآیا دعشرۀ اخیر سنت اداء نه سو؟

جواب: په دی صورت کی عشره اخیره ټول اعتکاف ونه سو اوسنت پوره نه سول. (٢)

دعذر په وجه یی اعتکاف ونه کی داځنګه دی؟ **سوال**: (۲۸۵) یومولوی صاحب مسافر ددوو کلونو راهیسی دلته اوسیږی داعتکاف ډیر فضائل یی بیان کړل خوپخپله اعتکاف نه کوی اودا عذر مخکی کوی چی زماپه کورکی داوسیدو ځوك نسته (کوریی یواځی دی) دلته زما خپلوان اودوستان نسته زما دکور په خواکی یوخالی میدان دی او ښځه اوماشومان می ډیر بیریږی اوکله ناکله می کورته تیږی هم راغورځیږی نودمولوی صاحب داعذر قابل قبول دی اوکه نه دی؟

جواب: دمذکوره اعذار دوجه ځخه داعتکاف پرینښوول ځه ګناه نه ده اوموجب دملامتی هم نه دی. په درمختار باب الاعتکاف کی دی: وسنة مؤكدة في العشر الاخير من رمضان ای سنة كفاية الخ لاقترانها بعدم الانكار على من لم يفعله من الصحابة. وهكذا في الشامی (٣). فقط

داخیری عشری درمضان اعتکاف واجب دی اوکه نفل؟ **سوال**: (۲۸۶) درمضان په اخیره عشره کی اعتکاف واجب دی اوکه نفل؟

جواب: درمضان شریف په اخیری عشره کی اعتکاف کول سنت مؤکده کفایه دی، اودا قسم دواجب اودنفلو دواړو ځخه جلا دی اوممتاز دی کما فصله فی الشامی. (٤)

---

(٣). فلوخرج ولو ناسيا ساعة زمانية بلا عذر فسد فيقضيه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٢ ج٢ ص ٤٤٧). ظفير

(١). ايضًا. ظفير

(٢). وسنة مؤكدة في العشر الاخير من رمضان ای سنة كفاية (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢) وعند الائمة الاربعة انه يدخل قبل غروب الشمس ان اراد اعتكاف شهر او عشر (مرقات باب الاعتكاف ج٢ ص ٥٠٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٧٠). ظفير

(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢. ظفير

(٤). وسنة مؤكدة في العشر الاخير من رمضان ای سنة كفاية الخ لاقترانها بعدم الانكار على من لم يفعله من =

دمعتکف دپاره دجومات څخه جلا حویلی داخله ده او که نه ؟ سوال: (٢٨٧) اعتکاف کوونکی ته دجومات څخه جلا حویلی داخل (دجومات) ده اوکه نه؟

جواب: په دی کی دجوماتو دبانی نیت اعتبار لری که هغه جلا ځای دجومات داخل ګڼی نوداخل دی اوکه نه نو خارج دی اواکثره داسی فکر کوی چی کم جلا فرش دجومات سره یوځای سوی دی هغه داخل مسجد دی اوبل طرف فصیل یی خارج دی.

په یو ویشتمه شپه اعتکاف ته کښی نستی نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢٨٨) که یوسړی په یو ویشتمه شپه پیشلمی وکړی چی دصبح صادق څخه لږ څه مخکی داعتکاف په نیت جومات ته داخل سو نودده اعتکاف صحیح دی اوکه نه؟ دجومات احاطه دجومات په مځکه کی داخله ده اوکه نه؟ اومعتکف دجومات څخه یی وتل اوپه صحن یا احاطه کی کښینستل بی دضرورته جائزدی اوکه نه؟

جواب: سنت دادی چی په شلم تاریخ دغروب څخه مخکی جومات ته باید داخل سی لیکن ددی څخه وروسته هروخت چی نیت وکړی اومسجد ته داخل سی هم صحیح دی لیکن دعشره کامله وو فضیلت په دی صورت کی نه حاصلیږی نبی کریم ﷺ دعشره کامله اعتکاف کړی چی شلم تاریخ دماښام څخه پوره کیږی ([1]) غرض داچی په صورت مسئوله کی دا اعتکاف صحیح کیږی.

دجومات اطلاق صرف دجومات پر سه دری اوفرش باندی کیږی اوهمدا شرعًا جومات وی معتکف ته جائز نه دی چی ددی څخه تجاوز وکړی، اوکه داسی وکړی نواعتکاف به یی باطل سی، اومعتکف ته مناسب نه دی چی بدی خبری وکړی اوجګړه وکړی فقهاوو لیکلی دی چی دمعتکف دپاره دښوخبرو څخه علاوه نوری خبری کول مکروه تحریمی دی، ځکه چی اول خوپه جومات کی بغیر داعتکاف څخه هم دداسی خبرو اجازه نسته، بیا خصوصًا داعتکاف څخه وروسته هم ددی څخه دزیات احتیاط ضرورت دی په در مختار کی دی: وکره تحريمًا الخ تكلف الابخير وهو ما لا اثم فيه الخ ([2]). معتکف ته په کاردی چی دقرآن په تلاوت وغیره باندی مشغول وی ځکه چی داعتکاف غرض اصل انابت الی الله دی. قال فی البحر: قالوا ويلازم قرآئت القرآن والحديث والعلم والتدريس

= الصحابة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢) . ظفير

([1]). وسنة مؤكدة فى العشر الاخير من رمضان (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢) وعند الائمة الاربعة انه يدخل قبل غروب الشمس ان اراد اعتكاف شهر اوعشرا (مرقات باب الاعتكاف ج٢ ص ٥٧٠) . ظفير

([2]). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاعتكاف ج٢ ص ١٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٩. ظفير

وسیر النبی ﷺ وقصص الانبیاء وحکایة الصالحین وکتابة امور الدین [1] الخ .

داعتکاف په حالت کی معلم په جومات کی درس ورکولی سی اوکه نه؟ سوال: (١/٢٨٩ ١١) معتکف معلم په جومات کی ماشومانو ته تعلیم ورکولی سی اوکه نه؟

معتکف تالاب ته راتلل اوپکښی غسل کولی سی اوکه نه؟ سوال: (١/٢٩٠ ٢١) معتکف چی دجومات څخه ووځی اوپه تالاب کی اودس وکړی نودا جائز دی اوکه نه؟ او دضرورت څخه بغیر په تالاب کی دغسل کولو څه حکم دی؟

جواب: ١\ : قال فی الدرالمختار ویفسق معتاد المرور بجامع ومن علم الاطفال فیه ویوزر الخ قوله: ومن علم الاطفال الذي في القنية انه یاثم ولا یلزم منه الفسق ولم ینقل عن احد القول به ویمکن انه بناه علی انه بالاصرار علیه یفسق افاده الشارح ، قلت: بل في التتارخانية عن العیون جلس معلم او وراق في المسجد فان کان یعلم او یکتب باجر یکره الا لضرورة وفي الخلاصة تعلیم الصبیان في المسجد لا باس به لکن استدل في القنية بقوله علیه السلام جنبوا مساجدکم صبیانکم ومجانینکم الخ ردالمحتار [2].
حاصل داچی بلاضرورة په جومات کی دماشومانو تعلیم مکروه دی، اوممکنه ده چی د: الا لضرورة. څخه تری معتکف مستثنٰی سی.

٢\. اوپه ذکرسوی حالت کی معتکف دجومات څخه دباندی وتل اوپه تالاب کی اودس کول یی جائزنه دی اودضروری غسل څخه بغیر دبل غسل دپاره هلته تلل هم درست نه دی. هکذا یفهم من الدر المختار والشامی کبول وغائط وغسل لو احتلم ولا یمکنه الاغتسال فلا باس به الخ. ردالمحتار [3] فقط

معتکف برنډی ته په راتلو وغیره څنګه دی؟ سوال: (١\\٢٩١) که معتکف بی دعذر څخه دجومات برنډی ته راووځی نودده په اعتکاف کی څه خلل اوحرج سته اوکه نه؟ معتکف ته په برنډه دجومات کی اودس اوغسل څنګه دی؟

ایا اعتکاف دلسو ورځو څخه کم وی: سوال: (٢\\٢٩٢) اعتکاف دلسو ورځو څخه کم وی او که نه؟

---

(١). یکره تحریما صمت ؒ کقراءة وتکلم الا بخیر کالقرآن والحدیث والعلم والتدریس في سیر الرسول ﷺ وقصص الانبیاء علیہم السلام وحکایات الصالحین وکتابة امور الدین (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج٢ ص ١٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٩). ظفیر
(٢). ردالمحتار کتاب الحظر والاباحة فصل فی البیع ج ٥ ص ٣٧٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٧٨. ظفیر
(٣). ردالمحتار باب الاعتکاف ج٢ ص ١٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٥. ظفیر

دیوی آبادی سړی چی په بله آبادی کی اعتکاف وکړی نو دکمی ابادی سنت اداء کیږی ؟

سوال: (۲۹۳۱۳) که دیوکلی سړی بل کلی ته ولاړ سی اواعتکاف وکړی نوسنت کفایه به دکم کلی څخه ساقط سی؟ اودځه ورکولو سره داعتکاف کول څنګه دی؟

جواب: ۱\ : که اعتکاف منذور دی نوباطلیږی اوکه اعتکاف نفلی وی نونه باطلیږی ددی وجه څخه فقهاوو اعتکاف واجب ګرځولی اودجومات څخه وتل یی حرام ګرځولی اوپه نفلی اعتکاف کی یی مباح ګرځولی. کما فی الدرالمختار وحرم علیه ای علی المعتکف اعتکافا واجبًا (اما النفل فله الخروج لانه منه له لامبطل) الخروج الا لحاجة الانسان وفی الشامی قوله: اما النفل ای الشامل للسنة المؤکدة (۱). ج۲ ص ۱۳۵. وفیه ایضا لوشرع فی المسنون اعنی العشر الاواخر الخ (۲) وفی الخلاصة لو اعتکف الرجل من غیر ان یوجب علی نفسه ثم یخرج من المسجد لاشیئ علیه، ج۱ ص ۲۷۲. ددی عباراتو څخه ثابته ده چی په نفلی اعتکاف کی خروج من المسجد مبطل نه دی بلکی منهی دی، همدا رکم دا اعتکاف مسنون دی کم چی درمضان په اخری عشره کی دی، او هم دارکم دا اعتکاف مسنون یعنی درمضان په اعتکاف کی هم دجومات څخه دوتلو همدا حکم دی کم چی په نفلی اعتکاف کی دی یعنی داچی خروج من المسجد نه حرام دی اونه داعتکاف دپاره مبطل دی بلکی منهی دی، البته که دنبی کریم ﷺ څخه داقسم خروج ثابت نه وی نودمسنونه طریقی خلاف دی، په واجب اعتکاف کی که دغسل ضرورت پیښ سو اوپه جومات کی غسل ونه سی نودجومات څخه دباندی غسل کول جائزدی او همدا داوداسه حکم هم دی.

۲\ : اواعتکاف مسنونه دلسو ورځو څخه کم نه وی. کما فی الشامی والحاصل أن الوجه یقتضي لزوم کل یوم شرع فیها عندهما بناء علی لزوم صومه، بخلاف الباقي لان کل یوم بمنزلة شفع من النافلة الرباعیة وإن کان المسنون هو اعتکاف العشر بتمامه. تأمل (۳) ج۲ ص ۱۳۵. اونفلی اعتکاف علاوه دمسنون اعتکاف څخه درمضان په یوساعت کی هم کیدی سی. کما فی الدر المختار قال وعلیه الفتوٰی.

۳\ : ددریم سوال جواب دادی چی دفقهاؤ دعباراتو څخه معلومیږی چی ددی کلی له خلګو څخه ساقطیږی په کم کی چی معتکف اعتکاف کړی دی، ددی وجه څخه چی

---

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج۲ ص ۱۸۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۴۴. ظفیر

(۲). ردالمحتار باب الاعتکاف ج۲ ص ۱۸۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۴۴. ظفیر

(۳). ردالمحتار باب الاعتکاف ج۲ ص ۱۸۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۴۴. ظفیر

اعتکاف علی الاشهر سنت کفایه دی چی تعلق یی دکلی دخلگو سره وی نولکه څه رکم چی دترك څخه یی هم دغه خلگ گنهکاره کیږی، نودهمدغه وجه څخه په اداء سره یی همدغه خلگ بری کیږی. وفی جامع الرموزوقیل سنة کفایة حتٰی لوترك فی بلدة لاسائوا، ص ۱۷۴. ښکاره ده چی په دی عبارت کی داسائت تعلق داهل بلد دترك اعتکاف سره قرار نه دی نیولی بلکی په متروك فی البلدة کیدو سره یې اهل بلده مسیئ گرځولی دی ددی څخه ښکاره ده چی اجنبی سړی هم معتکف کیدی سی نوپه دی صورت کی هم اعتکاف متروك فی البلد کیدل صادق نه راځی دکم څخه چی لازمیږی چی داهل بلده څخه سنت اداء سی او اجرت ورکړی اعتکاف کول جائزنه دی ځکه چی دعباداتو دپاره داجرت ورکول اواخیستل دواړه ناجائزدی. کما هو (١) مبسوط فی الشامی فصل فی الجنائز والاجارات، اوکه بغیر ددریدو څخه داعتکاف اجرت ورکړی اواعتکاف یی وکی او اجرت یی ورکی هلته معروف هم نه دی نودابیا جائزدی بلکی داپه امر بالمعروف کی داخلیږی.

داعتکاف په حالت په بل جومات کی دقرآن کریم داوریدلو دپاره ورتلل صحیح دی اوکه نه؟

سوال: (۲۹۴/) زید همیشه درمضان په اخیری عشره کی معتکف کیږی سږکال تازه حالت دامخکی راغی چی زید دنواب صاحب په ځای کی دقرآن شریف په تراویحو کی داوریدلو دپاره ځی داجائز دی اوکه ناجائز؟

جواب: که چیری داعتکاف په وخت کی نیت وکړی چی زه به په تراویحو کی دقرآن کریم داوریدلو دپاره ځم نوداجائز دی (٢). فقط

داعتکاف په حالت کی دډاکخانی کارکول څنګه دی؟ **سوال:** (۲۹۵/) زماپه ډاکخانه کی کاردی (یعنی موظف یم) ایا داعتکاف په حالت کی په ډاکخانه کی کار کولی سم چی په ژبه سره خبری ونه کړم؟

جواب: په جومات کی اوسیدل دمعتکف داعتکاف دپاره ضروری دی بغیر ددغه څخه ده اعتکاف نه سی کیدی، په درمختار کی دی: فاللبس هو الرکن والکون في المسجد الخ وحرم علیه ای علي المعتکف الخ الخروج الا لحاجة الانسان طبعیة کبول وغائط وغسل لو احتلم الخ او شرعیة کعید واذان لو مؤذناً وباب المنارة خارج المسجد

(١). ولا یجوز اخذ الاجرة علی الطاعة کالمعصیة (ردالمحتار باب صلاة الجنائز بحث غسل ج۱ ص ۸۰۴ ، ط. س. ج۲ ص ۱۹۹) . ظفیر

(٢). قوله شرط وقت النذر والالتزام ان یخرج الی عیادة المریض وصلاة الجنازة وحضور مجلس العلم یجوز له ذالك کذافی التتارخانیة (عالمگیری مصری کتاب الصوم باب سابع ج۱ ص ۱۹۹ ، ماجدیه ج۱ ص ۲۱۲). ظ

والجمعة وقت الزوال الخ (١). ددی روايت څخه معلومه سوه چی دمعتکف په جومات کی اوسيدل ضروری دی داودس مات کوچنی اوغټ، دجنابت غسل او دجمعی دغسل وغيره دپاره وتل جائزدی بناء په دی په جومات کی دننه دډاکخانی کارکول دضرورت دوجه څخه زبانی خبری کول جائزدی (٢) ليکن دډاکخانی دکار دوجه څخه دجومات څخه دباندی وتل داعتکاف دپاره مفسد دی اوداعتکاف په حالت کی خاموش اوسيدل ضروری نه دی البته بغير دضرورت څخه اوفضول خبری کول مکروه دی اووعظ کول او جماعت کول دمعتکف دپاره بی دشبهی جائز بلکی موجب داجر او دثواب دی (٣).

که دچا دمريضی دوجه درمضان په اخيری عشره کی اعتکاف پريښوی نواوس څه وکړی؟

سوال: (٢٩٦\) درمضان په اخيری عشره کی يی اعتکاف وکی خوپه مينځ کی مريض سو اواعتکاف يی پری ښووی، اوس دصحت څخه وروسته ددی اعتکاف قضاء وکړی اوکه نه؟ اودروژی هم قضايی وکړی اوکه نه؟ اوپه ناجوړی کی پنځه ورځی قضاء سوی په اعتکاف کی دغه روژه اداء کيږی اوکه نه؟

جواب: په درمختارکی دی: وشرط الصوم لصحة الاول اتفاقا فقط علی المذهب قوله لصحة الاول ای النذر، شامی (٤). فلو شرع فی نفله ثم قطعه لايلزمه قضائه لانه لا يشترط له الصوم علی الظاهر من المذهب الخ اما النفل فله الخروج (٥)، قوله اما النفل ای الشامل للسنة الموکدة طحطاوی شامی الخ (٦). ددی روايت څخه داښکاره ده چی داعتکاف داخيری عشری درمضان کی قضاء نه لازميږی علامه شامی دمحقق ابن همام سره په دی کی اختلاف هم نقل کړی دی ليکن اکثره متون اوشروح په دی باندی دی چی اعتکاف داخيری عشری درمضان واجب نه دی، اوقضاء په غير دواجبو نه لازميږی او دنفلو دشروع کولو سره هم که څه هم لازميږی مگر په اعتکاف کی دومره قدر واجبيږی چی اقل دنفلو وی، په هرحال مقتضٰی دهغه روايتونو څخه دادی چی داعتکاف قضاء

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج٢ ص ١٧٧ وص ١٨٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٠. ظفير

(٢). وخص المعتکف باکل وشرب ونوم وعقد احتاج اليه لنفسه اوعياله فلو لتجارة کره الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج٢ ص ١٨٤ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٨). ظفير

(٣). لا بخير وهو مالا اثم فيه الخ کقرائت القرآن وحديث وعلم وتدريس فی سير الرسول ﷺ وقصص الانبياء وحکايات الصالحين وکتابة امور الدين (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج٢ ص ٨٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٩)، ظفير

(٤). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج١ ص ١٥٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢. ظفير

(٥). ردالمحتار باب ايضا ج٢ ص ١٧٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٢. ظفير

(٦). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاعتکاف ج١ ص ١٥٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٤٤. ظفير

يوائې دهغه پنځو ورځو لازمه ده دکمو چې قضاء لازمه ده اوکه داعتکاف هم قضاء وکړي نوهغه درمضان روژې چې قضاء سويدې په هغه کې هغه اعتکاف هم کولی سي نو ګويا چې په دې صورت کې ټولی لس روژې ونيسي نوشپږ روژې به درمضان دقضاء سي اوباقي څلور روژې نورې نيول په کاردي.

* * *

كتاب المناسك

اول باب

دحج فرضيت، كيفيت اودهغه اداء كول

دصحراء جائيداد كه خرڅ كړي نوحج ته باندي تلل ضروري دي اوكه نه؟ سوال: (١\) ديوه سړي سره نغدي روپۍ نسته ليکن دهغه په نوم دصحراء جائيداد يې دومره دی چې دهغه څخه يوڅه حصه جائيداد خرڅ كړي نودهغه په واسطه حج دبيت الله شريفي اوهم دكور والاوو دانتظام روپۍ كيدی سي نوپه داسي سړي حج فرض دی اوکه نه؟

جواب: كه جائيداد دومره وي چې دآمدني څخه يې اوديپداوار څخه يې دعيال ديوكال خرڅ زيات نه وي نوبياپه ده باندې حج فرض نه دی اودمځکي خرڅول وربانديٰ لازم نه دي (١). فقط

كه دچا طاقت پيداسي نولومړي دي دخير كار وكړي اوكه نه حج وكړي؟ سوال: (٢\) زيد وايي چې زما اراده ده چې كه الله ﷻ ماته روپۍ راكړي نوزه به دخپلو ورونو سره وصله رحمي وکړم (دهغه لاس اوس تنګ دی) اوكه پراخي راغله نوجومات به جوړ كړم، نوكه الله ﷻ هغه ته مال وركي نوهغه اول حج وكي اوكه خپلو ورونو ته روپۍ وركړي اوكه جومات جوړ كړي؟

دناجائزو روپو څخه حج فرض كيږي اوكه نه؟ سوال: (٣\) ديوسړي سره دسود اودغلا دومره روپۍ دي چې حج وربانديٰ فرض دي داسړي ددې څخه حج وكړي اوكه نه؟ اوكه وي يې كړي نوحج يې اداء كيږي اوكه نه؟

جواب: ١\ : چې روپۍ ورسره وي اوحج فرض وي اول دي حج وكړي بيادي دغريبو ورونو

---

(١). هوفرض على مسلم حر صحيح بصير ذي زاد فضلا عما لابد منه الخ وحرر في النهر انه يشترط بقاء راس مال لحرفة (درمختار) كتاجرودهقان ومزارع كمافي الخلاصة وراس المال يختلف باختلاف الناس (بحر) قلت والمراد مايمكنه الاكتساب به قدر كفاية وكفاية عياله لا اكثر لانه لانهاية له (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٥٥ و٤٥٦). ظفير

سره امداد وکړی اوبیا دی مسجد اوخاه جوړ کړی (١) (خطبنا رسول الله ﷺ فقال ايها الناس قد فرض عليكم الحج فحجوا. مشكوٰة ص ٢٢٠. ظفير)

٢\: فرض حج دی بل وکړی حج به یی اداء سی، اودکمو خلګو چی په ناجائزه طریقه تر لاسه کړی هغوی ته یا دهغوی ورثه وو ته دی دومره قدری روپی ورکړی یا دی معاف کړی او یا دی ورته صدقه کړی. فقط

که کوریبی نه وی نومستطیع حج وکړی اوکه کور جوړ کړی؟ سوال: (٤\.) زموږ کورنسته نوپه کور جوړولو باندی روپی مصرف کړی اوکه نه حج فرض دی؟

جواب: دچا سره چی دحج موافق روپی وی نوحج کول فرض دی دکور جوړول ضروری نه دی (٢).

که مځکه ګرو ورکړی اوحج وکړی داخنګه دی؟ سوال: (٥\.) زه حج ته تلل غوارم زماسره نغدی روپی نسته لیکن جائیداد سته آیا دغه جائیداد ګرو ورکړم ددغو روپو څخه حج ته تللی سم اوحج کولی سم؟

جواب: که حج فرض سی نوقرض هم اخیستلی سی اوحج کولی سی (٣) اودجائیداد ګرو کول دغه قسم ګټه چی مرتهن وړی جائزنه دی اوکه دمځکی منافع مرتهن نه وړی نو صحیح ده (٤)، فقط (٥)

---

(١). دحج دفرض کیدوڅخه وروسته په دستی ددی ادا کول ضروری دی. اودنورو اشیاء درجه ددی څخه وروسته ده. عن ابی هريرة قال سئل رسول الله ﷺ ای العمل افضل قال الايمان بالله ورسوله قيل: ثم ماذا قال: الجهاد فی سبيل الله، قيل: ثم ماذا قال حج مبرور، متفق عليه (مشكوٰة كتاب المناسك ص ٢٢١). ظفير

(٢). وقد يتصف بالحرمة كالحج بمال حرام (درمختار) فقد يقال: إن الحج نفسه الذي هو زيارة مكان مخصوص الخ ليس حراما، بل الحرام هو إنفاق المال الحرام، ولا تلازم بينهما، كما أن الصلاة في الارض المغصوبة تقع فرضا ؒ قال في البحر: ويجتهد في تحصيل نفقة حلال، فإنه لا يقبل بالنفقة الحرام كما ورد في الحديث، مع أنه يسقط الفرض عنه معها ؒ (ردالمحتار كتاب الحج مطلب فی من حج بمال حرام ج٢ ص ١٩١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٥٢). ظفير

(٣). هو فرض بشرط حرية وبلوغ وعقل وصحة وقدرة وزاد وراحلة وفضلت عن مسكنه وعما لا بد منه (كنز) وفی قوله وما لا بد منه اشارة الی ان المسكن لا بد ان يكون محتاجا اليه للسكنی فلا تثبت الاستطاعة بدار يسكنها ؒ (البحر الرائق ج٢ ص ٣٣٧ ، ط. س. ج٢ ص ٣١١) وكذا لو كان عنده ما لو اشتری به مسكنا وخادمًا لايبقی بعده مايكفی للحج لايلزمه. خلاصه (درمختار) والذي رأيته في الخلاصة هكذا: وإن لم يكن له مسكن ولا شئ من ذلك وعنده دراهم تبلغ به الحج وتبلغ ثمن مسكن وخادم وطعام وقوت وجب عليه الحج، وإن جعلها في غيره أثم اهـ لكن هذا إذا كان وقت خروج أهل بلده كما صرح به في اللباب، أما قبله فيشتري به ما شاء لانه قبل الوجوب (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٧ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٢). ظفير

(٤). قوله وسعه ان يستقرض ويحج ای جاز ذالك وقيل يلزمه الاستقراض (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٥٧). ظفير [باقی]

سوال غوښتل اوحج کول څنګه دي؟ سوال: (۱۶) په سوال کولو او فقر کولو سره دحج کول جائزدی اوکه ناجائز؟
جواب: دا جائزنه دی (۱).

یومالداره دزوی په واده کی روپی مصرف کړی بیا دولت جمع نه سو نو دحج څه حکم دی؟

سوال: (۱۷) دیوسړی سره دومره مال وو چی حج باندی کولی سی لیکن حج یی ونه کی لیکن هغه روپی یی دخپل اولاد په واده باندی مصرف کړی اوس مفلس سو اوتمام عمر مفلس وو اومال یی جمع نه کی اومړ سو نوآیا دی تارك حج اوګنهګار مړسو؟
جواب: پرده باندی حج فرض سویدی که بی حجه مړسو نودفرضی حج تارك به سی او ګنهګار دی (۲).

چی صرف مکی مکرمی ته دتللو روپی ورسره وی اودمدینی منوری مصرف ورسره نه وی نوحج فرض دی اوکه نه؟ سوال: (۱۸) که دچا سره دومره روپی وی چی یواځی حج کولی سی اومدینی منوری ته نسی تللی نوپه ده باندی حج فرض دی اوکه نه؟ اوکه یادی انتظار وکړی چی دمدینی منوری خرچه هم ورسره پیداسی؟
جواب: حج فرض سویدی اوانتظار کول نه دی په کار (۳). فقط

مالداره حج وکړی اوکه داولاد واده؟ سوال: (۱۹.) که دیوسړی سره دومره روپی وی چی حجورباندی کولی سی اوعیالداره هم دی نودده داولاد نکاح کول فرض دی اوکه حج کول؟

دري سوه پنځوس روپی که دچاسره وی پرهغه حج سته اوکه نه؟ سوال: (۱۱۰) دیوسړی سره مبلغ دري سوه اوپنځوس روپی جمع سوی ایا پرده باندی حج فرض دی اوکه نه؟ ځکه

---

(۵). یکره للمرتهن ان ینتفع بالرهن وان اذن له الراهن وعلیه یحمل ماعن محمد عن اسلم من انه لایحل للمرتهن ذالك ولو بالاذن (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التصرف فی الرهن ج۵ ص ۴۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۵۲۲). ظفیر

(۱). واما القدرة علی الزاد والراحلة فالفقهاء علی انه من شرط الوجوب فلا وجوب اصلا یتعلق بالفقیر لاشتراط الاستطاعة في اية الحج (البحر الرائق کتاب الحج ج۲ ص ۳۳۵) او حدیث شریف دی: السوال ذل، او حضرت ابو ذر ﷺ فرمایي: امرنی خلیلی بسبع، امرنی بحب المساکین ... وامرنی ان لا اسأل احدا شیئا. (مشکوة باب فضل الفقر ص ۴۴۹). ظفیر

(۲). هو (ای الحج) فرض الخ مرة الخ علی الفور عند الثانی الخ ولذا اجمعوا انه لو تراخي کان اداء ویاثم بموته قبله (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۸۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۵۵ و ۴۵۲). ظفیر

(۳). هو الخ مرة الخ علی الفور للعام الاول عند الثانی الخ علی مسلم الخ مکلف الخ عما لابدمنه کما مر فی الزکوة الخ (ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۲۸۹ ، ط. س. ج۲ ص ۴۵۲). ظفیر

چی روپی ناکافی معلومیږی، نو دده اراده دپُل یا څاه جوړولو ده، په دی صورت کی څه حکم دی که روپی کافی نه وی نوائنده کال ته انتظار کول ضروری دی اوکه نه؟

جواب: که دامحقق سی چی درې سوه اوپنځوس روپی یی صرف دمکی معظمی دتگ راتگ اوهلته دحج تروختنه دقیام کولو دپاره کافی دی نوحج ورباندی فرض کیږی ځکه چی دحج دفرض کیدو دپاره دی مدینی منوری ته دتلو راتلو دمصرف لحاظ ونه سی او که دجهاز کرایه اودنورو له تحقیق څخه معلومه سی چی درې سوه اوپنځوس روپی صرف دمکی معظمی دتگ راتگ دپاره هم کافی نه دی نوبیا حج فرض نه دی، په دی صورت کی ددی روپو په دوهم دخیر کار لکه دکوهی جوړول وغیره کی مصرف کول صحیح دی اودحج دنه فرض کیدو په صورت کی دائنده کال انتظار لازم نه دی. (١)

دیوسړی سره شپږ سوه روپی دی نوحج وکړی اوکه کور جوړ کړی؟ **سوال**: (١١) دیوسړی سره شپږ سوه روپی دی اودغه سړی ددری کلونو راهیسی دحج اراده کوی او ددغه شخص دلته دشریعت مطابق پرده غوندی ځای نسته اوکور یې هم داسی نه دی چی پرده وسی نودغه سړی په دی حالت کی څه وکړی کور جوړ کړی اوکه حج وکړی اودکور په جوړولو کی دروپو دمصرف کولو بیره هم ده؟

جواب: که په شپږ سوه روپو باندی دحج مصرف او داهل اوعیال مصرف تربیرته راتلو پوری کیږی نوحج وربانندی فرض دی حج دی اداء کړی (٢).

که ترمکی مکرمی پوری ورسره خرچه وی او دمدینی منوری نه وی نوحج وکړی اوکه نه؟

سوال: (١٢) زما مور ژوندی ده اوزړه یی غواړی چی حج وکړی مور می وایی چی یاته زما سره ولاړسه اویا زما دمرگ څخه وروسته حج وکړه که زه ورسره ځم نوروپی دومره نه دی چی ترمدینی پوری دواړه باندی تلی سو نو ترمکی معظمی پوری تللی سو په دی صورت کی ماته څه کول په کاردی؟

جواب: که دومره روپی موجودی وی چی ترمکی مکرمی پوری دواړه تللی سی نوحج فرض دی ته دخپلی والدی سره ولاړ سه اوحج وکړه چی فرض دی اداء سی (١). فقط

---

(١). علی مسلم الخ ذی زاد الخ وراحلة الخ فضلا عما لابد منه وفضلا عن نفقة عیاله الخ الی حین عوده الخ (الدر المختار) قوله ذی زاد افاد انه لایجب الا بملك الزاد وملك اجرة الراحلة (ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٩٣ وج٢ ص ١٩٤ ، ط. س. ج٢ ص ۴۵۸ و۴۵۹) په سنه ١٣٣٧ هـ ق کی دری دری نیم سوه روپی دحج دپاره کافی وی اودا دهغه زمانی فتوٰی ده. نن سبا کم ازکم دوه نیم زره روپی خرڅ کیږی والله اعلم. ظفیر. (او اوس په سنه ١۴٢٩هـ ق کی کم ازکم یو لك پنځوس (١۵٠٠٠٠) روپی خرڅ کیږی، والله أعلم. حقانی)

(٢). علی مسلم الخ ذی زاد الخ راحلة الخ وفضلا عن نفقة عیاله الخ الی حین عوده (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٩٣ ، ط. س. ج٢ ص ۴۵۸). ظفیر

حج مقدم دی اوکه دمسجد تعمیر؟ سوال: (۱۳\) زید دنصاب خاوند دی اودهغه جومات هم خراب دی نوحج اول وکړی اوکه نه دجومات تعمیر؟ اونیت یې ددواړو کړیدی او روپې یې دومره دی چې یوکار ورباندی کیدی سی.

جواب: حج فرض دی اول حج کول په کاردی له دی څخه وروسته که ګنجائش وی جومات دی هم ابادکړی دا دثواب کاردی (٢). فقط

خاوند چې څه روپې ورکړی نوهغه دښځې دی، چې دحج دپاره کافي وی نوحج دی وکړی؟

سوال: (۱۴\) یوی ښځې ته یې زوی اوخاوند دمیاشتی دوی روپې ورکړی دی ښځې ډیری کمی مصرف کړی دی اونوری یې دحج دپاره جمع کړی دی اوس خاوند مړسو نو کمی روپې چې ښځې جمع کړی دحج دپاره نوهغه دښځې دی اوکه دهلك؟

جواب: کمی روپې چې ښځې ته ددی زوی اوخاوند ورکړی دی ښځه ددغو روپو مالکه سوه، که داروپې دومره وی چې حج ته دسفر دپاره کافي وی اوددی دمحرم خرڅ هم په دی روپو کې پوره کیږی نوپردی ښځې باندی حج فرض دی دخپل محرم سره حج ته تلل په کاردی (٣). فقط

حج کله فرض کیږي؟ ښځه بغیر دمحرم څخه تللی سی اوکه نه؟ سوال: (۱۵\) دښځې دمحرم څخه بغیر حج ته تلل سته اوکه ناجائز دی؟ پرښځه باندی حج کله فرض کیږی؟ او پرسړی باندی څه وخت؟

جواب: دښځې دپاره حج ته تلل دکم محرم یاخاوند څخه بغیر جائزنه دی اوپرښځې باندی هغه وخت حج فرض کیږی چې دهغه سره دومره روپې وی چې ددواړو مصرف پوره کړی (٤) یعنی خپل مصرف اودښځې دا وباسی اوپر سړی باندی هغه وخت حج فرض دی چې دخپل خرڅ څخه علاوه دخپل اهل اودعیال دپاره دسفر دمودی پوره خرچه پریږدی اوکه څه قرض وی نوهغه دی ټوله اداء کړی (٥).

---

(١). فرض الخ علی حر الخ مکلف الخ ذی زاد الخ وراحلة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٩۴، ط. س. ج٢ ص ۴۵۵ و۴۵۷). ظفیر

(٢). فرض مقدم دی. هو فرض علی الفور فی العام الاول عند الثانی واصح الروایتین عن الامام ومالك واحمد فیفسق وترد شهادته بتاخیره الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٩٠ ، ط. س. ج٢ ص ۴۵۶). ظفیر

(٣). ویعتبر فی المرأة ان یکون لها محرم تحج به الخ ونفقة المحرم علیها لانها تتوسل به الی اداء الحج (هدایه کتاب الحج ج١ ص ٢١۵ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢۴). ظفیر

(۴). ومنها المحرم للمراة شابیة کانت اوعجوزا اذاکان بینها وبین مکة مسیرة ثلاثة ایام الخ وتجب علیها النفقة والراحلة فی مالها للمحرم لحج بها (عالمګیری مصری کتاب المناسك باب اول ج١ ص ٢٢۴). ظفیر

(۵). ومنها القدرة علی الزاد والراحلة ﷺ وتفسیر ملك الزاد والراحلة ان یکون له مال فاضل عن حاجة وهو ما =

که ښځې دنامحرم سره حج اداء کې نوفرض یې ساقط سو اوکه نه؟ سوال: (۱۲) ښځه دنا محرم سره ولاړه اوحج یې اداء کی نوفرض چی ددې په ذمه دی ساقط سو اوکه نه؟ او دښځې دنامحرم سره سفر کول ګناه ده اوکه نه؟

جواب: حج یې اداء سو اوفرض یې ساقط سو اودغیر محرم سره په سفر باندی یې ګناه وسوه توبه اواستغفاردی وکړی په درمختار کی دی: ولوحَجَّت بلا محرم جاز مع الکراهة (١) الخ.

دمور دناراضتیا په حالت کی که حج ته ولاړسی نوڅه نقص خونسته؟ سوال: (۱۷) یوسړی دخپلی مور نافرمانی وکړه اودمور دناراضتیا په حالت کی حج ته ولاړی، بیرته راغی او معافی یې ونه غوښتله، موریې مړه سوه نودده په حج کی څه فرق راځی اوکه نه؟

جواب: ددی سړی حج خواداء سو دایو مستقل عبادت دی چی په اداء کولو اداء کیږی لیکن دمور دناراضتیا ګناه یې په غاړه سوه، نواوس دهغه مکافات جلا څه کیدی سی بې له دی چی دتوبې او داستغفار څخه وروسته دی ورته ایصال ثواب وکړی، دمرګه وروسته داسی یوه ذریعه چی ورسره دمړی روح خوشحاله کیږی او ورته نفعه رسیږی همدغه ده (٢). فقط

معالج دضرر په فکر دحج څخه منع کی نوڅه وکړی؟ سوال: (۱۸) زید دخپل استطاعت وغیره په خیال دحج داداء کولو دپاره تیاردی لیکن له دینه دده ډاکتران چی اکثره دده مالکان دی دانظر ورکوی چی ددریاب سفر ورته ضرر لری دوهم داچی دملك زیات حضرات دابن مسعود نجدی دحکومت دوجه حج ته دنه تللو اجازه ورکوی داصحیح دی اوکه غلط؟

جواب: کم خلګ چی دابن سعود نجدی، دتسلط په وجه چی پرحرمینو یې لری حج ته دنه تللو رایه ښکاره کوی دادصواب دلاری څخه لیری دی اوپه سخته غلطه لاره دی دباری تعالی صریح حکم دی: ولله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا (٣). ددی خلاف

= سوی مسکنه ولبسه وخدمه واثاث بیتا قدرما یبلغه الله الی مکة ذاهبا وجائیا راکبا ، لا ماشیا وما سوی ما یقضی به دیونه ویمسك لنفقة عیاله ومرمه ومسکنه ونحوه الی وقت انصرافه کذا في محیط السرخسی ویعتبر في نفقته ونفقة عیاله الوسط من غیر تبذیر ولا تقتیر کذا في التبیین (عالمګیری مصری کتاب المناسك باب اول ج١ ص ٢٠٣ ، ماجدیه ج٢ ص ٢٥٧). ظفیر

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ٢٠٠، ط. س. ج٢ ص ٤٦٥. ظفیر

(٢). قدیتصف بالحرمة کالحج بمال حرام وبالکراهة کالحج بلا اذن ممن یجب استیذانه (درمختار) قوله ممن یجب استیذانه کاحد ابویه المحتاج الی خدمة الخ (ردالمحتار کتاب الحج ط. س. ج٢ ص ٤٥٦). ظفیر

(٣). ال عمران (١٠) . ظفیر

ورزی کوی په چاچی حج فرض وی اودی تندرست وی اودسفر طاقت اوقدرت ولری هغه ته حج ته تلل په کاردی اوکه کم طبیب مشوره ورکوی چی ددریاب دلاری سفر کول ورته ضرر لری نوفرضی حج دی نه پریږدی (١). فقط

که څوک زکات وباسي دهغه حج ته تلل څنګه دي؟ سوال: (١٩١) چی دنصاب مالك وی لیکن زکات نه ورکوی خوحج ته تیاردی دهغه حج ته تلل څنګه دی؟

جواب: که یوسړی یوفرض اداء نه کړی اوبل فرض اداء کوی هغه به اداء سی اوکم فرض چی یی نه دی اداء کړی دهغه به یی ګناه سوی وی نوپه دی بناء باندی دده حج اداء سو. فقط

دشاه ابن سعود په حومت کی حج صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (٢٠١) دسلطان ابن مسعود دتسلط څخه وروسته دحجاز په مځکه کی پوره امن اوامان دی چی تصدیق یی سږکال حاجیانو کړیدی لیکن بعض حضرات دسعود دګنبدو نړولو اودحجاز دملوکیت داعلان په بناء ترهغه وخته پوری دحج کولو دالتواء مشوره ورکوی چی ترڅو دحجاز څخه دابن سعود حکومت وتلی نه وی اونړیدلی ګنبدی بیرته تعمیر سوی نه وی، دغه مشوره شرعًا صحیح ده اوکه نه ده؟ په دوهم صورت کی هغه مستطیع حضرات چی حج ورباندی فرض سوی دی صرف ددغه مشوری په منلو حج پریږدی، اوکه ددی توقف په حالت کی الله ﷻ مه کړه مړ سو نوعندالله به ماخوذ وی اوکه نه؟

جواب: دمانعین حج دغه مشوره صحیح نه ده اودغه رکم مشوره ورکوونکی عاصی دی دحج دفریضی التواء په دی صورت کی جائز نه ده اوپر کمو خلګو چی حج فرض سویدی که هغه سړی دحج څخه یا دوصیت بالحج څخه مړسی نوعند الله ماخوذ دی او ددغه وعید مستحق دی چی په حدیث پاك کی وارد دی چی پرچا حج فرض سی اوحج اداء نه کړی اوهغه مړسی نوکه هغه یهودی مړ کیږی اوکه نصرانی دالله ﷻ څه پروا نسته باندی (٢). والعیاذ بالله تعالی ذکره.

دملازمت په حالت کی دحج دوجوب څخه مخکی یو سړی حج کوی آیا هغه به داستطاعت څخه وروسته دوباره حج کوی؟ سوال: (٢١١) یو سړی ملازم وو ، او حج یی وکی څو کاله

(١). الحج واجب علی الأحرار البالغین العقلاء الأصحاء إذا قدروا علی الزاد والراحلة فاضلا عن المسکن وما لا بد منه وعن نفقة عیاله إلی حین عوده وکان الطریق آمنا بالوجوب وهو فریضة محکمة ثبتت فرضیته بالکتاب وهو قوله تعالی: {ولله علی الناس حج البیت} [آل عمران: ٩٧] الآیة (هدایه کتاب الحج ج١ ص ٢١٣). ظفیر

(٢). عن علی قال رسول الله ﷺ من ملك زاداً وراحلة تبلغه الی بیت الله ولم یحج فلا علیه ان یموت یهودیا او نصرانیًا الحدیث (مشکوٰة کتاب الحج فصل ثانی ج٢ ص ٢٢٢). ظفیر

وروسته دنصاب مالك سو نوپه ده باندی دوباره حج فرض سو اوکه نه؟

جواب: په ده باندی دوباره حج فرض نه دی اوفرضی حج یی اداء سو. درمختار ([1]). فقط

که دکفارو او دمشرکانو تراثر لاندی دحجاز والی وی نو آیا حج جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۲۲\) ترڅو چی په کعبه اوپه جزیرة العرب باندی دکفارو اودمشرکانو اثروی اوهغوی حسب الاشاره دهغه ځای حکومت کوی نوآیا په دی حالت کی حج جائزدی؟

جواب: په مذکوره صورت سره حج فرض دی نوپه کمو خلګو چی حج فرض دی په هغوی باندی حج ضروری دی. قال الله تعالی: ولله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا ([2]).

که مستطیع فوراً حج ونه کړی نوګنهګاریږی اوکه نه؟ سوال: (۲۳\) یوسړی دحج دسفر تونبه لری اوپه زړه کی صادقه اراده لری مګر دزمانی په ګردش باندی تاخیر ورڅخه کیږی دروایت په موجب باندی دی فوراً ګنهګاریږی، اولاندی وجوه یی دګناه څخه دبچ کیدو سبب ګرځی اوکه نه؟ که دعمر په اخرکی یی اداء کړی فبها. اوکه مړسو فرض ورنه ساقط سوه اوکه نه؟ او ضعیفه وجه داصح په مقابل کی ده، او یوه قوی ده ، ضعیفه وجه دامام محمد علیه الرحمة قول دی: انه علی التراخی شامی باب الحج ص ۲۲۲. داوجه دپاره درفع دګناه ده نه دسقوط دفرض، بله وجه ضعیفه قول دصاحب دقیل دی: واختلف فی سقوطه اذا لم یکن بد من رکوب البحر فقیل یسقط وقال الکرمانی ان کان الغالب فیه السلامة من موضع جرت العادة برکوبه یجب والا فلا وهو الاصح، شامی باب حج ۳۳۳. قوی وجه په رکوب دبحر کی په سبب دسر ګرځیدو اواستفراق (قی وهل) چی حجاجو ته په سفر کی واقع کیږی اولمونځونه قضاء کیږی نوپه لاندی روایت حج ځینی ساقطیږی یاکم ازکم رافع دګناه دتاخیر دی . ذکر صاحب اللباب ان منها ای من الشرائط ان یتمکن من اداء المکتوبات فی اوقاتها قال الکرمانی لانه لایلیق بالحکمة. اوکله چی رایه دجناب مطابق سی نو فبها، اوکه نه نوپه قطعی دلائلو یې تردید وکړی؟

جواب: دتاخیر ګناه دحج اداء کول قبل الموت ساقطوی. لاغیر ولذا اجمعوا انه لو تراخی کان اداءً (درمختار) ویسقط عنه الاثم شامی ([3]). اوکله چی رکوب دبحر اولاً وجه دضعف وویل سی چی په حقیقت کی ضعیف دی اوخلاف الاصح دی نوهر هغه څه چی په بحر

([1]). هو الخ فرض الحج مرة لان سبب البیت وهو واحد والزیادة تطوع (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب ج۲ ص ۱۹۰ ، ط. س. ج۲ ص ۴۵۵ و۴۵۲). ظفیر

([2]). ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۹۲ ج۲ ص ۴۵۷. ظفیر

([3]). آل عمران : ۹۷ .

دسپیډو دوجه دسر ګرځیدل راځي اوداسي نور چي دلوازمو درکوب البحر څخه دي ځنګه به قوي وجه سي. وفي الدر المختار والعبرة لوجوبها اي العدة المانعة من سفرها وقت خروج اهل بلدها وکذا سائر الشروط (١). اوددي شرطونو څخه دي هغه چي شارح دلباب نقل کړی دی: ان منها ان يتمكن من اداء المكتوبات الخ (٢). نودښار څخه دوتلو په وخت ښکاره ده چي دمکتوباتو لپاره متمکنه ده اوضرورت درکوب بحر وما يتوقف عليه مانع عن الفرضية نه دی نودی وجه ته مسقط دفرضيت ویل اوټول هغه کسان چي رکوب البحر ورته ضروری وی داسلام حج ته ساقط ویل دفقیه کار نه دی اوباید پوه سو چي هغه ځوك چي رکوب البحر ته دفرضیت مانع وایي په همدی وجه يي دسرګرځيدو او نوريي ويلي دی نودغه دوران وغيره ته وجه مستقل ويل نښايي، اوکله چي هغه وجه معتبره نه ده دابه هم معتبره نسی. فقط

په خلافت کی دجګړی دوجه څخه حج مه پريږدئ: **سوال**: (٢٤١) سږ کال زه حج ته دتللو اراده لرم مګر دخلافت په باره کی چي کمی جګړی پیدا سوی دی زماپه زړه کی داسی خطره پیدا سویده چي شاید دارکان حج په اداء کولو کی څه نقصان یا فتور واقع سی او زما صعوبت اودلاری مصرف به عبث کارسی، آیا دخلافت مسئله دحج سره کم قسم تعلق لری اوکه نه؟ اودخلیفه په عدم موجودګی کی حج صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په حج کی په دی باندی څه خلل اونقصان نه راځي تاسی په شوق سره دحج بیت الله اراده وکړی اودحرمینو شریفینو په زیارت مشرف سی (٣).

دشریف په قبضه کی دمکی دراتللو په وجه دحج په فرضیت کی فرق نه راځي: **سوال**: (٢٥١) دپنجاب علماء دبيت الله شريفي دحج په باره کی وايي چي نن سبا حج په دی وجه چي هغه مقام دشریف په قبضه کی دی ناجائزدی آیا داصحیح دی؟ ځکه چي زما خور او ورور سږ کال دحج اراده لری؟

جواب: دبیت الله شريفي حج پرهغو کسانو فرض دی چي طاقت يي لری داصحیح نه ده چي ځوك ووايي اوس په مذکوره وجه حج فرض نه دی هغوی ته بی فکره دحج اراده کول په کاردی (٤).

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ٢٠٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٥. ظفير

(٢).ردالمحتار كتاب الحج ٢٠٠. ظفير

(٣). هوفرض مرة على الفور بشرط حرية وبلوغ الخ وامن طريق (كنز) وحقيقة امن الطريق ان يكون الغالب فيه السلامة (البحر الرائق كتاب الحج ج٢ ص ٣٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٩). ظفير

(٤). هوفرض الخ مرة الخ على مسلم الخ حر مكلف الخ زاد ﷺ وراحلة الخ فضلا عما لابدمنه (الدرالمختار على =

ښځه دخاوند داجازې بغير حج کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (٢٦\) ښځه دخاوند داجازې څخه بغير حج کولی سی اوکه نه؟

جواب: فرضي حج کولی سی. فقط (١)

دشريف دمکې په زمانه کې حج ساقط نه دي: **سوال**: (٢٧\) اعتراض کيږي چې خانه کعبه دغير مسلمو په سيادت کې ده هغه اوس دار الامن نه دي که څه هم په ښکاره دمذهبي رسوماتو اداء کولو څه مزاحمت نسته نوپه دي حالت کې حج ساقط دي اوکه نه؟

جواب: ترڅو چې دحج ممانعت نه وي اودحج دارکانو څخه مانع نه وي اولاره مامون وي نودزاد اودراحلې داستطاعت په صورت کې حج کول فرض دي نوپه مذکوره وجه حج ساقط نه دي. (٢)

آيا دحج په کولو کې دخليفه موجودګی ضروري ده؟ **سوال**: (٢٨\) دحج داداء کولو دپاره دخليفه موجودګی ضروري ده اوکه نه؟ دخليفه ترتقرره پوري به حج بندوي اوکه نه؟

جواب: حج هيڅکله نسي بنديدلی اودحج فرضيت دخليفه په موجودګی پوري نه دي تړل سوي. قال الله تعالى ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا. (٣) نوداستطاعت دسبيل او استطاعت دزاد او دراحلې څخه حج فرض کيږي اوکم شروط چې فقهاوو ليکلي دي لکه امن دلارې وغيره هغه هم په استطاعت دسبيل کې داخل دي.

دبې پردګی دبيرې حج ته ممنوع ويل غلط دي: **سوال**: (٢٩\) يوسړي دخپلې ښځې سره چې حج باندې فرض دي حج تلل غواړي ليکن يو مولوي صاحب هغه ته دارايه ورکړيده چې چونکې په ريل اوجهاد کې دمستوراتو بې پرده ګې کيږي ددې دپاره هغوي دځان سره مه بوځئ بلکې دي فتوٰی ورکولو ته تياردي چې دمستوراتو دخپل محرم سره حج ته تلل دبې پردګی په وجه شرعاً ممنوع دي؟

جواب: کله چې پرکمې ښځې حج فرض سي اومحرم ياخاوند تلونکې موجودوي اوورسره ځي نوددغې ښځې حج ته تلل فرض دي، دکم صاحب فتوٰی ورکول چې مستورات په جهاز اوريل کې بې پردې کيږي نو ځکه دمحرم سره تلل يې ممنوع دي دا بالکل غلط

= هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٩٢ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٩. ظفير

(١). ولا طاعة لمخلوق فى معصية الخالق (الحديث) وليس لزوجها منعها عن حجة الاسلام (الدر المختار على هامش ردالمحتاركتاب الحج ج٢ ص ٢٠٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٥). ظفير

(٢). هو فرض مرة على الفور بشرط حرية وبلوغ الخ وامن طريق (كنز) وحقيقة امن الطريق ان يكون الغالب فيه السلامة (البحرالرائق كتاب الحج ج٢ ص ٣٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣٠٩). ظفير

(٣). ال عمران ٩٧. ظفير

دی په مستوراتو باندی په پورتنی صورت کی ضرور حج فرض دی اودمحرم سره کیدل یی کافی دی اوترڅو چی برقعه وی نوبی پردګی هیڅ ده داخیال دبی پردګی غلط دی درسول الله ﷺ دزمانی څخه تراوسه همداسی کیږی که ددغه سړی دمانع خیال صحیح وی نوپه هیڅ زمانه کی به دښځو حج نه وای غرض داچی ددغه سړی قول اعتبار نه لری او دخپلی ښځی سره چی حج باندی فرض دی ضرور ولاړ سی. (١)

که دپلار په مال یی حج کړی وی آیا پرهغه باندی دوباره حج فرض دی؟ سوال: (١٣٠) یوسړی دپلار په مال دپلار په موجودګی حج وکړی، بیا دپلار دوفات څخه وروسته دا سړی دمال مالك اوپر زاد اودراحلی باندی قادرسو نوپه ده باندی حج فرض دی اوکه نه؟

جواب: که اول حج یی دبلوغ څخه وروسته کړی وی نوحج یی اداسو اودوباره حج فرض نه دی، په درمختارکی دی: فلو جدد الصبی الاحرام قبل وقوفه بعرفة ونوی حجة الاسلام اجزاه الخ، وفی ردالمحتار ولو احرم الصبی والمجنون والکافر ثم بلغ اوافاق ووقت الحج باق فان جددوا الاحرام یخرجهم عن حجة الاسلام الخ. (٢) فقط

دزکات په روپو حج کول درست دی اوکه نه؟ سوال: (١٣١) زید دحج کولو استطاعت نه لری بکر دخپل دزکات دمال څخه ورسره کومك وکی آیا حج یی جائز سو اوکه نه؟

جواب: حج یی اداسو. (٣) فقط

دچا هلک چی مراهق وی هغه حج کولی سی اوکه نه؟ سوال: (١٣٢) دیوسړی دوی زامن مراهق دی، دواړه میاشتنی نوکران دی او یویی ورور دی آیا دغه سړی ددغه هلکانو فروش وکړی اوکه کاکا ته یی وسپاری حج کولی سی ځکه چی یومعذور سړی دځان سره حج ته بیول غواړی؟

جواب: ددغه سړی حج ته تلل صحیح دی ځکه چی اولادیی ورته محتاج نه دی اودهغوی نګرانی دی دهغوی کاکاته وروسپاری. (٤) فقط

---

(١). ومع زوج اومحرم الخ لامرة حرة ولو عجوزا فی سفر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ٢٩٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٤). ظفیر

(٢). وګوری ردالمحتار باب الحج ج٢ ص ٢٠١ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٢. ظفیر

(٣). وکره الاغناء وندب الاغناء عن السوال (کنز) ای کره ان یدفع الی فقیر ما یصیر به غنیا وندب الاغناء عن سوال الناس (البحر الرائق باب المصرف ج٢ ص٢٢٨) او زکاة ورکوونکی چی کله ورکی او هغه حج ادا کی نو ددې په صحیح کیدو کی څه اشکال سته، والله اعلم ، کذا لو تصدق به علیه ؒ ما لا یحج به لا یجب علیه القبول عندنا ؒ فان قبل المال وجب (المسك المتقسط ص ١٢). ظفیر صدیقی

(٤). وفضلا عن نفقة عیاله ممن تلزمه نفقته لتقدم حق العبد الی حین عوده (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ٢٩٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٢). ظفیر

دحج دفرضیت په صورت کی دوالدینو بی اجازی تللی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۳) چی حج فرض نه وی نو دوالدینو بی اجازی تلل جائزدی اوکه نه؟

جواب: که دوالدینو ورته دخدمت ضرورت وی نو جائزنه دی. ([1]) فقط

چی په غربت کی یی حج کړی وی نو آیا دمالداره کیدو څخه وروسته دوباره ورباندی حج فرض دی؟ **سوال**: (۳۴) یوغریب سړی چی حج ورباندی فرض نه دی هغه په یوه طریقه مکی مکرمی ته ورسیدی اوحج یی وکی دبیرته راتللوڅخه وروسته غنی سونوپرده باندی دوباره حج فرض دی اوکه نه دغه نفلی حج ورته کافی دی؟

جواب: په دی صورت کی ددی سړی دذمی څخه فرض دحج اداء سوی دی. کمافی الشامی بخلاف ما لوخرج لیحج عن نفسه وهو فقیر فانه عند وصوله الی المیقات صار قادرا لقدرة نفسه فیجب علیه ([2]) الخ وفیه ایضا الافاقی اذا وصل الی میقات فهو کالمکی الخ ([3]). فقط

دغیر محرم سره حج کول دښځی دپاره درست نه دی: **سوال**: (۳۵) یوه ښځه دضعیف خاوند په اجازه یواځی یا دبل سړی سره حج ته تللی سی اوکه نه؟

جواب: داجنبی خلګو سره دښځی سفر کول صحیح نه دی بلکی ضرور باید خاوند یابل محرم ورسره وی. ([4])

دیتیمانو او فقیرانو دطرفه په روپو ورکولو سره حج نه اداء کیږی: **سوال**: (۳۶) زید د ۵۵ کالو عمر ضعیف القوی سړی دی لیکن دمالداری دوجه ورباندی حج فرض دی دسفر دتکلیفونو او دخپل قوت دکمزوری په وجه چی دعمر او دمرض په لحاظ ضعیف دی دحج په سفر کولو کی دځان خطره وینی دحج دفریضی په اداء کولوکی یې یومعقول او مناسب رقم دیتیمانو اودکونډو یاپه اسلامی مدرسوکی مصرف کړی دی دغه فرض ادا

([1]). ویتصف بالحرمة کالحج بمال حرام بالکراهة کالحج بلا اذن ممن یجب استیذانه (درمختار) کاحد ابویه المختار الی خدمته والاجداد ۔۔۔ فیکره خروجه بلا اذنهم کما فی الفتح وظاهره ان الکراهة تحریمیة ۔۔۔ قال في البحر وهذا کله فی حج الفرض اما حج النفل فطاعة الوالدین اولی مطلقا (ردالمحتار مطلب فیمن حج بمال حرام ج۲ ص ۱۹۱، ط. س. ج۲ ص ۴۵۶). ظفیر

([2]). ردالمحتار باب الحج عن الغیر مطلب فی حج الضرورة ج۲ ص ۳۳۲، ط. س. ج۲ ص ۲۰۳. ظفیر

([3]). ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۹۵، ط. س. ج۲ ص ۴۶۰. ظفیر

([4]). ومع زوج اومحرم ولو عبدا الخ بالغ الخ عاقل والمراهن کبالغ غیر مجوسی ولا فاسق لعدم حفظهما مع وجوب النفقة لمحرمها علیها لانه محبوس علیها لامراة حرة ولو عجزا فی سفر الخ ولیس عبدها بمحرم لها ولیس لزوجها منعها عن حجة الاسلام ولو کان بلا محرم جاز مع الکراهة (درمختار) ای التحریمیة للنهي في حدیث الصحیحین ۔۔۔ (ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۹۹ – ۲۰۰، ط. س. ج۲ ص ۴۶۴). ظفیر

كول غواړي ايا دده دغه فعل دحج په فريضه كي شمارل كيږي او كه نه؟
دوهم شكل دادي چي كه ددغي سرمايه څخه حج بدل وكړي، نوكه څوك دحج بدل په واسطه ولاړسي نودهغه دپاره څه شرطونه دي؟

جواب: يتيمانو اوفقيرانو ته په وركولو سره يي دحج فريضه دغاړي څخه نه ساقطيږي، البته دوهم صورت دحج بدل كيدی سی اوښه داده چي حج بدل دی په هغه چا وكړي چي مخكي يي حج كړي وي او كه نه مكروه دی كه څه هم حج يي اداء كيږي. كذا في الشامي. (١) فقط

دغلطي افواه سره دحج فرضيت نه ساقطيږي: **سوال**: (٣٧) يوڅو كسان چي حج ورباندی فرض دی سږ كال يي دحج بيت الله اراده وكړه چي داخبره مشهوره سوه چي شريف دمكي دحاجيانو څخه بالجبر بيعت اخلي چي زه امير المومنين يم سږ كال زموږ حج ته تلل او دشريف سره بيعت كول څنګه دي؟

جواب: په دې ډول خبرونو سره دحج فرضيت نه ساقطيږي لهذا پركمو خلګو چي فرض دی هغوی ته حج كول په كاردی اودشريفِ مكه سره بيعت كول صحيح نه دی (٢). فقط

دكوچني بي ماله انجلي پريښوول اوحج ته تلل څنګه دي؟ **سوال**: (٣٨) يوسړی دحج اراده كړي ليكن دهغه يوه انجلي كم عمره ده چي مال نه لري يعني دپلار څخه بغير نسي اوسيدی البته دانجلي كاكا موجود دی كه انجلي دهغه سره پريږدی او ولاړ سی نوڅه ګناه خوبه نه وی؟

جواب: ددی وجه فرضي حج نسي پريښوولی دپلار دتللو څخه وروسته دانجلي ولي يا كاكا موجود دی هغه دی پرورش وكړي البته دانجلي نفقه دی پلار وركړي. فقط

دمحرم څخه بغير دښځي حج كول څنګه دي؟ **سوال**: (٣٩) يوه ښځه چي په هيڅ ډول دفتني محل نه ده، ثقه هم ده اوكم محرم يي نسته ددې يوسړي چي په ښكاره ديندار دی دځان سره بوتلل غواړي چي په سفركي ورسره مرسته وكړي په دی صورت كي دغه سړی ددې سره يوځای سفر كولی سی او كه نه؟

---

(١). العبادة المالية تقبل النيابة من المكلف مطلقا ... والبدنية كصلاة وصوم لا تقبلها مطلقا، والمركبة منهما كحج الفرض تقبل النيابة عند العجز إلى الموت لانه فرض العمر حتى تلزم الاعادة بزوال العذر و بشرط نية الحج عنه ... لكنه يشترط لصحة النيابة أهلية المأمور لصحة الافعال ... فجاز حج ... وبشرط امر به ورثته ... وغيرهم أولى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣١ - ٣٣٢، ط. س. ج٢ ص ٥٩٧). ظ

(٢). هوفرض مرة على الفور بشرط حرية وبلوغ وعقل وصحة وقدرة زاد وراحلة فضلت عن مسكنه عن لابد منه نفقة ذهابه وايابه وعياله وامن طريق (كنز) وحقيقة امن الطريق ان يكون الغالب فيه السلامة كما اختاره الفقيه ابو الليث رحمه الله وعليه الاعتماد (البحر الرائق كتاب الحج ج٢ ص ٣٣٨، ط. س. ج٢ ص ٣٠٩). ظفير

جواب: دفقهی درروایت څخه جواز دبعضو مشائخو څخه په بعض معتبراتوکی موجود دی. قال الشامی من الحظر والاباحة فصل البیع وفیه اشارة الی ان الحرة لا تسافر ثلاثة ایام بلا محرم واختلف فیما دون الثلاثة وقیل انها تسافر مع الصالحین والصبي والمعتوه غیر محرمین کمافی المحیط قهستانی، ([1]) اوپه فصل دحداد کی داعبارت هم قابل دلحاظ دی: قال فی الدر المختار ولابد من سترة بینهما فی البائن لئلا یختلی بالاجنبیة ویمکن ان یقال فی الاجنبیة کذالك وان لم تکن معتدته الا ان یوجد نقل بخلافه. بحر ([2]) اوبعض وقائع په صدر اول کی مثلا مهاجرت دحضرت زینب رضی الله عنها دزید بن حارثه او رجل من الانصار سره دمکی مکرمی څخه مدینی منوری ته او ددی په شان نور هم قابل دلحاظ دی او واقعی داده چی په وقائعو کی دیو نوع اجتهاد څخه کار اخستل کیږی. قال فی الفتح من الخلع والحق ان علی المفتی ان ینظر فی خصوص الوقائع ([3]). والله تعالی اعلم. کتبه محمد انور عفا الله عنه

په عده کی دننه دحج سفر جائزدی اوکه نه؟ سوال: (۴۰\۱) دهندی خاوند مړسو عده یی نه ده پوره سوی آیا هنده په ورځو دعدی کی دحج دفریضی داداء کولو دپاره تللی سی او که نه؟

جواب: دعدی په ورځو کی هنده دحج سفرنه سی کولی. کذا فی الدرالمختار ([4]).

کونډه بغیر دسړی څخه حج ته تللی سی اوکه نه؟ سوال: (۴۱\۱) یوه ښځه چی عمر یی ۲۴ کاله دی اوهغه کونډه ده اراده دحج لری دیو غیر سړی سره تللی سی اوکه نه؟

جواب: بدون دمحرم څخه ښځی ته سفر کول صحیح نه دی اوپه دی حالت کی حج وربانذی فرض نه دی ([5]). فقط

پنځه سوه روپی یی وویلی، په قبضه کی یی رانه وړی نوځه حکم دی؟ سوال: (۴۲\۱) دزید پلار دومره روپی پریښوولی چی دحج دکولو قابل وی خوزید دپلار دمرګ په وخت

([1]). ردالمحتار کتاب الحظر والاباحة فصل في البیع ج۵ ص ۳۴۳. ظفیر

([2]). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل في الحداد ج۲ ص ۸۵۵. ظفیر

([3]). ردالمحتار فصل في الحداد ج۲ ص ۸۵۲. ظفیر

([4]). ومع زوج اومحرم الخ مع وجوب النفقة لمحرمها علیها لامراة حرة ولوعجزا فی سفر الخ ومع عدم عدة علیها مطلقا اٰیة عدة کانت (درمختار) فلایجب علیها احج اذا وجدت (ای العدة) قوله ای عدة کانت ای سواء کانت عدة وفات اوطلاق بائن اورجعي (ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۹۸ – ۱۹۹) ولاتخرج معتدة رجعي اوبائن الخ عن بیتها الصلا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی الحداد ج۲ ص ۸۵۲). ظفیر

([5]). هوفرض مرة علی الفور بشرط حریة الخ ومحرم او زوج لامرأة في سفر (کنز) لما في الصحیحین لاتسافر امرأة الا ومعها محرم وزاد مسلم في روایة او زوج وروی البزاز لا تحج امرأة الا ومعها محرم الخ او اشار المصنف الی ان امن الطریق والمحرم من شرائط الوجوب (البحر الرائق کتاب الحج ج۲ ص ۲۳۸ ، ط. س. ج۲ ص ۳۰۹). ظ

موجود نه وو، بلکې دهغه زوی عمر ؤ دهغه څخه یې یونیم زر روپۍ پټې کړې وی او مصرف یې کړې وروسته په مرض الموت کې دعمر نیکه پنځه سوه روپۍ دادا دپاره وروښوولې چې دفلانی ځای څخه یې واخله، نواوس ووایاست چې دغه پنځه سوه روپۍ دعمر ملکیت سو، اوحج ورباندی فرض دی اوکه نه؟

دمرض الموت په وخت دهبې دپاره څه شرط دی؟ سوال: (۱۲\۴۳) دبهشتی زیور په پنځمه برخه کې چې په مرض الموت کې دهبې په ثلث کې قبض شرط دی. ته فرض کړه چې دزید دوالد سره ټولې دوه زره روپۍ وی چې دهغه څخه یې پنځه سوه روپۍ هغه عمر ته وویل مگر قبض یې نه کړی نودی ددی روپو مالك سو اوکه نه؟ اوحج فرض سو اوکه نه؟

لمسی چې کمې روپۍ پټې کړې دادټولو ورثه وو حق دی: سوال: (۱۳\۴۴) زید چې کله مړ سو دهغه دوارث دوې لونې اویو زوی پاته سول چې عمر دده ځوی دی هغه دغه پنځه سوه روپۍ چې نیکه یې ورکړې وی خوړې او یونیم زر روپۍ چې دبابا څخه یې پټې کړې وی په دی کې څلور سوه روپۍ باقی دی نوآیا دغه څلور سره روپۍ دعمرو ملکیت گڼل کیږی اوکه نه په ټولو ورثه وو باندی به خپلې خپلې حصې تقسیمیږی اوپه دی کې چې دهغه حصه ده که دحج قابل وی نوحج ورباندی فرض دی اوکه نه؟

که دکور مالک وی نوحج ورباندی فرض کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۴\ ۴۵۰) دیوسړی سره لاندی ځای دحاجت څخه ماسوا دی مگر لوړ یې چې کم ځای دی په هغه کې پخپله اوسیږی نوپه ده باندی حج فرض دی اوکه نه؟

دجائیدا په وجه حج فرض کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۵\۴٦) یوسړی په څه گټه وټه سره خپل وخت په گذاری سره تیروی اوجائداد هم لری چې هغه یې دگذاری دپاره کافی نه دی او په هغه باندی مدارهم دی لیکن جائیداد یې په داسی اندازه قیمت لری که خرخ یې کړ نوحج باندی کیږی نوپر ده باندی حج سته اوکه نه؟

په هبه کې روپۍ ورته ورکول سوی حج فرض دی اوکه نه؟ سوال: (۱٦\ ۴۷) کم سړی چې یو عزیز غیر وارث ته بی له اجازې دورثه وو څخه دومره روپۍ ورکړې چې دحج دپاره کافی دی نوپه ده باندی حج فرض دی؟

دحج دزمانی څخه مخکې روپۍ وی وروسته یې قرض ورکړې اوبیا وصول نه سوی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۱۷\۴۸) که دیوه سړی سره دصفری په میاشتې کې دومره روپۍ وی چې حج ته باندی تللی سی خوپه ربیع الثانی کې یوچا ته قرض ورکړې اوتراوسه یې وصول کړې نه دی نوپه دغه سړی باندی حج فرض دی اوکه نه مولانا حسین احمد صاحب مهاجر

مدنی رحمه الله فرمائيلی دی (١) چی حج فرض دی کله چی په هغه مياشت کی وی چی دحج په سفر دتللو زمانه وی په اوسنی دورکی شرائط بدل سويدی، په تجربه باندی ددی ځای دخلگو تلل دشوال په مياشت کی وی؟

جواب: ۱\: ددغه پنځه سوه روپی هم عمر مالك نه دی (٢) نوددغه روپو په وجه هم حج فرض نه دی.

۲\: دحضرت مولانا اشرف علی صاحب رحمه الله چی کم نظر دی دبنده په نزد صحيح دی.

۳\: له ټولو دوو زرو څخه عمر ته حصه ورسيده مگر څلور سوه روپی چی سته هغه دی ټولی نورو ورثه وو ته ورکړی او دده سره چی څه پاته نه سول نوحج فرض نه دی.

۴\: داصحيح ده چی پرعمر باندی حج نه دی فرض. ومنه المسكن ومر منه ولو كبيراً يمكنه الاستغناء ببعضه والحج بالفاضل فانه لا يلزمه بيع الزائد (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج۲ ص ۱۹۲).

۵\: که جائيداد دوخت تيريدو څخه زيات نه وی نوحجورباندی نسته اوخرخول ورته ضروری نه دی، وجه داده چی دبل دملك څخه وخت تيرول شرعاً معتبر نه دی دخپل امدنی لحاظ دی وکړی (٣).

۶\: که روپی دثلث څخه زياتی نه وی نوحج به فرض وی.

۷\: مولانا صاحب چی په دی باره کی څه فرمايلی دی صحيح دی.

دوالدينو درضا څخه بغير نفلی حج کول څنگه دی؟ سوال: (۴۹\) دنفلی حج دپاره تلل بغير دوالدينو درضا جائزدی اوکه ناجائز؟

جواب: نفلی حج بايد دوالدينو درضا څخه بغير ونه سی. فی الدر المختار قد يتصف بالحرمة كالحج بمال حرام وبالكراهة كالحج بلا اذن ممن يجب استيذانه الخ قال الشامی ج۲ ص ۲۴۵) اما حج النفل فطاعة الوالدين اولی مطلقا كما صرح به فی الملتقط. (ج۲ ص ۱۹۱ علی هامش ردالمحتار).

دحج دفريضی په اداء کولو کی تاخير جائزدی اوکه نه؟ سوال: (۵۰\) که په چا باندی حج فرض سوی وی نو په اداء کولو کی يی تاخير کول جائز دی او که نه؟ او که والدين دحج

---

(١). مراد څيني حضرت شيخ الاسلام مولانا سيد حسين احمد مدنی قدس سره سابق صدر المدرسين او ددیوبند شيخ الحديث دی. ظفير

(٢). ځکه چی داهبه ده دکمی دپاره چی قبض کول شرط دی. ظفير

(٣). وَإِنْ كَانَ صَاحِبَ ضَيْعَةٍ إِنْ كَانَ لَهُ مِنَ الضِّيَاعِ مَا لَوْ بَاعَ مِقْدَارَ مَا يَكْفِي الزَّادَ وَالرَّاحِلَةَ ذَاهِبًا وَجَائِيًا وَنَفَقَةَ عِيَالِهِ ، وَأَوْلَادِهِ وَيَبْقَى لَهُ مِنْ الضَّيْعَةِ قَدْرُ مَا يَعِيشُ بِغَلَّةِ الْبَاقِي يُفْتَرَضُ عَلَيْهِ الْحَجُّ ، وَإِلَّا فَلَا (عالمگيری ط. س. ج۲ ص ۲۱۸. ظفير

دسفر څخه مانع سی نودهغوی دوجه څخه یی وروسته کول جائزدی اوکه نه؟
جواب: دحج دفرض کیدو په صورت کی باید تاخیر ونه سی.
که والدین یی منع کوی نوهم ولاړدی سی، البته که والدین یی دخدمت محتاج وی دی سړی ته اوبل څوك خادم نه وی نوبیا دی وروسته کړی. قال فی الدر المختار وقد یتصف بالحرمة کالحج بمال حرام وبالکراهة بلا اذن ممن یجب استیذانه، قال الشامی کاحد ابویه المحتاج الی خدمة الخ، شامی ج٢ ص ١٩١. وقال فی الدر المختار، فرض مرة علی الفور فی العام الاول عند الثانی واصح الروایتین عن الامام الخ، درمختار مختصراً ج٢ ص ١٩١ علی هامش ردالمحتار).

دمهر قرض مقدم دی اوکه حج؟ سوال: (۵۱) که په چا باندی حج فرض سوی وی اوښځه یی مانع سی او ورته وایی چی مهر اداء کړه، په دی صورت کی دده په نزد دمهر داداء کولو دپاره ددی مال څخه بغیر نور مال نسته، نوپه دغه سړی باندی دحج فریضه ادا کول لازم دی اوکه نه دښځی مهر؟
جواب: دحج دفرضیت په صورت کی چی ښځه مانع سی اومهر غواړی. نودمهر اداء کول لازم دی مهر دی اداء کړی اوحج دی مؤخر کړی. ([1])

ښځه که دمحرم سره حج ته تلل وغواړی نوخاوند یی را ګرځولی سی اوکه نه؟ سوال: (۵۲) یوه ښځه دحج دپاره دخپلی ترور لور، ورور اویا خاله اودخور سره یادنورو ښځو سره که حج ته تلل غواړی اوخاوند یی راګرځوی، نوشرعاً یی خاوند منع کولی سی اوکه نه؟
جواب: که په ښځی باندی حج فرض سی نوخاوند یی دحج څخه نسی منع کولی که میړه ورسره ولاړنه سی نودبل محرم سره حج کولی سی اوبی دمحرم څخه تلل مکروه تحریمی دی. کما قال فی الدرالمختار لیس لزوجها منعها عن حجة الاسلام ولو حجت بلامحرم جاز مع الکراهة الخ التحریمیة الخ شامی ([2]). اودترور زوی، یا دترور ورور محرم نه دی دده سره سفر کول جائز نه دی، ([3]) اوهمدا رکم دښځو سره سفر کول صحیح نه دی دا اصل مذهب دی ([4]) اوبعضی وایی که دصلحاوو سره سفر وکړی نودرست دی. وقیل انها

([1]). قال الشامی تحت قول الدرالمختار ممن یجب استیذانه وکذا الغریم لمدیون لا مال له یقضي به، والکفیل لو بالاذن، فیکره خروجه بلا إذنهم کما في الفتح، وظاهره أن الکراهة تحریمیة ولذا عبر الشارح بالوجوب ﷺ (ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ١٥٢ ، ط. س. ج٢ ص ۴۵۲). ظفیر
([2]). ردالمحتار کتاب الحج ج٢ ص ٢٠٠. ظفیر
([3]). والمحرم من لا یجوز له مناکحتها علی التابید بقرابة او رضاع او صهریة (ردالمحتار کتاب الحج تحت قوله مع زوج او محرم ج٢ ص ١٩٩ ، ط. س. ج٢ ص ۴۶۴). ظفیر
([4]). ویعتبر في المرأة أن یکون لها محرم تحج به أوزوج ولا یجوز لها أن تحج بغیرهما إذا کان بینها وبین مکة =

تسافر مع الصالحين والصبى والمعتوه غير محرمين كما فى المحيط عن القهستانى (١). فقط

دغير محرم بوډا سره ښځې حج ته سفر کولي سي او که نه ؟ سوال : (۵۳) يوه کونډه ښځه چې دنصاب خاونده وي هغه دغير محرم بوډا سره حج ته تلل غواړي نوجائز دي اوکه نه؟ (٢) اوکه دابنځه يوازې دمستوراتو سره يوځاى سي نوجائز دي اوكه نه دي؟

جواب: جائزنه دي په شامي کې دي. وفيه اشارة ان الحرة لا تسافر ثلاثة ايام بلا محرم الخ (٣) جائزنه دي. فقط

آيا ښځه دهغه ښځو سره حج ته تللي سي چې دخپل محرم سره ځي؟ سوال: (۵۴) يوه کونډه ښځه چې هيڅ محرم ورسره نسته حج ته تلل غواړي، اونوری ښځې چې دخپلو خاوندانو سره تلې دهغو په ليدلو باندې داهم تياره سوه نو ايا بدون دمحرم څخه تللی سی؟ اوكه څوك يې منعه كړي دهغه څه سزا ده؟

جواب: ترڅو چې دغه کونډه دخپل محرم سره نه وي ترهغه ورباندې حج فرض نه دی او تلل ورته جائزنه دي.

که محرم عرفات ته ونه رسيدی نوحج وسو اوكه نه؟ سوال: (۵۵) محرم په يوم النحر کی دطلوع فجر څخه مخکې عرفات ته ورسيدی ليکن دومره فاصله وه چې دعرفات په ميدان کې په رسيدو رسيدو طلوع دفجر وسو البته كه هغه كانې وولی نوهلته رسيږي، يوسړی وايي چې دمحرم كانې ورسيږي نومحرم دي رسيدلی وګڼل سی نوآيا داصحيح ده؟

جواب: ددغه سړي دغه قول غلط دی دعرفات په میدان کې په هرځای کې چې وی دمحرم رسيدل ضروري دي که څه هم ديوې لحظې دپاره هم وي بدون لدينه چې په

= مسيرة ثلاثة أيام وقال الشافعي رحمه الله : يجوز لها الحج إذا خرجت في رفقة ومعها نساء ثقات لحصول الأمن بالمرفقة ولنا قوله عليه الصلاة والسلام [لا تحجن امرأة إلا ومعها محرم] ولأنها بدون المحرم يخاف عليها الفتنة وتزداد بانضمام غيرها إليها ولهذا تحرم الخلوة بالأجنبية وإن كان معها غيرها. (هدايه على هامش فتح القدير كتاب الحج ج٢ ص ١٢٨). ظفير

(١). ردالمحتار كتاب الحظر والاباحة فصل فى البيع ج۵ ص ٣۴٣ ، ط. س. ج٢ ص ٣٩٠. ظفير

(٢). وګوره ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٩ ، ويعتبر في المرأة أن يكون لها محرم تحج به أوزوج ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما إذا كان بينها وبين مكة مسيرة ثلاثة أيام. (هدايه على هامش فتح القدير كتاب الحج ج٢ ص ١٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ۴٢۴). ظفير

(٣). ومع زوج او محرم ﴿ مع وجوب النفقة لمحرمها عليها ﴿ لامرأة (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٨ – ١٩٩ وروى البزار لا تحج امرأة الا ومعها محرم. (البحر الرائق ج٢ ص٣٣٨ ، ط. س. ج٢ ص ٣١۴). ظفير

عرفات کی وګرځی حج یی نه کیږی لکه څنګه چی په شرح لباب المناسك کی دی چی دریم شرط وقوف عرفه پرعرفات دریدل دی. فلواخطأه لم يجز وقوفه بغير عرفة ولوببطن عرنة الى ان قال الخامس كينونته بعرفة فى وقته الخ ولو لحظة (١). فقط

چی پرخپله ذمه حج فرض وی نودوالد دحج په کولو سره دده فرض اداء کیږی اوکه نه؟

سوال: (٥٦\) په یوسړی باندی حج فرض دی لیکن دمور اودپلار سره یی دومره مال نسته چی حج درباندی وکی اوس داسړی پخپله حج کول غواړی، آیا خپل پلار ولیږی اوحج وکړی اوکه پلار حج وکړی نو دده ذدمی څخه فرض اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: ده ته پخپله حج کول په کاردی که پلار حج وکړی نوبیاهم پرده پخپله حج کول لازم دی (٢). فقط

دحج څخه وروسته یامخکی دزنا کولو والا حج کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (٥٧\) یوسړی دخاوند والا ښځه خپل کورته راوسته اوخو میاشتی یی زنا ورسره وکړه وروسته یی بیا حج وکی، بیرته چی راغی بیا دپخوا پشان په بدکاری کی مشغول وو اوس ددی ښځی میړه مجبوره سو اوطلاق یی ورکی دعدی څخه وروسته زانی ورسره نکاح وکړه نوددغه سړی حج صحیح اوکه نه؟

جواب: دده حج صحیح سو اوقائم به وی اودوباره حج کول درباندی فرض نه دی (٣) (خو دزناکاری ګناه یی وسوه مګر ددی وجه څخه دحج په اداء کولو هیڅ اثرنه پریوزی. ظفیر)

دعرفی ورځ که په جُمعه راسی ، نو ایا دا حج تر نورو اویاوو حجونو ښه دی؟ **سوال**: (٥٨\) د

---

(١). ومع زوج اومحرم الخ مع وجوب النفقة عليها لمحرمها الخ لامراة حرة ولوعجزا فى سفر (ايضا ج٢ ص ١٩٨ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٤) په هدایه کی دممانعت صراحت موجود دی وګوری فتح القدير كتاب الحج ج٢ ص ١٢٨). ظفير

(٢). المسك المتقسط ص ١٠٤) والحج فرضه ثلاثة الاحرام الخ والوقف بعرفة فى اوانه (درمختار) وهومن زوال يوم عرفة الى قبيل طلوع فجر النحر (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ٢٠٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٦٤) اما وأما زمانه فزمان الوقوف من حين تزول الشمس من يوم عرفة إلى طلوع الفجر الثاني من يوم النحر حتى لو وقف بعرفة في غير هذا الوقت كان وقوفه وعدم وقوفه سواء لانه فرض مؤقت الخ وكذا من لم يدرك عرفة بنهار ولا بليل فقد فاته الحج الخ اما القدر المفروض من الوقوف فهو كينونته بعرفة في ساعة من هذا الوقت فمتى حصل اتيانها في ساعة من هذا الوقت تأدى فرض الوقوف سواء كان عالما بها أو جاهلا نائما أو يقظان مفيقا أو مغمى عليه وقف بها أو مر وهو يمشى أو على الدابة أو محمولا (بدائع الصنائع كتاب الحج فصل ركن الحج ج٢ ص ١٢٥ وص ١٢٧). ظفير

(٣). والمركبة منهما كحج الفرض تقبل النيابة عند العجز فقط لكن بشرط دوام العجز الى الموت لانه فرض العمر حتى تلزم الاعادة بزوال العذر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٦ وج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ج ٥٩٨). ظفير

عرفی ورځ که دجمعی په ورځ واقع سی نودا دنورو اویاوو ۷۰ حجونو څخه افضل ده (چی غیر جمعه وی) یانه وی لکه څنګه چی په بحر الرائق کی دی: وقد قيل اذا وافق يوم عرفة يوم جمعة غفر لاهل كل الموقف وانه افضل من سبعين حجة غير يوم الجمعة كما ورد فی الحديث الشريف انتهٰی، لیکن صاحب دردالمحتار لیکلی دی چی: ولكن نقل المناوی عن بعض الحفاظ ان هذا حديث باطل لا اصل له انتهى. آیا داروایت واقعی باطل دی؟ یوروایت دحضرت ابوهریرة رضی الله عنه حافظ سخاوی رحمه الله په فضائل اعمال کتاب کی نقل کړی دی: عن ابی هريرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم ان الله عزوجل خلق الايام واختار منها يوم الجمعة فكل عمل يعمله الانسان يوم الجمعة يكتب له سبعين حسنة، الحديث. داحدیث صحیح دی اوکه نه دی؟

جواب: صاحب ددرمختار دا اختیار کړی چی که دجمعی په ورځ وقوف دعرفات وسی نودا حج داویا حجونو څخه زیات فضیلت لری چی په غیر جمعه کی راسی اودا مسئله مسلمه ده چی په فضائل اعمالو کی په ضعیف حدیث هم عمل کیدی سی. كما فی الدر المختار عن الرملی فيعمل به فی فضائل الاعمال وان انكره النووی ([1]). په هرحال دجمعی دوقوف فضیلت ضرور دی نوکه دسبعین حجة په روایت کی ضعف هم وی نو داصل فضیلت منافی نه دی اوپه داسی کارونو کی قطعی حکم نه ورکول کیږی، اونه یې څه ضرورت دی، اوحافظ سخاوی رحمه الله چی کم حدیث په فضائل اعمال کی ددی مضمون نقل کړی هغه که صحیح وی نومطلب حاصل دی اوکه ضعیف هم وی څه قدح نسته. كمامر عن قبوله فی فضائل الاعمال والله عنده علم الكتاب ([2]) وهواعلم بالصواب. فقط

<u>**ښځه پخپله هم مریضه سوه اومحرم یی هم نوڅه وکړی؟ سوال**</u>: (**۵۹۱**) یوه سړی دحج فریضه اداء کړی مګر دهغه ښځی نه ده اداء کړی اودهغه سره دومره روپی دی چی خاوند او ښځه دواړه په خوبی سره حج کولی سی لیکن سړی کمزوری اودائم المریض دی اوښځه هم کمزوری ده مګر دومره کمزوری نه ده چی تللی نه سی، بل په دی وخت کی په حجاز

([1]). هو ای الحج فرض الخ مرة لان سببه البيت وهوواحد (درمختار) ولايتكرر الواجب اذا لم يتكرر سببه ولحديث مسلم ياايها الناس قدفرض عليكم الحج فحجوا فقال رجل اكل عام يارسول الله فسكت حتى قلها ثلاثا فقال رسول الله لوقلت نعم لوجبت ولما استطعتم (ردالمحتار كتاب الحج ج۲ ص ۱۹۰ ، ط. س. ج۲ ص **۴۵۴** و**۴۵۵**)، ظفير

([2]). الدرالمختار على هامش ردالمحتار عند باب وضوء مطلب في بيان ارتقاء الحديث الضعيف الى مرتبة الحسن ، ج۱ ص ۱۱۹ ، ط. س. ج۲ ص ۱۲۸. ظفير

کې دلاري تکليفونه زيات دي نوپه مذکوره حالاتو کې ددواړو حج ته تلل ضروري دي، اوکه همدومره روپي اسلامي مدرسو اونورو داسي ځايونو ته په خيرات ورکولو سره ښه دي ؟

جواب: که دده پر ښځې باندي حج کول فرض وي نودحج کول ورته په کاردي، چونکې دښځې سره دمحرم تلل ضرورت دي نوخوښه يې چي دخاوند سره وي اوکه ديو بل محرم سره دده اختياردي، که اوس په دستي دحج په سفر کې دعدم اطمنان په وجه تامل وي، نوښه انتظام وکړي چي داطمنان دوخت خبرونه راسي دغه وخت دي اراده وکړي (١).

غرض داچې دحج فريضه دحج په اداء کولو سره اداء کيږي، مدارسو اونورو ته په ورکولو سره حج نه ادا کيږي.

قرضدار بغير دقرض اداء کولو حج کولي سي اوکه نه؟ (٢٠) **سوال**: که يو سړی دحج اداء کول غواړي اوهغه قرضداري وي نوهغه ته دتللو څخه مخکې دقرض اداء کول ضروري دي اوکه نه؟ اوبغير دقرض داداء کولو څخه حج ته تللی سي اوکه نه؟

جواب: په درمختار کې دي: وغيرها سنن واداب کان يتوسع في النفقة ويحافظ علی الطهارة وعلی صون لسانه ويستاذن ابويه ودائنه وكفيله الخ. اوپه شامي کې دي: وكذا يكره بلا إذن دائنه وكفيله والظاهر أنها تحريمية لاطلاقهم الكراهة، ويدل عليه قوله فيما مر في تمثيله للحج المكروه كالحج بلا إذن مما يجب استئذانه فلا ينبغي عده ذلك من السنن والآداب الخ (٢). ددغو رواياتو څخه دامعلومه سوه چي حج ته دتللو په وخت کې اجازه اخيستل يامستحب دي اويا واجب دقرض داداء کولو ضروروالی ثابت نه دي.

دوهم باب

دحج ارکان او واجبات

دکمې ښځې چي دحج په ورځو کې حيض راسي نوهغه څنګه وکړي؟ (٢١) **سوال**: مستورات دحج په ورځو کې دخپلو خاصو ورځو په حالت کې دحج ارکان څنګه اداء کولی سي؟

جواب: دطواف څخه بغير دي نور ټول ارکان اداء کړي اودفرضي طواف دي وروسته بيا قضا راوړي چي کله پاکه سي اوسنت او واجب طواف ساقط سو (٣). فقط

(١). مع امن الطريق بغلبة السلامة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٩٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٢٣). ظفير

(٢). وګوری ردالمحتار كتاب الحج ص ٢٠٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٧٠ و ٤٧١. ظفير

په عرفات کې څه وخت حاضري ضروري ده چې طواف وسي؟ سوال: (۱\۱۱ ۲۳) په عرفات باندې دحاجيانو ترڅه وخته پورې په رسيدلو باندې سړی په حج کې شامليږي؟

دحج دخطبې وخت څه دی؟ سوال: (۱۲\ ۲۴) دحج خطبه څه وخت شروع اوڅه وخت ختميږي؟ چې دلمر پريوتو څخه مخکې دعرفات څخه بيرته راسې نودم واجب کيږي او که نه؟

که دغروب الشمس څخه مخکې دعرفات څخه راسې نو دم واجبيږي اوکه نه؟ سوال: (۱۳\ ۲۵) که دغروب افتاب څخه مخکې دعرفات څخه راسي نودم واجب دی اوکه نه؟

جواب: ۱\ : ديوم عرفه يعنې دنهم دذو الحجې دزوال څخه وروسته ديوم نحر يعنې دلسم دذوالحجې په شپه کې دصبح صادق څخه مخکې چې هر وخت هم عرفات ته ورسيږي نو فرض يې اداء کيږي. ([1])

۲\ : په حج کې درې خطبې دي يوه په اووم دذی الحجې په مکه معظمه کې، دوهمه په نهم دذی الحجې دعرفات څخه وروسته دزوال الشمس څخه وروسته اومخکې دماپښين ترلمانځه، او دريمه خطبه په يوولسم دذی الحجې په منٰی کې اودهغه تفصيل په کتابونو کې دی. ([2])

۳\ : دلمر ترپريوتو پورې اوسيدل په کاردي که مخکې دغروب الشمس څخه راسي نودم لازم دی. کذا فی الشامی ([3]).

دعرفات دحاضرۍ وخت کم دی؟ سوال: (۲۵) حاجي پرعرفات باندې دکمې ورځې څخه او

([3]). واذا حاضت المراة عند الاحرام اغسلت واحرمت وصنعت كما يصنعه الحاج غير انها لاتطوف بالبيت حتٰى تطهر لحديث عائشه . (هدايه باب للتمتع ج۱ ص ۲۴۲). ظفير

([1]). الحج فرضه ثلاثة الاحرام ۔۔ والوقوف بعرفة في اوانه (درمختار) وهو من زوال يوم عرفة الى قبيل طلوع فجر النحر (ردالمحتار كتاب الحج ج۲ ص ۲۰۲ ، ط. س. ج۲ ص ۴۷۲). ظفير

([2]). فإذا كان قبل يوم التروية بيوم خطب الإمام خطبة يعلم فيها الناس الخروج إلى منى والصلاة بعرفات والوقوف والإفاضة ۔۔ ثم يتوجه إلى عرفات فيقيم بها ۔۔ وإذا زالت الشمس يصلي الإمام بالناس الظهر والعصر فيبتدي بالخطبة فيخطب خطبة يعلم فيها الناس الوقوف بعرفة ۔۔ ويخطب خطبتين يفصل بينهما بجلسة كما في الجمعة ۔۔ (هدايه باب الاحرام ج۱ ص۲۲۵) قوله: وبعد الزوال ثانى النحر قال فى اللباب ثم اذا كان اليوم الحادي عشر وثانى ايام النحر خطب الامام خطبة واحدة بعد صلاة الظهر لا يجلس فيها كخطبة اليوم السابع يعلم الناس احكام الرمى وما بقى من امور المناسك وهذه الخطبة سنة وتركها غفلة عظيمة آه (ردالمحتار فصل في الاحرام مطلب في حكم صلاة العيد ج۲ ص ۲۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۵۲۰). ظفير

([3]). ط. س. ج۲ ص ۵۰۳، ثامن الشهر خرج الى منى الخ ومكث بها الى فجر عرفة ثم بعد طلوع الشمس راح الى عرفات الخ واذا غربت الشمس اتى مزدلفة (درمختا) قوله اذا غربت الشمس الخ بيان للواجب حتٰى لودفع قبل الغروب فان جاوز حدود عرفة لزمه دم (ردالمحتار كتاب الحج ج۲ ص ۲۳۲ ، ط. س. ج۲ ص ۵۰۸). ظفير

څه وخت ورته رسيدل په كاردى دحاجى دپاره عرفات ته درسيدو انتهايى وخت څه دى چى حج يى وربا ندى ساقط نه سى؟ يعنى چى حج يى اداء سى؟ دعرفات څخه دمزدلفى په طرف حاجى څه وخت ګرځيدلى سى؟ اوددى انتهاء ترڅه وخته پورى ده كه يو حاجى دعرفى په ورځ ماښام دلمر لويدو څخه وروسته دماخستن په وخت يا وروسته دماپښين څخه دشپى په وخت يعنى داختر په شپه كى عرفات ته رسيدلى وى نوحج اداء سو اوكه نه؟ كه دا سوى وى نوبيا دشپى دمزدلفى په طرف كله وګرځى؟

جواب: دعرفات مستحب وخت عرفات ته دتللو دادى چى دعرفى په ورځ وروسته دلمر ختو څخه دمنى څخه دعرفات په طرف روان سى اوهلته ورسيږى حسب قاعده دماپښين دلمونځ او دمازديګر څخه چى فارغه سى وقوف عرفات وكړى اودوقوف عرفات وخت دعرفى دورځى دزوال څخه ترطلوع فجر ديوم نحر پورى دى يعنى لسم تاريخ ټوله شپه هم دوقوف وخت دى اوپه دى وخت كى چى په هروخت كى عرفات ته ورسيږى نودوقوف فرض اداء سول، او دمزدلفى په طرف دګرځيدلو مستحب وخت دادى چى مشهوره دى چى وروسته دغروب افتاب څخه دى دعرفات څخه روان سى اومزدلفى ته دى ورسيږى اودشپى دى هلته واوسيږى اودسهار لمونځ دى په تياره كى اداء كړى او وقوف پر مزدلفه دى وكړى، اوددغه وقوف وخت دنحر (اختر) په ورځ له طلوع فجر څخه تر لمر ختلو پورى دى، اودا وقوف واجب دى، اوكم حاجى چى دعرفي په ورځ دماښام څخه وروسته دلمر لويدو يا دماخستن په وخت يا دهغه څخه هم وروسته دصبح صادق څخه مخكى عرفات ته ورسيږى نودده حج صحيح سو. هغه چى پر عرفات باندى لږ ودريدى بيا دى ددغه ځاى څخه وګرځى او وقوف پر مزدلفه دى هم وكى، كه دمزدلفى دوقوف وخت باقى پاته وو ، ترڅو چى واجب ساقط نه سى، اوكه په مزدلفه وقوف ونه سى (١) او دغه وخت پيدا نه سى نوترك واجب سو او دم دى وركړى، پاته تفصيل په مناسك حج كى مشهوره اومعروف دى او دفقهى په كتابونو كى مذكوردى، فليراجع

كه دوداع طواف ونه كړى نو څه حكم دى؟ سوال: (٢٢) زيدحج داداء كولو دپاره بيت الله ته روان سو، چونكى چى حج ته وخت زيات پاته دى زيد اوملګرو يى په يلملم كى پر

(١). فإذا صلى الفجر يوم التروية بمكة خرج إلى منى فيقم بها حتى يصلى الفجر من يوم عرفة ؒ ثم يتوجه الى عرفات فيقيم بها ؒ واذا زالت الشمس يصلى الامام بالناس الظهر والعصر ؒ ويصلى بهم الظهر والعصر فى وقت الظهر باذان واقامتين ؒ واذا غربت الشمس افاض الامام والناس معه ؒ فلو مكث قليلا بعد غروب الشمس وافاضة الامام فلا باس به ؒ ثم اتى مزدلفة ؒ ويصلى الامام بالناس المغرب والعشاء باذان واقامة واحدة ؒ ثم وقف ؒ ثم هذا الوقوف ثلاثة الا حرام ؒ والوقوف بعرفة في اوانه (درمختار) وهو من زوال يوم عرفة الى قبيل طلوع فجر النحر (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ٢٠٢ ، ط. س. ج٢ ص ٥٠٨). ظفير

غره باندی ددی وجهی څخه احرام ونه تړی چی اول یی مدینی منوری ته دتللو اراده وه، ترڅو چی دوی مدینی منوری ته په رسیدلو سره دروضه اقدس دنبی کریم ﷺ دزیارت شرف حاصل کړی، اوبیا له دی ځای څخه ولاړه بیت الله شریفی ته، چی درابغ په مقام کی زید دحج داداء کولو په نیت احرام وتړی اوکله چی حرم شریف ته ورداخل سو نوداخلی طواف اودحج ارکان یی اداء کړل، ددی څخه وروسته یی بیا یووار طواف وکی بیا سخت ناجوړی سو، بیا دذی الحجی په اوومه په وخت دروانګی وعرفات ته دتللو پروخت یې طواف په حالت دمریضی کی په چارپایی باندی وکی په عرفات کی په مخصوص میدان باندی داخل سو خطبه یی واوریده اونور ټول ارکان یی دحج صفا اومروه دلاری په اثناء کی اداء کړل بیا یې دمنٰی په مقام کی تر (۱۳) دذی الحجی پوری دنورو حاجیانو په شان قیام وکی اوپه دغه تاریخ (۱۳) یی احرام خلاص کی او وریښتان یی پری کړل لکه څنګه چی نورو حاجیانو وکړل بله ورځ بیت الله شریفی ته بیرته راغی مګر دمریضی په وجه ده په خپله پیاده طواف دواپس کیدو دحرم شریف څخه ونسو کړای، دلته هم لکه چی په ۷ تاریخ دذی الحجی یې کړی ؤ په چار پایی باندی طواف کول ممکن وو، مګر ملګرو او نورو اهلیانو دمنطقی ورته دامسئله ورکړه چی دواپسی طواف ته اوس ضرورت نسته، نوددغه وجه څخه یی دواپسی طواف ونه کی، اوپه دی حالت دمریضی کی زید خپل وطن ته بیرته راغی اوپه دغه وخت کی تقریبًا دوه کاله تیر سول، اودخپلی ښځی سره یی دعادت مطابق جماع کوله، دهند دعلماوو څخه چی په دی باره کی پوښتنه وسوه نو بعضو دواپسی طواف واجب وښووی چی داهم رکن دی ترڅو چی نه وی کړی حج کامل نه دی بعضو فرمایلی دی چی ترڅو طواف ونه کړی نوښځی ته ورتلل حرام دی، اوبعضو فرمائیلی دی چی دواپسی طواف په نه کولو سره دښځی حرمت لازم نه دی مګر دواپسی طواف دواجباتو څخه دی مګر دمرض او دغلط بیان په وجه مسئله نه اداء کیږی، لهذا دوه دمه به ورکوی ترڅو چی تاخیر سوی هغه رفع سی مګر دواپسی دطواف اداء کول به ورباندی وی چونکی په مسئله کی زیات اختلاف دی لهذا کم قول صحیح دی اوکم یو معتبر ګڼل کیږی. دجماع شمارنه سی کیدی اوپه زید کی استطاعت ددوباره ورتلو نسته البته دم ورکولی سی ځکه چی دنصاب دزکات اوقربانی خاوند دی. بینوا توجروا !

جواب: په سوال کی دانه دی ذکر سوی چی زید دافاضی طواف کړی دی اوکه نه دارکن اوفرضی طواف دی، ددی طواف څخه بغیر داحرام څخه نسی وتلی، اودښځی جماع نه حلالیږی ددی طواف وخت دلسم ۱۰ دذی الحجی څخه تر دولسم ۱۲ دذی الحجی پوری دی دمنی دقیام په حالت کی مکی معظمی ته راسی اودا طواف وکړی اوبیا بیرته منٰی

ته ولاړسی، بیا دامعلومول په کاردی چی زید داطواف کړی دی اوکه نه؟ که یې نه وی کړی نوبیا دی مکی مکرمی ته ولاړ سی اوطواف کولورباندی لازم دی، اودښځی سره دجماع په وجه اودتاخیر کولو ددی احرام دوجه دم لازم دی، اوکه داطواف یعنی دافاضی طواف یی کړی وی نو دحج فرض اداء سوه (١)، طواف وداع یعنی دمکی معظمی څخه وروسته اودرخصت کیدو طواف فرض نه دی واجب دی ددی په ترکولو باندی صرف یو دم لازم دی دبیرته تللو اوددی طواف دکولو ضرورت نسته (٢)، نوسائل ته داتشریح کول په کاردی چی دنحر په ورځوکی یعنی د (١٠) دذی الحجی څخه کم طواف زید کړیدی اوکه نه؟ که یې نه وی کړی نودزیارت طواف دده پرذمه باقی دی اومکی معظمی ته به ولاړ سی چی کله یی کولی سی هغه طواف ضروری دی کول یې، اوبغیر ددی طواف دکولو څخه دښځی جماع ورته حلاله نه ده.

دحج اراده چی چا وکړه نوضروری ده چی دحج دمسائلو څخه ځان خبر کړی په پښتو او فارسی ژبو کی دحج احکام په کتابونو کی موجود دی دومره خوضرور کول په کاردی چی په حج کی څه څه اشیاء فرض دی؟ په هرحال اوس یی صاف لیکل په کاردی چی طواف زیارت یی کړیدی اوکه نه؟ له دی څخه وروسته مکرر شرح دجواب دی ولیکل سی، اوواضحه دی وی چی طواف زیارت جلادی اوطواف وداع جلادی، چی اول فرض او دحج رکن دی اودوهم واجب دی فقط. والله تعالیٰ اعلم

كتبه عزیز الرحمٰن مفتی مدرسه عربی دیوبند

که طواف زیارت ونه کړی نوڅه حکم دی؟ سوال: (٧٧) که یوسړی دحج دپاره ولاړی او هغه دحج افعال اوارکان اداء کړل لیکن طواف زیارت یی ونه سو کړی اوخپل وطن ته بیرته راغی نوددی څه حکم دی؟

جواب: حج کوونکی که بغیر دطواف زیارت څخه په دی ډول چی دایام نحر اودهغه څخه وروسته یې کم طواف ونه کی اوخپل وطن ته بیرته ولاړی نوښځه ورباندی حرامه ده او

---

(١). وفرضه ثلاثة الاحرام والوقوف بعرفة وطواف الزيارة ﴿ وطواف الزيارة أول وقته بعد طلوع الفجر يوم النحر وهو فيه أي الطواف في يوم النحر الاول أفضل وحل له النساء ﴿ فإن أخره عنها أي أيام النحر ولياليها منها كره تحريما ووجب دم لترك الواجب ﴿ ثم اتى منى (درمختار) قوله كره تحريما الخ اى ولو اخره الى اليوم الرابع الذى هو اخر ايام التشريق وهو الصحيح الخ وبه يفتى (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ١٠٢ وباب الاحرام ج٢ ص ١٥٢ ، ط. س. ج٢ ص ٤٢٧). ظفير

(٢). ثم اذا اراد السفر طاف للصدر اى الوداع سبعة اشواط بلا رمل وسعى وهو واجب الا على اهل مكة (در مختار) قوله وهو واجب فلونفر ولم يطف وجب عليه الرجوع ليطوف ما لم يجاوز الميقات فيخير بين اراقة الدم، والرجوع باحرام جديد بعمرة الخ (ردالمحتار مطلب فى طواف الصدر ج٢ ص ٢٥٥ ، ط. س. ج٢ ص٥٢٣). ظفير

په دې په باره کې دهغه احرام باقي دی اوبيرته تلل يې مکې معظمې ته اوطواف زيارت کول ورباندې لازم دی اوهم فرض دی بغير ددې طواف څخه داحرام څخه دباندې نه سې وتلی اوښځه ورته حلاله کيدی نه سې. فقط

دريم باب

احرام

محرم دربړ ياتار په بند باندی لنګ تړلی سی اوکه نه؟ سوال: (٢٨\١)په ربړ يا تار باندی احرام تړلی سی اوکه نه؟

محرم داحرام څادر دګرمي دوجه غورځولی سی اوکه نه؟ سوال: (٢٩\٢) داحرام په حالت کی چی کم څادر په غاړه اچوی، په وروسته حالت کی يی غورځولی سی اوکه نه؟

دحج دعاګانی کتاب ته په کتلو ويل څنګه دي؟ سوال: (٣١\ ٧٠) دچا چی دحج دعاګانی په ياد نه وی زده هغه يې په کتاب کی په ويلو باندی ويلی سی اوکه نه؟

جواب: ١\: په ربړ اونورو باندی احرام تړلی سی. (١)

٢\: هروخت يی دليری کولو ضرورت نسته، (٢) دخولو اونورو حاجتونو دامله دضرورت په وخت کی احرام ليری کولای سی. (٣)

٣\: په کتابونو کی کتل ويل کولی سی، وروسته دويلو څخه يی ساتلی سی. (٤)

څلورم باب

جنايات

که محرم چنګښه مړه کړي نوڅه حکم دي؟ سوال: (٧١\) عن ابی الزبير المکی عن جابربن عبدالله قال قال رسول الله ﷺ من قتل ضفدعًا فعليه شاة محرمًا کان او حلالا. آيا په قتلولو دڅنګښی کی پسه واجب دی اوکه نه؟

---

(١). ولو لم يطف طواف الزيارة اصلا حتٰی رجع اهله فعليه ان يعود بذالك الاحرام لانعدام التحلل منه وهو محرم عن النساء ابداً حتٰی يطوف (هدايه) وکذا اذا رجع الی اهله وترك منه اربعة اشواط يعود بذلك الاحرام وهو محرم ابدا فی حق النساء وکلما جامع لزمه دم اذا تعددت المجالس (فتح القدير کتاب الحج ج٢ ص ٢۴٢). ظفير

(٢). فان زرره او خلله اوعقده اساء ولا دم عليه (درمختار) وکذا لوشده بحبل ونحوه لشبهة حينئذ بالمخيط من جهة انه لايحتاج الی حفظه بخلاف شهد الهميان فی وسطه (ردالمحتار باب الاحرام ج٢ ص ٢١۵ ، ط. س. ج٢ ص ۴٨١). ظفير

(٣). وکذا يستحب لمريد الاحرام ﷺ لبس ازار وداء علی ظهره ﷺ وهذا بيان السنة والا فستر العورة کاف (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاحرام ج٢ ص ٢١۵ ، ط. س. ج٢ ص ۴٨١). ظفير

(۴). ردالمحتار باب الجنايات ج٢ ص ٢٩١. ظفير

جواب: قال فی ردالمحتارقوله فان قتل محرم صیدًا ای حیوانًا بریًا متوحشًا باصل خلقته الخ (درمختار) واحترز به عن البحری وهو ما یکون توالده في الماء ولو کان مثواه في البر لان التوالد اصل والکینونة بعده عارض فکلب الماء والضفدع المائی کما قیده في الفتح قال ومثله السرطان والتمساح والسلحفاة بحري یحل اصطیاده للمحرم بنص الایة وعمومها متناول بغیر الماکول منه وهو الصحیح خلافاً لما في مناسك الکرماني من تخصیصه بالسمك خاصة اما البري فحرام مطلقاً الخ (١). شامی. نو معلومه سوه چې داحنافو په نزد صحیح داده چې ځنګښه ماهی دی اوپه عموم دآیت مبارکه: احل لکم صید البحر وطعامه متاعاً لکم (٢). الآیة. کی داخل دی، اوپه قتل دهغه کی پسه واجب دی. ولعل الحدیث محمول علی البری. فقط

که دښځو دطرف څخه سړی په مجبوری کی رمی جمار وکی نوڅه حکم دی؟ سوال: (١\٧١) زید دجمرات ثلاثه رمی په ١٢ تاریخ دښځو دخوا څخه وکالة وکړی ځکه چی قافله تللی ده دښځو رمی ویشتل ډیر سخت وو نودارمی صحیح ده اوکه نه؟ دعدم صحت په حالت کی دم واجب دی اوکه نه؟

محرم چشمي لګولی سی اوکه نه؟ سوال: (٢\٧٢) محرم چشمی لګولی سی اوکه نه؟

جواب: ١\ : رمی جمار واجب ده اوپه ترك دواجبوکی چی شرعی عذروی هیڅ نه لازمیږی. کمافی ردالمحتار، وکذا کل واجب اذا ترکه بعذر لا شیئ علیه، کمافی البحر. شامی (٣). وهکذا فی باب المناسك وغیره. نو په دی صورت کی په سبب دعذر دازدحام په وجه رمی پاته سویده نودم نه باندی واجبیږی.

٢\) لګولی یې سی (٤). فقط

دبوټ په پښو کولو سره په محرم باندی دم لازمیږی: سوال: (٣\٧٣) که محرم بوټ په پښو کی اوکعبین یې پټ سول نو دجنایت دم لازمیږی او که نه؟ اوکه جنایات متعدد وی نو یو دم

---

(١). المائده : ١٣. ظفیر

(٢). لو ترك شیئا من الواجبات بعذر لاشیئ علیه علی ما فی البدائع (ردالمحتار باب الجنایات ج٢ ص ٢٧٥ ، ط. س. ج٢ ص ٤٥٥). ظفیر

(٣). فجملة الکلام فیه أن محظورات الاحرام في الاصل نوعان نوع لا یوجب فساد الحج ونوع یوجب فساده اما الذی لا یوجب فساد الحج فانواع بعضها یرجع إلی اللباس وبعضها یرجع الي الطیب وما یجری مجراه من ازالة الشعث وقضاء التفث وبعضها یرجع إلی توابع الجماع وبعضها یرجع إلی الصید (بدائع الصنائع بیان مایخطره الاحرام ج٢ ص ١٨٣). ظفیر

(٤). بدائع الصنائع کتاب الحج فصل فی بیان مایخطره الاحرام ج٢ ص ١٨٢ وج٢ ص ١٨٧. ظفیر

لازمیږی اوکه نه متعدد دمونه لازمیږی؟

جواب: په دی صورت کی دده په ذمه باندی دم دجنایت لازم دی، لیکن په جنایاتو کی تداخل کیږی صرف یوم دم لازمیږی، چی ددی په حرم کی ذبح کول ضروری دی که اوس پخپله نسی تللی نویو دحج تلونکی دی دخپل ځان وکیل ونیسی هغه دی واخلی اوذبح دی کړی. په بدائع کی دی: اذا لبس المخيط من قميص اوجبة الخ او خفين او جوربين من غير عذر وضرورة يوماً كاملاً فعليه الدم لا يجوز غيره لان لبس احد هذه الاشياء يوماً كاملاً ارتفاق كامل فيوجب كفارة كاملة وهی الدم (١)، الخ بدائع الصنائع جلد دوهم. وفيه ايضًا ولهذا لم يجز الدم الابمكة الخ وانما عرف اختصاص جواز الذبح بمكة بالنص وهوقوله تعالى: حتى يبلغ الهدى محله الاية (٢)، وفي شرح لباب المناسك لملاعلی القاری فی شرائط جواز الدم والثالث ذبحه في الحرم بالاتفاق سواء وجب شكراً او جبراً الخ وفي الدرالمختار والزايد على يوم كاليوم وان نزعه ليلاً واعاده نهاراً الخ ما لم يعزم على الترك الخ (٣). فقط

دمنٰی څخه پورته سو شیطانان یی وویشتل نوآیا دم لازم دی اوکه نه؟ سوال: (٧۴\١) که حاجی وړی تیږی دځان سره دمزدلفی څخه نه وی راوړی بلکی دمنٰی څخه یی راوړی وی او ویی ولی نودم لازم دی اوکه نه؟

دترتیب په خلاف ویشتلو (رمی) سره وینی لازمیږی اوکه نه؟ سوال: (٧۵\٢) که بې دشیطانانو څلی بې ترتیبه وویشتل ، نو دم ورباندی لازمیږی اوکه نه؟

په دریمه ورځ چی رمی جمار ونه کړی نودم باندی لازمیږی اوکه نه؟ سوال: (٧٦\٣) په دریمه ورځ درمی جمار نه کولو سره دم لازمیږی اوکه نه؟

جواب: ١\ : که وړی تیږی یی دمزدلفی څخه نه وی راوړی اودمنی څخه یی را اخیستی وی نو رمی باندی وکړی نودم لازم نه دی لیکن که دجمرو سره یی را واخلی نودا مکروه تنزیهی دی (۴).

---

(١). ايضا ج٢ ص ١٨٨. ظفير

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الجنايات ج٢ ص ٢٧٨ ، ط. س. ج٢ ص ۵۴٧ و۵۴٨. ظفير

(٣). ويستحب ان ياخذ حصى الجمار من المزدلفة اومن الطريق ولايرمى بحصاة اخذها من عند الجمرة فان رمى بها جاز وقداساء كذا فى السراج الوهاج (عالمگيرى مصرى كتاب الحج باب خامس ج١ ص ٢١٨ ، ماجدية ج١ ص ٢٣٣). ظفير

(۴). (الثاني عشر) أنه في اليوم الأول يرمي جمرة العقبة لا غير ، وفي بقية الأيام يرميها يبدأ بالأولى ثم بالوسطى ثم بجمرة العقبة كذا في المحيط ، وإن بدأ في اليوم الثاني بجمرة العقبة فرماها ثم بالوسطى ثم بالتي تلي المسجد إن أعاد الوسطى والعقبة فحسن كذا في محيط السرخسي رجل رمى في اليوم الثاني الجمرة الوسط =

٢\ : که رمی جمار په ترتیب سره ونه کړی نوپه دی کی ترك دسنت کیږی اوپه دی کی دم لازم نه دی.
٣\ : په دی طریقه د١٣ ذی الحجی درمی په پریښوولو سره دم نه لازمیږی وفیه تفصیل مذکور فی کتب الفقه.

پنځم باب

حج بدل

حج بدل څه دی؟ سوال: (٧٧) په مستوراتو حج فرض سو نوجمعه ولی وربانډی فرض نه ده، دجمعه دفرائضو بدل نسته، او دحج بدل دی داڅنګه خبره ده؟

جواب: حج داسی دی لکه څنګه چی دمال دزکات تعلق دی نوداسی زکات په ښځی لازم دی نوحج هم دی اودمحرم موجودوالی ورسره شرط دی، دجمعی بدل ظهر دی لکه څنګه چی ښځی ته دباندی وتل اوپه جومات کی په جمع کی شریکیدل ممنوع دی ددی وجه جمعه فرض نه سوه، اوپه حج کی نیابت درست دی همدا رکم په زکات کی درست دی یعنی څنګه چی حج دبل دپاره کولی سی زکات هم ورکولی سی چی ددغو امورو تحقیق دعربی فقهی دکتابونو په ویلو سره اوکتلو سره معلومیدی سی.

ددو شپیته کاله عمر والا حج بدل کولی سی اوکه نه؟ سوال: (٧٨\) پرسږی چی حج فرض وی اوعمر یی دو شپیته کاله دی دوجه دضعیفوالی دقوت څخه هغه کمزوری او ناتوانه سو دهغه فکر دادی چی زه دسفر تکالیف نه سم تحمل کولی اوهمدا رکم دهاضمی په ضعف هم اخته دی اودری نابالغه لورګانی هم لری په داسی حالت کی دده دحج دپاره پخپله هرډول چی وی تلل په کاردی اوکه نه دحج بدل په کولو سره دده فرض اداء کیږی؟

جواب: په داسی احتمالاتو کی نیابت دحج یعنی حج بدل کول مسقط دفرض نه دی، ځکه چی دحج بدل دپاره بالکل عاجزه کیدل داصل شرط دی (کمافی الدرالمختار والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط لکن بشرط دوام العجز الی الموت لانه فرض العمر حتی تلزم الاعادة بزوال العذر الخ) ([1]).

دسړی دطرف څخه ښځه حج بدل کولی سی اوکه نه؟ سوال: (٧٩\) دزید متوفی دخوا څخه یوه ښځه حج بدل کولی سی اوکه نه؟

= والثالثة ولم یرم الأولی فإن رمی الأولی ثم أعاد علی الثانیة والثالثة فحسن مراعاة للترتیب، وإن رمی الأولی وحدها أجزأه عندنا (عالمگیری مصری کتاب الحج باب خامس ج١ ص ٢١٩، ط. س. ج٢ ص٢٣۴). ظفیر

([1]). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص٣٢٢ – ٣٢٧، ط. س. ج٢ ص٥٩٨). ظفیر

جواب: دسړی دطرف څخه ښځه حج بدل کولی سی لیکن افضله دا دی چی یواځی په سړی سره حج بدل وکړی. درمختار. فجاز حج الضرورة الخ والمرأة الخ وغيرهم اولى الخ. درمختار (١). فقط

یوسړی دحج دپاره روان سو لیکن په لاره کی مړسو: **سوال**: (٨٠١) یوسړی دفرضی حج دپاره مکی مکرمی ته روان ؤ چی په لاره کی مړسو میقات ته درسیدو څخه مخکی په باقی مانده روپو یی بل سړی حج وکی دده دطرف څخه، اوس ورثه یی دهغه څخه روپی غواړی ځکه چی مړی هغه ته وصیت نه وو کړی، په دی صورت کی دمړی دطرف څخه حج اداء سو اوکه نه؟ او ورثه وو ته دروپو دغوښتلو حق سته اوکه نه؟ ځینی ورثه یې نابالغ دی؟

جواب: ددغه سړی دغه روپی ورثه وو ته ورکول پکاردی، ځکه چی متوفی څه وصیت نه دی کړی اوباقی مانده روپی میراث دوارثانو دی کله چی دا ددی سړی دورثاوو مملوکه ده لهذا مصرفول یی بغیر داجازی دبالغو وارثانو دی اوده ته داجائز نه وو اوکله چی په ورثاوو کی نابالغ دی نوددغه باقی مانده روپو دهغه دطرف څخه اجازه هم نسی کیدی په هرحال باقی مانده روپی چی یی په حج کی مصرف کړی هغه به واپس ورکوی اوحج دمیت دطرف څخه ان شاء الله اداء سویدی. كما فى تبرع الوارث او الاجنبى قال في الشامي وان لم يوص به اى بالاحجاج فتزع عنه الوارث الخ جاز والمعنى جاز عن حجة الاسلام انشاء الله تعالٰى ثم اعاد في شرح اللباب المسئلة في محل آخر وقال فلو حج عنه الوارث او اجنبى يجزيه وتسقط عنه حجة الاسلام انشاء الله تعالٰى لانه ايصال للثواب الخ فان فسر المال الخ فالامر عليه الخ (٢) وفى ردالمحتار ولوكان الميت هو الذى دفع للماموز ثم مات كان للوارث استرداد ما فى يد المامور وان احرم الخ لان الباقى صار ميراثا لكون الميت ثم يوصى به الخ. شامى جلد ثانى (٣). فقط

روند مستطیع پخپله حج وکی اوکه حج بدل کولی سی؟ **سوال**: (٨١١) یوسړی نابینا دی اوپه هغه باندی حج فرض دی اودومره استطاعت یی سته چی دوه کسان دځان سره دخدمت دپاره بوزی په دی حالت کی هغه پخپله حج وکړی اوکه حج بدل؟

جواب: په دی صورت کی هغه دخپل ځان دطرف څخه حج بدل کولی سی، لکه څنګه چی

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣١، ط. س. ج٢ ص٦٠٣. ظفير
(٢). ردالمحتار باب الحج عن الغير قبيل مطلب شروط الحج عن الغير ج٢ ص٣٢٨، ط. س. ج٢ ص ٥٠٠. ظ
(٣). الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص٣٣٢ – ٣٣٣ ط. س. ج ٢ ص٢٠٤– ٢٠٥). ظفير

په درمختار کی دی: (١) والمركبة منها كحج الفرض تقبل النيابة عند العجز فقط لكن بشرط دوام العجز إلى الموت الخ هذا أي اشتراط دوام العجز إلى الموت إذا كان العجز كالحبس والمرض يرجى زواله أي يمكن وإن لم يكن كذلك كالعمى والزمانة سقط الفرض بحج الغير عنه فلا إعادة مطلقا، سواء استمر به ذلك العذر أم لا الخ (٢) . فقط

پرزید باندی حج فرض وو هغه اداء نه کی اونه یی وصیت وکی نوڅه وکړي؟ سوال: (٨٢\)
زید مړسو اوپه هغه باندی حج فرض وو اواداء یی نه کی ددنیوی کار په وجه، اودحج په باره کی یی څه وصیت هم ونه کی، نواوس چی هغه ترکه پرې ایښی ده له دی څخه دی مخکی حج بدل وسې اوکه ترکه یې تقسیم سی اوبیا ورثاء په خپله دمرحوم زید دطرف څخه حج وکړی، شرعًا څه حکم دی اوزید قرضداری هم دی؟

جواب: دوصیت څخه بغیر دورثاوو پرذمه ضروری نه ده چی دمتوفی دطرف څخه حج بدل وکی لیکن که جمله وارثان په دی راضی وی اوټول بالغ وی که هغوی ټول دمتوفی دطرف څخه حج وکی نوښه ده اوامید دی چی انشاء الله دمیت دطرف څخه حج اداسو په درمختار کی دی: ويشترط الامر به اى بالحج عنه فلا يجوز حج الغير بغير اذنه الا اذا حج اوحج الوارث عن مورثه الخ وفى الشامى وان لم يوص به اى بالاحجاج فتبرع عنه الوارث الخ جاز والمعنٰى جاز عن حجة الاسلام ان شآء الله تعالىٰ الخ (٣). نوکه ټول ورثاء بالغ دی اوهغوی ټول دمورث دمتوفی دطرف څخه په حج کولو باندی راضی وی، نو دترکه دتقسیم څخه مخکی هم حج کولی سی اوکه بعض ورثه بالغ دی اوبعض ورثه نابالغ نواول دی قرض اداء کړی بیا دی وروسته ترکه تقسیم سی دهغه څخه وروسته بالغین دخپلو حصو څخه دمتوفی دطرف څخه حج کولی سی غرض داچی دوصیت څخه بغیر دوارثانو پرذمه ضروری نه ده چی هغوی دی خامخا حج وکړی البته که غواړی کولی یې سی اوددی څخه به دمیت دحج فرض اداء نسی ان شاء الله .

دچاچی صحت خراب وی هغه په خپل ژوند کی حج بدل کولی سی اوکه نه؟ سوال: (٨٣\)
په یوسړی باندی حج فرض دی اودهغه صحت دومره خراب دی چی دهغه دخپل ژوند امیدهم نسته اودهغه یوزوی دی چی غریب دی اودهغه دا امید نسته چی هغه به دخپل

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٩. ظفير
(٢). ردالمحتار باب ايضا ج٢ ص ٣٣٣. ظفير
(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٩. ظفير

پلار دوفات څخه وروسته حسب وصيت دخپل والد دطرف څخه حج وکړی په داسی حالت کی شرعًا څه حکم دی؟

جواب: په دی صورت کی چی دی په خپله دحج کولو څخه په سبب دلحوق دمرض عاجزه دی اودهغه په خپل ژوند کی پرحج کولو باندی دقادر کیدو امید نسته نودهغه څخه دوهم سړی دده په ژوندکی دده دطرف څخه حج کولی سی اوکه هغه پخپله حج ونه کړی نوبیا هغه ته وصیت کول لازم دی په دی سره به یی غاړه خلاصه سی که وروسته دده وارث حج ونکړ سره له دی چی دحج وصیت یی ورته کړی وو، نوګناه په ده باندی ده په درمختار کی دی: والمرکبة منهما الحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط، لکن بشرط دوام العجز الی الموت الخ (١).

د۶۶ کالوته درسیدلی عمر والا حج بدل کیدلی سی اوکه نه؟ سوال: (٨۴\) یوسړی د۶۲ کالو مجبوره بوډا دی اوپه بعضو مرضونو باندی مبتلاء دی چی لیری سفر نسی کولی که داسی سړی حج بدل وکړی نوصحیح دی اوکه نه؟

جواب: دداسی سړی څخه دعدم قدرت علی السفر په وجه حج بدل کولی سی (٢). فقط

دتکلیف دبیری څخه حج بدل کول اوپخپله یی نه کول څنګه دی؟ سوال: (٨۵\) یومالداره سړی چی عمر یی تقریبا شپیته کاله دی لیکن حج ته دتللو قابل دی یوازی دسفر دتکلیف دوجه څخه یی روپی بل سړی ته ورکړی اودحج بدل دپاره یی لیږل غواړی نوپه دی صورت کی دده حج اداء سو اوکه نه؟ اودا چی دده مال دسود دکاروبار څخه دی؟

جواب: ددغه سړی حج ته تلل په کاردی په موجوده حالت کی دبل سړی دحج بدل دپاره په لیږلو سره دده حج نه اداء کیږی (٣)، اوپه حرامو روپو باندی دحج کول په کارنه دی حج یی نه قبلیږی که څه هم دحج فرضیت یی ساقط سو، اودا طریقه دی اختیار کړی چی دغه سړی دی قرض واخلی اوحج دی وکړی بیا دی داقرض اداء کړی (۴). فقط

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ۵٩٩. ظفیر

(٢). وعنه قال : إن امرأة من خثعم قالت : یا رسول الله إن فریضة الله علی عباده في الحج أدرکت أبي شیخا کبیرا لا یثبت علی الراحلة أفأحج عنه ؟ قال : " نعم " ذلك حجة الوداع (متفق علیه) (مشکوٰة کتاب الحج ص ٢٢١) والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط لکن بشرط دوام العجز الی الموت الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ۵٩٩). ظفیر

(٣). والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط بشرط دوام العجز الی الموت الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٢ ، ط. س. ج٢ ص ۵٩٩) . ظفیر

(۴). وقد یتصف بالحرمة کالحج بالاحرام (درمختار) لیس حراما بل الحرام هو انفاق المال الحرام مع انه یسقط الفرض عنه معها ولا تنافی بین سقوطه وعدم قبوله فلا یثاب لعدم القبول ولا یعاقب عقاب تارك الحج =

اویا کلن بوډا چې کمزوري دی حج بدل کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۸٦\) زماعمر اویا کاله دی زما نظر بیخی ضعیف دی اووځ په ورځ می لیدل کمزوری کیږی اونوره کمزورتیا هم سته، سرمی ګرځی نوزه دحج څخه معذوره یم اوکه نه؟ که زه خپل نائب دحج دپاره ولیږم نودحج فرض می اداء سول اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی ستاسی دخوا څخه دبل سړی حج کول جائزدی اوصحیح دی ځکه چی ستا عاجزی دحج دسفر کولو څخه ښکاره ده په درمختارکی دی چی: والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز فقط لکن بشرط دوام العجز الی الموت لانه فرض العمر الخ (۱). غرض داچی ته دخپل طرف څخه حج کولی سی خو ښه داده چی په داسی سړی حج وکی چی خپل حج یی مخکی کړی وی اودحج داحکامو څخه خبروی: والافضل احجاج الحر العالم بالمناسك الذی حج عن نفسه (۲). فقط

زید په شروع کی دغفلت دوجه څخه حج ونه کړی سو هغه اوس دسفر توان او طاقت نه لری نو حج بدل کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۸۷\) که مالدار زید دغفلت په وجه حج ونه کړی تردی چی شیخ فانی سو، نوکه زید دخپل طرف څخه څوك لیږی نوحج اداء کیږی اوکه نه؟

جواب: په دی حالت کی که هغه دخپل طرف څخه څوك لیږی دحج دپاره چی دده دپاره حج وکړی نوصحیح دی حج یی اداء سو (۳). فقط

بغیر دتقسیم دترکه څخه حج بدل کول صحیح دی اوکه نه؟ **سوال**: (۸۸\) که بی دتقسیم دزر او نغدو روپو یا دزیوراتو متعلق دفرائضو ددی مال څخه زید حج بدل وکړی نوجائز دی اوکه نه؟ اوکم چی غرض اوثواب دحج بدل دی هغه هندی ته حاصل دی یعنی کولی سی او که نه؟

جواب: زید ته داجائز نه دی چی دترکه دتقسیم څخه بغیر حج بدل وکړی یاصدقه او خیرات دایصال ثواب دپاره وکړی، البته دخپلی حصی څخه اویا هغه چی بالغ وارث وی اوراضی‌وی‌دهغه په حصه‌کی حج بدل کولی سی‌اوهم‌صدقه اوخیرات‌کولی‌سی دنابالغانو

= (ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۱۹۱ ، ط. س. ج۲ ص ۴۵۲) اذا اراد الرجل ان یحج بمال حلال فیه شبهة یستدین للحج ویقضی دینه من ماله کذا فی فتاوٰی قاضی خان (عالمگیری کتاب الحج باب اول ج۱ ص ۲۰۵). ظفیر

(۱). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج۲ ص ۳۲۲ ، ط. س. ج۲ ص ۵۹۸. ظفیر

(۲). ردالمحتار باب الحج عن الغیر مطلب فی حج الضرورة ج۲ ص ۳۳۱ ، ط. س. ج۲ ص ۶۰۳. ظفیر

(۳). والحاصل ان من قدر علی الحج وهو صحیح ثم عجز لزمه الاحجاج اتفاقا (ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج۲ ص ۳۳۷). ظفیر

په حصه کی یی نسی کولی دغه حصه علیحده کول په کاردی (١). فقط

په چاچي حج فرض نه وی ده ته دحج دثواب بخښل څنګه دی؟ سوال: (۸۹) که پر یو سړی حج فرض نه وی اومړ سی، اودهغه وارث فرضی حج ته ولاړی، چی هغه مکی معظمی ته ورسیدی نودمکی دیو اوسیدونکی څخه یی حج واخیستی چی ددی ثواب دی مورث ته ورسیږی نوصحیح دی اوکه نه دی؟ اومورث متوفی ته دنفلی حج ثواب ور رسیږی اوکه نه؟

جواب: داخو جائز دی چی مکی معظمی ته ورسیږی یو سړی ته خرچه ورکړی اودده څخه نفلی حج وکړی ثواب یی مړی ته ورسیږی، مګر ده ته شرط دادی چی دغه سړی دحج کوونکی داحرام تړلو په وخت ددی میت دطرف څخه دحج نیت وکړی اوددی دطرف څخه احرام وکړی اودا درست نه دی چی دی دي اول کړی حج خرید کړی اوبیا دی ثواب مړی ته ورسوی ځکه چی دحج بیع اوشراء نسی کیدی.

که ورثه وو حج بدل وکړی نو څه حکم دی؟ سوال: (۹۰) څه ویلی دی علماء ددین په دی مسئله کی په موجب دشرعی شریف په جواب مو معزز وفرمایاست، یوصاحب مړسو الله ﷺ دی رحمت پر وکړی دهغه وارثانو دهغه دطرف څخه حج بدل وکی حال داچی هغوی وصیت هم نه دی کړی، نوآیا دمیت حج اداء کیږی اوثواب ورته ورسیږی ؟

جواب: دامام ابو حنیفه رحمه الله مذهب دادی چی که پرمیت باندی حج وی اوهغه وصیت ونه کی نودده ورثه وو ته مناسب دی چی دمیت دطرف څخه حج وکی نوپه دی کی دده امید دی چی ادا سوی دی او ورثه وو ته ثواب حاصل سو. قال الشامی ففی مناسك السروجی لو مات رجل بعد وجوب الحج ولم يوص به فحج رجل عنه او حج عن ابيه او امه عن حجة الاسلام من غير وصية قال ابو حنيفة رحمه الله يجزيه انشاء الله تعالٰى (وبعد الوصية يجزيه من غير المشيئة آهـ) وفيه ايضا عن اللباب وان لم يوص به فتبرع عن الوارث وكذا من هم من اهل التبرع فحج اى الوارث ونحو بنفسه اى عنه او حج عنه غيره جاز والمعنى جاز عن حجة الاسلام انشاء الله تعالٰى الخ فقط والله اعلم، شامی ج٢ ص ٣٢٨.

---

(١). تتعلق بترك الميت حقوق اربعة مرتبة الاول يبدأ بتكفينه وتجهيزه من غير تبذير ولا تقتير ثم تقضى ديونه من جميع ما بقى من ماله ثم نفذ وصاياه من ثلث ما بقى بعد الدين ثم يقسم الباقى بين ورثته بالكتاب والسنة واجماع الامة ﷺ (سراجى ص ٢). ظفير

اخرج الدار قطنی عن جابر بن عبدالله ﷺ قال قال رسول الله ﷺ من حجَّ عن ابيه وامه فقد قضی عن حجة وكان فضل عشر حجج واخرج ايضا عن زيد بن ارقم ﷺ قال قال رسول الله ﷺ اذا حج الرجل عن والديه تقبل عنه وعنهما واستبشرت ارواحهما في المساء وكتب عند الله براء دار قطنی مطبوعه فاروقی ص ٢٨٢.

حج بدل والا لومړی ددی روپی څخه حج کولی سی اوکه نه؟ سوال: (۹۱) کم سړی چی هیڅکله حج نه وی کړی هغه ته که څوك دحج بدل دپاره روپی ورکړی خوهغه اجازه واخیسته چی سږ کال خپل حج کوم اوائنده کال ستا حج کوم نودا جائزدی اوکه نه؟

جواب: په حج بدل کی داضروری دی چی دکمو روپو څخه یی دحج سفر کړی وی اوچی کمی روپی یی مصرف کړی دی دهغه دطرف څخه به لومړی حج وکړی نوپه مسئوله صورت کی دآمر حج اداء نه سو. ولجواز النيابة فی الحج شرائط (الی ان قال) ومنها نية المحجوج عنه، فتاوٰی عالمگیری جلد ۱ ص ۲۴۰ مصری. ماجدیه ج۱ ص ۲۵۷.

که روپی واخلی دا دچاپه حصه کی شمار کیږی؟ سوال: (۹۲) هندی دزید دمتروکه جائیداد څخه مبلغ شپږ سوه روپی خپل یوځوی عمر ته دخپل طرف څخه دحج داداء کولو دپاره ورکړی دغه روپی دهندی په حصه کی محسوب کیږی اوکه نه؟

۲: عمر دډیرو خلګو په مخ کی ښکاره کړه چی ماخپل یومکان خرڅ کی ددی دروپو څخه دحج دکولو اراده لری په دی صورت کی عمر ته هغه روپی چی دخپلی مور هندی څخه یی اخیستی دحج بدل دپاره واپس کول واجب نه دی؟

۳: عمرله دی څخه مخکی حج نه دی کړی حال داچی حج ورباندی فرض وو په دی حالت کی آیا دمور دطرف څخه حج بدل کول جائزدی؟

۴: دحج دوجوب دپاره داهم شرط دی چی ددری قوس تللو څخه دده طاقت وی کمو خلګو چی هندی ته دامسئله وویله چی دحج دتللو څخه یی ایسار کړل ددی دپاره څه حکم دی؟

جواب: ۱: هندی دغه روپی په خپله حصه کی ولګولی دعمر ټول ورثه ددی ذمه وارنه دی.

۲: که واقعی عمر دهندی څخه روپی نه وی اخیستی نوپه دی باندی واپسی ورته لازمه نه ده اوکه په حقیقت کی یی اخیستی وی نویا دی واپس کړی اویادی په خپل حصه کی ولګوی.

۳\ : په دی صورت کی دبل طرف څخه حج کول مکروه دی لیکن که وی یی کړی نو دکم طرف څخه یی چی کړی وی دهغه حج اداء سو اودخپل طرف څخه ورباندی بیا حج دی.
۴\ : داشرط نه دی نوچی کم سړی دامسئله ویلی ده هغه غلطی کړیده آئنده دی داسی مسئله نه وایی اوکه قصداً ددوکی ورکولو دپاره یی داسی وویل نوبی شکه داسړی گنهگار دی. (١)

دپلار دطرف څخه دغیر مستطیع په ذریعه حج بدل کول څنګه دی؟ سوال: (۹۳\) زماپه مرحوم والد باندی حج فرض وو دناجوړی په وجه نه سو تللی که زه دوهم سړی چی صاحب داستطاعت نه وی دخپل پلار دطرف څخه یی دحج بدل دپاره دځان سره بوځم نو دوالد صاحب فرض اداء کیږی اوکه نه؟ اودی سړی ته هم دحج ثواب وررسیږی اوکه نه؟

جواب: که ستا والد صاحب وصیت کړی وی اومال یی پرې ایښی وی نوده ته دهغه دطرف څخه حج کول ضروری وو اودهغه فرضی حج اداء کیدی لیکن چی داسی ونه سول نوته تبرعاً دهغه دطرف څخه حج وکړه. دابنه دی او امیددی چی دهغه دطرف څخه حج اداء سوی وی اودحج ثواب به هغه ته ور رسیدلی وی نوڅه تردد نسته اودحج بدل کوونکی دحج ثواب نسته، هلته چی ولاړسی عمره وغیره دی وکړی ثواب یی سته (٢). فقط

په چندی سره په حج کی چاته داویل چی دومره روپی راکړه حج بدل به درته وکړم: **سوال**: (۵۴\) زید دخلګو څخه روپی دحج بدل کولو دپاره دخیرات په توګه غواړی چی په دی کی یی دحج مصارف تقریباً پوره کړی دی دبکر حج بدل ته ضرورت دی زید بکر ته وایی چی صرف سل روپی ماته راکړه زه به ستا دخوا حج بدل وکړم په دی صورت کی دبکر دخوا حج بدل وسو اوکه نه؟ اودبکر دذمی څخه فرض ساقط سو اوکه نه؟ همدارکم بکر

---

(١). فجاز حج الضرورة من لم يحج الخ وغيرهم اولى لعدم الخلاف (درمختار) قال في الفتح بعد ما أطال في الاستدلال والذي يقتضيه النظر ان حج الضرورة عن غيره ان كان بعد تحقق الوجوب عليه بملك الزاد والراحلة والصحة فهو مكروه كراهة تحريم ؒ ومع ذلك يصح لان النهى ليس لعين الحج المفعول بل لغيره وهو الفوات (رد المحتار باب الحج عن الغير ج۲ ص ۳۳۱ ، ط. س. ج۲ ص ۲۰۳). ظفير

(٢). فلا يجوز حج الغير بغير اذنه الا اذا حج او احج الوارث عن مورثه لوجود الامر دلالة (درمختار) ولامعنى جاز عن حجة الاسلام انشاء الله تعالى ؒ وهذا مقيد بالمشية ففى مناسك السروجى ولو مات رجل بعد وجوب الحج ولم يوص به فحج رجل عنه او حج عن ابيه او امه عن حجة الاسلام من غير وصية قال ابو حنيفة رحمه الله يجزيه انشاء الله وبعد الوصية يجزيه من غير المسيئة آه ثم اعاد في شرح اللباب المسئلة في محل اخر وقال فلو حج عنه الوارث او اجنبى يجزيه وتسقط عنه حجة الاسلام انشاء الله لانه ايصال للثواب ؒ (ردالمحتار باب الحج عن الغير ج۲ ص ۳۲۹ ، ط. س. ج۲ ص ۵۹۹ و ۲۰۰) . ظفير

غواړي چي دغه قسم دڅو كسانو سل سل روپۍ وركړي چي دخپل طرف څخه حج بدل وكړي ددې څه حكم دى چا ته چي دحج بدل دپاره روپۍ وركړي اوهغه حج ونه كي نوپه دې صورت كي څه حكم دى؟ اوپه حج كي دمزار شريف زيارت فرض ياواجب خونه دى؟ آيا ددې هم بدل كيدى سى؟

جواب: دحج بدل دپاره ضروري ده چي دسفر حج ټوله خرچه پوره حج كوونكى ته وركړي چي دحج ورلره كوونكى سړى دكور څخه ترمكي وغيره ټول خرڅونه اودبيرته دراتلو خرچه دحج ورلره كوونكى په مال كي وي كه داسي نه وي نوحج بدل نه اداء كيږي، او دنفلو ثواب يې كيږي اوكه دحج بدل كولو والا ته روپۍ وركول سى اوهغه يې دآمر دخوا څخه ونه كي نودآمر حج اداء نه سو (١)، اوګناه په مامور باندى سوه يعني پرده باندى چي حج وو اووى يې نه كړي نودى مواخذه دار سو، اوپه حج بدل كي دروضه اطهر زيارت داخل نه دى كه هغه سړى چي دحج بدل دپاره يې ليږلى دى زيارت دروضه اطهر وكړي نودده دپاره ډيره ښه ده اودثواب موجب دى خوپه دى كي نيابت اوبدليت نسته كه چا زيارت وكړي دهغه به ثواب وي اوكه چا ددى دپاره روپۍ وركړي وي دهغه دصدقي ثواب وسو.

يوسړي دحج په ارادي ووتي مګر دڅه وجه څخه بيرته راغي نوآيا دغه روپۍ په جومات او يا مدرسه كي مصرفول درست دي؟ سوال: (٩٥) يوسړي دحج په ارادي دكور څخه روان سو په لاره كي په څه وجه سره بيرته كور ته راغى هغه اوس مريض قريب الموت دى نودغه روپۍ په جومات يامدرسه كي مصرف كول جائزدي؟

جواب: پرده باندى حج لازم دى ځكه چي پرده باندى حج فرض دى اوكه پخپله يې نسى كولى نو دخپل طرف څخه دى بل څوك دحج كولو دپاره وليږي اودغه روپۍ په نورو شيانو كي لكه مدرسه اوجومات وغيره كي مصرف كول جائزنه دى (٢).

دپرده كوونكى ښځي چي محرم نه وي آيا حج بدل كولى سي؟ سوال: (٩٦) ديوى پرده دارى ښځي سره مال دى لكن محرم نسته نوحج بدل كولى سى اوكه نه؟

٢\ : بغير دشرعي محرم څخه دنورو خلګو سره حج كول جائزدي اوكه نه؟ كه څه هم دلاري

---

(١). وبقى من الشرائط النفقة من مال الآمر الخ (درمختار) اى المحجوج عنه (ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٨) ويشترط نية الحج عنه اى الامر فيقول احرمت عن فلان الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٦٠٠). ظفير

(٢). والمركبة منهما الحج الفرض تقبل النيابة عند العجز فقط لكن بشرط دوام العجز الى الموت الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٨). ظفير

دتکلیف په سبب پرده ساتل سخت دی.

جواب: ١، ٢: که محرم نه وی چی ورسره ولاړسی نوحج وربانذی فرض نه دی اودمحرم شرعی څخه بغیر تلل اودحج سفر کول صحیح نه دی اوپر ده باندی حج فرض نه دی اونه حج بدل کول وربانذی لازم دی اوکه محرم وی او ورسره تللی سی نوحج ته تلل پخپله فرض دی دشرعی پردی حتٰی الوسع باید خیال وساتل سی او دپردی دنه ساتلو په وجه حج نه ساقطیږی کله چی حج فرض سی اومحرم موجود وی چی ورسره تللی سی نودحج کول په کاردی دضروری پردی دی پخپله خیال وساتل سی اودغیر ضروری پردی پایبندی دي نه کوی ([1]). فقط

حج بدل: **سوال**: (٩٧١) زید دیو عذر په وجه دخپل طرف څخه یو بل متکفل ته مصارف دامیر څخه دحج دفریضی داداء کولو دپاره ورکول غواړی ایا دا حج عن الغیر جائز دی اوکه نه دی؟ ددغه صورت دجواز پرتقدیر ، دلاری په توښه کی باید څه لحاظ او اعتبار وکړل سی امیرانه که متوسط یا بقدر کفایت؟

جواب: په فرضی حج کی دخپل ځان پرځای په بل څوك لیږلو کی داشرط دی چی پخپله هیڅ قسم حج نسی کولی بالکل معذوره وی دعذر په صورت کی څوك دخپل ځان دطرف څخه نیابة ولیږی نودسفر مصرف دی ورکړی، دلاری په توښهٔ کی داشرط نه دی چی امیرانه دی ورکړی یامتوسط یاپه قدر دکفایت، په کم ډول چی کونکی راضی کیږی هم هغه شان دی خرچه ورکړی دامال پر آمر باندی ورکول په کاردی که آمر امیرانه خرځ ورکی داهم صحیح دی یامتوسط خرځ ورکړی یایې په قدر دکفایت ورکړی اومامور راضی سی نوهم جائزدی غرض داچی مامور دڅه ډول مصرف عادی وی اوڅه ډول چی ده ته اسانه وی هم هغه کاردی وکړی ([2]).

دنفل حج بدل کول څنګه دی؟ سوال: (٩٨١) زید اودهغه والدینو فرضی حج ادا کړی دی اوس زید غواړی چی دخپل ځان دطرف څخه اودمور اوډپلار دخوا څخه چی مرحومین دی حج بدل نفلی وکړی اودری واړه دمکی اوسیدونکی دی اودمکی څخه احرام دحج

([1]). هوالخ فرض ﷺ على مسلم ﷺ حر مكلف ﷺ ومع زوج اومحرم الخ بالغ الخ عاقل ﷺ غير مجوسى ولا فاسق ﷺ لامراة حرة ولو عجوزا فى سفر الخ وهل يلزمها التزوج قولان ﷺ ولو حجت بلا محرم جاز مع الكراهة ﷺ (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ٢٠٠ ، ط. س. ج٢ ص ٤٥٤ و٤٦٥) والمركبة منهما كحج الفرض تقبل النيابة عن العجز فقط لكن بشرط دوام العجز الى الموت لانه فرض العمر الخ (باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٨). ظفير

([2]). ومن الشرائط النفقه من مال الآمر كلها اواكثرها (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ط. س. ج٢ ص ٢٠٠) . ظفير

بدل نفلي وترړی نوآيا دزيد دطرف څخه چې ژوندی دی حج بدل نفلي جائزدی اوکه نه؟ او دحج بدل ثواب هغه ته رسيږی اوکه نه؟

جواب: قوله: لم يجز اى عن الفرض وان وقع نفلا للامر افاده فى البحر قال الحموى ومن هنا يؤخذ عدم صحة ما يفعله السلاطين والوزراء من الاحتجاج عنهم لان عجزهم لم يكن مستمرا الى الموت ؂ او بعدم عجزهم اصلا والمراد عدم صحته عن الفرض بل يقع نفلاً الخ شامى (١). نومعلومه سوه چې دنفلي حج ثواب په دی طريقه باندی حاصليږی. فقط

په ژوندانه کی حج بدل: **سوال**: (٩٩) حج ورباندی فرض دی نوپرخپل ځای باندی بل سړی دده دطرف څخه په کم حالت کی حج اداء کولی سی؟

جواب: کله چې پخپله نسی تللی دعمر دډيروالی په سبب سفر نه سی کولی يا دمرض په وجه، نوبل سړی يې ورته کولی سی مګر دمرض په صورت کی که بيا روغ اوتندرست سی اويا دامرض داسی وی چې صحت يې ممکن وی نودوباره به پخپله حج وکړی. کذا فی الدرالمختار، فقط

په حج بدل کی دمصرف دکموالی په وجه دغير ميقات څخه داحرام تړل: **سوال**: (١٠٠) دحج بدل کولو والا که چيری دلاری دتوښی دکموالی په وجه دآمر دميقات څخه حج ونه کی نودخپل ميقات څخه يا دبل ميقات څخه احرام تړلی سی اوکه نه؟

جواب: په حج بدل کی داضروری ده چې دآمر دوطن څخه سفر شروع کړی خوکه چيری دلاری دمصرف دکموالی په وجه دبل داسی ځای څخه چې مصارف يې بس کيږی دحج سفر شروع کړی داکار درست دی. وان لم يكف فمن حيث يبلغ الخ (٢). اواحرام به يې دآمر دميقات څخه وی اودلاری دمصارفو دکموالی په صورت کی به دهغه لاری څخه ولاړ سی اوسفر وکړی، اودکم ميقات څخه چې تيريږی بايد چې احرام يې تړلی وی په دی حالت کی شرط دادی چې دومره به ورته معلومه وی چې دده حج دافاقی دی اودکم ميقات څخه بايد احرام تړی، حج به يې دمکی نه وی.

دوصيت څخه بغير دنابالغ دمال څخه حج بدل درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (١٠١) زما ورور عمر علی وفات سوی دی اوهغه ډير مالداره وو مګر دحج وصيت يې نه دی کړی اودهغه وارثان څلور زامن دی چې يويې بالغه اودری نور نابالغه دی اودری يې ښځی اوپنځه يې

---

(١). كحج الفرض تقبل النيابة عند العجز فقط لكن بشرط دوام العجز الى الموت لانه فرض العمر حتى تلزم الاعادة بزوال العذر (درمختار) اى العذر الذى يرجى زواله كالحبس والمرض بخلاف نحو العمى فلا اعادة لو زال على مايا تى (ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٨) . ظفير

(٢). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٦٠٥. ظفير

لونی دی نوپه دی صورت کی ورڅخه دحج کولو څه حکم دی اودیتیم مځکه په ټيکه ورکول اودمورث قرض اداء کول څنګه دی؟
جواب: کم امور چی دیتیم متعلق فائده مندوی دهغه کول درست دی مثلا دهغه مځکه په اجاره ورکول که چیری دګټی موجب وو هغه درست دی، اوحج کول دیتیم دبرخی څخه چی متوفی وصیت کړی نه وی درست نه دی، اودبالغانو پر ذمه هم لازم نه دی البته که بالغان دخپلو برخو څخه دمړی دطرف څخه حج وکړی نو دابه ده خوفرض اوواجب نه ده (١) اودکمو خلګوقرض چی دمړی په ذمه دی هغه به اداء سی دټولی مشترکی ترکی څخه به قرض اداء کیږی او زکات دنابالغو ماشومانو په برخه کی واجب نه دی.
<u>دحج بدل په روپی تجارت کول درست دی اوکه نه؟</u> سوال: (١٠٢١) هنده مالداره ده پرکمی چی حج فرض دی، مګر ددنیوی کاروبار په وجه یی په خپل ژوند کی حج اداء نه کی وصیت یی وکی چی زما دطرف څخه حج وکی فاطمه چی ددی لور او وارثه ده دی زید ته دری سوه روپی دحج داداء کولو دپاره ورلره ورکړی چی زما دوالدی دطرف څخه حج وکی، زید روپی ځینی واخیستی لیکن څه رکم چی لاره بنده ده نو ددغه وجه څخه یی روپی عمر ته ورکړی چی تجارت باندی وکی، تجارت شروع سو او ګټه یی هم وکړه څه رکم چی دی روپو ګټه کړی زید زکات ځینی ورکی، څه وخت وروسته فاطمی زید ته وویل چی ماته داوخت دروپو ضرورت دی روپی می راکړه وروسته به بیازه روپی درکړم زید بیرته ورکړی، آیا دزید په دی روپو سره تجارت او ددی روپو دګټی څخه دزکات اداء کول اودفاطمی ورڅخه بیرته غوښتل څنګه دی اوهم دارکم دباقی ګټی مستحق څوك دی؟
جواب: کله چی مامور بالحج یعنی زید دلاری دخرابوالی په وجه حج ونه کی نودده په ذمه باندی دروپو بیرته ورکول لازم دی یعنی فاطمی ته یی بیرته ورکول لازم دی بیاکه چیری یی دفاطمی په اجازه تجارت شروع کړی وی اوزکات یی ورڅخه اداء کړی وی نودا جائزده، اوروپو چی څه ګټه کړی وی هغه دفاطمی حق دی اودفاطمی دپاره په دی صورت کی درپو بیرته اخیستل صحیح دی، لیکن دفاطمی ذمه واری ده چی دابه دهندی دطرف څخه حج کوی، دهندی دریمه برخه مال په حج باندی لګولی سی ددریمی برخی څخه دزیاتو روپو لګول دفاطمی په اختیار کی دی چی ورکوی یی اوکه نه. فقط

(١). لومات رجل بعد وجوب الحج ولم یوص به فحج رجل عنه اوحج عن ابیه اوامه عن حجة الاسلام من غیر وصي قال ابو حنیفة رحمه الله یجزیه انشاء الله وبعد الوصیة یجزیه من غیر المشیة (ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٨ ،ط. س. ج٢ ص ٦٠٠). ظفیر

([1])

دوالدينو دطرفه چې حج بدل وکړل سی نوثواب یی کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۰۳) زید دخپل مور اودپلار دوفات څخه وروسته دهغوی دطرف څخه دحج بدل کول غواړی نو هغوی ته یی ثواب رسیږی اوکه نه؟

جواب: فقهاوو په دی باره کی داسی لیکلی دی چی دمتوفی دوصیت څخه بغیر که چیری ورثه دهغه دطرف څخه تبرعًا حج وکړی نوامید سته چی ان شاء الله دهغه دطرف څخه به اداء سی اوفرضیت به یی ساقط سی که څه هم یقینی نه ده اودثواب په حصول کی هیڅ تردد نسته لکه چی په شامی کی دی: کمافی الشامی وان لم یوص به الخ فتبرع عنه الوارث الخ ای الوارث ونحوه بنفسه اواحج عنه غیره جاز الخ قال ابو حنیفة رحمه الله یجزیه ان شاء الله تعالی الخ ([2]). فقط

پرهنده باندی حج فرض وو اودوصیت څخه بغیر مړه سوه اوس دهغې زوی دهغه دطرف څخه حج بدل کوی نودا کافی دی اوکه نه؟ سوال: (۱۰۴) پرهنده باندی حج فرض وو هغه مړه سوه خوهغې دحج وصیت نه وو کړی، اوس دهغې زوی زید دهغې دطرف څخه حج بدل کول غواړی زید دخپل کور څخه یوسړی حج ته لیږی چی وصیت یی نه دی سوی داحج بدل ضروری دی اوکه نه؟ اوکه چیری دمکی معظمی څخه یو سړی حج وکړی نودمور دطرف څخه یی اداء کیږی اوکه نه؟ اوپه داسی حج کی مدینی منوری ته تګ ضروری دی اوکه نه؟

جواب: کله چی دمتوفی وصیت نه وی نووارث چی دهغه دطرف څخه حج وکړی نوداتبرع اونیکی ده، اودمکی معظمی څخه هم کیدی سی اومدینی منوری ته په داسی حج کی تګ ضروری نه دی ([3]). فقط

کم سړی چی فرضی حج اداء کړی نه وی دهغه لیږل په حج بدل کی څنګه دی؟ سوال: (۱۰۵) چاچی فرضی حج اداء کړی نه وی دهغه په حج بدل کی لیږل اودهغه حج بدل څنګه دی او کم عالم چی ورته مکروه وایی په هغه باندی تورونه لګول او غیر مقلد ورته

([1]). خرج المكلف إلى الحج ومات في الطريق وأوصى بالحج عنه إنما تجب الوصية به إذا أخره بعد وجوبه ﴿ فإن فسر المال أو المكان فالامر عليه أي على ما فسره وإلا فيحج عنه من بلده ﴿ إن وفى به أي بالحج من بلده ثلثه (درمختار) ای من ثلث مال الموصى الخ (ردالمحتار كتاب الحج باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣٢ – ٣٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٤ و٢٠٥) . ظفير

([2]). ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٨ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٠. ظفير

([3]). وان لم يوص به اى بالاحجاج فتبرع عنه الوارث الخ فحج بنفسه او احج عنه غيره جاز (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٢). ظفير

ويل ځنګه دی؟ اوپه تور لګولوونکی باندی شرعا څه حکم کول په کاردی؟

جواب: حج بدل کول دداسی سړی دپاره کم چی حج نه وی کړی صحیح دی لیکن ښه داده چی په داسی سړی باندی حج بدل وکړی چی خپل فرضی حج یی کړی وی نو دداسی سړی حج بدل کول چی خپل فرضی حج یی نه وی کړی مکروه تنزیهی دی لکه څنګه چی ددرمختار دعبارت څخه افاده کیږی: فجاز حج الضرورة بمهملة من لم يحج الخ وغيرهم اولى الخ. درمختار (١) علامه شامی دمحقق ابن الهمام څخه نقل کړی دی چی دداسی سړی څخه دی حج بدل وکړل سی که چیری هغه دحج دفرضوالی باوجود دخپل طرف څخه حج نه وی کړی نودده په حق کی بیا مکروه تحریمی دی، نوحاصل دادی چی دآمر په حق کی دافعل مکروه تنزیهی دی اودحج کوونکی په حق کی کله چی حج ورباندی فرض وی مکروه تحریمی دی ځکه چی هغه دخپل حج دنه اداء کولو اودتاخیر کولو په وجه ګنهګار دی لهذاه په مکروه ویونکی عالم باندی تور لګول اوبدی یی بیانول ناجائزه او ممنوع دی اوکله چی احناف په خپله دمامور په حق کی دمکروه تحریمی قائل دی، نو دمکروه ویلو والاته غیر مقلد ویل دمسائیلو شرعیه وو څخه بی خبری او دناپوهی دلیل دی په شامی کی دفتح القدير څخه نقل دی: والذي يقتضيه النظر ان حج الضرورة عن غيره ان كان بعد تحقق الوجوب عليه بملك الزاد والراحلة والصحة فهو مكروه كراهة تحريم لانه تضيق عليه في اول سنة الامكان فياثم بتركه الخ قال في البحر والحق انها تنزيهية على الآمر لقولهم والافضل الخ تحريمية على الصورة المامور الذي اجتمعت فيه شروط الحج ولم يحج عن نفسه لانه اثم بالتاخير الخ (٢)، شامی ج٢ ص ٢٤١، اودحج بدل کولو والا لره دهغو روپو څخه چی هغه دحج په سفر کی دلګولو دپاره ده ته ورکول سوی دسفر دخرچی زیات ساتل په هغه صورت کی درست دی چی دروپو ورکولو والا یې بالهبه مالك جوړ کړی، دا اجازه اواختیار ورته ورکی چی زیاتی روپی دځان سره ساته په درمختار کی دی: وعليه رد مافضل من النفقة وان شرط له فالشرط باطل الا ان يؤكله بهبة الفضل من نفسه (٣). فقط

په حج بدل کی دآمر دوطن څخه آیا روانیدل ضروری دی؟ سوال: (١٠٦١) حج بدل چی دچا دطرف څخه وسی چی هغه مړسوی وی اویاپه داسی حالت کی ژوندی وی چی هغه

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣١، ط. س. ج٢ ص ٢٠٣. ظفير
(٢). ردالمحتار باب الحج عن الغير مطلب فی حج الضرورة ج٢ ص ٣٣١، ط. س. ج٢ ص ٢٠٣. ظفير
(٣). الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير فروع ج٢ ص ٣٤٠، ط. س. ج٢ ص ٢١٢. ظفير

دسفر قابل نه وی، يعنی چاته سل يا دوه سوه روپۍ ورکړل سی نو داحج جائز کيږی اوکه دهغه چا دطرف څخه چی حج کيږی دهغه داوسيدلو دځای څخه دحج دارکانو تر اداء کولو پوری دمتوسطی اندازی خرڅه ورکول په کاردی؟

جواب: دحج بدل داداء کولو دشرائطو څخه داهم دی چی دچا دطرف څخه چی حج کيږی هغه به ده ته امر وکی يابه وصيت وکړی اودحج دسفر ټول مصرف اويا اکثره مال به دآمر دطرف څخه وی اودا خبره چی دآمر دوطن څخه به حج کيدلی سی په درمختار کی دی: وبشرط الامر به ای بالحج عنه فلا يجوز حج الغير بغير اذنه الا اذا حج او احج الوارث عن مورثه لوجود الامر دلالة وبقی من الشرائط النفقة من مال الآمر کلها او اکثرها الخ (١). وفی ردالمحتار للشامی الحادی عشر ان يحج عنه من وطنه ان التسع الثلث والا فمن حيث يبلغ کما سياتی بيانه الخ (٢) ص ٣٣٩. فقط

دښځی دخوا څخه سړی او دحنفی دطرف څخه غير مقلد حج کولی سی اوکه نه؟ سوال:

(١٠٧) دښځی دطرف څخه سړی حج کولی سی اوکه نه؟ او دحنفی دطرف څخه غيرمقلد حج کولی سی اوکه نه؟

جواب: دښځی دطرف څخه سړی هم حج بدل کولی سی او دمقلد دطرف څخه غير مقلدهم حج کولی سی (٣). فقط

آيا دحج بدل دپاره داولاد ليږل ښه دی؟ او ددی روپو څخه قرض ورکول درست دی اوکه نه؟

سوال: (١٠٨) قاسم دځان څخه وروسته دپنځو سوو زرو روپو جائيداد پريښووی او دحج بدل وصيت يی وکی څه وخت وروسته دقاسم اولاد جائيداد تقسيم کی اودحج بدل روپۍ يی جلا کښی ښوولی څوکاله وروسته يې ديوه سړی څخه دحج ارکان پوره کړل وروسته يی دامعلومه کړه چی چيری چی قاسم اوسيږی دهغه دطرف څخه څوك ليږل غواړی بلکی ښه داده چی دقاسم دطرف څخه دهغه اولاد حج بدل وکړی داخبره صحيح ده اوکه نه؟ اوکمی روپۍ يی چی دحج بدل دپاره جلا کړی دی دهغه څخه چاته حسنه ورکول يايی په خپل کارکی لګول درست دی اوکه نه؟

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٨، ط. س. ج٢ ص ٥٩٩. ظفير

(٢). ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٢٩، ط. س. ج٢ ص ٥٩٩. ظفير

(٣). والأفضل للإنسان إذا أراد أن يحج رجلا عن نفسه أن يحج رجلا قد حج عن نفسه ﴿ ولو أحج عنه امرأة أو عبدا أو أمة بإذن السيد جاز ويكره هكذا في محيط السرخسي (عالمگيری کشوری کتاب المناسك الباب الرابع عشر فی الحج عن الغير ج١ ص ٢٢٣ – ٢٢٤، ماجديه ج١ ص ٢٥٧) فجاز حج الضرورة الخ والمرأة ولو امة والعبد وغيرهم کالمراهق وغيرهم اولی لعدم الخلاف (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغير ج٢ ص ٣٣١، ط. س. ج٢ ص ٢٠٣). ظفير

جواب: دقاسم په اولاد کی دیوچا دحج بدل دپاره یی لیږل ضروری نه دی په نسبت سره وغیر ته په دی باره کی دده کم زیات استحقاق نسته، اودابی له شکه ضروری ده چی دحج بدل دپاره دقاسم دوطن څخه څوك ولیږل سی اوکمی روپی چی دحج بدل دپاره جلا ساتل سویدی هغه په حج کی صرف کول په کاردی، اوپه تلوار سره دیوچا دلیږلو انتظام په کاردی چاته دغه روپی قرض ورکول اویایی په خپل کار لګول جائزنه دی (۱). فقط

چاچی مخکی حج نه وی کړی اوبل یوه کړی دی نوپه دوی کی کم یودحج بدل دپاره لیږل په کاردی؟ سوال: (۱۰۹) یوسړی چی مخکی یی حج نه دی کړی دهغه حج کول څنګه دی؟ اوکم سړی چی مخکی حج کړی وی اوهغه دښه حال خاوند وی دهغه حج بدل کول څنګه دی؟

جواب: دهغه سړی حج بدل کول چی مخکی یی حج کړی وی ښه او افضل دی، اومخکی سړی چی حج یی نه دی کړی حج بدل کول یی مکروه دی کذا فی الدر المختار والشامی (۲) فقط.

په حج بدل کی چی څوک ولاړ سی اوپه لاره کی مړسی نواوس به څه کوی؟ سوال: (۱۱۰) یوسړی په حج بدل کی بل سړی دځان دطرف څخه حج ته ولیږی هغه سړی په لار کی وفات سو، مکی معظمی ته ونه رسیدی په داسی صورت کی دلیږلو والا حج پوره سو او که نه؟ دده لپاره څه کول په کاردی؟

جواب: دده حج نه دی سوی که چیری دده پرذمه باندی حج ؤ نودده دپاره بل سړی لیږل اودحج بدل کول په کاردی یعنی کله چی پخپله نه سی تللی اوپخپله دحج کولو څخه عاجزه وی. (۳) فقط

په حج بدل کی دچا لیږل مکروه تحریمی دی؟ سوال: (۱۱۱) کم سړی چی حج نه وی کړی دهغه دپاره په حج بدل کی تګ مکروه تحریمی دی پوښتنه په دی کی ده چی که چیری دوس او دطاقت خاوند په حج بدل کی ولیږل سی دهغه دپاره مکروه تحریمی دی اوکه په هغه سړی باندی چی دوس او دطاقت په لحاظورباندی حج فرض نه وی لیکن هغه د

---

(۱). اما اذا لم یخرج واوصی بان یحج عنه الخ فانه یحج عنه من ثلث ماله من بلده (ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج۲ ص ۳۳۲، ط. س. ج۲ ص ۲۰۴). ظفیر

(۲). فجاز حج الضرورة من لم یحج ؒ وغیرهم اولی لعدم الخلاف (درمختار) ای خلاف الشافعی فانه لا یجوز حجهم کما فی الزیلعی ولا یخفی ان التعلیل یفید ان الکراهة تنزیهیة لان مراعاة الخلاف مستحبة فافهم (رد المحتار باب الحج عن الغیر ج۲ ص ۳۳۱، ط. س. ج۲ ص ۲۰۳). ظفیر

(۳). والحج فرضه ثلاثة الاحرام والوقف بعرفة ؒ ومعظم طواف الزیارة وهما رکنان ؒ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الحج ج۲ ص ۲۰۲، ط. س. ج۲ ص ۴۲۷). ظفیر

بیت الله دزیارت کولوپه شوق او جذبه په حج بدل کی تګ غواړی نوپه دوی کی کم یو په شرعی توګه مکروه نه دی ؟

جواب: پرکم چی دمخکی څخه حرج فرض سوی وی نو دهغه په حج بدل کی تګ په اتفاق سره مکروه تحریمی دی اوپه چاچی حج فرض نه دی اودحج کولو وس هم نه لری نوپه ده باندی دمحققینو علماؤ په نزد چی کله مکی ته ورسیږی حج فرض کیږی دهمدی وجه دی هم ددی علماؤ په نزد دفرضو دترك كولو په وجه دمكروه تحریمی مرتكب سوی دی لكه څنګه چی په شامی كی دبدائع څخه منقول دی: يكره احجاج الضرورة لانه تارك فرض الحج يفيد انه يصير بدخول مكة قادراً على الحج عن نفسه الخ قلت وقد افتى بالوجوب مفتى دار السلطنة العلامة ابو السعود وتبعه في سكب الانهر وكذا افتى به السيد احمد بادشاه او الف فيه رسالة الخ (١). په هرحال كم سړی چی خپل حج اداء كړی نه وی دهغه دپاره دحج بدل په هیڅ صورت کی دمکروه والی څخه خالی نه دی مطلب دا دی چی په هغه صورت کی دخپل وس اودطاقت خاوند نه وی دبعضو په نزد مکروه تنزیهی دی، اودهغو عالمانو په نزد چی مکی معظمی ته ورسیږی حجورباندی فرض کیږی مکروه تحریمی ورته وایی اوپه هغه صورت کی چی وس اوطاقت یی وی په اتفاق دټولو مکروه تحریمی دی. فقط

<u>**دحج بدل دپاره یی چی کمی روپی ورکړی هغه کمی دی نوڅه وکړی؟**</u> **سوال**: (١١٢١) زید عمر ته دوه نیم سوه روپی ورکړی دی چی زما دمرګ څخه وروسته زما دطرف څخه حج وکړه شپږ میاشتی وروسته هغه مړسو، دوفات څخه دری ورځی مخکی ورته معلومه سوه چی په دی روپو څه وکړی؟ جواب یی ورکی چی په دی به حج کوی، خلګو وویل چی په دومره روپو خوحج نه کیږی جواب یی ورکی چی دعمر اختیاردی چی په کمه طریقه یی مصرفوی لګولی یی سی اوپه دی ورځ یی پنځوس روپی عمر ته ورکړی چی زما په کفن اونورو کی یی مصرف کړه زید یوځوی اویوه کونډه پریښوول، یوسړی په دری سوه روپی حج بدل کولو ته تیاردی، نوکه چیری عمر پنځوس روپی دخپل طرف څخه ورسره شاملی کړی اوحج وکړی ددی څه باك سته اوكه نه؟

جواب: که چیری ذکر سوی مال یعنی ٢٥٠ روپی دترکی ددریمی برخی څخه زیاتی نه وی نودغه روپی دی په حج باندی ولګول سی اوپه دغه صورت کی چی مذکوره روپی دمړی دوطن څخه دحج دپاره کافی نه وی داحکم دی چی دکم ځای څخه چی کیدی سی

(١). ردالمحتار باب الحج عن الغير مطلب فى حج الضرورة ج٢ ص ٣٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٢٠٢. ظفير

دهغه ځای څخه دی حج وکړی په درمختار کی دی: والا فیحج عنه من بلده الخ ان وفٰی به الخ ثلثه وان لم یف فمن حیث یبلغ (١). باقی چی عمر دخپل طرف څخه ورسره پنځوس روپی شاملوی په دی کی درواياتو اختلاف دی دجواز روایت هم سته لهذا په حج کولو کی یی کم باك نسته فائده پکښی سته په درمختار کی دی: وکذا لو احج لا لیرجع کالدین اذا قضاه من مال نفسه الخ درمختار قوله وکذا لو احج لا لیرجع، ای انه یجوز الخ. شامی (٢). فقط

دمجبوری په وجه حج بدل کیدی سی اوکه نه؟ سوال: (١١٣) پرزید باندی دزاد اودراحلی په اعتبار سره حج فرض دی لیکن هغه په دی وجه چی بوډا او ړوند دی دحج دکولو څخه عاجزه دی او دبیوونکی دخرچی وس نه لری نودبل سړی څخه هغه حج بدل کولی سی اوکه نه؟

جواب: ذکر سوی سړی ته دبل څخه په شرائطو حج جائز دی او دمعذوره فرضی حج اداء کیږی په درمختار کی دی: والمرکبة منهما کحج الفرض تقبل النیابة عند العجز (٣) الخ. فقط

هغه سړی چی نه ورباندی حج فرض وی اونه یی کړی وی ایا دداسی سړی په حج بدل کی لیږل درست دی؟ سوال: (١١٤) هغه سړی چی حج یی نه وی کړی اوحج ورباندی فرض نه وی که چیری دیو سړی دطرف څخه چی دفرض حج داداء کولو څخه مخکی مړ سی او وصیت یی کړی وی چی دده دطرف څخه حج وکړی، حج بدل اداء کړی دمړی دذمی څخه مذکوره حج اداء کیدی سی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی دمړی دذمی څخه ساقط اواداء کیږی البته حنفی فقهاوو دا صورت مکروه ګڼلی دی، ښه داده چی داسی سړی دی حج بدل وکړی چی هغه خپل فرضی حج اداء کړی وی (٤). فقط

دحج بدل څخه وروسته آیا دآمرځای ته راتلل سته؟ سوال: (١١٥) دحج بدل څخه وروسته

---

(١). الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٣٣ ، ط. س. ج٢ ص ٦٠٥. ظفیر

(٢). ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٣٤ ، ط. س. ج٢ ص ٦٠٦. ظفیر

(٣). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحج عن الغیر ج٢ ص ٣٢٦ – ٣٢٧ ، ط. س. ج٢ ص ٥٩٨. ظفیر

(٤). فجاز حج الضرورة من لم یحج والمراة الخ وغیرهم اولی لعدم الخلاف (درمختار) یکره احجاج الضرورة لانه تارك فرض الحج یفید انه یصیر بدخول مکة قادرا علی الحج عن نفسه الخ (درمختار باب الحج ج٢ ص ٣٣١ – ٣٣٢ ، ط. س. ج٢ ص ٦٠٢) والافضل للانسان اذا اراد ان یحج رجلا عن نفسه ان حج رجلا قد حج عن نفسه ومع هذالوحج رجلا لم یحج عن نفسه حجة الاسلام یجوزعندنا وسقط الحج عن الآمرکذافی المحیط (عالمګیری مصری کتاب الحج باب رابع عشر ج١ ص ٢٤١ ، ط. س. ج٢ ص ٢٥٧). ظفیر

آيا داضروري ده چي حج بدل كوونكي به دحج ليږونكي ځاى ته بيرته راځي؟

جواب: دده داوسيدو ځاى ته دده بيرته راتلل ضروري نه دى (١). فقط البته ښه خبره داده چي راسي.

خپل حج بل ته ورکول درست دی اوکه نه؟ **سوال**: (١١٦) په مكه مكرمه كي اكثره كسان خپل حجونه بل ته وركوي آيا داجائز دى؟ كه هلته يو سړى دخپلي مرحومي ښځي دپاره حج ترلاسه كړي نودا جائزدى اوكه نه؟

جواب: دحج كولو څخه وروسته دادرسته نه ده چي يو سړى ته خپل حج وركړي اوروپي ځيني واخلي، ليكن دادرسته ده چي هلته دچا څخه دمور اودپلار او دنورو دطرف څخه نفلي حج وكړي يعني داول څخه هغه سړى دبل چا دپاره دكم دطرف څخه چي حج كول مقصود وي احرام وتړي، دادرست دى. فقط.

شپږم باب

دمديني منوري زيارت

دحج كولو څخه وروسته دروضه پاك حاضري سنت ده اوكه مستحب؟ **سوال**: (١١٧) دحج كولو څخه وروسته درسول الله ﷺ دروضي مباركي دزيارت څه حكم دى واجب دى اوكه مستحب؟ يومولوي وايي چي په عالمگيري اوپه شامي كي مستحب ليكل سويدى آيا داخبره صحيح ده؟

جواب: داچي په كمو كتابونو كي دى صحيح دى دمديني طيبي زيارت په مستحباتو كي دى اوبعضي علماء يي دوجوب هم قائل دى لكه څنگه چي په درمختار كي دى: وزيارة قبره ﷺ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة الخ وفي الشامي قوله (مندوبة) اى باجماع المسلمين كما في اللباب (٢). فقط

دحالاتو دخرابي په وجه كه چيري مديني منوري ته ولاړنه سي نوڅه حكم دى؟ **سوال**: (١١٨) دمسلمانانو يوى ډلي دحج داداء كولو څخه وروسته خبر ترلاسه كړي چي بى انتظامي اومذموم حركات دشريف مكه دلاسه ليدل كيږي له دې امله مسلمانان په ويره كي سول، دځان دبچ ساتلو په وجه درسول پاك ﷺ دمقدسي روضي دزيارت دنه حصول څخه مكي شريفي ته واپس سوه نودغه جماعت دمسلمانانو پرخطا اوقابل دتوبي ايستلو

(١). ولو احج رجلا يؤدى الحج ويقيم بمكة جاز والافضل ان يحج ويرجع (ايضا). ظفير

(٢). وگوري ردالمحتار للشامي باب الهدى مطلب في تفصيل قبره المكرم ﷺ ج٢ ص ٣٥٢ – ٣٥٣ ، ط. س. ج٢ ص ٦٢٦. ظفير

دی اوکه نه؟

آیا پرده باندی وعید عائد کیږی؟ سوال: (۱۲\ ۱۱۹) آیا دغه جماعت تردی وعید لاندی راځی اوکه نه؟ چی په حدیث پاك کی دی: فقد جفانی ؟

دهغه حج کیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۳\ ۱۲۰) آیا ددوی حج پوره کیږی اوکه نه؟

آیا ددوی سره دورور ګلوی اړیکی شلول ضروری دی؟ سوال: (۱۴\ ۱۲۱) آیا ددغه کسانو سره اسلامی اخوت واجب الانقطاع دی اوکه نه؟

جواب: (۱) ذکرسوی جماعت خطاسوی نه دی ځکه چی په حقیقت کی ډیر مشکلات دمکی معظمی څخه مدینی منوری ته په تګ کی په هغه وخت کی وو لکه څنګه چی معروفه اومعلومه خبره ده اوچی کله خطا سوی اوګنهګار نه دی نوتوبه کښل باندی دهمدی وجه څخه لازم نه دی (۱)، دغه رکم توبه کښل اواستغفار ویل هروخت دمسلمان دشان سره مناسب دی.

۲\ : ذکرسوی جماعت په دغه وعید کی داخل نه دی.

۳\ : حج چی پوره سی نوپه حج کی هیڅ قسم نقصان نه راځی ځکه چی دپاکی روضی زیارت دحج څخه وروسته مستحب دی، چی جلاګانه صالح او داجر اوثواب موجب دی، ددی صالح عمل او دزیارت دشرف دنه حاصلیدو په وجه په فرض حج کی هیڅ قسم خلل نه راځی.

۴\ : هیڅکله ورسره داسلامی اخوت پریکول په کارنه دی. فقط

که یو جماعت دخطری اوازه واوری اومدینی ته ولاړنسی نوددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۲۲\) یوه لویه ډله دحج په اراده باندی روانه سوه دحج دمناسکو داداء کولو څخه وروسته یوجماعت خلګ دمدینی منوری په زیارت مشرف سوه اویوبل جماعت دمقدسو اماکنو دزیارت څخه بغیر واپس راغلل اودوی دخطر داوازی په وجه ولاړنه سول دغسی صاحبانو ته بی ایمانه اومرتد اوفاسق ویل، اوسلام کلام اوخوراك چښاك ورسره درست دی اوکه نه؟

جواب: دغه صاحبان چی دمذکوری اوازی په وجه دحضور ﷺ دپاکی روضی اودمدینی طیبی دمحترم حرم څخه محروم پاته سول دوی ته بی ایمانه، مرتد اوفاسق ویل حرام دی اوځوك چی دغه رکم کلمات دهغوی په حق کی استعمالوی نوهغوی فاسقان اوملعون دی، ځکه چی مومن ته دکفر نسبت کوونکی دایمان دسلبیدو په خطره کی دی اعاذنا

(۱). وزیارة قبره ﷺ مندوبة بل قیل واجبة لمن له سعة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الصدی مطلب فی تفضیل قبره المکرم ج۲ ص ۳۵۲ ، ط. س. ج۲ ص ۲۲۲). ظفیر

الله تعالى منه، قال ﷺ ايما رجل قال لاخيه كافر فقد باء به احدهما (١). او ددوی سره ترك سلام اوخوراك پرينبوول وغيره داجائز نه دی. فقط والله تعالى اعلم

دمجبوری په وجه چې مدينې منورې ته ولاړ نسي نوحج يې كيږي اوكه نه؟ سوال: (١٢٣) كم سړی چې حج دبيت الله شريفې وكړی مجبوراً دخرچې دكمبود په وجه مدينې منورې ته ولاړ نه سی نوددی سړی حج كامل دی اوكه نه؟

جواب: دحج په مكمل كيدو كی هيڅ شبهه اوتردد نسته البته دوس او دطاقت دلرلو باوجود كه چيرې مدينې منورې ته ولاړ نسی نوبده خبره اولويه بی قسمتی ده ليكن كله كه هغه دخرچې دكم والی په وجه مجبوره سی او ولاړ نه سی نوپه هغه باندی هيڅ قسم مؤاخذه نسته (٢). فقط

اووم باب

دحج متفرق مسائل

دجمعې په ورځ چې حج وسی دی ته حج اكبر ويل كيدی سی ددی خبرې اصل څه دی؟

سوال: (١٢٤) دجمعې په ورځ چې حج وی ديته حج اكبر وايی ددی كم اصل سته اوكه نه؟ اودجمعې په ورځ چې حج واقع سی په دی كی زيات فضيلت سته اوكه نه؟

جواب: ددی دومره اصل سته چې رسول الله ﷺ چې حج كوی نوهغه دجمعې ورځ وه او ددی په باره كی دا ايت نازل سوی دی: واذان من الله ورسوله الى الناس يوم الحج الاكبر. الآيه. دحج اكبر په مقابل كی حج اصغر دی چې عمره حج اصغر دی او هريو حج هغه حج اكبر دی. فقط

ددواړو خواوو دكرايه جمع كولو حكم درست دی اوكه نه؟ سوال: (١٢٥) دڅو كالو څخه دی رواج ترقی كړيده چې په هندی حاجيانو كی په كثرت سره داسی خلگ پيدا كيږی چې دكافی خرچې دنه لرلو باوجود دحج داداء كولو په غرض دهندوستان څخه روانيږی اودبيرته راتلو په وخت دمفلسی په وجه دجدی په لاری سركونو پراته اوپه ډول ډول ناروغيو اخته اودمرگ ښكارسوی دی، اودكمو په باره كی چې دحجاز حكومت پرهندی حكومت زور راوړی چې دوی خپل رعيت دجدی څخه هندوستان ته بوزی، په كمو چې دهند حكومت هركال خلويښت پنځوس زره روپی مصرفوی په دی كاربندی هندوممبران

---

(١). مشكوٰة شريف. ظفير

(٢). وزيارة قبره ﷺ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة ويبدا بالحج لوفرضا ويخير لو نفلا ما لم يمر به (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الهدى ج٢ ص ٣٥٢ ، ط. س. ج٢ ص ٦٢٢). ظفير

اعتراض کوی په دارکم حالت کی که چیری دقانون په واسطه پرحج تلونکو باندی دا شرط ولګوی چی دتګ څخه مخکی دواپسی دپاره دجهاز کرایه جمع کړی اویا دجهاز ددواړو طرفونو ټکټ واخلی نوآیا داسی قسم شرط لګول خو دشریعت مخالف نه دی؟

جواب: داسی قسم قیودات پرشرعی احکامو شرعًا جائزنه دی: واذن فی الناس بالحج یاتوك رجالا وعلی ضامر یاتین من کل فج عمیق لیشهدوا منافعا لهم ویذکر اسم الله فی ایام معلومات الآیه. په دی آیت کی دغور کولو څخه دداسی قسم قیوداتو لګول په حج کوونکو باندی ممنوع معلومیږی ډیر خلګ داسی سته چی دواپسی اراده نه لری اوډیر خلګ داسی سته چی هلته ولاړ سی نویو کسب اوکار تجارت اومحنت او مزدوری کوی چی دخپل تګ اوواپسی دپاره کرایه جمع کړی اوبیرته راسی لهذا داسی قسم کار مناسب اوجائز نه دی چی دهغو په ذمه باندی داسی قسم قیودات ولګوی اوهغوی را وګرځوی. فقط

سرمایه چی کله دناجائزی ګټی سره خلط سی نوڅه وکړی؟ **سوال**: (١٢٦) زما سره چی دحج کولو دپاره کمه سرمایه وه، دغه روپی ما دتنخواه څخه جمع کړی دی نودغه روپی دناجائزه آمدنی څخه دلاس ته راغلو روپو سره خلط سوی دی نوکم یو صورت باید ددی دپاکولو دپاره اختیار سی؟

جواب: هغه اندازه روپی چی دتنخواه څخه جمع سوی دی هغه دی ځینی جلا سی په دی جلا کولو سره هغه روپی حلالی اوپاکی او صفا کیږی. فقط

دمکی مکرمی اودمدینی منوری په حرمینو کی دعبادت ثواب څومره دی؟ **سوال**: (١٢٧) دمکی اودمدینی په حرمینو شریفینو کی چی کم عبادت ترسره کیږی برابره ده چی دغه عبادت بدنی وی اوکه مالی وی ددی څومره ثواب دی؟

٢: په حدیث پاك کی دی چی بنی ادم دمبرور حج څخه وروسته پاکیږی داسی لکه چی نوی دخپلی مور څخه پیداسی، آیا په دی سره هرقسم ګناهونه معاف کیږی؟

جواب: ١: په حدیث پاك کی دلمانځه په باره کی داثواب وارد سویدی لکه څنګه چی په سنن ابن ماجه کی دی. عن انس بن مالك ﷺ قال قال رسول الله ﷺ صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ بِصَلَاةٍ وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِ الْقَبَائِلِ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ صَلَاة وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يُجَمَّعُ فِيهِ بِخَمْسِ مِائَةِ صَلَاةٍ وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِينَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِي بِخَمْسِينَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ. لیکن محققینو علماوو تصریح فرمایلی ده چی

دباقي نورو مالي اوبدني عباداتو هم داحكم دى، اوذكر سوى مضاعفت په هغوى كى هم دى لكه چي په درمختار كى دى: وكذا بقية القرب (١). په شامي كى دى: اى كالصوم والاعتكاف والصدقة والذكر والقرآئة الخ (٢).

٢\: په درمختار كى دى: هل الحج يكفر الكبائر؟ قيل نعم الخ وقيل غير المتعلقة بالآدمي الخ وقال عياض: أجمع أهل السنة أن الكبائر لا يكفرها إلا التوبة، ولا قائل بسقوط الدين ولو حقا لله تعالى كدين صلاة وزكاة الخ (٣). ددى عبارت حاصل دادى چي آيا په حج سره كبيره گناهونه هم بخنبل كيږى؟ بعضو ويلي دى چي هو! معاف كيږى ، اوبعضو نورو ويلي دى چي دحقوق العباد څخه غير چي كم كبيره گناهونه دى هغه معاف كيږى. قاضي عياض رحمه الله فرمايلي دى چي داهل سنتو په اتفاق سره كبيره گناهونه دتوبى بغير نه معاف كيږى اوپه حج كولو سره قرض نه ساقطيږى كه څه هم دحقوق الله څخه وى لكه دلمانځه قضا اوزكات سو اوپه حديث پاك كى دى: ومن حج لله فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته امه (٤) الخ. بعضو علماوو ددې څخه دصغيره گناهونو څخه پاكوالى مراد اخيستى دى ليكن دحقوق العباد اودقرض څخه غير، كه څه هم قرض دالله جل جلاله هم وى لكه لمونځ اوزكات سو، مطلب داچي په دى مسئله كى دعلماوو اختلاف دى اوهيڅ يوجانب قطعى نه دى. فقط

كم حاجي چي په جده كي وفات سي دهغه دپاره دحج ثواب سته اوكه نه؟ سوال: (١٢٧\) زما مرحوم پلار په ډير شوق اوجذبه سره حج ته روان سوى وو چي په جده كى وفات سو او ډيرى بى پرسى په حالت كى دقافلي والا وو، بى دجنازى كولو اودتجهيز اودتكفين څخه بغير يى پريښووى اومكى ته ورڅخه ولاړل، نو دهغه به ثواب كيږى اوكه نه؟ اواجر به ورته وركول سى اوكه نه؟

جواب: دهغه اجر اوثواب دهغه دمسافرى په وجه نورهم زيات سو، اودحج ثواب به ورته هم ان شاء الله پوره پوره وركول سى. فقط

دحج په سفركي چي دحج كولو څخه مخكي مړسي: سوال: (١٢٨\) يوسړى اودهغه ښځى حج كول غواړى نوكه چيرى په هغه ورځوكى دالهى قضاء په سبب په لاره كى يوه داسى

---

(١). الدر المختار على هامش ردالمحتار قبيل كتاب النكاح مطلب فى تفضيل مكة ج٢ ص ٣٥٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٢) وجاءت احاديث تدل على ان تفضيل ثواب الصوم وغيره من القربات بمكة (ردالمحتار كتاب الحج ج٢ ص ٢٥٧ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧). ظفير

(٢). ردالمحتار قبيل كتاب النكاح ج٢ ص ٣٥٤ ، ط. س. ج٢ ص ٢٢٧. ظفير

(٣). مشكوة باب المساجد ص ٧٢. ظفير (٤). ايضا. ظفير

حادثه رامينځ ته سوه اوپه لاره کی په دوی دواړو کی يو مړ سو نودحج ثواب به ورکول کيږی اوکه نه؟

۲\: که چيری دوی دواړو دحج نيت کړی وی اوپه لاره کی دواړه وفات سی نوپه دی وخت کی به هم دوی دواړو ته ثواب ورکول کيږی اوکه نه؟

۳\: دښځی پلار ژوندی دی اوهغه تر اوسه پوری هيڅ حج نه دی کړی خپل خاوند ته وايی چی حج راباندی وکړه دازما مهر سو، په دی وخت کی دتګ کی واسطه تياره سوه دښځی پلار ددی کار مانع دی، نوپه دی صورت کی څه کول په کاردی ؟

۴\: اوس چی دحج ورځی سته، په تګ سره اوپه لاره کی په وفات کيدو سره به هم ثواب وی اوکه نه؟

جواب: ۱\: که چيری په لاره کی مړه سی اوکمه حادثه رامينځته سی نوپوره پوره ثواب به ورکول کيږی اودالله ﷻ په نزد ددوی دپاره لوی اجر اوغټه درجه ده. فقط

۲\: په دی کی ورته ثواب حاصليږی (۱).

۳\: که چيری پرښځی حج فرض نه وی، اوخاوند يی حج ته پرتګ باندی اصرار اوټينګار نه کوی نوښځی ته دخپل پلار اطاعت کول پکاردی يعنی په دی وخت کی ورته نفلی حج ته تلل په کارنه دی. په شامی کی دی. اما حج فطاعة الوالدين اولی مطلقا (۲).

۴\: ثواب ورته حاصليږی (۳). فقط

قد تم الجزء السادس من فتاوٰی دار العلوم ديوبند مكمل ومدلل بعون الله تعالٰی وتوفيقه علی العبد الضعيف محمد ظفير الدين المفتاحی

شپږمه حصه ختمه سوه

والحمد لله رب العالمين

تاريخ:

الأحد، ٢٥ ذو القعدة، ١٤٢٩ هـ ق

(۱). مشکوٰة کتاب المناسك فصل اول ج۲ ص ۳۲۳. ظفير

(۲). ردالمحتار باب الهدی ج۲ ص ۳۴۸، ط. س. ج۲ ص ۶۲۱. ظفير

(۳). مشکوٰة کتاب المناسك ص ۲۲۳. ظفير